

భారతీయ తత్వశాస్త్రము

పంచమ భాగము

[డాక్టరు నర్సేవర్లి రాధాకృష్ణపండితుని
ఇండియన్ ఫిలాసఫీ అను ఆంగ్ల గ్రంథమునకు
అంధ్రానువాదము]

అనువాది కులు :

విద్యాన్ ములును వేంకటేశ్వరులు, ఎం. ఏ.,

ప్రచురణ :

కార్యవిద్యమహాధికారి,

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి.

1990

BHARATIYA TATTVA SASTRAMU — Vol V

Original Text Dr S Radhakrishnan

Translation

Vidwan Balakrishna Venkateswartaiah, M A .

Edited by

Mudiyarti Kondamacharyulu

T. T. D Religious Publication Series No 374

August , 1990

Copies : 2000

Published by :

Sri M. V. S Prasad, I.A.S

Executive Officer,

T. T. Devasthanams

Tirupati

Printed at

Tirumala Tirupati Devasthanams Press,

Tirupati - 517 307

ముందు మాట

డాక్టరు వర్మేవల్లి రాధాకృష్ణ భారతమునక్షత్రశాస్త్ర విశ్వశాలో ఆ గణ్యుడు. ఈయన తన మువ్వయిమూడవ యేట రచించిన భారతీయ తత్వశాస్త్రం, విశ్వవిఖ్యాతి పొందింది. ఆంగ్ల భాషలో ఉన్న ఆ శుద్ధ భాన్ని పోర్చుగీసునూ, పలువురు ప్రొవ్యవిద్వాంసులూ, ప్రాచీ భారతీయ వేదాంత దర్శనాలనూ, అర్థసంస్కృతికి సంబంధించిన ప్రాచీన దేశ రచనగా ప్రకటించారు.

కృషిభాక్తుకంగా వివిధ భారతీయ దర్శన ప్రస్థానాల వివర చేస్తూ వాటి పరస్పర తారతమ్యాలను ఎత్తిచూపించి, వాటిని, పోర్చుగీస దర్శనాలనూ తులనాత్మకంగా వివరించి, విమర్శించి, గుణదోషప్రదర్శన, పూర్వకంగా, విజ్ఞాన పర్యవ్వం అనదగ్గ గ్రంథాన్ని డాక్టరు రాధాకృష్ణ వండితులు రచించారు. హృదయంగమమైన ఆయన కృతులకు ప్రపంచ మంతటా సౌగత వత్సారాలూ, గౌరవ ప్రవక్తులూ లభించాయి.

ఆంగ్ల భాషలో రాధాకృష్ణ వండితుడు వ్రాసిన ఆ మహోత్తమ గ్రంథాన్ని తెలుగులో అనువదించడానికి భగీరథ తపస్సు అనవరం అనువాదకుడికి ఆంగ్ల భాషాపై దుష్కం, తెలుగులో ప్రతిభాపూర్వక ప్రవక్తులూ వనాతన భారతీయవేదాంతదర్శనాలకు సంబంధించి, సొంగోపొంగమూ, పర్యతోముఖమూ అయిన ఉపకృతి ఉండాలి. నై మూడు ప్రజ్ఞలతోపాటు ఒక మహోత్తమ గ్రంథాన్ని అనువదించి సొంత లోకానికి అందించాలనే అంతఃప్రేరణ ఉండాలి అన్ని అధికారాల ఉన్న శ్రీ జానకు వేంకటేశ్వరుగారు భారతీయ తత్వశాస్త్రాన్ని రెండవ దశాబ్దాలకు పూర్వమే అనుంశితదీక్షతో విదు పంపువారిలో అనువది

చారు. ఈ ఆంధ్రానువాదానికి కేంద్రసాహిత్య అకాడమీచారి వాతః
 విహుమతి కూడ లభించింది ఇలాంటి గ్రంథాన్ని మళ్ళీ ప్రచురి-
 కదపకాకం కలగడం పంకోషచాయకం. ఈ అయిదవ సంపుటం
 పరిష్కారీ సాంఘికాన్న భారతీయతత్వశాస్త్రం పర్యవ సాదరతీయ
 కాగలదని ఆశీర్వాదము.

ఎం. వి. ఎన్. ప్రసాద్, బి.వి.ఎ

తిరువతి,

కార్యనిర్వహణాధికారి,

ఆగస్టు 20 1990

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి

విషయ సూచిక

అష్టమాధ్యాయము

అనుభవస్థానము	1
అనుభవ కర్మప్రతిష్ఠానములు	7
వరవిద్య-అవరవిద్య	12
శంకరాద్వైతము-కొందఱుపాశ్చాత్యవిమర్శకులభావములు	15
వైషణ్యక పరిశీలనము - దేశాలనిమిత్తములు	24
ప్రబోధదార్శము	31
ఈశ్వరుడు లేక నగుప్రబోధ	41
ఈశ్వరుని మిథ్యాత్వ అక్షయము	50
అగమిథ్యాత్వము	60
మాయావిధాంతము	72
అవిద్య	82
ప్రపంచము మిథ్యయా ?	88
మాయా-అవిద్య	99
ప్రకృతి - అగ్రత్తు	102
జీవాత్మ	109
సోక్తి-జీవుఁడు	117
అత్మజీవుఁడు	121
ఈశ్వరుఁడు-జీవుఁడు	128
వికళీవదాదము, అనేకజీవదాదము	131
ధర్మశాస్త్రము	139
శంకరప్రతిపాదిత ధర్మమూత్రములు శాక్తివచానివారము	144
కర్మ	152
మోక్షము	159
భవిష్యత్సమ్మము	178
మతము	180
తుదివాక్యము	189

నవమూర్త్యాయము

రామానుజుని ఆ పితృతత్త్వము

1 ఆంధ్ర తాత్త్వము	185
2 ఆగమములు	188
3 పురాణములు	200
4 రామానుజ తీర్థితము	203
5 చరిత్ర—సారస్వతము	205
6 భాస్కరుడు	210
7 యాదవప్రతాపరుద్రుడు	211
8 జ్ఞానప్రమాణములు	213
9 తారణము—ద్రవ్యము	220
10 ఆత్మ-జ్ఞానము	221
11 తాత్త్వరుద్రుడు	224
12 తీర్థాత్మ	234
13 జడవద్యాయము	240
14 కృష్ణ	243
15 ధర్మ, మతతీర్థితము.	248
16 మోక్షము	257
17 సామాన్య పరిశీలనము	280

దశమూర్త్యాయము

1 శైవసామంతము	273
2 సారస్వతము	274
3 సామంతములు	275
4 ప్రతిభిజ్ఞానము	284
5 శాస్త్రము	288
6 ముఖ్యరాజ్యములు	293

VII

7 శీవిత సారవ్యములు	284
8 శ్లాఘనీయము	285
9 భగవంతుడు	287
10 శీవాత్మ	288
11 ప్రకృతి-జగత్తు	301
12 శాశ్వతుడు-జగత్తు	302
13 ధర్మము-మతము	303
14 విమర్శ	307
15 నింతార్కుడు	309
16 వల్లభాచార్యుడు	314
17 వైకవ్యమతము	315

వికాదకాధ్యాయము

1 తత్త్వజ్ఞాన వికాసము	325
2 సర్వతత్త్వములలో నేతత్త్వము	328
3 తత్త్వశాస్త్రము-శీవితము	329
4 మధ్యయుగ తత్త్వశాస్త్ర శీర్షిక	331
5 ప్రస్తుతస్థితి	343

భారతీయ తత్వ శాస్త్రము

అష్టమాధ్యాయము

శంకరాద్వైత వేదాంతము

21 అనుభవజ్ఞానము

మన మనత్య మనుజులనఁ గలిగిన ఫలితము అన్యోన్య విరుద్ధములు ననమంజనములు నయినప్పు డొకవిషయము నిజమనియు, నొకభావము సత్యమనియు స్థాపిత మగును. లోప భూయిష్ఠమగు మనబుద్ధి కిదియే పరమ ప్రమాణముగాఁ గనపట్టుచున్నది. తార్కికముగా నాత్మాస్తిత్వమున కింతకంటె శ్రేష్ఠతరమైన ప్రమాణములేదు. అత్య నిజమా కాదా యని యడుగుట వ్యర్థపంపశ్చ మే యగును. ఏలన సర్వకీర్తిత విజ్ఞానానుభవము, హేతుక్రమాన్నితముగా నిర్వచింపఁ బడకున్నను, నాత్మయే సత్యమను వదే నిత్యసాక్ష్యమై ప్రకాశించుచున్నది. కాని మనఃపరికల్పితోపకరణములచేఁబరమార్థమును గ్రహింపఁజేయు యత్నము పరస్పర విరుద్ధభావారణ్యమునకుఁ బోడ్డానిగోవును. ఇట్టి విషాదపర్యవసానమును నిరోధింపఁ గాంక్షించునెడల మనస్సు తన్నుఁదా నజఁచి వై చుటవలననే అవిద్యావరోధము తొలఁగింపఁబడును. మన తర్కప్రమాణముల వలన మనకుఁ గలుగు నవంత్యుత్తి, మనకుఁ దెలిసిన దానికంటె మన మధికుల మనియు, మన పరిమిత మనస్సీమా పధులను దాఁటి సత్యసామ్రాజ్యమునఁ జేరఁగల మనియు నూచించును. కాని, మన బుద్ధికది యెల్లప్పుడు దుర్గమమే. తన కతీతమైన దాని నెంతవఱకు సాధ్యమైన పంతవఱకుఁ దెలిసికొందమని బుద్ధి యుత్పించును గాని, దాని యత్న మెప్పుటికిని ఫలించునది కాదు. బుద్ధి తే యపధులు దాఁటరానివై, యనివార్యము లని తోఁచునో యవియే, మనలోఁ దార్కిక శక్తికంటె సతీతమగు నాధార మేదోయున్నదని స్ఫురింపఁజేయును. మన విజ్ఞానము సత్యము నేకమునై, మానవుఁడు తన పృథగ్వ్యక్తిత్వ

VII

7 శీవిత సారవ్యములు	284
8 శ్లాఘనీయము	285
9 భగవంతుడు	287
10 శీవాత్మ	288
11 ప్రకృతి-జగత్తు	301
12 శాశ్వతుడు-జగత్తు	302
13 ధర్మము-మతము	303
14 విమర్శ	307
15 నింతారుడు	309
16 వల్లభాచార్యుడు	314
17 వైకవ్యమతము	315

వికాదకాధ్యాయము

1 తత్త్వజ్ఞాన వికాసము	325
2 సర్వతత్త్వములలో నేతత్త్వము	328
3 తత్త్వశాస్త్రము-శీవితము	330
4 మధ్యయుగ తత్త్వశాస్త్ర శీర్షిక	331
5 ప్రస్తుతస్థితి	343

సశించినపుడు సత్యము సాక్షాత్కరించును. దీనినే సమ్యక్జ్ఞానమనియు¹ సమ్యగ్గర్భనమనియు² జెప్పదురు. అట్టి యనుభవమున కవసరమగు చిత్తతద్ధిని సంసద్ధతమ సమ్యక్జ్ఞానము కోరునది కాగా, సమ్యగ్గర్భనమనగా సద్యస్సౌజ్ఞాత్కారము; ఇందు పరమార్థము ప్రత్యక్షముగా న్నిక్షణధ్యాన విషయమగును. ³ ఆ యథార్థ విషయములపై ధ్యానము నిల్పుట కవకాశమున్నది కాని, యనుభవసిద్ధి లభింపదని శంకరుడు చెప్పుటచే నాతడు చెప్పినయనుభవ మూహకల్పిత వస్తుధ్యానముకాదు. యోగి యాశ్వరుని వంరాధనస్థితిలోఁజూచును, వంరాధన మనగా నిశ్చల ధ్యానమగుట. ⁴ ఇంద్రుడును, వాసుదేవుడును దేనివలన బ్రహ్మ క్యమును సాధించిరో యట్టి “అర్హజ్ఞాన” మును శంకరుఁ డంగీకరించి నాఁడు. ⁵ అది సత్యము నెట్లయిదుట దర్శించునట్టి దగుటచేఁ బ్రత్యక్ష స్వభావముగలదే. ⁶ కాని యాప్రత్యక్ష విషయము దేశకాలగతమైనది కాదు. అనుభవజ్ఞానమనగా నేదోయొక విషయమును దెలిసికొనుటకాదు; మనలో నిగూఢమై సర్వాధారమైనస్వతీవజీవమైయున్న సర్వతత్త్వసాత్త్వ స్వరూపముగా దర్శించుటయే. వ్యాయదిర్భవము చెప్పనర్థములో బాహ్యజగత్తు నెఱుఁగుటకుఁ బ్రత్యక్షానుభవమొక్కటే సాధనము; కాని యివట సమభవసిద్ధి యనగా సద్వైతస్వరూపమయొక్క అత్యంత నిగూఢమగు సంతర్కర్భనము; అతీంద్రియ ప్రపంచమునుగూర్చి

1) శంఖా 1,2,8; 2) శంఖా 1,3, 13;

3) శంఖా 1,3,13

4) శంఖా 3,2,24; య. కఠోపనిషత్తు, 4,1 ఉల్లిధ్యానమున విషయ విషయభేదముకలది కారాదును వాక్యమును శంకరుఁడెట్లు మఱివెను: “తేషు, అకాశము దవీయ సవి ప్రకాశించి విషయములనులట్టి లిప్తములై తోఁచునగాని వానియేకత్వ మెన్నఁడు చెడదు అదేరీతిగా, మహాభేదములన సాక్షాత్పక్షము చూచుట గాని యాత్మయేకమగుట సహజము, మూల రూపమవగు సత్యము” శంఖా 3,2,25.

5) ఇదిరత్నప్రభలో విల్లు వివరింపఁబడెను. “పూర్వజన్మములో క్రవణ మన నాదులనలన, వక్రపాక్షాత్కార మప్రయత్నమై సిద్ధించును,, (సన్యాంతరత్వ క్రవణా దివా అస్మిన్ జన్మని వ్యతస్పృహం దర్శన మార్హమే.)”

6) శంఖా 1,4,14,(1,1,30) యాశంఖాత్మై: 1,10.

మనకుఁ దెలిసినదియు, మనము విశ్వసించునది యంతయు దీ! నాధారపడియున్నది. అనుభవజ్ఞాన విషయము వ్యక్తిగతభావగాని, జ్ఞాతయొక్క బుద్ధి పరికల్పిత స్వరూపముగానికాదు. అదిరె యథార్థమగు విషయము. ¹ దానిని మన మెఱుంగుటయు నెఱు గుండుటయు దానికెట్టి వికారహేతువునుగాదు. దేశకాలాను గతమ నిత్యపరిణామవాహినిలోఁ బరిభ్రమించుచున్న వస్తుజాలమున ² క మైన వస్తుస్వరూపమిది. పత్యసాక్షాత్కార సిద్ధిగల జీవి దృష్టికి ³ దర్శనములు చూపు తార్కికవాద నైపుణ్యము లర్థహీనములు. “ ధారియయ్యుఁ దనకు బ్రహ్మజ్ఞానసిద్ధి చేకూరినదని హృద్గతానుభవ నిశ్చయించుచుండ నెవ్వఁడు గాదనఁగలఁడు?” ⁴ క్రద్ధాభక్తులన్ని ధ్యానసాధన లన్నియు నిట్టి యనుభవసిద్ధి సంపాదనార్హతను మఱ గలుగఁజేయుటకొఱతే యుద్దేశింపఁబడియున్నవి. ⁵ పూర్వజ్ఞాన వానికే నిజమగు నర్థతగలిగి యాత్మసాక్షాత్కారము లభించును. ప్రయత్నశూన్యముగా నాకనముమంది వర్ధించునదికాదు. అది క పునియొక్క వ్యవృత్తికము ప్రఫుల్ల పుష్పరాజమై ప్రకాశించుటే. మానవుని న్రజ్ఞకు సంత్వప్రసాసంగఁజాలని వ్యవృద్ధ్యశ్యము వంటిదిక ఏది నిజమో యది గ్రహింపఁగల సర్వజనబుద్ధులకు నిజమేయగు నూర్యుఁడు శాస్త్రము వ్యక్తిగతములు కానటులే, పత్యమునుగాదు. క మునకు విశ్వజనీనత నై సర్గికలక్షణము; అది యేవ్యక్తిప్రేరణగాని, కీశ్వరునిప్రేరణగాని యాధారపడదు. పత్యసాక్షాత్కారవిధానము వ్య

1) అనుభవచరిత్రాత్మక ఖాతపస్తువిషయశాస్త్రపు.కం.రా. 1, 1, 2.

2) సోయ్య. ప్లేటోతత్వము; వివేకము, దేశకాలాంతమైనట్టియు, స్వరూపవ రహితమైనట్టియు వాక్యావతరియగు ప్రజ్ఞాకే గోచరమగునట్టియు వర్ణనకత్తమ గోచర చేయును” అర్కట వానాశ్వమును ప్లేటో చెప్పఁగా శంకరుఁ దేశకాలమును చెప్పెను.

3) కథం హి విశవ్య వ్యహృతప్రత్యయంబ్రహ్మవేదినం దేహారణ్యంబాః ప్రతివేష్టం శక్యతే (4,1,16, శంకరా)

(4) కలహా 2,1,6. అనుభవసారం బ్రహ్మజ్ఞానం అనుభవాయాగతే విద్యానం (3,4,15) జ్ఞానం మనశః సిద్ధమ్. (రాగీలా 2,21, బృ, అ 4, 4, 19.)

గతము, విశిష్టమును గావచ్చును గాని సత్యముమాత్ర ముద్దిగిగాదు. సత్యమొకచోట నొక కాలమునను సత్యముకాక, సర్వకాల సర్వదేశముల కును సత్యమే యగును.

తార్కికవద్వతివలనఁ గాక విస్తువుల స్వస్వరూపమును గూర్చిన జ్ఞాన మొకవిధమగు బుద్ధి విలోకనరూపమైన చైతన్య వృత్తివలన లభించునని క్యాంటువలికినాఁడు. అట్టి బుద్ధివిలోకనము వలననే యాత్మ జ్ఞానము లభించునని ఫిశ్లే వలికినాఁడు. ఇదియే యాతని తత్త్వములో జ్ఞానమున కంతకు మూలాధారము. విషయ విషయైక్య భావరూపమగు పూర్వచైతన్యమును సూచించుట కిట్టి పదములనే పెల్లింగువాడినాఁడు. కాని శంకరు ననుసరించి, యాతని యనుభవజ్ఞాన విషయము, క్యాంటు చెప్పిన మూలవస్తు వావాత్వముగాని, ఫిశ్లేచెప్పిన యాత్మభావముగాని, పెల్లింగు నిర్వచించిన నిష్క్రియత్వముగాని కాదు; శంకరు ననుభవ విషయము విశ్లేషచైతన్యమగు వాత్వపదార్థము. స్థానినస్వలెనే, శంకరునికేఁ బరమార్థము విషయముగా నెన్నఁడు గోచరింపదు; జ్ఞానా తీతమైన సాక్షాత్కారమందే యది సిద్ధింపఁగలదు. ¹ అట్టి యనుభవ జ్ఞాన మే యితర జ్ఞానముచేత, సువహితముకానందున నదియే పరమ సత్యము. ² ఏకవిషయాస్తిత్వము, దానినిగూర్చిన మన భావమును వేఱుచేయఁబడని నిర్వికల్పక పేదనారూప మనుభవజ్ఞానమని పొరపడ రాదు. అనుభవజ్ఞానమునకుఁ బరుదృష్టికంటె వివేకవిలసితమైన యంత ర్దృష్టితోడనే విశేషసామ్యము గలదు. అది మనవాత్మకమైన సవికల్పక జ్ఞానముకంటె సుతృప్తమైన వ్రత్యజ్ఞానము. మనవాహ్యజ్ఞానదృశ్య భము ననుసరించి, పరమార్థము సంశయాస్పద మైనదే; దైవమును

1) ఎప్పియ 6, 9, 4

2) బాధక జ్ఞానాంతరా భాష్య (10) భా. 2, 1, 14) శంకాకి యిదిట్లు చెప్పఁ బడెను: "బ్రహ్మజ్ఞానమును క్రింది రెండువిధములుగాఁ జెప్పుదుమృదుఁ బశటి పాస్త్రమహితి: 1. 4వది ఉపవర్తి: మొదటిది దేహానుబంధమువలనఁ గలుగును; రెండవది సర్వాత్మకత్వ భావమువలనఁ గలుగును "నేను బ్రహ్మ" నను పనుభవము మొదలఁ గలిగి తరువాత, "అంతయు బ్రహ్మమే" యను పనుభవము సిద్ధించును.

గూర్చియు, మోక్షమునుగూర్చియు, జన్మరాహిత్యమును గూర్చియు మనభావము లత్యంత నిగూఢమున మహాదాశయములకు గుర్తులు, వాసుములునుమాత్రమే; వానిని సాధించుటకు మనమెంత ప్రయత్నము చేసినను, మనము మన మనఃపరికల్పితములైన వైరుధ్యముల నతిక్రమించినవృథుగాని శృతార్థము కాఁజాలము. అమభవాధ్యానలు, పరమార్థమునకును మనపరిచ్ఛిన్న మానసమునకు మధ్యమందుఁ గల యొక భిద్రమును నూచించును.

సర్వజనుల కీ యనుభవసిద్ధి తెరచినద్వార మే యైయున్నను గొఱచిమందియె యందుఁ బ్రవేశింప గలరని శంకరుఁ డంగీకరించి వాఁడు. ¹ కాని ముఖ్యవిషయమేమనగా నందఱకు దానికొఱతై యుత్పించుట కధికారమున్నది. పరమార్థము నిజమై నిత్యమై సాధింపఁ గృతనిశ్చయులైనవారి తెట్టయెదుటనున్నది. ఏ కొఱచిమంది జీవులకో స్వప్నకుల్యావస్థలలో జ్యోతిర్మయ రూపమునఁ గాని యంతర్యామీ ప్రసంగములద్వారమునఁగాని యిట్టి యనుభవసిద్ధి లభించు నను వాద మునకు శంకరుఁడు విముఖుఁడు. కొందఱకు మాత్రమే దర్శనమిచ్చి, యితరుల కవకాశములేకుండఁ జేయు దైవము నిజముగా నూహకర్మితుఁడే. పరమార్థానుభవసిద్ధి, నిజముగాఁ గొఱచిమందికే సాధ్యము; కాని దానినిఁ జేరుట కందఱ కధికారమున్నది; తర్కప్రబ్ధ మానవ జాతిలో నింక నధికసంఖ్యాకుల కందుబాటులోనిదై యున్నది. అందఱలోఁ గొన్ని శక్తు లధికముగా వికసించినను, గొన్నిశక్తులు కొందఱలో నిద్రాణములైయున్నవి. ప్రస్తుత యుగపరిణామదశలో, సమభవ జ్ఞానము వ్యక్తిగతమైయున్నది; అది హేతుబుద్ధి ప్రవృత్తికనుగుణమై గోచరించినప్పుడే యథార్థమని విశ్వసించఁబడును.

1) బోల్సు: డీవ్ ఇంట్. 'సంపూర్ణజ్ఞాన మనఁగా సంపూర్ణమగు జ్ఞానజ్ఞేయ కత్యమే; ఏలవఁడుదకు మనమెఱుఁగునది మనసంగతియే అందుచే దైవజ్ఞానవర్గతి మొట్టవనఁగా, ప్లాటినస్ చెప్పిపరితగా నందఱకుమన్నను గొఱచిమంది మాత్రమే యవయోగించు పోకడవగు సంతృప్తివలన, కేంద్రిక స్థలో వాచుల మాటలలో మానవ సంతృప్తిలో ఏహిత్యమైనను దైవదర్శన నిజమే నావిష్కరించి లహిత్తుల వికాసము నొందింతు' (వ్యానిమలు రెండవపీఠిక వు 14).

22 అనుభవ, తర్క, శ్రుతిజ్ఞానములు

అనుభవజ్ఞానమున కత్యంతనిశ్చయ ప్రామాణ్యమున్నను, భావనా దృష్టిలో దాని కత్యల్పమగు వృష్టతయే కలదు. అందుచే నర్థనిర్ణయము లవసరములై నవి; కాని వీనికి నహజలోపము గలదు; అందుచే నవి నిత్యసంస్కారమును గోరును. పూర్తిగాఁజెప్పుట కవతాళములేని విషయ ములను శ్రుతి చెప్పయత్నించును. బ్రహ్మచీత్రలు తర్కమునకు భాషకు నతీతములగు విషయములను బలుకుదురు. అనుభవజ్ఞానము లేనివారు వరమార్గ నమస్యోపరిష్కారమున నఖండకృషి చేసిన లోకాతీతపురుషుల మహత్తరానుభవ క్రోడీకరణ రూపములైన వేదవాక్యములను విశ్వసించి ప్రవర్తించవలసి యున్నది. సామాన్య మానవునకు వరమపై తస్య సత్యస్వరూప మనుభవై కపేద్యమే కాని, ప్రత్యక్షానుమానాది మానవ కల్పితప్రమాణములవలన నిశ్చయము కాఁజాలదు. ఈ ప్రమాణములు వరమార్గమును సూచించునీ కాని చూపఁజాలవు. సత్యము విశిష్టానీతవ్య మని ¹ శంకరుఁ డంగీకరించి, వరపక్షసిద్ధాంతఖండనమున కవిరోధ నియతి సుపయోగించును. ముఖ్యముగా బొద్దాది జాత్తిక భావములకు శంకరుని యాక్షేపణమునకుఁ బ్రధానకారణము తర్కవర్ధతి వలనఁ జర మార్థనిర్ణయము చేయుట వ్యర్థమని నిరూపించుటకీ. శ్రుతిప్రమాణ మింద్రియజ్ఞానమునకును, హేతునిర్ణయములకు నతీతమైనదని యాశంకరు నిశ్చయించెను; కాని ప్రత్యక్షానుమాన ప్రవర్తకరంగమున శ్రుతి ప్రమాణము నిష్ప్రయోజనము. నిష్ప వర్ణగా మండునని క్రోడీగ్రంథము లైనను నిరూపింపఁజాలవు. ² సామాన్యమానవ ప్రమాణముల కలభ్య మగు జ్ఞానము సువదీశించుటే శ్రుతులకు లక్ష్యము. ³

1) సత్యం విశిష్టానీతవ్యం. (ఁబా. 1, 2, 8)

2) జ్ఞానంకు ప్రమాణవ్యం యథాభూతవిషయం. సత్యనిర్ణయకేనాపి కార యుకుంశక్యే, న త ప్రతిషేధవశేనాపి వారయకుం శక్యే. (ఁబ. 3, 2, 21; ఁబా. 18, 66.)

3) ప్రత్యక్షది ప్రమాణానువలంబే హి విషయే శ్రుతిప్రమాణ్యం న ప్రత్యక్షదివిషయే (ఁబా. 18, 66.) అజ్ఞాతజ్ఞానం హి గ్రంథం.

వేదముల యుద్ధేశ్య మాత్మైకత్వము మనదేశించుట¹ అవిద్యా విముక్తికి వేదాంతజ్ఞాన కారణము కాదని శంకరుడు చెప్పినాడు; ఏలన జ్ఞానయు జ్ఞానము సంతయు, విషయవిషయ కల్పితద్వైత రూపము గావున, బ్రహ్మసుఖవసిద్ధి కాటంకము, కాని యిది అవిద్యా నివృత్తికే కాని, జ్ఞానప్రాప్తికి నిరుపయోగము. ² రజ్జుజ్ఞానము కలిగి సంతనే వర్సప్రాంతి సశించురితిగా, నవిద్యానివృత్తి యనగా సత్య దర్శనమే; ³ వేదాకమాతన పాధనకాని, జ్ఞానకార్యముకాని సత్య సందర్శనమున కవసరములేదు. ⁴ “ద్వైతవాశానంతరము జ్ఞాన ప్రాప్తికొక క్షణకాలమైన సంతరముండదు; ఉండునెడల నవవస్థాదోషము కలిగి, ద్వైతమెన్నఁదీరిని సశించదు. అందుచే నవిద్యానిర్మూలనము, జ్ఞానప్రాప్తియు సమకాలికములే” ⁵ అజ్ఞానము తొలఁగినంతనే, నిజము ప్రత్యక్షమగును. ⁶ అవిద్యనుండి విద్యాప్రాప్తి యెట్లు సంభవించు నను ప్రశ్నకు దోషము బోయినంతనే స్వప్రకాశ శీలముగల సత్యము ప్రకాశించున దగుటచే నీ ప్రశ్న వముచితమైనదికాదు - దైవానుగ్రహము వలననే జరుగుననుటకంటె శ్రేష్ఠతరమైన సమాధానములేదు. ⁷ చిత్త

1) అత్మైశ్వర్య విద్యాప్రపత్తయే వశ్యే వేదాంతాః అరభ్యంతే శంకరా ఉపోద్ఘామ

2) అవిద్యాకల్పిత తేదనివృత్తి (శంకరా1,1,4.) చూశం గీ॥భా2,18, బోధ్యుః ప్లాదీనన్: “ఈశ్వరుని వాక్కుచేగాని, లిఖితోపదేశముచేగాని, చెప్పబడు విలులేదు; కాని మనమాలి, లిఖితోపదేశములను, మార్గము తెలియనివారికిఁ బోవలయు శ్రోతమాప్తవల్ల, మన యాత్మ బుద్ధి విశేషమునుండి తడవీతమగు ఎంతర్విశేషమునకుఁ బోవలెనని మాదిండుట జనయోగింజుట; కని యన శఙ్కృష్టి స్వయంకృషి వంసనే సిద్ధించును” (పిప్పిర్ని 6,9,4; తెలుగు: గ్రీకోశియాంబీ, వాక్యము. 2,పు,237;

3) శంకరామాంశుః 2,7

4) శంకరామాంశుః 2,7,

5) శంకరామాంశుః 2,7.

6) అత్మైవ అజ్ఞానహాని:

7) శంకరా 2,3,41; చూ॥ కశోపనిషత్తు 2,22. ఈ భాషమును మనము సంచించుకొనియే ద్యూపేష్ శంకరునికి మతవిషయమున్నదని యాశేపించెను. చూ॥ ద్యూపేషునిష్ఠమ్ అప్ వేదాంత, పూ॥86,87.

తద్విగల వాఁడంధుఁడనినచో వానికి దైవానుగ్రహవశమున దృష్టి లాభము సిద్ధించినట్లే జ్ఞానసిద్ధి కలుగును.

శ్రుతి సంగీకరించుట యనగా, మహద్వలయొక్కయు సిద్ధపురుషులయొక్కయు సౌఖ్యము సంగీకరించుటే; శ్రుతిని విడిచిపెట్టుట మానవ జాతియొక్క, అత్యంతరసవంతమైన యనుభవమును విడిచిపెట్టుటే. భౌతికకాత్రవిషయములో నా యా రంగములలో వత్కంత ముప్రసిద్ధులగు పరిశోధకులు ప్రతిబించిన సత్యాంశములను మన సంగీకరించుము; గాన విద్యలో, విభ్యాత సంగీతకర్తలరచనల నాలకించి, సంగీతసౌందర్యము నెట్లుపొసింపవలెనో తెలిసికొనయత్నించుము, ఆధ్యాత్మికసత్యాంశముల విషయములో, భక్తివిశ్వాసములచే మహత్తరకాత్త్వికై శ్రవ్యధృయ్యలయినట్టియు నమయాధ్యాత్మిక ప్రజ్ఞాప్రవిణులయినట్టియు మహానియు అవదేశించిన వలుకుల నతిగౌరవపురస్కరముగా మన మాలకింపవలెను. ఉత్తములభావముల సధముల భావములలోఁ బోల్చి ప్రయోజనములేదు. “పాపనసంప్రదాయముచేఁ దెలియనగు విషయములలో మన యాలోచనల నుదాహరించినచోఁ బ్రయోజనములేదు; ఏలన సంప్రదాయసిద్ధమగు జ్ఞానాధారములేని మనభావము లాహుజన్యములే యగుటచే ముక్తములు కాఁజాలవు. ఉపాశల్పనములు విశృంఖలములు,”

మన నిజ్ఞానముపై మనమాధారపడినచోఁ బ్రవంతమును, మనయ స్రీత్యమును, భవిష్యత్తునుగూడ సంశయించి, తుదకు మనము సంశయముతో సంకమొందవలయును, కాని, మనకుఁజాణునున్న లోకమును గ్రహించుటో, లేకున్న నందు నశించుటో తప్పనిదగుటచే, మనజీవకర్తి మనయాశ్రయ విశ్వాససమీపే నడపును. తర్కము నెట్టివేయుట కసౌధ్యములైన కొన్ని యాత్మజ్ఞాన సంస్థారములు మనలోఁ సిమిడియున్నవి, ఆ భావము నాశ్రయించి యే యొకఁడును బ్రతుకలేఁడు. ఒక నియతమైన తత్వకాత్రమును గల్పించుట నిరర్థక మనువిషయమును నిరూపించుటకీ, శంకరునితత్త్వ ముద్దేశించఁబడినది. శంకరుననుసరించి,

1) శంకరా 2,111 అందువలననే ముప్రసిద్ధకర్తృజ్ఞానగు కపిల కవాదుల భావము లన్వేష్యవిరుద్ధములై యున్నవి. పోల్చు: తుమారణాదుః శార్మికు లర్కంఠ ప్రద్రోః నిశ్చయించిన భావములను వారికంటె నెక్కివ యుక్తిగలవారు అంటింతురు.

శేవల తర్కవ్రజ్ఞ సందేహముతో పంతమొందును. ప్రపంచము వహేతుకము, ధర్మసమ్మతము నని మనవిశ్వాసము. అందలి ముఖ్యవివరముల సెఱుంగకయే ప్రపంచ మొకపూర్ణతగలదని నమ్ముదుము. ప్రత్యక్షముగా గోచరించుచున్న యవక్రమాంతర్గతమై నిత్యక్రమమెట్లున్నదో తెలిసికొనకుండ, పట్టి దున్నదని భావించుము. ఈశ్వరాప్రీత్యము నిజమని నమ్ముటవలన జీవితములు మనకు సారవంతములై, స్థిరసంరక్షితముల గుడున్నవి. ¹ మతీయు సత్యము, ² నిత్యసమానము. ³ సనిరాకృతము, ⁴ విశ్వజనీనము కావలెను. కాని మనయాలోచనముల కట్టిలక్షణములు లేవు, కాని జ్ఞాననిలయముగా వేదము కాశ్యకమైనది; దాని విషయము స్థిరమైనది; దానినుండి లభించు పూర్ణజ్ఞానము భూతభవిష్యద్వర్తమానములలో నెట్టి భావముల వలన సువహితము కాదు. శేవల హేతుచర్చ నిస్సారమైనది. హేతుబాదము స్థాపించు నిర్ణయము లది యంగీకరించువ్రతిపాదనలపై నాధారవది, భిన్నము లగుచుండును. మతతత్వవిషయములలో శ్రుతి స్మృతులు ప్రకటించు పనుభవజ్ఞానముపై సుతమునకు సంబంధించిన తత్వశాస్త్రయుక్తి యాధారపడవలెనని శంకరుని నిశ్చయము. తర్కమనఁగాఁ జరిత్రోపదేశ కక్షితముకాని యుక్తియని శంకరుని భావము. అద్భివ్యక్తిగత తర్కము సత్యమును స్థాపింపఁజాలదు; విలస విషయగ్రహణ శక్తి యనంతపై విధ్యముకలది. ⁵ మావవజాతిలో సత్యధిక సంఖ్యాకులకు సంకృప్తి వానఁగిన పత్యాంశ సంకలితమైనదే శ్రుతి. శ్రుతి

1) 'ప్రత్యక్షమే వలసఁగాని, యిమమానమువలసఁగాని మానవులు తమకింక జన్మముతోఁగల సంబంధమునుగాని, మరణానంతరాత్మాస్తిత్వమునుగూర్చికొని తెలిసికొనలేదు. అందుచే శ్రుతివిషయ సత్యము అనవరములై యున్నవి.,, (శంకరాచార్యులు|||| ౬|| గోర్థాశ్రమ)

2) సమ్యగ్జ్ఞానము

3) ఏకరూపము

4) పురుషాదాం వివ్రతివక్తి రనువనన్యా

5) కన్యచిన్ క్వచిత్ వక్షసాశేనతి పురుషవతిపై రూప్యేణ చక్రవర్త్యదస్తాన ప్రసంగత్యాకః (శంకరాచార్యులు|| 2, 1, 1,)

సంప్రదాయనిర్ణయము లగువిశ్వాసములతోఁ గూడినది; అవి లేవలబుద్ధి వరికల్పితభావములు కాక, జీవచైతన్య తీతోరేఖలే. అట్టి వ్రత్యక్ష జీవ శక్త్యనుభవములేని మనకు శ్రుత్యుక్తములగు ననుభవములు విశేష ప్రయోజనాన్వితములు. ¹

యుక్తిలేక తర్కము శ్రుత్యుద్ధనిర్ణయమున కవసరమని శంకరుఁడు నిశ్చయించెను. ఎవ్వ డవకాశము లభించిన నవ్వుడు శ్రుతి వాక్యముల నాతఁడు హేతుప్రమాణములచే నమర్చించి చూపును. ² అనుభవజ్ఞానమునకు వహియభూతముగా నాతఁడు వాదము సంగీకరించెను ³ ఆతనిదృష్టిలోఁ దర్క మొక వివక్షణచేయు నాయుధము; అది నిరాధారములగు నిర్ణయములను ఖండించును; మఱియు నదియొక స్పృశ నాత్మకమైన నియతి; నదనద్విషయముల వేర్వి, సత్కాంశములను వక్కాదిండునట్టిది. ⁴ “విషయ నిర్ణయ సామర్థ్యము లేనివారైనను, నముచిత కారణము లేనిదే, యొక విశిష్టమగు సంప్రదాయమున కనుబంధము పెట్టుకొనరు.” ⁵

అనుభవ మత్యంత నిగూఢమగు నాత్మానుభూతియగుటవలన వ్యంగ్యాధ్యయముల నిచ్చు భాషనలననే ప్రకటింప వీలగును; అట్టి ప్రకట

1) శంఖా 2,1,11; 2,3,1; 1,1,2

2) ముఖ్యం గాఢపాదకారి, 3,27, 3,1. పై గాఢ పాదకారికకు వ్యాఖ్య వ్రాయుచు శంకరుఁ డిట్లుపలికెను. “అద్వైతము శ్రుతి ప్రమాణసిద్ధమేనా, తక్కి స్థాపితము కాఁజాలదాయని ప్రశ్నింపఁబడెను; కాని యీ యద్వైతములోఁ సద్వైతమునెట్లు తర్కముచే స్థాపింపవలెనో యవగాహింపదీ. తర్కశక్తిప్రమాణ వివేకరహితమగు నిష్ఠల మగు తర్పనలయినో మా రెండువ్యాసములు సంస్కృతపరిశోధన, జూలై 1915; పిలపాళికల్ విహ్వా. ఎప్రిల్ 1913 ని. మద్రాసుఁజ్యోతిషము మైమాత విశ్వవిద్యాలయ ప్రతిక నవంబరు 1919. అద్వైతవేదాంతము క్రిటికల్ ఐడియావిజం. యన్ మూర్ఖ నారాయణన్.

3) శంఖా 2,1,1.

శంఖా 2,1,6, 21,11

4) శంఖా 2,1,4,3,7. 2,2,41,2 4,12

5) శంఖా 2,1,1

నల సంవృత్తికరణమే శ్రుతి. ఇట్టి యనుభవాధారము లేని శ్రుతివాక్య మర్థములేని శబ్దమువంటిదే ¹ స్వతంత్రార్థము లేని యర్థవాదములు విధివ్యాకరణవివరణమును జేయుట మివయోగించును. అవి ప్రత్యక్ష మునకంటె నాధిక్యముగలవికావు. సత్యస్వరూపమును వర్ణించు వాక్య ములే ప్రమాణములు. ² శ్రుతికూడ సనుభవమున కనుగుణమై యుండ వలెనేగాని, వ్యతిరేకముకారాదు. వాచస్పతి చెప్పినాడు; “అగమ సహస్రమైనను ఘటమునాక వటముగా మార్పకాలదు.” ³ ఇదే విధ ముగా మతవిషయచర్చలలో, శ్రుతివాక్యము అనుభవసోషకములై యుండవలెను. ఇంద్రియసిద్ధమో, ఇంద్రియాతీతమో, యేదైనను బ్రత్యక్ష ముత్తమసాక్ష్యము. కొన్ని నియమములకులలోనై, యది మన కనుభవసాధ్యమైనది. అనుభవమును బ్రకటింపనదే యగుటవలననే శ్రుతికిఁ బ్రామాణ్యము సిద్ధించినది; అనుభవము స్వతఃప్రమాణయుక్త మగుటచే, నితరప్రమాణాధారములతో నిమిత్తములేకుండగనే, పేదము లును స్వతఃప్రమాణయుక్తములైనవి. ⁴ అందుచే మానవుఁడు తనలో నున్న శక్తి వికాసమువలన పేదములలోని సత్యములను స్వయముగా దర్శింపఁగలఁడు; కాని మానవుల కందఱకు నట్టిశక్తిని వికసించుజేసి కొనుటకు వలయు ధైర్యముకాని, తీరికగాని, యవకాశములుగాని లభింపవు గావున, శ్రుతిప్రామాణ్యమును విశ్వసించుటే ముఖ్యమగు ముపాయము.

23 వరవిద్య; అవరవిద్య

వరమసత్యమే వరవిద్య; ఇందలివిషయ మాత్మైకత్య రూపమగు నేతైకసత్యము. తర్కసాధన సామగ్రిజేఁ బరమార్థమును వర్ణించఁ

1) శేవల శ్రుతి ప్రత్యక్ష సాక్షియున కదికలంపైవదిగాదు; విశిష్టార్థభరితమైన శ్రుతిమే ప్రమాణము తాత్పర్యవశిష్టతః ప్రత్యక్షార్థవశి, సశ్రుతిమాత్రంబు(అనుతి)

2) ఈ అనుతి అవయవ వివరణకర్త అంటిందెను. భారణము స్వతంత్రార్థ యుక్తమైనదానికిఁ బ్రామాణ్య మంగీకరించుట ప్రమాదకరము | ఇతి నిర్దోషత్య వరత్య అక్షణములచే నితరప్రమాణముల కప్పించితి నక్షిప్తమైన సామర్థ్యముగలది

3) సహ్యోగిమహాప్ర మవి ఘటం వటయటం లిశతే (అనుతి ఉపోద్ఘాతము)

4) ప్రామాణ్యం విరచేత్.

బానిసదో మనము తప్పనిసరిగాగతంబును సంజ్ఞాశ్చముల మనయొగింప
వలసి వచ్చును. వేదములు మనకు సత్యమున కించుమించుగా సరి
పోవు తార్కిక నిర్వచనము నిచ్చును. అవరవిద్యయనంగా బూర్తిగా
నవిద్యగాదు; వ్యావహారిక దృక్పథమునుండి చూచిన సత్యస్వరూప
మవరవిద్య. ¹ దేశకాల నిమిత్తధర్మబద్ధమైన ప్రపంచము సంపూర్ణము
కాదు; మన మనువరింపి కనుగుణమై యది గోచరించును. దానికి
మనదృష్టి పరిచ్ఛిన్నతయే కారణము; ఈ పరిచ్ఛిన్నతా పరిమాణము
ననుసరించి మనకు గోచరించు సత్యము భావమాత్రమైయుండును.
వరైకత్వభావము, అవరనానాత్వభావము నొకే విధములగు సత్యములు
కాకాలపు. అవరవిద్యచూపు నానాత్వము సరవిద్యాచ్యుతి
వలననే సంభవించునని శంకరుఁడు నిర్ణయించినాఁడు. అవరవిద్య
మిథ్యకాని, మోసగించునది కాని కాదు. అది యనమగ్రమైనది
మాత్రమే కాకున్నదో, అవరవిద్యను గూర్చి శంకరుఁడు పల్కిన
విషయవాదములును, చర్చలును గూడ వ్యర్థవ్యవహాయమగును.
అవరవిద్య క్రమముగాఁ జరవిద్యకుఁ దోడ్పొనిపోగలదని యాతఁ
డంగీకరించెను. "సృష్టిని గూర్చి శ్రుతులు చెప్పినదియు నవిద్యా
రూపమైనదియు బ్రహ్మయే సత్యమని యుపదేశముచేయు వాక్యములే
లక్ష్యములుగాఁగలది. ఇది మతపరాదు." ² మెలకువ వచ్చునంతకు
స్వప్నానస్తామభవములే నిజములగు రీతిగా సతీతమైన పరబ్రహ్మ
తత్త్వము మానవుని బుద్ధి యంత్రములొక జొచ్చి, యాశ్వరతత్త్వమై
యథార్థజ్ఞానము లభించునంతకు, నిజమే గోచరించును. ³ అవిద్యలేక

1) బోధ్యుః క్ష్యానేన. " ఒకడునుగాఁ జానినతో ఏ దుష్టవర్త్య యనగా, అవిద్యార్థ్యవృత్తునందుండి తొందర నిర్వహ్య... (క్ష్యానేన వేలాంబిత శ్రుతిము ను 100)

2) డ్యూటీ. పు. 106.

[illegible]

వరిచ్చిన్నజ్ఞానము, తదతీతమైన వరమార్గమునకు పాక్ష్యము. అవిద్య, జాను నత్యమును బ్రత్యక్షముగాఁ జూడఁజాలదనియు, నందుచే నవ మగ్రమగునదనియుఁ జెప్పును. ¹ సామాన్యపాధకుఁడు భేదముల సత్తికమించి, కా నన్వేషించుచున్న విషయములో లీనమై యొకవిధ మగు నజ్ఞతా మేఘావృతుఁడై యుండును; తాత్త్వికములగు కొన్ని క్లిష్టవిషయములను శంకరుఁడు పేర్కొని, దీనికంటె శ్రేష్ఠమగు నంత ర్వృష్టియున్నదనియుఁ గేవలము బుద్ధికత్తి కగోచరమగు దైవనంప ద్వైభవమునంతయు నది దర్శింపఁగలదనియుఁ బలికినాఁడు. శంకరు పనునరించి, వ్రహ్మానంద్విగల భేదములు వరావరజ్ఞానముల రెండిని గూడఁ జెప్పును. అవి యేకము నద్వైతమునగు బ్రహ్మస్వరూపమును నానాత్వనంకులమగు జగత్తుయొక్క మిథ్యాత్వమునుగూడ వర్ణించును. శంకరుని తత్త్వములో మూఁడువిధములగు నస్త్రీత్వముగలదు. (1) పార మార్థికము (2) వ్యావహారికము (3) ప్రాతిభాసికము. (1) బ్రహ్మ

సత్తికమిండుట దానిని పరిచిపెట్టుటగాదు, (హెగెలియన్ బాహ్యులలో షు. 192) ద్వైతోజా తర్కానుభవజ్ఞానములకు భేదమును చెప్పినాఁడు జ్ఞానము మూఁడురకములని యాతఁడు వస్తును

1) జీవాత్మాను శేవలభావమాత్రము. అనమంతనమలు, నజ్ఞములునగు లావము లన్నియు నిందులోనివే, విషయ మిందులోనిదే.

2) తర్కము ఇది సామాన్యభావములను; శాస్త్రజ్ఞానమును మనకిచ్చి, వస్తువుల సామ్యభేదవైద్యుత్వములను గ్రహించును (ఎతిత్వ, వాత్సయము 2 షు 29, స్కీర్షియం). జీవా సామాన్య విద్యాపీఠవి మానవిక వ్యాపారమును మూర్ఖులను, తర్కము శాస్త్ర వేత్తలకు నియమానిక భవజ్ఞానమును బ్రదర్శించును (3) అనుభవజ్ఞానము. దీనికిఁ దాత్త్వికప్రతిభ, వినోదసహితమగు సంకర్షణ, స్వజ్ఞాత్మకశక్తియు నవసరములు, వ్యక్తియే దీనివిషయము, కాని శంకరుఁడు యూరన్ శాస్త్రవేత్తలలోఁ బ్రధానముగా స్థేయ వ్యతిరేకతయును, ఇరువురును మహత్తర తాత్త్వికయభార్యులగుటలే. వాడు తమకుఁ బూర్వమున్న విజ్ఞానమును దను కాలభావములతో నమన్వయించినచో ఉభయములు జ్ఞానమును వరావరవిభాగ మొనర్చిరి బాహ్యరూపముల కంతర్వృత్తియై వరమార్గ స్వరూప మున్నదనియు, దాని వాక్య బాహ్యదృష్టివివేచి యంతర్ముఖమైనప్పుడే దర్శింపఁ గల దనియు విరువురును పలికిరి. వరమార్గ సాక్షాత్కార మనుభవదృష్టితో సాధ్యమనియు వారు విశ్వసింపిరి.

వదార్థము. (2) దేశకాలనిమిత్తబద్ధమగు జగత్తు, (3) కుక్తిలో రజత
 త్రాంతి ¹ ఈ త్రాంతి పర్యసామాన్యమైనదికాదు; అది యవ్యుడవ్వదు
 సంభవించును; దాని కర్థసిద్ధి లేదు. త్రాంతిజనకమైన వస్తు స్వస్వ
 రూపవిజ్ఞానము కలిగిన వెంటనే త్రాంతి తొలగిపోవును. బ్రహ్మజ్ఞాన
 ప్రాప్తిలో వ్యావహారిక ప్రపంచము మిథ్యయని తెలియును. స్వప్న
 జగత్తునకంటె నూహకల్పిత ప్రపంచమునకంటె నధికతరమగు యాథా
 ర్థ్యము వ్యావహారిక జగత్తునకుఁ గలదు. వ్యావహారిక ప్రపంచము జీవ
 రాశి ప్రకృతి, ఈశ్వరునితోఁ గూడినది; కాని నిజమున కది బ్రహ్మ
 మూలమైయున్నది. ² జీవాత్మకును, వ్యావహారిక జగత్తునకును
 పరమాన యాథార్థ్యమే గలదు. జీవాత్మయొక్క భావముద్యుతమైన
 మిథ్యాజగత్తుకాదు వ్యావహారికజగత్తు. జీవాత్మకు, దాని భావములకును
 పేరై స్వతంత్రమై, దేశము వాసరించిన బాహ్యజగత్తు కలదు. ఈ
 జీవాత్మ వస్తురంగములు రెండును పరస్పరము కారణసంబంధమును
 గలిగియున్నవి. ప్రపంచములో జీవాత్మలమై మన మేమి చూచు
 చున్నామో దానిని మనమే పారమార్థికజీవులముగా నవలంబింపగూర్చుకొని.

24 శంకరాద్వైతము; కొందఱు పాశ్చాత్య

విమర్శకుల భావములు

శంకరుని జ్ఞానసిద్ధాంతముతఱచుగా క్రిందితత్వజ్ఞుని సిద్ధాంత
 ముతోఁ బోల్పఁబడినది. ³ రెంటికీ తెచ్చందగిన సామ్యభావము

1) వేదాంతపరిభాష. కొన్ని యర్వాదీనాద్వైతరచనలో జీవునకుఁబడ విట్టి
 భేదము చెప్పఁబడెను, దృష్ట్యశక్తినివేకమునం దుపాదినవర్తిస్తమగు పరమాత్మయే నిజమగు
 నాత్మయేని పరిపఁబడెను. దానికీ గర్భత్వతోత్పత్త్యములను, నింద్రియాంతఃకరణ
 లంభమును వారొందినపు డది జీవాత్మ యగును. ఈ జీవాత్మ దేహేంద్రియాదులు
 అనవది భవిండును.

2) పోల్పు. అనందగిరి శం, భా. మాం, డి. బ్రహ్మత్యైవశీవో జగత్; ఈశ్వరశ్చైవ
 సర్వం కల్పానికం సంభవతి.

3) ప్లాటినన్ యొక్క అనుభవజ్ఞాన తత్త్వము భారతీయ విజ్ఞానమునకుఁ గొంత
 యుగవదియున్నదని చెప్పఁబడెను. గార్డియన్ ఉక్తవర్తితోఁ క్రాత్యదేవ దండి
 యాత్రలో ప్లాటినన్ అనుగమించెనని మన మెఱుంగుదుము. అప్పు దాతఁడు భారతీయ
 తత్త్వవేత్తలను గురిపి యుండవచ్చును.

లున్నను, మిక్కిలి ముఖ్యములైన తేదములు నున్నవి. క్యాంటువలెనే శంకరుఁడు జ్ఞానసమన్వయము - అత్మజ్ఞానసమన్వయము నిర్మించి, తన తత్వజిజ్ఞాసకు ముఖ్యస్థానము దాని కిచ్చెను. ఆభయమును బాహ్యవ్రతవచము యథార్థముగాదనియు నీ లోవమునకుఁ గారణము మానవమానస ప్రకృతి లోనే యున్నదనియు రచించిరి. మానవుని జ్ఞానసాధన సామగ్రిని ఖరీదీలించి యింద్రియాతీతవిషయములఁ దెలియుట దుస్సాధ్యమని క్యాంటు నిర్ణయించెను. ఏది జ్ఞానమునకు విషయమైనను, దేశకాలధర్మవరీప్యతమై బుద్ధివ్రమాణములలో ముఖ్యమైన నిమిత్తధర్మబద్ధమగును. పరమార్థస్వరూపము మనకు దుర్గాహ్యము; మనముగ్రహించునది తదాభాసమాత్రమే. శంకరు సమనరించి, యేకమైనదాని సనేకముగా దర్శించునట్లు చేయునది మనదృష్టిలోఁగల యేక ఘోరమైన లోవము. ఇందలి వైచిత్ర్య మేమనఁగా, మనకును అపరమార్థమునకును కాశ్యతముగా మధ్యస్థమై వ్రసవర్తించు శౌక మిథ్యాజగత్తునే మన తర్కయుక్తి మనపైఁ జొప్పించుచున్నది. శంకరుఁడును క్యాంటునుగూడ జ్ఞానకారణసమన్వయము వ్యావహారికవద్ధతిలోఁ గాక, విమర్శావద్ధతిలోఁ ఖరీప్పిరించఁజూచిరి. అనుభవములోఁ గల కార్మికార్థమునుగాక దాని యొక్క మూలకారణములను గనుగొనఁదలంచి వ్యవహార జగత్తునకు బాహ్యమైన వస్తువ్యవస్థరూప జగత్తున్నదని నిర్ణయించుటలో క్యాంటు చేసిన పొరపాటును శంకరుఁడు చేయలేదు. 'మన యనుభవాంతర్గతమైయున్న మూలాధార మాత్రమును గనుఁగొన శంకరుఁడు నిశ్చయించినాఁడు. కాని దానికి బాహ్యమైన సత్యమునుగూర్చికాదు. తర్కబుద్ధియే యథార్థవస్తు సనున్వితమని భావించుటో, దాని యథార్థ్యము యుక్తమైనదిగాదని వా రుభయము సంగీకరించిరి; అట్టి భావము మిథ్యానంస్కారమని క్యాంటు చెప్పినాఁడు. ఆభయమును విజ్ఞానవాదమును ఖండించిరి. మన మున్నామను జ్ఞానము స్వతస్సిద్ధము, ఆమోఘము ననియు, బాహ్యవస్తుజ్ఞాన మనుమితము, సంశయాస్పదము ననియుఁ జెప్పిన దేశార్థికు వ్యతిరేకముగా, రెండును సమానముగా స్వతస్సిద్ధములు, నిశ్చయములు నని క్యాంటు చలీకినాఁడు. క్రిటిక్ ఆఫ్ ఫ్యూర్ రీజన్' ద్వితీయ ముద్రణమునందు, "విజ్ఞానవాద నిరసన" మను భాగములో ఖర్చీవిజ్ఞానవాదమును విచ్ఛేద మొనర్చి

నాడు. "నా య స్థిత్యమును గూర్చి వ్యావహారికముగా నిర్ణయించఁజదివ విన్నవృత్తానమే బాహ్యవస్తుస్థితిని నిరూపించును." కాని వరమార్థ మనఁగా మన విజ్ఞానమునకు పేరై నదినియు, నెట్టి జ్ఞానముతోడను సంబంధము లేనిదనియుఁ దలఁచినచో, నప్పుడు శంకరు నమనరించి, మన కను భవములోనున్న జీవాత్మయు బాహ్యవస్తువలనముగూడ వనత్యములే యగును; క్యాంఁటు చెప్పిన దేమనఁగా నింద్రియానుభవ జగద్విషయము లన్నియు దృశ్యమాత్రములే కాని వరమార్థము కాదు. 1. అట్లు కాక, బాస్తవిక స్వరూప మనఁగా నిత్యానుభవసిద్ధమైనదన్నచో, జీవాత్మయు బాహ్యజగత్తును రెండును యథార్థములేయగును నమానస్థితిని గలిగి యుండును. మనము వరమార్థమున కిచ్చిన నిర్వచనము నమనరించి జీవాత్మ జగత్తులు వత్సములో అనత్యములో యగును. న్యస్వరూపము గల వస్తునానాత్వమును క్యాంఁటు వ్రతిపాదించఁగా, నది యొకము నద్వి తీయమునని శంకరుఁడు నిశ్చయించినాడు. ఈ విషయములో వ్యవహారప్రపంచ నానాత్వమును నస్త్యస్వస్వరూపైకత్వములోని కకారణ ముగాఁ దెచ్చినక్యాంఁటు కంటె శంకరుఁడు చెప్పినదీ ఘనతరమైన తత్త్వ మని విశద మగుచున్నది.

బుద్ధింద్రియ జ్ఞానములకు క్యాంఁటువలె శంకరుఁడు నిశ్చయమైన భేదమును తెప్పఁడు. బాహ్యవిషయమును మనబుద్ధిశక్తి గ్రహించలే దనియు శంకరుఁ డంగీకరించఁడు. క్యాంఁటునమనరించి, జ్ఞానముతో నిమిత్తములేని దృశ్యవరంపరయే గోచరించుననియు, మనబుద్ధిప్రవృత్తి ధర్మములగు ననివార్యత్య నరసామాన్యత్య లక్షణములను మనము బాహ్యమునుఁడి చేర్చుటవలన జ్ఞానమగుచున్న దనియు గ్రహించనగును. శంకరునిదృష్టిలో మనఃప్రవృత్తికి నింద్రియగోచర దృశ్యమునకు వ్యతిరేకధర్మమేమియును లేదు. రెండును వరస్పరామగుణములు. ఇదియే శంకరునకును బ్రాజ్ఞేకునుగల భేదమును, మనవత్త్వమభవములో 'వస్తువు' వృద్ధినియు, బుద్ధిప్రవృత్తివలన "వస్తువును" గూర్చి మనఃకల్పిత భావ ములను వేఱచేయుదుమనియుఁ, గాని "వస్తువు" ము దిరిగి యథా తథముగా దర్శించ లేకున్నామనియు శంకరుఁడు చెప్పఁడు. ప్లేటోభావ

1) క్యాంఁటు బోధిగామినా, చూ 13 రిహర్కు 2.

మున కాక్షేపణగా అరిస్టోటల్ తెల్పినటుల నింద్రియగోచరమగునది బుద్ధి గోచరముకానిచో, మనభావములవలన నింద్రియజగత్తు తెలియదని శంకరుడు భావించినాడు. శంకరు సనుసరించి, యింద్రియజ్ఞానము బుద్ధిజ్ఞానముకంటె సబ్బమైనది: బుద్ధిజ్ఞాన మింద్రియజ్ఞానము నెఱుంగఁ దోడ్పడును. కాని బుద్ధిజ్ఞానమును యథార్థపస్తువును దెలుపఁజాలదని యాతని నిశ్చయము. కాని బుద్ధిజ్ఞానము వరమార్థమున కింద్రియ జ్ఞానముకంటె సమీపమైనదని యాతఁడు చెప్పెను.

మానవవిజ్ఞానము శ్రమవిశాసమందును వచ్చినదను బెర్గ్స్పీన్ వాదముతో శంకరునిసిద్ధాంతమును గొందఱు చొల్పిరి. ఏకాంశీవినుండి (అమీదా) శ్రమోన్నత పరిణామము జరిగినది. మానవతత్వవిశాసమునకుఁ బూర్వ మనేకచేతనరూపము లజలచివేయఁబడినవి, మమఘ్నఁడుగాఁ జరిణామ మొందుటకు విశేష శక్తి వ్యయమైనది. వ్యవహారార్థప్రయోజనము నిమిత్తము మనతర్కబుద్ధి యవసరమేకాని, మనలో నిగూఢములైన శక్తులన్నియు మానవత్వముతోడనే పూర్వవిశాసమునొందినవని తలచొయుట యుక్తముకాదు. ఈలోకమునందే, నిద్రాణములైయున్న శక్తు లావిష్కృతినొందిన మహామేధావులను, ప్రతిభావంతులను మనము చూచుచున్నాము. జీవితప్రవాహమును బుద్ధి విచ్ఛేదమొనర్చి, యనంత పరిణామశ్రమము నొక నిశ్చల వస్తురూపమునఁ బ్రదర్శించు నను బెర్గ్స్పీన్ వాదమును శంకరుఁ డంగీకరించఁడు. బుద్ధి వాస్తవికత్వరూపమును, విచ్ఛేద మొనర్చుజీకాక, పునస్పంధానమునుగూడఁ జేయును. బుద్ధికి విభాగ సంయోగప్రకృతులు రెండును గలవు. విజ్ఞాన మనియత విషయమును నియతిలోనికిఁ దెచ్చును. అది వస్తుజగత్తును ఖండ ఖండము లొనర్చుజీకాక, దీక్షకాల నిమిత్తనియమములచే నాఖండములనేకామాత్రజగద్దముచేయును. మన నిత్యానుభవములోని బాహ్య ప్రపంచమును గ్రహించుటకు మనబుద్ధులు చాలును. అంతేకాక, రెండు పర్యవ్యాధారభూతములుగా, నొకేపరిణామముయొక్క రెండుసమాన రూపములుగాఁ గల్పింపఁబడినవి. మానవచైతన్యమునకు బుద్ధియే శిఖరమైనప్పత్తి కాకున్నచో, దానిని గారణమేమన బుద్ధి పరికల్పిత ప్రపంచము ననుగ్రహమైనది గాదని శంకరుడు వచించును. తార్కిక

బుద్ధికి ననుగ్రహితోచిన జగత్తు జీవితానుభవములోగల వ్రవంచవరి పూర్వతము గలిగియుండలేదు. అందుచే దానిని శంకరుఁడు త్తమవైతవ్య రూపముగా నంగీకరించియుండలేదు. శంకరుని దృష్టిలో గణితకాత్ర మొక్కజే తావకల్పితము గాదు. జ్ఞానరూపములైన చరిత్ర, కళలు, నీతికాత్రము, మతము. తోఁగూడ నట్టివే; విలస నివన్నియు ద్వైత దృక్కథమునుండి కల్పితములే. విభాగించి, కల్పించునను కారణముచే బుద్ధిని శంకరుఁడు గర్హింపఁడు. దాని బాహ్యవా ప్రవీణత నాతఁడంగీక రించి, యందు నంపూర్ణసంత్పత్తి లభింప దనును. మన మల్పవిషయ ములనుండి క్లిష్టతార్మికనూత్రములకుఁబోయి, విశ్వజగద్రూపమే తన జీవితముగాఁగల యీశ్వరుని ప్రతిపాదించినపుడు, మనబుద్ధిప్రవృత్తి తార్మికమగు యాథార్థ్యమును దర్శించుటలో విశానమందెనని శంక రుఁడు చెప్పును. విజ్ఞాన విజయము బాహ్యజగద్విషయమే; విలస బహిర్భూతమైనను హాస్యక విజ్ఞానము నిరమార్థమును గ్రహించుటకు ననుర్థమైనది కాదు. మనమెంత యుత్కృష్టముగా నాలోచించిన నంత యెక్కువగాఁ దెలియుదుము; కాని మన యుత్కృష్టతమాలోచనమైనను ననుగ్రహత్యసాధకము గాదు. బుద్ధిసామ్యముతో మన మున్నత పథమునకు నత్యాన్వేషకులమై బోఁగాఁ బరిచిన్నవిజ్ఞానాంతరుపులో బ్రహ్మవ్యరూపమైన యీశ్వరతత్త్వమును గనుఁగొనుటే, పూర్వము, ననుగ్రహము, నత్యంతవరిణతమునైన యనుభవము. కాని యీశ్వ రుఁడు నిర్గుణబ్రహ్మము కాదు; విలస నీశ్వరై కత్యము మనబుద్ధి కతీత విషయము.

పశ్చిమతత్త్వజ్ఞులలో శంకరుని తత్త్వమున కత్యంత నమీన మునకునప్పు నాతఁడు బ్రాజ్ఞే; మూలములో వారికి ముఖ్యభేదములు నున్నవి, 'అపియిరెస్సు అండ్ రియాలిటీ' లేక 'పత్యము; తదాభావ రూపము' ననుగ్రంథమున ద్వితీయభాగమం దాతఁడు ద్రవ్యగుణము లకు, గుణములకు నంబంధములకుఁగల ముఖ్యముఖ్య లక్షణభేదమును గూర్చి సునిశితవిమర్శయొనర్చి, మానవవిజ్ఞానము పరిచిన్నమైన దను సిద్ధాంతము నాతఁడు ప్రకటించినాఁడు. విజ్ఞానము పరమార్థము నెన్నఁ దును గ్రహింపఁజాలదని యాతని వరిమనిశ్చయము. వస్తుదృశ్యమును

దానినిగూర్చిన భావకల్పనమును విడదీయు వద్దతివలన వస్తురూపమును గాంచుట యశులక్ష్యము దుస్సాధ్యమని యాతడు చెప్పెను. బ్రాహ్మణ్యమునది, నీలవర్ణమైన కలిగినప్పుడు, మనకొక దృశ్యమగుచున్నది; దానియొక్క విశిష్టగుణ మొకటి మనబుద్ధిగోచరమైనది. మన వ్రత్యజ్ఞానుభవములో నీరెంటి భేదము గుర్తింపఁబడదు; రెండుగలిన యేకరూపముననే గోచరించును. బుద్ధి కల్పితనిర్ణయములో రెంటిని మనము వేరుచేసి, విశిష్టగుణమును విషయి కారోపింతుము. మననిర్ణయము అన్నియు నిజమే యుండును. జీవితముగాని, వస్తవ్యరూపము గాని విభాగించుటకు వీలులేని వస్తుదృశ్య తద్భావకల్పితమని ప్రతిపాదించెను. రెంటిని విడదీసి యర్థముచేసికొను వద్దతియే మా సకలమైన తర్కవద్దతి. ఇట్లు విడదీయు మానసవ్యాపారము, తరలోపమని బ్రాహ్మణ్య శంకరుడు భావించలేదు, వస్తుయథార్థవ్యరూపమన నిర్ణయవిషయము; అది పేదనాంశము రూపమున ననుభూమనియు శంకరుఁ డంగీకరించెను, జ్ఞానమునందు భావమనఁగా మా సకలరూపము కాదనియు, యథార్థ ప్రపంచ సంబంధముగల బుద్ధినిర్ణయమనియు సంగీకరించినను, నిజమిట్టి బుద్ధినిర్ణయము పేదనారూపమగు వ్యక్తిగతానుభవము కాదనియు వది నర్వస్వతంత్రమగు వాస్తవికతగర్వరూపమనియు శంకరుఁడు వాదించును. వాతమ నాయనుభవమునకు నేమి తటస్థించినను, జ్ఞానమనఁగా పేదనయొక్కగాని దానివిషయరూపముయొక్కగాని లక్షణ వ్యక్తికరణముగాక, జ్ఞానమనఁగా యథావస్తువ్యరూపము నావిష్కరించున దగుటచే, నెట్లయెడల భావ్యము మన్న యథార్థతగర్వరూపమునె యది వ్యక్తికరించును. ఎంతవఱకు మనము వ్యక్తిగతానుభవార్థము నన్వేషించఁ జూతుమో, అంతవఱకు మనయన్వేషణము మానసికమేకాని కార్మికము కాఁజాలదు. బ్రాయుపయోగించిన 'Feeling' 'అనుభవ' మను శబ్దముచే గల్గిన సంకయము శంకరుని తత్త్వములో లేదు. వర్వనిర్ణయములయొక్క నిజమగు విషయమును యథార్థతగర్వరూపమే; మనము మన భావముచే గల్పించిన లక్షణమును దాని కారోపింతుముగాని, మన మాపించిన లక్షణము దాని నెన్నఁడును సమగ్రముగాఁ జెప్పలేదని శంకరుఁ డంగీకరించును. ఈ విధముగా వస్తువు, గుణము నత్యము దానియ

భాసమునకు సరిచోవును. "ప్రతినిర్ణయమునందు, నిజమగువిషయము సత్యస్వరూపమే; మనము దానిని గూర్చి చెప్పు హేతువు దాని విశేషము కాని యీ విశేషము నెల్లప్పుడు సత్యస్వరూప మతిక్రమించియుండును. విశేష విషయము లేక మైనఁగాని మనకు సత్యస్వరూపము లభించదు. అట్లేకమగుట విజ్ఞానవిషయము కాదు. బ్రాహ్మే నుడివిన రీతిగా, "విషయమునకు భిన్నలక్షణములను జెప్పుదుమా, అప్పుడది విషయ విరుద్ధమగును. అభిన్నత నారోపింతుమా, మన మేమియుఁ జెప్పలేదనియే స్పష్టము." మన మాలోచన చేయునంతకాలమును, విశేషము విషయమునకు సరిచోదు; ఆ భాసరూపము సత్యమెన్నఁడును గాదు. శంకరు ననుసరించి, నిర్ణయము లన్నియు సయత్తములే, వస్తుగుణ విభాగము వలనఁ గాదు; మన మేగుణమును జెప్పిన నది వస్తువునకు భిన్నమైనదే యగును. భిన్నతలేనిదే విజ్ఞానములేదు. భిన్నతయున్నచో యథార్థవస్తుస్వరూపములేదు. యథార్థమైకది నమ స్వయసిద్ధి గలదనియు నందుచే సత్యమనఁగా నమస్వయ సిద్ధియే కావలయునని బ్రాహ్మే విశ్వసించినాఁడు. స్వసంపూర్ణతయు, సామరస్యమును సత్యవిహ్వాములు. లక్షణనిర్ణయము చేయుటకు వీనిని శంకరుఁ డవయోగించెను. దేశకాల నిమిత్తాలు స్వయంసంపూర్ణతమగాని, సామరస్యమును గాని కలిగి యుండలేదు. అవి స్వవిరోధకములే కాక, తమ కతీత వ్యాప్తి గలవి. శంకరు నభిప్రాయమును సరిగాఁజూచినచో, నమస్వయసిద్ధియు సత్యమును దెలువదు. ఏలన నమస్వయ సిద్ధిగల వస్తు వనేక విభాగము లొకటిగాఁ జేయఁబడిన స్వరూపమే. భిన్నవిభాగ సమన్వితమగు వస్తుభావము, వ్యావహారికభావమే. దీనిని మనము పరమార్థమున కారోపించుచున్నాము. సామరస్యరూప మగుసత్య మనఁగా, సకలసరిచ్చిన్న విషయోవిషయముల సామరస్యరూపమైన యాశ్వరత త్వమును భావించవలెను. ఇట్టి సమన్వయరూపైకత్వమును వ్యక్తీకరించు నీశ్వరత త్వము బుద్ధిగమ్యముకానందున నదియు నాభాసరూపమే యగుననిశంకరుఁడు నిశ్చయించెను. మననర్యవిజ్ఞానములో వస్తుయథార్థస్వరూపము; దానికి మనమారోపించులక్షణములు నరస్పర్శ విరుద్ధములు. వాని కేకత్వమును ఘటించుట సాధ్యముకాదు. ఇది లోకములోని భిన్నవిషయము లన్నియు నొకే సంపూర్ణస్వరూపములోని

వనియు, నింకను మిగిలిపోయిన పేపై ననున్నచో నవి యాభావ రూపము లేయనియు, మన మారోపించులక్షణము లన్నియు యథార్థ వస్తులక్షణములే యనియుఁ దర్కనిశ్చయము. తర్కప్రపంచములో యథార్థవస్తురూపములో పేదోకొంతనంస్కరించినచో నమన్వయసిద్ధి నందని విషయమేదియును లేదని బ్రాడ్లీచెప్పినాఁడు కాని యానంఘ్రావ పరిభాషము నాతఁడు నిర్ణయించి చెప్పలేదు. వినిర్ణయమును, దానివిషయము యథార్థవస్తు పై సంకలాపము, సత్యముకాఁజాలదని చెప్పిన బ్రాడ్లీ భావముతో శంకరుఁ డేకిభవించును. బ్రాడ్లీ చెప్పినాఁడు; "భిన్నాంశకలితమై, సంబంధలక్షణాన్నివృత్తమైన విజ్ఞానము మనకు సత్యము నెన్నఁడు నమకూర్చుదు; తదాభావ రూపమునే యది ప్రదర్శించును. అదియొక సౌధపము; ఉపకరణము; వ్యవహార శ్రీయాపమర్థము, జీవితమున కత్యంతప్రధానము నై యున్నది; కాని పరమార్థదృష్టిలో నది నమర్థించుటకు లేకమాత్ర యథార్థ్యమును లేనిది." అందుచే యథార్థవస్తుస్వరూపముయొక్క మన భావకల్పనము నట్టి "వ్యావహారికార్థసౌధపమేకాని సత్యమును వెల్లడించున దెన్నఁడును గాఁజాలదు," జాతృ జ్ఞేయవిభేదముపై సాధారణదు తర్కజ్ఞానలోపమును బ్రాడ్లీశంకరు లుభయులును గుర్తించిరి. ద్వైతమంతయు మనస్వం జాతము, ¹ శంకరుని తర్కమందు పంచయతత్వ యోగతత్వభావ ములు రెండున్నవి. పరమార్థము పరిచ్ఛిన్నబుద్ధితేయు ప్రయత్న మునకలభ్యమగు లక్ష్యము; అట్టి లక్ష్యసిద్ధి చేకూరినపుడు మనవిజ్ఞానము యొక్క వ్యావహారికాకృతిని గోల్పోయి, జ్ఞాతృజ్ఞేయభేదములు తొలగి పోయి యింద్రియాతీత ప్రత్యక్షజ్ఞానముగా మారిపోవును. బుద్ధి పరి కల్పితవిజ్ఞానమున కనివార్యములగు దోషములను బోనాడుటకుఁ దార్కిక ప్రజ్ఞాప్రవృత్తి పనికివచ్చును. శంకరుని జ్ఞానసిద్ధాంతములోఁ జూపట్టు పై రుద్ధ్యములు సమంపూర్ణతయు నాతని తార్కిక పద్ధతిలో నెట్టిలోపము వలనఁగలిగినవికావు; వస్తుమూలతత్వమును బ్రకటించయత్నించు తత్త్వమున కీ లక్షణము లనివార్యములు. శంకరుని దృష్టికి, జ్ఞాన మెంతయో ముఖ్యమైనదియు సజ్ఞానమెంతయో ప్రమాదమునగుటచేఁ

1) ద్వైతం సర్వం మనః

దార్శికపరిశీలనమునకు నిలువనిదానిని దేనినాశండు పత్యముగా పంగీకరింపడు.

25 వైషయిక పరిశీలనమార్గము;

దేశకాలవినితములు

వస్తుప్రథమావలోకనమువలన జనించు ససంకృప్తియే తత్త్వజ్ఞానకు జనని. స్థూలదృష్టికి లభించు వస్తువ్యరూపమే యథార్థమైనదని సామాన్యమానవుని భావమైయుండగా, చింతనాపరుడు ప్రథమదృశ్యరూపమే పరమార్థరూపమా యని శంకించును. అపత్యమైనదానినుండి సత్యమును, అనిత్యమునుండి నిత్యమైనదానిని వేరుచేసి తెలిసికొనుటే తత్త్వకాన్తముయొక్క లక్ష్యము. భగవంతుఁడున్నాఁడాయను సమస్యారూపములో మతనందంధ ప్రతిపాదనలు జరుగుచున్న దినములలో మనకు గోచరించునదేదియనికాక, నిజమగునదేది యనునదే ప్రధానపమస్యయని శంకరుఁడు ప్రకటించినాఁడు. ఏది మన కగోచరమో యది నిజము కావచ్చును. ఏది గోచరించుచున్నదో యది నిజముకావచ్చును. స్థూలదృష్టికి వస్తునిజవ్యరూపమగోచరము కావచ్చును. ప్రాకృత్విమ ప్రపంచములలోని సర్వతత్త్వజ్ఞానకుమ, నిదృష్టిలేదమే ఘౌఠిక తత్త్వకాన్తవిలేద హేతుపైపది. మైలేషి యనుల “సద్యము; ఎంపిడోకిల్లు, అజాగ్రోగోరనుల ‘భూతములు’ పైథాగరస్యొక్క ‘సంఖ్య’లు, లా సిప్పస్, డెమోక్రిటిస్సుల ‘అణువులు’; ప్లేటో ‘భావములు’; అరిస్టోటల్యొక్క ‘ఎంటిటీటీస్’ దృశ్యవిషయములవెనుకనున్న యథార్థవస్తువ్యరూపము నెఱుంగుటకై చేసిన ప్రయత్నముల ఫలితములే. వస్తువాచ్యమూలస్వరూప సమస్య మధ్యయుగములకుఁ జెందినది. దేశకాలప్రాప్తిబోజాలీ సమస్యను విరివ్వరింపఁజూచిరి. పుణ్యమశ్యాంటును విషయక్రమమును మార్చి, వస్తువ్యవ్యరూపము వేరు, దానివాచ్యవ్యవ్యరూపము వేరని వదించిరి. మూలతత్త్వము వేరు స్థూలదృష్టికి గోచరించునది వేరువని హెగెల్ నిశ్చయించినాఁడు; నిజవస్తురూపము విద్యుచ్ఛక్తియనియు

దానివికారములే వస్తువులనియు నభినవభౌతికశాస్త్రవేత్తలు నిర్ణయించిరి. ఈ విస్తృత త్రవ్యజ్ఞుల భావములలో విశేషభేదములున్నవికాని, స్యయంస్థితి గలిగి నిజమైన వస్తుస్వరూపమునకును దాని భావ్యాస్వరూపమునకును భేదమున్నదను సంశయమందఱకు నమానమే.

శంకరునికి తత్వశాస్త్ర మనఁగాఁ జరమార్థముయొక్క నిత్య స్వరూపమును లేక జగత్తుయొక్క మూలకేంద్రస్వరూపమును బ్రదర్శించుచే. అదియే బ్రహ్మవిద్య. ఆతనిదృష్టిలో నిందియగోచరమైనది నిజముకాదు. ఒకవిషయకాటస్థ్యము వేఱు, దానికర్థనిర్ణయము చేయుట వేఱు. మనకు గోచరించునదిన్ని నిజముకాదు. తటస్థించునదిన్ని, గోచరించునది దంతయు నిజమైనచో మన యనుభవమంతయు నిజముకావలెను. మోనగించు స్వప్నములైనను నిగూఢాంతరంగిక జీవితవిషయములే. మనకు సామాన్యముగా దృగ్గోచరములగు నెవ్వియు సత్యములుగావు అసత్యములుగావు. ¹ కొందఱువ్యక్తులకి విదితములగు విషయము లసత్యములనియు, నందఱకు నువిదితములైనవి సత్యములనియుఁ దర్కనిశ్చయము. మన యనుభవములోని ప్రధాననియమములను దీసికొని, దేశకాలనిమిత్త వ్యాయోధ్యములైన నవన్నియు నయథార్థములేయని ప్రకటించెను. మన యనుభవములన్నిటికి దేశమే సామాన్యరూపమైన యాధారము; కాని నిజమగు వస్తువు దేశవిరహితము, అవిభాజ్యమునై నది. ఏది దేశగతమో యది విభాజ్యము; అందుచే మత్ప్రతినొందిన కార్యరూపము; యథార్థవస్తువవిభాజ్యము, కారణభూత్యము; నందుచే నదేశమును. ² దేశమునకు విభుత్వలక్షణము పరిపూర్ణము గాదు. ³ ఏది దేశముచేఁ జరిల్పిన్నమో, యది

1) పోల్స్: బ్రాడ్లీ, "జగత్తునందులేక నాయందేకో నతి మున్నదని నేను చెంది కొనుటవలెన వట్టి విశ్వాసున్నదని మాత్రమే విశ్వయమగును ... భావ్యాజగత్తున్నది దానిని గాదనలేము; కాని గోచరించి భావ్యాజగత్తునకును, దానినే యందప్రాయముగా వినునుకొనుటకును మ ముందే విషయమంతయున్నది." (వత్సమ-తదాభాసము: పు, 206-207)

2) యా. శంకరా 2,3,7

3) యథోక్తవిషయకా యిద్విన్నం వస్తువనాది ఉదంతవత్ దృష్టం (శంకరా 2,2,41)

కాలవరిల్చిన్నమును. కాలము శక్తుఁ దా నతిక్రమించు లక్షణము గలది; కాని యెన్నఁడు నట్లుచేయలేదు. మన నిత్యానుభవస్థితిలోఁ గాలము సర్వగతమైనది. ¹ కాని ప్రపంచముయొక్క తుదిలేనిగతి స్వసంపూర్ణము కాదు; అందుచే నేది కాలగతమో, యది నిజముకాదు.

మన యనుభవములో నిమిత్తధర్మము ప్రధానమైనదగుటచే శంకరుఁడు దానిని నిశితవిమర్శచేసి, యది యెట్టివంత్వప్రసంగఁకాలనిభావ మని నిరూపించినాఁడు. విషయము లోకజనుస్వయసిద్ధిగల యేక రూపములో నన్యోన్యసంబంధబద్ధములై యున్నవను విశ్వాసము ప్రాకృతమానవులయొక్కయు, భౌతిక శాస్త్రముయొక్కయు విశ్వాసమి. కారణములోలేనిది కార్యములో నున్నదను న్యాయపై శీషికభావమును శంకరుఁడు ఖండించిినాఁడు. కార్యము బహిర్గత మగుటకుఁ జూర్యము కారణరూపమున ముండవలెనని యాతఁడు వాదించెను. ఏలన నదివలకు లేనిదేదియుఁ గ్రాత్రగాఁగింపదు. ఇసుకమండి తైలముత్పత్తికాదు. కార్యము కారణములో ముండకున్నయెడల నెట్టిప్రయత్నమును దానిని కారణమునుండి యావిష్కృతికొందింపఁజాలదు. మనము చేయునది మనఁ గారణమును గార్యముగా మార్పుచేయుచే. కార్యము కారణమందదివఱకే లేకున్నచో మన కృషికి విషయమేలేదు. కార్యము కారణము కంటె నధికవ్యాప్తిచెందిన రూపమన్నచోఁ గార్యము కారణములోనిదే కాని సూక్ష్మముగా రాలేదని స్పష్టపడుచున్నది. కార్యముకారణరూపమున నున్నచో, గారణమును మార్పుటకుఁ గర్తయొక్క కృషి యనవసరమను వాక్తవణమునకుఁ గారణమును కార్యరూపములోఁ బ్రదిర్పించుచే కర్తయొక్క ప్రయోజనమని శంకరుని సమాధానము. కారణకార్యముల సంబంధము నిరవధికము; అపగాఁ గారణము మార్పునొందకుండ నుండు కాలముండదు. ఉన్నచోఁ గారణ మసంతరము హఠాత్తుగా మార్పు నేలకొందునో మఱకుఁదెలియదు. అందుచేఁ గారణ మెల్లప్పుడును గార్యముగా మారుచున్నది. కారణధర్మ మనవధికగతి గలిగిన

1) కాల మన్యాయమని కొన్ని పురాణముల చెప్పును. ప్రకృతిః పురుషశ్చైవ నిత్యాకాలమవత్తమః (విష్ణుపురాణము) కాని విశ్వరూపుఁడు చెప్పినట్లు పురాణరచము లాహ్యులగ్రంథమగుల్పయే పురాణసాక్షివిద్యాబృహ్మి.

దై నవోఽ గారణకార్యములు వేరుకావని చెప్పవలెను. వీరిన నిందొకటి వేరుకావనిగా మూలుచున్నదని చెప్పఁజాలము. కారణమువందుఁ గార్యముగా మూలు సతిశయశక్తి యొకటున్నదని చెప్పఁబడెను. శంకరుఁడు వలికినాఁడు: “నీవు చెప్పిన అతిశయశక్తియనిఁగాఁ గార్యపూర్వస్థితి యైనచోఁ గార్యము కారణములో లేదను వాదమును నీవే విడిచిపెట్టిన వాఁడ వగుదువు. కారణముమండి యొక నిశ్చితమగు కార్యమే జనించు నను నంశమును నిరూపించుటకుఁ గారణములో నొక శక్తియున్న దనియు నదియే నీవుచెప్పిన అతిశయశక్తియనియు వాదించువా అప్పుడు నీవు చెప్పిన శక్తి, కార్య కారణములకు వేరుకానిదై అభావాత్మకము కానిదై నప్పుడే నిశ్చితకార్యోత్పత్తి హేతువు కాఁగలదు. అట్లుకాక, నియతిశయశక్తి కార్యకారణభిన్నమైనను, వభావాత్మకమైనను నిశ్చిత కార్యోత్పత్తి కారణము కాఁజొందు. అందుచే వాశక్తి, కారణముయొక్క అత్యశక్తియనియు పుష్టమగుచున్నది. మఱియుఁగారణము కార్య తూర్వరూపమేకాక, కార్యోత్పాదన హేతువగుచున్నది. కారణము కార్య రూపమున నవిచ్ఛిన్నమై లేకున్నచోఁ గార్యమెన్నఁడును గోచరింపదు. మృత్తు పాత్రయందును, నూలు వస్త్రమునందును నిలిచియుండునున్నది. కారణకార్యములు వరస్పరసంబంధము లేకుండ నశ్వమువలెను గోవు వలెను విడిగా దర్శింపఁబడునవి కావు. కార్యముయొక్క పూర్వవరరూప ముల భేదము స్థూలమైనదే. కారణకార్యము లొకేవస్తువుయొక్క రెండు రూపములు. ¹ రెండు వస్తువులు, వాని జన్మలయరూపములు వేరై యుండఁగా నమానవ్యభావమును గలిగి యుండఁజాలవని యొక వాదము కలదు. ఈవాద మయు క్తమని శంకరుఁడిట్లుచెప్పెను. “నీజ ములమండి మొలక లుత్పత్తియగునట్లే, ఉత్పత్తియనఁగా నిదివలె నున్నదే ఐహగ్గత మగుటయే; అట్లు ఐహగ్గత మగుటలో నమస్వభావముగలభూరేణువుల నది స్వీకరించును; ఈ భూరేణువు అదృశ్యములై ఐహగతమైన కార్యమదృశ్యమై కారణ రూపమొందుటే లయము. వీనియందు మన మభావమునుండి భావమును, భావము మండి యభావమును గలుగునంతర మున్నదని యంగీకరించు

నెడల నెప్పుడు గర్భస్థమగు పిండము దానినుండి పుట్టిప బిడ్డకును, బిడ్డ నుండి పెరిగిన యువకుఁడు వృద్ధునకును భిన్నుఁడై, మఱియు నిరుపురు బిడ్డల తండ్రి యొక్కఁడు శాకుండఁగన్ముండ వలసినవృత్తును.¹ బాహ్యరూపభేదముచే నొక వస్తువు మఱిదు. చేతులు ముడిచినను జూపినను దేవదత్తుఁడొకఁడే. పాలు మజ్జిగ రూపమునవలె, ద్రవ్యము లవిచ్ఛిన్నములై యుండును. అవి శార్యముల నామములను ధరించి, యుండుటచే మాత్ర నంతర్భేదములు యత్నించినను మనము కారణభిన్నమగు శార్యమును జూడఁజాలము. ఒకే నటుండు భిన్న పాత్రలవేషములలో నాడినను నొకే వ్యక్తి. అట్లే మూలకారణము భిన్నదశలలో భిన్నశార్యరూపములు ధరించినను, గార్యము తత్పూర్వము కారణ ముండున్నదనియు, నది కారణ భిన్నము కాదనియు వహేతుకముగా రుజువైనది² దీని కువమానముగాఁ జటమునిచ్చి శంకరుఁడు దానిని మడతపెట్టి నప్పుడది వటమో కాదో తెలియదనియు నొకవేళఁదెలిపినను, దాని పొడుగు వెడల్పులు తెలియవనియుఁగాని దానిని విడఁదీసినపు డన్నియునుసృష్టములగు ననియు వాదించినాఁడు. మడచినట్టియు విప్పినట్టియు వస్తుమొకటి యైనట్లే, కారణశార్యము లభిన్నములు.³ ఒక వస్తువింకొక రూపములో గోచరించుటచే దాని వస్తు స్వభావమును గోల్పోవదు. మార్పంతయు నొకవస్తుసంబంధమే. సమస్యభావముగల యొకవస్తువునకు సంబంధించని భిన్నదశావసరంవరము మార్పవరాదు. అవస్థాభేదమేకాని వస్తువరివ ర్తనములేదు. పెరుగులోఁ బాలవలె దృగ్గోచరమైనను, వృక్షములోని బీజమువలెనగోచరమైనను, మూలద్రవ్యావిచ్ఛిన్నత వంగికరింపక తప్పదు. మఱియుఁ గారణమే నిజమైనవస్తుస్వరూప మనియుఁ గార్యము తదాభావమాత్రమే యనియుఁ తెప్పనగును.⁴ కారణ శార్యముల కభేదమే శంకరుఁ డంటే

1) శంకరా 2,1 1-7.

2) శంకరా 2,1.18

3) శంకరా 2,1 19

4) శంకరా 2,1.19,

కరించిన సిద్ధాంతము. ¹ కారణకార్యములకు మధ్యకాలములోఁ గల భిన్న దశలన్నియుఁ బరిణామదశాభేదములు గలిగి యున్నవనియు, తార్కిక సూత్రసంబంధములలో వాని నిముడుట కవి నిశ్చలత్వము గలవిగా స్వీకరింపఁ బడుననియు నాతఁడు నిశ్చయించెను. ² నిమిత్తధర్మము సమగ్రముకాదు. ఒక విషయమునకుఁబార్యోత్తరదశలలో నిశ్చయించ వీలులేని సంఖ్యగల విషయము లేర్పడు చున్నవి. ప్రతివిషయము దాని కారణావస్థయొక్క మూలరూపమును సూచించును, 'ఎ' 'బి' కిఁ గారణ మనుట 'బి' వ్యభావమును నిర్ణయించుట కాఁకాదు. ³ ప్రథమకారణము సూహించుట నియమభంగమే యగును; ఏలనఁ గాఁమునకును, కారణ కార్యవరంపరకును నాది యున్నదనుటే యగును. ప్రథమకారణ మునకుఁ గారణమైన నుండవలెను, లేదా, కారణ కార్యవిధాన మనంగత మైనఁ గావలెను, కాని ప్రథమకారణము లేనిచోఁ గారణధర్మ మనం పూర్ణమగును. ప్రకృతియొక్క అవిచ్ఛిన్నతను విచ్ఛేదమొనర్చి, భూత భవిష్య ద్వర్తమానములుగా విభాగింపవలసినవృత్తును. మన కవిచ్ఛిన్న ప్రవాహరూపమున గోచరించుదాని నొక వరిచ్ఛిన్నవరంపరఁగాఁ జేయ వలెను. మనము 'ఎ' యను విషయముతో నారంభించి, దాని తరువాత వచ్చు 'బి' కిఁ గారణసంబంధమును గల్పించఁ జూతుము. కారణ ధర్మము తేయఁగల యుత్తమసేవ యేమనఁగా దృశ్యకాలము లనోన్య సంబంధములు గలిగి, తమలో నొకటి కనిపరమార్థముతో సంబంధము లేనిపై యుండునంతవఱకుఁ బరిణామక్రమము నదివివరించును. కారణ ధర్మమొక సంబంధమనియుఁ సంబంధములన్నియుఁ బారమార్థికముగా నర్థవిహీనమనియుఁగూడ మన మివటఁ జేర్చవలెను. కారణధర్మము

1) కారణకారణభేదము లేక కార్యకార్యము లేక అనవ్యక్తము, పూర్వం. రా. 2,1,14;1,4,14 గౌతమీకాండ, 3,15; మరేకర్త వార్తికము, పు. 258

2) కొందఱు నేటి భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు కక్షి, కలనము మున్నగు దానములను వివరించి, మూలకారణ వియతినెట్లును సూచించుట కిష్టపడక, కాదు కనుగొన్నదానిని సూచించి విడిచిపెట్టుచున్నారు

3) పోయ్: క్యంబెర్: "కారణధర్మము నొకవిశ్వయంత్రముగాఁ దీసికొనుట మన అచ్యుత్తాపమునే సూచించును." పేజియ్య: ౧ ఎలిమెంటు పు. 67

సంపూర్ణమైనదై నచో దానియనంతగమనమున శే ఘట్టమందును విరతి యుండరాదు. కాని దాని నతిక్రమించి మనము ప్రవర్తించగలమని త్రుతులు వక్కాదించుచున్నవి. ¹ గౌడపాదుని వాదమును శంకరుఁ డంగీకరించినాఁడు. ² కారణకార్యము లభిన్నము లగుటచేఁ గారణధర్మ పరిణామములు బాహ్యరూపములు మాత్రమే. కారణము బుద్ధినిర్మాణ ములో నహజాంశమైయుండుటచే, విషయములను పూర్వోత్తరసంబంధ ముచే నెఱుంగుకారణనియంతిని మన ముపయోగింపక తప్పదు “కారణ కార్యముల కభేదము సంగీకరించుటకు హేతువేమన మనబుద్ధి కారణ కార్య సముచ్చయ ప్రభావమునకు వశమైయున్నది.” ³ దీనికివ్యాఖ్య వ్రాయుచు వానందగిరియిట్లు వలికినాఁడు, “కారణకార్యములు వరస్పరా ధార భూతము లగుటవలననే కారణకార్యముల కధారమును నిర్ణయించుట లేదు; మానసికమైన విజ్ఞానముకూడ నింతోక యాధారమైయున్నది. కారణకార్యము లొకటిలేనిదే రెండవది భావించుట కవకాశము లేదను మానసిక విజ్ఞానమేయుది.” మనము కారణధర్మమున కవిరోధరూపమును గల్పింపవలెనన్నచో దానిని మనము కారణకార్యైకత్వరూపము చాల్చు

1) పెక్కు లాగములు గలిగి ద్రవ్యరూపములోనున్న కార్యమెట్లు కారణలాగములో నుండఁగలదను సమస్యను శంకరుఁడు బయటఁబెట్టినాఁడు అది అన్ని కారణాంశములో నుండునా కొన్నిటిలోనా అన్నిటిలో నుండునన్నచో, వన్నిలాగము లేకకాంక్షున విండ్రియగోతరములు కానందున సమచ్చయరూపము మనకు దృష్టమౌతాదు. లేక కొన్నిటిలో నుండునన్నచో, పెనేకముయొక్క లక్షణము కొన్నిటివలనఁ దెలియదు, నమచ్చయములో సంకర్షణ సమచ్చయములమూలమునఁ దెలియవందుమా; అదియ పార్యమౌతాదు. ఒక కత్తి రాచిలరసంతమ వ్యాపించియుండను, కత్తి లాగములు నేలు, చిరలాగములు నేలు, దీనివలన సనసప్తాచోష ముదయించును, నమచ్చయరూపము ప్రతిలాగమున నున్నదందుమా, ప్రతిలాగముక నమచ్చయమగును, గోవుయొక్క వికష్టలక్షణము ప్రతి గోవునందున్నదై, నమచ్చయరూపము ప్రతిలాగమున నుండవచ్చు నని తారలక్షణములు ప్రతిగోవునందు గోచరించుచుగవి, నమచ్చయరూపము ప్రతిలాగ మునకు గోచరించుటలేదు. అట్లు గోచరించునెడల, గోవుకొమ్ములనుండియో, రోక నుండియో షీరములు ప్రవించవలెను. అట్టి దెప్పఁడును అరుగుటలేదు,, కారణకార్య ములను బంధించి నమరూపు పంబంధవిమర్శకు యాశంకా 2,1,18.

2) యాశంకాశాంక 4,11-20; 4,40 శంకరాశ్వా ఆశ్వా2.

3) శంకా 2,1,15. యా అనందగిరి

వలకును సంస్కరింపవలెను. అట్టిరూపములో నది భౌతిక శాస్త్రమునకు, వ్యావహారిక ప్రయోజనములకు నిరర్థక మగును. కారణధర్మమును ప్రకటముగాఁ గల్పించినచో నది నిరర్థకమగును; అది క్రియావస్తువు మైనచో వయభార్థమగును.

ప్రతి పరిచ్ఛిన్నవస్తువు, తన పరిచ్ఛిన్నతనేకాక, యింకొక వస్తువు పై నాధారపడియుండు పై రుద్ధ్యమునుగూడఁ బ్రదర్శించును. వివిషయమును స్వయంనిర్ణయ సామర్థ్యమునుగాని, స్వసంపూర్ణతనుగాని కలిగి యుండలేదు. ప్రతివస్తువు తన స్వరూపమునుండి చేఱురూపమునొంద యత్నించు లక్షణమును కలిగియున్నది. ఏది పరిచ్ఛిన్నమో యది స్వయముగా ననిత్యము; కాని యది తన కతీతమగుస్థితి నొంద నువ్విఱ్ఱుడుచున్నది. ఈ లక్షణ మొక్కటి ప్రపంచము మాయారూపమని నిరూపించ నమర్థమైనది. అస్థిరత, లోచము, అపరిపూర్ణతయూఁ గల దగుటచేఁ జరిణామము మాయ. పరిణామ మనఁగా నస్వవస్తువగుట, మార్పునొందుట, వ్యతిరేకపై రుద్ధ్యసంకలితమగుటయుపై యున్నది, పరివర్తనాత్మకమగున దెల్ల విభాగనమనివ్వకము. ఈ విభాగములు జలవత్తరములై శీవితము వాక విభాగ విరోధరంగముగాఁ జేయును. పరివర్తనమొక నియమభంగమని ప్లేటోయును, నిజస్వరూపస్థితిసాధన లక్షణమని అరిస్టోటలును దలంచిరి. కాని, యిరువురు యభార్థవస్తువు మార్పులేనిదనియే నిశ్చయించిరి. ఈశ్వరుఁ డనఁగాఁ బ్రవృత్తి లేక క్రియాశక్తియని అరిస్టోటలు తలచినమాట నిజమేకాని, యీశ్వర ప్రవృత్తి మార్పులేనిది; ఈశ్వరక్రియాశక్తి నిష్క్రియాత్మకమైన దనియే యాతఁడు చెప్పినాఁడు. శంకరుని దృష్టిలో నేది యభార్థ మైనదో, యది మార్పులేనిది; స్వయంసమృద్ధమైనది; నిత్యకాంతి పరిపూర్ణమైనదియు నగుటచే దాని కెట్టి లోపముకాని, యవసరముకాని, మార్పుకాని, విరోధముకాని లేనిదై యున్నది, బ్రాహ్మీమతములో, “ఏది పూర్ణతత్వమో యది నిశ్చలమైనది.” సత్య మాత్మనమస్వయస్థితి గలది కావున, మన యనుభవ మాశ్చరియర్థ లక్షణానికమగుటచే సత్యమైనది కాదు. శంకరుని మాటలలో, సత్య మేకము, సద్విశియమును: మన యనుభవము విభేదపై రుద్ధ్యసహితము; సత్య మింద్రియాతీతమైనది.

సత్యము యుక్తమైన జ్ఞానవిషయముగాదు; ఏలన వత్కాన్యతము కాని జ్ఞానము ప్రామాణికమని యెంచఁబడదు. సత్యము పరిపూర్ణమైనది. మాట్చులేనిది. సర్వానుభవరూపములలో నేకమై, సర్వదృశ్యముల కాధారభూతమైనది. బాహ్యప్రపంచము వామరూపవలభరితమై ¹ వ్యవి రుద్ధములగు దేశకాలనిమిత్త పరిపరిపూర్ణమైనది. దేనినిఁ దీసికొనుదు; దాని కనంతమగు భూతచరిత్రయు, ననంతమగు భవిష్యద్దశయుఁగలిగి, యెచ్చట నెన్నఁడు నంతమొందని లక్షణమును బ్రదర్శించుచున్నది. ఇట్టి శ్రేణికారణమగు తుదిలేని లక్షణముచే సత్యమని వ్యక్తమగు ప్రపంచము నిత్యపరిపూర్ణవస్తువు ననెప్పించుమని తోధించుచున్నది.

26 బ్రహ్మవదార్థము

“కాలము వేగముగా నడచుచున్నది; జీవితము వ్యయమగు చున్నది; అంతయు మారిపోవుచున్నది.” దేనికని నిలకడ లేదు; అంతయుఁ బ్రవాహరూపమున నున్నది. దీని సత్కత్తమించి సత్యమును దెలియుకృషివలన సీత్రవాహమే సర్వమును గాదని స్పష్టపడుచున్నది. తార్కిక, లౌకిక, వైత్తిక హేతువాదము లన్నియు నీ పరిచ్ఛిన్న జీవితమున కధికమైన దేదోయున్నదని నూచించుచున్నవి. పరిచ్ఛిన్న జీవితావధులను దాఁటిపోగోరు యత్నము పరిచ్ఛిన్నజీవితమే యథార్థమైనది కాదని నూచించును. ఒక పరిపూర్ణసత్య మేదో యున్నదని మన మనస్సు నిర్ణయించుకొనక తప్పనిపరియగు చున్నది. దేశకాలే వాదించిన రీతిగా, మన పరిచ్ఛిన్నత సంగీకరించుటలో సనంతపరిపూర్ణతగల దేదో యున్నదని గర్వికార్యమై యున్నది. ² నిజముగానభావాత్మకనిర్ణయము శేవల మథావాత్మకము కాదు. “ఎచట దేనిని మన మనత్య మన్నను సత్యమగున దొకటన్నదని మనసులో నుంచుకొనియే యట్లందుము.” ³ భావాస్తిత్యమే యథావనిరసన హేతువు. విదియోలేదనుట

1) శంకా 1, 3, 41.

2) పెరిపేతమృ, పు 4.

3) శంకా 1, 32, 22

కర్త మేదియో యున్నదనియో. రెంటిని గాదనుచే నాస్తికత యగును. సర్వవస్తువులు పరిణామవశము లను బౌద్ధభావముతో శంకరుఁ డేకీభవించును, ఈ పరిణామ జగద్గర్భస్థమై యొక యింద్రియాత్మిక మగు సత్య మున్నదని నిశ్చయించెను. అన్యధారముతో నిమిత్తములేని యొకవరమార్గ ముండితీరవలెను. స్పష్టియంతయు మనఃకల్పితమే యనుకొన్నను, సర్వకల్పనామూలాధార మొకటి యుండును. ¹ కాల్పనిక వస్తువులై నను నిరాధారముగా వియన్నధ్యమున గాలిలో నెగురఁ జాలవు. మనము సత్య మనుకొనునదియు నొక కార్యమే యున్నచో సచ్చిద్రు అయిటకాని లోపలఁగాని యొట్టి నిజమైనవస్తువును నుండదు. ² పేదములు ప్రకటించిన యనుభవజ్ఞాన మవినాశముగు సత్యమేదో యున్నదని మనకుఁ బ్రబలసాక్ష్యమిచ్చుచున్నది. “భారతీయు లెన్నఁడు వస్తుస్వస్వరూప నిర్ణయ ప్రమాణబద్ధులు కా”రను ³ య్యూపేన్ వాక్యము నిజముకాదు. శంకరాచార్యుని రచనలలో బ్రహ్మప్రకృతియును గూర్చి యొట్టి కార్మిక ప్రామాణ్యము చూపఁబడిన పది నిస్పంశయముగాఁ బరమార్థ ప్రామాణ్యమే. పరిపూర్ణమగు పరమార్థము నొక దానిని మనము ప్రతిపాదించక తప్పదు. లేకున్న మన జ్ఞానము, మన యనుభవము నంతయుఁ దుక్తునియ లగును. సత్యనిరూపణ విధానములలో శంకరుఁ డిపూర్వ ప్రతిభను, సవ్యతను జూపినాఁడు. మతవిద్వాంసులవలె నాతఁ డీశ్వరలక్షణములఁ గూర్చిన వర్ణతో నారంభము చేయఁడు. ప్రపంచ కర్త, లేక ప్రథమకారణము విషయములలో వాతఁ డుదాసీనతను మఱియు విమర్శనాదృష్టినిగూడఁ బ్రదర్శించినాఁడు. బ్రహ్మమతపసిద్ధియే యాత నికి మూలాధారము. అదియే అత్యుత్తమ మతానుభూతి. మానవుని సత్యసాక్షాత్కారమున కేదైన ప్రమాణము వలయుచో ననుభవసిద్ధియే యట్టి ప్రమాణము. సర్వజీవులకు బ్రహ్మప్రకృత్యమే. సర్వజీవితాంతర్గత మగు సత్యమే బ్రహ్మవదార్థము. ఏదైనఁ దార్మికప్రమాణము కావలె నన్నచో, బ్రహ్మప్రకృతి ప్రతిపాదనా రహితమగు మానసిక కృషి

1) సర్వకల్పనామూలాధారః. (3 2, 22.)

2) శంకా 2, 31 7

3) య్యూపేన్ విష్ణుఁ అన్ వేదాంత. పు 123.

యంతయు దుర్బలమైన దగుటచే పద్ధిప్రమాణనిరూపణము సాధ్యము కాదని యాతఁడు వాదించును.

కారణలక్షణమును స్వభావ మనియు లేక సామాన్య మనియు, కార్యము పవస్థ లేక విశేష మనియు శంకరుఁడు చెప్పివాఁడు. ¹ “లోక మందు చేకనాచేకన రూపములగు ననేకసామాన్యములు విశేషములును గలవు. సోపానక్రమ వరంజరలో నున్న యీ సామాన్యము లన్నియు మహాసామాన్యము, వ్రజ్ఞానమనస్వరూపమునగు బ్రహ్మస్వభావములో నిమగ్నములై యున్నవి.” ² అందుచే నీ మహాసామాన్య స్వరూపము నెఱుఁగుటవలన దానియందే నిహితములై యున్న పర్యవేశేషములును దెలియును. ³

బ్రహ్మయే సత్యమనఁగా బాహ్యప్రపంచ దేశకాలగతమై యింద్రియ గోచరమగు దానికి భిన్నమైనదని యర్థము. ⁴ బ్రహ్మ యొక ద్రవ్యముకాదు. కాని సంస్కరములమీద చెప్పఁబడెను. ⁵ బ్రహ్మము దేశగతము కాదు కాని పర్యదేశములందు వ్యాప్తమైయున్నది; ఏలన సర్వసమత్వంబుండుండి దానిపై నాధార పడియున్నది. బ్రహ్మము కారణముకాదు; అయినచోఁ గాలసంబంధ బాంధవ్యము లేవలసివచ్చును. ⁶ దానిస్వభావ మనిర్వచనీయము; ఏలన మనము దానినిగూర్చి యేమి చెప్పిన పదియొకవిశేష మగును. దానినిఁగూర్చి మనము పలుక వచ్చునుగాని సంపూర్ణముగా వర్ణింపఁ జాలము. దానినిగూర్చి యెట్టి

1) శం. ఛా. 2, 3, 9.

2) అనేకాహి నిలక్షణా శ్రేణవాచేనహిసా సామాన్య విశేషాః శేషాం పారం పర్యగత్కాన్ ఎకస్మిన్ మహాసామాన్యే అచిత్త్వాదః ప్రజ్ఞానమనః (శం. ఛా. బృ. అ. ఉ. 2, 4, 9.) పో. బృ. సర్వజనములకు మూలాంబు మగునది ప్రయోజనమని ప్లేట్.

3) సామాన్యవ్యగ్రహణే వైవేక్యకా విశేషా గృహీతా భవంతి (శం. ఛా. బృ. అ. ఉ. 2. 4 3) 4) శం. ఛా. 4, 3, 13

5) వేదాంత పరిభాష. 1.

6) పో. బృ. కార్యకారణవ్యతిరేక ప్రాప్తిపరిచయము... అథవా యాది సంపార దర్శనీకల్యం విశేషము (శం. ఛా. 3, 3, 36)

భా. ప్లేట్

తర్కజ్ఞానమును సంపాదించఁజాలము. ¹ పరిచ్ఛిన్న మానవుఁడు బ్రహ్మ నెఱుంగఁగల్గినచో మనబుద్ధి యవంతమైనదై నఁ గావలయును లేదా బ్రహ్మము పరిచ్ఛిన్నపదార్థమైనఁ గావలెను. “ఒక వస్తువును దెలుపుట తువయోగించు ప్రతిశబ్దము నా వస్తువొక జాతికో, కర్మకో, గుణమునకో, సంబంధరీతికో చెందినదని చెప్పును.” ² బ్రహ్మమునకు జాతిగుణకర్మ సంబంధలక్షణము లేవ్వియును లేవు. అది శ్వజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేదరహితము. ³ వశ్రవువృథలాది స్వగతభేద మొక చెట్టునకుఁ గలదు; ఒకచెట్టు ఇతర వృక్షములతో సమాన లక్షణములను, శీలాదు లతో భిన్నతను గలిగియున్నది. ⁴ బ్రహ్మతో సామ్యమేదియును లేదు; తద్విప్రమును లేదు; స్వగతభేదమును లేదు. ఏలన నివియున్నియు వ్యావహారికభేదములు. సర్వవ్యావహారిక భావముల కది వ్యతిరేక మగుటచే మన మెఱిఁగిన పర్యభిషయముల కది వ్యతిరేకరూపముగాఁ దెలియనగును. కంకరుఁ డది ఏకమనికూడఁజెప్పట కంగీకరింపక, అద్వైతమని వ్యతిరేకవదమున వాడెను. అది పూర్తిగా నితరమైన దికాని, తాన్యతగాదు. ⁵ ఉపయోగించిన శబ్దము లన్నియువ్యతిరేకములైనను, వానియర్థము భావాత్మకమే. అభావమునఁగా నేభావము లేదో చెప్పును. మన మనుభవప్రపంచమున కారోపించు భావత్వము దానికి లేదుగావున నభావ మునఁదగును. అనఁగా పది శుద్ధభావత్వము

1) శంభా 32,33, 2) శంభా 13-12.

3) వజాతీయవిజాతీయ స్వగతభేదరహితము

4) పంచవి 2-20. యదోక్త్య ఒక్తో ది బిడియా అన్ ది హోరీ ఇ టి. ప 26 ప్లేట్ అశ్మకప్రపంచమును, బిడామగర్భము దాటి “నిశ్చేయన, భావము సూహించిదాని వివరమునయే భేదరహితమగు నిర్గుణ సత్యస్వరూపమును ప్లాటిన్ లొందిదాని “ఈ నిర్గుణసత్యము సర్వవస్తువుల కారణభూమికాని యే వస్తువును గాదు, దానినిగూర్చి యేమియుఁజెప్పఁజాలము, ఏలన పది సర్వము సత్త్వికమందు స్వలావము గలది “మమక్రేయశబ్దము ముప్పరించిన వెనుక ఏవు దేనిని దానికిఁ జేర్చుటయు ఏమిచేర్చు సంబంధముదానికి లోపనేయుగము. దానికి జ్ఞానమున్నదని చెప్పినను ఏవు దానిని విలాసించినవాడవగదాపు “క్లిషేంట్ అన్ అకౌంట్రియా, సత్యపేదీకాదో చెప్పనగును. గాని యేదో చెప్పరాదను లాపదీని పొందినెను.

5) వాన్యనవాతీతత్వం సాధానాన్ప్రాయం, శంభా 3,2,23.

కాదు; ఏలన భావ ముండుటచేతనే అభావమున కర్థమున్నది. మనము వ్యావహారిక జగత్తులో మనయోగించు భావశక్త్యాభావత్యలక్షణములు బ్రహ్మకు లేవని శంకరుఁడు మననివత్తలుమగూడఁ జెప్పినవి. ¹ ఏది బ్రహ్మముకాదో చెప్పవగుముగానిబ్రహ్మమేదో చెప్పఁజాలము. నిత్యానిత్య, పూర్ణాంశ, సగుణనిర్గుణ, పరిచ్ఛిన్నాపరిచ్ఛిన్న భావద్వంద్వముల కన్నిటి కది యతీతము, ఏలన నివన్నియు వ్యావహారిక భావములు. పరిచ్ఛిన్నమైన దిల్లపు తపరిచ్ఛిన్నమైనదిగుటకు యత్నించుచున్నది; కాని యపరిచ్ఛిన్నమైనదాని తేమియగుట తపవరము లేదు. అవసం మున్నచో నది పరిచ్ఛిన్నమైనదే యగును. దాని నపరిచ్ఛిన్నమైన దని మనమన్నచో నది పరిచ్ఛిన్నతాభావశుభ్యమని భావించరాదు. పరిచ్ఛిన్నత తత్వికమిందినఁగాని బ్రహ్మస్వభావము తెలియదు. అనాత్మ రూపొపాదిగతమైనఁగాని వ్యక్తిత్వమున కవకాశములేదు. కావున బ్రహ్మ మొక వ్యక్తిగాదు. పరాధారముతో నీమి త్తిములేని యర్థములో వ్యక్తిత్వ శబ్దము మనయోగించుమేని, యది అవశ్యబ్రహ్మమే యగును. బ్రహ్మము నిర్గుణ మనఁగా, నది వ్యవహారదృష్టి కతీతమని యర్థము; ఏలన గుణములు వ్రత్యతిపంభవములు; బ్రహ్మము తదతీతము. గుణ ములు వస్తులక్షణములు. పరమేశ్వరుఁ డొకవస్తువు కాదు. వస్తువులు వచ్చిపోవుచుండును; కాని సత్యము పర్వవస్తువరివ ర్తనాంతర్గతమైన నిత్యవస్తువు. అందుచే నది గుణాతీతమైనది. అనఁగా బ్రహ్మము తుద్య భావ్యభావమని కాదు; అందుకొఱకే యువనివత్తు చెప్పినది; “నిర్గుణో గుణి,” బ్రహ్మము పారమార్థికజ్ఞానచైతన్యము; కాని బ్రహ్మ మెఱుఁ గున దేదియునులేదు; వ్యవహారజ్ఞానమంతఃకరణవికారమే. ² జ్ఞానము బ్రహ్మయొక్క స్వస్వరూపము కాని, గుణముకాదు ³ అది నిత్యమైన దనఁగా, నెల్లప్పుడు మారులేకుండ ప్పెరినై యు చెప్పినరీతిగా “నిశ్చ

1) శంకరాశ్రయి 4,1

2) వైవోకా చెప్పినరీతిగా, “దైవబుద్ధికి సూచనబుద్ధికిని వాచసాన్యమే తప్ప వేరెందును పాన్యములేదు. వక్షత్రాలతోని శ్వాసమువలనను బామిపై దిరుగు నుక్కకుఁ బోరిక చేయరాదు ” (పతిబ్ర, 1,27 పోకిరియం)

3) “సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ” యను వాక్యమువలన బ్రహ్మమే జ్ఞాన

అము" కాదు; స్నేహో నోపిష్ఠులో¹ నిరసించిన "మనస్సులేని స్థాని సదృశము" ను గాదు. అది కాలమున కతీతము, కాలవ్యయమున కతీతము నని యర్థము. దాని పరిపూర్ణతయు, సమృద్ధియుఁ గాలముతో సంబంధములేని వసుసర్థములో నది నిత్యమైనది.² వస్తువులను, వాని గతులను బంధించు కాలకమమునకు బ్రహ్మము విషయములో సర్థము లేదు. బ్రహ్మము నిత్యస్థితి; దానికే గాలసంబంధము లర్థకూన్యములు. దానికి భిన్నములైన వన్నీయుఁగావని వ్యతిరేకవాక్యములచేతనే దానిని జెప్పవచ్చును. అది అసత్తుకాదు కనుక సత్తనియు, అదిత్తుకాదు కనుక చిత్తనియు,³ దుఃఖస్వరూపము కాదు గనుక బాసందమనియుఁ జెప్పవీలగును. అది యథార్థమగు స్థితిగలది కావున నత్యమైనది. దాని యస్తిత్వ మన్యూధారకాంక్ష లేనిది కావున నిత్యము. అది బాహ్యము ముండి దేనిని దనలోనికిఁదీసికొనదు; తీసికొన్నచో నాత్మలో వనాత్మకవకాశము కలుగును. అది యనాద్యసంకము. దాని కావిచ్ఛింతి గాని, పరిణతిగాని, వికాసముగాని, మార్పుగాని లేదు; ఏలన నదిల్లచ్చుడు నమానమైనదే. బ్రహ్మవదార్థము భాగనమన్విత మైన పూర్ణవస్తువు కాదు; ఏలన నది యేకరసస్వరూపము.⁴ అది యథార్థస్వరూపమేగాని, జగత్వ్యభావము దానికి లేదు.⁵ అట్టి పరమార్థము జడాత్మకముగాని పరిమాణము గలది కాని, భాగాన్వితముగాని కాదు. నిత్యము. లోపరహితము నగు సేవదార్థము చిత్స్వరూపము, అట్టి పరిపూర్ణతాసిద్ధి గలబ్రహ్మ అనందస్వరూపము కావలెను.⁶ బ్రహ్మనందములో మానుషానంద మొక లేకమాత్రస్వరూపమే.⁷

మన కారాధించి రామానుజుడు వై యాయతలు పరిమలచిత్రి, పోల్చు. నిర్కం విభాసమానకంబ్రహ్మ ఇత్యాదో ఓక్షాని ఏదేన జ్ఞానాశ్రయ ఏవోక్తః. (విశ్వనాథుని పీఠాంతము ముద్రాపక, పు 49.) 1) పు. 249.

2) పోల్చు. వైవోహ. "నిత్యమగు దానికిఁ గాలవంబంధములే నిర్వచనము చేయఁజాలము." (పరిభ్ర. 5,1 పోల్చిరియం)

3) జగత్వరూపాత్మకం.

4) కం. భా. 1,3,1

5) విచ్ఛిన్నంకవనదాత్మకం (కం. భా. 2,1, 16.)

6) కం. భా. 1,1,12; 3,311-13. 2. 4, 2,7

7) పు. అ. 4,3,32.

నచ్చిదానంద విభుత్వలక్షణము లాత్మకును బ్రహ్మమునకును సమానములే. అత్మయే బ్రహ్మము. కేవల విషయ విషయము లొకటి మానవబుద్ధియొక్క దృక్పథము ననుసరించి, అత్మయనగా, యథార్థముకాని భావమేయైనట్లు బ్రహ్మమును దోచును. వరబ్రహ్మనుండి వర్వలక్షణములను దీసివేసినచో నది యిందుమిందుగా కూన్య వస్థగాఁ దోచవచ్చును. ఇట్టి గుణవిరహిత ఈశ్వరాస్వరూపమే, వర్వప్రపంచమూలాధార మగునత్యస్వరూప మని యెట్లు భావించఁ గలము? “అయినచో బ్రహ్మ మభావరూపమా? కాదు; ఏలనఁ గాల్చునిక వస్తువులకైన నేదో యాధారముండవలెను”¹ ఈశ్వము కాని దేదైన నుండవలెనన్నచో బ్రహ్మయే నిత్యము కావలెను. బ్రహ్మ స్వస్వరూప ములోఁ బరిపూర్ణమైనది; కాని మానవదృష్టికది ఈశ్వముగాఁ దోచ వచ్చును. “నూత్నమును గాదు ప్తూలమునుగాదు; దీర్ఘమునుగాదు; హ్రస్వమును గాదు”² అత్రుతము, అమతము”³ నై న విభేద విరహిత బ్రహ్మ స్వరూపము నిర్వికల్పకమైన ఈశ్వ మనియు; దుఃఖకరమగు తుష్కనిక యనియుఁ దోచవచ్చును. వర్వలక్షణవిరహితమగు నాత్మ యవాత్మనదృశ్యమే యని హెగెల్ వలెకాదు. అట్టిభేదరహితమగు బ్రహ్మము జ్ఞాతవ్యముగాదని రామానుజుడు నై యాయుతులు హెగెల్తో నేకీభవించురు.⁴ విమర్శకుల భావమును శంకరుఁ డెఱిగియుండియే యిట్లు చెప్పెను: దేశగుణ, గమన, కాల భేదరహితమును, నద్వితీయ పరమాత్మస్వరూపము నగు వరబ్రహ్మము మందబుద్ధుల కనాత్మగాఁ దోచును,”⁵ మన దృష్టికి బ్రహ్మము తద్దతాన్యముగాఁ దోచవచ్చును

1) “ఈశ్వమేవశ్రీతిత్” స మిత్యాచిర్యవ్య కర్మమిత్రత్వానువనతైః (శం, ఛ. గోపాదాశిక)

2) బృ అ ఉ. 3, 8, 8. పోయి అగపైన్ “ మనము దేవుఁడేది కాఁదో చెప్పఁ చెప్పునగాని దేవుఁడేదో చెప్పఁజాలము” (బ్రహ్మ 8, 2)

3) కక ఉ 3 15.

4) ద్వివిషయవ్యక్త్యానైవ మూలాధారాన్. (వ్యవహతసిద్ధాంతము, భావశి షు49.)

5) ద్విగోగుణాంతి కాలభేదతాన్యంహి వరచు ర్థవద్యయం బ్రహ్మ మందబుద్ధిసా మపివ సప్రతిపాది. (శంకరాధిశంక 8, 1, 1)

గాని, యోగిదృష్టిలో పర్యవంశార్థమై కన్పట్టును. ఈశ్వరుని పగుణ స్వరూపునిగాఁజేయు నిష్ఠవడని మహోన్నత పథవిహారముచేయు భావ గతి, తాత్వికదృష్టికి దేవుని శూన్యముగాఁ జేయుచున్నట్లు గోచరించును. కాని పర్యమతములకుఁ జెందిన ద్రష్టలగు మహర్షులు నిర్గుణబ్రహ్మకు బుద్ధికల్పితగుణారోపణము చేయుట శిష్టగింపలేదు,¹ ప్రాకృతమానవ కోటి నిమిత్తము శ్రుతి బ్రహ్మమును పగుణముగా² వర్ణించినది; ఏలన శ్రుతియిట్లు భావించెను? “బ్రహ్మోస్తిత్వమునుగూర్చి మొదట వెచ్చి ప్రాకృత జనులొ స్థికమార్గమునుబట్టినచోఁ దరువాత వారిని క్రమముగా బ్రహ్మస్వస్వరూపజ్ఞానమును గ్రహించునట్లు చేసెదను.”³ శంకరుఁడు వనిషద్వాప్యవారుఁడుగా బ్రహ్మయొక్క పగుణ నిర్గుణలక్షణములను సమన్వయించవలసి వచ్చినది.⁴ బ్రహ్మయొక్క వ్యాప్తివర్ధనములనుగూర్చి వ్యాఖ్యవ్రాయుచు నితరుల కీర్తిభావముల నందఁజేయుటకు ముపాసనాది ప్రయోజనముల కొఱకును⁵ నవి యుద్దేశింపఁబడినవని శంకరుఁడు రచించెను. మనకు నంబంధించిన యాశ్వురుఁడును జగత్కర్తయుఁ బరిపాలకుఁడు పగు వానిమూలమున బ్రహ్మ స్వస్వరూపమునకు మన

1) పోల్చు. యోగిదృష్టిలో “పర్యమనుగూర్చిన పృథివీక తత్త్వము భక్తి భావములేవి శూన్యవాదము కాదు. అందు తత్త్వమోత్తమమైన భక్తిభావ మిమిడియున్నది—వ్యతిరేకపదవాక్యమైనది విజముగా నవివర్ణనీయమైన ఎరచునత్యమే. ఇందు దేవీవ్యవహించుగు మతానుభవ భావపృథివీయన్నది” (ది బిడి నూ ఆఫ్ ది హోరీ పు: 189)

2) థాం: 48 1,6,6:3,14,2.

3) విశ్వాగ్రస్థి ప్రాచ్యవంతు, 10:1,2. ఎరహర్షనదిసిగ్రహాయాష్టామీతి మన్వశే శ్రుతిః థాం: 8,1,1) నదానందుఁడు 10 వేదాంశాగమండు, అష్టాదోపాదావ ముడు వర్ణించి, మనము బ్రహ్మకుఁ గొన్ని లక్షణములను మొదట వారోపించి, ఉదాహరణాది విరాకరింతుము. య, శంఖ్యసూ 13,13

4) శంఖ్య 1,1, 1-31: 1,2: 1,2,1,-18: 22-25: 39,43: 1,4, 14-22: 3,3: 35-36: య యోగేష్.

5) ఉపానపర్వం శంఖ్యఠాం: 8,1,1: శంఖ్య1,1, 20,24,31:1,2,11 14:3:2,12,33.

భావము క్రమగతి ప్రసరించును. బ్రహ్మ నిర్గుణమే యైనను, సద్విదానందములు దానిస్వరూపలక్షణము లనియు, సృష్టికర్తృత్వాదికములు తటస్థలక్షణము లనియుఁ జెప్పవచ్చును.¹ బ్రహ్మకు సద్విదానంద² నిర్వచనము నవరిపూర్ణమే యని శంకరుఁ డెఱుఁగును; కాని అంతకంటె నుత్తమమగు నిర్వచన మపొధ్యమని యాతని భావము. తనయొక్క పరిమితిని దెలిసికొను సామర్థ్యము మానవ మానవమున కున్నది. బ్రహ్మమథవమువలననే బ్రహ్మజ్ఞానము లభింపఁగలదు. బ్రహ్మచేత్రయే బ్రహ్మస్వభావమును గూర్చిన ప్రతిప్రశ్నకు మోసముచేఁగాని, నేతివాక్యములచేఁ గాని సమాధానమిచ్చును. విద్య, బ్రహ్మయే సద్విదానందస్వరూపమనియు స్వయంసమృద్ధమనియుఁ జెప్పి, మనకత్యుత్తమ బ్రహ్మభావము నొనఁగఁగలదు. అవిద్య లేక అవరవిద్య, సృష్టికర్తృత్వము పాలకత్వము మున్నగుసంబంధ లక్షణములు బ్రహ్మకారోపించును³ అందుచే బ్రహ్మనుగూర్చి వరావరవిద్యలు రెండున్నవి. "అవిద్యాకల్పితవామదూపాది భేదములను వివర్ణించి, సూక్ష్మస్థూలా⁴ దిలక్షణవిరహితమైనది బ్రహ్మమును వ్యతిరేక పదములచే నూచింపఁబడునది వరవిద్య. కాని యాబ్రహ్మవదార్థమునే, ఉపాసనాద్యవసర నిమిత్తము భేదలక్షణమును గలదిగాఁ జెప్పున దవరవిద్య"⁵ బ్రహ్మమే తర్కకల్పితములగు 'మూసల' లోఁ గరగించి పోసిన నీళ్ళయఁ డగును. ద్రవ్యగుణ భేదవిరహితమైన పూర్ణానుభవదృష్టిలో నీళ్ళరభావ ముత్తమ

1) ఒక కాతి పదీకొప్పునైఁ గుచ్చిండ్రియొప్పయిల్లు లేవడత్తురది చెప్పినప్పుడు మనమొంటి ప్రదాలక్షణములనుగాక, ఒక తటస్థలక్షణమును కూడమే చెప్పితిమి. అది దేవతత్త్వం యింటి పరోక్షవత్త్వము సృష్టికర్త, పృష్టికారణమని బ్రహ్మనుగూర్చి మనన, చేయవల్లన మిట్టిది. 2) సృష్టింపజాపని ఉపనిషత్తు.

3) రత్నప్రభ "పద్యాపిషయో క్షేయం పిగ్గణం సత్యం, అవిద్యాపిషయో ఉపాస్యం పిగ్గణం కల్పితం" (1,1,11.) పోల్చి పోలికన "సత్యమును మనము ప్రయోరూపమని పరికినింపబడియెక గుణమును గలిగియున్నది యర్థముకాదు. సర్వజీవకోటి కది లక్ష్మమైన పనియే దావము అది భావాత్మకమని చెప్పబడక మే మనగా, నది యభావపక్షములలోనిది కాదనియే అది భావితమైనది" 4) బృ.అ.ఉ.3,8,8.

5) శంకరా 1,31,4,3,14.

మైనది కాదు; లౌకికజ్ఞానదృష్టిలో నీశ్వరభావముకంటె శ్రేష్ఠతరమును సత్యస్వరూపము సాధ్యము కాదు. పగుణబ్రహ్మభావము జిజ్ఞాసువు యొక్క భావోద్రేకప్రతిబింబము కాని, వాకోపహతమై చరించు బుద్ధుడముకాని కాదు. మానవ మానసమునకు నిత్యమైన బ్రహ్మస్వరూప మీ పగుణబ్రహ్మ జ్ఞానకాంతి మూలముననే గోచరించును.¹ సిద్ధాంతము యొక్క స్వగతసామరస్యసిద్ధి నిమిత్తము బ్రహ్మమును, బ్రాక్షేపతేనే, “సగుణముకాని, ధార్మికముగాని, సుందరముకాని, సత్యముకానికాదు” ను వ్యతిరేకపదములచేతనే వర్ణింపవలసి యున్నది! బ్రహ్మమునకు మన యున్న కామభవములతో నెట్టి సంబంధము లేదనియు, లేక వానియొడ మదాసిన భావముగల దగుచున్నదనియు మనకుఁ దేలిక సారాంశము. నిశితమగు నిట్టి తత్త్వమును స్థాపించు వ్యతిరేకనూత్రముల వలన మన కమున్న కామభవములు వ్యర్థము లగుటచే మన మతావసరముల నిమిత్తము వేరొకదృక్పథమును మన ముగ్గడింపవలసి యున్నది.

కాని బ్రహ్మ సగుణమును నిర్గుణమును గూడఁ గాఁజాలదు.² అకృతిద్రవ్యముగల సత్యములేక రెండూరీతులలో ననుభవమున నవకాళ

1) డ్యూనేవ్ విప్లవ్ అప్ నేదాంతః ఇ 103; పోల్సు. ఎల్లాట్టః ఇతః తగ్రహ్యమైన దైవవ్యూహమునకును సృష్టికర్తయగు దేవుని స్వరూపమునకును భేదమును సూచించెను. “సప్తవ్యూహములో నారః దీక్షకుఁడై, కాండ, మానవునికృష్టిలో నిక్షుకుఁడై, కాంచన కఠికమైన యేకవృక్షే నావ్యరూపము దానికి వృష్టికయియును లేవు. అట్టికి యాక్షుకున కఠికమైనది. దానినే వేష గోరుదును. ప్లాటినం చెప్పి నాడు. “అవలు పూర్ణమైన వత్సమయొక్క ప్రతిబింబమే మనబట్టికి గోచరించునది. దానిని గ్రహించుటకు బట్టియే విజ్ఞమును యత్నించుచుండినను వర్తమానమున కెట్టి కోర్కెయు నెట్టిప్రయత్నము నవసరములేదు,, పోల్సు. 173; “పూర్ణసర్వకార్యమును ప్రసించుటకుఁ బరిష్కృతమైనపుడు కార్యము కాని కాలఁదిగనో, గొప్పగనో, దానియొక్క వ్యవహరమున గూర్చి తెలిసికొనుట కవకాశమున్నది పరిమార్థమున గూర్చి యంతకంటె నెఱుగఁ నవసరములేదు. కాని యట్టి జ్ఞాన మనుభవవిధి కాఁజాలదు. మానవ పరిష్కృతప్రబుద్ధికిఁ గల యవధిలలో నది వత్సమమే,, (సత్యము అభావము, ఇ 159)

2) “ఎకేవ మేవు నామరూపాదిభేదగత మగుదియై గాతుండియై పృథివీరంజనమును... ఉపారిసంబంధముచే నొకవస్తువు వ్యవహరము మారి వేరొక వ్యవహరమును

మిచ్చు సత్యము వరమసత్యము కానేరదు. పూర్వవరమాత్మానుభవముతో నీద్వైతము నశించును. మనము తాహ్యమునుండి చూచునప్పు డావర బ్రహ్మకు భిన్నాత్మకు అన్నవని గోచరించును. బ్రహ్మ స్వరూపములో నెట్టిగుణరూపములు లేవు. రూపవ్యక్తిత్వలక్షణములకు విద్యాప్రపంచములో నర్థము అన్నవి. పరిబ్రహ్మమునందీ విభేదము లన్నియు సహజముగా విలయమందును వ్యతిరేకముల నసంతముగా సమన్వయించఁ జేయుచు స్థాపింపవలయునొక తావనిర్మాణముగా బ్రహ్మమును రలఁపరాదు. ¹ పరమార్థము తత్త్వశాస్త్ర తల్పితమగు వస్తువు కాదు. అది నిత్యాస్తిత్యముగల సత్యము. పరమాత్మనుగూర్చి బుద్ధిచేఁ దలచోయు సర్వయత్నిములను శంకరుఁడు నిరసించును. మనబుద్ధితో దాని సూహించ యత్నింతుమా, వెంటనే పరమాత్మయు వ్యావహారిక ప్రపంచములో నొక తాగమై పోవును.

27 ఈశ్వరుఁడు లేక సగుణబ్రహ్మ

ఈశ్వరుఁ డనఁగాఁ బరమపురుషునిఁగా గ్రహించఁదగిన సగుణ బ్రహ్మరూపమని శంకరుల యభిప్రాయము ఈశ్వరాస్తిత్యమునుగూర్చిన

బొందదు ఏ రూపమును బ్రదర్శించినది, బ్రహ్మపరార్థము లేదరహితమని యింక వలెను = (యూజీవ సిద్ధి ఆఫ్ వేదాంత పు 102-103)

1) పరిమగు కర్మము నమనరించి, బ్రాహ్మే యట్టి విర్రయముననే రావలయున్నను నాకలంకొన్ని పరమార్థమును గూర్చిన సంబేషములచే స్థిరచిత్తుఁడు కాలేకపోయెను. యథార్థముగాఁ జెప్పవలయుచోఁ బరమాత్మకు భావాభావలక్షణము చెప్పియులేదని మనము భావించి దర్శింపఁజేఁ దెలిసికొనఁజాలము! పెగుణము విధ్గణమును తెలుపఁజాలదు! ఒక యవధిమంది యింకొక యవధికిఁబోయి దెలిసి కొను మని కార్మికబుద్ధి నిరవధిక బ్రహ్మమును గ్రహించఁజాలదు మనము మన పరిధివృత్త పరిక్రమించుచున్నది, పగుణ లక్షణము లన్నియు నే పరమాత్మతో వంకరించిపోవుచో యీ పరమాత్మయే మిగులను రామామణాది భావములో విప్లవీకృతమైన మానవభావమే దైవత్వము. మానవ దైవత్వంబు లేదను వ్యాప్తిలోఁబున్నదేకాని క్షుప్తకాలేదు. మానవబుద్ధి కొన్ని పరిణంధములనే గ్రహించఁగా దైవభావ మన్నిపరిణంధములను గ్రహించెను, కాని శంకరు నది ప్రాయము ఓపిక తిన్నమైనది సగుణపరిణంధములలో మనము కగల్గొన్నచో కాని

ప్రశ్న నిరర్థకప్రశ్న యని శంకరుడు చెప్పినాడు. ఈశ్వరుడు దున్నచో నాతఁ డితరవస్తువులవలెనే యుండును; అనఁగా నాతఁడగణితమం గు వస్తువులలో నొకఁడై, వానిలో నొకదానికొకటి భిన్నములైనట్లే, యాతఁడు వానికి భిన్నుఁడై యుండవలెను; లేదా యాతఁడు సర్వ వస్తురూపుఁడైన విరాట్పురుషుఁ డవలెను; దీనికి నా స్థితకకును విశేష భేదముండదు. ఆ స్థితత్వభావములో నీశ్వరునిగూర్చిన ప్రశ్నను గల్పించుటవలన, దీనినిఁ బరిష్కరించు పవకాశము లన్నియు ముందే తొలఁగింపఁ బడినవి. సక్రమ హేతువాదము సత్యమును స్థాపించు శక్తి గలదై నచో, మన మెన్నఁడో యీ సమస్యను పరిష్కరించియుండుము. సహేతుకము లని చెప్పుకొనుచుఁ బరస్పర విరుద్ధభావములు గలమతకాళి లనేకము లున్న విషయము జగద్యదితమే. ఈశ్వరా స్థితత్వమునుగూర్చి చూచఁబడిన ప్రమాణమును దీసికొని, యిదీవల క్యాంటువలెనే వాని లోపములను శంకరుడు వ్యక్తి కరించినాడు.

పరిపూర్ణతగల కర్త యొకఁ డున్నాఁడనియు తదితర సుంఠియు నాతనికి విషయ మనియు సూహించుటే తర్కాత్మకము. సత్యమొక సక్రమ సమన్వయరూపమనఁగా నీశ్వరానుభవమే యగును. విష యము లన్యోన్యసంబంధముగల యొక వ్యవస్థకుఁ జెందినవని ప్రాకృత దృష్టియు తౌతికకాస్త్రదృష్టియు నై యున్నది; అనుభవము దీనిని సమర్థించుచున్నదిగాని, పూర్తి గా గ్రహింపఁజాలకున్నది. ఏలన, మన యనుభవములోఁ జేరనిది జగత్తులోఁ జాలఁగలదు. మనకుఁ జాలజ్ఞానము కలదని తలఁకుము గాని యీ పరిమిత జగత్తునందైనను మనకుఁ దెలి సిన దనమగ్రమే. సత్యమును సమగ్రముగా గ్రహించినప్పుడే దేవుఁ డున్నాఁడు; అతఁడే సృష్టికర్తయను ప్రతిపాదన మనముచేయుట కర్హతగల్గును. జగత్తును సమగ్రముగా గ్రహించు సామర్థ్యము మన బుద్ధికి లేదు; పరితృప్తవత్తునకు విశ్రాంతిలేని యనంతప్రవృత్తికి సమన్వయముచేకూర్చు శక్తి మానవాతీత మైనది ¹ మన యనుభవము

కంటవలెదు పరగానంబంధము లనంతవిభాగములు గలవై, అవఁశ్యాకనంబొగ ములు గలవగుటచే నీ శేకత్యము ఘటించుట దుష్కరము. మిథ్యావిషయము లెన్ని కలసిపను యథార్థవస్తువుకాదు ఎరపూర్వము నీవిశేషము; సత్యము ఐది కఠిరము

1) బోల్టు: "దేవుడుమాత్రము దూరలోపన జేయుటకై మిక్కిలియన్నర పతము వాక్రమించినాడు"

లోని క్లిష్టతలను దొలగించి, యెంతనూర్చికరించి, యేకవిషయక్రమముగా నొకప్రకృతి, పురుషుడు, కర్తయుని మనము చెప్పకొన్నను, మనము దానిగమనమునకుఁ జరిత్రతు బాహ్యసాక్షులమే యగుదుము. ప్రపంచము మన మానసికాన్వేషణమున కతీతముకానిదై, అది యెవల నెట్లు పుట్టివదో, యెందుఁ జేరునో, దాని స్వరూపలక్ష్యములను మనము దెలిసికొనఁగల్గినచో, మన మప్పుడు పరిచ్ఛిన్నులము గాము; అందుచే నప్పుడు మనము పరిచ్ఛిన్నమైన దేది యని తోరము. విషయము లన్నియు నొకే వ్యవస్థకుఁ జెంది, యాశ్చర్యచిత్తము నే ప్రదర్శించు ననుకర్మవిశ్వాస మొకభావము మాత్రమేయగును. సృష్టి క్రమపాదము కారణనియతి మనయొగించును. అది వ్యవహారజగద్వివరణమునకుఁ గూడ సమర్థముకాదు; మనము వ్యావహారికజగత్తునకుఁ బరమార్థముతో సంబంధముగలిపి, పరమార్థమే బాహ్యజగద్రూపమన వ్యక్తమగుచున్నదనిచెప్పుటకుఁగూడ నీ వాదము నిరర్థకము. బాహ్య ప్రపంచములోని లిన్నద్భుత్యవరంపర లనోప్యకారణములు కాఁజాలవు, ఈ దృశ్యప్రపంచమునం దొక కారణరహిత కారణమున్నదని యంగీకరింపఁ జాలము. ఈ జగత్సంసారమన కాదియున్నదనుట స్వవిరుద్ధ వాదమగును. ప్రథమకారణమునకై చెదట, కాలగర్భమునఁ గాలాధార మగునవస్థ సన్వేషించుటవంటిదే యగును. సంసారమనఁగా నాది లేనిదనియే యర్థము. పరిచ్ఛిన్నతను ద్రోసిపెట్టినచో నపరిచ్ఛిన్నత సిద్ధించు ననుభావము కూడ హేతునిరూపణమును గోరును. పరిణామ జగత్తునకే అన్వయించు కారణధర్మమును పరమార్థమున కన్వయించినచో మనము పరమార్థము నొక జ్ఞానవిషయము నొనర్చి, పరమార్థ మనఁగా దురభిప్రాయపడుచుంటి మన్నమాట; దేనిని ప్రపంచకారణ మని మనము నిర్ణయించుచున్నామో అదియు మనయనుభవజగత్తులో నిదే యని మఱువరాదు ప్రతికార్యమున కొక కారణముండు ననునది సర్వసామాన్య ధర్మమని మన మంగీకరించినను,¹ పరిచ్ఛిన్నజగత్కర్త యొక పరిచ్ఛిన్నుఁడే యనియే మన మనుమానింపవలసి వచ్చును. ప్రథమ కారణము దాని కార్యములైన విషయముల కనుగుణమైనది

1) యక్తార్థం శర్మకర్తృకం.

కావలయును; ఏలన రెండిటిఁ గార్యకారణసంబంధ మున్నదని చెప్పఁబడినది. జగత్కారణ మీశ్వరుఁడైనచో, వాతఁడు దేశకాల వ్యవస్థాంతర్గతుఁడై, విశేషముగా విపులీకృత మానవరూపియై, మానవునివలెనే మాననదేహోపకరణములచే నిర్వచింపఁదగు విజ్ఞానముగల వాఁడగును. అట్టి యీశ్వరుఁ డున్నచో మన విజ్ఞానమంతవికసించుట కవకాశమున్నను, దానితో వాతని స్వరూపస్వభావములను, నిర్ణయింపఁజాలము. కాని యట్టి యీశ్వరుఁడు మానవునితోఁ దుల్యములగు మన కరణములనే యుపయోగించు వాఁడగును గావున నవరిచ్ఛిన్నుఁడు గాఁడు; అవంతకత్తి సంపన్నుఁడును గాఁడు.

జగన్నిర్మాణము మానవు వాత్సాభ్యుదయమున కనుగుణముగాఁ గల్పించినకారణముచే నీశ్వరుని కృతతోఁ గూడిన నైపుణ్యము వ్యక్తమగుచున్నదను నైతికవాదము కూడ నెట్టి సంకృప్తి నొనఁగఁజాలదు. ఎట్లు తర్కించి చూచినను జగత్తులోని పుణ్యపావముల వాఢ్యత దేవుని నెత్తిపైఁబడును.¹ లోకములోని దోషముల కీశ్వరకర్తృత్వము కారణముగాదని నమర్చించుటకు వర్షియా కొరాజీకగాథలలోవలె, దోషకారకుఁడు పైతానాథఁ డున్నాఁడని చెప్పవలసినవచ్చును. అప్పుడు దేవుని యొకత్వముస్థానములో దైవరాక్షస (పైతాను) ద్వైతమును జొప్పించిన భార మగుదుము. అత్త దేవునిలో నొకభాగమైనచో దేవుఁడాత్మయొక్క దూఱమునకు భాగస్వామి కావలసియుండును! ఏలన, దేహములో నొకయంగము వాదవడినచో దేహమంతయు వాదవడును. అందుచే వ్యక్తుల వాదలకన్న దేవునివాద లెక్కువగుటచే, మనము కొలఁది వాదలతోఁ గాలక్షేపము చేయుచే మంచిదికాని, లోకుల వాదలన్నిటిని భరింపవలసిన ద్వైతమును గోరుట తెలివితక్కువ యగును.

1) ఒక హీబ్రావ్రాత్య చెప్పినరీతిగా "కాంతి నేను నిచ్చింది నీకంటే, కాంతి వ్యతిరేక యాకాంతి అనిపఁజేయుచు, విట్టికార్యము లన్నిటిని నేనే చేయుచున్నాను." మున్నగు భావముల రోరతే యునివత్తులలోఁ గూడఁ గానవచ్చును. "ఎవరికాతఁ దూర్వలోకముల నీయఁదలఁచెనో వారిచేఁ బుణ్యకర్మలను; ఎవరికాతఁ డదోలోకముల నీయఁదలఁచెనో వారిచేఁ బాపకర్మలను నేయించును. అతఁడు జగద్రక్షకుఁడు, పరిపాలకుఁడు, న్యాయదీపతియనై యున్నాఁడు,, (కొరింథీ, ౨, ౩, ౮.)

పరిపూర్ణతగల యీశ్వరుని సంతృప్తికై లోకసృష్టి యవసరము లేదు. ఈశ్వరుని విలాసముకొఱకు వృష్టి యవసరమందుమా, అతఁడు నొక సంసారియే యగును. రూపము, పరిపూర్ణతమున్నగు గుణము లీశ్వరుని కున్నవన్నచో, నాతని నిర్గుణతత్త్వముతో నివియెట్లు జత పడునో చెప్పవలసియుండును. నిర్గుణబ్రహ్మకు గుణారోపణము చేయుట తర్కమున కసాధ్యవిషయము.

ఈశ్వరాస్త్రీత్యమును గూర్చి యిట్టినిరర్థక ప్రమాణముల వలన నాహ్యప్రపంచములో బయలుదేరిన యావత్సకృతు యథార్థమగు నౌచిత్యము లేదని శంకరుఁడు చెప్పినాఁడు. మన ప్రపంచముయొక్క అసమగ్రతను మనము గుర్తించినచోఁ బ్రపంచమును గూర్చిన వ్రత్నయు దానిసమాధానము నీప్రపంచములోని తర్కయుక్తులేకని, సత్యమునకు సంబంధించినవి కావు. అందుచేఁ దర్కయుక్తులను నిరసించు టీశ్వరాస్త్రీత్యమును నిరసించుట కాదు. పగుణబ్రహ్మ రూపమగు నీశ్వరాస్త్రీత్యమును నిరూపించుట శీతర్థవాదములును పనికిరావని శంకరుని భావము. ఈ తర్కప్రమాణములు చూపునచే మన మీశ్వరుఁడుండుట కవకాశమున్నదని మాత్రమే ఈశ్వరాస్త్రీత్యము మన బుద్ధి మనశ్చక్తుల కతీతమగు విషయము. ¹ శ్రుతులలో వర్ణించఁబడిన ద్రవ్యలగు మహర్షుల అంతర్బుద్ధి మనకుఁ గలిగినచో నప్పుడే యీశ్వరాస్త్రీత్యము నిశ్చయమని యనుభూతమగును. శంకరుని తత్త్వము ననుసరించి యీశ్వరాస్త్రీత్యము స్వతఃప్రమాణయుక్తమును గాదు. తార్కికసత్యమునుగాదు, వ్యాపహారిక ప్రయోజన సిద్ధికై చేయఁబడిన యొకప్రతిపాదనమాత్రమే. దీని కథారము క్రుతియే. ² ఈశ్వరుడు నర్వజ్ఞుఁడు, నర్వకై నమనివ్వఁడు.

1) బోయ్స్; ప్రిన్సిపల్స్. "ప్రపంచము మన్నడున్నట్లుగాఁ దీర్చివేస్తచో, మానవ జాతియొక్క లక్ష్యమలకుఁ బ్రవృత్తులకు వహేతుకార్యమును తెల్పుట దుస్సాధ్యము మన కర్మలకు వెనుక వెల్లివరఁజేర్చును ముందలి లేకపాత్రముగావైన విరూపింబఁ జాలెను" (ఉపోద్ఘాతము. 12 శాగరికత. దర్శనము. 2)

2) బరోపాఖండములోఁ దార్కికప్రమాణ వ్యర్థకమని నిరూపించిన చారితో శ్కంబు తర్జనీకైయే ప్రతమఁడని పరిగణింపఁ జూచున్నను, ప్లేటో యీ విషయమును

అతఁడు ప్రకృతి కాత్మయు, సృష్టికి మూలధర్మమును, జగత్పలన శక్తియుఁ జైతన్యదాతయు, సర్వవస్తుజీవకారణము నని చెప్పవచ్చును. శ్రుతివాక్యములు చెప్పినది హేతువిరుద్ధముగా నుండనవసరములేదు. శ్రుతి పంగీకరించుట యనగా, తగినన్నినిదర్శనములు లేకున్నను, వ్యతిరేకనిదర్శనములులేని విశ్వాసము పంగీకరించుటయే. ప్రపంచమును గూర్చి, మనకు మనము కల్పించుకొను తార్కిక నిర్ణయమున కొక ఘట్టమును జేరునరికి మన తర్కేతర సాహాయ్య మవసరము. అనుభవ సిద్ధి గలుగులోపున మనకు శ్రుతిప్రమాణ మవసరము. ఈశ్వరునిసృష్టి కర్తృత్వ విషయములో మనజ్ఞానమునకు శ్రుతిప్రమాణమొక్కటియారా రము. ¹ శ్రుతి యిట్లు చెప్పినది: “నామ రూపములు గలిగి, యనీక కర్తృలు భోక్తృలు, కర్మఫలములతోఁగూడి, దేశకాలనిమిత్త సూత్రములచే మానవమానసమున కూహించుటకైన శక్యము కానివిధమునఁ గల్పిత మైన ప్రపంచకారణము సర్వజ్ఞత్వము సర్వశక్తియుఁగలిగిన సగుణ బ్రహ్మమే (ఈశ్వరుఁడే)” ² తాత్త్విక ధార్మిక పరిపూర్ణత లన్నియు నట్టి యీశ్వరుని గుణములు. అతఁడు సర్వదోషముల కతీతుఁడు. ³ అతఁడు బాహ్యభ్యంతర జగత్తుల కంతర్యామియు, నూర్పునందు నేత్ర మునందుఁ బ్రకాశించువాఁడు నైయున్నాఁడు. ⁴ అతఁడే విశ్వసృష్టి స్థితిలయకర్త. ⁵

గుర్తించెనని చెప్పుట, దర్శనము “అందుచే ప్రపంచకర్తయఁ దండ్రీయమైన నీ యీశ్వరుని గ్రహించి, మనవుల కర్థమగు బావతోఁ బ్రకటించితి సార్వజ్ఞైవిషయము కాదు,, (టీహాయి పు 28 పీ) పోయి. విజయగోర్. “మనవుల కర్మమెన్నడు విరహసాధనములతో విడిచి వ్రేలులేకుండ సృష్టికర్తయగు నీశ్వరుని చెలికొనఁగలిగెనని నే నంగీకరింపఁజాలను,, (దేవునియందు విశ్వాసము పు 152) అందుచే శ్రుతిప్రమాణమే శరణ్యుడని యాతఁడుచెప్పెను అట్లే నెయింటిబావన ఎక్కినచేసెప్పెను పోయి; శంకరా శేవ, ఉ॥ 1,4

1) బా॥ మా॥ 1, 1, 3.

2) శం॥ బా॥ 1, 12.

3) శం॥ బా॥ 1, 1, 20; బా॥ ఉ॥ 1, 6.

4) శం॥ బా॥ 1, 1, 20; బృ॥ ఆ. ఉ. 3, 7, 9.

5) శం॥ బా॥ 1, 1, 18-20; 1, 3, 39, 41, 1, 2, 9-10.

శ్రుతి ప్రమాణసిద్ధమని యాశ్వరాస్త్రీశ్వమును మనము ఋజువు చేసినవెనుక, దానిని హేతువాదమున కనుగుణమైనదే యని నిరూపించుట కష్టముగాదని మావ శంకరుడు యత్నించివాడు. మనము కార్యమునే చూచుచున్నాము; కాని ఈశ్వరుడే ప్రపంచకారణమో, వేరొకడియో మనము నిర్ణయించజాలము. ఏలన నాకి కార్యమునకు భిన్నకారణము అందవచ్చును. అందుచే శ్రుతి చెప్పుచున్నది కావున నీశ్వరుడే జగత్కారణమని మన మంగీకరింపవలెను. ఈశ్వరుడే ప్రథమకారణము; ఏలన, నతడు జన్మములేనివాడు, నన్నాత్రన్వరూపి యగు నీశ్వరుఁ డింకొక నన్నాత్రన్వరూపివలన జనించుట కవకాశము లేదు; ఏలనఁ గారణములోఁ గొంత యాధిక్యము లేకుండఁ గార్యకారణ సంబంధ ముండఁజాలదు. ¹ ఈశ్వరుఁ డొక భిన్నతగలిగిన వ్యక్తివలన జనించియుండదు ఏలన, అట్లద వ్యక్తినుండి భిన్నతగల విషయము అత్పత్తియగునెకాని వ్యతిరేకవిధాన మెన్నఁడును జరుగదు. ఈశ్వరుఁ డభావమునుండి పుట్టలేదు; ఏలన నభావము నిరాత్మకమైనది. శ్రుతియు దీనిని నిరసించి, “అనత్తునుండి నత్పదార్థ మెట్లుత్పన్నమగు” నని యడిగినది. ఈశ్వరుఁ డొకప్రకృతికి వికృతి యన్నచో ననవస్థాదోష సిద్ధికలుగును. ² ఈశ్వరుఁ డజుడు. కారణము కాదు. కార్యమును గాఁడు. ఈశ్వరుడే కార్యమైనచో నాకాశము మొదలు సర్వకార్యములు నిరాత్మకమై మనము నాస్తికవాదులము కావలసినవచ్చును. ³ సర్వ విషయములకు యాధార్యము నొనఁగున దీశ్వరుడే.

ప్రతికార్యమున కొక కారణమున్నదను నూత్రము వంగీకరించి నచో దణువులుగాని, ప్రకృతిగాని, అనత్తుగాని ఒక ప్రత్యేకవ్యక్తిగాని, తాదస్యముగాని కారణము కారాదా? ⁴ వీనినన్నిటిని శంకరుడు నిరాక

1) ఈశ్వరునికంటె వదికరిమైన దేదియ దుహవ్యము గావున, నీశ్వరుడే కారణమగును. బోల్సు. దే శాస్త్రవాదము.

2) శంఖా 2,3,9

3) శంఖా 2,3,7.

4) శంఖా 1,1,2.

రించును. ప్రకృతి మృతప్రాయము కాదు, దాని గర్భమునఁ జైతన్య స్ఫూర్తి గల సజీవరూప మది. ఆత్మజీవితవాహకమున కనుగుణమై ప్రకృతిరంగ మున్నది. "ప్రపంచమునందు వివేకముచే నడువఁబడని యచేతనవస్తువు, మానవుని లక్ష్యములను సాధించుట కవకరించు వస్తువులను దనలోనుండి వృజింపఁజాలదు. మందిరములు, ప్రాసాదములు, శయ్యావసోపనవాదులు, విచారమును బోఁగొట్టి, సుఖమును గలిగించుటకై వివేకవంతులగు శిల్పులచే నిర్మింపఁబడినవి. ఈ ప్రపంచ నిర్మాణము నట్టిదే. అనంత కర్మఫలానుభవమున కనుకూలించు రీతిగా భూలోక నిర్మాణమును, నట్టి కర్మానుభవమున కనుకరణములుగా ననంత వైవిధ్యము గల జీవాశియైక్య స్థూలసూక్ష్మ దేహోపయన నిర్మాణమును జూచినచో నిదియంతయునవివేకమైన ప్రధానముచే నెట్లు కల్పింపఁబడఁగలదు? కుంభకాదునివశమై యున్నంతకాలము నుట్టికూడ ననేకరూపములు పొందుట కనుగుణమై యున్నరీతినే, జడవదార్థము నొక వివేకవంతుని వశమై నడువఁబడుచున్నది." ¹ అనంతజన్మముల నుండి వచ్చుచున్న కర్మఫలముల ననుభవించుట కనుగుణమైన రంగముగా నువచరించుటే సృష్టి ప్రయోజనము. అచేతన ప్రకృతి యిట్టి కృత్యములను నెరవేర్చుచున్నది. చైతన్యమును, ప్రవృత్తియు ప్రపంచ కారణమునకుఁ జెందియుండవలెను. ² ప్రపంచ రచనాక్రమము లొక వివేకముగల యజమానిని, నూచించును. ఏక లక్ష్యసిద్ధికై యనేక సాధనము లుండుటయు దీనినే వ్యక్తపరచును. ³ మానవులు తమ కర్మఫలముల నొక క్రమరీతి ననుభవించు విధానమునకుఁ గారణ మపూర్వముగాని యీశ్వరుఁడు గాఁడను పూర్వమీమాంసా వాదమునుగూడ

1) శంకరా 2,2,1.

2) బ్రహ్మసామీప్యమే బ్రహ్మరీతామయినతే జానంతై సదో నూపింబజాయంతమహుక్యమవలై జారుఫల సాద్విధ్యమాత్రమునే ప్రకృతి తేల ప్రవృత్తి లలింసదు మతీయ అవిద్య వహజయగా వృష్టహేతువగును దాని కొక ప్రయోజన మకనరము లేదు " అవిద్యా త వృద్ధావక ఏవ, కార్యోన్ముఖి, న ప్రయోజన మవే? తే "

(రామలి)

3) శంకరా 1,3 39

శంకరుడు నమింపజేసెను. అపూర్వ మనాత్మకమైన దగుటచే, దాని ప్రవృత్తి లింకొక యాత్మకత్తి యవసరమని శంకరుని విమర్శ వ్యాయ వై శేషితుల ప్రవచనాత్మకమైన దేవుడు ప్రవచనమున కుపాదానకారణము కాఁడు కావున నిరుపయోగము. మానవుఁడే సృష్టికారకుఁడైనచో దనకు దుఃఖకారణములగు జన్మ జరామరణ వ్యాధులు లేకుండఁజేసికొని యుండును. “సృతంత్రుఁడగు వాఁడెవ్వఁడు నొక కారాగృహమును దనకుఁదాసి నిర్మించుకొని యుండుఁ బ్రవేశించెడు.”¹ తాటస్థము, అబుష్ఠులు, ప్రతృప్తి, నై యాయుతుల యీశ్వరుఁడు యుక్తములైన జగత్కారణములు కాఁజాలవు. నిత్యుఁడు, సర్వకత్తివమన్వితుఁడు, సర్వవ్యాపియు, సర్వజ్ఞుఁడైన యీశ్వరుఁడే శ్రుతివచనము ననుసరించి, జగత్కారణ భూతుఁడు.²

ఈశ్వరుఁడే ప్రవచనమున కుపాదానకారణము, ముఖ్యకారణమునై యున్నాఁడు. మన యనుభవములో నుపాదానకారణములు నచేతనములు కావను వాక్షేపణమునకు శంకరుఁ డిట్లు బదులు చెప్పినాఁడు. ‘మన యనుభవములోవలెనే జగత్కారణమును గానవసరము లేదు. ఏలన, జగత్కర్త అమూలప్రమాణముచేఁగాక’ శ్రుతిప్రమాణము వలనఁ దెలియుచున్నాఁడు.’ మనము శ్రుతివాక్యములపై వాధారవదునప్పుడు వ్యావహారికానుభవమున కవి సరిపోనవసరములేదు.³ వ్యాయత్యము ననుసరించి, పవేతనకారణమన గా నొకకర్తయొక్క జ్ఞానేచ్ఛాక్రియ లొకవస్తూత్పాదన కవసరములు. జ్ఞానము నొక్కదానినే వేదాంతి యంగీకరించెను; జ్ఞానము స్వయంప్రకృతమనియు, నిచ్ఛాక్రియలకుఁ గారణములుగాఁ జూర్చిచ్ఛాక్రియ లుండవలసి వచ్చుటచే నవస్తాదోషము సిద్ధించుననియు వేదాంతి వాదించును. కార్యకారణ

1) సమీకృతమునంత్రో బంధనాగారం అట్లనఁ జూర్చునుప్రవిశతి (2,1, 21) రోహిణి, దేశాద్వై : ‘వాత వేనే కర్తవైవదో ముఖార్థ లక్షణములన్నిటిని గల్పించు కొని వేనే యీశ్వరుఁడైనయందెడివాఁడను’ (మితీశేషము; పు. 3)

2) శంఖా 2,1,22; 4,1,23,24.

3) ప అవశ్యం తస్య యథాదృష్టమేవ సర్వచక్షుఃసంగతవ్యం ||
దా : ద్యూపేన నిష్ఠం అన్ వేదాంత వ 92-93.

బ, 1-4

ములకు వైలక్షణ్యముండుటచే నీశ్వరుడు జగత్కర్తకా జాలఁడని యాక్షేపించఁబడెను. ఒక స్వర్ణశలాక మొక మృద్యుయప్రాత్రతుఁ గారణము కాదు. పరితద్ధాతృశ్చక్షావుఁడగు నీశ్వరుడు, కలుషము నాత్మవిరహితము నగు ప్రపంచమునకుఁ గారణము గాఁ జాలఁడు. ¹ జడములైన నలశస్పృదులు చేతనులవలన నుత్పత్తియగుచుండుట గలదని శంకరుని సమాధానము. జడవదార్థమగు పేడనుండి, పేడ పురుగు పుట్టుచున్నది. ఈ విషయములలో జాహ్నవేదములు గోచరించుచున్నను వీనికన్నిటి శీత కారణము భూమియనిచెప్పినచో నీశ్వరజగత్తులకు రెండిటికి నట్టి యేకైకలక్షణము నక్తాయున్నదని శంకరుని సమాధానము.² రెండును సంహారముగా భిన్నములుగావు. జగత్తుకంటె నతిశయలక్షణసంపన్నుఁడైనచోఁ గార్యముకంటెఁ గారణ మెవ్వటనైన నతిశయశక్తికలది యగుచున్నది.

ప్రపంచ మీశ్వరునివలనఁబుట్టి యాశ్వరునియందే చేరుచున్నదన్నచో, నట్లుచేరునపుడు ప్రపంచగుణములైన జడత్వము, ద్రవ్యత్వము, మౌఢ్యము, పరిచ్ఛిన్నత, కాలుష్యము మున్నగునవియు నీశ్వరునిలోఁ జేరి, యాశ్వరునిఁ గలుషమొనర్చునని యాక్షేపించిరి. ³ కార్యములు కారణములలోఁ జేరునపు డవి వాని విశేషలక్షణములను దిగ విడిచి, స్వర్ణాభరణములు, వ్యర్థమునఁ గలిసిపోవునట్లేశ్వరునిలోఁ గలిసిపోవునని శంకరుడు జవాబుచెప్పెను. కార్యము తనలక్షణములను విడువకుండఁ గారణములోఁజేరుట నిజమగు పరివర్తనము కాఁజాలదు. ⁴ ప్రపంచ మారీతిగా విశేషలక్షణములను గోల్పోయి, యాశ్వరునిలో విలీనమైనచో, దిరిగి, కల్పాంతమందు భోక్తృభోగ్యభేదముతోఁగూడిన పునఃప్రపంచావిష్కరణ మవసరములేదను నాక్షేపణకు శంకరుఁడొక యుపమానమూలమున సమాధాన మిట్లీచ్చినాఁడు; నుమప్రిమండియు' పమాధిమండియు నాత్మ విరతిహింది జాగ్రదవస్థలోనికి వచ్చినపు డెట్లే

1) శ్లో॥ కా 2,1,4.

2) శ్లో॥ కా 2,1,8.

3) సోమ్య శాస్త్రయంత్య, చేవశ్య, పరిచ్ఛిన్నతావర్ణాది

4) శ్లో॥ కా 2,1,9.

కత్యమును గోల్పోయి, పృథగ్వ్యక్తియగుచున్నాడో, యట్లే ప్రపంచ మీశ్వరునుండి వచ్చినపుడును జరుగును." ¹ ప్రపంచమీశ్వరునిలో అయమైనను, భేదసంస్కారముండిపోయి, తిరిగి ప్రపంచ ముత్పత్తి యగును. పునఃసృష్టికీ గారణము జీవుల పూర్వజన్మలలోని కర్మలఫలితము అనుభవించకుండ మిగిలిపోయినవి. ముక్తజీవులుమాత్రము తిరిగి జన్మించరు; ఏలన వారివిషయములోఁ బార్థవ్య కారణముగు నజ్ఞానము నశించిపోయినది. ² నరిగాఁజెప్పబో సృష్టియే లేదు; ఏలన సంసార మాద్యంతములు లేనిది అనాద్యంతముగు సంసారములో సృష్టి అయ్యాదులు వివిధఘట్టములుమాత్రమే. ప్రతి కల్పారంభమునను, భిన్న రూపములతోఁ గూడిన మూలనదార్థము విస్తరింపఁబడును. భూతవర్త మానదశల కవిచ్ఛిన్నసంబంధ మున్నది; అయావస్థకుఁ దదనంతర మునవచ్చు సృష్టికి నిట్టి యవిచ్ఛిన్నసంబంధము గలదు. ఈశ్వరునికి జీవాత్మకును పూర్ణవస్తుభాగ సంబంధ మున్నచో జీవాత్మ దుఃఖానుభవ ములో నీశ్వరుఁడు భాగస్వామి గావలసినవచ్చును. ఈ యాక్షేపణమును దొలఁగించుటకు మూలవస్తువునకు దాని ప్రతిబింబముతోఁ గల సంబంధము చెప్పఁబడినది. ప్రతిబింబమున తెట్టిదోషము కలిగినను మూల ద్రవ్యమున కంతదు.

కొందర కాష్టాదము, కొందఱకు ద్యులమును గలుగునట్లు భిన్న మార్గముల ననుసరించి ప్రపంచమును గల్పించినవాఁ డీశ్వరుఁడు కాఁబాలఁడని యింకోకయాక్షేపణ చెప్పఁబడినది; ఏలన నాతఁ డధర్మ వరుఁడు క్రూరుఁ డనవలెను. ³ దీనికి సమాధానముగాఁ గర్మమాత్రము చెప్పఁబడినది. ఈశ్వరుఁడు నిరంకుశముగా వర్తించుట లేదు; జీవుల పూర్వకర్మల ననుసరించి, వానికిఁదగిన ఫలితముల నొనఁగుచున్నాఁడు. జీవుల కర్మల కనుగుణమైన సృష్టి నీశ్వరుఁడు చేయుచున్నాఁడు. పూర్వ కర్మఫలానుభవరంగమే లోకము గావున నీశ్వరునివృత్తి కర్తృత్వము

1) శం ణ 2,1,9

2) శం ణ 2,1,9.

3) శం ణ 2.1,34.

వాని ప్రధానలక్షణము గాదు. వనములోని మొక్క తమసత్త్వముల ననుసరించి పెరుగును. దానికి వనరక్షకుడు బాధ్యుడు గాదు. శంకరుఁ డీశ్వరుని వర్ణముతోఁ బోల్చెను, వర్ణమన్ని మొక్కలకును గురియును గాని, బీజబలము ననుసరించి మొక్కపెరుగును. ప్రతివ్యక్తి యొక్కయు నూతన జన్మము వ్యక్తియొక్క కర్మల నైతికలక్షణముల ననుసరించి యుండును.¹ అదిసృష్టియందే, జీవులకుఁ బుణ్య పాపకర్మ లెవ్వియు లేనప్పుడు, దుఃఖ దౌర్భాగ్యము లేకుండ నీశ్వరుడేల సృజింపలేదని యడుగవచ్చును. ఇది కాళాచంక్రమణవాదమగును. శంకరుఁ డిట్లు చెప్పెను! “పుణ్యపాపములులేకుండ నెవ్వఁడును జన్మింపఁడు; జన్మింప కుండ నెవ్వఁడును పుణ్యపాపములు చేయఁజాలఁడు; అందుచే సృష్టి కాదియున్నచో, మనకు కాళాచంక్రమణమే లభించును.”² ప్రపంచ మున కాదిలేదు.³ అందలి ప్రతిజీవియొక్క ప్రస్తుతజన్మమునకొక పూర్వజన్మమే కారణము. కల్పాంతములందును, పునఃసృష్టిచేతలందును గూడఁ గర్మసూత్రము వర్తించును. సంసారము స్థూలరూపమునఁగాని, సూక్ష్మరూపమునఁగాని యీశ్వరునిలో ముండును. ప్రపంచమూలమగు ప్రకృతి, యొక కార్యముకాదు. కావున, నితర కార్యములన్నిటి కంటెను నుత్కృష్టమైనదై,⁴ యీశ్వరునందున్నది. ప్రకృతికి మూలాధారమెవ్వట ముండఁజాలదుగావున, నీశ్వరునిలో నొక యంశగాఁ దలఁపఁబడినది. ప్రకృతిసమన్వితుడగు నీశ్వరుడు ప్రపంచమునకు ముఖ్య కారణము నుపాదానకారణమును. ఈశ్వర కార్యముగాఁ బ్రపంచ మాతఁడు సృజించినవెనుక బాహ్యరూపముననున్న విధముననే, కారణరూపమున సృష్టికిఁ బూర్వ మాతనిలో ముండును.⁵ సృష్టికిఁ బూర్వమేనామరూపమయసృష్టి యీశ్వరజ్ఞానవిషయమై యుండును.⁶

1) శంకా 2, 3, 39.

2) శంకా 2, 1. 36.

3) శంకా 2, 3, 42.

4) సర్వస్వాద్వికారాత్ పరమోఽవికారః (శంకా 1, 2, 22)

5) శంకా 2, 1, 6 చూశం, చాకరః 3, 1, 8, 4, 1

6) శంకా 2, 11, 5

ఉపనిషత్తు లీశ్వరుఁడంతర్యామి యని భావించును. ఈశ్వరుఁడు జీవాత్మకు వేణుగాలేఁడు; జీవాత్మమూలమున నాతఁడు ప్రకృతిలోఁ బ్రవేశించినాఁడు “ఈశ్వరుఁడు తన శుద్ధరూపములోఁ దనయాత్మ స్వరూపముతో నశుద్ధదేహములోఁ బ్రవేశింపఁడు; అట్లు ప్రవేశించినను దానిని దానేచేసిన స్మృతికలిగి వెంటనే విడిచిపెట్టును. విద్వత్ప్రసము లేకుండ, నే యాత్మరూపములో నీశ్వరుఁడు లోకమునఁ బ్రవేశించునో, దానితోడనే, బంధ్రజాతికుఁడు దాను వ్రదర్పించిన దృశ్యమును బోఁగొట్టివట్లు ప్రపంచమును బయింపఁజేయును. ఇట్లు జరుగుట లేదు. కావునఁ బ్రపంచమును దనక్షేమ మెఱిగిన యొకయాత్మగలిగినవ్యక్తిచే సృజింపఁబడలేదు.”¹ దీనికి శంకరుఁడు భిన్నకార్యము లాకేకారణమున మదయించు ననియు, నాకేభూమినుండి భిన్నలక్షణములు గల శిలలు, స్వర్ణభూషణములు నెట్లుత్పన్నము లగునో, యట్లే యొకే యీశ్వరునినుండి భిన్నజీవులు కార్యములు నుద్భవించుననియు బదులు చెప్పినాఁడు.²

ఈశ్వరుఁ డుపకరణము అవసరములేకుండసృజింపఁగలఁడు. తన యద్భుతశక్తులవలనఁ దానే యనేక కార్యరూపములఁ బొందుచున్నాఁడు³ తనలోపంపూర్ణములగు సర్వశక్తులునుండుటచే నితర సాహాయ్యము లేకుండ నాతఁడు సృష్టిచేయఁగలఁడు. సాహ్యోపకరణములతో నిమిత్తములేకుండ నీశ్వరుఁడును మహర్షులు తమతపశ్చక్తిచే నేదియైన సృజింపఁగలరని చెప్పఁబడెను⁴. ఈశ్వరునిసృష్టికర్మ మనుమ్యుల కర్మవంటిదికాదు⁵ పాలు పెరుంగుగా మాతినట్లు, తన విశేషశక్తి వలన నీశ్వరుఁడు ప్రపంచముగా మాటుచున్నాఁడు,⁶ వానారూప సమ

1) శంభా 2,1,21.

2) శంభా 2,1,23.

3) వరిపూర్వశక్తికం (శంభా 2,1,24.)

4) 2,1,25,31 (5) శంభా 1,4,27

6) క్షీరవత్ ద్రవ్యస్వభావవిశేషాత్ (శంభా 2,1,24) క్షీరవహనము యుక్తము కాదు; పాలు పెరుంగగుటకు ద్రవ్యాంతర సాహాయ్య మవసరము; అదియే ఉద్దేశ.

నివృతమగు ప్రపంచము నీశ్వరుడు కల్పించెను గావున నాతని కనేకకత్తులున్నవని తెలియుచున్నది.¹ ఈశ్వరుడు నిశ్చయముగా సృతంత్రుడైనచో నాతనికి సృజించవలయు సవసరము లేదు. దేవునికి లోపములుగాని, సిద్ధించని కామములుగాని లేవు. పరస్పిద్ధులుగల ఈశ్వరుని శెట్టి కాంక్షయు మున్నదనుట యాతని స్వయంసమృద్ధిలక్షణవిరుద్ధమగును.² సృష్టివలన నీశ్వరుని కొకయుద్దేశముకాని, యొక కోర్కెగాని, యొక లేనిపట్టునంపాదనముగాని కలిగిననుటవలన నీతనికిఁ బరిపూర్ణకాలోపమగును. నియతోద్దేశరహితుడైన యాతఁడు చేసిన సృష్టి బాల్యచేష్టకంటె నధికము కాఁజాలదు. దేవుఁ డేకైకకారణ మైనచోఁ గార్యమంతయు నాత్మసారియే కన్పట్టవలెను; కాని భిన్నదశలతోఁగూడిన క్రమవరిజామమే మనము చూచుచుంటిమి. దీనికి నమాధానముగా బాహ్యము ముండి యొకర్మయు నిర్ణయించఁబడదు. కర్మకు పెమకమన్న ముఖ్యోద్దేశము దానిని నిర్ణయించును. అందుచే “ఈశ్వరునికర్మ యొద్దీప్రయోజనమును లేని సృజావసిద్ధమైనదే” యని చెప్పఁబడెను.³ ఈశ్వరుని సృష్టిక్రియ యాతని పరిపూర్ణతయొక్క బాహ్యప్రసరణము, లీలాభావమున కనేకార్థములు గలవు. ఈశ్వరుని సృష్టి శెట్టి స్వార్థవరమైన ప్రయోజనమును లేదు. మనుజుఁ డూపిరిపీల్చి విడుచుట సృజావమైన రీతిని, దైవసృజావము యొక్క బాహ్యప్రసరణమే సృష్టియనవచ్చును.⁴ దేవుడు సృష్టిచేయఁటండ మండఁజాలఁడు. సృష్టి కర్మయనునది నిష్కారణ సంభవముగాని, మౌఢ్యసంశాతముగాని కాదు; అది యీశ్వరుని స్వభావోద్గతము. అనందాతిశయముచే నీశ్వరుడు తన శక్తివై తస్యముల నావిష్కరించివాఁడు⁵ మొదట నిర్గుణబ్రహ్మమున్నదనియు నా

1) శంఖా 2,1,30.

2) విశ్వవిశ్వవ్రత్యం (శంఖా 2,1,32-33) బ్రహ్మప్రాప్తకామఁడు గావున జీవాత్మసాదృశ్య మిటల వలెకాదు.

3) శంఖా 2,1,33.

4) శంఖా 2,1,33.

5) పరిపూర్ణత పొంది ప్రపహించునదే వత్సవహవచును ప్రియవచ నావచుతోఁబోయి.

వెనుకనొక సగుణరూపమును ధరించు అవసరమని నిశ్చయించెననియు శంకరుడు భావించెను. స్వీయానందాతిశయము చేతను, ధర్మవ్రత ఉపార్థము నిశ్చరుడు స్మృతించెను. పృష్టికర్మ యను నీ జగన్నాటకమం దీశ్వరుడు వినోదవిహార మొనర్చు ననుభావముతో నేకీభవించి, శంకరుఁ డీశ్వర కర్మ సహేతుకము, లక్ష్యసహితము ననియు నది యుప్రయత్నముగా నతిసంలభముగా జరుగు నట్టిదనియు నిరూపింప యత్నించెను. ముక్తవుడును లీశ్వరానందమున భాగస్వాములగుదురు. శివు లీశ్వరునకు చేతైయుండవు; ఈశ్వరునియందే తదంతా రూపులై, వరిపూర్ణతనందఁ గోరుచుండును. జడవదార్థములు, నిరాత్మకములుగా గోతరించున వన్నియు నిశ్వరవంశంధములై యాతనిలో మున్నవి. ఈశ్వరశక్తి సర్వాంశలలోఁ బ్రవర్తించి, వానినిబోషించుచుండును. “త్వంబ్రహ్మ వర్ణంకముగఁ నర్యతీవరాగులు నాదేహమే”¹ ఈశ్వరుఁడును జగత్తు ననగాఁ గార్యకారణము లొకటి. అవి రూపములలోఁగాని; భాష్యవరిభామ వికారములలోఁ గాని సమానములు గావు; వానియం దంకర్ణకమైయున్న బ్రహ్మవదార్థముచే నవి సమానములు, నామరూపావిష్కృతి గాంచినపుడు ప్రపంచము అయమనఁగా నామ రూప సంహారమునై యున్నది. పృష్టియవఁగా నిశ్వరతత్త్వము దేశకాలావచ్ఛిన్నమగు భాష్యవిష్కృతిఁ గాంచుట.² ప్రతి కల్పాంకమందు నిశ్వరుఁడు లోకమును దనలోనికిఁ దీసికొను ననఁగా లౌకిక ప్రపంచము మూలవ్రకృతిలో విలీనమై జీవాత్మలన్నియుఁ దాత్కాలికముగా నిరుపాధికములై, గాఢనిద్రా ముద్రితము లగును. కాని శివుల పూర్వకర్మ సంస్కారము లింకను తుండుటచే, నిశ్వరుఁడు మాతనవృష్టి చేయుటతోడనే జీవులు మాతన జన్మముల వౌందవలసినట్లును, అప్పుడు తిరిగి జన్మజరామృత్యు నంకలితమైన సంహారవర్తిభ్రమణ మారంభ మగును.³

1) ఉపదేశసాహస్రి, 9.4; దక్షిణామూర్తి స్తోత్రము పు.9.

2) బోద్ధు: ఎమిటిఁబ్రాంతే “భూమియును మానవులు, సూర్యచంద్రులతో ప్రపంచమంతయు నదృశ్యమైనపుడు, ఏదే యుండునో నీయందే నర్యతీవులుండును.”

3) పృష్టి స్థితియభ్యాసారమునుబట్టి యొకే పరమేశ్వరుని బ్రహ్మ, విష్ణు, శివు లెవరెవ్వరు.

జీవులు వరపురభిన్నములై నను; నిశ్వరాంశరూపములే. జీవులు భిన్నకర్మలను ఫలితములును గలిగి, మరణావంతరము తిరిగి పునర్జన్మ¹ నొందునపుడు వరపురమిశ్రమమందవు.² జాగ్రదవస్థలో సర్వజీవుల యొక్క సముచ్చయాత్మ స్వరూపము విరాట్ లేక వైశ్వావరరూపము, స్వప్నావస్థలోని జీవాత్మస్వరూపము లింగములేక తైజసము, సర్వజైజసములయొక్క యేకరూపము హిరణ్యగర్భుడు లేక మాత్రాత్మ³ కారణకరీరములోనున్న జీవాత్మకు ప్రాజ్ఞాదనియు సర్వప్రాజ్ఞత్వరూపి యాశ్వరుడనియుఁ జేర్కొనఁబడెను. మును త్యవస్థలోని జీవికింకను ద్వైతమున్నది. అతని సంకల్పవిజ్ఞానమూలమగుబుద్ధి యింకనున్నది. ఉపసంహృత జగత్స్వరూపియగు నిశ్వరుడు, అవ్యక్తద్వైతనియత్కిం సుమ త్యవస్థలోనున్న జీవునితోఁ బోల్పవచ్చును. పరిశుద్ధబుద్ధిలో బద్ధుడై న బ్రహ్మరూపమే యాశ్వరుడు. అతఁడు గుణత్రయమును గలిగియుఁ దదతీతుడై యున్నాఁడు. అతనికి మాక్ష్యము సౌత్త్వికము నగు స్యచ్చకరీరము గలదు. ఈశ్వరునుండి విరాడ్రూపము, ససఁగా, మును త్తి నుండి జాగ్రదవస్థయు; ప్రాజ్ఞానుండి దేహియు పృష్ఠి క్రమము; దీనికి వ్యతిరేకక్రమము వ్రశయము. వాహ్యజగత్తులో శంకరుఁడు పరిణామము సంగీకరించునుగాని, బ్రహ్మతో సంబంధమును జివ్యవలసినప్పుడు వివర్త వాదమునుఁ బ్రకటింపును.

ఒక యుపాదానకరణము తనకు భిన్నము కాని కార్యము నుదయింపఁజేయును.⁴ వ్రవంశము బ్రహ్మభిన్నము కాదు; బ్రహ్మ సద్రూపముచేఁ బరివర్తనమందుచున్నట్లు గోచరించును. వ్రవంశ మవిద్యయుఁ గాదు; అజేతనమగు నవిద్య జడరూపమున మార్పు చెందుచున్నది. ఈ రీతిగాఁ బ్రవంశము బ్రహ్మమాయామిశ్రితము.⁵ ఈశ్వరుఁడు వ్రవంశమున కుపాదానక ర్తయును, ముఖ్యకారణము అని

1) రా॥ 4, 6, 10.

2) శంఖా 2, 3, 49.

3) శంఖా 2, 3, 15.

4) ప్యాభిన్న కార్యజనకత్వ ముపాదానకత్వం

5) వివరణగ్రంథ మీ భావమును సమర్థించెను.

సృష్టముగాఁ జలితెను. కాని యనంతరాద్వైతములో నీ విషయమున భిన్నభావము అదయించినది. వేదాంతపరిభాషననుసరించి జగత్సృష్టి యను కారణము మాయకాని, బ్రహ్మ కాదు.¹ వాచస్పతి బ్రహ్మయే కారణమని, మాయ సహకారియని చెప్పినాడు. మాయావశులైన మానవుల దృష్టిలో జడజగత్తే బ్రహ్మ; మాయయే దాని కారణము.² ఇందుఁ జెప్పఁబడిన మాయ తీపుల నాద్యాదించునది. అందుచే జడత్తు యొక్క జడతాంక్షణమునకుఁ గేవల శుద్ధబ్రహ్మకారణ మనరాదు; కావున జడత్వమునకుఁ గారణము మాయావహితబ్రహ్మ యని చెప్పనొప్పును. బ్రహ్మజగత్సృష్టిని మేల్పిదో మనము చెప్పఁజాలము కావున, మాయా కల్పితమగు జగత్తునకు బ్రహ్మ మధారమని చెప్పవలెను. ఈ భావమును, వదార్థతత్త్వనిర్ణయము ప్రకటించినది.³ సిద్ధాంతము క్షావళీ కర్త బ్రహ్మకు లోకముతో నెట్టివంబంధమును జెప్పట శిష్టపదక మాయయే జగత్కారణమని వలెకెను. సంక్షిప్తకారీరక గ్రంథకర్త జగదుపాదానకారణము బ్రహ్మమేయనియు బ్రహ్మమేకైక సత్యమైయుండఁ గాఁగారణాంతరమును జెప్పటకు వీలులేదనియు నిర్ణయించెను. నిర్గుణ బ్రహ్మ కెట్టి గుణవంబంధమును జెప్పట శిష్టములేనివారు మాయాద్విత మగు బ్రహ్మయనఁగా నీశ్వరుఁడే జగత్కారణ మనిరి.⁴ బ్రహ్మకు పాదానకారణము తటస్థగుణముమాత్రమే. ప్రపంచముగా మూల కారణత్వరూపము మాయయనియు,⁵ బ్రహ్మవంశమున కాధారభూత మైనది మాయోపాధిగతమైన యీశ్వరుఁడనియు విద్యారణ్యునభి

1) ప్రపంచవ్యవస్థామి ఉపాదాన మాయబ్రహ్మతీసిద్ధాంతః.

2) వాచస్పతి మిత్రాత్మ తీవాక్రతమాయా విషయాత్మకం బ్రహ్మవ్యత వివక్షాద్యాక్రయ ప్రపంచకాలేణ వివర్తమాన తయోపాదానం ఇతి మాయా వహకారిమాత్రం! (యన్. యన్. యన్. 1)

3) ప్రపంచే ఉభయోరపి మాయా బ్రహ్మణో రుపాదానత్వం తత్ర వ పరిణామతయా, ఉపాదానత్వం, అరిష్టివతయా వ బ్రహ్మణ ఉపాదానత్వం బ్రహ్మవివర్త మానతయా అవిద్యావరిణామ మానతయా ఉపాదానం (S L S 1)

4) శంఖా 1, 1, 20: 1, 2, 1 పై వాదరసదీప వివరణము

5) పరిణా మ్యుపాదానకా.

ప్రాయము. ¹ బాహ్యస్థూలప్రపంచ మీశ్వరమాయాసంజాతమనియు బుద్ధింద్రియాదులతోఁ గూడిన సూక్ష్మప్రపంచ మీశ్వరుని మాయాసాహాయ్యముతోఁ గూడిన జీవసంజాత మనియుఁ గొందఱు తలపోసిరి. ² సూక్ష్మప్రపంచ మవిద్యా శక్తివలన ముద్బవించు పనియు, నీశ్వరుని మాయాసహకార మవసరము లేదనియు, నీశ్వరమాయలే భూతప్రపంచ మేర్పడు పనియు కొందఱు భావించిరి. ఈ రెండు దృక్పథముల మండియు నవఁగా బాహ్యభ్యంతరములనుండి చూచినచో బాహ్య ప్రపంచమున కాధారముగా బ్రహ్మాయును, నాంతరంగిక ప్రపంచమున కాత్మయు నని చెప్పవచ్చును. ఇంద్రియగోచరము పర్యవ్రవృత్తి సాధనమునైన వ్యావహారిక ప్రపంచమున తుపాదానకారణము పరమార్థమైయుండఁగా, సృష్టమిథ్యాప్రపంచమున తుపాదానకారణము జీవాత్మయే యున్నది. ప్రపంచమంతయు జీవునివలననే జనించునదనుట తెవ్వరు నంగీకరింపకున్నను, తృణ బ్రహ్మపర్యంతము గల పర్యవస్తు పమనీయత ప్రపంచ క్రమమునకు జీవాత్మయే ఉపాదాన కారణమని విశ్వసించువారును గలరు. ³

28 ఈశ్వరుని మిథ్యాత్వ లక్షణము

బ్రహ్మమును దర్శింపు మూసలలోఁ బోసినచో మనకు బ్యావహారిక జగత్తుగాఁ గన్పట్టునన్ను, లేక దానినే యీశ్వరుఁడన్నును భేదము లేదు. ఈశ్వరుఁడు పర్యవ్వయాప్తుఁడు; సర్వమాతనియందే యున్నది. ప్రలయకాలమందు సూక్ష్మరూపమున నవ్యక్తముగాను, సృష్టికాలమున వ్యక్తరూపమునను నుండును. అవ్యక్తబ్రహ్మకును, ప్రపంచమునకు నొక వైపునను, వేరొకవైపున, నీశ్వరునకును గల సంబంధమును

1) వివర్తనాభావక, మాయాసహిత చైతన్యలక్షణ మవలెనైను.

2) నియదాది ప్రపంచ ఈశ్వరవృత్తమాయావనితామయతః క్రత ఈశ్వరకపిదానం, అంతఃకరణాదికంతు, ఈశ్వరాత్రిక మాయా పరిణామ మహాబాహోవస్థుజీవావిద్యాకృతతూతమాన్మకార్యమితి. క్రోధయో రుపాదానకత్వం.

3) వీరబాదము వచ్చుచున్నది లిట్లు మదిచెను. "జీవ ఏవ సృష్టద్రక్ష్టవక నృన్మి మ్మిశ్వరాది పర్యవల్పకత్వేన పర్యకారణమితి శేరికా"

శంకరుడు వరిగా వివరింపలేదని డ్యూసేన్ చెప్పిన విషయ మంత సమంజసముగా లేదు. ఆతఁడిట్లు చెప్పినాడు; " ఈ యవ్యక్తబ్రహ్మము నకు రెండు వ్యతిరేకరూపము లున్నవి. మొదట మపాదిగతుఁడైన బ్రహ్మస్వరూపముగా బాహ్యప్రపంచమును; తరువాత మన కుపాసనకు మన బుద్ధికి సామీప్యమునకు వచ్చురీతిగా కీశ్వర స్వరూపమును గూర్చిన భావములు కలుగును. అవ్యక్తబ్రహ్మముయొక్క యీ రెండువరస్పర విరుద్ధములైన రూపములకు స్పష్టమైన భేదమును శంకరుడు ప్రకటించ కుండు బాహ్యర్యకరమైన విషయము. కాని యొక వాక్యము సమసరించి, మిథ్యారూపముల కన్నిటికి నింద్రియగోచర రూపములే యాలంబ నము లనుసర్థము కన్పట్టురెందుమ నెల్లప్పుడు కలియుచుండు శారణము వలన రెండిఁగల భేదమును శంకరుఁడెన్నడును వరిగా గుర్తించి యుండలేదు¹ ఒక వాక్యములో శంకరుఁడిట్టి భేదము గుర్తించెనని డ్యూసేన్ గీకరించినాడు;² కాని యది వ్యర్థ మని నిరసించినాడు. బాహ్యప్రపంచమంతయు బ్రహ్మమిథ్యారూపమే, బాహ్యరూపదృష్టితోఁ జూచి నపుడు బ్రహ్మయే యీశ్వరుఁ డగును. మగధవిదీహరాజ్యము లొకీప్రపంచములోని వై నల్లే, యీశ్వరుఁడును, శివాత్ములు నొకే పూర్ణ వస్తువైన బ్రహ్మకుఁ తెందినవే.³ నిర్గుణబ్రహ్మ నగుణబ్రహ్మయైనచో నప్పుడు మన కీశ్వర, శివ, ప్రపంచత్రయము కలుగును.

నిర్గుణమైన వరమాత్మ తత్త్వముమండి, ప్రపంచోత్పత్తి కలిగిన దని చెప్పవలసిన సిద్ధాంతరూపమగు తత్త్వశాస్త్రము, పూర్వఖండ మందైనను, వశ్యమఖండమందైనను ప్రకృత్యా విష్కరణమున నొక మాయామాత్రమువంటి దనవరమని యంగీకరింపక తప్పనిపరిచయమిది. ఐరోపావిజ్ఞానములో జగదతీతమైన యేకత్వదర్శనము వివాదితమైన బాహ్యవస్తుస్థితిలేదని క్యాంబు తత్త్వచేత్ర నిర్ణయించియు నాతఁ డీనిర్ణయమును గేవల సిద్ధాంతమాత్రముగానే భావించెనుగాని, వాస్తవిక

1) డ్యూసేన్, ఏజం ఆఫ్ వేదాంత, పు. 205-206

2) శం. బా. 3, 2.21.

3) శం. బా. 3, 7, 31.

ప్రపంచ మంతటికది యాధారభూతమని నిశ్చయింపలేక పోయెను. ఏక స్వరూపము నిందియా తీతమునగు పరమార్థమునకు, నస్తువుల వ్యవస్థరూప సంబంధమును గల్పించి, యాతఁడు తన తత్త్వనిర్మాణములో హేతువిరుద్ధమగు నౌక యంశమును జొప్పించెను. అనుభవ మంతయు నౌక విషయికి సంబంధించినదేయను కేంద్రపత్యమును పితే శ్యాంబునుండి స్వీకరించి దానిని బెంపొందింప 'యత్నించెను. విషయవిశాసముచే విషయములో నవ్యవహార్యమైదియుఁ బ్రవేశించ దనియు, నన్నిదశలలోని విశాసము వాంతరంగికమే యనియు వాతని యభిప్రాయము. నిర్గుణసత్య మాత్రావిష్కరణ కార్యములోఁ దనకు భిన్నమైనదాని మాహించును. అత్య యనాత్మరూపమునఁగాని స్వయా విష్కృతి నొందఁజాలదు. అత్యయందే యా యనాత్మబీజమున్నది, క్రమముగాఁ బరమాత్మయే తన రూపాంతరములైన భిన్నజీవాత్మలుగా గోచరించుచున్నది. అందుచే, పితే నమనరించి, యాత్మతన ప్రవృత్తి నెఱుఁగుట కనాత్మ నర్థుగాఁ బెట్టుకొనవలెను. తద్దచేతన్య మాత్మ సంకోప మొనర్చుకొనియే భిన్న రూపములగుట కవకాశమున్నది. అట్లే, మన యాశ్వురభావము ననునరించి, నిర్గుణబ్రహ్మయు, ప్రకృతియు, మాయాశక్తియు నవసరములైయున్నవి.

మానవదృక్పథమునుండి చూచినచో, బరిణామప్రపంచమునకు హేతువును జూపవలసియున్నది. మార్పులేని బ్రహ్మ వీనికి గారణము కాఁజాలదు. బ్రహ్మ మాతినచో బ్రహ్మయే కాఁజాలదు. బ్రహ్మ తెన్నఁడును మార్పులేనిచో మనకు గోచరించు పరిణామమున కర్థము చెప్పవలెను. పరిణామ జగత్తున కనేతనప్రకృతి కారణము కాఁజాలదు. బ్రహ్మ సద్రూపము, పరిణామమే ప్రకృతి. అద్వితీయబ్రహ్మతో నమాన స్థానమును బ్రకృతి కిదుటవలన మనము బ్రహ్మపరిపూర్ణతకు లోపము వాపొదించుచున్నాము. కాని బ్రహ్మీకరమగు రెండవవస్తువును మన మాహించకున్నచో జగత్కారణమును తెచ్చుట దుష్కరమగును. కావున నొక్కటి యుపాయమున్నది; సద్రూపమును బరిణామమును రెండిని దనలోఁ గలిగిన నగుణబ్రహ్మయు లేక యాశ్వురుని మనమంగీకరింప వలెను. భావాతీతమగు నిర్గుణబ్రహ్మ సంకల్పముచే నగుణమయ్యెను.

మూలమున నేకమగువదార్థము అహిగ్గతమై, సృష్టిరూపముదాల్చెను. సర్వవృత్తు, నేకము స్యయం సంహార్యమునగు నిర్గుణబ్రహ్మ సర్వవస్తువులను దనకు అంధించుకొని, వానికిఁ బరస్పరానుబంధమును గలుగఁజేసిన యీశ్వర రూపముదాల్చెను. బ్రహ్మము విషయవిషయము అగు రెంటికి నతీతము. ఒక విషయ సంబంధముగల విషయిగా బ్రహ్మము మాత్రమే దీశ్వరుఁ డగును; ఈశ్వరుఁ డనేకత్వములో నేకత్వరూపము, ఈశ్వరుని శక్తివలనఁ బ్రకృతి, ప్రపంచము సంతను అరిగమింపఁజేయును. ప్రకృతి లేక విషయమునకు వ్యకంత్రిస్థితిగాని, యర్థముకానిలేదు. అది యచేతన మగుటచే నచేతనమగు శక్తి సాయము లేనిదే దేని నుత్పాదించఁజాలదు. అదికివల విషయ కితరమైనది; ప్రపంచ మీశ్వరుని శక్త్యమైనది; ఈశ్వరుఁడు బ్రహ్మయొక్కయుఁ బ్రకృతియొక్కయు మిత్రమరూపము. ఈశ్వరుఁడు ఉద్భవైతవ్యముకాదు; స్వీయజ్ఞానముగల వ్యక్తిత్వము. “అతఁడు సంకల్పించెను; నే ననేక మగుదును, నేను సృజింతును,”¹ జ్ఞానము, స్వీయజ్ఞానము, వ్యక్తిత్వము విషయము అన్ననీ సాధ్యములగును. సర్వజ్ఞత యీశ్వరలక్షణము; అది యెట్లు సాధ్యమో భిన్నవిధముల తెప్పఁబడెను.² జ్ఞానము బ్రహ్మ స్వభావము. అది యొక తెలియవలయు విషయసంబంధమైనపు డొక కార్యరూపము నొందును. అట్టి విషయమునకు సంబంధించిన బ్రహ్మ, విజ్ఞాత యగును. అనఁగా జ్ఞాన

1) టాంక: 6, 2, 3; ఐక, ఉ, 1, 1, 1; ప్రశ్న. ఉ: 2, 3, 4; మండక 1, 1, 9.

2) సర్వజీవహూనపవిత్ర సూక్ష్మభావనలతో నిండియుండు మాయయే యీశ్వరోపాయని బరశీకర్తలగు వానినెను. ప్రకటార్థ గ్రంథకర్త యీ భావము సంగీతనింది, కాలత్రయమునందుఁ బ్రపంచముతో నుండునది మాయయనియు, దానిపాయమున నీశ్వరునకు సర్వజ్ఞత్వ సుస్పృహనియు వనినెను. ఉత్తరార్థకర్త, యీశ్వరుని తెల్లపురు ప్రకృష్టజ్ఞాన మనవరము లేదనియు, వర్తమాన ప్రపంచ మాతనికిఁ బ్రకృష్టజ్ఞానవిషయమైనను, పూర్వప్రపంచ వ్యక్తి, తవిష్యక్ ప్రపంచ వ్యరూపజ్ఞానము వరోదముగ మంచి వస్తువనియుఁజెప్పింపఁడు. తొమ్మిది గ్రంథకర్త, యీశ్వరుఁడు బ్రహ్మలక్షణములను గలిగి, సర్వవిషయములను బ్రకాశించఁజేయు ననెను

దూ: శం: టా: 1, 49 ఏదాంతలేఖము 1

స్వరూపియగు బ్రహ్మ జ్ఞేయవిషయ మెదురై నచో జ్ఞాత యగును. 1 అనాత్మవ్యక్తిత్వముతో నవినాథావసంబంధము గల లక్షణమని తలచిన రామానుజునితోడను హెగెల్తోడను శంకరుఁ డేకీభవించును. కాన వ్యక్తిత్వ ము త్రమరూప మని వారు నిశ్చయింపఁగా, ననాత్మసంబంధ మున్నంతవఱకు మనము వ్యావహారిక జగత్తులో నుండిమని శంకరుఁడు హెచ్చించినాఁడు. ఈ భేదము నతిక్రమించినఁగాని వరపూర్ణసిద్ధి లేదు. ఉద్ధవశ్రూరూపము సంబంధనశ్చ యైనపుడు, మొదటి సంబంధ మన ద్వస్తువుతోడనే యుండును. సత్తునకు భిన్నమైన దన శ్రే. ఈశ్వరుఁ డనఁగాఁ దమస్సుతోనుండి ప్రకాశించు పవిత్రాన్ని జ్యోతిస్వరూపమైన బ్రహ్మకు భిన్నుఁడే. అతఁడు ప్రళయవాతావరణములోఁ గ్రమము పనుష్ఠాపించు నత్యవ్యరూపి. జలోవరితాగమన నానినుఁడై ధ్యాన గతుఁడై న స్వరూపమును. 2 అంధకారము కాంతిని గప్పివేసి, సర్వము నాక్రమింపఁజూచుటయు, దానిని దిగ్మింగిపేయుటకై ఈశ్వరజ్యోతి సదా యత్నించుచుండుటయు జరుగుచున్నది. బ్రహ్మమునకు సంధ కారమునకును, నీశ్వరునకు సంధకారమునకు సహజమైనరమున్నను, చివర కీశ్వరజ్యోతియేఁబయించును. బ్రహ్మకును జగత్తునకు మధ్య వర్తియై, రెండి శ్వభావములను గలిగియుండువాఁడే యీశ్వరుఁడు. అతఁడు బ్రహ్మతో నొకఁడయ్యి, విషయజగత్సంబంధముగలవాఁడు. సృష్టికే బూర్వమేకూడ నగుబ్రహ్మయగు నీశ్వరునకు విషయమున్నది. ఆ విషయము “నామరూపములు, అవి యాత్మరూపములుగా గావనాత్మ రూపములుగావు, అవి వరిణివందలేదు కాని హింద యత్నించుచున్న” వని శంకరుఁడు చెప్పినాఁడు 3 ఇవని మనకుఁ బరమాత్మ “అహం” రూపమై యహంభావ విరోధమైన దానిని విషయ

1) ఇది వాచస్పతి భావమునై యున్నది.

2) బోఁట్టు: “ఈశ్వరజ్యోతి తమస్సులోఁ బ్రకాశించుచున్నది. (పెయింట్ బాన్ 1, 5) దీనిపై వ్యాఖ్య విజ్ఞ విషయ పెష్టకాట్ బ్రాసెను. “తేజస్సుతోఁ బాహువ్యముగా సంధకారమును గోచరించును.” (ది గా పెర్సెట్ ఎక్కార్డింగు టు పెయింట్ బాన్ పే. 5)

3) చూ. ఉపోద్ఘాతము శం. 11 భా.

4) శం. భా. 1, 1, 5 అవిర్యవనియే, నామరూపే, అవాక్యతే. వ్యాదిర్నితే

ముగాఁ దలంచుచున్నది, మార్పును, ప్రవృత్తియు లేకుండు శీఘ్రర
 లక్షణము లేన్నందును గాఁజాలవు. వ్యావహారికముగా నత్యవ్యయపియ్యె
 యాతఁడు నిత్యప్రవృత్తి వరుడై తన స్వరూపవష్టమును పునర్లాభ
 మునుబొందుచుఁ బ్రవంచమునఁబ్రవేశించి తిరిగి స్వప్రీతిఁ గాంచుచు
 నుండకతప్పదు. విమియఁ జేయక, ప్రవంచమునకు దూరస్థుడై,
 తటస్థుడై నవాఁ డీశ్వరుఁడు గాఁజాలఁడు. ప్రేమనిలయుఁ డనలే కాఁ
 జాఁడు. ప్రేమ, దాని విషయజీవితమందే జీవించుచుఁ, దత్కృత
 పాపాచరణములను విడిచి, ముఖదుఃఖభాగ స్వామియగునీ లక్షణము,
 శంకరుని దృష్టిలోను, పెక్కురితర తత్త్వజ్ఞుల దృష్టియందును, స్వీయ
 వ్యతిరేకరూపమై, విషయ విరహితమై, దానితోఁ దన యేకత్వమును
 బ్రకటింపని స్వీయజ్ఞానముగల వ్యక్తిత్వ మనంభవము. స్వీయజ్ఞానము
 గలవ్యక్తి తన విషయముల మూలముననే జీవించుట, నంచరించుట,
 స్థితిగలిగి యుండుటయు జరుగును కాని, తన విషయ వైషమ్యము
 లంబనిదై యున్నదని నిరూపించు ఉపసరమే కాని నమర్థింపకత్యము
 కాదు. ప్రకృతిలోని సంఘటనములు, జీవులలోని మార్పులు నీశ్వరు
 నితోఁ గూడ మార్పులు కలిగింపక మానవు. ఈశ్వరోపాధి లేక శరీర
 మగు ప్రకృతియందు జీవవ్యాపారము అనేక వికారములను గలిగించు
 నని వేదాంతవరిభాష నిష్పంశయముగా నంగీకరించుచున్నది.¹ జగ
 దుత్పత్తిలయము నీశ్వరునకు మార్పు గలదనియు, పృథ్విక్షయము
 లున్నవనియు మూలించుచున్నది. పృష్ఠి అయము నీశ్వర జీవితములో
 యథార్థసంచలనము లై నంతవఱకు నీశ్వరుఁడు కాలాతీతుఁడుగాక కాల
 వశంపదుఁడేయనియు, పృష్ఠిలయములు వ్యావహారిక జగత్తునకుఁ
 జేందిన వై నట్లే, యీశ్వరుఁడును జేందుననియుఁ జెప్పవలెను. మన
 మొక వరినర్తననియతి మవయోగించి, దానితోక వరినర్తనకూన్య
 మగు నిర్వికారమైన యాధారము కావలసిరాఁగా, నీశ్వరతత్త్వమట్టిదే

1) వ్యక్త మానప్రాజ్ఞ శర్యవశేన సరమేశ్వరోపాధి యొక మాయాయాం పృష్ఠి
 విశేషాభిదం ఇదాపిం ప్రవృత్త్యం, ఇదమిదాపిం పాలయితవ్యం, ఇద మిదాపిం సంహర్త
 వ్యం, ఇత్యాద్యాకాల జాయంతే కాపాంత పృష్ఠివాంసాదికాన్ తత్రుక నిందిత
 చైతన్య మనిపా దీక్షుత్యతే. 1

యనుచున్నాము; పరివర్తనమంతయు నీశ్వరుని దేహమున కున్నది యని వాదించుము ¹. ఈశ్వరుఁ డవ్యక్తమగునొక నూత్నదేహమును ధరించెను; తదంతర్గతమగు నాచార్యున బీజక్షేత్ర మీశ్వర కర్మభూమి యైనది. కాని యిది యాతని పంకజము ననుసరించి కల్పించు కొనిన సంకుచితరూపమే ². ఈశ్వరునితో నమాన నిత్యతగల రూపము లేనివదార్థము పంగీకరించుటచే నీశ్వరు నవిచ్ఛిన్నతకు లోపము నొసా దించును. ఈ లోపము స్వగతమైనది కాని బాహ్యవధివరికల్పితమనుట పలన నెట్టి ప్రయోజనమును లేదు.

నగుట బ్రహ్మము పరివర్తనశీలము గలదై నను, దాని యంతర్గతమై ప్రధానాంశముల శేకత్వమునిలిచియుండుననియుఁ బరివర్తనములు తటస్థ లక్షణము లనియుఁ జెప్పఁబడెను. నానారూపములుగా నాత్మావిష్కృతి నొందుటచే నీశ్వరుని యేకత్వము భంగపడదు. ³. “బంద్రజాలికునకుఁ దాను పృథివిన మాయవలన దోషమంటనట్లే, సంసారమాయ దానిని గల్పించిన యీశ్వరు పండుడు.” ⁴ శంకరుఁ డిరితిగాఁ; బరిచ్ఛిన్నవస్తు తదభావముల నీశ్వరునిలో ననుస్వయించి నాఁడు. సత్పదార్థమును నిర్గుణాత్మపదార్థముగా నిర్ణయించి, దాని రూపమే స్వయం పరికల్పితమగు నగుటతత్వమని హేతుబిరుద్ధముగా నిశ్చయించిన పైసోజాతుఁగలయాశ్చివఁ జంకరున కనువర్తించదు.

1) శంకా 2. 1, 4. దక్షిణామూ ర్తిరోద్రమం దిద్దు చెప్పఁబడెను. “ శరావర జగత్తులోని దంతయు, భూ జలాన్ని పాఠులేకోల్కాళ మార్చకండ్రియను. శీవమను గరిసి యీశ్వరు నప్రాంగరూపము, యీశ్వరేకరమైనది మఱిద్దయును లేదు. ”

2) అజ్ఞాకృతం నామరూప బీజక్షే త్రి రూపమే భూతమాకృతమ్, ఈశ్వరాశ్రయం, తస్మిన్లోపారి భూతం (శంకా 1, 2, 22,

3) తా: 4. 8, 14, 1, 6, 4, 2. తై. అరణ్యశంకా 3, 12, 7. శ్లో 4 B 12,

4) శంకా 2, 1, 9 యథాస్వయంప్రసాదితయా. మాయయామాయాన్వితివ్య వికారేషు ననంస్పృశ్యతేనవస్తుత్వాత్, ఏవం పరమాత్మాపి సంసార మాయయా పన స్పృశ్యత ఇతి.

పరిచ్ఛిన్నోపాధిలక్షణముల వన్నిటిని దిరస్కరించినచో వాకవద్రూప భావాస్త్రీత్యమే మనకు అభిందునని యాతనికి భాగుగాఁదెలియును. మనము తర్కవద్దతుల మనయోగించినంతకాలము వరమ వత్కము మనకు నిర్గుణబ్రహ్మముకాక, నగుణబ్రహ్మరూపియగు నీశ్వరుఁడే యనియు, ననంతవరిజాను పరివర్తనముల కతఁడే యాధారమనియుఁ దెలియఁగలదు. కాని, శంకరుని తత్త్వ మంతటిలోను తర్కసిద్ధమగు జ్ఞానము పరిపూర్ణతత్వవ్రతకున నమర్థముకాదను నిశ్చయము విస్తరించి యున్నది. అందుచే నీ నగుణబ్రహ్మ భావము, పరస్పరవిరుద్ధభావ ములతో నిండియుండుటచే నది పరమతత్వము కానీరదని స్పష్టము.

పరిచ్ఛిన్న ప్రపంచమున శీశ్వరుఁడు మూలకారణము మహిదాన కారణము నమనదాక బుద్ధిపరికల్పితభావము. సర్వసామాన్యమగు నగుణత్వరూపమునందు సామాన్యవిశేషవిషయము అన్నియు నేకమై యున్నవనిచెప్పట మింభమేకాని నిరూపించు టసాధ్యము. లిన్నత్వ ములో నేకత్వము, పరివర్తనములో నిత్యతయు, మనవ్యావహారిక జగత్తులోనే నహేతుకములుగా నిరూపించుట కసాధ్యమైనచో నీశ్వరుని విషయములోను నట్టిదే. శంకరుని సిద్ధాంతము యథార్థాస్త్రీత్యములేని భావమాత్రైకత్వమేయను నాక్షిపణకుఁదావిచ్చునని యాతఁడెఱిగి యుండియు, నేకత్వ లిన్నత్వములకుఁ దార్కికముగా నమన్వయ మసాధ్యమని యాతని నిశ్చయము. 'తెండు నెట్లీకకాలమున మండఁ గలచో తనకుఁదెలియదని శంకరుని నిశ్చయము.¹ పరిపూర్ణగుణ మూర్తియగు నీశ్వరభావము మన యనుభవజగత్కారణ నిరూపణము కాదు; జగత్కారణసమన్వయైక్య పునరుత్తిమాత్రమే మనయనుభవ

1) విశేషమంతఁ గూడిన సామాన్యముల యథార్థతా సిద్ధాంతము శంకరున కంగీకృతముకలేదు; ఏలన ది యథార్థతావాదం సామాన్యముల కనంతత్వమలేదు. అది విశేషలిన్నములే న పరిచ్ఛిన్నవిషయైక్యములకుఁ జెందినవి; త్వశ్వరుఁడు నుడ నిట్టి సామాన్యత్వరూపియైవచో, నాతఁడును పరిచ్ఛిన్నుడే కావున నవేకరితుల వాంఁ దాక్కట్టది కావచ్చును. అతఁడపరిచ్ఛిన్నుడై నచో నతనితోకనే మార్గమున్నది; లేక శంకరుని మాటలలో నాతనికిఁ బ్రవృత్తియైయుండదు. అది కస్త్రీత్యమేకాని పరిణా మము లేదు. అందుకేఁ బ్రవృత్తియై లేదు.

ములో నేతత్వము భిన్నత్వము ననగా నిత్యతయుఁ, అరివర్తనము నను రెండంశములున్నవి. జీవులకోడను వస్తువులకోడనుగూడి, పరివర్తనము నిత్యతయుఁగల పముత్పయరూపమగు మన యనుభవకారణ మెట్టిదని ప్రశ్నించి, యీశ్వరుఁడే దానికిఁ గారణమనియు నేలన నీశ్వరునకే జీవవస్తు ప్రపంచ మంగాంగి సంబంధముతో పనుబద్ధమైయున్నదని అదులుచెప్పుచున్నాము. అని యీశ్వరునికి దేహమగుననుట హేతునిరూపణము కాఁజాలదు. వ్యావహారిక జగత్తుయొక్క నర్వసామాన్యలక్షణమున కాత్మతః గల్పించి యీశ్వరుఁ డనుచున్నాము. రామానుజుడును, హెగెల్ తత్వజ్ఞుఁడును పరమనత్యము భిన్నతానహితమగు నేతత్వస్వరూపమనిరి. వారిద్దప్పటి హేతుబద్ధమైనదే యథార్థమైనది; ఈశ్వరజగత్తులు రెండును నిజమే. నిర్వికల్పకమగు ననుభవశ్లాసము వస్తుజడత్వాద్యర్థము వారి నాకర్షింపవు. నత్యస్వరూపముగాదు వారు కోరునది; బుద్ధికి స్ఫురించు నత్యస్వరూపమునే వారు కోరుదురు; ఇంద్రభావంశ మిమిడియున్నది. బుద్ధివ్యాపారమంతయుఁ దనకు వ్యతిరేకంశము లన్నిటిని లోఁగని, వాని నధిగమించుటే. అత్మవ్యాపారమంతయు వ్యతిరేకవిషయములతో నెడతెగని సంఘర్షణమే. నిత్యప్రవృత్తియే దైవజీవితము. తార్కికముగాఁ బ్రపంచమొక యేకమాత్రబద్ధమని తలఁచుట పరిపూర్ణ నిర్గుణతత్వము యొక్క అనంతభిన్నరూపములుగల ప్రదర్శనమేయని భావించుట, దీనియందలి భావలోపములను మాత్రము మఱవరాదు.

బ్రతులు నృప్తిక్రమమును వర్తించుటకుఁ గారణము బ్రహ్మ జగదీశస్వరూపమును నిరూపించుటకే, ¹ ప్రపంచము దేవునిస్వరూపముగాక, జేఱవదార్థముగా దాని నీశ్వరుఁడు కల్పించినదో, నీశ్వరునకుఁ బ్రయోజనమేదియో యున్నదను దోషము నారోపించవచ్చును. అనఁగా నాఁక దీశ్వరుఁడు కాఁజాలఁడు. కర్మమాత్రము పనుపరించి యాతఁడు పృథింపెనందుమా, యాతని స్వాతంత్ర్యమున తామాత్రమాటంకమే

1) ఏకమత్పర్యుత్థిలక్షణం బాహ్యుపగమవత్వాత్ శంభావ (4,3,14: 2,1,34)

యగును. ఫిక్షిత త్వజ్ఞాఁడు చెప్పిన అత్మస్వభావమునుగూర్చి మనము ప్రవంగించియుంటిమి; తాను విచ్చిన్నమై, యొక యవరోధము నెదుర్కొని, ఆత్మస్వీయజ్ఞానమునుబొందుచున్నది. అట్టి యాత్మ తాను కారణము వాధారము నగు నవ్యవహారముపై వాధారపడినదగును. అట్టి యాత్మ సృష్టికే జూర్యమందును, వరమందు ముండఁజాలదు. అదాత్మను మనము నిర్మూలించఁగలిగినచో దానితో వాత్సర్మ్యులనము కూడ నగును. ఈ నందర్భము లిల్పముగా ఫిక్షే దృష్టి కామలవలననే, “విషయివిషయములుగాక రెంటికి మూలాధారమగు” నత్యమును గూర్చిన భావ మాతవికి స్ఫురించినది. ఫిక్షేదృష్టి కస్పష్టమైన యావిషయము శంకరుని దృష్టిలో మవిస్పష్టమై, విషయివిషయభేదములు తర్కవిషయములనియు, బరమార్థము తర్కమున కతీతమైనదనియు విశదమయ్యెను. వరమాత్మ జ్ఞానాధిపతియుఁ గాదు, జ్ఞానవిషయమును గాదు; వరమాత్మయే జ్ఞానము. ఈశ్వరభావమునకు వాహ్యవ్యక్తి కరణమే ప్రపంచమై, యది యాశ్వరుని తెల్ల వృథు వాక్యజ్ఞానముందుట కనుకూలముగా దానివిషయమై యుండెనన్నచో నట్టి యాశ్వరుఁడు నగుఁజేకాని నిర్గుణుఁడు కాఁజాలఁడు, విలన, “వరమాత్మ, ముకురములోఁ దన ముఖమును జూచుకొనుటకుఁగాని, వంజరములోని యుడుక వలి వరిభ్రమించుటకుఁగాని యాత్మ పరిపూర్ణకాపిద్ధితై పూనుకొనలేదు.”¹ ఒక్కమాటలోఁ బ్రపంచకారణములలో వ్యక్తిత్వ ముత్తమప్రమాణము కాదు. ప్లాటినస్ చెప్పినాఁడు; “స్వీయజ్ఞానము, స్వీయపై చక్షణము గలదేదియైనను మూలరూపము గాదు.”² కావున నిర్గుణబ్రహ్మ యాశ్వరాతితమై, స్వగతభేదరహితమై, విషయివిషయముల నవిచ్చిన్న మగు తన ఉద్దపరిపూర్ణచై తన్యమున బంధించియున్నదని చెప్పవలెను.

అనుభవజ్ఞానలభ్యమగు నిర్గుణబ్రహ్మకును, బుద్ధిగమ్యమగు నగుణబ్రహ్మకును భేదమున్నది. నిర్గుణబ్రహ్మ తర్కరీతుల కతితుఁడు;

1) నత్యము: చందానము, పే, 1, 7, 2

2) ప్లాట్యూ: 3, 9, 3, పెక్ కెన్నన్ 4 తి వాణ్యము 2, పే 141.

నగుబ్రహ్మ రూపములో నిస్తుతయుఁ దదతిక్రమణమును మేళవించి యున్నది, శార్మికబద్ధితి నిర్గుణబ్రహ్మ స్వరూపములో, కన్నిరంగులు నీకవర్ణమైన నీకతివలె గోచరించును. పరిచ్ఛిన్నజగత్తున కర్థము నిర్గుణ బ్రహ్మకలంబములోఁ జిచ్చనలెనప్పటిోఁ జరిచ్ఛిన్నతనందుఁ బ్రతీక పెట్టవలసియుండును. ఉద్భవత్తు మనము బద్ధితి భావించునూ, అనత్తును భావించినవార మగుదుము, రెండినంవర్కమునలనఁ జరిజానుజగత్తు జనించును. పరిగాఁజిచ్చితి నీశ్వరుఁడును జరిజానువతుఁ డగును. కద కన్దిరుద్వ్య మాతనియం దంతర్నిహిత మగును. ఈశ్వరుడే పృథ్విక కలవాడు కాకపోవచ్చునుగాని, తన స్వరూపము వాత్స, దవంతరిజాను క్రమముచే వ్యక్తీకరించును. పదనత్తు లోనివరమార్థ నిర్మరూపములు; వత్తువు కచ్చాయారూపములు, అనిర్యావ్యమైన నిర్గుణబ్రహ్మకును, శర్యవ్యావహారికానుభవ విషయములలో నంతర్వర్తియై, యోగీకరణ మొనర్చు నగుబ్రహ్మమునకును, మధ్యమం దౌతయవిలంఘ్యమగు చీద్ర ముండివాఁడని శంకరుని విమర్శించువారలకు, రెండియుక్క ద్వికృతములను గూర్చి నంతయజ్ఞానమే కారణము. బద్ధి పరికల్పిత జ్ఞానము విషయవిషయభేదము నెన్నఁ దతిక్రమింపఁజాలదు అందులే నగుణ బ్రహ్మమే యిట్టి జ్ఞానమున కుపలబ్ధిరూపము. వీని కతికన్దై నిర్గుణ బ్రహ్మ యున్నది.

29 జగవృథ్యాభ్యసము

బ్రహ్మయు జగత్తును, పపంగా నీకత్వము వనీకత్వమును రెండును నత్వములు గాఁజాలవు. “వికత్వ జపాత్వములు రెండును నత్వ మైనదో లోకీకప్రస్ఫుత్తివరుఁడై నవాఁ డనత్వగతుఁడయ్యెనని మనము చెప్పవలకు వీలులేదు. జ్ఞానమువలన మోక్షము చేతులునని చెప్పరాదు, మతీయు నీకత్వజ్ఞానముచే వనీకత్వజ్ఞానము పతిక్రమింపలేదు.”¹ పోస్తవికా ప్రమాణములఁ బట్టి పరిశీలించఁగా వ్యావహారిక జగత్తు

1) కలఁగ 2, 1, 14.

మిథ్యాబక్షణ యుక్తమని తెలియఁగలదు. విశేషాంశములు, సంఘటనలు విషయములై యొక తెలిపికొను విషయకి సంబంధించియున్నవి. శ్లాస విషయమేదై నను నశ్వరమైనది. ¹ అర్థము దాని మిథ్యారూపమునకుఁ గల భేదమే విషయకి విషయముతోఁ గల భేదమునకును పరిపూర్ణమని శంకరుని వాదము. దృష్టవిషయములన్నియు నతత్వములు, ద్రవ్యయు నదృష్టము పగునాత్మ నత్వమైనది. ² జాగ్రద్విషయములను స్వప్న విషయములతోఁ బోల్చిపో, విశ్రాంతమునకు విషయములుగా రెండు నతత్వములే ³ నత్వమనిరోధమైనది, ప్రపంచము నిరోధనముద్రము. దేశకాలనిమిత్త కల్పితమగు ప్రపంచము స్వయంకంపూర్ణము కాదు. పరిచ్ఛిన్న జగత్పనుక్యలను విచ్ఛేదింపఁబడు నమృతమైన మూల జగత్తులో నేదియును లేదు. సర్వవ్యవహారజగదనుభవరూపములగు దేశకాల నిమిత్తములు పరమప్రమాణములు గావు. నత్వము వీనినే వాల్చాదికమైనది. మనము దేశకాలనిమిత్త విషయముల నతిక్రమించి నచో వావాత్మభూయిష్టమగు ప్రపంచ మేకరూపము జాంచునని చెప్పఁ బడినది. ⁴ దేశకాలనిమిత్తము లను 'మూలం'లోఁ బోషిత మన యును భవము నత్వముకాదు. నత్వము సౌర్యకాలికము. ⁵ అది పూర్వమున్నది, వర్తమానముతో నున్నది, ముందుండును. ⁶ యథార్థ పస్తు వీవాఁ డుండి లే నదృశ్య మగునది కాదు. వ్యావహారిక జగత్తెల్ల భృతు నుండదు

1) యథ్యక్యం అన్యక్యమ్ :

2) పోల్చు: "కవనయంత్రుశ్చ లవిక్యములు: కవనవివి అన్యాయాన -"

3) దృశ్యవ్యవహారము ౧ అవిశిష్టమథయత్నః |

(కాంక్షా గోపనోపశాంత, 2.4)

4) పోల్చు "అన్త్యింప్రియం హవం వామతే సంకపంకరం అన్యంప్రియః బ్రహ్మహవం జగద్రూపం విశోద్యయేత్ " మః అన్యాయాదిక విశ్వాంతరేమో 2

5) కైకానికార్య అవిశిష్టం ::

6) కాలక్రయవిశ్వాంతం పోల్చు: విశ్వభూమి "యత్త కాలాంతరేవా వత్త సంఖ్యామపైతి ననానాది సంఖ్యాతం కర్తవ్యం" (2,13,౪5) పోల్చు (ప్రియం విశ్వా: మేదం వెల్లంబెనో, యన్యయ పత్తి యన్యదికే నన్త్యంకరగంధ అగత్తవ కంఠమలేదు"

కందరానిదై యేదోయున్నదని యెల్లప్పుడు కుప్పరించును. ¹ అత్తు పిద్ధియే ప్రపంచప్రవృత్తి కవసానదక. ² కాని ప్రపంచము ప్రపంచ ముగానుండగా నది సౌధ్యముకాదు. ఈశ్వరజగత్పంచాంగంధము నిత్య మైనది. నదనత్పంచంధ మునోన్యవర్ధితుడైవైవది; నత్తు అనత్తును సౌధ్యదీపమొనర్చుకొని నత్తుగా మారుచుకొనయత్నించును. పరిణామ జగదధ్యక్షుడై న యీశ్వరునిలక్ష్యమిదియే, అనత్పదార్థమువాతఁడు జయించి, నత్పదార్థముగా నెల్లప్పుడును గావించఁజూచును, కాని తర్క బుద్ధి కీప్రయత్నము దుస్సాధ్యమై పరిణమించును. అంతులేని యీ నద నత్పంచుర్వజమే యీప్రపంచపరిణామక్రమము. శృష్ట్యాదిభుండియు పంతమునఁజూచి వెలుతురు చీకటిపై దండయాత్రచేయుచుండులే నదను లున్నది. చీకటిని నుభయు దూరముగాఁ దరుమునట్లును, చీకటి తస్యకొనునేకాని తొలఁగినోదు. పరిచ్ఛిన్నజగత్తులో నదనత్పంచంధ మొకదానికొకటి కలియకుండునది కాదు. అది పరస్పరసంపర్కజమే; వానిసంబంధ మనోన్యకృతుత్వమే. అం దేయొకటియు రెండవదిలేనిదే యుండదు. ఒకదానిలోనింతోకటి యంతగాఁ బ్రాసేపించినను, వాని భేదభారతమ్యము అవిభావములై యుండునచే, జగత్తులోని తర్కమస్థిరమై, గోచరించును. పరిణామజగదీశ్వరుడై న దేవునియందుఁగూడ నీ యుక్తద్రూపమున్నది. అనద్రూపములై న లోపములను విడిచినచో తర్కవత్తు న్యన్యరూపమును దనలో నిమిద్వికొనియున్న బ్రహ్మమే నిజ మైన నద్రూపము. తద్విప్లవమైనదంతయు నత్యమే. ³ కాదు కాని దగుటకును, తన్నతి క్రమించి రోపుటకును యత్నించునది నంసార ప్రవృత్తి. ప్రపంచమున కస్తిత్యమును లేదు, శీతకొనులేదు, అందుచే న్యరూప మనిర్వచనీయము, ⁴ అది నదనచ్ఛిన్నమైనదయ్యుక, రెంటి లక్షణములను గలిగియున్నది. ⁵ ప్లేలో పదింతునట్లు, పరిచ్ఛిన్న వత్తున

1) శం ౮౪ 4, 3, 14

2) శం ౫౭ ౧౭ 18-50

3) బ్రహ్మవిప్లవం వర్తం మిశ్రాబ్రహ్మవిప్లవాత్ (వేదాంత సారం.)

4) తత్సత్వకావ్యాధాం అనర్వచనీయం రోమ్య స్థానం ఎచ్చియి 3, 6, 3 మననాన్ ౪ ౪, బాఱ్యు 2 ౪, 39

5) నదనచ్ఛిన్నం

లన్నియు కదనస్థితికములు. ¹ దృశ్యమాత్రప్రపంచ వస్తునై విధమునకు వత్తే మూలకారణము కావలెను, ఏలన మజ్జియును లేద కాని ప్రపంచము మాత్రము యథార్థముకాదు. అందుచే నది కత్యవయోక్త్య వికల్పమని చెప్పబడెను. ² పరిచ్ఛిన్నజగత్తంతయు లోకాంశాబలతో, "నిత్యానిత్య వస్తుస్వభావ సుహృత్తరస్యై తద్వ్యము" భూమాకాశములు మునియైపోవగును; మహళరీరము శీఘ్రమగును; మయంద్రియములు మార్పుకొంది మన బ్యావహరికములైన కీలాత్మకైదరిపోవచ్చును. ఇంద్రియము బాధమార్థికముగా కత్యముకాదు. ప్రపంచకృత్యభావమును గూర్చి చెప్పబడినయీశ్వరమునకే మాయని పేరు.

30. మాయాసిద్ధాంతము

అద్వైతకత త్తమందు ప్రధానశ్లోకమైన మాయాసిద్ధాంతకయొక్క తాత్పర్యమును మనము కరిగా గ్రహించవలసియున్నది.

1) కవనకావ్యక,

2) కళ్యాణ్యతే మిమిదికృత్య (౪౦ బా ఉపోద్ఘాతము)

3) మాయ యేవగా ముగ్ధవచనంబు దేవతలయొక్క, అంబు ముఖ్యము; వదనోప్రమిద్రుల అతిమమిషకైగా వర్ణింపబడినది ప్రాచీనములలో మూల అక్షరంబును నిలుపు క్తియని చెప్పబడెను (మ. 3, 38, 79, 53, 3; 1, 15, 4; 5, 85, 5) మోపనకలా సంకల్పముతో వసుధల అక్షయమియి బాధితో దేవ ర్షి వృద్ధులై రమ్యాభియంతరినియై తెలియజెప్పది ముద్రితమైన కయిక ముత్తర (2, 47, 19) ఇంద్రియం బవ మాయాశక్తితో కవనకావ్యములు బాధింపని వర్ణింపబడినది.

ఈశం ఈశం ప్రతిహితో బహువ

కవక్యఈశం ప్రతిపక్షితాయ

ఇంద్రోమాయాశిః పుతరౌపకాయతే

యథాహోవ్యవరయ్యకాదవ

¹ "అతలైచ్ఛియో రూపములలో మహింసించబడెను; ఇతన్నియు నాతని రూపయిది బలించకలెను. అనేక రూపములలో నింద్రియం మాయాశక్తితో సంకల్పించిన కేయగుట్టము లనయొగింపబడెను" ఇతల మాయాయేవగా వనేక వివిధరూపముల

నమువృత్తముకాదు. బ్రహ్మ అగత్తులను పోషింపబడినచో, బాహ్యము నుండి మనము బానిశింగలుచే సంబంధబంధము అలపింపముఁ గృత్రి మమునగుదు. బ్రహ్మ అగత్తు లొకటి, అవి సత్యము, తద్బాధయునువలె నున్నవి. కొన్ని యవరోధములచే బాహ్యదికమైన యవిచ్ఛిన్నవస్తునీ పరిచ్ఛిన్నవస్తువు. ప్రపంచము బ్రహ్మమే; ఏలన, బ్రహ్మము వెతెగి నచో, అగత్తమత్యలన్నియు నమసిపోగలవు అగత్తు స్వయముగా యథార్థస్వరూపమని మన పరిచ్ఛిన్న మనము భావించుటచే నీ నమత్య లన్నియు అనిలినవి. నిర్గుణబ్రహ్మము వెతెగినంతనీ, పరిచ్ఛిన్న రూపములు నవరోధములు నదృశ్యము అగును. సత్యస్వరూపమగు బ్రహ్మ నదృశ్యముకానిహేతువునీ అగత్తు మాయారూప మనందగును.

తర్కప్రమాణములవలన బ్రహ్మ అగత్సంబంధమును తెన్నుల దుష్పాధ్యమని శంకరుఁడు పశ్చాదించివాఁడు. "నత్తున తత్తుతో నెన్నుట సంబంధముండదు." ¹ అనిశ్చితకారణమునీ నెల్లో ప్రపంచ మున్నది; బానిశి బ్రహ్మతోగల సంబంధ మనిర్వచనీయము. అట్టి సంబంధమునుగూర్చి చేసిన నిర్వచనముల నన్నిటిని దీక్షింపి, బాని లోపములను శంకరుఁడు ప్రదర్శించివాఁడు. అపరిచ్ఛిన్నమగుబ్రహ్మము పరిచ్ఛిన్న అగత్తును సృశించెనన్నచో అరిచ్ఛిన్నకాదోషము బ్రహ్మకను నర్పించును. బ్రహ్మ అగత్సంబంధము కార్యకారణసంబంధము కాఁజాలదు. ఏలన, గాలగతమగు భిన్న దకారూపములకీ కారణ కార్యసంబంధ మున్న యిందును. బ్రహ్మ కారణమనియు అగత్తు కార్యమనియుఁ తెప్పరాదు, ఏలన బ్రహ్మకు అగత్తునకును భేదమునెప్పి, బ్రహ్మ కొకపక్షువుగాఁ జేసి యింకొకపక్షువుతో సంబంధముగల బానినిగా నిర్ణయించుదుగును. మతీయు అగత్తు పరిచ్ఛిన్నము; అపరిచ్ఛిన్నము ససంకమనగు బ్రహ్మమెట్లు బానిశింగారణము కాఁగలదు? పరిచ్ఛిన్నమైన అగత్తు పరి మితము ననిత్యమునై నచో సపరిచ్ఛిన్నమైన బ్రహ్మము పరిచ్ఛిన్న అగ త్తున తదధియై నయోదల నదియుఁ అరిచ్ఛిన్నమైనదగునో దురూహ్యము. అవ్యక్త

1) హిందూతో సంబంధం (కంఠాన మం 2,7)

బ్రహ్మ మొక ముహూర్తమున వ్యక్తముగావలెనని నిశ్చయించునా :
 ఒకరుడు గొడవొందుని యజాతివాదమును నమర్చించినాడు. ప్రపంచ
 యదయింతనీలేదు; ఉదయించినట్లు మన దృష్టిదోషముచే గోచరింతును.
 ప్రపంచము బ్రహ్మ కనస్యము నవ్యతిరెక్తము నై యున్నది. “అథా
 యతో వారంభ మైత వ్యక్తప్రపంచము కార్యము; పరబ్రహ్మము కార
 యము. పరమ నవ్యవ్యరూపమైత యా కారణముతోఁ గార్య మేకము,
 ఎఱవఁ గార్యమునకు భిన్నమగు నస్తవ్యములేదు.”¹ అది యేకత్వ
 గావము; లేక బాహ్యవహికభావలో నిత్యసాహచర్యము, అంతే కాని
 కలాంతర నన్నిచేతముకాదు, కలాంతర్గతమైన విషయములచే క్రమ
 మును గూర్చునది కారణశక్తి. ప్రపంచముయొక్క మూలాత్మక్యరూ
 పమే బ్రహ్మము. ప్రపంచము బ్రహ్మమునకు నేతై గోచరించినచో,
 ఏనకు గోచరించునది నిత్యరూపముకాదని చెప్పవలెను.² పరబ్రహ్మ
 మునకుఁ బ్రవృత్తియు నుండదు. ఏలవఁ బ్రవృత్తి పొందవలసిన
 లక్ష్యమో, సిద్ధియో లేకుండ నుండదు. పరమాత్మ పరిచ్ఛిన్న జగత్కూల
 మున వ్యక్తమగుచున్న దన్నచో, పరిచ్ఛిన్నమైత దవరిచ్ఛిన్నమైన
 దానిని వ్యక్తీకరింపఁజాలదని శంకరుడు వమాధాన మిచ్చును. ప్రపంచ
 మున్నగు, లేకున్నగు, బ్రహ్మ మెల్లప్పుడు భూత్యునివలెఁ బ్రకాశించుచునే
 యున్నది. కొన్నిచేతల మనము రచికిరణములకు దర్శించకున్నచో
 నా దోషము రచికిరణమందదు. బ్రహ్మము వ్యవ్యరూపస్థితమై యొక్కప్పుడు
 నుండును. బ్రహ్మమునకు, బ్రహ్మయొక్క వ్యక్తరూపమునకును తీవ్రమును
 విప్రకాశము. రెండునొకటి. తీవ్రవృత్త్యాదు మివల నరివడదు; ఏలవ
 నది కాలదశలకుఁజెందిన పరిణామరీతులు. కాలప్రమాణములకు కలాతిత
 మగు బ్రహ్మ కరోపించుటచే మనము నిత్యమగు బ్రహ్మనొక పరిచ్ఛిన్న
 వస్తువుగాఁ జూచిన దగును. తాత్పర్యంక కాత్మవ్యక్తీకరణమునిది క్రమ
 నృప్తి యవసరమని యున్నచో నట్టియొక్కరుఁ డంతర్వర్తిమాత్రుడే
 యగును. శంకరుడు పరిణామవాదము వంగికరించెడు. ప్రపంచ

1) కార్యమకాశికం జహప్రపంచం జగత్, కారణం పరం బ్రహ్మ తస్మాత్కారణ
 త్వరహ్యత్యోగవ్యక్త్యై వ్యతిరేకతాభావః, కార్యస్వాతంత్యరే: (కంఠా 2,1,14)

2) హా: కంఠా 2,1,14; 2,3,30; 2,3,6.

వారణసియ తత్వశాస్త్రము

మాకునది బ్రహ్మయోః బ్రహ్మలో నాకథాగమాః బ్రహ్మయో
దోః బ్రహ్మచర్యావమున మనయోదుకునే యుండునుచే దదత్తిక
నత్య మెద్దియును లేదు. బ్రహ్మశాగమే లోకమైవదో బ్రహ్మ
శ్లోక దగును. ఏది విభాజ్యమో అది నిత్యము కాదు. ¹ బ్రహ్మ
యో క్షరూపియని ప్రతులు చెప్పుచున్నది. ² అందుచే బ్రహ్మ
గాఁ గాని, కొంతగాని ప్రపంచముగా చూడవలె బ్రహ్మ స్వతః
గోల్పోయినవాఁ డగును జగత్పరిణామముతోఁబాటు బ్రహ్మకుఁ
మమున్నచో, మన ప్రవృత్తులచే బ్రహ్మవిశాసమున కభివృద్ధి
న్నచో పవృతు బ్రహ్మ గుణనహకుఁ డగును. కాని, బ్రహ్మయొక్కనే
మై పరిణామజగద్భేదము లన్నియు నందులో విలీనములైనచే
చో, జగత్తులోని ద్రవ్యగుణాదికము శీలకమున కధికావ్యయమును.
జగత్పరిణామమునకు, వృక్ష కాళాపరిణామము గాని, హిగరకరంగ
పరిణామముగాని మృత్యుంభయంభయము గాని, యువనావయముగాఁ
నకునుపడదు; ఏలన నది యన్నియు బుద్ధివరికల్పిత ద్రవ్యగుణ
పరిణామమునాత్రమే. పరమాత్మయు శీవాత్మలు, నిరవయవములే
యెవచే, వానినంభయము వాహ్యమగునయోగముకాని, యాంత
కమైన నమనాయముకాని కాఁజాలదు. శీవాత్మలు బ్రహ్మమందుఁ
బ్రహ్మ శీవాత్మలందుఁగాని నమనాయనంభయమున నుండినాః పరి
ణా జగత్తులో బ్రహ్మమనకు నంభయమునుగూర్చు ప్రతియత్నమును
జము గాక కన్పడు. పరిచ్ఛిన్న జగత్తున కపరిచ్ఛిన్న బ్రహ్మముతోఁగల
పరిణామ మనవబుద్ధికి గ్రాహ్యముకాని పరమరహస్యమై తోచును.
క్షుణ్ణ కాధార మవ్యయమగు పరమాత్మయే యనియు, రెండినంభయ
లో నెట్టి భేదమును లేదనియుఁ బ్రతిపత్తమును చెప్పును గాని నేటి
కు వా రెంటికేగల నంభయమును నహేతుకముగా నెవ్వఁడు చెప్పఁ
గియుండ లేదు. ³ మనకుఁగలిగిన విజ్ఞానాభివృద్ధి సాహాయ్యమున

1) శంఖా 2, 1, 28

2) శ్లో 4, 6, 19; మొల 4, 2; 1-21; 22; 2, 1, 12; 3, 8, 8

3) 2, 1, 24-28 "ప్రపంచ మెట్లెందుకన్నచో, వానిపరిచ్ఛిన్నకవః గారణ
మో యొప్పుచు నుత్తరము. అంతామృతమైవ మనవబుద్ధికి నంభయమగుచున్నదియు

వాహ్యజగద్వ్యక్తముల వ్యూహ వ్యూహముల పెక్కువచితరముగాను, మాజ్ఞ్యముగాను వర్ణింపవచ్చునుగాని, జగత్తు పరమాత్మనుండి యొట్లుద్రు వింధినదో మన మూహింపఁజాలము. మన హేతువాద శృంఖల మొంక దీర్ఘమైనదై నను గావచ్చును, దానిలోని లింఘబంధ్యయుఁ డెరుంగ వచ్చును, గాని, మన మొక భుజియు చేరునప్పటి కాగిపోయి, యొక ముందుకుఁ బోఁజాలనిస్థితి సంభవించును. మాయాశబ్దము మన పరి చ్ఛిన్నతను, మన జ్ఞానములో నొక చిద్రమును వ్యక్తికరించును. మాయావి తన యింద్రజాలకక్రితే నొకవృక్షమును తానొకమునుండి వృక్షించును. వృక్ష మొట్టయొదులున్నమాట నిజము, అదియొట్లు కలిగినదో మనకుఁ దెలియదు గావున దానిని మాయ యందుము. ఈ జగత్పరమవ్యక్తవాహరణముగా విశిష్టత బహిర్యోగములకు గుఱియైన రజ్జు పర్పిత్రాంతిని శంకరుఁడు వ్రతదీందివాఁడు. రజ్జునమన్వయోజగత్పరమవ్యక్త. రజ్జునీల తర్పముగా గోచరించునను ప్రశ్నను వాణరతుంగ వచ్చునుగాని దానినిఁ దత్త్వవేత్తలును పరమాహనము చెప్పఁజాలరు. బ్రహ్మ జగద్రూపమున గోచరించు నమన్వయంశము కఠినతరమైనది. రజ్జువు తర్పముగా గోచరించునట్లే, బ్రహ్మముజగత్తుగా గోచరించునని మాత్రమే మనము చెప్పఁగలము.¹ ఈశ్వర పరబ్రహ్మ సంబంధనమన్వయ, జగద్రుహ్మ సంబంధనమన్వయములకు విశిష్టమైనరూపమే.

విశిష్టమనదగును, " పరిస్పృశ్యతవశేంద్రమలతోఁ బరిస్పృశ్యదానమలఁగొచ్చి యది యది యను ననుభవమన్నది" " జగత్పూర్వ మేయన్నతో మన మేయఁగఁజాలము, (అస్మియోరము, అంత్ రియోరితే షః 204, 228, 418) గ్రీష్ సంక్షిప్తనమనరించి, కాంతియు పరిపూర్ణమగు నిత్యనై త్యమొకటి యున్నదనియు, మిగిలిన చేతన రూపము లన్నియుఁ గాలవశములు, కనంపూర్ణములు, పరియోగింపవచ్చును తెంచితః గల సంబంధము మిథ్యామితి గ్రీష్ అంగీకరించెను. ఒక పరిపూర్ణనై త్యమేల వాని చేతనాత్మకులను పెక్కింతువలనను ప్రశ్న పరిపూర్ణనై త్యమన్వేషణయందననెనని ప్రశ్నిఁ దుసేయగలను దోయ్యి నిర్మలతోఁ జగదిత్వ త్తనమన్వయ పూర్తిగా నుండు త్తమనది ఏల విందయగరాని క్షయము నుద్ధరించునది, పశ్యంతే యట్లున్నదని దీని కాశ్చర్యమై యున్నది. ఇది యేక త్వకాత్మమని విశిష్టమింకఁగలదనియో గాఢ పరిచ్ఛిన్నం. నక్షరమను లేదు " (బ్రహ్మ సుఖ మోక్షమితి)

1) మాయామాత్రం హ్యేకే యశ్చరహకృతోఽవస్థా ప్రయోక్తవాచకం పరజ్ఞాననానాధిపతేన (శంఖా 2,1,9)

జగత్తు బ్రహ్మపై వాధారపడినను, బ్రహ్మకీ సంబంధముచే దోషమువట్టదని చూపుటపై శంకరుఁడు కారణమునకుఁ బరిపామోహిదా పత్యమునుగాక వివర్తనాదానత్యమును గల్పించెను వివర్తనమనఁగా, దలక్రిందగుట. దేశకాల దృవత్విత్తముగు జగత్తు బ్రహ్మయొక్క వివర్తరూపము. మూలద్రవ్యము పరబ్రహ్మము, దేశకాలస్థమగు రూపముతో బ్రహ్మయొక్క, రూపాంతరమే జగత్తు, రూపాంతరమఁ మనకొఁపై కల్పితము గావున బ్రహ్మకు దానిపై వాధారపడవలసిన యుపపదములేదు. అనేకత్యరూపమగు ప్రపంచముయొక్క, దృశ్యమున వరమాత్మ మనకుఁ బ్రదర్శించునదేకాని యది పరమాత్మ స్వస్వరూపము గాదు. పొలు పెరుఁగుగా చూడవచ్చున పరిపామము! త్రాడు పొముగా గోచరించుట వివర్తమగును¹ రజ్జునర్పము, తత్త్వరశితము, మరుక్ష రీతిక, మున్నగు శంకరుఁడువయోగించిన యుపమానములన్నియుఁ గార్యము కారణముపై వాధారపడునీకాని, కారణమగు బ్రహ్మ కార్య మగు జగత్తుపై వాధార పడదని చూపించు నిమిత్తమే. పరిపామమందుఁ గార్యకారణము లొకే దాత్తవిక క్రమమునకుఁ జెందినవి, వివర్తములోఁ గార్యము కారణమిప్పు మైన క్రమమునకుఁ జెందినదై, పర్యయ రజ్జున పండువలె బ్రహ్మమందు నివసించును.²

మాయాసిద్ధాంతమున కద్వైతగ్రంథములంద్రాంతరము లొకఁగఁబడినవి.³ బ్రహ్మ మేకమేగావున మాయ బ్రహ్మలిప్తమ. కాఁకాలదు, బ్రహ్మ మదివలెనే పరిపూర్ణతగలదికావున, దానికి మాత్ర ముగా నేదియుఁ జీర్ప నవసరములేనందున, జగము బ్రహ్మేతరమైన యేకారణమువలనను గలిగియుండలేదు. అందుచే జగమనశ్శాతము కావచ్చును. జగత్పురిపామము బ్రహ్మములోని పరమార్థ క్రమక్షీణతవలన

1) కంఠా 2, 1, 28

2) పరిపామోహదా ఉపాదానమనవత్తాక కార్యతత్త్వ వివర్తనాప ఉపాదాన విషయవత్తాక కార్యతత్త్వః (వేదాంతవిదివా 1.)

3) కంఠా 2, 1, 28 " దామద్రాహి వప్రద్రాహిమాయా నై వోకయాత్మికా వదవద్వాం అవిద్యాద్యామిత్త్యాభూతా వదానీ; (సూర్యపూజ 1, 3, 19.) "

నేయని చెప్పఁజెడఁతు. మాయ యనగా నాక విభాగించుకొని, వరి ద్విత్వత మద్యపించఁజేయు నియతి, దురూహ్యముగు దానినూహించి, రూపరహితముగుదానికి రూపకల్పనముజేయునూత్రముని నిర్వచించఁజెడఁతు.¹ మాయ వరమాత్మయొక్కజ్ఞప్తమునాని వరమాత్మయొక్కగాదు. తద్వర్తమునుగాదు. మాయ తాకత్రవ్యకస్థాప మిచ్చుట, ద్వైతము పంగీకరించుటే యగును. మన శింద్రియగోచర ప్రపంచములోని చిద్రమ నింద్రియాత్మకవస్తువు తాపోపిండుట యుక్తముకాదనందు. మాయకు బ్రహ్మసంబంధమును గల్పించినచో నీకర్మకరణ తగును. మాయ యాత్మకర వక్తియగును. కాని యాత్మకరణుని స్వీయమాయోపహతుఁడు కాదు. మాయ తత్త్వమున్నచో నది బ్రహ్మకరణ విరిల్పిత్వత నేర్పఁజును, మాయ లేకున్నచో, జగద్వ్యక్తము తారణహీన మగును. జగత్తు మద యంచఁజేసినంతవఱకు మాయ నిజమైనదే, బ్రహ్మకరణ విరిల్పిత్వతఁ గల్పించుటలోనూత్రముని యథార్థముకాదు. 'బ్రహ్మవలె నది నిజమును గాదు, గగనకుసుమమువలె నవత్వమునుగాదు.'² దాని మనకట్టు పేర్కొన్నను, జగత్కారణత్వమున తది యవతరము. అది యాత్మకరణి నిత్యకొని. మాయాపాపాయమున, బ్రహ్మ జగత్తున మహిదానతారణ మనియు, మాయ యనగాఁ బ్రవృత్తి హేతువనియు శంకేనకారీకగ్రంథ కర్త చెప్పివాఁడు తాని, యది బ్రహ్మయొక్క జ్ఞప్తముగా నాకత్రవప్రక్తి రూపముగా స్వీకరించఁజెడఁతు. అది ప్రపంచానుగతమైన తార్కనత్వా నియామకకక్తియని చెప్పఁజెడఁతు. మాయయొక ద్రవ్యముగాదు, అందుచే నది జగదుపాదానతారణము కాఁజాలదు, అది బ్రహ్మయొక్క ప్రవృత్తిరూపమై, ప్రపంచహేతు వగుదున్నది.³ ఈ గ్రంథకర్త నమన రించి, వత్సమును గప్పివచ్చు నావరణకక్తియు దాని తపార్థమును గల్పించు విశ్లేషకక్తినిగలిగిన బ్రహ్మయొక్క వరిల్పిత్వతను గల్పించు

1) పితృక మనఃకర్మక: జగత్తో విశ్వవిజ్ఞాన రాజునిద్యయో, మయయో, మాయావిత్ అనేకరా విభాగ్యతే నాన్విత్యోర్థిక రాజునైతి (శంఖా ప్రకాశనభాష్యము 1, 3, 19)

2) శంఖా 1, 3, 3

3) నిజవ్యత్యేకత, జ్ఞప్తమునోపాధి:

శక్తియుని చెప్పబడెను.¹ మొదటిది శ్లాసలోపమాత్రమగుచుండగా, రెండవది విచర్యయ హేతువగుచున్నది. మనము సత్యమును దర్శించక పోవుచేతక, దాని స్థానమున వేరొకటి చూచుము. మాయ వామరూప వావాత్మ కారణము, వామరూపమువపుయరూపమేగత్తు. వామరూప మువపుయములే నీమాయ బ్రహ్మము వాల్చాదించును.

సత్యము కన్పిపుర్చి, యసత్యమును బ్రదర్శించు నీ రెండును మాయాశ్లేషములు. అనీకత్వముతోఁ గూడిన, ప్రపంచము సత్యము వాల్చాదించుచున్నది.

“దేవునిఁజూపుటకొకటి వృద్ధియున్నదని కొందరు చెప్పుదురు. తనక శక్తి కొఁది నీశ్వరుని ముఖగువలెనుటకు వృద్ధి యని నేను నిర్ణయించును.”²

ఈరీతిగా మాయ మొనగించు శ్లేషము³ గలది కావున నవిద్య యని చెప్పబడెను. ఇది నేవల మజ్జానమేకాయ, దుష్కానము. ఈ శ్లేషమును బ్రహ్మ కారోపించినచో నీశ్వరుఁ డగును, “అవలము తద్దము నగు నేకబ్రహ్మము, తన మాయాశక్తిచే వృద్ధికర్త యయ్యెను.”⁴

అవ్యక్తరూపముననున్న ప్రపంచమును వ్యక్త మొనర్చు స్వగత మైన యాశ్వరునిక శక్తియే మాయ. దురూహ్యమైన మాయ కామనంకల్ప రూపద్యయమును దాల్చును. అది నిత్యుఁడగునీశ్వరుని వ్యవహాత్మక శక్తి గావున విత్యమైనదే. దీని హిహయ్యమున నీశ్వరుఁడు జగత్తును సృజించును. మాయకు బేలుగా నివాసస్థానము లేదు. అగ్నియం దుష్టతవలె నది యాశ్వరునం దున్నది, దాని కార్యమువలన దాని

1) యా: నేతాంతపాదము 4.

2) బ్రహ్మసంగ, విదన్ దోగ్రామ్మ ఎహింక

3) మాయాకు సంకశాక్షమతోఁజారు మిలంద 4, 8, 1, 3

4) అబ్రహం కుద్దమేకం నమశ్చంద్రకవ్యాయియాశక్త్యై సంజ్ఞం (కళింగే 24) రోయ్: సంకష, 10, 1.

1) విస్తృతాకారముగనుండు వత్తిడియొగ్గి వత్తిడితో (పంటలో)

2) పోల్సు: ఈశ్వరస్య మాయాశక్తి: క్రమశక్తి: (ఇంటా 2, 1, 14) యొక్క 44-10 ఇంటా యొక్క ఉపాధ్యక్షము 3,8, పాఠ్య: ప్రవచనములను, 1,28.

8) മൂലം: 78.11.

4) మొదటిది 2,1,2

[illegible]

6) పోయ్య : పెటేరియా ప్రైమా, తామిర్లు పిలానరి (వివేకబూదామణి పు 108)

7) பழங்குறியை உருவாக்கியது: (மொழி, 1, 2, 22)

8) వంద శాతములు

4. 5-10

జాతము. అది ప్రళయవేళగూడ బీజశక్తి రూపమున నీశ్వరుడుండును. మాయ లేక ప్రకృతి, పురాణములలో, నీశ్వరునిప్రేరణైశ్వర్యప్రక్రియలోఁ బ్రధానసాధన మగును. ¹ మాయావ్రవంచః జగదీశ్వరీ యవంతరూపముఁ జొందుటకై కలుపబడినది. ² అంశ నీశ్వరుఁడు లేక విషయశీ విషయముతో నిత్య సంవర్తమందుఁ బ్రవంత మనిపాశ్వాపసరము. ఈశ్వరునికిఁ బ్రవంత మవసరమున్నది, ఏలన హేగల్ మాటలలో లోకము పరమేశ్వరు నాత్మకవనరము.

అదైశ్వరతత్వమున మాయాశక్తియున కీయఁబడిన లింగార్థమనినటఁ జొందువలెనవును. (1) ప్రవంతము న హేతుశాస్త్రమున లే గావున, నది నిత్యావ్యరూపమగుటచే మాయయని చెప్పఁబడెను. తార్కికదృశ్యకృతముమండి పరికించు మనకు జగద్రూప్యసంబంధ కవంతమైనది, ఏలన మనము తద్ద బ్రహ్మరూపము ననుభవదృశ్యములో పంగీకరింతుము. కాని పరశ్వరలిరుద్ధములైన పరబ్రహ్మఁ ననేకత్వరూపమైన ప్రవంతము నెట్లుసంబంధించియున్నదో : తెన్నుఁడు తెలియుట కవశములేదు. ఇట్టి మన శ్వాసదోర్భాగ్యము మాయ యని పేరు. (2) బ్రహ్మయే జగత్కారణమన్నచో దానిఁ మేమనఁగా జగత్తుబ్రహ్మపై నాధారపడియున్నదనియు నట్టి యాధములే బ్రహ్మ తెట్టిలోనము నంభవింపదనియు నిట్టి బ్రహ్మధారము జగద్రూపమే మాయ యనియుఁ చెప్పఁబడెను. (3) బ్రహ్మయే ద్రూపమున గోచరించునని చూపుటఁ జెప్పిన హేతువే మాయ యనిపడెను. (4) మనము వ్యావహారికదృశ్యకృతము జనునది, తర్కముల మనయోగించినచో నాత్మవ్యక్తికరణ ముద్ధుఁడు పరిపూర్ణుఁడ

1) రోయ్స్ బ్యూటె 1, 4, 3

2) రోయ్స్ : ఇతని పరబ్రహ్మ పదవి (అవంతలహేతి) తమవృంతాలయ చెప్పఁబడెను. బ్రహ్మమునండి పండ్లకానెంద్రియములు, సంకలకరణము మదయఁజెరఁబునుండి పండ్లకానెంద్రియములు, వివిధ నిర్మాణమునందఁగఁ జంకప్రాణవ ముద్భవించెను. ఇది తనని మాత్మకర మగును

వ్యరుని వ్యక్తిత్వము అభించును. ఇట్టి యాత్మరు జాత్మవ్యక్తికరణ క్రియే మాయ యనఁబడెను. (గీ) ఇట్టి యాత్మరునికత్తి ఉపాధిగామారి ాత్మకప్రకృతియై ప్రవచనకారణ మగును. ఇదియే యాత్మరుని యము, దీనిమంది అగత్తు నిత్యరుఁడు కల్పించును.¹

51 అవిద్య

మాయాభావ మవిద్యాభావముతో కన్పి పితవంబంధమును గలిగి ాన్నది జాహ్నుప్రవంత మవిద్యాకల్పితమును వర్ణమిచ్చు వాక్య ణ శంకరుని రచనలలోఁ గలవు. అగర్భ్యశక్తిముఖతఃగారణము నవ బుద్ధివ్యభావములో నున్నదికాని బ్రహ్మయందు లేదు. అబ్బవర ంషపండుఁగదా, నవిభక్త బ్రహ్మము పంపూర్ణముగానున్నది; కత్వదర్శనమునకుఁ గారణము దేశకాలనిమిత్త భర్తృమూల నమన ది వనితేయుబుద్ధియే. తన బ్రహ్మసూత్ర భాష్యమున కుపోద్ఘాత లో నవిద్యాశక్తియే మనల పంపూర్ణప్రవాహమునఁ ద్రోయుచున్న శంకరుఁడు రచించివాఁడు. వ్యావహారిక పారమార్థిక దృశ్యతము ¹ నాకదాని నింకొకటిగాఁ జొరవడుట, అనగా వత్సాన, యెంతదోష తమైనను మానవ మానసమునకు నహజమైనది. అది మన జ్ఞానేం ము నిర్మాణములోనిలోనమే. ² నిజముగాఁ గొన్ని తేజస్సందన లే మన యంద్రియములకు శక్తియులుగాను భృతులుగాను గోచరించు , నిజముగా బ్రహ్మమేయైనను, దాని శార్యరూపమైన వావాసక్తు సంకమగాఁ జూచి యుంగీకరించుచున్నాము. మన మెంతకాల ద్వాదశకులమై, తర్కప్రమాణములను విశ్వసించుమో యంతకాలము ము మన యనుభవములో విషయాలక్షణ పరిశీలనముచేఁ బరమార్థ మును జొందఁకాలము. అనుభవజ్ఞాన సిద్ధిమంది వత్తనమే అవిద్య;

1) దోబ్బు: కత్వవ్యాఖ్యలులే ఇదానికా, కచ్చితే నామయానే. కత్వవ్యాఖ్యలు, అబద్ధపదవియే బంధకప్రవంత నిజమే. ..తత్వవ్యాఖ్య మాయాశక్తి. . యురితర ప్రతిష్ఠాకోరని లక్ష్యతే (కం, 2, 1, 14) కం, 1, 4, 3, 2, 2, 2

2) కంబలంబ నిరోధకము

ఏకము నద్వితీయమునగు బ్రహ్మవదార్థము వసేకముగా విశ్వేదిం-
వరిల్పిల్పాత్మయొక్క మానసికలోప మవిద్య చీకటి వెలుగుచుండుక
ర్తృకావస్థయే. ద్యౌపేన్ చెప్పివేరితిగా నవిద్య "మన జ్ఞానముయొక
జన్మపిద్యమైత కాంతివిహితయే" ¹ దేశకాలనిమిత్త నిర్మాణమునఁగ
వస్తువులను యథాస్థితిలోఁ జూడఁజాలని మనస్సుయొక్క వక్రతయేఅవిద
అది యెఱింగిన వక్రదృష్టికాదు, బ్యావహారిక ప్రపంచముయొక్క ఆ
మగ్రప్రమాణముల ననుసరింతు పరిల్పిల్ప మానసముయొక్క. నై జ్ఞా
స్థైర్యము. అది మన దైవతీవితమును మఱుగుపఱు నాక యథావాత,
మగు శక్తివ్యవహారము మనయింద్రియ దోషముచే రజ్జువు తర్కముగ
నెట్లుగోతరింతునో, యట్లే మన యవిద్యచే బ్రహ్మమే జగద్రూపము
గవృట్టుచున్నది. రజ్జువును రజ్జువుగాఁ జూచినవెంటనీ, తర్కదృ
మంతరించిపోవును. బ్రహ్మవ్యవహారదర్శనముతో జగద్రూప మంతరిం
చోవును. ఏది తదతీతమైన యనుభవమువలన కత్యనుభి నిరూపిం
బడినదో, యది, మన యవివేకమువలనఁ గాకున్నదో, కత్యము
తంబంధమును బొందఁజాలదు. పరబ్రహ్మమందు రూపకల్పము
మనము చేయుచున్నాము. తర్కదృశ్యమును, రజ్జువాస్తవికతను క
వ్యయి వునున్నదో, తీనిదానికున్న దానితో తంబంధము సాధ్యముకాఁ
మనము చెప్పుదుము. తర్కము గోతరింతుకు నేత్రమే దూష్యక
త్రాడును త్రాడుగాఁ జూచినదో కమత్య కమసిచోవును; అప్పు
త్రాచే సాముగాఁ గవృత్తికదని చెప్పుదుము. బాహ్యప్రపంచదృశ్యః
నకు దృష్టిదోషముకల్ప నేణకారణము లేదు. వైకత్యము కత్య
యిందఁగా, దాని దానిస్థానమున వస్తువులను దర్శించఁజేయుటఁ
యీ దృష్టిదోషము చేయఁగలవని, అవిద్యయనఁగా జ్ఞానలోపముగా
నంశయజ్ఞానముకాని, దోషహారికజ్ఞానముగాని కావచ్చును. అది కే.
మభావాత్మకమేకాక, భావాత్మకముగూడ నై యున్నది. అవిద్యాస్థి
మం దరెఱిగినవేయని శంకరుఁడు చెప్పినదాని కర్తమేమనఁగాఁ బరి
న్నత తర్కసామాన్యమనియే. తనకు తర్కవిషయములనుగూర్చియ

1) ద్యౌపేన్ పట్టపాతవేదంక పు 30 2

వియదని ప్రతివ్యక్తియు సంగీకరించును. ¹ ఈ లోపము వందరు : ర్దిండియందుంటే వర్తసామాన్యవిదితాంశమని చెప్పవచ్చును.

ఒక వ్యక్తికిగల శ్వాసమునకు భిన్నమైన అశ్వాసమే ఉపనిషత్తులెన్నిక అవిద్యయైయున్నది. ² శంకరుని రచనల ననుసరించి, నవనూతనముయొక్క వరిచ్చిద్వితను కూడించు తర్కవద్ధతియే నిద్య. అది సంఖ్యావ్యక్తునివలె నభావమైవు కాదు, ఏలన నది స్వజనుల కనుభవసిద్ధమైనది. శుశ్వాసములే నది నశించునుగావున, ఏ వరిచ్చార్థము యభార్థమునై న భావమైవును గాదు. అది యంతై టో దేని శుశ్వాత్తివేయఁజాలదు, అది నద్రూపమైనదో దానినుండి యుద్భవించినదియు నిజమే కావలెను. గాని మిథ్యామాత్రము కారాదు. అవిద్య యభార్థమునుగాదు, మిథ్యయునుగాదు, రెండునుగాదు. ³ 'నిజమము, కారణము మనకుఁ దెలియనినై నను, నది ప్రవర్తించు నుఁప్రమాణయావములచే నుదాహరణము, అశ్వాస పావ దుఃఖహేతు నై న నా యవిద్య యెఱుఁగుండివచ్చినది : అవిద్య వ్యక్తిత్వకారణము 'దు; ఏలన వ్యక్తులలేనిదే అది యుండఁజాలదు. అది వ్యక్తిత్వ రణమయైవతో నది వ్యక్తుల అస్తిత్వముతో నిమిత్తము లేకుండఁగుండు ది యనగా బ్రహ్మకుండించునది కావలెను కాని యవిద్య బ్రహ్మకుం డం దేలన, బ్రహ్మ దీనికి వ్యతిరేకమగు నిత్యజ్ఞానతేజస్సుయాపి. ⁴ వర్త 'త్వముని కలఁచినరీతిగా నది బ్రహ్మయందుండఁజాలదు; వాచస్పతి చింతునట్లది వ్యక్తియందుండఁజాలదు. ⁵ బ్రహ్మయొక్క వికార 'వమే అవిద్యాస్థానమనుట నిరర్థక మేలన, బ్రహ్మ వికారమందుట నిద్యతవృత్తకారణాంతరములేదు. ప్రతిజీవి కొక భిన్నమగు నవిద్యను 'న మూహించవలెనని రామానుజుఁడువలెనను, తేజస్సుతో నొక జీవికి

1) అహం అజ్ఞానాద్యవృత్తకారణ, దూర వేదాంతసారము పు 4

2) దూరం ౬ 1,1, 10; వ్యవహారం 4,3,20,4,4,3,

3) వివేకదూరము పు 3.

4) 'దేవుఁడు జ్యోతిః అందుఁ జేతనయే లేదు,, (1 బృ 5)

5) దూ. శ్రీ: కవి బ్యాయకందరి, రామానుజావ్యయి 2,1,15,

మోక్షసిద్ధిలో కనిపిచీవులు ముక్తికొందవలెను. అందుచే నవిద్య జీవశ్రమల కడుగుబెట్టెయ్యుండును గావునను, వానికది కారణముకాదు కానను, నది దుర్బోధము ఇవట మనకు కాకావంక్రమణపాద సేర్పదది. ¹ అవిద్యారూప మునిర్వచనీయమని చెప్పి శంకరుఁ డీచాద్యుండు డి తొలంగినాడు. శంకరుని తత్త్వములో ప్రకృత్యర్థము లేక వ్యావహారికప్రమాణము పారమార్థికముగా నిష్పన్నయోజనము, అవి

1) రాహుజలవృక్షము 2,11,5; పా. ప్ర. మా. 1, 21, 24 5,13,19,6 పార్థసారథినిఁగఁడిల్లఁజేపిందికాదు, 'అవిద్యయనగా నవిద్యజ్ఞానమా లేక కాగారణమైన పేదైన వింకోకని యిప్పుడా మొదటిపైవలో నీ యవిద్య యిది అది ఉద్భవస్వరూపియగు బ్రహ్మదీకాదు కనిపించుటలో నందకారమునకు జీవాత్మలదికాదు; పిలవ జీవాత్మలు బ్రహ్మనిర్వచ్యముకావు అవిద్యయందును కాగములేదు; వానికి కారణమైన వింకోకనియొక శక్తి; నుతీయ నవిద్యయి దానికాదును బ్రహ్మనిర్వచ్యము యీ శ్రయముగనవచ్చుతో బ్రహ్మయొక్కయొక ముంకనిది బ్రహ్మయొక్క అవిద్యయికలమందినదొనది బ్రహ్మయొక్క శక్తి నక్కన్మరూపముగా నేతెల్లయినవలెను అవిద్య బ్రహ్మనిర్వచ్యమన్నచో బ్రహ్మకు విద్యయే కర్మణవస్తు... నూత పేదగును; కింబ్రాంతిజ్ఞానం కింబ్రాంతి జ్ఞానకారణభూతం పక్ష్యంతం యది బ్రాంతి ప్రి కన్యకబ్రహ్మజన్మకర్మ కర్మపురిత్యారూపకావ్యత్, న హి బ్రహ్మరే కపాన్యవశాతో వింభవతి; న జీవాదాం, నేహం బ్రహ్మనిర్వచ్యతానాన్, బ్రాంత్యుదా నే బ్రాంతిజ్ఞానం కిత్వారణంబ అత్యుపగర్భకా మత్వైవతనాం; కింకరాదబ్రహ్మతోఽన్వేకపాన్యకారణాంతరమస్తి, పాన్యవిశేషి తేన్, తథా నిత్యా కర్మణాం అవిద్యాకర్మ పాన్యోః (కాతరసిక చి. 34 తె-314,113)

అద్యైవమును అందించుట గుహ్యముఁగిల్లి వాదించెను 'బ్రహ్మనిర్వచ్యతా ఉక్త్యైవనతో, బ్రహ్మకు నేత్రైవనేదియాలెను విద్యవర్మకమైన యా యా ప్రకృతి కి గారణమేమిది అవిద్యబ్రహ్మకు విద్యవర్మను, వాని వింకోకారణ న దవచ్చును పద్యైవము నశించును అది బ్రహ్మకర్మణవశమిదోఁగదియిచ్చుటకుఁబ

“వ్యయంత ఉద్భూతకావ్యత్ అదాదావ్యవ్య వస్తునః
వ్యవస్థితం అవిద్యాయాః ప్రకృతిర్వ్యవ్యవస్థా
అనేనోపన్యసేత్ ప్రియైవతనాన్ ప్రపన్యతే
నిత్యకారిక మవిద్యాంతం నోచ్చేత్తం కింది కర్మణ
(గ్లా.నా. నంబంలాఁగివనరితరము, పు.86,75)

యున్నదని మన మెఱుంగుదుము, జీవన్ముక్తి ఎట్లు అరిగినదో యను ప్రశ్నవలెనే, అవిద్య ఎట్లుదయించినదను ప్రశ్న కవకాశములేదు. అత్మకు పవిత్రమగుట కంటె సంబంధమును మనమెఱుంగగల్గినదో మనమారెంటికి కీర్తితులముగావలెను.¹ అవిద్యయే అత్మకు ముఖ్యబద్ధమైనదో నాత్మకు విద్యనుండి విముక్తి యొప్పుదు మండదు కాని యాత్మ దేనివించినదో జీర్వుకొనుట గాని, తనలో నేమాత్రమునై క విడిచి పుట్టుటగాని చేయునది కాదు. అవిద్య యే పరిచ్ఛిన్నవ్యక్తికిని, మానవుడైనను నీశ్వరుడైనను, వానికీకరించుచు, ఏలన, పక్షివ్యక్తి కవిద్య చెందుట కాకయే మొదట స్వశింపనందనలెను కావున నాతని వ్యక్తికీ గారణ మాతనియొక్కగాని; మతెవ్వనియొక్కగాని యవిద్య కాకాలదు. బ్రహ్మ సగుణవ్యమొందుటకాని, జీవులయొక్కవై గాని, పరిచ్ఛిన్నజీవితలక్షణమగు నవిద్యవలన అరిగినదికాదు. ఈశ్వరప్రవృత్తి వలన అదుగు సంఘటనమే అవిద్య. కాని అవిద్యయు బ్రహ్మము నెట్టిక కాలుమున మండగలవను కమవ్యయే తీర్చరానిది. శంకరుడొట్లు చెప్పినాడు: “బ్రహ్మ మవిద్యాసంభాతము కాదనియు, బ్రహ్మకవిద్య లేదనియు మన మంగీకరింతుము, అవిద్యావశమై బ్రహ్మకరమైన యింకొక వ్యక్తియొంది తత్కారకుం డగుననియు మన మంగీకరింపకలయు.”² నంతైవకారితకము నమనరించి, “నిర్విభాగవిష్వయూపమే అవిద్యకాశ్రయము విషయమునై యున్నది.”³ యోగే నిట్లు చెప్పినాడు: “యథార్థముగా బ్రహ్మకరమైనదీదియు లేదు, ప్రపంచ రూపమున బ్రహ్మ విభావమును, అహంజీవభిన్నవ్యయూపమైన బ్రహ్మ యందు లేదమును మనము యాచుట కవిద్యయేకారణము. కాని యిది యొట్లు అరుగుతున్నది: బ్రహ్మ మేకము నద్వితీయమునై యుండగా

1) శం, గీ, ౧, 13, 2

2) శం, బృ, ౩, ౧, 1, 4, 10 కల యద్వైతముకరంకములో అష్టరదండొట్లు చెప్పినాడు: “నేను ప్రకాశించుటకను ముఁకల గారణమొనైన వ్యయంశ్యతి ఈవిమగల అత్మ పవిత్ర యొట్లుంగలదాని కాని విభావమున పరివ్యాపిత మెరింక (నృట్లు: శ్లోమూర్త్యుఁ డుపయించినఅతని పరియందను ,, (16 17)

3) 1, 181B: అశ్రయంబునకయ్యెలాని నిర్విభాగవిష్వయూపమే

విభాగమును వాచాత్మకమును మనము చూచును మోక్షమున తె
 పొల్పుదుమన్నాము? ఈ ప్రశ్నకు మన గ్రంథకర్తలు నమాధాన మివ్వ
 యుండలేదు, ¹ వారు నమాధాన మియకపోవుట నిజమేదని భారణక
 నమాధానము లేకపోవుటయే. కాని, విమర్శకు లారకుండరు; వారి
 బదులు చెప్పుదురు. “నర్వము విజ్ఞానాతీతమనిచెప్ప నీతత్వములో
 హేతువై పరీత్య మాక్షేపణీయముకాదు.” ² ఇది నిజమే. బ్రహ్మచీ
 మునద్విశీయము ఉద్ధము, పరిపూర్ణమునయును విపరీతభావముల ను
 యింపవలెనని దిగ్భ్రాంతికల్పించు నీ యవిద్యాశక్తి యివలననుండివల
 నదో తెలియుదు. ³

32-ప్రపంచము మిథ్యయూ

ప్రపంచము మిథ్యయనియు, శేవల మనశకల్పితమనియు కొ
 డురల్పిప్రాయ మి యవిద్యా సిద్ధాంతమువలన నుదయించినది. న
 దృశ్యములు, నీశ్వరుండును గూడ నవిద్యారూపములీయని శంకరుఁ

1) య్యుగేనైవం అన్ వేదాంత య 302

2) పార్థసారథిమిత్రుఁడు: ‘అభావిత్వదీనియ కాదేదా మనక త్తిరుపకముఁ

3) సంక్షిప్తావలక, వివరణ వేదాంతములైనవి, అద్వైతవిద్వత్, అద్వైతరదీ
 గ్రంథకర్తలు, దీక్షణి గృహములోనుండి గృహముకు మలుగువలచుకొన్న అవిద
 బ్రహ్మచీ అశ్రయము, విషయమునది కలెదని అవిద్యకు తీర్థిరాశ్రయమనియు, బ్ర
 విషయమనియు వాచస్పతి భావించెను భుక్తకుటుంబాక జీవాభావసంజాతవైయనిఁ
 జేపు లెందరో భుక్తకు లందకుంకనలెననియు నీవిని యము నుడియు పర్యేదా
 యిత్యుడు చెప్పెనెనెను. జీవు అవిద్యపైనకు, పనిద్య జీవుల పైనకు భారల ఎడ
 అంటి పనిద్యకు స్థానము బ్రహ్మచీయే యున్నదిని చెప్పెనెనెను. ఇది యద్వైతరదీ
 కమూర్తక, ఏ విషయమును నిర్వచ్యువోరంబిగ్రంథకర్త వర్ణించి, మిమత్వ్యక
 జీవాత్మ బ్రహ్మచీయే పై క్యమగుననియు, ఎవిద్య విమూర్త మున్నో వది బ్రహ్మచీ
 యుండినలెననియుఁ జెప్పెను యో నంశీల్, పెక్కింకను 1872 అర్థవై కవ్య మది
 విరోధముకాదు, అవిద్య పృత్తివైకవ్యరూపము విద్యారూపుడు చెప్పినట్లు, అ
 కృతీదాల్చిన అంకః 1 రణవికారముని వాక్యయిందని యవిద్య తొలగుచున్నది

తఱచుగాఁ బరికింపఁడు.¹ మన పరిచ్ఛిన్నజ్ఞాన మెఱుఁగఁబడినఁ గ్రహమౌయొక్క నిజస్వరూపము మారదు. దృష్టిబోషము గలవారికిఁ గెం
వంద్రబింబములు తప్పట్లుంటే నిజముగాఁ జంద్రు లిరువురుండుల
“న త్తనికాని యంత త్తనికాని చెప్పఁట పీఠలేని వామరూపాత్మకము.
చాక్షుషచారిక జగత్తు పూర్తిగా నవిద్యపై నాధారపడియున్నది. వరమ
స్వరూపమగు నత్తు నిత్యమై, మార్పులేనిదై ప్రకాశించుచున్నది. ఇ
మాటలలో మార్పులే నిరవయవమైన వరమాత్మలో మార్పు కలుగదు.
సృష్టి యాత్మరుని పరిచ్ఛిన్నజానమత్య తదయించినపుడు శంకఁ
డిట్లుచెప్పినాఁడు! “తత్త్వమసి” మున్నగు చాక్షుషములవలన నశ్శ
జ్ఞాన ముపదేశించఁబడినపు డలీదదృష్టి ప్రబుద్ధమై, తీపుని జ్ఞాంఁ
వరిన ర్తనము, నీత్యరుని స్వజనప్రవృత్తియు విరతిజ్ఞాంఁదును; ఏ
విభాగరూపమైన ప్రపంచవృత్తావ మవిద్యానంతాతము; నమ్యగ్ధానమ
నది తొలఁగిపోవును. అయినచో సృష్టి యంతటమండి పర్చివఁ
మందితే కాకుండఁ జెడుగుడుగూడ కృతించిన వాధ్యక యెవనిఁ
వామరూపములే ప్రవృత్తి సాధననందత్తిగాఁ గలిగి, అవిద్యాకృతమై
దానిని వివక్షణతేయు జ్ఞానలోపమునే నుదయించినది నదతత్కృం
చరణ రూపమైన నంసారము. జనన మరణాదుల వస్తువిభాగ మంఁ
చాక్షుషాహమువలెనే, యీ యజ్ఞానమును వారమార్గకదృష్టిలో నను
మైనది,”² మతీయు, వామరూపాత్మకమగు పరిద్యాకృతమైన య
తత్త్వము, పరిజానము గలదియు లేనిదియు, కద్రూపము ననద్రూపఁ
జానిదియునై, స్వస్వరూపములో నది పరిజానజగత్తునకతీతస్థితిగఁ
యొప్పుడునుమార్పు చెందనిదగుచున్నది.”³ ఈ భావమును బ్రతీ
ముగా నక్కాశించినచో తీపుని యవిద్యను వేఱుగా ననేతత్త్వమున క

1) ఏకత్వం—పాశమార్గికం నిత్యజ్ఞానం నిష్కలంబిరంద వాచ్యమే (౪
2,1,14)

2) 2,1 31; 2,1,14, 2,3,48;

3) తీపు: అవిద్యాకృతం వాక్యప్రపంచమే (శంకరా 1,3,1.)

4) తీపు: శంకరా 2,1,27,

కృష్ణమలీదని తోచును. అన్ని మార్పులు, తలనములు, వికాసవరికామములు, ప్రకృతికావ్య పరిశోధనలు, కృష్ణకావ్యరీతియు, నెండమావుల రీతియు తెచ్చవలసినవగును. బ్రహ్మ జగత్కారణత్వ వాద మీ భావమును రూఢిపఱచును. జగత్పరివర్తనమువలన బ్రహ్మను దెట్టి హర్షుడు గలుగదని నిరూపించు కుక్కంకతో,¹ కర్మమును త్రాడునం వారోపించినట్లే. జగత్తు బ్రహ్మమున కరోపించఁబడినది కంకరుఁడు వెప్పివాఁడు.² “చీకటిలో నాకఁ దొకత్రాడును పొనుని పొదవడి, భయకంచితుఁడై నరుగిడవచ్చును అప్పు దింకొకఁడు, “భయవడటము, అది త్రాడేశాని త్రాడుకాద”ని చెప్పవచ్చును. అట్లు వెప్పి మొదటివాని భయ ముడిచి, పొరిపోవు వాతనిని మరలించవచ్చును. త్రాడు పొనుని కలిగిన త్రాంతి కొంతపీపుండి, తరువాతఁ దొలఁగుట వలనఁ ద్రాడువకెట్టి మార్పును గలుగలేదు.”³ పక్షత్రములు నిజముగా మిథుకు మిథుకు మనవు, మన దృష్టికిమాత్ర మట్లు కన్పట్టుచున్నవి. పక్షత్రములనుండి ప్రసరించు తాంతి నిర్వక్రముముగానే యున్నది, కాని యా తాంతిమార్గమగు చాతానరణములోని తలనముల వలన మనదృష్టి తలించి, పక్షత్రములు తలించుచున్న వను త్రాంతిని గల్గించుచున్నవి. అదేవిధముగా, మనదృష్టిదోషముచే బ్రహ్మమందనేకత్వ పరివర్తనాదిక మున్నదను త్రాంతి జరించుచున్నది.⁴ కంకరుఁ డిచ్చిన కొన్ని యుచాపారణముల వలన పనేకత్వము, భిన్నత్వము మానవ మనస్సుముద్రవమగు మరు మరీచికా త్రాంతి నందిదీయని శ్పష్టమగును. భేదములన్నియు మానవ మానవ కల్పవములే; మన పొక కోణాకృతిగల గాఢముక్తపతి, యథార్థముగానున్న యేకత్వమును విచ్చేద మొనర్చి దానిస్థానమున పనేకత్వమును బ్రదర్శించును; నిజమున పనేకత్వము, దానినిఁ గల్పించు మనస్సు రెండు పనేకత్వములే. కాని మన ముపమానములను భావమూర్తికొని యుపయోగించవలెను

1) కంక ౧౫ 2,1,28; 2,1,9

2) అర్కారోపిమః

3) కంక ౧౫ 1,48; మఱియొకటి కంక ౧౫ ౪౪వవత్తు 3,11; 4,11

4) కంక ౧౫ 2,8,48.

గాని, బాని వాదార్థమును సొగడిసి యథాంతర వ్యాప్తి నిచ్చునట్లు చేయరాదని శంకరుడు చెప్పియున్నాడు. ¹

అనంతరాద్వైతులు కొందరు విశ్వాన వాదార్థము సంగీకరించిరి అవిద్య విజ్ఞాతకుఁ జెందుననియు, కమగ్రుడ్డుపై జొరయున్న జో వది వస్తువ్యూహవమును మఱుగుపఱచునట్లే, వర్తించుననియు వాదవృత్తి చెప్పివాఁడు. ² అవిద్యయే మిథ్యాప్రపంచ కారణమనియు, నీ యవిద్య వలననే మనము బ్రహ్మము మిథ్యాజగత్తున కుపాదాన కారణమనియు వాచించుమని మఱుమూదనపరవృత్తి పలికివాఁడు. ³ మిథ్యా జగన్మాతము చిత్తము; చిత్తవాళముతో మిథ్యాజగత్తును నశింపుము. ⁴ చిత్తుని, అద్వైత సిద్ధాంతము క్రాంతి, యోగవాసిష్టము, దృష్టి వృత్తి వాదమును అలనఁచి, మన చిత్తజ్ఞానము జగన్మాత కారణమనియు విషయవిషయ విశ్వాన విరతితో జగత్తు నశనృగ్గుమగు ననియు వాదించినది. ⁵

1) శంఖ 3 21, 17 19

2) తేజాశ్రయి బ్రహ్మవిద్యయః బ్రహ్మతః గర్భింరీత నిష్పరూపమంతః గ్రహణ చేంతఃకరణ వికారమంతః యాతఃకు చెప్పితి తు వికరమగ వాతఃకు విశామంతః, బాని వీరయమంతః సంగీకరించదలవద్యునది

3) "అష్టైక్యేంద్ర జాన్య యతిపాదపాదజ అజ్ఞానం కతిపాత్రక ప్రహ్లాకారమయ్యతే (అద్వైతవిద్వే, భ 238)

4) చిత్తమాలో వికల్పయం చిత్తంతే క శ్యవః (చిత్రకటాచయః భ 407)

5) యః సః సః పాః సంగ్రహయ 12 13, 19 వృద్ధివృద్ధివాదమసంగ వాదఃకరితంతకాలః వృద్ధియవృద్ధివద యోగవాసిష్టాంతము

"మనోదృశ్యమీదం నర్తం యత్కించి కృతాశరత్,
మనోదృశ్యమీదాన్ తై కంనై వోపలభ్యతే

యో యోగవాసిష్టపాదమో శేవమృత్తి అధ్యాయము దివ్యసంక్షేపవాక్య కవః
"తనదిత్త మాత్య తమేపా అదితం పరికల్పయి త్యుతివేద జగత్" వృద్ధివదాచది

"దిట్టం నర్తయ" (2 1, 7)

అద్వైత తత్వమునందుచెప్పిన జగన్నిత్యాత్వమునుగూర్చి వచ్చిమిందమిమర్చును బిట్టి భావములనే ప్రకటింతులలో వాళ్ళురక్షము లేదు. జగత్తునుగూర్చి యిట్టిభావమును మనము నందుంచుకొనియే ఎద్యుర్దుకెయిర్దుచ్రానివాఁడు. " అద్వైతమతమొక జగన్నిత్యావాదమై, సర్వమిశ్వర స్వరూపమును తత్వముగాఁజెంపొందినది. ఇది ప్రదర్శించు నేతత్వము పన్నుభిన్నత్వమును నమన్వయించునదికాదు, ఈ యేకత్వమొక యుగాధమైన గర్భము, అందు భిన్నత్వమునది యదృశ్యమైనది" ¹ ఈ భావము తీవ్రతమునాక వినివాంతునుగు పొక్కుముగాఁజూచి, వ్యావహారికజగత్తునుగూర్చి శంకరుఁడు చెప్పిన యనేకవాక్యముల కపొద్దము కల్పించి, నముదితార్థవివరణముల నన్నిటిని భంగపఱచినది, అందుచే జగత్తు మిథ్యయును భావమునకు వ్యతిరేకముగా దృశ్యమాత్రమను భావమును విలంబము పెక్కువిషయముల నివలఁ గ్రోడీకరించవలసి యున్నది.

అవిద్య సాంఖ్యియప్రధానమునది నే యే త న మ గు డ తే జగత్కారణము కాఁజాలదు. సాంఖ్యిప్రధానవాదులను ఇందించిన శంకరుఁ డవిద్యానముదృవమే ప్రపంచమును వాదమును నమర్చించు నని మన మూహించుట కవకాశములేదు. అవిద్యతో వాచంభమైన బొద్దల కారణధర్మవరంపరా వాదమునుకూడ శంకరుఁడు ఇందించిన విషయమును మనము మఱచరాదు. "చేతనుఁడగువాని మనస్సులో నుదయించిన యూహయేఅవిద్య. వదిలెండు లింకులుగల కారణధర్మమును గొలుకులో నిది మొదటిలింకు. దేహ మనస్సముత్పయము లిందు గ్రహింపఁబడినవి, కాని యవియొల్లువరస్పరసంపర్కమును గలిగి

"కస్యార్విత్వావ మేవాస్తి ప్రపంచో న త సంకృతిః (వింగిమోక్షము పాఠ ప్రా. ౧ 1, 42 లో నుదాహృతము) వివియాచారము కనే విత్తావనితితిల్ల నమర్శించెను: "ఏనే నాదివికాతం చేరాంతి బ్రహ్మణాం అపి మతం, నిజ్ఞానవాదతత్వ యోగక్షేమకయా విరచితం(పాఠ ప్రా. ౧ 1, 43)

1) ఇరవ్యాదవ్ అన్ రెలియన్, బాల్యము 1 పు. 283 ఇట్టి వక్రము పండితుల వివరణకు యోగి క్రింద వైదిక ఇన్ పేరాంత, అ 2

యుండుటో చెప్పఁబడిలేదు." ¹ శంకరుఁడు తానొకవాదమును, ² శ్లోక భంగ వాదమును ³ గూడ నిరసించినాఁడు. విషయముతో సంబంధము లేని విషయజగత్తున్నదను నిరూపణమువలననే తౌద్యవిజ్ఞానవాద నిరసనము స్థిరమైనది. వత్స ప్రాప్త్యము మన మౌనవివేచనములపై నాధారపడియుండలేదు. ప్రపంచమును జ్ఞానస్వరూపముగాఁజూచినపుడు పాఠమార్థికతకము చెప్పఁబడినది. అదేవిధముగా జాగదనుభవము స్వప్నానుభవములకంటెను నిరూపించ యత్నించు వాదములన్నిటిలో శంకరుఁడు నిరసించినాఁడు. ⁴ జగత్తు తేవల మవిద్యానంతరాకమో యాతఁడంగీకరించఁడు. శంకరుని భావములో నవిద్య తేవలము వల్ల గతమైన శక్తియేకారు, దానికి జాహ్నుమగు వాస్తవికతయొక గలదు. అందరి కనుభవస్థిరమైన వృత్తివ్యాధిప్రపంచమున కదియే కారణము అవిద్య, స్థూల సూక్ష్మ రూపములనుగలిగి, యవాద్యమై, ⁵ భావాత్మక లక్షణయుక్తమైనదే అవిద్య. ⁶ అవిద్య, మాయ, ప్రకృతియు ననుభవార్థకములుగా వాడఁబడినవి.

పరబ్రహ్మమే జగదాధారమని శంకరుఁడు వాదించెను. బ్రహ్మము జగత్తుమంది పూర్తిగాభిన్నమైనదో, అత్య జాగ్రత్స్వప్న మును ప్రక్షా

1) శంకా 2, 2, 1

2) శంకా, 2, 2, 41

3) శంకా, 2, 2, 18, 21, 28.

4) రెంటికీ తేవలమేననినా నశంకరాద్వైతము రుచియి, లక్ష్యరూపి అద్వైత మకరందమునకుఁ బాటు ప్రాసన భావ్యములలో వ్యయింబ్రహ్మలయి చెప్పెను. "నాది వ్యప్తిప్రపంచము ప్రాంతి కల్పితమైవన్న నాతఁడెగుల జాగ్రవప్తయ ప్రాంతికల్పితమే యా, నండిత్, అట్లేనది 1873, పు. 1, 28

5) " తేవలమో వికల్పా దిక్ విలాగవ్య యోర్వ్యయో

అవిద్యాకల్పితోక్త్యా వ్యవహిత మేదాదయః

(విద్యాంశములలో నుదాహరణము)

6) అవాదితరూపం యద్విజ్ఞానేన విరియతే తదజ్ఞాన మితిప్రాజ్ఞానకలం సంక్షయః (విశ్వాన 1, 13)

7) అవ్యవహిత్యాది వాదీ స్థూలసూక్ష్మకృత్యాన్తే కా (నమో పాఠ పరిగ్రహేన 12 19) (3 వోయ్య: రోజావర్య: శ్రీవత్సరయిన పు 48, రోజావర్య: ప్రథమము,

ప్రతిమంది పూర్తిగావేత్తనదో, జగత్తుయొక్కగాని, జాగ్రదాద్యవస్థా
 క్రయముయొక్కగాని యథార్థతనునిరసించుటవలనఁ జరమాద్యప్రాప్తి
 సాధించఁజడదు, అప్పుడు మనము వాస్తవికవాద మంగీకరించి, వర్తమాన
 దేశములు నిరర్థకములని త్రోసిపుచ్చవలసినదగును. ¹ మిథ్యావర్తనము
 శాస్త్రతమింది జనించుటలేదు, బ్రాంతికొఁగినపు డది శాస్త్రగతమగుట
 యును లేదు. బ్రాంతికి మూలభూతము మన కర్మములుగాని, వర
 మాద్యముగాదు. జహయావప్రపంచము మన భావదోషముచేఁ జావట్లు
 వది భావదోషమును దొఁగించుటవలనగా, భావమును మార్చుకొనుట.
 బ్రాదు పాముగాఁ గనిపించును, బ్రాంతి తొలగినపుడు, పాము
 బ్రాదులేఁ గలసిపోవును. అదేరీతిగా వ్యవహారజగత్తు బ్రహ్మ సాక్షాత్కార
 సిద్ధిలో రీతమగును. ఇతఁ జగత్తు విద్యూరించఁజనుటలేదు, అది
 వేదాకరూపముతో గోచరించును. శివశక్తిభావము, క్రమముశ్చి
 భావము, కర్మావత్యములకు, ధర్మాధర్మములకు భేదమునుగుర్తించుట,
 వ్యావహారిక జగత్కూలమున మోక్షసంపాదభావశాసము, నివర్ణియు
 జాహ్నుప్రపంచ దృశ్యములలో తత్వ మున్నదని మూలించును, జగత్తులో
 బ్రహ్మమున్నదికాని, జగద్రూపమున లేదు జగత్తంతయు మిథ్య
 యేయై బ్రహ్మతోనంబంధములేనిదై నదో, ప్రేమయు శ్రావము, వైరా
 గ్యము నున్నత శీవిత విభావమున ఉపయోగించవచ్చు ధర్మావరణముచేఁ
 జరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారసిద్ధి కవశమున్నదని శంకరుఁ డంగీకరించిపంత
 కాలుము ధర్మమునకు విలువయున్నదని యాశంకించిగీకరించినట్లే.
 ప్రపంచ మనత్యమేకాని, బ్రాంతి కాదు శీవి శేవల మొక యనత్పదా
 ర్థము కాదు. అక్కలాని దాని వాక్య మునుకొను బ్రాంతిని దొఁగించుట
 వలననే మోక్షము లభించును. విద్యారణ్యుఁడు చెప్పినరీతిగా, " శివాత్మ
 పూర్తిగా వాశనము పొందవలసినదో మానవులకు మోక్షము లాభివరము
 గాదు "

బ్రహ్మమే లేకున్నదో మనకు శివాత్మయు నుండదు, బ్రాంతియు
 నుండదు. శంకరుఁడు చెప్పినవిధమున, " నిజముగాగాని యబద్ధ

1 యహి క్షవస్థాకృతిం కరియ మిహ్యన్ తద్వత్తద్వైతానాన్ గాన్త్రీ
 వదేహకర్తవ్యం తావత్తావత్తద్వైత, (కం ౪ మం ౨, 7.)

ముగాఁగారి వంధ్యకుఁ బ్రశ్నఁజేయుచుండును ¹ ప్రవంతమున తెల్ల యుభార్థమైన యాధారమునులేనిచో, ననతి బాని మూలమైనచో, బ్రహ్మమునూడ ననత్యమేయని మనము కొట్టివేయవలసియుండును ² ప్రవంతమునకు నత్యుభార్థమాధారము, ఏమన, "మరుమరిదికయు నిరాధారముగానుండఁజాలదు. ³ ఏన్నట్లు దీక్ష్యరకల్పికమో, దేనిద్రవ్య దీక్ష్యరవంబుమో, యది న్నట్లు మేళాఁజాలదు. ⁴ మనమీ ప్రవంతము ద్వారా పరమార్థముతోరఁ గలుగుచున్నామనఁగా నిప్రవంతములోఁ బరమాధ్యక్ష మిమిదియున్నదని చెప్పవలెను. రెండును భిన్నములైనచో, నొకటి నత్యము రెండిన దనత్యయావమునని చెప్పఁటలే నీయలేదు. ప్రవంతము బ్రహ్మమునాడుకొనియున్నది నాధారవదియుండవచ్చును. ఏది నత్యము నై నాధారవదియుండి, నత్యమునాడో బానిని ద్యక్ష్యమాత్ర మని చెప్పవలెను. ప్రవంతము బ్రహ్మముయొక్క నత్యస్వయావము గానున్నను, పరిచ్ఛిన్నమగు మనదృష్టికి గోచరింతు బ్రహ్మము యొక్క నాత్యద్యక్ష్యయావమేయని చెప్పవచ్చును. ఇని వ్యవహారగ త్వమత్య యంతమాత్రమున నిశ్చయమునాడు. ⁵

1 శంకరా గోపాలాచారిః 1 8

2 యదీహామేవ అత్యుభార్థో బ్రహ్మలోకపక్షప్రవంతః

3 నహి మృగవృద్ధి నాదయోఽపి విరాభృతా భవంతి (శం గో 13-14) మణియఁజారు, శంకరాచారిః ఉ: 6, 2, 3: మాం ఉ 17,

4 అపంకరాద్వైతమనఁబడి: ప్రవంతమును వ్యవస్థముతోఁ బోల్చిన యుచ మానమును భృగుమనరకతి పొంగిపిడి అద్వైతమనఁగలదని బుద్ధులెప్పుడున్నది "అత్యుచ గూర్చిన అత్యవయవీకరణగర్భితమైన అగ్రము దీర్ఘవ్యవస్థానఁబడి: అలోకమొక దియ్యున రేఖాంకులు పొడవైనదనియును,

"అత్యుభార్థమనఁబడరా అంతిమేఽప్యవ్యవస్థయే, దీర్ఘవ్యవస్థమృత్యురత్యేవ వర్ణమొకటినిప్రమా (18)

5 ఇంకొకవిందర్శనలో అద్వైత వైష్ణవది శంకరుని విషయమలోపరిపోషకు, "మూల్యశంభ్రావత్త్రమ రేమగును గృహ నదీవర్షక వృక్షకలాపిలు, మనశఃపరమ నేమగును ఇవన్నియుఁ గేవల మూలబద్ధవోదఁజావముతో మనమె విరవ్వరించిన మాత్రమలవముననించి, ప్రకృతిలోనేయొక బానిక పరావమిలేదు, మనకింద్రియ గోచరమగున దంబయి విజమైనది స్థిరమైనదియను, ప్రకృతినిర్వహణముననుచు, మిథ్యావిశ్వాసముల తేదము విరిచియేయుండును" మనదనిజ్ఞానమాత్రములు పు. 34

మోక్షమును గూర్చిన శంకరునిభావములవలన జగత్పశ్యమును గూర్చి పై వివేచింపన యంశము నమర్చింపబడుచున్నది. మోక్షమనగా నది అభింకులతోఁ బ్రపంచ మదృశ్యమైపోదని యాతఁ డుద్ఘాటించెను. విలసన శబ్దవలనఁ బ్రపంచము మొట్ట మొదటి ముక్త పురుషునితో నంత రిందియుండును. జగత్పశ్యమును వాళన మొనర్చుచే మోక్షమైనచో, విద్యచే నవిద్యను తోఁగొట్టుకొనుట మోక్షమునకు యుక్త మార్గముకాదు; అప్పుడు చేయవలయు కర్తవ్యము ప్రపంచమును వాళమొనర్చుచే. ¹ శంకరుఁడు తీవన్నుక్తి, విదేహముక్తి యను ముక్తిభేదములనుజెప్పినాఁడు. ముక్తావస్థకు శరీరముండుటలేకుండుటయు భేదముకలుగఁజేయును. సంపాదనంధములనుండి విముక్తియే మోక్షము, జగద్రూపమగు ననేకత్వ ముండుటయుఁ బోవుటయు ననువానిపై మోక్ష మార్గావధి యుండలేదు, మోక్షసిద్ధిగలిగిన వానిని జగత్తుమోక్షగింపఁ జాలనిదగును. అందుచే తీవన్నుత్పనిశిఁ, దశశరీరముతోఁగూడిన ప్రపంచము విరతివొందదు, కాని దానివెట్టిదృష్టితోఁజూడవలెనో యాతఁడు గ్రహించును ముక్త పురుషునికి జగ మింకొక శాంతిలో గోచరింతును. ముక్త పురుషుఁడు కామములచే నంధుఁడై, సంపాదనంబారములో నెవ్వఁడు అభింపని సుఖాదులకొఱకుఁ బరుగు రిడఁడు. తీవబ్రహ్మైక్యసిద్ధియగుట తోడనే, తీవులులేలు, విషయములులేలు, వాని ప్రవృత్తులు లేవును భేదబుద్ధినిఁ గలిగించు నజ్ఞానము నశించును. ² అవిద్యయునఁగా వాత్స నవాత్స నుండి వివేకింపలేక పోవుటయే. ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియా ప్రవృత్తులు మనకుఁ గలవని మనమెఱుఁగుదుమను విషయము వృష్టమేయని శంకరుఁ డంగీకరిండునుగాని, వీనిపై వాచారవధి, వరద్విత్పతీవులు నిజముగా వాని న్యక్తురూపములైన యనరద్విత్పాత్మ రూపములని యాతఁ డంగీకరింపఁడు. వరమార్థ మర్థమునుగ్రహించును దృశ్యము అన్నియుఁ వరమార్థమునకుఁ జెందినవే, అద్వైత మంగీకరింపిన అనన్యత్వ సిద్ధాంతములోని నత్యమిదియే. రామానుజుఁడు దీనినిట్లు విమర్శించినాఁడు,

1) శం ఖ 3 221

2) బ్రహ్మకృత్యబంధంబ్రతి, నమస్త్య క్రియాశరః పం షడంబ్య కృతపాద స్యాశనమ్, (శం ఖ 2.1.14)

“కార్యమవత్కమేషు తావత్తమేషు గాత్యతావత్తమేషు కనవత్కమేషు నమ
ర్థింశువాదు, చారిత్రవత్కమేషుపిదాంతమును నిలుపుకొనఁజాలదు; ఏలఁక,
వత్కమేషు దానికి నవత్కమేషు దానికి నవవత్కమేషుండఁజాలదు. తా
వదమే యు కమేష దై నదో, బ్రహ్మ మవత్కమేషు గావత్తమే లీదా,
అగత్తు వత్కమేషు గావత్తమే.”¹ నిర్గుణబ్రహ్మము అగత్తుతో నవవత్క
తమ గలిగియున్నదని యర్థైక్యత చెప్పబడినది. అగత్తుమమున కాధార
భూతమగు బ్రహ్మము, అగత్తుతో నమానముగా నవత్కమేషునదనియు
వాతఁడు వచింపబడినది. దృక్కప్రపంచ మవత్క మనియు వనఁగా,
బ్రహ్మమునకు వేఱగా దాని క స్థితియు లేదనియు వాతఁడు చెప్పెను.
ఈ యవవత్కమేషు శంకరుఁ డభావముగా ననఁగా, దాని కారణమునకు
భిన్నమైన దానినిగా నర్థము చెప్పినాఁడు.² అవవత్కమేషుకత్కమేషును
నమర్థింపఁడు; భిన్నత్వమునీ నిరసించునని తన భావముతో వాదస్పృశి
నృప్తవఱచినాఁడు.³ కారణధర్మమును, దానికి నుపసంహరించిన తాత్త్విక
తత్వమును అర్థింపఁడు, గాత్యము కారణముతో నేకమేగాని కారణము
కార్యముతోఁగాదని శంకరుఁడు వలికినాఁడు.⁴ ఏకత్వముతో భేదము
అన్నియు అయముకావట్లునుగాని యర్థైక్యతమునందు వ్యావహారిక
పారమార్థికతత్వములకు మధ్యమందుఁ గల భిద్రమును గప్పివేయుట
కొఱకొక నర్థైక్యతవ్రతవము చేయఁబడెను. మృత్తికా వికారముల
కన్నీటికి మూలాధారము మృత్తికయే యని చెప్పిన యుపనిషద్వాక్య
మున కర్థ భివరణముచేయుచు శంకరుఁడు ప్రపంచము బ్రహ్మరూపము

1) రామానుజాష్టమి, 1119

2) త్విత్తికవేదాదః (శం. బ్ర. 1, 1, 14)

3) కల్యాణవత్కమేషుకత్తేదం బ్రహ్మం కింతుకేదం వ్యావహారిక, (బ్రహ్మ) ఈ
అయమే వేదాదాదఃకేదం వేదమే;

“ప్రపంచము బ్రహ్మముతో వేకముగాదు; తాని మూలకారణమగు బ్రహ్మమునకు
వేఱ న యస్థిత్వము దానికిలేదు.”

“కారణం వృత్తం నామవత్కమేషు పాత్యతే, కత్తైకావత్తియేషు.”

4) 7 శం. బ్ర. 21, 7

బ్ర. 5—7

బ్రహ్మమూలమునని చెప్పియున్నాడు. కార్యము అనత్యములని యాతఁడు నిరసించునపుడు, “బ్రహ్మభిన్నము, లేక ‘కారణభిన్న’ము నని విశేషములు చేర్చినాడు. ¹ తీర్థికము నిజముగా నాతవ్యవస్థమని కాని, మన జ్ఞానమొక స్వచ్ఛద్వ్యవస్థమనికాని యాతఁడెప్పుడును చెప్పి యుండలేదు

నగునమైన నర్వసామాన్యలక్షణము పారమార్థికప్రమాణము కాకాలెని శంకరుఁడు నిరసించుటవలన నాతఁడు ప్రపంచమును మిథ్యా కల్పితముగా భావించె నని యూహించఁబడెను అద్వితీయమైన శంకరుని బ్రహ్మ మేలంతువులు దరిఁజేరినను మూలఁ దిరిగిరాని తేనెరీతుహరమువంటిదని తోచును. తర్మవద్దతిచే మనము జగద్రహ్మ నంబంధమును తెలిసికొనఁజాలమని, శంకరుఁడుచెప్పి, జగత్తు బ్రహ్మమూలము బ్రహ్మక రాధారాస్త్రీత్యములు తీనిదియునని యేయితరవాస్తవికవాది తీనిఁ దీసిపోతుండ నుద్ఘాతించియున్నాడు. బ్రహ్మమును జగత్తునొక సంపూర్ణ ద్రవ్యభాగమునని యాతఁడంగీకరింపఁడు గాని, వానికిఁ బరమార్థవ్యతిరేకత్య మున్నదనియు వాతఁడు చెప్పఁడు. ఇది, పెక్కుమంది ముద్రాపిద్యవంటితుత్తి నిర్ణయమునకు వచ్చిరి. ² ద్వ్యవస్థప్రపంచ బ్రహ్మసంబంధసమన్య వరిచ్చిన్ని మనముగనుగు మనకెన్నటికి నొక నమన్యగానే యుండునని శంకరుఁడుచెప్పినభావ మధికవరియతినిఁ జూపును అపాద్యమగువిషయముల కాదినిగ్రహింపఁజాలని మానవ విజ్ఞానము వ్యర్థమైనదని మనము నిరసించ నవసరములేదు.

ఇప్పుడు మనప్రశ్న యేమనఁగా, నేద్యవ్యవస్థలనుండి మనము వరహార్థము వచ్చేదింది కల్లానయిత్పించునో, అట్టివ్యావహారికద్యవ్య

1 బ్రహ్మ కృతిరేఖ, లేక కారణవ్యతిరేఖ, (౪౦ అ 22, 31 గాదరొంబంక 18)

2 మ్యాజీ అవతరణము నుండిఁజేరి, మ్యాజీమూలక చెప్పినాడు: “నే నితని బ్రహ్మంబును యెన్నివిధముల నరియని నేరాంతక త్యమయొక్క మత్తా మాత్రముల వర్తమచేసికొనిన బ్రహ్మకృతి నీ త్యమంబును మన ప్రత్యయంబులగాని, బుచ్చిరాదయంబులగాని రర్వశాస్త్రమనఁబడు అవతరణ ప్రవృత్తులను” (చిక్కవచ్చు ౪౪ అ ౪౪ న విరాచి ౪ 170).

ములు, పరమార్థవత్త్వమును గూర్చి మనము మనవరిచిన్న మనస్సులతో చూపించి కల్పించుకొను భావమాత్రములా? మఱియొకలాగునఁ జెప్పినచో, బ్యావహారికప్రపంచము పరమార్థముయొక్క వికృతిరూపమా? లేక మన వరిచిన్న దృష్టికి గోచరించు శేషబహిష్కారరూపమా? యనునది ముఖ్యపమస్య. జగము పరమార్థవికృతిరూపమని రామానుజుని మతము. ఇదియే హేగతే తత్త్వము, దీని ననుసరించి, వ్యవహార జగత్తు నిర్గుణబ్రహ్మయొక్క బాహ్యప్రదర్శనము. పైసోశాయొక్క తత్త్వ మొక విధముగాఁ జూచినచో నిర్దిష్ట ¹ జగత్తు శేషబావకల్పితమనుభావముయొక్క భారబోధులును, ప్రతిపాదించిరి. వీరు శ్యాంబుత తత్త్వజ్ఞునలెను, తరువాత నధికముగా పోపేష్వరయనునలెను, బాహ్యప్రపంచము వ్యక్తిగతమైన బుద్ధిగోచంమాత్రమే యని నిర్ణయించిరి. వత్సనృపారామమును మానవుఁ డూహించి కల్పించిన భావమాత్రాస్థిత్యముగఁబడి ప్రపంచమను వర్ణమునిచ్చు వాక్యములు గొన్ని శంకరుని రచనలలోఁగలవు. వరిచిన్నవ్యక్తులతో నిమిత్తములేకుండ బాహ్యప్రపంచమునకు యథార్థమగు నస్త్రీత్యముగలదనుభావమునిచ్చు కొన్ని వాక్యములును గలవు. శంకరుని తత్త్వమును పరిగా గ్రహించుటకు మన మవివాద మాయా సంబంధమును నప్పేష్టముగా గ్రహింపవలెను.

33 - మాయ - అవిద్య

బాహ్యప్రపంచ దృక్పథముమండి చూచినచో మాయయనియు, వ్యక్తిగతదృష్టిమండి చూచినచో వివిద్య యనియుఁ జెప్పఁబడును. ² బ్రహ్మము వాత్సయం బాకలేయినట్లు, మాయయు వివిద్యయు బాకలే. నిజముగా బాకనైన చాచి ననేకముగాఁ జూచు మానవవృత్తావము వివిద్య

1) ఎండిరి కోకితేశ్వర శాస్త్రి యిట్టిచపము శంకరునకుఁ గలదని ప్రాప్తికాలమునా, అని అద్వైతతత్త్వము

2) "అధిక ర్థయొక్క సంకల్పమునకు దశమై, పాచితేతి తరితముల మద మంబఃశేయఃకర్మణు చాచితి మాయయిందిము; అది వ్యక్తింబునై, వత్సము బాధ్యుండు శక్తిగలన నైవత్త దడర్శ యిఁబడును" (వివరణ ప్రశ్నోత్తరసంగ్రహము 11 ఇండియన్ శాల్ వాక్యము 1 పే 280.)

యందురు: కాని యిది మావస్తువందలకు సామాన్యమైనది. ఏలన, సవిద్యమగుర్ని కంకరులు చెప్పకపుడది నీదియనికాని వాదియనికాని చెప్పలేదు అదియొక విశ్వవ్యాప్తమగుకత్తి, వ్యక్తుల చిత్తములలో నది వ్యాపించునుగాని, వాని కతీతమైన కత్తియునై యున్నది. మన జ్ఞానోద్రిమము లదివలె న్నుకొనఁబడిన వస్తువులను జూచి, వ్యవహరించును, మన యింద్రియము లావస్తువులను నేనియుండలేదు. ప్రభులు చెప్పిన కథములలో నీకర్తరులు ప్రవచనమును న్నుకొనిరి నాడు. దానిని మనము దర్శించుదున్నాము.¹ మాయ విషయ విషయవంతులది, వ్యక్త్యాత్మకము సార్వజనికము గూడనై యున్నది. ఆసాధికములైన చిత్తములును² వాహ్యవస్తువులును గూడ దాని నుండియే వచ్చిరి. విదికారణముగా పవిత్యవచనము నత్యమై నదిగా గోచరించుచున్నచో, యది తేవల వ్యక్తిగతమైనదై నచో, నది తేవల మూహకల్పితమే యగుటచే, జగత్తున కుపాదానకారణమని మనము చెప్పుట కవకాశములేదు. అట్లుగాక, మాయ జగత్తున కుపాదానకారణమే యన్నచో, నవగా సాంఖ్య ప్రకృతివందినదన్నచో, నది యప్పుడు తేవలము వ్యక్తిగతము కాఁకాలదు. వ్యక్తిగతమైన అవిద్యయు, బ్రహ్మవంతులమైన ప్రకృతియు నేక కాంతుం దుద యించును, ఇం దీయికటియు రెండవది లేనిచో దురూహ్యము;³ అందుచే నవిద్యయుఁ బరమార్థముపై వాధారపడియున్నది.⁴ జీవాత్మయుఁ బ్రకృతియు నబోధ్యాక్రయ భూతములై యున్నవి. అవిద్యాప్రకృతులు నమానభిత్వతమ గలిగి, వ్యవహరజగత్తునకుఁ బెందియున్నది⁵ దేశకాలనిమిత్త కల్పితమగు జగత్తు, అవిద్యాదావర

1) కుతిదర్శనోక్తమే ను సేవ్యరసవృత్తిం, అత్థాం కర్తాయః క సేవకర్తం, ఉత్తర్విద్యయ ప్రమాణాదంతే ంస్య తస్య వృద్ధిశీర్షి, (విశ్వాంతిశ్మ 2)

2) బోధ్య: వ్యాఽంబు: జ్యోత్, అవసరార్థమంత్యోక్త్య భౌతికవ్యూహము నుక విజ్ఞానమంత్యోక్త్య అద్వి కల్పనమంతో భార్యమైవది అద్వియ, నింద్రియ గోచరమగు జగత్తు నేకకాలములుండునది, నరవృత్తాక్రయ భూతమై యున్నది

3) వృక్షాణామ: అవిద్యావంశవత్తైసాప్రాదుర్భూతా నెవకాంక: (155)

4) ఉత్తైకవిశ్లే: ప 5,9,5

మున మనకు గోచరించు పరమార్థరూపము అవిద్య యావనినీయు ఐతే యర్హత గలదై యీర్వదీయున్నది. శేష విజ్ఞానవాదముగాని, తాత్వికవాదముగాని శంకరుఁ డంగీకరించఁడు. శివాత్మ ప్రకృతి సంజాతమగు నొక వస్తువుకానిరీతిని, ప్రకృతి మన విజ్ఞానమునకు మూత్రమే గోచరించు నొక దృశ్యమును గాదు వస్తుప్రపంచాస్త్రీత్యము నకుఁ గల హేతువులే, శివాత్మాస్త్రీత్యమునకును గలవు. మన మన నము అపార్థకల్పనమునెఱచేయుచున్నచో అవిద్య యొందుకున్నదిఁ దేశకాలనిమిత్త పరికల్పిత జగత్త్రేణ యున్నదిఁ మాయకుఁ గారణ మేమిఁ ఈ ప్రకృతి లన్నియుఁ బరిచ్ఛేదిండుననుకొని పాద్యముకాని మూల నమహిమరూపములే ఉద్భవితృప్త్యరూపమగునాత్మయొద్దో అవిద్యావశమై నది, ఉద్భవతృప్త్యరూపమగు బ్రహ్మము దేశకాలనిమిత్తాత్మకమగు ప్రపంచ మైనట్లే, వ్యాపకచారిత జగత్కూలమున బ్రహ్మము నెఱిగినట్లే, మన మవిద్యామూలమున విద్యను గ్రహింతుము అభివేదనరత మకాదియై యేల సంభవించునున్నదో మన కనిర్వచనీయమైనది, కాని, మనవిజ్ఞానసహిత మానసమణుగాని వానిచే గ్రహింపఁబడుచున్న ప్రపంచము గాని మిత్యకాదు. వస్తుదృశ్యమొక యాపౌద్యత్యముకాదు. అవిద్యయు, మాయయు నొకేయనభవముయొక్క భాషాత్వతంతరరూప ములు క్లానము. తే నదృశ్యమగునదికావున నది యవిద్యయనఁబడెను; భాషాదృశ్యవశంబర, పరమేశ్వరునితో నమానముగా నిత్యమైయుండు నదికావున మాయ యనఁబడును. మాయ ప్రళయ కాలమందుఁగూడ ముందునని శంకరుఁడుచెప్పినాఁడు. తర్వణాదై న యాశ్వరీఁడు మాయ కవిపతిగావున, నాతని కవిద్యయును లేదు. సాంఖ్యకత్తజ్ఞ రీశ్వరు నంగీకరించలేదు, కాని ప్రకృతిప్రపంచముని కనాదియైన యవిద్య కారణ మనిరి. అవిద్య బుద్ధియొక్క గుణముకావున, బుద్ధి యందే యుండును, అవిద్య కనాదికత్తజ్ఞము బుద్ధిచే యాశ్రయించియుండు నని చెప్పవలెను. బుద్ధి, యా కారణముచే మూలప్రవృత్తమగు ప్రకృతి యొక్కరూపమే. ఈ విధముగా నవిద్యయొక్క భావవికత సాధింపఁ బడినది. వివరణప్రమేయసంగ్రహ మిట్లు చెప్పుచున్నదిఁ "అద్వైత దర్శనమున కాంతముకల్పించి, ద్వైతమునుదరించునెఱుంగునంత పాత నవిద్య మనబుద్ధిగతమైన లోనమే యుండును"నందేహమితిఁ

కాని, యది జగదుపాదాన కారణమగుటవలన నది మహానీయమైనది; విలస, దానివలన బ్రహ్మాక్షయము సాధ్యమగుచున్నది¹ అవరిద్దినట్లు మైన దానినిఁజెలిపి కొనుటకుఁ బూర్వము పరిచ్ఛిన్నత మన కవతరమైనది.

శంకరుఁ డవిద్యామాయాశబ్దములను నమాత్యార్థకములుగా నుపయోగించినను, ² రెంటికి భేదము నవంతరాద్యైతులు నిర్ణయించిరి మాయ యాశ్వరోపాద్ధియనియు, నవిద్యశీవోపాద్ధియనియుఁ జెప్పఁ జెడెను. విద్యారణ్యునికువరించి, మాయయందు బ్రహ్మయొక్క ప్రతిబింబమే ఉత్తత క్షుణ్ణరూపియగు నీశ్వరుఁడనియు, అవిద్యయందు బ్రహ్మప్రతిబింబమే ఈ ప్రయోగసహిత క్షుణ్ణరూపమగు శీవాత్మ యనియుఁ జెప్పఁజెడెను.³ శంకరుఁడీలావమునీ యిట్లు చెప్పెను, "నిర్గుణబ్రహ్మమే, మనము మనబుద్ధిచే భావించినపుడు ఉద్భోపాద్ధిగల నగుటచే నీ యాశ్వరుఁ డగును" ⁴ అవిద్యానంతాతము అన్నియు

1) ఇండియన్ లాల్ బాట్యూ 2 వ 177 పేజీలు; భావదానికీవనవదిరు; అవిద్యవలన స్పృహభూత చరితమునీ యిటుఁ జెప్పఁజెడెను

2) అవిద్యయే మాయయే వోకరికావది కల్పల్ లాకోవ్ లాఁడెను యా, నేలాంకపరము, 6 బావాన్యముకోగొడివ జగత్తవిద్యాశ్వరము, పరిచ్ఛిన్నమైనది దావముల నేలాంకమీత్యములు దృశ్యప్రపంచమున కాలంబములు అవిద్య మాయానామ రూపములు గల్గించి బాహ్యమయిన బాహ్యజగత్త మెట్టవినఁ జేయు చిన్నది అవిద్యా ప్రకృతిబుద్ధిని బాహ్యరూపమాయావేవశేవ (40 లా, 22, 2) మూల ప్రకృతి మాయయనియు, దానికార్యములై న అవలంబితము అవిద్యయనియుఁ గొల్పినమయములలోఁ జెప్పఁజెడెను ఉత్తత క్షుణ్ణపాత రూప్రకృతి మాయయనియు, నఉత్తత క్షుణ్ణ నపాతమైన చిద్రయనియుఁ గొండకు కలఁచిరి పక్షేవత్తీ బ్రహ్మమూల ప్రకృతీమాయా అతరణకీ ప్రవాహమొద్ది ప్రకృతి అపిద్యా వత్త్యవత్తయో గుణ కరితమై ఘోషరోపాద్ధి రూపమైన చిద్రయని కొన్ని యుద్వైక గ్రంథములు చెప్పుచు న్నది ఇది పరియగు అపిద్యాఁ దోఁడది ఓజస్తమోగలను నీశ్వరున కున్నదో బాంధవి శీవోకో భేదమునందే పోయి; బ్రహ్మంపభూతము అవిద్యశీవోపాద్ధియనియు, బ్రహ్మ నిష్ఠ మనీశ్వరుం యుపాద్ధిరూపమే మాయయనియు నిండుఁ జెప్పఁజెడెను

అవిద్యోపాద్ధిశీవో వమాయోపాద్ధికాఖయ,

మాయాకార్య గుణత్వన్న బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాః

3) వంశదా 16, 17

4) 40 లా, 20 6, 314, 2 నిలబ్ధోపాద్ధివంశదా

నిశ్చయనిశ్చయతే. ఈశ్వరభావా విషృంభితయే ప్రపంచము, మానవ బుద్ధితో నది సంబంధించియున్నది. అగద్యస్తుప్త అన్నియు నిశ్చర మానవిక భావములును, మానవబుద్ధి గోచరములు నై యున్నవి. అగత్కారణః తీర్థరూఢని తెప్పఁబడెను¹ గాని, మఱల అగి మవిద్యాకల్పిత మనియు నచింతఁబడెను. ² బ్రహ్మమును, మాయయు అగతులో నుండి, రెండును గలిసి దానియుపాదావళారణ మగుచున్నది బ్రహ్మమును, మాయయు కన్యము దానిదృశ్యమునై, రెండునూత్రము లోకినూత్రముగాఁ బెనవీయఁబడిన ట్లున్నవి.

34-వక్రతి అగతు

శంకరుఁడు యథార్థఅగద్యర్థవచనముతో మారకొనలేదు. తనవిద్వాంశము ననుసరించి, దృశ్యవచనంశరూపములను విరిశీలించి, విరిచివన్న భావములలోనుండునత్యమును నిర్ణయించినత్యము, నీన్న దృశ్యరూపములలో నెత్తిక్రమములో గోచరించునో తెలిపియున్నాఁడు ప్రతిదృశ్యమెట్లు తనభావారథాతమగు నత్యమును బ్రదర్శించి యెత్నించునో యాతఁడు నిరూపించఁజూతుకొనెను. పర్యమునకు మూలాధారభూతమై యన్యయ బ్రహ్మముండుటచేఁ, గ్రమముగా నుత్తరోత్తరాధికముగా బ్రహ్మస్వ రూప ముచిన్నత మగుచున్నది³. “మానవునియొద్దకుండి తృణము నఱకు నన్నియు నొకేదై తన్యముతో నిండియున్నను భ్రావము శక్తి మున్నగునవి నొకొకటకములలో నత్తు గిల్లనట్లే, మానవుని మొదలు హిరణ్య గర్భునివఱకుఁగలయున్నతనత నొకొకటకకేరించిన జీవ

1) 1,1,2

2) హల్లుఁ అవిద్యాత్వికాపాపాదిశక్తి నిష్కర్తృత్వవిద్యేత్వా వరనేత్రరాక్రయా మాయ (శం ల 143) మతయంతాయ శం ల 2 1 14. 1 3 19. అవిద్యాయామాయాయ

3) యద్యత్త్యేక ఏకాత్మా వర్తమానేషు స్థావరజంగమేషు గూఢప్రకాశై రిదో పాదివివేచకః సూక్ష్మో అపృథుః సౌఖ్య నిత్యస్తై ర్భూతపిష్టపి ఉత్తిరోత్తరమనిష్టపి భావత్యం బాహ్యై ర్భక్తి విశ్లేషైః సూక్ష్మైః (శం ల 1111)

రాశిలో గ్రహభ్రాంత్యమును వికసించుటకు మనముమానుచున్నాము¹ దృశ్యప్రపంచమున మన మీక్రిందిభేదములను దర్శింపఁగలము. (1) కర్మ ఫలప్రవాహమును నిశ్చయము, (2) కర్మఫలసమయము నామ రూపాత్మక ప్రకృతి ప్రపంచము, (3) ఉపాధిగతములైన జీవాత్మలు, కర్మఫలము లనుభవించు నిమిత్తము 30గి 30గి లోకమున జన్మించు చుండుట - ప్రపంచముయొక్క అవేకత్వము భోక్తయు భోగ్యము, కర్తయు గర్మభూమియు నను ద్వంద్వములపై నాధారపడియున్నది. అడప్రపంచమంతయు శీత్రమని చెప్పఁబడెను, ఏలన నితరు జీవులకు తమ కర్మావరణమున తనుకొనఁజేసిన వాతావరణమున్నది. ఇతరు జీవులు తమ జీవితకల ననుసరించి కర్మలోనర్పి, ఫలితముల ననుభవించుచు² ఇది ప్రపంచభూతాత్మకమగు అడప్రకృతి జీవప్రపంచమాత్మలతో నిండి యుండును జీవాత్మల భూతములలోఁ బ్రవేశించి తరులతావల నునన దేవతారూపములఁ బాల్చును³ ఈ సంపారవ తమునందు, భిన్న వర్గములకుఁ జెందిన జీవరాతు లున్నవి, వాని తమగుణములైన యను భవములకు నరిపోవు పరిస్థితులందుఁ గల్పింపఁబడినవి. త్వలబ్రహ్మ పర్యంతముగల యా జీవరాశి జోహనక్రమములో నున్నతములగు ననుభవములను జొందుచుండును.⁴

ప్రపంచపరిణామయొక క్రమము ననుసరించును.⁵ ప్రకృతి మరిది ప్రభుమవస్తురూపమగు వాతాతము దేశవదార్థముల కావరమై యుద యుదయెను. "బ్రహ్మాండమంతయు నిశ్చయమై యుదయించినది,

1) ౪౦ లా 1 ౪ 30 యజుర్వేదాంతమున నున్నది మనమున్నది ప్రపంచమునకు
జ్ఞానైక్యమున ప్రతిబంధి అరెనటాయానీ భవన్ దృశ్యతే శామనైక్యమునకు దేవదారణ
గర్భవర్ణనమున జ్ఞానైక్యమునకు ప్రతిబంధి అరెనటాయానీ భవన్ దృశ్యతే శామనైక్యమునకు దేవదారణ

2) పోతపోగర్భం, విద్యుదాత కర్మపరాక్రమ్యం ౪౦ లా, మం ౩ 3 1,1,

3) ప్రతిదేశమునకు అంబురమునకు చెందినవారే (౪౦ల 1,2,17, 1,3,33

4) ౪౦ లా 1,3,10 ౪౦ల ౧,౩,10,

5) ౪౦ల 2,1,24-25,

మొదట వాతాశము వా చెనుక నితర భూతములును జనించినవి ¹ అతాశము జడము, నేతము, కవంతము, తర్కగతము, పై న ప్రథమ భూతము, ² అతాశ మునుగా నవతాశమును, నత్యంతసూక్ష్మవదార్థమును గూడఁబై యున్నది. అతాశమొంత సూక్ష్మతను వదార్థమైనను పదియు భూమి అలాగ్ని వాయువర్షములకు జిందినదీయై యున్నది. అతాశ మునుగా గేవల నిరోధములులేని యవతాశమాత్రమును బొద్దుల భావమును శంకరుడు జిందించినాడు. ³ దీని యథావాత్మకమైన లక్షణము భావాత్మకలక్షణ ఫలితమై యని శంకరుని వాదమైయున్నది. ⁴ అతాశమునుండి యితర సూక్ష్మభూతములు బుద్ధత బోధానక్రమముతో నుదయించును. ⁵ అచనిషద్వర్ణనము ⁶ ననుసరించి, యాతాశము నుండి వాయువు జనించునని శంకరుడు చెప్పినాడు. అగ్నివాయువు నుండియు, నగ్నినుండి జలమును, జలమునుండి భూమియు నుదయించును. ఈ వంద భూతములును దాని విశారదావములకంటె నెక్కువ నిత్యతగదిగిన వగుటచే నవి కాశ్యతములు నివివాతములు నని వర్ణించె జడివది. ⁷ అతాశమునకు శబ్దము గుణము వాయువున కొత్తిడి, అగ్నికుష్మతయుఁ గాంతియు, జలమునకు రుచియు, భూమికి గంధమును గుణములై యున్నవి. భూతములకు గుణసంబంధము దీజవృక్షసంబంధము అతాశకారము శబ్దతన్మాత్ర, అతాశము స్థూల శబ్దము నుదయించఁజేయును తన్మాత్రలో భూతమును దానిగుణమును గూడ ముంచును. భూతములలోఁ గూడ బోధానక్రమమున్నదని మనము చూచితిమి. ఇవన్నియు వాతాశతన్మాత్రలో నున్నవని తెలియుచున్నది అవఁగాఁ బ్రపంచమంతయు వాతాశమునుండి లీక శబ్దమునుండి, జనించుచున్నది

1) శం. భా 2,3,7

2) శం. 1,1,22; 1,3,14 య. తాం. ౩ 3,1,43 8,14

3) అనువాదక (శం. భా 2,2,22)

4) పుష్టిభూం

5) శం. భా 1,3,8-13

6) పై. ౩ 2,1; తాం. ౩ 8,2 2-3

7) తాం. ౩ 4,3,1; పై. ౩ ౩ 1,5 22

మహాభూతకల్పితమైన జడప్రపంచమంతయు నీ మాతృభూత మిశ్రమములచే గలుగుచున్నది ¹ స్థూలాకాశము శబ్దమును, వాయు వాత్తిదీని శబ్దమును, నగ్ని వీనిని మతీయు ముష్ణమును గాంతిని, జలము వీనితోఁగూడ రుదీని, భూమి యంతర భూతగుణములతోఁబాటు తన నహజగుణమైన గంధమును బ్రకాశింపఁజేయును. ప్రతివస్తువునకును శబ్ద స్పర్శ రూపరసగంధములు గుణములై యున్నవి. భూతకల్పాత్ర లయనిర్మాణములేని యవిర్బిప్సము నేతమునగు వదార్థరూపములై యుండఁగా, స్థూలభూతవదార్థములు నముచ్చయద్రవ్యములు, ఇవి గూడ నణవిర్మాణములేని యవిర్బిప్సద్రవ్యములనియుఁ జెప్పఁబడి నవి. ² స్థూలభూతములు పరిణామవిశాంతులనే భిన్నవస్తూత్పత్తి హేతువులగుచున్నది జడవదార్థము విశ్వసంపత్తిపరిణామమందునున్నది. ఇందు తాత్కాల్యమునుండియు మూర్ఖులు కలుగవచ్చును, బ్రహ్మాండ పరి వృందన మున్నదని శంకరుఁడు పలికినాఁడు ³ ఈ భూతములన్నియు నచేతనము లగుటచే నవి స్వయముగాఁ జరిణామమునొందఁజాలవు, వానియం దంతర్యామిఁడై యాశ్చర్యఁడువాఁడని భావించవలెను. ⁴ భిన్నభూత ప్రవృత్తులకు భిన్నదేవతలు కారణములనిచెప్పినచో నందు విరోధమేమియును లేదు, ఏలన, దేవతలందఱు నీశ్వరుని క్రియారూపములే

1) ప్రతి స్థూలప్రిప్సవందును, భిన్నపరిణామములతోఁ జంఛకల్పాత్రలగుండును దీనినే పండితరణిండును అపిగాఁ జంఛకల్పాత్రలను మిశ్రమములొంది, స్థూలమా క్షుత్తియగుట శంకరుఁడు పండితరణిండుగూర్చి చెప్పలేదు భావి యసంకలనైక ములో దీని కధికప్రా సక్త్యము గలిగెను యా వేదాంతవారము త్రివ్యక్తరణిండు శంకరుఁడు చెప్పియున్నాడు వాదవృత్తిఁదీనిఁజెప్పెను

2) అద్వైతవేదాంతము నెఱుపెరించి శాంతవరగా మాతృభుమిమైన జడవదార్థ నిలాగముగాను జలువనెఱగా, బుద్ధిభూమిండునకు పార్శ్వమైన అల్ప దేవవదార్థ శయ

3) పరమేశ్వర నరవృందనము

4) పరమేశ్వర ఏక తేజ తేజాత్మనానకత్వమానోఽనిర్వాయం ద్రం ॥ ౧౦ ॥ భారం పూరి (౧౦. భా 2 3 13) పరిణామమన కన్నిదశలో పిశ్వరసంకల్ప మనవరము లేదని రామాయణము ఇది. చెను అనాశోక్త్యైకైః బాధ్యమైక్యపరిణయే దైవసం కల్పము కలుగును

అయమనఃగా వృష్టియొక్క అపక్రమము ¹ అయశాలమందు, భూమిజలమందును² జలమగ్నియందును, నగ్నిచాయువునందును, వాయువాతాళమందును, వాతాళ మీశ్వరులందును బ్రవేశించును

మనకు మున్నగు నిందియములన్నియు భూతగుణ శక్త్యావ ములు గలవేయని శంకరు నభిప్రాయము. ఇతరవస్తువులవలెనే మనవ దేహము భూమిజలాగ్నిత్రయముచే గల్పితము³ మనఃప్రాణ వాక్కులు భూమిజలాగ్నులకు వరుసగా నరిలోపును,⁴ ఇవి స్థూల భూతములకు భిన్నములైనవిగాను, వానికిఁ జార్యముగాని యతం తరముగాని యుత్పత్తియగునని కొందరు చెప్పవలెయుమును శంకరుఁ డెఱుంగును. ఏది యెట్లైనను, నిది భూతములవలెనే శక్త్యయముగా నచేతనములును, భిన్నప్రయోజనములకు పాథనములుగా వృత్తింపఁ బడినవనియుఁ జెప్పవచ్చును అదవచార్యము వచార్యమని చెప్పబడెను.⁵ అదప్రపంచములోఁ బ్రకృతి నమస్వభావము గలది⁶

శీవప్రకృతిలో నొక మాత్రపనియతి మనకు గోచరించును ఇందు పస్తువులం దంతర్గతమై యొక శీవశక్తియున్నది ఈశక్తివలన నీవస్తు వులున్నత వరిణతి నొంది, యొక లక్ష్యమును సాధించుచున్నది ఒకశీల

1) ఈ శంకరా 2,3,14 పోల్చుటకే: 'సంకటామలయోక్త్య క్రమ పరిణామము, క్రమముగా నెఁ జిదిగి లయ మెగులయను గూర్చిన యా యుపదేశము యొక్కలావము మనకుఁదెలియఁజుటఁ జాలవంతనిశ్చయిరణము మనకులేదు కాని, యది ప్రకృతికార్యమనఁగఁ గొంతమాత్రలావము నీయవచ్చును భవవచార్యములు నీటిలోఁ గరఁగిపోవును నీడువేడిమిచే నెరిగియి రాయివునా మాత్ర బాయువు నైఠిలోయన కొంఁ దియ నతిమాతృమై యాతాళముగా మానవచ్చును ఈ కృతరేత క్రమమనలయ వేర్వదనగును దీని క్రమపరిణామము వృష్టి" (హ్యూసివ, నిర్వహ 45 వేదాంత వి,237)

2) శం అ. 6,22,2-3

3) శం అ 2,4,20: 1,1,2

4) శం అ 13-22

5) శం అ,22 అ: 2,8,

జీవించుటలేదు, ఏలన దానియందుఁ జరిపూర్ణకనాందు లక్షణములేదు, ఒక స్తంభముగాఁగాని, యొక విగ్రహముగాఁగాని మార్పునాందు నాంతరంగిక లక్ష్యముకానిది. అలముకాని దానియందులేదు కాని యొక యొక్క నిజీవము. దాని ననుకూలవాతాపరణ మందుందినదో పది దిగిర్చి, మొగ్గపెట్టి, పుష్పించి, పలింకుకత్తి గలిగియున్నది. దానికిఁ జూచుటకు, వినుటకు, ననుభవించుటకు, నప్పుష్టముగాఁ దాను గావలసిన దానిస్థితిని దెలిసికొనుటకు కత్తియున్నది. ఇంకజంతు పనుకూలవర్జితము లలోఁ దెలిసిందుజీతాక, దానికనుకూలవర్జితములను దెలిసికొను లక్షణమును గలదు. ఒక ప్రయోజనము కాశించి జంతువు కరించును, మొక్క యీననిఁ జీయఁజాలదు, మానవుఁడింక నుక్కప్పవై జీవితమును బ్రద ర్శించును శంకరుని వాక్యములలో మానవుఁడు ప్యుత్పన్న చిత్తుఁడు, పంకల్యైశ్వాన కత్తు లాకనిఁ గలవు. వనలకాదుల వికసించుకత్తియు, జంతువుల సంబాగ్రహణ కత్తులును, మతీయు దూరదర్శిత్వము, నిత్యానిత్య పన్నువివేకము, వదనద్విత్యక్షణ మున్నగు కత్తులను మానవుఁడు కలిగియున్నాఁడు నమగ్ర మనుష్యత్వపేర్చిగాంచిన వారు దేవతలు ఈ విధముగా జీవప్రపంచములో నాలుగు వర్గములు మనకు గోచరించును, దేవతలు, మనుష్యులు, జంతువులు, పృక్షములు,¹ ఉపనిషద్బాసము ననుసరించి, తరులకాదులు భోగస్థానము లనియు, నందు జీవాత్మలు తమ యనక్కర్మఫలాను భవమునకై ప్రవేశించిన పనియు శంకరుఁ డంగీకరించును,²

మఖముఃశామభూతి దానికిఁదెలియకున్నను, పూర్వకర్మ క్షయము దాని కగుచున్నదని చెప్పఁబడెను శంకరుఁడు సామాన్యముగా మూఁడు రకముల దేహధారులగుజీవుల నంగీకరించును. అత్యంతమశామభోగము గలవారు దేవతలు, మఖముఃఖవిక్రమ భాజనులగు మనుష్యులు, విశేష దుఃఖితావము ననుభవించు పశువర్గము³ ఈ దేహచందంధ మున్నంత

1) కంఠ 3,1,2,4

2) కంఠ, 3,1,24,

3) కంఠ 2, 1 74

కాంచును నీజీవులుప్రాణకర్తలు మాత్మవేరిరములతోఁగలసి, మోక్ష ప్రాప్తికాలమువఱకు వానినందివట్టుకొనియుండును అగ్నిమండి పెర కులవలెనె, జీవు లన్నియు బ్రహ్మమునుండి అహిర్గతిగాంచినవనియు, పెరకులు తిరిగి యగ్నిలోఁబ్రవేశింపలేవుగాని, జీవులు తిరిగి బ్రహ్మ యందుఁ బ్రవేశింతుననియుఁ తెప్పఁబడెను. ¹

35 జీవాత్మ

జీవాత్మలక్షణవరిశీలకమునలనఁ బరమాత్మైకత్య వత్కర్తృత్వమును మనకుఁ గలిగిండునీ వేదాంతమునకు లక్ష్యము. వేదాంతవాక్యములం దీయర్థములు తెందును గోచరించును, ² క్షుభకులనంధములు, అష్టానిష్ఠములు, విశ్వయానిశ్చయములు మున్నగువాని నంపుజీరావము లోని భిర్బాంశములన్నిటి నేకమునూర్తమున దర్శించుట మనకసాధ్య మైనను, దానిసామాన్యభిర్బాంశము, ముఖ్యలక్షణములు మనవరిశీలన మునకు ముసాధ్యములై యున్నవి. జీవాత్మ విజ్ఞానాత్మయుఁ, అరిజాను గతమునై యుండఁగాఁ, అరమాత్మ యెట్టిపూర్వులకును వశముకానిదై యున్నది. ³ మూలరూపములో జీవాత్మయుఁ అరమాత్మయు వొక్కటి యని చెప్పఁబడెను తత్త్వమనీ ⁴ వ్యతిరేకలక్షణయు క్తములైన వస్తువులు నమానములుకావనునాక్షిపణయు నిస్సారమైనది, పిలవ లక్షణవ్యతిరేకత్య మనత్యవని రూపింపవచ్చును. ⁵ సర్వానుభవ కారణభూతమైన యాత్మకును, మనమనస్సునకుఁ బొడకట్టు 'నెను'

1) సుం. ఉ. 2,1,1; గో.ఉ. ఉ. 3,3,420; బృ. ఉ. ఉ. 2,1,20, య. ఉం. 3, 20-21; అ. ఉ. 3 3; తాం. ఉ. 6 2,2

2) కం. అ. 2,3,25.

3) కం. తా. 1,3,24; తో.య. కతో.ఉ. 3,1; మం. ఉ. 3,1 1; శ్లో. ఉ. 4,6 7

4) తో.య. : శ్రీకృష్ణమతస్థల ముఁబవర్తనకాలము ప్రతిపక్షముకై వ్యవహార యంతరములందు సంకల్పకాయమున వర్తనచార వర్తనములు పితృకాయము మూడవ పాదమున పరిపించఁ బడును 5) కం. అ. 4,1,3,

'వాది' యను వాక్యము లేదమును కంఠము దతివాగరూపకతో వికరించివాడు. అహం ప్రత్యయవిషయము తదస్మాక్షియైవ ఆత్మగాదు, కర్తృత్వ తోక్తృత్వాది గుణవిశిష్టమైవ శీవాత్మయే. మనస్తత్వవేత్తలంతర్విలోకనవిషయమే యాత్మయనిచెప్పాడు. సరమాత్మ తద్వచిత్వరూపము, ¹ శీవాత్మయొక్క లక్ష్యసిద్ధికై ప్రవృత్తిగలిగియున్నది. ప్రవృత్తి మనకందము నిగూఢము సత్యంత వన్నిహితమునైన యనుభవము. సర్వప్రవృత్తులకు శీవాత్మయే కర్త ² కర్తృత్వ మాత్మకు ముఖ్యవ్యభావమైనచో, ముష్టత లేకుండ నగ్నియొండనిరీతిని, కర్తృత్వహీనమై యాత్మయొండఁజాలదు గావున దానినుండి యాత్మకు విముక్తిలేదు. కర్తృత్వము దుఃఖసంతోషముగావున కర్తృత్వనిముక్తిఁ జొందసంతకాలము మానవుఁ డుత్తమస్థితినిఁ జొందనశ్లేయగును. అట్లేహరిలక్షణమే కర్తృత్వమై యొండఁగా, దాని వాత్సల్యరహితము చుట్టము ³ శీవాత్మ నిస్పృహమగుగాఁ గర్తయే, లేకున్నచో, వేదదివలన్నియు నిరర్థకములగును. అత్మకుఁ గర్తృత్వమును తెప్పిన యుపనిషద్వాక్యములు గలవు. ⁴ కర్తృత్వము నిజముగా విజ్ఞానోపాధి యందేకబదు. శీవాత్మ విషయవిషయ, ఆత్మావాత్మ, వ్యయోపమము. వ్యక్తి తోపాధిగకమైన ఆత్మయే శీవి ⁵ అజ్ఞానసహితమైన ఆత్మయే శీవి ఇమర్సన్ భావలో, ⁶ ప్రతి మానవుడు నిశ్చరుఁడయ్యు, మూర్ఖునిగా నవించుచున్నాడు ⁷ అదిద్యలేక తార్కికజ్ఞానము శీవాత్మయొక్క

1) కంఠా 2,3,40 (2) కంఠా 1,1,4

3) కంఠా 2,3, 40 తస్మాదిహితవాక్యానే నైవాత్మమే కర్తృత్వమ్ సహ్యునికమ యోగంబావతో ఉ 3,4 అత్మకుఁగది పురుషునకుఁగది కర్తయొక్క ప్రవృత్తితో కది తమలేదది కర్తృత్వము హంబ్యము సంగీతంఁబడు ఉపాధిసంబంధము సరి సజ్జానతకమైనపు డది కర్తయనఁబడు చున్నది త్వాంతానము సదిద్యునిది అదైకమను, ప్రత్యయని హంబ్యమును తెచ్చుచున్నది

4) బృహాది 4,3,12; ఉ 3,5; కంఠా 2,3,33

5) కంఠా 2,3,41

6) మనోబ్రహ్మ శీవాత్మ వాఁ గోపరిహంతురేవ సవత్సరంబై గ్రామీనుతో నెందునిరున్న యొక రాజకుమారునితోఁ దోర్పుడు కొంతకాలమున కారాధ, తనది

వ్యక్తిత్వమునకుఁగారణమై, "వందింది వందివఁబడుచున్నది." జీవాత్మకు బుద్ధి సంబంధమే దాని విశిష్ట లక్షణము. పరిపూర్ణజ్ఞానముచే సంసారము ఒశించు సంకలనకు నిలక్షణమై యుండును.¹ మరణానంతరమునఁ గూడ జీవాత్మకు బుద్ధిసంబంధమిందును అది మోక్షము చేకవే విచ్చిన్న మగును. కుమార్తవ్యతోను, మరణావస్థయందును, నీబుద్ధిసంబంధ ముద్వక్తమై యుండి, జాగ్రదవస్థయందును, సుషుప్త మందును నది వ్యక్తమగును. ఈ సంబంధమున కవిచ్చిన్నతను మన మంగీకరించుచున్నచో గారణధర్మము భగ్గుతఁడెందును; ఏలన నిశ్చిత కారణములేకున్నచో నేదియు నుదయించదు.² మరణశామందాత్మ వివర్ధిందివేయు వంతభూతమయమైన స్వభావినమును,³ వంతప్రాణ ములును,⁴ దేహబీజ రూపమగు మాక్షుభాశాంశపరికల్పితమైన మాక్షు శరీరమును⁵ గలిపి చూచునవ్యక్తిత్వ స్వరూప మేర్పడుచున్నది. మాక్షు శరీరమునందు,⁶ వంతజ్ఞానేంద్రియములును, వంతకర్మేంద్రియ

సమూహము నెదిని, గోపాంతం తోకిపోతు. కిది, అన సర్వభూమిత్వమును మఱుఁగించెను

రామనాథో వ్యుత్థిప్రాప్తో ద్యాకాశానో వివర్తతే,
యత్తైవమాత్మనోఽక్ష్యవ్య కీర్త్యమప్యాదిరాక్ష్యతే॥

1) శంఖ ఖా 2, 3, 10

2) ౭ వ్యవస్థితో బుద్ధియై బ్రాత్మలన్నియువిశ్వతః పంచించనని చెప్పఁబడెను. కాని కేవలబుద్ధియై నున్న ద్విమలజానవంతో బ్రహ్మచందః నేతః పయః చెప్పఁబడెను (కాం. ౧, 8; కం. ౨, 3౩1)

3) అన్నమయకోశము

4) ఇంద్రియములు లేండు వివక్షియై బుద్ధిఃప్రియమై, జాగరదవస్థలకుఁ జెందినది. క్షోబ్ధియైయుండు, చలన కర్మలను ప్యాదీత మొకద్యుత్తామ మెవ్వున ద్విజాతవ్యవహారం జెందినది. అబ్రాహ్మణమే వంతప్రాణములుగా ఒకరింపఁబడును మాక్షుశరీరము మిక్కిలి చిన్నరూపము గలది కాదు దృగ్గోచరము కాదు (శం. ౨, 14 13)

14 13)

5) మాక్షుశరీరము లింగశరీరము భూజాగ్రయము

6) దేహ-బీజాని, మోహమాక్షుని

7) సాంఖ్యం లింగశరీరమున కిది సరిదిొప్పును

ములును, పంపప్రొడకత్తులును, మనస్సును, యద్వియుఁగలిసి వరునే దిండియము అప్పలి ¹ ఈ మాక్ష్యకరీరము భౌతికమేకాని, మిక్కిలి మాక్ష్యమైత దగుటచే, దేహమును విడిచి బోవునపుడు దృగ్గోచరము కాదు. మాక్ష్యదేహమును, ప్రొడకత్తులును, మోక్షసేద్ది కలుగునటకు నాత్మకుసంబంధించి విడువని పైయుండును, కర్మాశ్రయ భూషము మాత్రము ప్రతి జన్మమునందును మాణుడుండును. ² వ్యక్తిత్వమున కారాధము వాప్తిలోఁగాని, యుపాధిలోఁగాని, చూడము. విద్యాకర్మ ప్రభా ³ కమన్వితమైన కర్మాశ్రయమే దాని కారాధము. సంసార ముండఁబంత కాలము మాక్ష్యకరీరము ప్రొడకత్తులును దనతోఁ దోడ్కొని బోవును, తరులకాదిజన్మములెత్తినను నిది యాత్మననుగ మొందును, కాని యట్టి జన్మములలో నంతఃకరణేంద్రియములు నిద్రాణములై యుండును సంసార మనాదియగుటచే, నాత్మకీ యుపకరణమనఁ వ్యయ మనాదిగానే కల్పితమయి యుండవలెను, మూడవదైవ కారణ కరీరము, కర్మమాత్రము ఏమనరించి, జన్మాంతరములలో యాత్ర చేయుచుండు నిత్యత గలదై యున్నది. ఈ యాంతరంగిక వ్యక్తిత్వ వివరణము లన్నియు సాంఖ్యాల సిద్ధాంతమునకు నరిపబడును. ఒక పంప ప్రొడకత్తుల విషయముననే శీదమున్నది.

పంపజ్ఞానేంద్రియములును, మనస్సుకుశ్చత్త్రయోగవియు ⁴ మాక్ష్యములును, పరిచ్ఛిన్నములునై యున్నవి. అవి వరమాణ తుల్యములు కావు, అయినచో, నవి కరీరసంతయు వ్యాపించి యుండుట కవకాశముండదు. అవి మాక్ష్యరూపములు గలవి, భూలము. లై నచో మరణానంతరమని దేహమును విడిచిబోవునపుడు కాన్పించవలెను. అవి పరిమితపరిమాణముగలవి; అట్లుకాక వర్తవ్యాప్తము

1) కర్మభూతోక్త్యభావకత్వ తోమనోమయాది సంశకోచాక్షా ఆచందరః మిథాః జనితేయః, (కం. రా. ౪౫. ఆ. 4, 1, 4, 17)

2) కం. రా. 2, 4-8-12, మాక్ష్యసేవోపదేశం ఆఫ వేరాంత (పు. 3256).

3) య. ౪౫. ఆ. 4, 4, 2.

4) కం. రా. 2, 4, 1-4

కైనచో, నవి దేహమును విడిచిపోవుటగాని, తిరిగి దేహమునఁ బ్రవేశించుటగాని యుండదు. శంకరుఁడిచ్చిన వివరణములో నింద్రియ ప్రవృత్తులను గూర్చియు కాని, దాని భౌతికభాగములను గూర్చి ప్రసంగించియు యుండలేదు. ఇంద్రియము లన్నియు నవి యాక్రమించు స్థానముల వరిమాణములనే గలిగియున్నవి.¹ ఈ వివిధేంద్రియములు వివిధభూతములనుండి వచ్చినవనియు, నీ వివిధభూతాధిపై నతములే యింద్రియాధిపై నతములుననియుఁ జెప్పఁబడెను.² ముఖ్యప్రాణమే జీవితమంతకును కైతవ్యమిచ్చి నడపుకర్త. మూలనీయంత్ర మంతయు దానిపై వాధారపడియున్నది. ముఖ్యప్రాణమే యింద్రియ ములనుగూడఁ జోషించునదికావున, నవియుఁ బ్రాణములని చెప్పఁ బడెను.³ ఉపాధిగతమైన యాత్మయే జీవుఁడు, జీవునకే కర్తృత్వ లో కర్తృత్వము లాన్పవిగాని యాత్మకులేవు.⁴

జీవుఁడే దీ హేంద్రియాధిపతియై, కర్మ ఫలసంగియై యున్నాఁడు. ఆత్మయే జీవుని మూలరూపము గావున దానికి విభుత్వమున్నదనియు నలుత్వముకాదనియుఁ జెప్పఁబడెను. దాని కణవరిమాణమున్నచో, దేహమంతయు వ్యాపించు వేదనాస్థానముండఁజాలదు.⁵

1) శంక భా 2, 4, 8-13

2) శంక భా 2, 4, 14-16; బృహ భా 4: 1, 3, 11; 3, 2, 23; సాఁ 4: 1, 2, 4.

3) శంక భా 2, 4, 6,

4) పరంబ్రహ్మ, అవభూతహిత్వవ్యాధిరహితం, తదేతజీవన్మ సారహర్మికం వ్యవహరమ్ .. ఇతిరామోకర్మిభిః (శంకరా 1. 3. 19) ఇట్టి అవనూనే స్థిలో స్థితిన్ నమస్త్రయోగమున మునుగు నుదాహరణమిచ్చిరాయ నమస్త్రయోగో వాతవిః శావనో వాతవిః మనమ గుర్తింపలేదు; ఏలన నమస్త్రయోగోని నాచి, ఇతలంక శావన వాతవి వాచ్యునించిన ప్రతి జీవాత్మయు వ్యవహరమును గోల్పోయిన పరమాత్మయే సంసారకలండమగు కర్తృగర్తలు, నాచి మున్నగువాని సోమలంకరిం బానిని విడిచిపెడలెను

5) శంక భా 2, 3, 29

భా. 1-3

శీవ మణువరిమాణము కలదని వాదించువాడు చెప్పునదేమనగా, నదియొక దేహమును నిడిచి వేతొక దేహమును బొందుతుండుటచేతను, తర్వవ్యాప్తమైనచో వట్లు రాకపోక అందపు కాపునకు శీవమణునర్వరూపము గలదని వాదించురు. ఈ రాకపోక అపొధులకేగాని యాత్మకు లేవని శంకరునివాదము. ¹ అణువరిమాణమే శీవునకుండుట నిజమైనచో, దేహమంతయు వ్యాపించియున్న దేదనలకు గ్రహించుట సాధ్యము కాదను వాదమునకు నమాధానముగా, వందనవృత్త దేహమునకొక బొటనే తగిలినను, దేహమంతయు దాని వరిమళమువ్యాపించు రీతిగానే, శీవుఁడణుమాత్రుఁడైనను దేహమంతయు వ్యాపించఁ గలఁడని చెప్పబడెను. పొదమున కొక ముల్లు గ్రుమ్ముకొన్నప్పుడు నొప్పి గ్రుమ్ముకొనినబొటనే యున్నను, శ్లేశానుభవము దేహమంతయు ననుభవించు తుండుటచే శీవమణునర్వరూపము గాదని శంకరుఁడు బదులు చెప్పెను. ఒక గదిలో నుండిన దీపముయొక్క కాంతి గదియంతయు వ్యాపించురీతిని, శీవ మణురూపమైనను, దేహమంతయు శీవ వైతవ్యవహారమైయున్నది శీవాణుత్వవాయులు నలికినారు. గుణమునకు ద్రవ్యాంతరవ్యాప్తిలేదని శంకరుఁడు చెప్పివాఁడు. దీపమునకు దాని కాంతిని ద్రవ్యగుణవంశంబులేదు. రెండు వర్గిరూపములే. దీపమం దగ్ని రెండు అత్యంత నన్నిహితములై యున్నవి, కాంతియం దవి దూరముగా నేరువడియున్నవి. శీవుని వైతవ్యగుణము దేహమంతయు వ్యాపించియున్నచో, శీవమణువరిమాణముగలది కాఁజాలదు. ఉపనిషద్వాక్యములలోఁ జెప్పఁబడిన యణువరిమాణ మాత్మలక్షణముగాఁ జెప్పఁబడలేదు; చిత్తబుద్ధి కల్పితమగు శీవునికే చెప్పఁబడెను. ² అణువనఁగా బుద్ధి కప్రాప్యమైన మాత్మరూపము గలదనియే వాని యుద్రిహియము. ³ చిత్తాద్యుద్రిహి బుద్ధమగు శీవాత్మ తర్వవ్యాప్తము గాదనియుఁ బరమాత్మ కక్షీ తర్వవ్యాపిత్య మున్నదనియు నంగీకరింపఁబడెను. ⁴

1) శం, తా, 2, 3, 29

2) మండః తా 3, 19; శ్లోక అం తా 5 8-9

3) శం, తా 2, 3, 28

4) శం, తా 2, 3, 19-32

వాక్యవహారిక బుద్ధియు క్షమైవదగుటచే శీవాత్మ తాత్పర్యము చెప్పఁ
బడెను. ¹ అత్మకు నితయము హృదయమేయని చెప్పిన వాక్యముల
కర్తృమేనున, బుద్ధి స్థానములో శీవాత్మ యున్నదనియు, సుతీయు
వర్త్యత్ర వ్యాపించు శక్తిగల దేవమున ముండుటకు సాధ్యమనునొనరి,
యొకదేశవాస్తవమూత్రమే గలది వర్త్యత్రవ్యాపించుట తవతాశములీదు. ²
అత్మకుఁ బరిమితవరిమూలమును తెప్పిన యుపనిషద్వాక్యముల తన్ని
దిశి నిరీతిగాని శంకరుఁ డర్థమును వివరించివాఁడు. ³ మతవిధి విధాన
మంతయు శీవాత్మ వ్యావహారికముగా నితనును నిశ్చయముపై వాదార
వడియున్నది. విధి నిషేధాత్మక ధర్మములతోఁగూడి, సావధాన్యనిర్వ
యము చేయు ప్రతి క్షుతి ధర్మకాన్తమంతయు దేహేంద్రియా
దు్యుపాధి వరికల్పితమగు శీవాత్మయే నితమగు వాక్యమును నిశ్చయము
వంగీకరించియున్నది. 'తంసార మపాపాలకరంగమున వాకప్రబు
వప్యేతు వాకప్రబు దేబుదు ములదుఁదాది వర్మానుభవములను బొందె
యందున దాత్మకాదనియు' వాత్మయని మనము భ్రమించు శీవాత్మ
యనియుఁ బెప్పఁబడెను. ఉపాధి నిర్ముక్తమగునంతకు వాత్మకు ముఖ
దుఁదాది తంగతియు, పృథగ్గ్యక్తిత్వమును మంతక తప్పదు.

అత్మకుఁగల భిన్నదశలను శంకరుఁడు వివరించివాఁడు. తాగ్ర
దవస్థలో, జ్ఞానేంద్రియము బుద్ధియుఁ బరిచేయుచుండుటచే, మనము
వస్తుజ్ఞానమును మనశ్చేతనము నింద్రియములచేతను గాంచుచున్నాము.
వస్తుస్థావర్యలో నింద్రియములు విరతిజాంది, మనస్సొక్కటి వ్రవ్వత్తిలో
ముండును. తాగ్రదవస్థలోఁ గలిగిన యింద్రియానుభవ తంహ్నిర
ముల వలన మనము వ్యవస్థములో విషయములను గ్రహించును.
వ్యవస్థము వసుభవించు వాత్మయుఁ బరమాత్మగాదు; ఉపాధిగతమైన
శీవాత్మయే. అందువలననే, వ్యవస్థములో మనయిచ్చవచ్చిన దానిని

1) 2,3,29.

2) శంకరా 2,1,3,3,2,4

3) దూశంకరా14-18:1,2,11-12.

4) విశేషవిశ్లేషము.

వృతించలేకున్నాము. అట్లు చేయఁగలిగినచో, నెవ్వనికీ దుష్కృత్యములే యుండవు.¹ గాఢవిద్రలో నిండియు మానవములు విరతిపొంది, యాత్మ తన శ్వశ్వరూపములో మగ్నమై, పహజ స్థితినిొందును. శీవాత్మావిద్విప్లుతకుఁ గర్మావిద్విప్లుతయే భారణమని శంకరుఁడు వచించెను. మతీయు స్పృశియున్నది. అత్మానుశ్చరణము వలన నిద్ర పొందిన యాత్మయే మేల్కొందినదని నిరూపితమగుచున్నది. శ్రుతి దీవిని పమర్శించుచున్నది; అట్లు కానన్నచో నాత్మ కవిద్విప్లుతచోయు శ్రుతివాక్యమునకు వ్యర్థత సంభవించును. “ఎ” యను వాఁడొకఁడు విడిచి “చి” రూపమున మేలుకనినచో, వాఁడని కర్మావిద్విప్లుత నశించును. ముక్త పురుషులు మేల్కొనవచ్చును. గాఢవిద్రయందును, మరణమందువలెనే, వ్యక్తిత్వరీతియు రొప్పించఁబడినదని వ్యవస్థ. దీనికి వ్యతిరేకముగా నెన్నివ్యర్థవాదములు చెప్పినను, మును ప్రతిగూఢ శిష్యుని బంధించుచుపొధి రీతిరూపమున నున్నదని యంగీకరింపఁబడెను. మోక్షవస్థలో శ్వస్సుమందుఁ గూడఁ బృథగ్వ్యక్తిత్వ రీతియు పూర్తిగా నశించినచో, మేల్కొందుటకు పరియు నవిద్యారీతి మెఱుఁగుచున్నది. మోక్షమునందు శ్రావ్యముతో కావ్యకైత్యము కలుగుననియు, విద్రావ వస్థలో నాత్మావిదైత్యము కలుగుననియు శంకరుఁడు వివరించివాఁడు. “మును ప్రతి మపొధి మిగిలియుండుటచే, మెఱుఁప కలుగుటతో శీవాత్మ తిరిగవచ్చుచున్నది.”² మోక్షవస్థలో నవిద్యారీతిముంబ్నియు భక్త్యముంబగును.³

మూర్ఖావస్థయొక్క ప్రత్యేకదశ, అది జాగ్రదవస్థకాదు. విలక విషయజ్ఞానములేదు. విషయాంతరైకాగ్రతలే నిర్దిష్ట వాఙ్మవస్థవు; యద నురాసేనక కలిగియుండలేదు. అది శ్వప్నావస్థకు లిన్నమై; దేలన, సీయవస్థాస్పృశిజ్ఞానముండుట లేదు, మరణమునకు లిన్నమై; దేలన, దేహమునఁ బ్రాణము విలిచియున్నది; మును ప్రతి లిన్నమై; దేలన, దేహమం దకాంతియున్నది. మును ప్రగతుని లేపినక మఱ

1) ౧౦,౨,4,2,6 (2) ౧౦,౩,2,౧

3) ౧౦,౧౦,౩, గౌఢపాదకాఠిక 3,14,

ముగా మూర్ఖాగతుని మీల్కొనఁజేయులేము అందుచే మూర్ఖావస్థ నుచు ప్రమరణముల మధ్యావస్థయని చెప్పఁబడెను. మూర్ఖావస్థ మరణా వస్థకుఁ జెందును, ఏతన పది మరణద్వారము! "కర్మ శేషమై మన మున్నయిడల, బాహ్యును, మనస్సును మూర్ఛితునకుఁ దిరిగినట్లును, లేకున్నచోఁ బ్రాణము మస్థము నాతనినుండి తొలఁగిపోవును." ¹

నిజమునకుఁ బ్రతిమూనవుఁడు నిరవయన నిర్వికార వరప్రసాద స్వరూపమైనట్లును, మనమాత్మ వృక్షుననియుఁ మృతి జొందుననియుఁ జెలుగుతుండుము, ఉపాధి జన్మమరణములను మనమాత్మ కాలో పింతుము. ² శుష్టిలోని జీవులనుపొధులే శక్తిత్వము వారోపించు కారణములై యున్నది. ³ జీవుణాయుర్వర్ధ దీహదులన్నిటి నుపొధులే నిర్ణయించును. ⁴ ఉపాధి భేదము చేతనే జీవభేదము నేర్పడి, కర్మలు కర్మఫలములు జీవీవులకుఁ జెందుననుచిషయములో వ్యత్యయము జలుగుటలేదు. ⁵ జలగతమైన సూర్యలింగము నందిచి జీవాత్మయుని చెప్పినను, దానివలన జీవుల భిన్నవ్యక్తిత్వములకు లోనమురాదు. ⁶

36-పాక్షి-జీవుఁడు

ప్రతి జీవాత్మయందును జ్ఞానేచ్ఛాక్రియా శక్తులేగాక, సాక్షిరూప మగు నంతరాత్మయు మున్నది. జాహ్యజ్ఞానము సాక్షి యనియు, దాని కంతఃకరణ ముపాధియనియు దాని సాహాయ్యమున వస్తువులను

1) కంఠా 3,2,10

2) కంఠా 2,3,17.

3) కంఠా 3,2,9.

4) ముర్యేర కా-త్రికము, పు. 110 113.

5) కంఠా 2,3,49

6) "సూర్యుని ప్రతిబింబమెవరి కదలకుండునట్లును గాని, యెందుచే వేరొక ప్రతిబింబమును గదల నవసరములేదు అట్లే యొక జీవాత్మకుఁగల కర్మలతోడను, గర్మఫలములతోడను వేరొక జీవాత్మకు నంబంధముండవలసరములేదు" (కంఠా 2,3,60.)

బ్రహ్మశివశ్చైవమనన్తీయం శివస్య పరగుణం. అంతఃకరణోపాదియో పరమాత్మమనన్తీయం ప్రదర్శింతుమనం. పరమబ్రహ్మముతో నీసాక్షిచైతన్యము గోచరింతుమన గాని, యది పరమబ్రహ్మమునకుఁ బూర్వమే గలదు. అంతఃకరణ మొక వ్యక్తియందుఁ బ్రవేశించి, వ్యక్తిలో నొక ముఖ్యభాగ మగుట వలననే మనకు శీఘ్రచేర్చుతును.

శివబ్రహ్మల సంబంధ మెట్టిది? అర్వాచిదాద్వైతగ్రంథములలో భిన్న నిర్వచనములు చెప్పఁబడెను. స్థూలమాత్మ దేహములకు మూలాధారమై వానితో సంగత్యములేకుండ వాని కార్యములు కనిపిచి నవరోపింతుమనెన్నడు మూర్ఖులొందకుండునది సాక్షియని విద్యారణ్యుఁడు చెప్పినాడు. ¹లోక్తయగు శివాత్మయొక్క ప్రస్తుతి విరళిజాంచినప్పుడు మాత్మ స్థూలదేహములకు బ్రహ్మశివశ్చైవమనన్తీయమనన్తీయమని సాక్షియే. తన నహతరుణుగా గోచరింతు నీరెండు దేహముల నెల్లప్పుడు సాక్షి యాచుండును. శివిత బాహిరములఁ జాల్గొను శీఘ్రుడు సాక్షిగాదని విద్యారణ్యుని నిశ్చయము. సాక్షాత్క నిర్గుణమైన దనియుఁ గర్మఫలలోక్త్యత్వము లేని శేవల సాక్షి మాత్ర మనియు మననిచ్చుచు చెప్పుచున్నది. ² బాహ్య రంగవేదికపైనుండి తన కాంతిచే, రంగవాయుమని, నదని, నభమను గూడ నమానముగాఁ బ్రహ్మశివశ్చైవమనన్తీయమనన్తీయమని విద్యారణ్యుఁడు తిలకించుచున్నాఁడు, పరీవృత లేకున్నను దీవము నెఱుంగు చునీయుండును. ³ సాక్షియనమగు నాత్మ, శివుని, అంతఃకరణమును బాహ్యవస్తువులనుగూడఁ బ్రహ్మశివశ్చైవమనన్తీయమన నని మనమైతానములో లేనప్పుడును—నమానముగానే ప్రహ్మశివమనని చెప్పుచు శీయునమాన మీయుఁ బడినది. ⁴ సాక్షి, నిష్క్రియత్వముచే నీశ్వరుడుండి లేదనిండును.

1) సంకష 8 ల; దిష్టాంతలేఖన 1 ల, దిష్టారణ్యుని ప్రాచీనము లెల్ల పండించినది, "దేహవృణాంస్తావతాన్, తావత్తైవ తన్మయం, స్వావర్త్యైవ తన్మయం, దేహవృణాన్, సాక్షిరీతకాన్ నిర్గుణాన్ సాక్షిత్వవ్యక్తితే, 11

2) దోష్యు "సాక్షి, తేజ, శేవోన్మయ్య (శ్లోకా: 4)

3) "వృత్త్యానాన్తీయోదీపాః ప్రభం పర్యావృతైరైతే, దీపయదీపేనైవ తేజావైదీపకృతే" (సంకష, 10, 12

4) సంకష, 10, 12.

వర్త్య జీవాత్మయుఁ బరమాత్మయు వగు తుద్యబ్రహ్మమే సాక్షియనియు, వది ప్రతి జీవాత్మకు కూటస్థమైన దగుటచే, వనీకముగాఁ దోచుచున్న దనియు తత్త్వప్రదీపికలో తెల్పుఁబడెను. సాక్షి నిర్గుణమని చెప్పుటచే వగుబ్రహ్మయైన యాత్మరుండమగుట విలువైనది. కర్మకుఁ గర్మఫలమువఱకుఁ గర్తయు భోక్తయునైన జీవుఁడును సాక్షిభావఁడగును. ¹ వంతదశ తత్త్వప్రదీపికా భావమును శంకరుఁ డంగీకరించివాడు.

ఈశ్వరుని విశిష్టరూపమే సాక్షి యని భాముని చెప్పుచున్నది. ఈశ్వరుఁడు సాక్షి యని చెప్పు శ్రేణిభాగ్యతరహినైన వ్యాకృతముపై నీ గ్రంథకర్త యాధారపడి యిట్లు చెప్పివాఁడు ఈశ్వరుఁడు జీవప్రవృత్తి నివృత్తుల నెఱిగియుండియు, వానిచే నాశ్చర్యపరిపఁడు. ² జీవునిలో నుండి యాతని యనిద్యాయల వన్నిటి నాశఁడు ప్రకాశింపఁజేయును. నును ప్రేలోపరి నకల ప్రవృత్తులు విరతి నొందినపుడు సాక్షిచే ప్రాజ్ఞుఁడందురు ³. తత్త్వబద్ధకర్త దీని నంగీకరించును. ఈశ్వరుఁడు సాక్షి యనునది వ్యావహారికదృష్టికి గోచరించు ప్రథమభావము. ఈ భావమును శంకరుఁడు తన రచనలలోఁ జోషించివాఁడు. ⁴ జీవుడముపై నున్న రెండు వస్తువులగురొప్ప వుప్రసిద్ధమైన ఉపనిషద్వాక్యమును గూర్చి ⁵ శంకరుఁడు భాష్యము వ్రాయుచు నిట్లు చెప్పెను "వెట్లుపై నున్న రెండువస్తువులలో నొకటి క్షేత్రజ్ఞుఁడు, ఇది మాక్షు శరీరములోఁ బ్రవేశించి, యజ్ఞానవశమున, వనీక రుచులతోఁ గూడిన ముఖ్యభాగ్యక కర్మఫలముల నాస్వాదిండుచున్నది. రెండవవక్షి, 'నిత్యబద్ధ బుద్ధిక్యభావుఁడు, తత్త్వగుణసంపూర్ణుఁడు వగు నీశ్వరుఁడు, ఫలములకు దీనఁడు;

1) తత్త్వప్రదీపికాయాం అపి, మాయాశబ్దే, భగవే, వరహేశ్వరే 'శివో నిర్గుణా' ఇతి విశేషణానువచనైః పరస్వప్రత్యసూచకం, విచిత్రం, విచిత్రం బ్రహ్మ, తేనా ద్యేచేనః సాక్షి ప్రతిసాక్ష్యా ఇత్యుచితం (పిఠాంతరేణం 1)

2) వరహేశ్వర స్థితరుచశబ్దేన కర్మజీవప్రవృత్తినివృత్త్యోరనుయోగో ముఖ్యమనవ్యాపారః (పిఠాంతరేణం, 1)

3) మా. పై శిషికమాత్రమ 1. 3, 42

4) ముం. 3, 1, 1

ఏలన, లోక్త్రలోగ్యముల రెండిని కానిండువాఁడౌతఁడే. “ఒక హిర్య
లోముని విషయములోనలెనీ, యాతని చూపి కాననకుల్యమైనది.”¹

అవిద్యోపాధిగతుఁడగు శీవుఁడే సాక్షి యని మఱికొందఁడు
భావించిరి. ఏలన, వాతఁడు సాక్షిమాత్రుఁడైకాని కర్తగాఁడు. అజ్ఞాన
వశమున వాతఁడంతఃకరణముతోఁ బాదాత్మ్యభావము నొందినపుడే
కర్తయు లోక్త్రయు నగును దీని కాక్షిపణ యిట్లు చెప్పఁబడెను, నర్య
వాక్యస్త మగు నవిద్యయే సాక్షిరూప శీవనోపాధియైనతో నన్యథా
శీవుఁడై. తన మనమువేశాక నర్యశీవ మావనములను బ్రకాశింపఁజేయు
వలెను. కాని యిట్లు అరుగులలేదు. కావున, సంత్సకరణోపాధినహితు
డగు శీవుఁడే సాక్షిరూపమగు వాత్మ. అందుచే భిన్నవ్యక్తులలో నిది
భిన్నమైయుండును. కుమస్త్యవర్ణలో నిది శూన్యరూపమునకుండు
నని చెప్పఁబడుటచే నది మూఁడవర్ణలలోనుండును. శీవాత్మకును,
సాక్షిరూపమగు వాత్మకును భేదమేమనఁగా, సంత్సకరణము శీవాత్మ
కును గుఱునై యుండఁగా, సాక్షిరూపమగు వాత్మ తది యుపాధియగు
చున్నది.² నేచాంతవరిభాషా నిశ్చయము నిదియే; ఇతర భావ
లతో దీనికి విరోధములేదు; ఏలనఁ అరమాత్మ వృథగ్యక్షిలో వర్తింతు
నపుడు సాక్షియనఁబడును. పరమాత్మయే వ్యక్తిగతమై వర్తింతు
నపుడు శీవసాక్షియనియు, నర్యజగత్తునందు వర్తింతునపు డీశ్వరసాక్షి
యనియుఁ జేర్చానఁబడెను. భిన్నోపాధులీ యీ భిన్నవాచములకుఁ
గారణము. శీవసాక్షి కుపాధియంతఃకరణము, శరీరము మున్నగు
నవియు, దీశ్వరసాక్షి కుపాధి నర్యవృష్టియునై యున్నది. విజ్ఞాత్మ
కుశ్వరుఁడును, వ్యక్తిగతాత్మ శీవుఁడునై యుట్టాఁడు.

1) వ్యక్తీవశేషం నర్యవమాత్రేణహి తవ్యైరేకణత్వత్వం రాజవర్ణ (కంఠా
4) 3, 1, 1.

2) అంతఃకరణోపాధానీవనహి...అంతఃకరణ విశిష్ట ప్రమాద
(సిద్ధాంతలేఖ, 1)

37-అత్మ జీవుడు

మనము ద్రవ్యత్వమునుగాని నిరవయవత్వమునుగాని జీవాత్మకు లక్షణములని చెప్పఁజాలము. అది యజువు గాదు. భిక్షాంశముల నముచ్చయము. దేహిద్యుపాధివరకల్పితమగు నాక విశిష్టతేంద్రమున జరిగిన భిక్షానుభవముల నమవ్యయ స్వరూపమే జీవాత్మయైయున్నది. దేహేంద్రియాదు లీయనుభవమునందుఁ జాల్గిన, యోకత్వావిర్భిన్నత్వములను గూర్చును. దేహదులతో జన్మమైన యీ చైతన్యము పరిచ్ఛిన్నమైనది. దీని యనుభవముతో శరీరావస్థాన్యంశములు భాగములై యున్నవి. శరీరము క్రమముగాఁ జెంపొందునట్లే, జీవవిజ్ఞానమును క్రమముగా వికసించును. జీవాత్మ తన విజ్ఞానము నకు దాని కారణముకాదు. కాలగతమై పరిణామమందునున్న బ్యావ పౌరిక విజ్ఞానముచేఁ గల్పితమైన యోకత్వానుభవమే జీవాత్మయై యున్నది. అదియొక జుద్ధి భావకల్పితమైన స్వరూపము ¹ అది యొకేవ్యక్తిలోఁ జరిగిన ద్రవమందునుండునదగుటచే నిర్వికారమగు పరమాత్మస్వరూపము గాదు. సర్వజీవాత్మాధారభూతమగు బాత్మ నిర్వికారము. నిశ్చలమునై వది.

జుద్ధి తగమ్యమైనను, నిత్యహిక్షియైయుండి, జీవానుభవ సంకర్ష మెంతమాత్రమును లేనిదే యాత్మ నిత్యహిక్షి స్వరూపమగు బాత్మ మనఃప్రవృత్తి విచారమునకు వెనుకనున్న తెరవంటిది. ఈ మనః ప్రవృత్తు లాత్మనుండి యుద్భవించునని చెప్పరాదు; ఏలన, వత్స స్వరూపము, కానుగాని వస్తువులని యూహించఁబడుటచే కంగత్వ దోషము నొందునది కాదు. మనము పేజాక రూపమున పర్యుపేషి కొంటిమిగదాయని వస్తువులు మార్పుకొందవు. నిర్వికారమగు బాత్మ యొట్లు వికారము కొందును; నిత్యమైన జ్ఞానబోధి జీవాత్మాకారణముచేఁగాని తనవృందర్పమొట్లు కలుగఁ గలియు; ఏలన వది సర్వసంగ వివర్జితము. కత్తిగొననకు ప్రాచీన నమవ్యయో యిది దేహేంద్రియ

1) బోయి; బాత్మ; పైకలకేర ద్వివిధము 361-382.

మహావిద్యాయాద్యుపాది సంబంధము వలననే, యాత్మ కనిత్య శీవాత్మ భావము కలిగినది. కాని యాత్మకును, శీవాత్మకునుగల సంబంధము మాయ యనియు నవగా నవిర్భవనీయమని చెప్పబడెను. అత్మయే నిత్యము త్త, తద్ద మోక్షస్వరూపము నై నచో, నది శీవాత్మరూపములో బెట్లు కాంక్షా ప్రవృత్తులకు గలిగియుండును. "శ్చయముగా నవ మయ్యు శాశవత్తు వితర వస్తువులఁ జలించఁజీయవచ్చున"ని నమ భావము చెప్పబడెను. మోదంబురాయి తాను గదలకుండు నిమః ముక్కులకు జలించఁ జీయును. ¹ శీవవరమాత్మలకు సంబంధమున నివృత్తమైదు మనకు వ్యావహారిక ప్రమాణములే గతియైయున్నవి. కాని యీ వ్యావహారిక ప్రమాణము లాసంబంధమును నివృత్తుకు ననుర్థముల గావు.

అశ్వరథ్యుఁడు, బాదులోమి, శాశ్వత్తుఁడు మున్నగువారు శీ బ్రహ్మసంబంధమును గూర్చి బ్రహ్మమూత్రములోఁ జేర్చొనిన విధి భావములకు శంకరుఁడు నమీక్షచేసివాఁడు. నివృత్తుల నెరఁకుటకు గ సంబంధమే శీవబ్రహ్మ సంబంధ మని ననియు నుపనిషద్వాక్యము వాశ్వరథ్యుఁడ భావారముగాఁ దీసికొనెను. నివృత్తుండి అయత్కిడఁ నెరఁకు లానివృత్తుకు భిన్నములుగావు. ఏలవ రెండికి నేకశ్చభావవ గలదు. కాని నివృత్తుకు నెరఁకుటకు నవలీ లేదము లేకబోలేదు, ఏమియ లేదము లేకున్నచో నెరఁకుట నేఱుగాఁ దెలియనే తెలియఁ అడఁ వానిలో వానికి లేదమును తెలియదు. ఇవున శీవులు వరమాత్మ నుఁ పూర్తిగా భిన్నములు గావు. ఏలవ భిన్నము లై నచో వానికి విశ్ట లక్షణ మేమియు నుండరాదు, అవి పూర్తిగా నభివృత్తులునుగా, అయినచో, వానికిని బ్రహ్మకును, వానిలో వానికిని లేదమే యుండఁ అందువలన శీవాత్మలు వరబ్రహ్మమునుండి భిన్నములు నభిన్నము. మోద నగుచున్నవని యాశ్వరథ్యుఁడు నిర్ణయించెను. ² దేహాద్ధిం యాద్యుపాధిబద్ధమైన శీవాత్మ బ్రహ్మమునుండి భిన్నమని

1) శం, భా 2,2,2,

2) శం, భా 1,4,20

వల్లయు, జ్ఞానధ్యానాది సాధనముచే నది యుపాదివిచ్ఛేదమై బ్రహ్మ క్షయము నొందుననియు నాడులోమి నిశ్చయించెను. అద్వైతజీవాత్మ బ్రహ్మమునుండి పూర్తిగా భిన్నమనియు, ముక్తాత్మ పూర్తిగా బ్రహ్మమే యనియు వాతఁడంగీకరించివాఁడు.¹ శంకరుఁడు కాశ్యపుని భావముతో వేరీభవించెను.²

రామానుజుఁడు తలచినట్లు జీవాత్మ బ్రహ్మములో నొక భాగము కాఁజాలదు; విలన, బ్రహ్మము దేశకాలాతీత మగుటచే విభాగములు లేనిది. మధ్యాహ్నమున భావించిన రీతిగా జీవాత్మబ్రహ్మ భిన్నము గాదేలన, బ్రహ్మమద్విశీయము నేతము నర్వమయము నై నది.³ వల్లభాచార్యుఁడూహించిన విధమున, జీవాత్మ బ్రహ్మమయముక్క విభాగమును గాదు; విలన బ్రహ్మము నిర్విభాగమైనది. శృష్టి క్రమమును తెప్పిన వేదము అగ్నియైదిభూత శృష్టిచే చెప్పినవిగాని, అక్క శృణించఁబడెనని చెప్పి యుండలేదు గావున, జీవాత్మ యాశ్వర్యుని శృష్టిగాదు. జీవాత్మ వరమాత్మనుండి, భిన్నమునుగాదు, దానిభాగమునుగాదు విభాగమును గాదు జీవాత్మయే వరమాత్మ. ఉపాది పరిచ్ఛిన్న మగుటచే దాని వ్యభావమును గుర్తించలేకున్నాము.⁴ అది వరమాత్మ. వ్యూహవమే కాకున్నచో, జీవమోక్షమును తెచ్చు ప్రతివాక్యములు నిరర్థకము అగును. ఆశ్చర్యధ్యు మనదేశమును గూర్చి శంకరుఁడీట్లు చెప్పివాఁడు. “జీవాత్మ వరమాత్మనుండి భిన్నమైనచో, అరమాత్మ జ్ఞానము వలన జీవాత్మ జ్ఞానము లభింపదని చెప్పవలసి పడుటచే, అరమార్గ వ్యూహము నొక్కదానినిఁ దెలిసికొన్నచో కర్మము విదితమగునని చెప్పిన యుప నిషద్వాక్యము వ్యర్థమగును.”⁵ తైత్తిరీయోపనిష ద్వాక్యములో శంకరుఁడీట్లు చెప్పివాఁడు. “అక పస్తుష్వతుఁడనట భిన్నమైన

1) శంఖా 14,21.

2) శంఖా 1 4,22.

3) శం, త 4,8,14.

4) తా,శం,తా,మూ, 2,2,1, 44, 2,2,1,

5) శంఖా 1,4 20

బానితో నేకత్వ మెప్పు డిది నిరధ్యముకాదు." ¹ బ్రహ్మనే త్త బ్రహ్మయే యగునని చెప్పిన యుపనిషద్ బ్యాక్యముల వలన తీసుకొని బ్రహ్మమని చెప్పబడుచున్నది.

శాస్త్రీకముగా శీవాత్మవరమాత్మైకత్వము నంగీకరించవచ్చును. కాని యా శీవాత్మ స్వరూపజ్ఞాన మనుభూత మగుపక్షము శీవబ్రహ్మ సంబంధ మనునట్లు వర్ణింపబడుచున్నది. అది భారతీయతత్వమునకు శీవ శీవాత్మలు ప్రసిద్ధి ప్రస్తుతి వరము లగుచున్నవి. ² శీవాత్మ వరమాత్మ సంబంధమును దర్శనమున నిర్ణయించుకొనుచున్నది. యిదిగియుండియు ననంతరాలైనట్లు కనుగొనినట్లుగా రచించబడిన కొన్ని యుప మానములకు శంకరుడు మూలమిచ్చినాడు.

ఒక బద్ధంతు దేశీయు ననంతదేశమును నిర్వహించు మని యుడు గగా నాతడొకటి వదిలించుచు చెప్పెను. ³ "పై భాగము క్రిందిభాగము, నలుపై పుట కలుపులు పీకినవి నెట్ల వలెనున్నది." తలుపులు మున్నగు వానరములను బట్టి యనంతమును దేశముకాని రీతిని, బుద్ధిం ద్రియాది బద్ధములగు శీవులు బ్రహ్మముగాదు. మన వర్ణింపబడిన ముల కూర్చుంటే భాగములను, నలుపైపై గల యాచార్యులనును నిర్మూలించినట్లు, మనమును బ్రహ్మముతో నేకమగుదుము. అనన్యత్వా వచ్చేదకమాత్ర మువయోగించబడినది. ⁴ అఖండకాళ భూకాళ సంబంధము మనయోగించి, శంకరుడు శీవబ్రహ్మసంబంధమును మూలమిచ్చినాడు. భూకాళభూకాళములకు భగ్న మొనర్చినట్లు, సవర్ణియై భాగములు మనకాళములో గలిసిపోవును. అదేదిధముగా, దేశకాల

1) శంఖా 2: 4: 2, 8, 15.

2) "సాన్నిధ్యమున శక్తిను దహించి ప్రతినిధించు నహంకారమే జ్ఞానమునలో రాహుకాండము ప్రకృతినిధించు. " అత్మకాండమున ప్రతినిధించుకొని శీవ అహంకార మాత్మలో ప్రతినిధించు అత్మ కర్త కాండమున దేవ ప్రతినిధించు అత్మ యితేతననుగ నహంకారమేదేవ ప్రతినిధించు "రాహుకాండము 1, 1, 1)

3) అనన్యత్వావచ్చేదకత్వము, శంఖా 1, 3, 71, 2, 8, 1, 3, 14-18: 1, 2 11-12: 2, 1, 14-22: 2, 3, 17: 3, 2, 34

నిమిత్త కర్మితములగు సుపాధులకు నిర్మాణించినదో శీవుఁడే బ్రహ్మ మగును. ఒక పుటాంతర్గతమగు వాతాళము ధూళిధూమవరిచ్చిన్న మైనదో నితరధూతాతాళముల కంటనిరీతిగ యొకశీవినిఁ గలుగు కుఱి యుటాదు తిత్తరశీవి నంటవు. ఉపాధిభేదము ననుసరించి, యొకేయాతాళ మనేక వాదుములకు పొందుచున్నను, దానితెప్పఁడును మార్పులేదు. బ్రహ్మమున కుపాధ్యంతర్భావము కలిగినవృత్తు న్వరూప తిరోభావము నందును! అప్పుడు బ్రహ్మయొక్క తర్కజ్ఞత్వము వరిచ్చిన్నతనాందును. ఇట్టి యుపాధివరిచ్చిన్నత్వము ధవళమైన మణికి నిమిషమునకున్న రక్త కుమరత్రిమకలిగినట్లే యని చెప్పవచ్చును.¹ ఆతాళము ఘటాదు లతో దహింపఁబడుట కాని, పరిండుట కాని అరుగదు.² ఒక ఘటము లోని యాతాళము సుపాతాళములో వాకభాగముకాని, దాని విభావమనికాని చెప్పఁజాలము. అదేరీతిగా శీవులాత్మభావములుకాని విభావములుగాని కానని చెప్పవలెను. బాహర తాతాళము ధూళిధూమరితమని గోచరింపు రీతిగ, యాత్మబద్ధమనియు భావముచే మలినమైనదనియు నజ్ఞానులు తలపోయుదురు. సుబోత్పత్తివాళములతో వాతాళ ముత్పత్తి వాతాళ ములకు పొందులదిదు. అదేవిధముగా వాత్స కుత్పత్తియములులేవు. కొంద శీకరాద్వైతు లీ భావము నంగీకరించి, యంతఃకరణోపాధి వళ మైన వరమాత్మయే శీవుఁడని చెప్పుదురు.

ఈ యుపాధి సిద్ధాంతమునకు న్యుక్తిరీతముగా, వొక శీవుఁడు తన పుష్కలర్మ లలముచే న్వర్గమునకుఁ బోయినవృత్తు, న్వర్గములో నా శీవుని చిత్తోపాధి, భూలోకములో నున్నప్పటి చిత్తోపాధికి భిన్నమని చెప్పఁ బడెను. దీనివలన ననిష్ఠధర్మఫలములగు కృతవాళము, నకృతాభ్యాగ ముము మున్నగునవి కలుగును భూలోకములోని వరిచ్చిన్నచిత్తమే న్వర్గమునకుఁ బోవునని చెప్పరాదని నమాధాన మియఁబడెను. విశ్వ వ్యాప్తమైన యాత్మకు పంచారంక్షలమును తెచ్చుట యుక్తముగాదు. ఘట పంచలనమువలన నందలి యాతాళమునకు నంతలన మెన్నఁడు నుండదు.

1) వేదా. 3, 2, 15; అక్కోత 2, 18

2) వేదా. 1-2-8

భోక్తయగుశీవాశ్చయోకవీయని చెప్పుటకు బానిశాక వరిచ్చిన్న చిత్తమని కాక, దర్పణము పంజరైత మనస్సుతో నికర్తము నవివాశావ నంబంధముగల చిత్తప్రతిబింబ రూపమని చెప్పవచ్చును.¹ బృహదారణ్యకోపని బ్రాహ్మణమునందు² శంకరుడు ప్రతిబింబవాదమును మూలించినాడు. నీట మూర్త్యవంద్ర ప్రతిబింబములు శేషం ప్రతిబింబ ములేకాని, విజముగాఁ గావట్లును వసించుమునున్న రక్తకుసుమము యొక్క రక్తిమధవశమణియందు గోచరించునీకాని విజమున కది ప్రతి బింబమైవట్లును, నీటిని తొలగించినంతనే, మూర్త్యవంద్రులే మిగిలి యుండుటవలనను, రక్త కుసుమమును దీసివేసిన వెంటనే మణియొక్క త్వచ్ఛదావశ్యము మూర్త్యులేకుండఁ బ్రకాశించుట చేతను వస్తువులు తీవులు పదీరీతిగా, వవిద్యాంశగ్గతమై యున్న పరమాత్మ ప్రతిబింబ ములే కాని యథార్థములు గావని చెప్పవచ్చును. అవిద్య తొలగినంతనే ప్రతిబింబములు వద్యత్వములై బ్రహ్మయొక్కనే ప్రకాశించును. బ్రహ్మయే మూలబింబము, ప్రపంచము బాని ప్రతిబింబము. వివిధరూపములతోఁ గూడిన ప్రపంచము, బ్రహ్మ మను మూర్త్యు వనీక రూపములలోఁ ప్రతి బింబించు సాగరము పంటిదని చెప్పఁబడెను. ప్రతిబింబములోని దోష ములే బ్రహ్మబింబము క్షుణ్ణింపఁబడదని చెప్పుట కుపయోగించు నీయుపమానమును శంకరుఁ డంగీకరించిరాఁడు. ప్రతిబింబభిన్నతకు దర్పణభిన్నతయే కారణమైన దితిగా, వద్విత్తీయమగు బ్రహ్మమేక మయ్యు భిన్నాంతఃకరణ సంసర్గముచే భిన్నమై గోచరించుచున్నది. రూపప్రతిబింబముగల జలము కదలినచో, పండలి ప్రతిబింబములును కదలును. అవచ్చేదక బాదు అంతఃకరణరూపమున కున్న మూర్త్య వద్యా మవిద్యారూపమనియు బాని పవచ్చేదకమనియు, తీవనిశేషణ మనియుఁ జెప్పఁగాఁ బ్రతిబింబబాదుఅంతఃకరణము చిత్స్వరూప ప్రతి బింబమును స్వీకరించు మహిధి³ యని చెప్పవచ్చును. అది తీర్థని కవిద్యావశమున గోచరించునీకాని బానిసహజత్వభావముకాదు.

1) శంఖా 2,3,50; శంఖా గోతపాతకారక, 1,8;

2) శంఖాబ్రాహ్మణ 3,4,12 ఈ బ్రహ్మబింబ ఉత్పత్తి 12

3) ఒకవర్గ మంతరముగల దత్తువునకు విశేషము ఒక కుసుమ చిత్రాంశగ్గత మైన మూలావయవ తీర్థని

అనంతరా ద్వైతవాదులు కొందరి భావము సంగీతరించి, యంతః శరణ ప్రతిబింబితమగు పరమాత్మయే శీవుఁడని వలికిరి.¹ అగమైక నిడయైనచోఁ దబ్బాయామూలము బ్రహ్మము ప్రతిబింబవాద కునేక హేతువుల నతునరించి విమర్శింపఁబడెను. యావము తేనిదానికిఁ బ్రతి బింబము కుండదు. అందుకు ముఖ్యముగా యావములేని దర్పణములో నవతీయుండదు అర్థవిత్తునవిద్యయు రెండును యావములులేనిచే. శీవుఁ డొక ప్రతిబింబమైనచో నేది ప్రతిబింబితమో యది ప్రతిబింబించుదానికి భిన్నమై యుండవలెను. అందుచే మూలయావమైన బ్రహ్మము, అగ ద్యక్షణాలమునకు వేరై యుండవలెను. అప్పుడు బ్రహ్మముయొక్క పర్యాంతర్యామిత్వ సిద్ధాంతమునకు బాధకలుగును. ప్రతిబింబవాదము నకు నవచ్చేద్యావచ్చేదక వాదమునకు నంతరించు దోషములు నల్లును. ప్రతిమనకప్పులోని ప్రతిబింబమునకుఁ దత్పరమమునకున్న చిద్రూపమే కారణమైనచో, భిన్నవృత్తములలో నీ ప్రతిబింబము లొకేమనకప్పులో భిన్న ములు కావలెనని విమర్శింపఁబడెను. కాని చిద్రూపము పర్యక్త యొక మును మాట నీ విమర్శనము గుర్తించలేదు. శీవుఁడు బ్రహ్మ ప్రతిబింబ మైనచో నప్పుడు బ్రహ్మకు భిన్నుఁడు కావున నయభాగ్యము కావలెను. వివరణ గ్రంథకర్త యా నమపక్ష కొక విధముగాఁ జరిష్కరించిరాఁడు. నేత్రములకుండి కిరణములు, బయల్పెడలి, ప్రతిబింబించు పశ్చుప్తనకుఁ దగిలి, వెనుకకు మరలివచ్చి, యభాగ్యముల ప్రతిబింబమునేదూపును. ఈ ప్రతిబింబము నిజమగు పశ్చుప్తనకుఁ జెందినదే. దీనినే బింబప్రతి బింబాభేదవాద మందురు. కాని యిదియు సంగీతరింపఁబడలేదు. ఈ యుపమానమును జూర్తిగాఁ దీసికొన్నచో, మన కొక ప్రకాశించు జ్యోతియు, దానిధాయనడు కొక పశ్చుప్తను, వాజ్యోతియొక్క కిరణ ముల పద్ధగించు నింకొకజీయుఁ గావలసియున్నది. కాంతి వెడలు యున్న జ్యోతికినేరై కిరణప్రసారమున కుపయోగించు నింకొక పదార్థ ముండవలసినవచ్చుటచే నద్వైతమునకు బాధకల్లును. ఈ రెండువాద ముల² కు గూడఁ దిరస్కరించువారు తన నహింసాపరమము నెఱుంగని

1) అంతఃశరణ ప్రతిబింబం శీవస్తై శక్యం (వేదాంత సరిహాస 1)

2) ఈవాదలండనమునకు చూ సాం. ప్ర ప 1,152,153

వరమాత్మయే శీవాత్మయని చెప్పుదురు. శంకర సురీశ్వరు లీభావము నంగీకరింతురు. శీవాత్మరూపము బ్రహ్మముయొక్క అనిర్వచనీయ ప్రదర్శనము¹ శీవాత్మగా గోచరించుచున్నది. కాని యెట్లో మన మెఱుంగము.

38 శాశ్వతరూపం—శీవుడను

శీవేశ్వరు లిడవురు స్వస్వరూపములలో బ్రహ్మమై యిరు వ్వురు సుపాధిపతికలైన యెడల, శీవేశ్వరులకు శీవములేమందఁ బోవు చున్నది. శాశ్వతరూపం నర్వజ్ఞుఁడు, నర్వశక్తిమనుమితుఁడు, నర్వ వ్యాపియు; శీవుడను మాత్రమెఱుంగుడు, దుర్బలఁడు, నజ్ఞానియు ననియు శంకరుఁడు వలెఱియున్నాఁడు. "విరతికయోపాధి కలిమండగు" ² నీశ్వరుఁడు సాక్షోపాధికలిమండగు శీవులను నిరపొలింతును. ³ శాశ్వతమ కవిద్యలేదు. ⁴ శాశ్వరోపాధిశీవేశ్వరుని నర్వజ్ఞత్వమునకు వాదకములు గావు. శాశ్వదునిమాయ యాశ్వదుని వశమైయుండుటచే నతని స్వభావము నిరాచ్ఛాదికమై యుండును. గాఢాపొత తనలోనున్న వస్తువులను మఱుగువలె నర్చిరికినీ, మాయ యాశ్వరలక్షణములను గప్పిసేయును. శాశ్వరోపాధియగు మాయ కర్తృ కర్తృకమగుటచే నది యవిచ్ఛారూపమగు సంకాతరూపము నుత్పత్తి చేయదు మాయ యాతనికి నివృద్ధిపములోనుండి, యాతని నృప్తిలయ శార్యములలోఁ బోడ్చును. శాశ్వదుని యందుఁగల యీ మాయలేక అత్మవ్యక్తికరణ శక్తి, జగత్సావాత్మకారణమై జగత్సృష్టినియు శీవులనేనియుఁ దలచు శీవుని భ్రమంబు గారణమగుచున్నది. అవిద్య మాయవలననే జనించి నది. బ్రహ్మముయొక్క ఉద్ధవిత్వరూపమిట్టి మాయా నమన్విక మైనపు డీశ్వరుడనియు, నవిద్యానమన్వికమైనపుడు శీవుడనియు

1) య. శం. ౧, ౧౨, అ. ౧, 2,

2) శ. ౧, 2, 3, 45,

3) శం. ౧, 2, 3, 43.

4) విశ్వవిద్యావ్యాఖ్య, (శం. ౧, 3, 2, 9)

వ్యవహరింపబడెను. శృష్టిచేయుటలో నీశ్వరునికి స్వాధ్యమీమియు లేనందున, వాతఁ డతర్థయనియు, శీవుఁడు తర్థయనియుఁ జెప్పఁ బడెను. ఈశ్వరుఁడు తర్కానుగుణఫలముల నిచ్చువాఁడును, బ్రహ్మముతోఁ బాసికమని యిఁకగన వాఁడు నగుటచేఁ దన యంతరంగములో భావ్యతానందము ననుభవించుటచేఁ బాశించఁదగినవాఁడు. శీవుఁ డాతని పేవకుఁడు, తన దైవత్వవ్యూహవజ్ఞానములేని వాఁడగుటచే, నంపారమగుఁడై వాఁడు. ఇదియే ప్రుతపాక్యములలో స్వామిభృత్య సంబంధము.¹ నెరఁకుట నిచ్చుటకెట్లై యట్లే శీవు లీశ్వరాంశము లనియు స్థలాంతరమునఁ జెప్పఁబడెను.²

అనంతరాద్వైతమున శీశీశ్వర సంబంధమునుగూర్చి చెప్పఁ బడిన వివిధభావముల నివలఁ జేర్చిన నగును. ప్రత్యేకార్థ వివరణ మిట్లు చెప్పినది: “అపాదియు ననిర్వచనీయము, నర్వణతఃకాన్తారణము బుద్ధితో మాత్రమే నంవర్తమా గలదియై నైవ మాయయందుఁ బ్రతి బింబితమగు చిత్తే యాశ్వరుఁడు, అనరణ విశ్లేషకక్షుణ రెండు గలిగి, అవిద్యయు నామముచే వ్యవహరింపఁబడు మాయయం దనంత పరిచ్ఛిన్న దేశములలోఁ బ్రతిబింబితమగు చిద్రూపము శీవుఁడు”³ ఈ గ్రంథకర్త ననునరించి, మాయావిద్యలు పూర్వాంశసంబంధము గలవి మాయ యాశ్వరోపాధియు నవిద్య శీవోపాధియునని చెప్ప నచ్చును. కొలఁది భేదములతో నంక్షేపకారితక మీ భావముచే యంగీ కరించెను. ఇం దవిద్య కారణము, సంతతకరణము కార్య మనియుఁ జెప్పఁ బడెను.⁴ ఈ గ్రంథకర్త ప్రతిబింబవాదము నంగీకరించును గానఁ బూర్వాంశా విభాగవాదము నంగీకరింపఁడు. నంవదశే యిట్టి భావమున

1) 40:10 3,2,9

2) 40:10 3,3,43

3) అపాది రవిరూపా, తాతప్రకృతి కృష్ణాత్ర సంబంధి, మాయా ఉపాధిం చిత్త్రుతి వింశ ఈశ్వరః ఉపాధివ నవిర్భూతం చ ప్రదేశేష్యకరణ విశ్లేషక తద్వ్యవహారి రావేష చిత్త్రుతినిగో శీవశి. (విద్యాంశలేఖము, 1)

4) అవిద్యాయం చిత్త్రుతివింశ ఈశ్వరః అంతఃకరణే చిత్త్రుతినిగో శీవ శి, 2—3

ప్రకటించినది. త్రిగుణాత్మకమై, ఆవృత్తమైన మూలవక్తవర్తి రెండు రూపములున్నవి. రజతమో గుణముల వలనదిపైచి, తత్త్వగుణ సుతీక యమైయున్న మూలవక్తవర్తి భాగమీశ్వరోపాధియగు మాయయనియు, తత్త్వగుణము సత్ప్రకటించి రజతమయియున్న భాగము శీతోపాధియగు పవిత్రయనియుఁ జెప్పఁబడెను. ఇతల మాయావిద్యలకు తీదను పరి మాణాత్మకముగాక గుణాత్మకమైయున్నది. పంచదశలో నింకొకదోల నిల్చి భావమే యున్నది. విక్షేపక క్రివిశేషముగాఁగల ప్రకృతి మాయ యనియు, వాచరణకృతి విశేషముగా తున్నలో పవిత్ర యనియు వచుఁ జెప్పఁబడెను. ¹ పంచదశలో ² విద్యారణ్యుఁడొకాళము నిట్లు భాగించెను; (1) భూతాళము, (2) మేఘమహామారుతాదులతోఁగూడి ప్రతిబింబించు జలాళము (3) మహాళము, (4) మేఘాళము. అది విధముగా వాలుగు విధములుగాఁ జిత్వరూపమున్నది. (1) కూటస్థ మనగా క్షూలకూట్య దేహోపకమై, యొప్పుడు మారకుండునది, (2) శీఘ్రఽదనఁగా, మనశ్శులోఁ బ్రతిబింబితమైన చిత్వరూపమే యశ్చావ సకమున మార్పులేని మూలచి త్వరూపమని తలవఁచుచునది; (3) అచిచ్ఛిన్న చిత్వరూపము, (4) సర్వశీవమానసములలో నూత్నభావనా రూపమునఁ ³ ప్రతిబింబించు చిత్వరూపము, బ్రహ్మకంఠిపట్టుకొని యుండు శీవరూపమైన మాయాతీక యాశ్చర్యుఁడు దీని వసునరించి, మనః ప్రతిబింబితమైన చిత్వరూపము శీఘ్రఽదనియు, సర్వశీవ కూట్య వంశ్మీరములతోఁ గూడిన మాయయందు ప్రతిబింబించు చిత్వరూప మిశ్వరుఁ డనియుఁ జెప్పుచును. పంచపాదకా వివరణగ్రంథకర్త శీఘ్ర దీప్యర ప్రతిబింబమని చెప్పెను. ⁴ మాయావళిఁదైన యాశ్చర్యుఁడే శీఘ్రఽదనియుఁ జెప్పఁబడెను.

1) ఈ భావములే తత్త్వవిశేషములు చెప్పుదు

2) 6 *

3) భూతాళము,

4) విని భారతము, పూర్వము 25, 26, 27; గీతా-శాస్త్రములు, ¹⁶ శ్లోకముల వర్గ భూతాళం హృద్యేత్యుత్పత్తివర్తి

౩౪ - ఏకశీవవాదము, అనేకశీవవాదము

అవిద్య యొకమే యగుటచే నవిద్యోపాధిగతుఁ డగు శీవుఁడు నాకఁడేయను వాదమును శంకరుఁ డంగీకరించఁడు, ఏలనవర్త్యశీవు తొకవీయే యైనచో, నాక్కశీవునికి మోక్షసిద్ధితో, నవర్త్యశీవమోక్షము కలిగి, కృష్ణలో శీవులు లేకుండఁబడెను. కాని యట్లు జరుగుటలేదు. అవిద్యావంతాకములైన భిక్షాంతఃకరణోపాధిగతమైన బ్రహ్మనుజేక శీవరూపములుగా విభాగము నొందివదివలె నగుచున్నది. కాని మాయకు నవిద్యకు, వీనికిని బ్రహ్మమునకుఁ గల వంతుంధ వస్తులవలన నశంక రాద్వైతమునం దనేక సిద్ధాంతములు అయత్నించఱివని. వానిలో ముఖ్యమైనవి. (1) ఏకశీవవాదము (2) అనేకశీవవాదము.

ఒక్కజే శీవమున్నది, ఒక్కజే శరీరమున్నది ఈ యొక్క శీవమే నిజమైనది. నిద్రాదులలో గోచరించు దేహములకు శీవములేదు. ఒక్క శీవయొక్క అవిద్యవలననే, అనేకత్వముతోఁ గూడిన ప్రపంచ మూహించఁబడినది. కాని యిట్టి యొకశీవవాద మే వాదరాయణ మాత్ర ములకు వ్యతిరేకమైనది. 2. 1. 22, 2. 1. 33; 1. 2. 3. కృష్ణకర్త శీవుఁడుకాదు, విజ్ఞానము కృష్ణకర్తయై శీవీకరుఁడగు నిశ్చరుఁడు. ఈశ్వరుఁ డావ్రతముఁ డగుటచే నాకనికీకృష్ణచేయుటలో నెట్టి కోర్కెయునులేదు. అందుచే బ్రహ్మముయొక్క ప్రతిబింబమైన ముఖ్య శీవుఁ డనఁగా హిరణ్యగర్భుఁడొక్కఁడే యుష్మాంఢనియు, వికరశీవు లన్నియు నా హిరణ్యగర్భుని రూపాంతరములే యనియు వీనికి అంధ మోక్షము అన్వవనియుఁ జెప్పఁబడినది. ఈ రథయాత అందఱు శీవైకత్వవాదము నంగీకరించి, దేహము లనేకము అన్వవనియు, నొక్కక్క దేహమున కొక్కొక్క శీవప్రతిబింబము నమకూర్చుటచే ననియుఁ జెప్పదురు. ఏకశీవవాదులలో మూఁడవ వర్గమునా రిట్లు చెప్పదురు. ఒకశీవ మనేక శరీరములలో నివసించుచున్నది. శరీరభేదమునుబట్టి శీవభేదము గోచరించుచున్నది. కాని యింతే దేహములోని భిక్షావయవములకుఁ గలిగిన క్లేశముల నేకశీవ మెట్లుగ్రహించుచున్నదో యట్లే, నవర్త్యదేహములలో శీవ మేకమే యైనచో భిన్నదేహక్లేశముల నేకకాలమునఁ దా నేల యగుటచింకుట లేదను నాక్షేపణము నీ యొకశీవవాదు లూహించ

రై రి. బానిసారు చెప్పునదీమన, మనకుఁ బాఠ్యశాస్త్రములలోని ? దుఃఖానుభవశ్లాఘము లేని రీతిగానే, దేహానేకత్వలేద మొకే శివనఁ కితర దేహానుభవము లేకుండఁజేయుదున్నది. శివు కత్వ, దేహానైక బాదమునీ వీరు నమర్చింతురు.

అవిద్యనుగూర్చిన తీర్మానిత్రాయములవలన ననేకశివవాదనఁ కనేకరూపములు కలిగినవి (1) అంతఃకరణరూపమున నుండు యందుకు శివత్వభావమునకు ముఖ్యమైనది. అంతఃకరణాధికము రూపమైనచో, నంతఃకరణము లనేకము లందుకునే శివు లనేకవ గావలెను. (2) ఇతరు లిట్లు భావించిరి. బ్రహ్మమం దుండి, బ్రహ్మకాశ్రయమై, బ్రహ్మము వాచ్ఛాదించు నవిద్య యేకమైననకు యవిద్యాభావమే మోక్షమైనను, నీ యవిద్యలలో భాగములు గఁ శివత్వము క్రిలో విక్షేపక క్రిగల యవిద్యాంశము కొంత యంతకు వి యున్నదని చెప్పవలెను. విదేహముక్తుని విషయములలో నీ య మార్పిగా నశించును. (3) చిద్రూపమున కవిద్యతో నంబంధ ముం బంధమనియు నట్టిసంబంధము విచ్ఛిన్న మగునీ మోక్షమనియు భావ మూడవమార్గము వారు కొందఱు గలరు. చిద్రూపమున కకే నంబంధమును విర్ణయించున దంతఃకరణము లేక మనస్సు. బ్రహ్మ భవ ప్రొత్తితో మనస్సు నశించి చిత్స్వరూపములలో వా భాగమునకు యవిద్యాసంబంధము తొలఁగును; ఇతర చిద్భాగములలో నవిద్యాభ వము మిగిలియుండును. (4) ప్రతిజీవీలో నవిద్య సంపూర్ణతగావ బ్రహ్మమును మఱుగుపఱుచున్నది. అవిద్య శివుని విడిచిపెట్ట మోక్షము. (5) అవిద్య యంతయు నంశావిభాగ ముండి, శివు లందచిహ్నంబునది. కనకుఁ జెందిన అవిద్యాంశమును నశింపఁజేయ దా శివమునకు ముక్తికలుగును. ప్రపంచమంతకు నవిద్యాంశా వ్యయమే కారణము. “ఒక వస్తువునకు దారము అన్నియుం కారణ మగుచున్నవి; ఏ యొకదారము తెగినను, వస్తువు చెడును; లినదారముతో నవ్వుదొక మాతనవస్త్ర మేర్పడినరీతిగానే, ప్రపంచ రవ్యశివులంజెందిన అవిద్యాంశమువ్యయముచే నేర్పడి, యే శివీయొక్క అవిద్యాంశము నశించినను, ప్రపంచము చెడును,

మిగిలిన తీపుల అవిద్యాంశములనే నింకొక మాత్రప్రపంచము కల్పిత మగుచుండును." (6) అవిద్యలోని ప్రతిభాగము నొక ప్రత్యేక ప్రపంచమును గల్పించును. ఉక్తిలో గోచరించిన రజతప్రాంతి ప్రతి వ్యక్తి కొక్కొక్కరికిగా నుండునట్లు ప్రతిశీలిలోనున్న యవిద్యవలన నుద్భవించిన ప్రపంచ మొక్కొక్కని కొక్కొక్కరికిగా నుండును . . .

కాని యీ తిప్ప ప్రపంచము అన్నియు నొకటిగాఁ గన్పట్టుటకుఁ గారణము "నీవు చూచిన రజతమునే బేనును చూచితి"నని చెప్పుట నంటి మిథ్యాజ్ఞానము. (7) ఒకటి ప్రపంచమున్నది; దీనినిపొదాన కారణ మింద్యరసస్థితమైన మాయ; సర్వశీవులలో నివసించు పరిద్యా నముచ్యయమున కీది ధిన్నమైనదని చెప్పువారు కొందఱుగలరు ఈ యవిద్యాప్రవృత్తి రెండు రకములు, ఒకప్రవృత్తి బ్రహ్మము నాద్యా దించుటకు; రెండవది విక్షేపకకర్త యావకమై ఉక్తి రజతప్రాంతి, స్యన్న గత యుధార్థ వస్తుప్రాంతిని గఱగఁజేయును. ¹

40 ధర్మశాస్త్రము

ప్రపంచములోని పర్వవిషయములలో మానవులొక్కఁడే ధార్మిక వ్యక్తి. పరిచ్ఛిన్నా పరిచ్ఛిన్నజగత్తులు రెండితోఁ దనకు సంబంధ మున్నదని యాతఁడు గుర్తించినాఁడు. పరిచ్ఛిన్నజగత్తులో కపరి ద్విష్టుతక్తి ప్రవర్తించుచుండుట కవి కల్పితము కాదు, అది తత్త్వ శాస్త్రము తర్పించి కనుగొనిన పరమసత్యము. మానవుని దీని సంబంధము పూర్వకర్య ఫలానుగుణమై, యతేతన మాత్రవిబద్ధమై పడదినను, నాతనియందు సత్యగుండర శివస్వరూపములగు నికపధికలక్ష్యములు, వాని యుత్తరోత్తరాధిపాద్యాపతి కతనిఁ బ్రేరేపించి పరిచేయుచు చున్నది. మానవునియందు బ్రహ్మమధికముగా వాద్యాపతి సంఘ చున్న కారణము పఠనీ, మానవునికిఁ దార్మికధార్మిక ప్రవృత్తి కర్తవ్యము పధికారమును గల్గినది ² మానవుఁడు వానిని సాధించుకొని

1) యీ పీఠాంశము

2) ప్రాచ్యోక్త కర్మశాస్త్రాధికారః (శంఖభాష్యేః 2, 1)

చియు సిద్ధిపొందఁజాలవంతకాల మాతఁడు పంపిరబద్ధుఁడై యుండును
 అతఁడనంత బ్రహ్మజ్ఞానసిద్ధిని గాంచిన క్షణముననే, హృదయభారము
 నడలి, అవ్యయానందము వరదలై పొలును బ్రహ్మైక్యసిద్ధియే వరః
 ప్రవృత్తి లక్ష్యము; ఏలన బ్రహ్మము శేషము వద్రావము. చిద్రు
 వమేకాక, ఆనందరూపముకూడవగుటచే, సర్వసాధనములనే సంపాదించు
 దగినది. ¹ బ్రహ్మైక్యకత్తమే తీవ్రత చరమ గమ్యస్థానము, “ఆత్మ
 కుచితమగు భోజనము.” ² వరమైక ప్రయోజనము. ఈ గమ్యస్థాన
 మునుసాదించునటు తీవాత్మ దనప్రీతివలన నశింత్వ ప్రేమగ్నుఁడగును
 “మూఁడు లోకములలోనున్న ప్రతితీవీయు దుఃఖావృద్ధములైన వా!
 కొఱకుఁగాక, కుఱావృద్ధములైన వానికొకటి యన్వేషించును.” ³ సర్వ
 మానవులును నిశ్చేయవమునీ యపేక్షించుచున్నారు. బ్రాహ్మిను కి
 వరోజుని మాటలలో, “సర్వతీవులు దెన్నిలోపములున్నను, ఎంతదుర్బల
 లైనను, గొంత నుగుణవంత్రిగలిగి, యూర్ధ్వముఖులైన వయనించ
 చున్నారు. నిగూఢములై లోతై ప గుహలోనున్న మొలకలు తామెన్న
 దును పూర్వగుణిజాచియుండలేదు కాని, మార్కెన్ముఖములై యాతని
 గడ్డను వాత్రముతో మార్ద్రము ఖముగాఁ బై కిఁతెరుగ యత్నించ
 చుండునట్లే.”

పంపిరవృక్షమునుండి మనము శ్రుంభు మధురాతి మధురమ
 లని తలఁపఁబడిన ఫలములను మన పోటఁ బెట్టుకొన్నంతనే, భస్మముగా
 మాత్రమౌవును. మహావృక్షమని యూహించఁబడిన భోగముకూడ లోఁ
 పుట్టించును, స్వర్గ ముఖములుకూడ నశాత్మకములు. ఒక నత్రియ
 తరణము కాని, యొక మధురగీతాత్రవణముగాని, యొక ధ్యానవిధి
 దృష్టి కాని మనల నొక్కపొరి మన నంతుచితావధులనుండి పైకి లేపన
 “మును గాని, నిత్యవంతుష్టి నిమిషమది బ్రహ్మసుభవ మొక్కటి. ఆ

1) ప్రయోజన మోదకార్థమే అపందగ్రహణమ్
 (వేదాంతపరిణామ గూర్చిన శామతః ఉపోద్ఘాతము)

2) కోయల్రన్ పు. 247

3) శతకో. పు. 15

యేమన వ్యక్తిత్వమునకుఁ బరిపూర్ణ విశాసము నిలిపి, నిరుపమాన ములగు శాంత్యానందములను జేకొందును.¹ మనము లోకమున కంటివట్టుకొని, క్షణిక మిథ్యాదృశ్యములను నిజములుని నమ్మి, వాని వలనఁ గలుగునట్లుతోఁచు శుభలేశాభాసము వానిని జేరునప్పటికీ యదృశ్యమై పోవుటఁజాలి నిరాశోపహతుల మగుటలే మనకు దూఱుపొ ప్తి కలుగుచున్నది. "మానవుఁ డెంతకాలము దేహమే యాత్మయని నమ్మునో, యంతకాలము పాపజలరాశిలో మునిగి, దుఃఖవంక నిమగ్నుఁ డగును. శర్వాత్మత్వరూపమే తానని నమ్ముచితోడనే, దూఱవరితమా ప్తి యగును."² పరమార్థ స్వరూపమును మన మబోధ్యుపై తమగుణముగాఁ గల్పించఁ జాలము; దాని స్వరూపమును యథార్థిగా మనము గ్రహించ నలసినదే శంకరుని దృష్టిలో తత్వమిట్లుండ నలెనని మనము కల్పించినది తత్త్వశాస్త్రము గాదు, తత్వమిట్లున్నదో చూచి గ్రహించుటే, తమభవదృష్టిలే ననంతరూపమగు తత్వము వెఱుఁగుటవలన శాంత్యానందములు సిద్ధించును. విన్నత్యముతోఁ గూడిన ప్రపంచముతోఁ గలిసియున్నను, ధర్మశేషమునలని ఫలితము అన్నియొఁ బరమార్థ సంపాదనకు సాధనము లగును. బ్రహ్మత్వైక్యసిద్ధియే పరమ ప్రేయమైనను, ధర్మమువలన లభించును. ప్రేయఃప్రాప్తి తత్సాధన రూపమే. ధర్మవిరుద్ధములగు ఫలితములు బ్రహ్మజ్ఞాన సంపాదమునకు వ్యతిరేకము లగును.

తత్వమనున్వికమైనదే ధార్మికమైన తర్క, అస్పృతమనున్వికమైన దధర్మము.³ మరణానంతరము పుణ్యలోకప్రాప్తి నిల్చునది తత్వ.

1) "హెడ్ మనఃగా మిథవసావమైన నిరవధిశాంతయు, మనశ్శేలు మలయి చిత్తము రెండని గోచరిత పరమాను గాభివ, హెడ్ సెక్ యిల్ల స్మయించును "(సంక్షేప శాంతికము 1, 67) (పోయ్య: పైపొకా. "మనమిథులగాది మిథులగాది మన ప్రేయమి నియమైన నమస్త్యభావముపైవనే యాధారపడి యుండును కాని, విత్వము వసంతమునగు తమిత్వమైన గల ప్రేయ, శ్రేయసావమైన పరిత్యజావంతులతో మనమిథుని నింపును "

2) శంభామం: 3, 1, 2

3) పోయ్య: "పాపములేయ ప్రతి మానశ్శేలు శ్లాసముని దేసించును," (సియంబోకాన్, 3, 19.)

ర్మయు, దుఃఖమందులోక ప్రాప్తినిచ్చునది దుష్కర్మయు నగును. మానవుడు క్రమవిశాసమునలనఁ దన నిజమగు ననంతస్వరూపమును పొందించి దైవత్యస్థితికొంద యుక్తిండును. వ్యావహారిక ప్రపంచ ఘటో బీక్యరుఁడీ ఉత్తమవ్యక్తి; ప్రపంచ మాతని కార్యము, తాత్కాలిక భక్తుఁ డీఁగత్తునంతకు క్రైమింప నలెను; ఏలన నిదియంతయు బీక్యరకంతావసే, స్వార్థవరకంఠుఁడగు వానికి కాంతి మోక్షములు లేవు; లోక కల్యాణముకొల కార్మర్యము చేయువానికి నిశ్చేయగు మున్నది. అహంకారమే మహాపాపము, నర్మభూతదయ, ప్రేమయే నరమహిమము. నర్మజీవముల క్రేయములై పొలువడుటవలననే, మనకు వ్యక్తిగతోద్ధరణము కలుగును అహంభావహరణములగు వింద్రియములను ప్రతివ్యక్తియు నిగ్రహింపవలెను. గర్వమునువిడిచి విషయము వార్జించవలెను. అట్లే, వరనిరసనమునకు బదులు క్షమ, క్షమకుఁ బదులు మమకారమునకు బదులు జగత్కుటుంబ ప్రేమయుఁ బెంపొందవలెను. మనముచేయుకర్మ వ్యక్తిగతమైన స్వార్థవరక నఁచివైచి, వంధు క్రేయార్థివృద్ధిని బలనఁచు నంతల్యమే ప్రధాన మైనది. మానవుడు తన మమకారమును జంపి, విశ్వాత్మలో లీక మగుట కుపాయములుగానే విధు బుద్ధికీంపఁబడినవి. తన కాలములోఁ గ ధర్మప్రమాణములను కంతరుఁ డంగీకరించి, శాస్త్రనిషిద్ధకర్మలను విడువ నలెనని తోచించివాఁడు. అధ్యయన యజ్ఞదానతపోసమాసాదికముల జ్ఞానసాధనములు. ¹ అని శీలమును తోషించి, చిత్తశుద్ధి నిచ్చి అంతర్వృష్టి సుఖ్యునింపఁజేయును. లోకోత్తర ప్రజ్ఞాప్రభావము గల వారు నత్యమును వెంటనే గ్రహింపవచ్చునుగాని, సామాన్య మానవునికి గొంతకాలము, ప్రయత్నమునవరము. నిత్యవిధులను, గృహస్థధర్మము లను క్రథతో నెఱివేర్చుటవలన, బ్రహ్మప్రాప్తి కనుగుణమైన చిత్తశుద్ధి నిచ్చును. ² నైదిక కర్మకలాపమును నిష్ఠతో వాచరించుటవలన నభి

1) మృగ శా 4, 4, 22

2) కం శా 3 4 28

3) 4, 1, 4

దరు ప్రాప్తికలుగునుగాని, అత్యుదయమనగా నిశ్చయమము కాదు. ¹ బ్రహ్మజ్ఞానమువలన అరమాత్మవేడిగి ముక్తి పొందవచ్చునుగాని, యీశ్వరు నే దానములో వర్పించినను, వనీకవిధములగు పరితములు లభించునుగాని యవన్నియు సంసారము వతిక్రమించుచున్నవి కావు. ² కానివలన మనము సౌర్యములను విడిచి, రాగద్వేషమాంద్యములను జయించి దుఃఖములను దైర్యముతో నెదుర్కొని, నిశ్చలకాంతి నందంగలుగుదుము శ్రద్ధాహార్యకమగు ధ్యానమువలన జ్ఞానము చేశారును భక్తియు జ్ఞానసాధకమే. తీవ్రశక్తిజాత్యానముచే మునిశితములైన మానవములకే బ్రహ్మజ్ఞానము పాద్య మగును. జ్ఞానము వార్ధింతుట యునగా వాహ్యమునుండి దానిని మనములో జొప్పించుట కాదు, వత్సము మానవువాత్మ గర్భముననెయున్నది. విభక్తరమగు ప్రసవతమునుండి తిరోగమించు మనములో వాత్మజ్ఞానము ప్రకాశించును. మనబుద్ధి వద్దమువలె వ్యవృత్తి మొనర్చినచో, లోని జ్ఞానము లాంతరులోని దీనము జోమిన గాఢబిమ్మలోనుండి బయటికి వ్యవృత్తి ముగాఁ బ్రవర్తించినట్లు ప్రకాశించును. “అత్త వర్వకాలములలో వర్వ వస్తువులలోనుండియు, నది యన్నిటిలోఁ బ్రకాశించునలీడు వ్యవృత్తి మైన వస్తువులలోఁ గాంతి ప్రతిఫలించునట్లు, జ్ఞానము వ్యవృత్తిలోఁ బ్రకాశించును” ³ శంకరుడు బ్రహ్మజ్ఞానమున కతిశయప్రాముఖ్యము నిచ్చెను. ధర్మానుష్ఠానము బ్రహ్మజ్ఞాన సాధనము. జ్ఞానమే మోక్ష హేతువు; ఇతర సాధనములు పరోక్ష హేతులు. ⁴ “ఏవనితి రాగ

1) వంశానుంశ ఉపసాధానము

2) వంశానుంశ 1, 1, 24, చూ 3, 2, 21

3) సహవర్తమానోఽపి బ్రహ్మ, వస్తుప్రకాశకతే, బుద్ధ్యాదీనావలంబే, వ్యర్చ్యే ప్రకరింశవదః (అత్మలోక పే, 17.)

4) వంశానుంశ 4 11; వంశానుంశ 1.3 జ్ఞానసంపాదనమే తత్త్వవేత్తం కర్తవ్యమని స్థితో వెప్పిజాను శ్రేయోభావ ద్యుపపే యద్వి జ్ఞానసంపాదనం ఇంచు కది దేశకాలపాత్రామగుణమైన వివిధావయవగుర్వి ముఖ్యకాలమం విచ్చును చూ, లోకా, దివ్యుర్ అస్తి, అదిహలో మనుష్య కర్మము, అయిన లోక కర్మములను పాపాన్య మావపుల మనదేశించెను మోక్షనీక్షగలవారికి వివేకము వాఁడ బువదేశం నను వివేక ముత్తమ మైన వివయపుల నెఱంగించును “ (విరోధసేవ ఎంబు 10, 8)

రహితమైన చిత్తవృత్తికలదో, వర్తమాన పూర్వజన్మకర్మ కెవని అంధిం నదో, ఎవడు లోకములోని శ్రుతికములగు లాభవృత్తములను విశారము లను జుగుప్సతోఁ జూచునో, దానికే బ్రహ్మజ్ఞానకాంక్ష జనించును, ¹ నమాద్విస్థితిని జీతూర్పు యోగాభ్యాసమును శంకరుఁ డంగీకరించివాఁడు, బాహ్యవస్తువు అన్నిటినుండియు నిండియుండుట లోనికిఁ దీసికొని, తన నహజన్మరూపముపైఁ గేంద్రీకరించుటవలన నమాదిలో నంపూర్ణ సుగు నంతుష్టి కలుగును. దీనినే శంకరుఁడు సంరాధనయని పలికి వాఁడు. యోగాంగములగు యమ నియమమున ప్రాణాయామ ప్రత్యా హారములు అపారంగసాధనము అనియు, ధారణ భ్యాసము అంతరంగ సాధనము అనియు నర్హైత్య మంగీకరించివది. ² నవనద్యక్షువినేతము, అహముత్రఫలలోగవిరాగము, శమదమోచరతితిజ్ఞానమూర్తి క్రద్ధలు, ముముక్షుత్వమును నిది యాంతరంగికనియమములు వీనివలన బ్రహ్మ జ్ఞాన ముదయించును ³

ఏ విజ్ఞానశీత్రయఁ దామన్నత నత్యగ్రహణములో నుత్తీర్ణఁ డై నను, దనయంగములోని విశ్వాసములను భగ్గుమొనర్చుటకు యత్నించఁడు. నర్హశమధర్మవ్యవర్థల పటత్వము నతలితను, శంకరుఁడు బానియందలి విశ్వాసమును నిరసించఁడు, ఏదేనొక నర్థ ముతో జన్మించుట హేతురహితకాలావృత్త్యము కాదనియుఁ, బూర్వజన్మ కర్మ నశునరించియే యది జరుగుననియుఁ నిష్కృత ప్రప్రదాయము బహునరించి, నీచాధ్యయనాధికారము దీవతలకు, జ్ఞానులకు, మున్నత ద్విజవర్ణములవారికే గలదను విషయమును శంకరుఁ డంగీకరించివాఁడు.

1) శంకరాజేన శః ఉపోద్ఘాతము చతుర్థాంశాదు శం. భా. పా. ఉపోద్ఘాతము: 5, 8, 1; బృహారణ్య 4, 4, 22; కఠ శః 1, 2, 15

2) వేదాంతములోని క్రమజనుపసములు భారణమునకు, విదివ్యాసము భ్యాసము నకును, చర్మసము నమరికిని పరిశోధన

3) శం. భా. 3, 4, 23.

¹ ఏ వర్ణమునైనను బ్రహ్మజ్ఞానమున కర్హుడని ² శంకరుఁ డంగీకరించుచున్నాని, బ్రాహ్మజగత్తము నంగీకరించువారు మాత్రము వర్ణాశ్రమ విధుల ననుసరింపవలెనని శంకరు నభిప్రాయము బ్రాహ్మణుఁడు వేదాధ్యయనమునే జ్ఞానమును బొందఁగా, నితరు లీశ్వరాధనాదికములే జ్ఞానమునీ పొందవచ్చును. ³ బ్రహ్మజ్ఞానసంపాదనమునకు వేదాధ్యయన మొక్కజీగతి యను వాదమునకు శంకరుని రచనలలో సొమ్మమును సంపాదించుట కవకాశములేదు. తన తత్త్వజాత్రునందు వలెనీ, హిందూపుర్రు వైశిష్ట్యము నందును శంకరుఁడు వరసృర విరోధ భావముల కవిరోధనమవ్వయమును జూపయిచ్చిందివాఁడు. తులనుత లేదములతో నిమిత్తము లేకుండ, జిజ్ఞాసగల నూనపు లందఱకు బ్రహ్మజ్ఞానవ్యూరములను దెలదియుంది, శంకరుఁడు తన విశ్వమానవ ప్రేమను వెల్లడించి, అద్వైతమునుండి బయల్పడలు కార్మికవిధ్యయు ముల కాతఁడు అర్హుడై నిలిచివాఁడు. ఈ త్రమ బ్రహ్మజ్ఞానము వార్ధించిన విదురుఁడు మున్నగు టాదులు పూర్వజన్మపుణ్యవిశేషముగల వారను బ్రాహ్మణవాదము వాతఁ డంగీకరించివాఁడు ఏ టాద్రుండిపు డద్వైతజ్ఞానమును గ్రహించు హిమవర్షమును జూపునో యాతఁడు పూర్వ జన్మములో వేదము కథ్యసించెనని తలఁపవలెను. ఈ విధముగా సుగ్రవర్ణముల యధికారమును శంకరుఁడు తృతీకరించివాఁడు. బ్రహ్మజ్ఞాన వేత్తలై నవారు ద్విజులైనను, వండాలులైనను వారినితనకు గురువులుగా భావించునని శంకరుఁడు నలికివాఁడు. అద్వైతము ననుసరించి, జగన్నిత్యాత్మయు నెవఁడు తెలిసికొనెనో యాతఁడు వండాలులైనను ద్విజులైనను, నాకు నిజముగా గురుతుల్యుఁడు ఇది వానిశ్వయము. ⁴

1) రై త్తయ టాద్రుండి చెప్పియు నేదము నుపదేశించిన జానకతి 1వయి మును, ౮, 41, 2 వత్సనానుజాణం విషయమును టాద్రుండి సంపాదనార్థములో నున్నత తర్జమునకు నచ్చి బింబింపఁడు నాడని బ్రహ్మజ్ఞానార్థకలేయ తర్జముతో వివరింపఁ జెడెను

2) శంకరా 3, 4, 38

3) పురుషసూత్ర సంబంధి ర్జనోకనానదేశతోపాదాతిత్వార్థవిశేషై రనుగ్రహో విజ్ఞానో న్యుభవతి.

4) మనిషి-సంకరము, తూ ౮వవంశకము, పు 3, 3, 5

అశ్రమ ధర్మములు విధిగా వాచరింపవలెనని చెప్పించెను. మోక్ష సిద్ధికోసమే అతివ్యక్తియు నన్నుసేంప నవనరములేదు. బృహదారణ్యక భాండోగ్యోపనిషత్తులలో గృహస్థులే బ్రహ్మవిద్యవాద్ధింది బోధించిరని చెప్పించెను కాని, నవ్నాస్యములకు నైదిక కర్మలుకాని, గార్హస్థ్య విధులుగాని¹ నైమిత్తిక పూజాదికములు గాని లేని భారణములే నితరుల కంటె నధికములగుముగా బ్రహ్మజ్ఞానమును సాధింప నర్హులని చెప్పవచ్చును. అశ్రమధర్మముల ననుసరించువారు మోక్షాత్కార్యము నన్నుసేంపి తీలవలెను అశ్రమవిధుల ననుసరింపనివారి కట్టి నియమము లేదు. నవ్నాస్యములు బ్రహ్మసంస్థితులు. “అత్తి బ్రహ్మసంస్థితి మిగిలిన మూఁడొశ్రమముల వారికి పితృము కాదు. ఏలన వారు తమ యాశ్రమమున కనుగుణము అగుధర్మములకు నరిగా వాచరింపని లోపములే నవ్నాస్యము అగుదురు నవ్నాస్యములకు కర్మావరణలోప బోవములేదు.”² మతయు, “ఏ యాశ్రమస్థునినై నను జ్ఞానప్రాప్తి కదితారమున్నును, నవ్నాస్యసీత జ్ఞానమే మోక్షమిచ్చును, మిగిలినవారిజ్ఞానము కర్తవ్యసంబంధముగల దగుటచే నట్టి యుఁకాలదు.”³ హిందువుల నత్యమతాచారములలో నొక శిక్షణక్రమముగాని, యొక పాపాత్మ్యప్రమాణముగాని లేదనిగుర్తించి, నవ్నాస్యశాశ్రమ ధర్మములకు నవీనపద్ధతుల కనుగుణముగా నిర్మించి, బౌద్ధనిర్వాణ ప్రయోజనములకు హిందూధర్మమునకును అభింపఁజేసెను.⁴ ప్రియము బౌద్ధాశ్రమములలో నంగీకరించిన దుష్పరికముల నెఱిగి, శంకరుఁడు చారిద్ర్యశాత తపో విధానముల వ్యాశ్రయించి, సంసారనిర్మూలము కాఁగోరువారికి నిలయములుగను, విద్యాశీలద్రమములుగను నిర్మించఁబడిన

1) శం. భా. 3, 4, 20

2) శం. భా. మం. 4 ఉపోద్ఘాతము నవ్నాస్య నవిశ్లే బ్రహ్మవిద్యా మోక్ష సాధనము నుకర్తవ్యమనోకేము

3) పరినిష్ఠా నవ్నాస్యవేదవిధి, ద్రవ్యకృత్వానవేదవిధి నవ్నాస్యవేదము నిర్వాణము విధానించెను మొదటిది బ్రహ్మసేవకనుకరి రెండవది విశ్వపునరుత్పత్తి మొదల కచ్చి నవ్నాస్యవేదము స్వీకరించినచో దానిని వియోగముననుసరించు ననునవకలెను రెండవ దానికి సంభవము లేదు. చూ. శవముక్తినివేకము

మతములలో స్త్రీలకుఁ దావులేదని శంకరుఁడు నిర్ణయించెను మతవ్యవస్థలలో వర్ణలేదములను శంకరుఁడు పొడిచివలేదు.

హిందువు లందఱును వర్ణాశ్రమ విధులు వర్తించును, విశేష, నీ ధర్మములు జాతియొక్క పరిణత విజ్ఞానమును కూచించును. శంభు శ్రీయుము కొఱి వ్యక్తులు జీవించవలెను, అర్థివారికి మూతములు బాహ్యభావములు గావు. ఒక వ్యక్తియొక్క నైతికప్రయోజన మా వ్యక్తి శంభుమునకుఁజీయు సేవమీదనే శీవల మారారవదీ యుండలేదు. బాహ్యమునుండి మనయువ్వవచ్చిన రీతిని రూపము నిచ్చుటకు మానవుఁడొక మట్టిముద్ద కాదు. అతనిని లోపలనుండి సంస్కరింపవలెను. మానవుని నీలిది చేయుము చేయవల దని శాస్త్రములు కానించుటవి గావు, జాతియొక్క పరంపరాగతమైన యనుభూతిని శాస్త్రములు జ్ఞానకము చేయును. ¹ హిమావ్యధర్మములుగాక, నియమములు, బాధారములు భిన్నస్థానములలో భిన్నములై యుండును. ² క్రమసామ్యతినందిత కొలఁదియు నైతికజీవితమును క్రమముగా వికసించును ³ అదార నీతి నియమావళి కాలుముతోఁ బెరుగుచుండును నైతిక విధివిధానము జ్ఞానమున కవిలంఘ్యము కాదు. వేదాధికారము లేనివారైనను బ్రహ్మచేత్రులైరి దీనులు, సితవర్ణులును గూడఁ బాతా ప్రార్థనములవలనను, త్యాగోపబాసాదికములవలనను దైవ కృపకుఁ బాత్రులై, తత్కూలమున జ్ఞానమును మోక్షమును బొందవచ్చును. ⁴

పరమార్థసిద్ధిసంది బ్రహ్మచేత్రయైనవాఁడే శ్రేయఃదగు బ్రహ్మజుఁడు. అర్థి బ్రహ్మచేత్ర యొట్లు జీవించుటో దెవ్వుటకు శంకరుఁ డీక్రింది క్లౌకము ముదాపొందివాఁడు!—

1) జ్ఞానం హి శాస్త్రమ్, న శానకం, దీక్షాసంధ్యాకాండ 2,1,20

2) శం అ. 1. 1, 4

3) శం, అ 1. 1, 4

4) శం అ 3, 4, 38-39

“ఏ యొక్కఁడు నెవ్వనిఁ గుఱినుఁడనిగాని, కులహినుఁడనికాని, పండితుఁడని కాని, దుర్వృత్తిపరుఁడని కాని భావించఁగో యాతఁడే బ్రాహ్మణుఁడు. గూఢ ధర్మాశ్రీతుఁడైన యెట్టి విద్వాంసుఁ డీ లోకమున నంధ జడమూక జనుని వలె పవిత్రాతుఁడై చరించుడు శీలితమును గడవపరిను. ¹ అట్టి బ్రహ్మచేత్త శీలితము భ్యాపనమయ నిష్క్రియత్వము గాదు అతఁడు విశయవ్రహ్మధుఁడై, వరమ పొవనములైన కాంక్షానంద మపొగంగ గ్రవంతిలో మత్సాహభరితుఁడై యాఁడు లాభును. ఏకర్మ బాఁతునెసిన నది యాతని బంధింపదు. అతని కత్మ సామాన్యుల కన్వయించు కర్మవర్జిది గాదు. ² కొందఱు ముక్తభృదు మఱి శీవసమాత్రార్థ వ్యర్థకర్మమతీయుదురు; కాని మతీకొందఱు లోక సంగ్రహితులు మహాత్రియా వరతంత్రులగుదురు ³ ఇట్టికర్మ వ్యక్తి యొక్కజహంకారము నుండి ⁴ జయల్పిడఁతునది కాదు. కాపున నది యాతని సంసారబద్ధం నొనర్చుదు. ⁵ ముక్తులైనవారు తమ మోక్షము పొవనీ తమతోఁబాటు లోకమును గూడఁ దరింపఁ జీరుఁగలరు.

1) “యో న సంతం క తావంతం, బ్రాసంతం స జహత్రుః స ముపశ్రింతం సదుర్వృత్తం నైకకర్మై న బ్రాహ్మణః గూఢధర్మాశ్రితో విద్వాన్ అజ్ఞాతకరికంశరేక, అంధవజ్రదవిద్వాసి మా వేష్య మహం శరణ్” ౪౦ భ ౩, 4, 501 మ్యావే (విష్ణు అథ నేపాంక ౩ 240)

2) విరుడు: శ్రీయమానమసి కర్మ, పరమార్థకోఽకర్మక (౪౦:భి:భా 4, 21)

3) ౪౦:గీ:భా 4, 19

4) ౪౦:భా ౩, 1, 13

5) “ఎవఁడు మేల్కొనియు గాఢమైతివలె నుండి, దైక్యమను బాదఁగో, జూరియు తాని వదైక్యమిది యింబునో, ఎవఁడు కర్మరీతియు తలపంగుఁడుకాఁగో, బాదొక్కఁడే నివృంశయిమగా నాత్మకారి” (ఉపదేశ పాపాశ్రి ౩, 4, 5) “ఎవఁడు ప్రవృత్తిలో మున్ను, దవకర్మయింతు మువార ముండఁగో, యాతఁడే నిజముగా తీవ్రమృత్తుఁ డగును.” “ఎవఁడు పరవనియింతుంగి యిట్లుకా నను మేతోక పరిలో మున్నరికాఁ, బ్రాణంతుఁడు, వేతలుఁడు, విశ్వ సంతుష్టయై వగిరి, యాతఁడే నిజముగా తీవ్రమృత్తుఁడు” రామయ నపిత్తు సతీగవాయ: “ప్రపంచ విషయ సంగతులఁబయ్యే దీర్ఘ సమాధిమండి మేల్కొన్న బానిసలఁ బ్రసన్నులై యుండఁగలవాఁడా ఏమాంశమందు నమారి వివర్ణులై యుండువాఁడా” శ్రీమాయ: పదిత్యగిరీత ఎట్లు నిజమైవెప్పింపఁడు:

సంసారశక్రములోఁ బరిభ్రమించు వారికి వేదవిరులు, సైతిక నియమములు పవనరములే, కాని విరాగియై సంసారమందలి భేద దృష్టిని విడిచి, ప్రవర్తించువాని కని వర్తింపవు. ¹ ముక్తపురుషుఁడు కనయింపనచ్చిన రీతిగాఁ బ్రవర్తించనడుగునా యమ పమస్య అయి లెక్కపడినది. కర్మ ప్రేరణకుఁ గారణమైన స్వాధ్యాయమోహము ముక్త పురుషునికి లేదు. గాఢన నాశం దనటి కర్మచేయుడు. ² అవిద్యావశుఁడై చేయుకర్మయు నాత్మజ్ఞానము లేకకాలమున ముందఁజాలవు. ³ ఇట్టి వాక్యములవలన ముక్తపురుషుఁడై పవానికి కర్మయే లేదని తోధనడుగు గాని, స్వాధ్యరహితుఁడై, ముక్తనంగుఁడై ముక్తపురుషుఁడు కర్మచేయు నని చెప్పనాత్మములు శంకరుని రచనలలోఁ గాననగును. ⁴ అతఁడు పాపకర్మ నెప్పఁడును జేయుట కవకాశమే లేదు. ధర్మమాత్రముల కతీతమైన యథేచ్ఛా ప్రవర్తనము మోక్షవశ్య కలంకారమనియు, ధర్మ నియమోల్లంఘనమున కది యాహ్వానము కాదనియుఁ తెప్పఁబడినది. ధన్యుఁడైన విర్లక్ష్యభావము నది యాంతమాత్రమును తోధించును. పాప మెప్పుడు చేయుట కవకాశము లేని పరమాత్మానుసంధానము ముక్త పురుషుని శీర్షుడును అనఁగాఁ జాపకర్మవిషయములో నాతఁడు మృతుఁడే. శ్రైత్రవ మతములోని అంశసాక్షినియగుట భావముతో శంకరుని భావము తొరపడరాదు ముక్తపురుషుడు సర్వవాంఛానిర్మి

రసృష్టియై వారి నిజములు పరాత్పరావస్తులని భావించి వారికిఁ గలుగు నిపకరంగ కాంక్షను వహించి; కనక ప్రకంఠముతో నంగము లేరను విశ్వము భావముతోఁ జిత్తగ్రాంతి బార్హిందవలయు ప్రకంఠముతో మందపడుచు-తేజా ద్యావనిమిగ్నులు కావచ్చును దానిగ్ని వాని హృదయములోఁ జూర్చిఁ బల్లవదీయనలో వా రిరువురు పరుషముగా రమ్యులో (యోగబాహిష్టము; శివశక్తి నివేశనతో విలాహృతము).

1) విశ్వనిర్మలత నికరకాంక్షానిధి తో విశేష:

2) పశునిగా భావక్ పమ్యుర్వితో, యశేష్త తస్మైవమంగం పరబ్రాహ్మ మానస్తేష్ట ప్రవర్తకాన్త అనినానాభావాన్య పమ్యుర్విను: శంక 2,3,48

3) శంకా: తై: ఉపోద్ఘాతము

4) శంకా: తై: 4, 21

బొందెను గావున నాకనికఁ గోరుట తెల్లవిషయమును ¹ లేనిను నిజమేకాని యాకడు లోకసంగ్రహార్థము వనిచేయును. మఱియ నాకనివిషయములో నైతికవిధి కర్తవ్యములేదని శంకరుఁడు చెప్పినాఁడు: యాకడు నీతినియమములను వివర్ణించెనని యొప్పుటను చెప్పి యుం లేదు. ² ధర్మసంపిద్ధి యగుగా, ధర్మవిశాసము గాక, ధర్మవియ జడమైన వ్యక్తిత్వ భావనమని తెలియవలెను. మనలోఁ గల్గిషమ మిగిలి, వశత్వ మింకను బోనంతకాలమే నీతి నియమముల కర్తవ్యము నీతినియమములు, మనము తప్పు చేయుఁజూతునపుడు కష్టమార్గము నూచించును. నాగరికత గల మానవునికి హత్యా దౌర్భ్య సంబంధః లగు వట్టములతో నిమిత్తము లేనిరీతివే, అత్యురకుఁడగు ముత్తపురు నికి నైతిక నియమావళితో నిమిత్తము లేదు.

41-శంకర ప్రతిపాదిత ధర్మమూత్రముల కాక్షిపకానివారము

శంకరుఁడు ప్రతిపాదించిన నైతిక నియమావళి విశేష విమర్శక బాటైనది. దానినిఁగూర్చి చేయఁబడిన యాక్షిపణలను మనన సంగ్రహముగాఁ జరికిరింపనగును. ³ అన్నదంతయు బ్రహ్మ మొక వేయి, ప్రపంచము మిశ్రయైనదో నన్నుడు మరిచెట్లవలె భేదః తొలఁగిపోవును. ప్రపంచము ధాయామూత్రమైనదో బానము ధాయ ధాయయగును. ధాయామూత్ర రూపములైన పాపదౌర్భ్యములఁ మనమేల మేల మాడరాదు: ఇట్టి కష్టపునర్వకము వశత్వమునఁ జేరికములో ధర్మముకొలఁ తేల మనము మన స్వార్థములను కా

1) శంకరా: 5

2) సుశ్రేణురాత్యుఁ డిట్లచెప్పెను: "ఎవనివృద్ధయంతో వాక్య బ్రహ్మక త్వాపిద్ధి కల్గినదో, యావఁకి అర్హ్యము మున్నగు లక్షణముల ప్రయత్నార్థవశ లగును, అది ప్రయత్నములేకుండగనే సంపాదించు లగును" (నైకకర్మకర్మవిధి, 69,

3) అర్హ్యక వేదాంతము ప్రతిపాదించు ధర్మమూత్రములకొ విశేషవిమర్శ మనకము, యాక్షిపే వంటివారి కుపన్యాయమునకును, "అర్హ్యకము ధర్మమూత్రము నకు వగ వంటివారి బాధనము మరలనుక్రిష్టియన్వారిత వక్రతర" 1916 డిసెంబరు

మొదటి ప్రశ్నానందపరిమళః ధర్మశాస్త్రము తెచ్చువావాత్వము నిజమైనచో, శీవితము నిజము, శీవిత మవత్వమైనచో, ధర్మశాస్త్రము అవత్వములే యగును. శేవల అగన్నిభ్యాభావమును మన మంగీకరించుచున్నచో, నీ యాశ్చేవల నిరర్థకమగును, పరమార్థసంపాదనములో ధర్మాధర్మములకు విలువగలదు.

శీవాత్వ పరమాత్మైకత్వమే సత్యమైనయెడల, ధర్మమునకు స్థానమే లేదని యాశ్చేపించవలెను. బ్రహ్మ మొక్కటియున్నచో, ధార్మికత్వపై కనసరమే లేదు. ఈ యాశ్చేవల విశ్వానిత్య వస్తుభేద భావలోపముపై నాధారపడియున్నది. యథార్థముగాఁ గాఁగఁగల కఠితమైన బ్రహ్మమును, గాఁగఁగఁగల, యసంపూర్ణములగు విషయములు నొకటియని శంకరుఁ డెఱుఁగఁగల మొప్పయుండలేదు. శీవాత్వ బ్రహ్మైక్యమును దెల్పు వాత్త్విక సత్యమువలన, వ్యావహారిక జగత్ప్రపంచములో నైతిక భేదముల ప్రామాణ్యము భంగపడదు. శంకరుఁ డిట్లు చెప్పినాఁడు, "నిష్పంతయు నొకటి, శవదహనము చేయు నగ్ని పవిత్రమైనది కాదందుము, మూర్ఖుఁ డొకఁడే, పవిత్ర ప్రదేశములలోఁ బ్రవేశించు మూర్ఖులందఱి మనము పూజించి, కల్పవృక్షదేశములలో వ్యాపించిన వానిని గర్హింతుము. మృత్యుయరూపములేయయ్య ములులను రక్షింతుములను మనము కోరుదుము, ఇతరమృత్యుయ రూపములగు శవాదులను మనము నిరసించుము." ¹ అదేవిధముగా, పారమార్థికముగా పర్యవస్తువులు బ్రహ్మమే యైనను, గొన్ని గ్రహించఁదగినవి, కొన్ని పరిహరించఁదగినవి, యని తెలియవలెను, 'అహంబ్రహ్మస్మి' యనఁగా, పహంకారపహితమగు శీవాత్వయే బ్రహ్మమని యర్థము కాదు, ఉపాధివిరహితమైన ఉద్భావ్యయు బ్రహ్మము నొకటి యని తెలియవలెను. ² ధర్మ శిల్పాన కనసర మెట్లుకలుగు ననుగా, వాత్సయ్యుక్తి, నిజమైన యవరిచ్చిన్నకా న్యభావమునకును, పర

1) శంకరా 2, 3, 48

2) వాచసపా వ్యాధిశరణ్యము
౪, 6-10

మానమం దది భరించిక వరిచ్చిన్న కా వ్యవహారమునకును సంఘట్టిన మొదలెగిరినై నడచుచున్నది. మానవుల స్వస్వరూప మేకము నదివికార మునై యుండఁగా, మహిళాత్వవలన నది వకనమండి, వికృతి నొంది నది. ¹ మనమేష్టితిఁ జోయినదో నశ్యము వ్రత్యక్షమగునో, యుష్టి స్థితిలోనున్నప్పుడు వరిచ్చిన్న కా దౌర్బల్యముతోఁ గలుగు బోరాటమున కర్థమొందదు. పరశ్రుష్టముమండి మనము వేరనుభావము సంపూర్ణ నాశన మగువఱకు నట్టి బోరాటము జరుగుచునేయుండును. తీవాత్మ కాను జరమాత్మనని గ్రహించువఱకు, నశంశ్యపై మగ్నమై న్యస్తాన దూరత్యమువలనఁ గలుగు పరిభాషముచేఁ దప్తమగుచుండును. పరి చ్చిన్న వ్యక్తులముగా మనకు విధులు, లక్ష్యములు నున్నవి. వ్రతి వ్యక్తియుఁ దానుజీయు కర్మకు బాధ్యుఁడై, ప్రవర్తించవలసి యుండును ²

శంకరుని ధర్మశాస్త్రము బుద్ధిసంబంధమైనది, విలస నవిద్య లోక అనివేశకము సంధికారము. ³ సర్వవ్యాపారానుభవములకు నాధారము నీవుని మిథ్యాజ్ఞానము నమ్యగ్నానము మోక్షకారణము. ⁴ జీవబ్రహ్మద జ్ఞానము మిథ్యాజ్ఞానమగుటచే యథార్థమైవజ్ఞానము దానినిఁబొందంగిం చును. దీనివలనఁ దెలియునదీమన, మోక్షసంపాదనమునకు పరియలు నది ధర్మశిల సంసిద్ధికాదనియుఁ, గేవల శాస్త్రీకజ్ఞానమనియు స్పష్టము, అద్వైత వేదాంతముయొక్క మూలభూతమగు లోకమిదియే యని య్యాపేన్ తెలఁచివాడు, "నత్స్వరూపముయొక్క నమ్యగ్నాన ముండు సంపాదించుటకు మూలాధారమైన మనలోని 'నీన'ను నదియని వేదాం

1) ఎకోకాన్త అధినియమి "కావోః శత్రువర్తనయి యుండియు, బామ లోక వర్తనయి యుండియు" నేమి లోకము" విద్యారణ్యుని నత్వరూపే

2, శంఖా 3,3,53, చతుర్ముఖాః 3,2,9

3) శంఖా 2,3,48

4) శంఖా 1,2,8:3,2,26, 4,28: 1,3,19

తము యుక్తముగానే చెప్పినది.¹ కాని బుద్ధునకరణ సామగ్రియవాత్మకనగా మిథ్యాప్రపంచములోని దని కొట్టివేసినయి, త్వాతయైన వ్యక్తి యొక్క విజ్ఞానమున కీయద్వైతకత్వమును బ్రకటించి, యంతరితో వాగిపోయిన బీరసాము చేసినది; పరమాత్మకు నిలయము దేశాద్వేషల బుద్ధియని చెప్పక హృదయమని చెప్పటలో నేదాంతము ప్రేవృతమైనది.² ఏకమునిద్వితీయమునగు బ్రహ్మమిదివలె పరిపూర్ణకగలదైనదో, దాని యాధార్థ్యము వప్రతిహతముగాఁ బ్రకటింతులీ మనము చేయవలసిన కర్తవ్యమును, దాని తిత్తరమైనదిగ్ల ననత్యమనులీ మన ధర్మములైనదో, చార్మికప్రవృత్తికఁ జోదతకత్తియే లోపించును. మనకుఁగల పరిచ్ఛిన్నకాదోషవిముక్తికి దానినిఁ గాదనులీ చేయవలయు కార్యమైనదోలై తిత్తదీక్ష కవశామీలీదు. ద్వైషమునుఁ జయించుటమఁగాని, మన స్వభావవలన ర్తనమునకుఁగాని మనము కృషి చేయవలసరమలీదు. అవిద్య, ప్రధానముగాఁ దార్మికభావమేయైబుని, శంకరుని తత్త్వములో పది సంపూర్ణమగు తీవితదృక్పథమే యగును. “దేహమే అత్మ యను నభిమానమే అవిద్య, అందునీ దేహమున కాధార ముదయించును, దాని స్వరూపమే రాగము, దానిని దూషించునదీ ద్వైషము, శరీరమునకు బాధ కల్పఁగనోపు ననుభావములచే భయాదికము తలచూపును.”³ మిథ్యాజ్ఞానమే సౌర్భవంములగు ననురాగప్రవృత్తుల కాధారము.⁴ పరిచ్ఛిన్నవ్యక్తియొక్క పరిచ్ఛిన్నతయే అవిద్య. దానిమూలముననే మూలమైన తన నిఃస్వరూపము బ్రహ్మత్వమని యిఁబఁగక, రాగద్వైషమయ తీవితమును గడవయత్నించును. మన

1) మిథ్యాజ్ఞానమున పరమమేకరసా ర్థేదోషవత్త క్షణః (శంకరా 1, 3, 19) యా శంకరా గోదసాదకారిః ఉపోద్ఘాతము దోష్య: “జ్ఞానం విదా హేచ్ఛేషవ్యక్తి” (అర్థబోధ) ఏకేశావేకమృతే జ్ఞేయ (శంకరా 1, 3, 19) యా అవరోజనసాధిన్వి 14

2) హృదీ, ఏకమే అన్ కేదాంత, పు 59

3) దేహవిద్య అత్మవ్యభాషిణి అత్మబుద్ధివద్య: కత ప్రభావ: బాదరాగ: క్షయభాదా ద్వైషమనుచ్యేద భద్రాభ్యాయ: శంకరా 1, 3, 2

4) శంకరా కేద ఉప ఉపోద్ఘాతము సంసారదీప మభావమే రాసకర్మ ప్రవృత్తి కారణం మతయ “అవిద్యా కాదీకర్మ లక్షణం సంసారదీపం, శంకరా కేద ఉ 4, 9

శీలములోని దోషములు శేవలలోపములేకావు. అది యాశ్వరచా వికల్పరూపములు. శంకరుడు తనచుగా 'అవిద్యా కామకర్మ' ¹ మన. మము మనయొగించును. జీవనానాత్మము నిజమని నమ్ముదృష్టిదో, నువిద్య, ² కాదు మనశ్శబ్దవిషయానురాగము, అనగా దానిని నంపి దించుటకుగాను చేయు ప్రయత్నము ఇట్టి యవిద్యాప్రేరితమగు నహ కారముచేయు కర్మయే నంసారకారణము. ³ అవిద్యవలన గామము కామమువలన గర్మయు మదయించును. మిథ్యాదృష్టిని తగ మొనర్చి, స్వార్థవరత నుండినైచి, నత్యశామము నుదయించు శేయ యే మోక్షసాధనమగును. ⁴ స్వార్థప్రవృత్తివలనగఁద్రోక్తి, నశ్శాః ముల నభివృద్ధివచ్చి, అహంభావధరితమైన వ్యక్తిత్వమును ని హించుట ధార్మిక ప్రవృత్తి కవసరమగు శిక్షణలోనిది. అహంభా వ్యక్తిత్వము నశించినది, మనకుఁ జరిపూర్ణత సిద్ధించదు మనవ కామమును జయించి లోకకళ్యాణముకొని వనిచేయవచ్చును; ఆ మన తివికములో నేదో సందర్భములో దుష్కామమునకు వలంపై స్వార్థవరులము గాకుండ నుండఁజాలము కావున మన మవిద్యారూపక లై న జనాహంకర్తృత్వ భావములకు జూర్తిగానశించఁజీవనగా నమ్యుక్తిగా నవిలసితుమగు న్యవృ నిరహంకారదృష్టిని గలిగియుం జాలము. ధర్మనియమానుష్ఠాన తత్పరుఁడు యాదృచ్ఛికముగా నిష్టాద గగును. నమ్యుక్తిగానలముచే మహద్వి నిష్కాముఁడగును. ⁵

1) శంభాజుఁడు 3, 1, 1

2) అవిద్యాకర్మకం లోకప్రపంచం తీవ్రతం శంభా 2, 1, 14; 3, 18

3) అనాత్మ బుద్ధివోహ అనాత్మవిషయః కామః కామయః మానస్యః కోతి కలా, తత్త్వలోకలోగాయ శరీరా త్యుపాహం విషయవృందావః శంభాత్రి. 1, 11

4) నర్వరానాశయం నర్వరానాశయం నర్వకర్మప్రవలయే

5) యః ఈ భావమును జాగ్రూ మారించిన హీయిత్వా ఎంతితిద్యాః ఇందియన్ పీరియంబర్ శాస్త్రులెమ్మ ప్రాగీడింగ్యు జాణ్యమ 2 విమలైవ అవ జ్ఞానమునకు, గేవల శాస్త్రక జ్ఞానమునకు శేవమున దెబ్బయి నాశయిత్వా చెప్పి, "శంకరునిమాటలలో, విశ్వసూతవస్తృప్తి వంటివిన్న శానకర్మ వరంబుచే తీవర కామకర్మములు పోయినను, బాధి కారణమగు నవిద్య తీవరూపమునోమప్పచే నది గానవర మగును; అవిద్యయు విద్యలయైనచో, ప్రవృత్తవంశము, పు. 241

శంకరుడు వరోక్షావరోక్ష భ్రావణీదమును వివరించివాడు. బ్రహ్మైక్యభావము యథార్థమని గురుగ్రంథ వాక్యానికి వలన గ్రహిం తర్కభ్రావము వరోక్షభ్రావము. కాను వృథగవ్యక్తినిను భావము. విడిచిపెట్టి, బ్రహ్మైకత్వము వశుభవ సారవముగా సాధించిన దవో భ్రావము లేక అనుభవభ్రావము. ¹ వరోక్షభ్రావమువలన మోక్షసిద్ధి కే దని శంకరుడు చెప్పివాడు. బృహదారణ్య కోవనిష ద్వాన్యము. శంకరుఁ డీవిషయమునుగూర్చిచెప్పివాడు. ² సాధకుఁడు తాను వ శుఁడ నను భావమును విడిచి, క్రమముగా, తానిని నిష్కల్మష క మును గాంచి, దానినంది మేనిభావము జాన్చింది, తుదకు, బ్రహ్మ ములగు నర్వార్థభావము లను వివర్ణించి, అంధరహితముగు బ్రాహ్మణ సిద్ధిని బొందవలె నని శంకరుఁడు వివరించెను. అందుచే వద్వైక తత్త్వము, సుతముకూడనై యున్నది. బ్రహ్మవిద్యవలన నిశ్చయ బ్రహ్మైకభవము నద్యత్పంపాదిత మగును. ³ కాలాంతరముం దెవ నరితముఁజాపునది బ్రహ్మవిద్య కాదు.

ఇదే విధముగా, బ్రహ్మైకభవసిద్ధికిఁ జిత్తశుద్ధి ముఖ్యమైన సా మగ్ని దెప్పఁబడెను. రజ నమోగుణముల నఁచి శుద్ధిగుణమును సింహతీయులే చిత్తశుద్ధి. ⁴ ఇదిశవస్సాధనలవిలసను, నిష్కామ వలనను లభింతును. ఇందు ధర్మవ్రతవ్రత ముక్తికమింపఁబఁ బెయిడియుండును. "ఎవనికెన్నడహంకారమనుకారము లనత్యవ.

1) పోల్సు : వరాహోపనిషత్తు

"అప్రిబ్రహ్మేతి ద్వేష వరోక్షభ్రావమేవో,
అహం బ్రహ్మేతి ద్వేషసాక్షాదవస్య ఉద్యతే

2) 3, 8, 10 మతీయబ్రాహ్మణం 4, 1, 7

3) పోల్సు : వెయిల్ మాత్యూ : 18, 3.

4) శకుధూరుఁడనేవద విద్యానం పక్రియోపల సఖ్యలాభర ఇతి 3, 4 15)

తెలియుట, బాధవృత్తి వాక్యవిమర్శగను ¹ కాదుము పరిచయవృత్తిగను, అవిద్య వశించదు. జ్ఞానమనగా నాంగ్గవాదలోని జ్ఞానవద్యార్థమే కాదు. జ్ఞానమనగా నిజమైన వివేక, సంపూర్ణిగా నుత్తీర్ణతనాందిక జీవితవైఖరియు, ² జ్ఞానమనగా నాకస్మికాంతము వంగికరించుటగాదు జ్ఞానమనగా పశుభవశిద్ధి; అర్థిజ్ఞానము దానికి వాక్యవిచ్ఛిన్నమే. శంకరుడు కేవల ప్రకాశానుభవమున కెక్కుడు విభవనీయులెదు. పశుమును తెలిసికొనుటకు అర్థిజ్ఞాన మనమర్థమని తెలియు అర్థిజ్ఞానమే. ప్రేక్ష్యమైనదని యాతఁ డభిప్రాయపడెను. మోక్ష మనగా నవిద్యా వాశనమే; కాని యవిద్యా నిరసనమాత్రములే నది లభించదు. బ్రహ్మ స్త్రీత్వమును మనబ్రాహ్మణత్వమే గ్రహించినంత మాత్రమున మనము బ్రహ్మనే క్త్రము కాకాలము. బ్రహ్మజ్ఞాన మనగా, మన మూలవృత్తావము బ్రహ్మమని, విశ్వసింతులే గాక, నిజముగా జీవితమును బ్రహ్మమయ మొనర్చుటే యగును

శంకరుని తత్వములో నింకొకదౌర్బల్య మేమనగా నాతఁడ ప్రతిపాదించు నైతికధర్మము పారమార్థికముగా నక్కముగాదని చెప్పఁబడెను. మన 'అహం' వ్యక్తిత్వము లోకములో నితరవస్తువులకుండి యిచ్చమైనదనియు, దేశకాలములలో దానికి వ్యతీకృతి గలదనియు; పరిచయంతకాలము నితినియమముల కర్థమున్నది నైతికప్రవచనము. అనయందలి వ్యక్తిత్వము వ్యతీకృతమున్నదని నిశ్చయించుటచే, పరిత్యజగత్సంబంధమైనదీ నిరుపనిధులు, తత్పరితములైన బాంధాసంధులు, వ్యక్తిగతము లైనవే, పరిచ్ఛిన్నజీవుల వ్యతీకృత్యములైనవనీ, కర్మయోగార్థ ఫలములు నాధారపడి యున్నవి. మన మెంత పతిక వ్యక్తిగత మగు ధర్మమాత్రముల దృక్పథములను గలిగి యుండుమో, త్రమ ప్రమాదములతోఁ గూడిన సంసారమందంకకాలమున్నామనియు చెప్పవలెను వ్యక్తిగతమైన దృక్పథమును త్రమముగా విడిచి, కాదు బ్రహ్మము పశు భావమును బొందుచే, నైతికార్థి

1) అపరీత సామ్యం 14, 28, య: 14, 141: కం: తా: కేవలం ఉపోద్ఘాతము

2) య: సైథోడమోన్, పు 90: అరిస్టోటల్ నికొకషియోన్ ఎతిక్కు 10 7

వృద్ధింజ్ఞము, వ్యక్తిగతభావము నశించి, బ్రహ్మభావము సంపూర్ణముగాఁ గలుగుటతోడనే, నీతిప్రపర్రజాపరమ తాండగిహిమను. ధార్మిక ప్రవృత్తి తపవర మున్నంత కాలము బ్రహ్మసంసిద్ధి లక్ష్యము దూరస్థమే యగును. ధర్మానుష్ఠానమునకు లక్ష్యము నుప నంజుచిత వ్యక్తి త్వము నతిక్రమించి విశ్వాత్మ భావములో లీనమగుచే, కాని యీ ధార్మిక వ్యక్తికిఁగిరించిన వృథగ్యవ్యక్తిత్వభావశీలేనము మిగిలియున్నంత కాలము, మన యుార్థ్యగమన మనంపూర్ణమై యుండును. కాని, పరిచ్ఛిన్న వ్యక్తిత్వమును విడువకుండ, నవరిచ్ఛిచ్ఛాత్మసంసిద్ధిని గాంచుట దుస్సాధ్యమను విషయము స్పష్టము. ఈ లక్ష్యసిద్ధికి మన నైతిక వ్యక్తిత్వము నతిక్రమించి, తత్సంబంధమగు దీక్ష నియమముల నదిగమించిన తత్త్వ సాక్షాత్కారసిద్ధి నాందవలెను అందుచేఁ జరిపూర్ణభావంసిద్ధి నార్జించు విషయములో, మన వ్యక్తిగత మగు కృషియు, ధర్మానుష్ఠాన ఫలితమును నరిహివని శంకరుఁడు తలచుగా నుద్ఘాతించి యున్నాఁడు. కర్మవలన మోక్షములేదు. పరిచ్ఛిచ్ఛాత్మకమనన సుతిక్రమింపవలెను. పరిచ్ఛిచ్ఛ తీవిత మూలదీక్షమగు పరిచ్ఛాత్మ నిగ్రహింపవలెను నిజస్వరూపము బ్రహ్మమని తెలియుకొనుట మన మవిద్యా కామకర్మమూలమగు నంపార బంధములను భేదింపవలెను. మన మెంత ధర్మవర్తకులమైనను, మనమోగ్యత మన పరిచ్ఛిచ్ఛ తను బోఁగొల్పి అవిద్యా నంబంధములను భగ్న మొనర్చు లేనంతకాలము, మోక్షము నుపను దూంపైయుండును. అందుచే నెట్టి కృషిలేవనను మోక్షసిద్ధి లేదని శంకరుఁడు వాదించును; ఏలన, నే కర్మయైనను, పై దిశవిధి నిర్వహణమైనను, లేక యాశ్వరాధాభవమైనను, మనవ్యక్తి త్వమునంతిపట్టకొనియుండు పరిచ్ఛిచ్ఛతనల్ల యుండుటచే, మన నంపార పరిత్రమణము సాగుదునేయుండును ఈ నంపారవక్రము నుండి విముక్తి నిలుపునది జ్ఞానమొక్కటి, జ్ఞానమే మన పరిచ్ఛిచ్ఛా వధులను దాటించి, బ్రహ్మకృపిద్ధి నిలుపును ¹ పరిభామనృభావముగలది

1) ఈ విషయములో శంకరునిభావముతో నొకాంటి సంశయ బ్రహ్మసంసిద్ధి సామ్యమెన్నది మోక్షమనన శంకరు జ్ఞానము వలెనే, బోధించుచున్నాఁడు. శంకరాచారి పోల్పు: "కర్మవలనమోక్ష, తత్త్వలే మనము పరిచ్ఛిచ్ఛాత్మకాదితో నేకము

ధర్మానుష్ఠానము, క్షయంశమృద్ధమైన నత్యము నది సంపాదించ
జాలదు. మానవజీవితమునకు నైతికాభివృద్ధియే ప్రధానమైన దై నదో
మనము తీర్చులమై క్షయకూడనంపిద్దని తోందుదశ మన తెన్నులికి
రాదు. మానవుని సహజరూప మిశ్వరుడే యైనచో నేనీశ్వరుడనని మా,
షెడు చెప్పుకొని నందినచో నప్పుడింత నైతిక ప్రవర్తనావసరమే లేదు.
నీతినియమముల ననుష్ఠించుటతోఁ దృప్తిగాంచు నాతఁ డాత్మ సౌజ్ఞానా
రమునలని సంకృప్తినిఁ గాంచఁజాలఁడు. నైతికజీవితమే పర్యవ
నైనచో, ధర్మానుష్ఠానములే ముఖ్యమైన జీవితముగూడ వ్యర్థమే
యగును; ప్రేమక్షణికమేయగును; అనంద మందరానిఫలముగాఁ జరి
మించును. నీతినియమములనే ముక్తిగాంచుట దుర్లభమని తెలియఁ
చోలే నుద్దివియున్నాఁడు. ¹ మన మేమిచేసినను, మనస్సౌర్ధవముక
లిగింపదినఁగాని, మనము తరింపఁజాలము. స్సౌర్ధవయైన మనకు
ధర్మోపనిష్ఠనిభులను నిరపేక్షవత్సులు గాని, యిట్టి విధి నిర్వహణకు
ధర్మప్రయోజనము గలది కాఁజాలదు. మనలోని పాప క్షయమున
నుహ్మింతులును, శంకరుని మాటలలో నవిద్యానివృత్తికి, తక్కి సౌభ
మని పొలేను, జ్ఞానమని శంకరుడును వదలించిరి. అర్థజ్ఞానమే మ
నరిచ్చివృక్షకు చేరించి, పాపమునతిక్రమింపఁ దోడ్పడును. మో
నునఁగా నాకమాత్మ నిర్మాణముగాని, కల్పనముగాని కాదు. అ
లోనున్నదాని వానిష్కరించుచే, ధర్మఫలము వాహ్యమైనది. జ్ఞానకు
క్షయంశంపూర్ణమైనది. జ్ఞానమునకు లోపముగాని, లక్ష్యముగా
యుద్ధిత్యముగాని లేదు. కాశ్యపమై క్షయంశంపూర్ణమైన మోక్షన

ఇతని మనలోపము పూరించఁజుటకు తరింపఁజేయునవిధముల విదియేయర్థమే
విద్యాత్వమునని నిశ్చయింప కున్న సునము. అనఁజూచి, యాశ నైశ్వర్యమునకు మన
గాంచి, మన కర్మము అర్థమే విదియమఁగాఁ ప్రోహితఁగాఁజుము. (విమలీంగ ౪
౨౩౫) ఇన్ శాంతునరక విరాజి పు. 173) యో మైత్రో స్యాదానా బాహ్యః
30౪ పు. 88)

1) ఎపిసోల్ ౭౦ ది రోమన్సు 3,8,10, ఎఫిసోల్ ౭౦ గాలేసియున్సు 2, 3

కర్మవలన లభించదని శ్రుతి చెప్పుచున్నది ¹ కాకు నిరసించవలయు మక విద్రోహభావములకు మనకులోకుండుకొని యొక మక సిద్ధాంతముయొక్క అర్థనిర్ణయము చేయుచే సిద్ధాంత కాత్వర్యనిర్ణయమునకు నిర్ణవమైన కుశ్రమని మనము జ్ఞాపక ముంచుకొన్నచో, మోక్షసిద్ధికి సాధనముగాఁ గర్మమార్గము నిరుపయోగమని శంకరా చుద్వాదించుట లోని అతిశయోక్తి కర్తము నుచిదితము కాఁజాలదు. మోక్షసంపాదన మునకుఁ గీవల కర్మకలాప నిర్వహణమే సామర్థ్యము గలదను వాద మును మీమాంసకు అతిశయోద్వాదన మొనర్చిరని శంకరుఁడు వాదించి కాఁడు. మీమాంసకులు చైదిక కర్మకాండ కిదిప్పక వివరిక ప్రాముఖ్య మునకుఁ బ్రతిగా శంకరుని కర్మ నిరసనము భర్తము చేసికొనవలెను. అట్లాన నిర్మూలనమే మోక్షము "అవిద్యా వాశనమే వరమార్గ సిద్ధి." ² "బ్రహ్మకృత్యభావమును గూర్చిన అవిద్యా నిర్మూలనముతో, స్వాత్మ సంస్థితుఁడై, మానవుఁ డుత్తమస్థితి పొందును." ³ బ్రహ్మము వెఱుఁ గుట యగుఁగా మన కిదివఱకు లేనిదానిని సంపాదించుట గాదు, మన మజ్ఞానవశమున ప.అనివోయిన మన నిజ కృత్యమును గుర్తించుటే. అది కర్మమను శ్రాంతి తొలఁగినంతచే, రజ్జుజ్ఞాప మెట్లు ప్రకాశించునో, ⁴

1) కావ్యకృతులైన శంకరుఁడెట్లు విమర్శించెను: అప్పుడో మోక్షకృతక కర్మకా వాస్తవికత యాశంభావై. ఉ ఉదోద్వాదము నుతయు, "కర్మయవగా మిన్న భర్తనప్తు సిద్ధాంతములకు వేర్లై, యొకవ్యక్తి మాత్రమ శక్తిపై వారవకునచే జ్ఞానము ప్రమాణావ్యవహారములముల ప్రమాణములు: అది వేదవాక్యములపై (గాన, మానక మాననములపై (గాన యారవదయ, "శంకరా 1,1,4) (యోశంభా 1,4,22) మార్కమితులు జ్ఞాన వంద" మువలన కర్మకాయమును, ఉత్తమసంభావములను సంబోగ కాలమును లభించదని చెప్పిరి (మార్కమితులకాలము, 3,12) యో 3,6 వ. ఉచిది బోధకత్వము, పు: 277.

2) శంకరాచార్యులు: 1.5 అవిద్యా సాయపిహ భరప్రాప్తి: అవిద్యా నివ.క్తి లేవ మోక్షా:

3) శంకరాచార్యులు: 2.1 ఉదోద్వాదము, "అవిద్యా నివృత్తాపాకృత్య సిద్ధిస్తానం భరప్రాప్తి:",

4) శంకరాచార్యులు: 2,21

అట్లే, అవిద్యా నిర్మూలనముతో విద్య ప్రకాశించును. ¹ కాశ్మీరిక ఫలితముల నిర్మూలన, నిత్యము నిరాకారమునైన మోక్షము నిరూపించును. కర్మ అవిద్యను దొంగిలించునాడు, ఏలనఁ గర్మా విద్యలు వరపుర విరుద్ధములుగావు. కర్మ పూర్వమైనది జ్ఞానముని చెప్పఁబడినపుడు, జ్ఞానమునఁగా బాహ్యవస్తుజ్ఞానమేగాని బ్రహ్మజ్ఞానమని యర్థము కాదు. అక జ్ఞానమునుసాధించుటకే కర్మచేయుదుము. మోక్షము కర్మతో నన్వయించదు. కర్త, తనకుఁ బ్రత్యేక వ్యక్తిత్వముగలదనియు, బాహ్యవస్తువలయునప్పుడు తనకునేరై యున్నదనియు నమ్ముటవల్లనే గర్మకర్మములీదు. ² కాని యీ విధములు అన్నంతకాలము మోక్షప్రాప్తి లీదు. "భిక్షుత్వ దర్శనముతో మోక్షముండదు; భిక్షుత్వదర్శనము లేనిది కర్మలీదు." ³ చేయఁబడిన కర్మలవలన నీ దిగువ బానిలో నేదో యొకఫలితము నంభవించును, "నూత్నవస్తువు (ఉత్పత్తి), వికారము, సంస్కారము, అప్తి" మోక్ష మిందేదియును గాదు. ⁴ కర్మకుఁ జిత్త ఉద్ధి నిర్మూలనకు గలదు, కాని, యది అనంతార్థదృష్టిపై బాధారవతున దగుటచే, అరప్రాప్తిపొధనము కాఁజాలదు. జ్ఞానమే మోక్షసాధనము. ⁵ కొన్నిచోటుల శంకరుఁడు దీని నతిశయముగా నుగ్గడించికాఁడు. "కర్తృ కర్మఫలాదితేద విరహితమైన బ్రహ్మజ్ఞానమునకు బాహ్యమైన నపాకార శక్తిగాని నపాయనంతర్తిగాని యవనరముని తెలుసుట నపాకారము గాఁజాలదు, బ్రహ్మజ్ఞాన ఫలమైన మోక్షమునకుఁ గూడ నెట్టి బాహ్య నపాకారము నవనరములీదు; కావున, జ్ఞానము, వ్యతానముచే నెట్టికర్మ యవనగు వరనపాకారనంతర్తినిఁగోరదు." ⁶ నిత్యకర్మానుష్ఠానమువలన జన్మాంతరపాపములు నశించుననియు గామ్యకర్మములవలన వాంఛి కార్యసిద్ధియగుననియు శంకరుఁడంగీకరించును. నిత్యమై మిత్తిక కర్మ

1) కంఠా 2, 1, 14

2) కంఠా 9, 1, 1 ఉపోద్ఘామ

3) కంఠా 1, 1, 1 ఉపోద్ఘామ

4) కంఠా 2, 1, 1 ఉపోద్ఘామ

5) అశ్వలోక పు. 208.

6) యో కంఠా 1, 1, 1 ఉ

ఫలములు కాశ్చాలిక కామనరికృప్తి నిష్పన్నేగాని, నిత్యముగు పరమార్థ సంపత్తినియఁజాలవు కామ్యకర్మలను, నిషిద్ధకర్మలను చేయుట మాని, ప్రార్థన కర్మఫలముల ననుభవించుటచే నశంపఁజేసి, విధి కర్మాచరణముచే నాగామి కర్మఫలక్షయమును సాధించినచో, నే యితరసాధనముతో నిమిత్తము లేకుండ మోక్షము సాధ్యమని మిమాంసకులు చెప్పుదురు. ప్రార్థనములు కాని కర్మ అవంతములుగా మున్నవి. కాని ఫలితము లొక జన్మములోఁ జార్చికాపు, వీనివలన జనేత జన్మములు, జన్మములలో తిరిగి యనేత కర్మలు పెరుగుచునేయుండును. కర్మ మూలముగు కామమునుకలెంపఁజేసినఁగాని మనకుపాయాంతరములేదు. అవిద్యయే కామములకుఁ గారణమగుటచే, విద్యయే తులనఁ గర్పణంధములనుండి విడిపింపగలదు.¹ అందుచే వాహ్యకర్మలకు మూలాధారమునీ బ్రహ్మవిద్యనిర్మాళిండును.² వాహ్యవ్రతవ్రతములకంటె బ్రధానమైన బాంతరంగికతీవితము. అంతరంగమునఁ జెలరేగు విషమ ననుశ్యులు వాహ్యమాత్రములచేఁ జరిష్కృతములుగావు. మన యేకాంత హృదయములు, హృదప్రార్థనములు తీవ్రతనుసాగి పరిష్కారములోఁ దోర్పుడును అందుచే నముచిత దృష్టిని సంపాదించుచే నర్హత్వము ధర్మము. మన చిత్తము వాత్సాయత్త మొనర్చుటలోనే ధార్మికవ్రత్తారహస్య మిమిడియున్నది. అత్యజ్ఞానఫలితమే ధర్మతీవనము అత్యజ్ఞానములేని ధర్మతీవనము వాహ్యవియమాచరణమే యగును.

ఇంకొక యర్థములో మానవుని భిన్నదళల ననుసరించి యుండు ననే ధర్మవిధులు. పాంథికవ్రతయోజన వ్రతములై ననే ధర్మనియమము లను నపార్థము నేటి వ్రతవంతములో నంగీకరింపఁజదివది. సంఘ

1) కంఠ 1, 1, 4 పోయ్య: పైలో: " ఉక్త్యాదింగురారు శేలం మలబాణతే
సర్వాదులంబు నేయింపఁజెప్పఁ జూచెనేమిదనియెను ముఖ్యమునకు లాభియ
దోమలు దీనులనెడో, నొక మనవిలంబెడో తిరిగి జన్మించుటవల్లజీవితములగుట
చును మితయుఁ గొందరు క్షమిపొరులు గావచ్చును కాని పరిశుద్ధులనగు ఉక్త్యవేత్త
యెవఁగా జ్ఞాని కన్య ముపద్రవమును మనఁజిదివెనుక వేనఁజగ్గెనులో జన్మంపఁ
జాలఁడు" (పోదా పే 82)

2) ఇలాంటి కర్మపాదవహేను పరిహారాదుబ్రహ్మవిద్యా ప్రమాణితే: (పం. లా
2: 4: ఉపోద్ఘాతము)

మును గూర్చిన మన భావములకి చాక, భగవంతునిగూర్చిన మన భావములకుఁగూడ విలప యున్నది.

అత్యజ్ఞానము కర్మకు వ్యతిరేకమైన దనియు, రెండిరి వ్యవృత్తులైనను సంబంధములేదనియు శంకరునినిశ్చితభావము. కర్మనిష్ఠులైన గృహస్థుల యుక్తి, జ్ఞానవిద్వత్, శిష్యులకు బ్రహ్మజ్ఞానదానమొనర్చినవాడుగలరని శ్రుతులు పేర్కొన్నవను విషయమునకు నమాదానము చెప్పాడు. అత్యజ్ఞముగా నత్యమగుదాని నెట్టి విషయము, అను నిరసించఁజాల వనియు, "తేయి నూత్రములైనను వెలుతురును దీఁకటి నొకటి" ముండునట్లు చేయఁజాలవు; ఇంక మనమాన ప్రవర్తి యేల" యనియు శంకరుఁడు వలికినాడు.¹ ఈ వివాదమంతయును "కర్మ" వదమును నిశ్చితార్థములో నునయొగింపక విఠింపజేఁ దలస్థించినదే. స్వార్థవద్ మగు ఫలాశంక్షతోఁ జేయబడినచోఁ గర్మ అత్యజ్ఞాన విరోధమేర్పడుట నిజమే. అత్యజ్ఞానము వార్ధించిన వెనుక నొక వ్యక్తి లోకసంగ్రహార్థమై చేయు కర్మ, యాతని జంపించి సంసారముగ్ను నొనర్పఁజాలదు. అమృతకర్మయు అత్యజ్ఞానమును గలిసి యుండఁజాలవు.² జ్ఞానకర్మలు రెండును, శాంతికమమృతవలె నసంగతములైనచోఁ, గర్మయనఁగా, గామ్య కర్మయనియు, జ్ఞానమనఁగా స్వార్థరహితమగు జ్ఞాన మనియు మన మర్థము చేసికొనవలెను. ముక్తపురుషుఁడు చేయు లోకసంగ్రహార్థమైన కర్మప్రవృత్తి యనరాదు. శంకరు నకునరించి ముక్తపురుషుఁడు చేయు దానినిఁ గర్మ యనరాదు. "అత్మరతుఁడై, తాను జేయు నిత్యకర్మలలో నానందమును గాంచుట విలసిల్లు దాతఁ డుత్తమ బ్రహ్మచేత్ర"³ యని చెప్పిన ముండకోవనిష ద్వాక్యమునకు భాష్యము బ్రాయుడు శంకరుఁడిట్లు వ్యాఖ్యానించెను.

1) విశ్వాకర్మచోరాత్మకసాక్షాత్కృత్యకర్మచేత నహాకర్మ వ్యర్థమై నదియనుటంకశ్చం యత్తుగృహస్థేషు బ్రహ్మ విశ్వాకంప్రదాతాశ్చేర్ధ్వక్వాన్ రింఁగం నశో స్థితన్యాయంబులంకం ఉత్పాదతే సహి 204 తేనాది, తమఃప్రణాళయో రేకగ్రహంత నశ్యకే శత్రుం, నిమగ్నలింగైః కేవలై రది, (కంఠామౌఃకుః ఉపోద్ఘాతము)

2) కం. భా. పు. 4. 18

3) 3, 1, 4

“ఈవాక్యము కర్మజ్ఞానసంబంధము సంగీకరించెనని తలఁచుట మూర్ఖుల ప్రలాపము”¹ కొంత ప్రవృత్తి యంగీకరింపఁబడిన మాట నిశ్చయము. కంకరుడు చెప్పిన దేమన, ముక్తపురుషునిప్రవృత్తి, అహంకారముపై వాధారపడిన కర్మ యనరాదు.² ఇంకొక వాక్యములో వాతః దిట్లు చెప్పెను! “జ్ఞానియైనవానికి, తీవ్రమంతయు వాతః దెట్టి కర్మతేనీ నను, కర్మసంగమములేదు, ఎంత జ్ఞానమహత్త్వమిట్టిది.”³ సంసారము నకు బంధించు అన్యాయకరముల నిష్పు ప్రవృత్తిలే కర్మయని పేరు; ఎంత నిర్దిష్ట కర్మ జ్ఞానమున కవరోధమును గల్పించును. అని ముక్త పురుషుని కర్మ యిట్టిదికాదు, ఎంత నది కామకలషితము గాదు. ముక్తపురుషుడు కర్మకామములను అయిందీకాదు, ముక్తపురుషుని కెట్టి సంసారబంధములేని దివ్యావస్థ సుగ్గడించఁ దలచినప్పు డాతఁడు కొన్ని బోలులలో కర్మ కర్మలు దుఃఖహేతువులగుటచే ముక్తపురుషుఁ డెట్టికర్మయఁ జేయఁజాలఁడని చెప్పినాఁడు.⁴

తస్మాత్తన ధర్మమునకే ప్రాధాన్య మిచ్చెనని కంకరుని తత్త్వమును గూర్చి యింకొక యాశ్లేషము కలదు. వ్యావహారికజగత్తులో నిజముగా సంపాదించఁదగిన దేదీయును లేదని కంకరుడు నేనోళ్ళు జాచీనాఁడు.⁵ మనకును మన ప్రేమసౌక్యకగునందరకును, జేతను గాకున్న రేపై నను అరామ్యత్యువులగువనియు, మనకుఁ బ్రియము లైన నర్హవస్తువులు కృతావధానముగా మారినోపు ననియు నిశ్చయము. అత్యు నిలుచుటకు నరియగు స్థిరమైతథాపు లోకమున లేదు. సంసార

1) అపక్రిందింపి నేదైంక, మతయః వాడు కంకరాం ఉపోద్ఘాటము

2) కర్మహేతుః కామకర్మక (2, 4, 5, 6, ఉపోద్ఘాటము)

3) కంకరా 3, 4, 14, యా కంకరాం 2, 23, 1.

4) కం, 2, 3, 40

5) రోయ్య: జాన్ 2, 15-17 “ప్రపంచమునగాని, దానియందలి దేవిని గాని ప్రేమింపకుము ప్రపంచమోహముగల వారికి అక్కడకదై: ప్రేమయింకను దేహేంద్రియ కామవస్తుకామంతయు లోకముకను: తెలివరేకాని, దేవునికి: తెలివరే లోకము, కామవస్తు నహితముగా నకరినోపును గాని, యాకర్మరేష్యమనందలి వాని నానములేదు.”⁶

సంగత్యముయొక్క వ్యర్థత నొక ముప్రసిద్ధమైన యుపాఖ్యానము చెప్పుచున్నది. తక్కువ దళముకొని వస్తుచున్న యొకవ్యాఘ్రమునుండి కాపాడుకొనుచున్న యొకవయోధికుడు వరుణైక్తి యొడుటనున్న యొక పాడునూతిలో దుమిగెను. కానినూతిలో కడుగున నొక దారుణ విషవర్షము నోరు దెరిచి, కోరలుపొది, విషావల శ్వాసలను గ్రగ్గుచున్నది. ఆతఁడు వ్యాఘ్రభయముచేత కైకిరాఁజాలఁడు, వర్షభీతిచేత గ్రంధిశిల బోఁజాలఁడు, నూతిగోడనుండి అయశీశిల వెరిగియున్న యొక చిన్నమొక్కను బట్టుకొని నిలిచియున్నాఁడు. అట్లు నిలిచియుండుటచే నాతఁడలవలఁగెనది, మరణము తప్పదనియించుకొనఁడు అన్ని పైపుల నుండియు మృత్యువు మునురుకొని వస్తుచున్నను, నాతఁడా మొక్కనుబట్టుకొని ప్రాణానక్తితే నైలాదునున్నాఁడు, కాని, సెకానిక మూషకద్యయ మా మొక్క మొదలును వినుగు విరామములేకుండఁ గొరికివేయుచున్నది. క్షణములో నాతనికాధారమైన మొక్క తెగి పడి పోవుటచే నాతఁడు మృత్యువునోట అదవలెయున్నది అట్లే వంసార యాత్రికులనుగు మనము, శీవితములోని దుఃఖముల వెఱఁగుదుము. మనము మమకారముతోబట్టుకొని యూగితలాడు వస్తువులన్నియు క్షణికములని యెఱుఁగుదుము. కాని ముఖతీకమునిన్ను నే యడవిమొక్క యాకలలోనున్న తేనెడుక్కలకో యాశించి, నాణకలుసొది నాకు చున్నాము. దారుణ వర్షరూపమున మృత్యువునోరు తెరిచుకొని యున్నదని యిఁకెరియు, మనమునట్లుకొనినకొమ్మలను, సెకానికమూషకములను నవోరాత్రములు కొరికివేయుచున్నవని తెలిసియు శీవితమును పృథ్విక్రాంతి తొలఁగి పోవుటలేదు. విషవర్ష మెదుటనున్నది. కాని సుధునిండువులు తియ్యగానున్నవి. ఈ వంసారోచ్యక్షమే వరమార్గమని నమ్మి, మనలో నంతర్వర్తియైయున్న యాత్మకు వంశ్యుప్తి తలుగఁ జేయున దెద్దియు నీవంసారమునలేదను హెరవత్కాంక్షమునెదుర్కొనుట కివ్వగింపవలెన వరమార్గవసంధి, నిర్విశేష వర్షవంగ కాగముల భరితమని శంకరుఁడుద్ఘోషించినాఁడు. కామము వంశార్థ విభావమంది, ముఖదుఃఖములను రెండిని విడిచిపెట్టుటచే మోక్షసిద్ధి కలుగును. వరి పూర్వ భర్మావరణముకాని, మవోక్ష్యల వ్రజ్ఞా సామర్థ్యముగాని, వర మార్గ వసంధి నిడుటకుఁ జాలవు దేహిని మానమునులిడిచి, కాగ

మయు తీవ్రతమును గడపుమని శంకరుడుచేసెను. అప్పుడు శత్రువు తేవల దేహముకాదు. "నేను" "వాది" యను దేహాధిమాదసోపాన ప్రణల శత్రువు. ¹ తీవర్ముక్తునికి దేహ మున్నది, కాని యాతని మోక్షమున కది యాటంకముగాదు అజ్ఞానిదేహ మాత్మజ్ఞాన వికాసమున కన రోధనహస్తమును గలుగఁజేయును గావున దేహానంతర్గతమునె వాత్మకత్తి యుఁగఁగిపోవునని శంకరుఁడు వాదించినాఁడు. దేహానంతర్గతమైన కామ మోహములను దహనముచేయుఁడని శంకరుఁ డనేకరీతుల హెచ్చించి యున్నాఁడు.

శంకరుని అగన్మిత్యావాదము ననుసరించి, సాంఘిక తీవ్రతమున కవకాశము లేదని యింకొక యాశ్చర్యము గలదు ప్రపంచ మంతట మైవదో చాని విషయములో నెట్టి ప్రసక్తియు మన తుండవనవరము లేదు అగత్తు మనలను బంధించుటండఁ జూచుకొన్నవలెదను. అగత్తునీ వివర్ణింపుమని శంకరుని భావము శంకరునివాదము అగ దృహిహ్ని రముగాని అగత్పంస్కారముగాదు. సాంఘిక వ్యవస్థలను పంక్తిరింపు ప్రోత్సాహ మాతని తత్త్వ మునదేశించుటలేదు. కాని యిది శంకరుని భావము కాదని శంకరునితీవ్రతమే ముక్తశంకముతోఁ జూచుచున్నది. వ్యక్తిత్వ మనఁగా, వ్యక్తివరమైన స్వార్థవరక కాదని శంకరుని తత్త్వ మంతయు హెచ్చించుచున్నది మానవుఁడు తనలోఁజేరిన అగ త్యాలు వ్యములను గడిగివేసి, వరితద్ధుఁడు గావలెను. అహంకారమునకు, కామ ములకు, నింద్రియగుణాపిక్షకు నీచవాక్యమునుండి యాతఁడు విముక్తి జొందవలెను. "నేను" "వాది" యను భావములను మానవుఁడు విడిచి, మనుజులమాత్రములగు పర్యవంశంధములను విచ్ఛేద మొనర్చి "ఏకాకియై ఏకాకియగు బ్రహ్మముశోద్ధతుఁడయింతుఁ"వలననే కాశ్వత తీవ్రతము కలుగును. శంకరుఁ డుపదేశించినది లోకమునువిడిచి పొరి లోపుటకాదు, అహంకారశ్యాగము, లోకమునుండి పొరిలోపుట మలభమే కాని, మమత్వమునుండి విడివడు బంధనంబుల కార్యము కాదు. స్వార్థ మునఁగఁచియుండు మనకవనవర మెవదో వేశాంతవాదము నిర్లభవదేశ

మును పొధనముగాఁ దీసికొమ్మని యాతఁ డుపదేశించెను. స్వార్థ శృంఖలములనుండి పూర్తిగా విముక్తుడైన యాతఁడు లోకములో నెట్టి కార్యభారమునై న వహించుట కధికారముగలదు. శంకరునితత్వము, లోకముతోడి సంస్పర్గము కాని, లోకమునుండి వలాయినముకాని కాక, లోకసంరక్షణమేయగును. సిద్ధపురుషుఁడు తనకొఱకుఁగాక, మానవ కల్యాణము కొఱకే జీవించును. కామరాకుపై జలనిండువు వలె, మనము నిర్గుంగులమై లోకములో విహరింపవలెనని శంకరుని బోధయొందున్నది. జ్ఞానోక్తములఁ దెలియించుకొని, మన కర్తవ్యములను నెరవేర్చు పరియుననియు నిర్గుంగ బుద్ధికేఁ జూచుకొని ప్రపంచమును దీర్చిపెన నవసరము లేదనియు శంకరుని మతము ¹

మోక్షమనఁగా అరహం కాంతియనియు, నతఁడు మన విజ్ఞానవ్యక్తి త్వము అచ్చశక్యము అగుననియు వర్ణమైనచో, మన మట్టి చానినిఁ బొందుటకు మానవత్వమునే కోల్పోవుదు మను నాశ్చర్యము, ధర్మము వరిల్చిన్న అగత్యుబంధి కావునఁ, అరిల్చిన్నా వరిల్చిన్న వస్తుసంబంధ మును గూర్చిన మఱొన్నత నమశ్శక్తుఁ డొక్కనిపోవును. కాఢ్మిక ముగాఁ జూచినచో, ననుభవజ్ఞానమునకు బుద్ధిజ్ఞానమునకుఁ గల సంబంధ నమశ్శక్తియే యిది. వరిల్చిన్న ప్రపంచ మవరిల్చిన్ని బ్రహ్మముపై బాధార వడియున్నదని మన మెఱుఁగుదుము కాని, యెట్లాధారవడి

1) ఉపనిషత్సమయి నా శీఘ్రమునకు కాంతినిచ్చితివి. నాకనూప జలలోగూడ కాంతియింకలదు. నెప్పన బోపెననయితి నాకమును ప్పరించి, మ్యాన్యుమల్లర్ నెప్పనాదు: 'బోపెననయితి కలఁకు నాకానికముగాఁదొరిన బాపిది రరించినా నెప్పయిగాఁదు. యోగుల రహస్యముభవమలను విసి వమరిత్తకగిలోయ, యుద్రేక నకుఁదగులాఁడును గాదు. వేదాంతము విషయములో నాకయి బాపిన యోవేశము బాపకు గరిగివనియు, నాశీవయోక్తిలో వేదాంతము చుబోపకార మొనర్చెననియు అనారంగ ముగా నంకికరించుటలన నాకెట్టి యివహనముగిది భయముగానిలేయి. ఒక దేశమును నరికించుటలోగాని? పొలింతుటలోగాని, భవమానించుటలోగాని, పుంబిక్యాణయంలోగాని పొల్గొనుటకుఁ బ్రతివ్యక్తికి నవకాళమందయి ప్రకాశమైన ద్యావశీలిమను గదవు బిది వేదాంతముకంటె శ్రేష్ఠతమైన నహికారి యంకొదలేయి. ఒకయి స్త్రీదామకూడి యయ్య, యోగ్యుఁడగు శ్రీకృష్ణుడై, పూజ్యుఁడగు పొరుకు గానయ్యు: వేదాంత విషయమునై నెప్పనగును." (యన, యి. పు 193)

యున్నదో సువకుఁ డెలియదు. అదేరీతిగా ధర్మశీవనమునకు మోక్షమునకు సంబంధ మున్నది. శరణరూపము మనకుఁ డెలియదు. అనుభవజ్ఞానమును, దర్శనజ్ఞానమును, బ్రహ్మమును, జగత్తును, అక్షునాక్షాత్కారమును ధర్మనర్తనము నాకదానిమిండి యొకటి వేరునాదులువలన, శంకరు ఒనునరింది, ప్రపంచము మిథ్యయనియు, మనజ్ఞానమనత్యమనియు, మన ధర్మ శీవనము మోసమనియు, శంకరునిగూర్చి చేసినయాశ్చర్యమును నమర్చిందినవార మగుదుము. కాని శంకరుఁ డెన్నియోసారులు ప్రపంచము బ్రహ్మమూలమై యున్నదని చెప్పియున్నాఁడు. వ్యవహార ప్రపంచము కథిగమింది లోపుట కదియే మార్గము. పరమార్థసిద్ధికి మార్గము వ్యవహార జగత్తు ద్వారముననే కల్పితమై యున్నరీతిగ ముక్తిమార్గము ధర్మశీవనము ద్వారముననే కల్పితమై యున్నది. మోక్షపథలో ధర్మ సుతిక్రమింపఁ జడనకు, మోక్షమునకు ధర్మమునకు సంబంధము లేదనరాదు. తన విధి నిర్వహణమునుగాని, యాశ్వరథ క్రిందిగాని సాధకుఁడు విడిదిపెట్టవలెనని యెఠవను బోధింపఁజడలేదు. ధర్మశీవనముయొక్క మిథ్యాత్వము, ధర్మ సుకుష్మాన సిద్ధి పొందిన వెనుకనే నంభవించు విషయము. ఇహలోకమున ధర్మశీవన కృషి, లోపావలయనమన్వితము; కాని నిత్యేయన మెఠవబో లోకాంతరమున జలిండునది కాదు. అది ఇచ్చలే యున్నదే జలింపఁగలదు. ధర్మకృషి వ్యావహారికము మాత్రమే యునుటలో దాని యంతర్గర్భితమైన పారమార్థికాంశమున్నదనియే యర్థము. పుణ్యసౌవలీదము వరిల్చిన్న కాచికకుఁ జిందినదే యువగా, వ్యవహార జగత్తులో ధర్మాతరణము నీషిధింపఁజడినదని యర్థముగాదు. పుణ్యసౌవలీద మనత్యమును విషయము, స్వార్థవరకాశ్వంతలములచే దేముఁదామే జంధించుకొని వరిల్చిన్న శీవిత్తేశము నినుమిండింపఁజేసికొను వారికి వర్తిండునని తలచరాదు. శంకరుఁడు నీతి ధర్మములను నిరసించలేదు, మోక్షద్వారమునకు నీతి ధర్మములే కవాతములని చెప్పి వాఁడు. అనుభవజ్ఞానముపై లోకజ్ఞానమును, బ్రహ్మజ్ఞానముపై నీతివర్తనము వాధారపడియున్నవి. ధర్మశీవనమునీతియు మొలకెత్తి, బ్రహ్మజ్ఞానమును జుచ్చించును.

12 - 882

శంకరుఁడు కర్మమూత్రము పంగీకరించినాఁడు. అవిద్యానం
మైన కర్మయే వ్యక్తిత్వమునకు హేతువు. ¹ మనము అన్ని
ప్రపంచము మన కర్మఫలానుగుణమే. ² వ్యక్తియొక్క దేహము వృ
తేనగుహారకర్మయొక్క సుఖదుఃఖభావములగు ఫలితముల నక
వించుట కనుగుణమై నిర్వింశక అదేతది ³ ఒక్కొక్కప్పుడు తోక
ములోఁ జేసిన కర్మఫలము ననుభవించుట కనేక అవ్యము అనవర
తగును. ప్రారబ్ధకర్మానుభవము పూర్తియగు లోపున, మాతనఁ
తారంభించి, ప్రారబ్ధానుభవ వక్రము కాశ్యకముగా విరళితీతంధర
గునునీయుండును ⁴ ధర్మశేషన ప్రవృత్తి, తుదిలేని పరిశ్రమ
నడచుచునేయుండును. మానవ జీవితావస్థా వై విధ్యముచే, ధర్మమూ
రూప వై విధ్యము నవంతముగా ముందును. ఈ పరిశ్రమ, బ్రహ్మజ్ఞాన
అభించి, కర్మకు పవీతముగా వాతమొనర్చి, వృషణ్మాచనరములీతం
జీయునంబాక నడచుచునేయుండును. కర్మమూత్ర కలంబంధమును
విముక్తియై మానవ జీవిత లక్ష్యము. కాని మానవుఁడు పరిచ్ఛిన్ను
గాకున్నంతకాల మాతఁడీలక్ష్యమును సాధింప యత్నించున
యుండును, గాని కృపార్థంబు కాకజాలఁడు. ధర్మశేషనము సాధన
కాని సిద్ధికాదు తోరకతోఁ జేయుఁబడిన కర్మ అన్నియుఁ గర్మమూత్ర
ననుపరించి ఫలితముల నిట్లును, స్వార్థరహితుఁడై మానవుఁ డీశ్వ
ర్మల అద్వితోఁ జేసిన కర్మ చి కరదిహితు పగును.

పూర్వకర్మయము దారముచే నెఱుఁగఁబడిన ప్రతికదలును గానినదగఁగము మనము కానునీ తెలియవలెను. మానవుడు తనక బుఁదానీ బాధ్యుఁడననియు, నీకర్మఁడు కర్మ ఫలప్రదాతయై మాత్ర

1) Von 3,2,9

(2) ಪ್ರಿಯಾಕಾರಕವೂ

3) వార్షికావధి సంపూర్ణము

4) యాజ్ఞశ్రీ సర్వం అథ వేదాంత, పు. 354.

మనకు సాయవడు ననియు నిదివఱకే చెప్పియుంటిమి.¹ ఈ వని చేయుమని శాని వలదని శాని యాశ్చర్యముగెవ్వని అలవంతముచేయుడు. సంకల్పబలముచేఁ జూర్వసంస్కారములకు గూడ మనము జయించ వచ్చును. ² “ప్రయత్నదీక్షనలప మనలకు బంధించిన శృంఖలములకు ద్రెంపిపియవలె”³నని వసిష్ఠుడు యోగవాసిష్ఠములో రాముని కువదేశించి వాడు. ⁴ మానవుఁ డుద్రేకవలనఁగలవలె, వాతని కిష్టానిష్ఠములు గలవు. మానవుఁడు పుట్టుకతోఁ దనకుఁగలిగిన యనంతస్పృశవ్యతావమునుబట్టి నడచినది ముద్రేకములకు వెతుఁడై పోవును. ఉద్రేకవలనఁ దైవ మానవుని క్రియలు వ్యతంత్రములుగావు. శాని మానవుఁ డుద్రేకనమువ్వయమే కాదు. మానవునిలో దైవత్య మిమిడియున్నది. ఇంద్రియ వ్యాపార వరంవర క్షీణమై యాత్మకత్తి దానికి మూలకారణమై నడపుతున్నది. మానవునివరిత్ర మనేకవ నిగ్రహప్రదర్శనము కాదు, అది వ్యవసక్తి యుక్తమైన నరిదామము.

43 - మోక్షము

మన దృష్టికి గోచరింపకున్నను శర్యశాఖములయందు ఉపాధి నిర్మూలనముతో వాత్మకు మోక్షప్రాప్తి కలుగును. అత్మ శర్యశాఖముల యం దెట్లున్నదో, అట్లే అప్పటిని యుండును. అదియే శర్యమున శాదికారణరూపము అది ప్రపంచమెవ్వఁడు మన కీయఁజాలనిది, మన ముండి తొలఁగింపఁజాలనిదియు వైవ వరమకాంతియుఁ అరమమఖమునై యున్నది. ¹ ఇది పారమార్థిక శత్యవ్యరూపము, కూటస్థము, నిత్యము, వాతావమునలె పర్యవ్యాపియు, నిర్వికారము, నిత్యత్వప్రము, నిరవయు వము, స్వయంబోగ్తి స్వరూపము. పుణ్యపాపాది ఫలితములకుఁగాని, కాత్రతయ ప్రభావమునకుఁగాని యందుఁ దావులేనిదియు నశరీరమై

1) శంఖా 2, 3, 42.

2) శంఖా 3, 3, 4

3) యా ఉపన్యూక్తి వివేకము 1 అ

4) శంఖా 8, 18; 3:33.

నదియు మోక్షస్వరూపము." ¹ తద్బావరించిన యతీర్థవదార్థములు భస్మమైపోగా మువర్తము వహితాంతికే బ్రహ్మశివునట్లును, తమ్ముఁ గప్పివేయు వగలు పూర్తియై, విర్భిమమైన నికారావమున పుచ్చముగా విలసిల్లు నక్షత్రములవలె నవిద్యానాశముతో నాత్మ వహితానుల కాంతికే బ్రహ్మశివుడు. ² స్వయంభృతములైన నర్వణంధముల మండియు నఁపూర్ణ విముక్తియు, బాహ్యబోధితము వర్వమానవప్రయత్నములకుఁ జరమణక్షయములైన మోక్షకాంతి, మన మనస్సుకంటెను మనుజత్వంక నన్నిచోకమై యున్నది. కంఠరుఁడు చూపి పుష్కము, మనలోకమునకు దూరస్థము, తిప్పుమునై నది కాదు, చూడ నేర్పినచారి తెల్లపూ దీపవలె యున్నది. మోక్ష మనఁగా నెప్పుడో, యా జీవితాంతమున, నింకొక లోకములో నుంభవించునది గాదు; మన యెదుటనే యిచ్చుచే లభించఁగల నత్యవస్థరూపముతో వేతత్వమును జూచుచున్నది. ³

ముక్తాత్మ స్వతీయమైన నహజానస్థయే. ⁴ మోక్షమాత్మ నిర్మాణ నము గాదు, అత్యయందుఁ బ్రకాశించు దివ్యబోధి వలనఁ, జరమాత్మ బాదాత్మ్యము ననుభవించుచున్నది. నిత్యానందప్రాప్తియే మోక్షమని చిత్తు బాదాదుఁడు చెప్పివాఁడు. ⁵ అజ్ఞాన నందర్థక మైన దుఃఖ మాత్మ యొక్క నహజానందస్వభావము బాద్యాదించినది; అజ్ఞాన నాశముతోఁ దుఃఖ ముదృశ్యమై అత్యయొక్క దుఃఖ విరహజానందము అపార్గత

1) ఇవంతు పాఠమర్థికం ముఖ్యం, విశ్వం, వ్యోమకత్వవ్యత్యాసీ, నవ్య విక్రియారహితం, విశ్వకృత్తం, విరహయితం, వ్యయంశోభివ్యవహరం, యిత్ర తద్భావ ద్భావ నహజానంద కాంతయిం 6 వోదానర్థకే విరహవిరం మోక్షక్షయం (కంఠా 1,1,4)

2) కంఠా 1,3,19

3) దీనిది నాగార్జునుని వివ్యాఖ్యానముతోఁ జోయియు వివ్యాఖ్యాన పేరముగా దవేకము గాదు, అవ్యయమైనది, అందలై వైశ్వర్యములుగాని లేనిది, విశ్వమను గాదవిశ్వమనుగాదు, ననుభవముతో వేకమైనది (మోక్షమార్గ కాంక్ష 25,19)

4) కంఠా 4,4,1-3, బోధ్యుఁ అన్వేషక బ్రహ్మచిత్తి; అవ్యవేకబాదవిద్యా వివృత్తి

5) అవనర్థిత్వానందప్రాప్తి.

బొందుననియు, కాశ్యక సామరస్య రూపమగు శత్యములో భిన్నవారములు అయమగు ననియుఁ బ్రహ్మలో మనము వ్యావహారిక ప్రమాణముల ముఁద్రయోగిని చెప్పవార మగుచున్నాము. శంకరుని తాపములో నివస్థియు, వేదము వర్ణితము మగు బ్రహ్మస్వరూపములో భిన్నతరూపించు దోషమునకుఁ జాలదునున్నది. శత్యము శర్యసంబంధాత్మకమైనది. శత్యము నిజముగా నవాఱునో గోచరము. వ్యవహారప్రపంచమోక్షరూపములోఁ జారమార్గిక శత్యాంశము కాఁజాలదు. అద్వితీయ బ్రహ్మమును జగద్రూపముగాఁజూపునది నశించుటతోడనే మిగులునది బ్రహ్మమే. జాగ్రత్స్వప్న సంచల్యవృత్తలను మనము తురియములో అయింపఁ జేసినపుడే జ్ఞానసిద్ధియగునని మూఁడోక్త్యవనిష్ట ద్వావ్యక్తములో శంకరుడు చెప్పియున్నాఁడు. వరబ్రహ్మమన్ని తి వధిగమించుచు నన్నిటిని నశలోఁ గలిగి యుండును. ¹ “ప్రపదోవశమమ్” అనఁగా, బ్రపంచముబ్రహ్మమందు విలీన మగుననియేగాని, వాశన మగునని యర్థముకాదు. భిన్నవరమార్గావస్థలను దర్శించుకొన్న మన తిన్నవి. తురియోవస్థలో విలక్షణమగు తాంతిలో నింకొక దృష్టిగలిగి, శత్యమును యథాస్థితిలోదర్శించుము, ఈ తాంతియు నీ దృష్టియు నిర్వికారములు. ఈ దృష్టితోఁ జూచినచో, మన మిదివఱకుఁ జూచిన ప్రపంచము స్థానములో బ్రహ్మమే గోచరించును. ² మనము నిర్మూలించునది మిథ్యాకల్పము, మిగులునది వస్తువృత్తావము. ³ ముక్తపురుషదృష్టి కపరోధము కల్పించుకొన్న మాయకు లేదు. అనుభవ జ్ఞానముచే తీవ్రబహుళ్య సిద్ధియగుటతోడనే, మనకు దృక్పథస్తు శంగసౌఖ్యములు భగ్గుమై యవి మనల విదివఱ కాకర్షించినరీతిగా వర్తించవు. మన యింద్రియములు, చిత్తము ననిచేసినంతకాల మాదృశ్య జగద్రూపములుండి తీరుచు గాని, అనుభవసిద్ధమగు బ్రహ్మ రూపముతో వానినిసంబంధముండదు. యుక్తజ్ఞానముచే మరుమరీచిదాత్రాంతి నశించుచు కాని, మరుమరీచిక యట్లే

1) శ్రయాణాం విశ్వాదీణాం, పూర్వ పూర్వ ప్రవీణవేదేన తురియస్య ప్రపదోక్త ప్రవీణత మతఃగా నీవ మగునని, నిరాకరణము గాదని మోక్షత కలది,

2) శంకరా 1. 3. 1

3) శంకరా మూఁడోక్త 4. 2. 3.

యందు మనల నెన్నఁదీరక మోసగించదు. ఆ దృశ్యమునేదూచి మన మింకొక భావమును గలిగియుండుము. మిథ్యాభావముయొక్క మిథ్యాత్వము తెలిపవలెనుక నది మిథ్య కాఁజాలదు. వామరూపముఁ నిర్గుణకత్తములోఁ గలిపిచోయునను, లేక నిర్గుణబ్రహ్మము యొక్క రూపాంతరములుగా గోచరించినను, జగత్తు మాత్రము మిథ్య గాదని స్పష్టమైనది.

మోక్షమనఁగ, జీవబ్రహ్మైక్య మనియు,¹ బ్రహ్మము తర్క వ్యావహారిక ప్రమాణాతీతమైనట్లే, మోక్షమును వ్యావహారిక భావ ప్రమాణములనే నిర్వచింపఁజాల దనియు శంకరుఁ డనేక వాక్యములలోఁ బ్రకటించి యున్నాఁడు. దేశ కాలములు కార్య కారణములు చేతనాచేతనములు, కర్మలు, కర్మానుభవములు మున్నగు వానిపై లోకీకత్తాన మాధారపడి యున్నది; మోక్షావస్థకు వీనితో నెట్టిసంబంధమును లేదు. దేశమునకు సంబంధించినవ్యర్థమునఁగాని, బ్రహ్మలోఁక మునఁగాని ముక్తవురుషులు నివసించురనికాని, వారు కాశ్యపముగా జీవించురని కాని చెప్పుటకు వీలులేదు, "అవంతకాలముత్రేయము నధికతర్కత్రేయము నొకర్పఁజాలదు; ధవళవస్తువును ధవళతరమొకర్పఁజాలదు" ² ని * చెప్పిన అరిష్టాటలీ భావము తో శంకరుఁ డేకీభవించును. మోక్షావస్థ అనినప్పుడు త్రియాత్మక మనియుఁ తెప్పఁజాలము; మోక్ష మత్వంత నమున్నకానుభవము, అందు యిద్ది వ్యాపారమును, విజ్ఞాన వృత్తియు నతిక్రమింపఁబడినవి. ఇట్లు సంపారవక్రము నుండి నిర్ముక్తమై, పృథ్విక్షయ జనన మరణాదుల నతిక్రమించి, "ఏకక్షణము ముసందె, యనంతజీవిత నమగ్రనంపొడవి మొనర్చు నవస్థ" ³ యని బోధియక చెప్పివీరితిని నిత్యత్వానుభవసిద్ధి గొందును. వ్యావహారిక భేదముల కతీతముగు నర్వాత్మభావసిద్ధిలేక బ్రహ్మత్వ సిద్ధిగంద.

1) బ్రహ్మైకమోక్షకృష్ణా

2) విశేషానిష్ఠ 1, 6

3) ఎరిరిన్ అంకర్ 245 లో విశేషానిష్ఠ 245 లో మహాత్మ్యము.

అయోమోక్షము.¹ మోక్ష మనఁగా, “బ్రహ్మవ్యరూపమైన తప నిజస్థితి నకుభవపూర్వకముగా గ్రహించుకొని, వ్యర్థాదులవలె నుపొందింపఁ జదువది కాదు. త్రివిధాత్మము, హేతువాదముకూడ బ్రహ్మ మేక వ్యభావ యుక్తమైనదని చెప్పబడే మోక్షము వట్టి వ్యభావము గలది. కావున దాని యుక్తుభవస్థితిలో బ్రహ్మకును సామూఖ్య మానవునకును భేదములేదు. సాలోక్య సామీప్యదులు నుపొందింపఁబడిన వదవులు గావున, దాని మహిమకు దళాలేదమున్నది కాని, మోక్షమున కట్టి భేదము లేదు.”² బ్రహ్మము “నర్వచ్యాపియో నర్వాంతర్గతము నర్వాత్మరూప మును గావున వది రాకపోకలు గలిగినది కాఁజాలదు. మఱిలో వత్సంత నన్నిహితమై యున్నదాని యొద్దకుఁ బోవుట యుక్తున దర్శనహితము, మానవుఁడు తనకు భిన్నమైన దానియొద్దకి పోవునని మనకందఁజుఁచెలినయే యున్నది.”³ పరమేశ్వరభక్తులు బ్రహ్మలోకప్రాప్తి నందుదురు కాని, మోక్షనిస్థిగలవా రెవఁడును బో నవనరులులేదు.

ఎవఁడు నహోరాత్రములు లేవో, ఎవఁడు గాఢప్రవాహ మాగిపోవునో, యెవఁడు రవిచంద్రవక్షత్రాదు లాకాశము నుండి యుద్భవ్యము అగునో అదియే మోక్షావస్థ యని వ్యతిరేక భావములచే నూచింపఁబడెను. లౌకిక జ్ఞాన భేదముల కందుఁ బావులేదు.⁴ అది క్రైస్తవుల వ్యర్థము నందిది; నిర్గుణ మైన పరంపరాగత నిధానము, అది యక్షణము. కాని యది తాత్క మని భావించరాదు. ముక్తపురుషుఁ డివ్యమును జూడక, నర్వ ములొక దన వ్యరూపమునే చూచును.⁵ లౌకిక దృష్టికి బ్రహ్మము తాత్కముగాఁ బోచినట్లే, మోక్షము నాత్మవిభావముగాను, విశ్చ్యుత భావముగాను, స్థితిరహిత తాత్క వ్యరూపముగాను గోచరించును.

1) ననర్వాత్మ భావః నరకసంపాద కర్మాతిత బ్రహ్మవ్యరూపత్వం ఏదే (శంఖా
తై. ఉ. 2, 1) (2) శంఖా 3, 4, 5, 2
3) శంఖా 3, 3, 8
4) దర్శనాది వ్యవహారాదా (శంఖా 1, 3, 9)
5) ముక్తాప్యసి వర్త్యకావృత్త వహతో ద్విశియభావః (శంఖా భా. ఉ. 8,
12, 3.)

దీనినే జార్జి యెలియట్ కవి, “రిజిండ్ ఆఫ్ జానాకి” యుం దిట్లు కూచించివాడు; మర్త్యత్వమును విడచినవాఁడ త్రమించిన రవి శీరణమున కర్వతోతి వ్యవహారమగు రవి వింశమునఁ జేరినట్లే, వం మాత్మలోఁ బ్రవేశించునని యెఱుంగక, ఈశ్వరత్వశాసనమునఁ జేరుచున్నాఁడని తలఁచును” దుర్బల మానవులకే బ్రహ్మము లేనట్లు తోచునని చెప్పినట్లే, శంకరుఁడు, లోకీకదృష్టికే జరమాత్మానుకంధానము ఈష్యస్థితియే యని గోచరించును గాని, యది నిజము గాదని వక్కాదింది యున్నాఁడు. మోక్షపథలోఁ గూడ స్వీయ వ్యక్తిత్వభావ ముండవచ్చునని కొన్నివాక్యములు చెప్పుచున్నవి. అట్టి వాక్యము నాకదానినిఁ దీసికొని, మోక్షపథలో విశేష విశ్లాస మదృశ్యమగుచుగాని, పూర్వస్థితివాళముగాదని నిరూపించివాఁడు. దానినే విశ్లాస భూమాత్మ యందురు.¹ అట్లే మోక్షపథలో నుపాది వాళనమగును గాని యాత్మ వాళనముగాదు.² వ్యక్తినివాళము మోక్షముగాదు. వరద్రిప్పి, దృష్టి గల మనకు దేహేంద్రియ చిత్తబుద్ధి కంయుక్తమైన జీవాత్మయే యభావ్య మైనది; వరమాత్మతో నైకమై, కాలావధుల నతిక్రమించి, నిత్యస్థితి జొందిన యాత్మస్థితి విక్యము గాఁగి, తోచును. మన యిహలోకజీవిక మిశంకముగాఁ బోడిగింపఁ జుట్టి మోక్షమని మనము వాంఛించుము. దేహేంద్రియ చిత్తములకు దాఁచి పోవఁజాలని జీవాత్మ కవిద్విన్న వ్యక్తిత్వమును శంకరుఁడంగీకరించును కాని జీవాత్మ యొక్క వరద్రిప్పిత తొలఁగిపోయి, దేహము విద్విన్నమై, వరమాత్మ కాదాద్యము జొందినప్పుడే మనము నిజమగు విశ్చేయనము నివలినె యిప్పుడే కంపొందింపఁగలము. అట్టి స్థితియొక్క జగ్గణములను నిర్వ చించుట దుస్తరము అట్టి బ్రహ్మాత్మ సిద్ధియందలి మహిమహిమను ఎవకన్ను చూడఁజాలదు, చెవి వివఁజాలదు, చిత్త మూహించలేదు.

1) కం బ 1,4,22; అఁబి ట్ట ౪ ౪ 43,30 (కం బ 1,3 19 లోనిది) ఉపాహరించి, యట్లు వ్యాఖ్య బ్రాహ్మణుడు పోత కల్గిన వివాదిరూపమేద, నదిజ్ఞానరూపానిరూపమేద “

2) ఉపాధిక్రమ పోయియుం బాత్మప్రణయమ్ (2,1,14)

మనకు మోక్ష వ్యవసంతము కావలెనన్నచో వ్యావహారికము యవయోగించి, యది వర్వాత్మ భావమని చెప్పవలెను

అదేవిధముగా, పరమేశ్వరు నాత్మవ్యరూపమే జీవుని సహజ వ్యరూపము, దీని యగుటకుఁ గారణ ముపాధిపాశబంధసమే² యని పెక్కుతావుల శంకరుడు చెప్పియున్నాఁడు. అవిద్యానిష్పత్తివలన, విద్యాసర్వభ్రాంతితోఁగి, నిజమగు రజ్జునే గోచరించుచున్నది, కర్తృత్వతో క్తృత్వములచేతను, రాగద్వేషములచేతను, మాలిన్యమునాందిన జీవాత్మ, జ్ఞానసిద్ధిచే, సంయ వికారములు తోఁగి, పూర్వపు వత్ససిద్ధి నందును³ అవ్యయదీక్షితు లీ శంకరవాక్యము మదాసారిచి, తాను నమర్చిందిన జీవేశ్వరైశ్వర్య భావమునే శంకరుడును బ్రతిపాదించెనని నిరూపించివాఁడు⁴

ముక్తిపొందిన యాత్మకుఁ బరమాత్మతో నభేదస్థితి గలదని చెప్పఁబడెను ఈ యభేదస్థితి కనికారములు చెప్పఁబడినవి. పావవిముక్తి నత్కలేలము, మున్నగునవి కాక, సర్వజ్ఞత్వసర్వశక్తి ముక్త్యములు

1) కల్యాణబోధాక్ష ఉక్తః (౪౦|౪౧|౪౨|౪౩| 4,4,8)

2) పారమేశ్వరమేవహి శరీరవ్య పారమాధికం స్వరూపం ఉపాధివ్యతంతు శరీర ఉత్తం. (3,4,8) సుతయుః ఏవం మిథ్యాజ్ఞానకృతా ఏక జీవనరమేశ్వరయో ద్వైతేన వస్తుకృతబోధానవ త నంగత్వా విశేషానక (౪౦|౪౧| 8,19; యా ౪౦|౪౨|౪౩| ౪౪|14)

3) యదవిద్యా ప్రత్యుపపాదకం అపారమాధికం తై వమహంకం కర్తృత్వతో క్తృత్వ రాగద్వేషాది జోషకలునికం అనేకా వర్తయోగి, ఉద్వింయజేన ఉద్వివరీకం, అవహత పాపకార్యుది గుణకం పరమేశ్వరం స్వరూపం విద్యయో ప్రతిపాశక్తే, నర్పాది నింయజేనతత్కర్మాదీన (౪౦|౪౧|8,19) యా, దీనిపై కల్యాణతావు, మునుక వ్యాఖ్యానములు

4) భావ్యకారోఽవ్యతివృత్తం ముక్తవ్యవగతిశ్వరణా వ్రహ్మహి

5) యా, సిద్ధాంతలేఖము, 4 అనేక జీవనావసా సమవసారి, ముక్తియనగా ఉన్నతేవులు ముక్తిపొందినవలె నివ్వకునితో నేత్యము, పరంతరము బ్రహ్మతో నేకత్వ మునని మూచించుచును యా సిద్ధాంతలేఖము 4, బాదిపై కృష్ణానంద వ్యాఖ్య.

ము క్షాత్తుకుఁగలవని కై మిని తలచివాఁడు ¹ దీనికి వ్యతిరేకముగా బాదులోమి, పావనిముక్తియుఁ కై తన్యముమాత్రమే ముక్షాత్తు లక్షణములని వలికివాఁడు. ² కై మినిచెప్పిన యితరలక్షణము అపొధివలన జనించునచేయని యాశఁ జల్లిపొయవలెను. బాదరాయణుని దృష్టిలో నీ రెండు భావములకు విరోధములేదు ³ శంకరుఁడు బాదరాయణునితో నేకిభవించెను. బాదులోమి చెప్పిన పారమార్థిక వత్సము, వ్యావహారిక ప్రమాణసిద్ధము కాఁజాలదు, కాని వ్యావహారిక ప్రమాణసిద్ధమగు వత్సమే వలయులో కై మినియభావము యుక్తమైన దగును. ⁴ శ్రీ మోక్షావస్థకు గూర్చి కై మిని అద్వితీయతార్థిక భావమును, బాదులోమి పారమార్థిక భావమును బ్రకటింపిరి. ముక్తపురుషున కనంతశ్శానకక్షులు కలుగు నని బాదరాయణుఁడుచెప్పి, యాశ్వరవిశిష్టలక్షణములైన నృప్తిస్థితి అయి సామర్థ్యములు మాత్రము లభించవని ప్రకటించెను ⁵ శివుల శిశ్యులు నికిఁగల స్వాతంత్ర్యము, ననంతకర్మయుఁగలుగుట దుర్లభమని చెప్పిన మాధ్వ్యుని భావమున కిది సరిపోవును. బ్రహ్మమునందు స్వగతభేదము, శివేశ్వరులకు నిత్య భేదములను వివృత రామానుజుని కెట్టి కష్టమును లేదు. “తద్వ బ్రహ్మ ఏమావత్వము” సంపూర్ణముగా ముక్తపురుషునికి లభించునని చెప్పి నుపనిషద్వాక్యముల కిది విరుద్ధముగానున్నదని శంకరుఁడు వాదించినాఁడు. “ముక్తపురుషుఁడు నృప్తికర్తయగును.” మున్నగు నుపనిషద్వాక్యము అప్పడు, బాదరాయణుఁడు ముక్తపురుషుఁడు లోకపాలకుఁడు కాఁజాలడని వదించినాఁడు తద్వ మోక్షావస్థలో విషయా విషయములు గాని, శివజగత్తులుగాని లేవు; అందుచే నృప్తి చేయుట, పాలించుట మున్నగు వ్యాపారముల కవకాశమేలేదు; కాని యాశ్వరజగత్తు అనృంతకాలము నీ దశలో ముక్తిపొందుటకైగా నది సంపూర్ణముక్తి కాఁజాలదు; ఇట్టిస్థితిలో ముక్తశివుని శిశ్వరలక్షణము

1) శంకరా 4,4,5 చూ: కాండ 8,1,6:8,7,1

2) శంకరా 4,4,6:9 & 4,5,13

3) శంకరా 4,4,7

4) పై: సూ 4,4,17

అన్నియు అభింకుమగాని, యాశ్వరుని వృజాది శక్తులు మాత్రము లోపించునని శంకరుడు వివరించినాడు.¹ శంకరు పునఃసరించి బ్రహ్మ వేత్త బ్రహ్మైక్యము నొందును, దానినే యాశ్వర సమానత్వమని మనము చెప్పవచ్చును. బ్రహ్మవేత్తలు శాక, యాశ్వరాధతులైన భక్తులు బ్రహ్మలోకస్థితులై యనేకశక్తులను పొందుదురుగాని, వారి యవిద్య పూర్తిగాఁ దొలంగని శరణముచే వృష్టికర్మవ్యపాకాన్నిది శక్తులు మాత్రము అభింపవు. వారిశ్వరభిన్నమైన వృథగర్వక్రియముగలిగి యాశ్వర శక్తిభరితులై యుండుదు.

సంసారవిముక్తి లేక మోక్షవస్థ లోకసంగ్రహార్థమగు కర్మతో వస్య యించునా? అశ్మినమన్యయము లేదనియే శంకరునిసమాధానము; ఏలన, సర్వకర్మలు ద్వైతముపై వాఛారవశియున్నవి, సత్య మెద్దిక మగుటచే దీనికి విరుద్ధమగును కాని, శీవమ్మైతల విషయములలోఁ గర్మ యంగీకరింపఁబడినది. అనఁగా, సద్వైతమునకుఁ గీతల ప్రవృత్తితో విరోధములేదు, శీవమ్మైతల సతీపురి యుండఁగానే, అసంశయ కర్మమాత్రమింక కలికులై బ్రహ్మ సాక్షాత్కారమును గాంచుదు. అందుచేఁ గర్మమోక్షములకు సహజమగు విరోధ మెద్దియును లేదు.

ఈ సందర్భములో ముక్తపురుషుఁడు తిరిగి యీ లోకమున జన్మించువిషయము దర్శింపఁబడినది.¹ బ్రహ్మవేత్తలైన అపొంతర తమమ్ము మున్నగువా రీలోకమున మరల జన్మించిరి. వారు లోకసంగ్రహార్థి మాధికారికులై జన్మించిరని శంకరుఁడు పలికినాడు. వారి జగత్కల్యాణ కర్మ పూర్తి యగుటతోడనే వారి శీవయాత్ర ముగిసి, వారికిఁక బాహ్యవృత్తుముండదు. బ్రహ్మవేత్తలమైన వెనుకఁ గూడ లోకకల్యాణ కాంక్ష కలిగి, మన మీ లోకమున నేతెంచుట జ్ఞానపూర్వకమై యుండునీ కాని, శిక్షాఫలితమై యుండదు. కాని మోక్షమునకు సంసారము విరుద్ధమని

1) బాలాయణ శక్తియును సేవసప్తకమును, బాలాయణ మాత్రములలోనే (3,2,13,16,4,413,21) శక్తియు సర్వరైత్యముల నీ విధముగా శంకరుడు పునఃసరించినాడు.

1) శంఖా 3,3,32.

శంకరుని నిశ్చయము; కర్మ సంసారవలంబియే కాని మోక్షవలంబి గాదు.

అవంతరాదైవమున మోక్షమునుగూర్చి భిన్నభావములు పొడ చూపెను. ¹ మోక్షమనగా బ్రహ్మైక్య మనియు, దత్తిద్రితో దైవమానన వహితమగు లోకవింతయు వద్యుక్యమగు వనియు భేదజీవ సిద్ధాంత వాదులు చెప్పుదురు. ² ప్రపంచమునకుఁ గారణము జీవుల యవిద్యయే యని యభేదజీవవాదులు భావించుదురు అవిద్యాభావముతోఁ బ్రపంచ మద్యుక్యమయ్యు నింతను మిగిలిన అద్వజీవుల దృష్టికి గోతరమగు చుండును. జీవీశ్వరులు బ్రహ్మ ప్రతిబింబములని తలఁచువారి వకున రింది, మోక్షమనగా నీప్రతిబింబ హేతువగు ముకురభగ్నతయే, అప్పుడు మూలబ్రహ్మమే ప్రకాశించును. జీవీశ్వరులకు బ్రహ్మమే యేకాధార మయినను, నాక విధముగా నీశ్వరప్రతిబింబమే జీవులు. ఈ భావము వకునరింది, మోక్ష మనగా నింతకు అద్వజీవు లాత్మంతకాల మీశ్వరై క్యమే కాని బ్రహ్మైక్యము గాఁది చెప్పుదురు. ఒకేముఖ మనేక ముకురములలోఁ బ్రతిబింబించునపు డేదేనాక యద్వమును దొలగింది నదోఁ దిక్ష్ణంబంధ ప్రతిబింబము మూలబింబములలోఁ గలిసిపోవును. కాని యితరములగు వద్వములన్నియు వియ్యాలములగువలకు ముఖంబు లము యభారీతిని యుండును. కావునఁ అద్వజీవు లాత్మంతకాలము మోక్ష మనగా నీశ్వరై క్యమే; కాని వర్వజీవ మోక్షమైనపు డీశ్వరుఁడు తన మూలబింబ భావమును బోల్పోయి, బ్రహ్మమందుఁ గలిసి పోవుటలే వర్వజీవులకును బ్రహ్మైక్యసిద్ధి లభించును కాని సంప్రదాయసిద్ధమగు వదైవతము నకునరింది, సంసార మంతము గావున మోక్షమనగా నీశ్వరై క్యమనంధానమే.

బ్రహ్మజ్ఞాన త్వరూపమునుగూర్చి విచిత్రమగు వ్రళ్ళు అయిలుదీరి నది, జ్ఞాన ముత్పంతకాలము మోక్షములేదు, కాని బ్రహ్మజ్ఞానసిద్ధి

1) సిద్ధాంతలేఖము ౩౭౭.

2) ఏకశిలావారి వేదశాస్త్రా. శర్మకృత జీవేన్దు విలాసికృష్ణు వేదప్రపంచవ్యవస్థావర్తిదయ విలాసికృష్ణవేద వైశ్వరూపేనైలావన స్థావర.

లేనిదే మోక్షము దుర్లభము. కాని బ్రహ్మజ్ఞానము వరమమోక్షసిద్ధికి వ్యతిరేకము గాదా? వరమము క్త్యవస్థలో జ్ఞానముండును, అందుచే ముక్త్యుష్ణజ్ఞాన మెట్లు నిర్మూలించుటకు విషయము పనేకోపమానములలోఁ జెప్పిరి. ఒక జాలకఫలము నతిర్థ అప్రవాహములోఁ జడచేసినచో దానికాలవ్యములన్నియుఁగొట్టుకొనిపోయి యదిమాత్ర మును గునకు మునిగిపోయినరీతిని, ఎత్తాగాఁగలిగిన యొక పెనముపై నొక నీటిబిందువును పెసినచో, నా పెనము.యొక్క వేడిమిని గొంతదీసికొని తాపదృశ్యమైనరీతిని, గడ్డిమోపులోఁ జడపై చిన నివృగగడ్డినంతకు గార్చి వేసి తా నాశిలోవు విధమునకు, బ్రహ్మజ్ఞానము మన యజ్ఞానమును నాశనమొనర్చి, దానితో నదియు నశించిపోవును. ¹ క్రమముక్తి వాద మును శంకరుఁ డంగీకరించెను. ప్రణవణమును గూర్చి ప్రశ్నోప నిషత్తులో నొకవాక్యములకు భాష్యముఁబ్రాయము నట్టి అపమమణన బ్రాహ్మలోకప్రాప్తియు నశంతరము క్రమముగా ముక్తియు లభించునని యాశంకఁ చెప్పివాఁడు. ² ఇంతోకలోకు నీశ్వరాధానమువలన దురిత క్షయమై, యాశ్వరత్వము లేక క్రమముక్తి సిద్ధింతునని నుడిచివాఁడు. ³ బ్రాహ్మలోకమున నాత్మ తన ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వమును గలిగియుండును. ఇతరయోగుల దృష్టిలోనెవని శంకరుని దృష్టిలో వ్యర్థమనగా శీఘ్ర దీశ్వరధ్యానమగున్నఁడై యుండు పవర్తయో యను వాద ముక్తమలక్ష్యము కాఁజాలదు. శీఘ్రని కీశ్వర సాక్షాత్కారము గలిగి, యాశ్వర దివ్యతేజః ప్రకాశములో నుండుస్థితి కలుగ వగును గాని, శివాత్మకును దక్షిణ్య మునకును భేద మింతకు విలీదియైయుండును. శివాత్మ వ్యవ్యూహ నందర్శనము నింతకు పొందనిదై తనవరిచ్చిన్నతవేఁ జరమాత్మలో లీనము గాలిక యుండును.

శంకరుఁడు చెప్పిన శీవముక్తి లిఖరణములన, మరణించిన వెంటనే యాత్మకు నిత్యావస్థ సిద్ధింతు నని తలఁపరాదు. బ్రాహ్మజ్ఞానము

- 1) యా సిద్ధాంతోఽమ, ఆ, 3
- 2) శంకరా 1,3,13
- 3) శంకరా 3,2,21

లభించినచో బ్రతికియుండగనే మోక్షసిద్ధి యున్నది. మరణప్రాప్తి వలకు దేహమున్నను, బ్రహ్మచీత్రము మోసగింపదు, కుండచేయుట పూర్తియైనవకు గుమ్మరివాని చక్రము కొంతసేపు తిరుగుచుండుచితిని, మోక్షమువచ్చినను తీరికము కొంతకాలము పడచుటనే యుండును; విలప, విదివలకీ జన్మకారణమై యున్నచక్ర వర్ణపెట్టవనవరము లేదు. ¹ శంకరుఁడింకొక యువమానవు నిచ్చివాఁడు. వంద్రుఁడొక్కఁడే యని యిశోరియు నేత్రదోషముచే రెండు వంద్రబింబములుజూచు నాశఁడు, చేయుపదిలేక నిజమును దెలిసికొని యూరకుండును. ² నర్వవ్యాపారములు బ్రహ్మచుంచీ జరుగుచున్నవని బ్రహ్మజ్ఞుని తెలిసికొనును. ³

44 - భవిష్యత్తుము

బ్రహ్మచీత్ర యొక్కఁడే మోక్షమును లొందును, మిగిలిన జీవులందఱు జన్మాంతరముల నందుదురు ⁴ మోక్షకాలమువలకు మన తీరికములు సంసారచక్రమందూ బలిత్రమింతుకుండును. సంసారము కాలగతి స్వరూపము, ఈ యంతకంసార చక్రములో జీవులు భాని దశ కవళము కల్పితమైయున్నది. జ్ఞానమువలననే జీవులు కాలము నుండి నిత్యస్థితిని లొందుదురు కాలగతిలోఁ “గాతీత నిత్యత్వమున్న దని యిచ్చిన్న వరిజానుమే చూపుచున్నది. దిమోతనందు ప్లేలో నువ్రతీర్థ వాక్యములలో, “కాలము కాశ్వతత్వముయొక్కగతిగల వ్రతీ నింబమే” జన్మాంతరముయొక్క యాభార్యమును నిరూపించుటకు

1) కం. బా. 4, 1, 15

2) కం. బా. 4, 1, 15

3) అర్వాచి బ్రహ్మమున కిచ్చ భవముల ప్రకటితమై వల (1) శీతమృత్త వర్షా మూలాదిద్య కొంతవలకు భవత్తవి నడలించును (2) అర్వా భావన, అనిత్య భావనల మెదుఁ గొంటికావ ముండును (3) మూలాదిద్య ద్య వ్రత శేషమింబలె కుండును (4) శీతమృత్తవలె అ. , దేహము మున్నగునవి కల్పింప, దు, పిల్లలంబలె 4 *

4) కం. బా. బ్ర. 1, 1, 1 నర్వజ్ఞాత్తుమని యొక్కచే శీతమృత్త వల కరింపడు మిగిలిన బ్రహ్మజ్ఞులందరు నంగీకరించిరి.

శంకరుడు క్రొత్తకారణములను జూపియుండలేదు భౌతికదేహము వశించినపుడు తనస్వభావము ననుసరించి యొక మాతవదేహకల్పనము చేయు మీమొకటి మిగిలియుండు వని విశ్వసించఁబడినది. జీవాత్మ యగుగా దేహమే యనియు, దేహభావముతో జాత్యుత్పత్తి కలదు ననియుఁజెప్ప జా సైకవాదమును శంకరుడు ఇందిందివోడు. ¹ అత్త దేహభిన్నము; అత్తకు భిన్నజన్మములలో నేకత్వముండుటవలననే స్మరణాదికమున కవకాశము కలుగుచున్నది. ² మన శరీరములు భస్మ మైనను, మనలో నవిభాశియగునదేదో యున్నది. దీనివలననే జ్ఞాంతరమున కవకాశము కలుగుచున్నది. మనము నంపొందించిన జ్ఞానమును, మనము నిర్మించుకొనిన శీలమును మనతో జ్ఞాంతరములలోఁ గూడి వచ్చును. ³ పుణ్యాత్ములు పాపవచరితులు నున్నత జన్మములను, వధర్మవరులు పాపులు పాపజన్మములను గ్రాంతురు. భవిష్యత్తున్న పురూషము భూతజన్మములోని శీలగుండపై వాధారవడియుండును,

1) దేహ మిష్టంతకాల మాత్ర గుణముల పోషణపును గావున మన దేహ గుణములే యవతర్జునముల యుక్త మేలక, మరణానంతరము దేహమన్నది బాహ్య గుణముల పోషణలలేమి దీక్షదోఁ జూచుట కొక దీనిను కావలెను గానఁ జూపు దీక్షగుణముల తెచ్చుట, దీక్షమవలనే దేహ మొక యవతరమును, మఱయు దేహ వతరము తొల దెల్లవగుండది; దేహము విద్రవో విశ్వమైయుండగా మన మెప్పియొ వత్తువులను జూచుచున్నాము మనకు గోతరములగు బాహులూచి దేహగుణములను, మనకగోతరములగు బాహ్యగుణములను లేదనుచున్నది. దేహ ద్విత్యమవలన శరీరజా ద్విత్యము జులకగును గాని, దేహము లేనిదే కావలెనూల విజేత శరీరవలన మనఁ జేయఁకను మందవచ్చును, శరీరము భౌతికవస్తు లక్షణమైనదో, ది భౌతికవస్తు వులు శరీర దృగ్విషయములు కాఁజాలవు. భౌతికములు, బానివలన మత్స్యత్తి మైన వస్తు జాంబును మనము చర్చించి, బాని యద్విత్యమును విధ్వంసించుచున్నారము కావున, దశవసు నాది శిష్టమైనవని విశ్వయంపవలెను.

2) ౧౦/౧౩ 3,3,54.

3) ౧౦/౧౩ 3,4,11 బృ/౧౩/4,4,2 మో.౧౦/౧౩ 3,1,5,6.

౪. 8-12

జన్మమరణములు జీవాత్మకు దేహభంగయోగ వియోగములనే వ్రద
దప్పించును ¹

శంకరు ననునరించి, పై దిశదేవతలు నమస్తుతులు గారు, విజన,
"దేవతల యనురక్త్యమున కర్తవ్యము వారెక్కున కాము జీవించురనియు,
వారియైశ్వర్యము స్వీయభలముపై వాధారపడినది కాక యాశ్వర వ్రసా
దమే" ² యనియుఁ తెలియవలెను. ³

మరణానంతర జీవవ్రమాణమును శంకరుఁడు నవినరముగా వర్ణించి
వాఁడు. నుత్పత్తిజీవులు మరణించిన వెనుక యముని తేజోమయ స్వర్గ
ముఁడుఁడాయె, పితృదేవతల ⁴ తోఁ గలిసి నుత్పత్తిజముల గడపుదురు,
దుష్ప్రభులైన వారంభ తమస్పృహత హితలోకములలోఁ బడుదుర ⁵ ని
యిగ్గోదము పెప్పినది. జ్ఞానులు దేవయానమున నుత్తమలోకముల
వ్యారమునఁడాయె, పునరావృత్తిరహిత బ్రహ్మలోకప్రాప్తి జొందుదురు.
కర్మనిష్ఠావధులైనవారు పితృయాణమునఁ జంద్రమండలవస్తులై పుణ్య
భలము లనుభవించి, తిరిగి తమ పూర్వకర్మానుగుణములై నజన్మముల
జొందుదురు జ్ఞానకర్మలు లేనివారు, క్రిమికలకాదులు, పృథ్వలకాదులునై,
వంద్రమండలకాంత్యలేకమైన లేని హితవ్రదేశములలో జన్మించురు. ⁶
ఈ మూఁడుమార్గములును సంపూర్ణవ్రతములో భిన్నపుణ్యములని శంక
రుఁడు నిశ్చయించివాఁడు. మోక్షముపీల్చితికిరివృత్తిమైనది. పితృ
యానమువలనఁ దిరిగి యిహలోక జన్మము నంభవించును. దేవయా
నమువలనఁ బునరావృత్తిలేనిబ్రహ్మలోకప్రాప్తిగలదు. ఛాందోగ్యోప

1) కాండ 2, 3, 16-17

2) కాండ 1, 2, 17.

3) 10, 14, 10

4) 10, 162, 4

5) బృహద 8, 21, 3, 4

నిష్కత్తు¹ వందు దేవయాన పితృయానములు రెండేనర్థింపఁబడినది, జ్ఞానహేతులందఱు పితృయానముననే బోదురు. పైదిశోపనిషద్బావ నమన్వయముచేయు శుద్ధితముతో శంకరుఁడు లోకాంతరములందును, అజ్ఞాంతరములందును రెండు విధములుగాఁ గర్మఫలముల ననుభవించు రని చెప్పివాఁడు.² పైదిశకర్మఫలసంకలనములోక శుభ్రప్రాప్తియు, పైదిశకేవలమునంతన నిహలోకమున అజ్ఞాంతర ఫలితములు గలుగునని వివరింపఁబడినది.³ శంప్రదాయసిద్ధ ధర్మముల ననుసరించి, పైదిశ కర్మలు చేసినవారు, నమ్యక్ జ్ఞానభాక్తులై, పితృయానమున ధూమా వృక్షములైన వ్రతీతముల ద్వారమునఁ జంద్రలోకములో నక్కర్మ ఫలము లనుభవించి, తిరిగి వచ్చి యిహలోకమున అన్వింతురు ఈశ్వ రాధాభవము చేయుచు జ్ఞానయుక్తపుణ్యకర్మల నాచరించినవారు దేవ యానమున శున్నతోత్పత లోకములనొంది మూర్త్యమండల ద్వారమున బ్రహ్మలోకసిద్ధి నొందుదురు.⁴ ఈశ్వరు నారాధించినయాతఁ డీశ్వర శక్తులను బొందునుగాని, “అతని యజ్ఞానమింకను తొలఁగి పోలేదు.” అనిద్యా నిష్పత్తి జాలెదు. హేనదేవతల నారాధించినవారు శుచితఫల సిద్ధిని గొందురుగాని మోక్షమార్గము దెప్పఁడు వల్లఁజాలరు.⁵ అనినీతి వరు లధోలోకపతనము నొందుదురు.⁶ కాని యీశ్వరదర్శనావశానము లేని కాశ్యప వరక మెవ్వరికిని లేదు.⁷

1) 5,3,10; 3,1,12-21

2) 3,1,8

3) 3,1,9-11

4) 3,1,10

5) 3,1,10, 4,1,4,3, 15,16,

6) 3,1,10, 4,1,1,7,18

7) దేవయానమున బ్రహ్మలోకములోఁ బ్రవేశించిన వారిపితృభార్య యొక వరుణ్య జయదేశికని వారికి దేవయానంబనని భావము, ముందునది పై విధము లుచిందిరి, రెండవ నమన్వయించి యాశక్త్యము గల వీరు తమ విలాసము ననుసరించి, దేవయాన గరిగియు లేకుండియుఁగూడ ముఁగఁగందరి వారయలుట కదించెను.

(3,1, 4,4,8,22.)

మరణ కాలమున నిండియుండుట మనస్సునందును మనస్సు ముఖ్యప్రాణమందును, ముఖ్యప్రాణము తీవుని శీలవాహనరూపమైన నూత్న శరీరమునందును బ్రవేశించును. అవిద్యయు, పూర్వ సంస్కార సహిత నూత్నదేహమును తీవోపాధులు; ఇది దేహమును విడలి పోవును.¹ ఈ నూత్నదేహము నూత్నబాధుల ద్వారమున జయదీక్షిః పోవుటచే వస్తు చెప్పఁబడినది. ఈ నూత్నదేహము తమత్వము, సంబార శక్తియుఁ గలిగి తనగమనమున శీ యాటంతమునుండక, యెవ్వరికి గోచరింపని స్వచ్ఛతను గలిగి యుండును.² మోక్షకాలమువఱకు నీ నూత్నశరీరము బాళము గాదు.

15 - మతము

శంకరు సర్వైకవాద ముండప్రజ్ఞాపలికమైనను, మతనిష్ఠ భావోగజ్ఞానదని యాశీరవాదము. అతని నిర్గుణబ్రహ్మ మనస్సుదయ ముతోమజ్జలప్రేమనుగాని భక్తినిగాని జనింపఁజేయుఁజాలను. ఎవ్వఁడు చెప్పఁడు జూది యుండనట్టియుఁ జూడరానట్టియు, చెప్పఁడు తమి పించుట తవతాళములేని శ్రోత్రిర్మయస్వరూపముగఁబట్టియు నిర్గుణబ్రహ్మ మును మన మారాధింపఁజాలము. నిరాకారబ్రహ్మము మన యారాధన కనుకూలమగు రీతిని సాకారమయ్యెనని చెప్పఁబడినది. ఈశ్వరారాధన మనఁగా జ్ఞానపూర్వకముగా మిథ్యాభావముతోడి సాంగత్యము కాదు. పరిచ్ఛిన్నమానమైన శిశ్యుర యానముననే నిర్గుణ బ్రహ్మరూపము గోచరించును. పరమాత్మతో నేతత్వము గాంచనివ్యక్తికా పరమాత్మ అనంతకల్యాణ గుణ పరిపూర్ణుఁడగుఁ గన్పట్టును.³ ఈశ్వర భావ మత్యున్నత తర్కసిద్ధమైన సత్యమై యత్యంత నిగూఢమత విశ్వాస ముతో మేళవించునది. ఈ నగుణ బ్రహ్మము స్వచ్ఛ భక్తిపూజా ప్రితుఁడు, అతడు మానవకోటి భయభక్తుల తదాసితవహించు ధర్మ

1) 2, 2, 1-5

2) 4, 2, 9-11

3) ౪౦౭, 3, 3, 12

నందంధములేని దైవము కాదు. అతడు రజస్వత్స్వనరిహ్మధుఁడై, ధర్మ దయానిధియై, సర్వజ్ఞత్వ సర్వవాసిత్వ సర్వశక్తి సుత్యములు గలిగి జగత్కర్తయు భర్తయు భర్మాద్యక్షుఁడునై వ్యవహరించును. శంకరుఁడుచెప్పిన యాశ్వురునకు వ్యక్తసంహార పాపశీలమును, భార్యక శౌందర్యమును ముఖ్య లక్షణములు. శీవేశ్వర నందంధము, ప్రియుని ప్రియు నందంధముగా, శృత్యస్వామి నందంధముగా, పితృపుత్ర నందంధముగా మిత్రనందంధముగాఁ జెప్పఁబడెను. ఉప నంతానమును దస పై పొకర్చించు శార్యములో నీశ్వరు ననంతకల్యాణ గుణములను శంకరుఁడు వర్ణించునపు డాతని తత్త్వసిద్ధాంతములోని శాశ్వత్యమునద యును. శంకరుని దృష్టిలో మతమనఁగా సిద్ధాంత నిర్వచనముగాని, కర్మకలాపముగాని కాదు, దైవికశీలితానుభూతియే. నిర్గుణ బ్రహ్మ వ్యరూపమునెడ బాత్మగౌరవభావముతో మత మారంభమై పరమాత్మై కత్వసిద్ధితో పంచమగును. పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారమే మతసిద్ధి. అత్మ సహజ వ్యభావము వెఱుంగుటయే నిక్కమగు భక్తివిధానము.¹ వివిధ ధ్యానమార్గము యననిషత్తులలోఁ 2 జెప్పఁబడినవి; సాధకులు తమవ్యభా వోదిత మార్గము నాకదానినిబట్టి తరింపవలెను.³ ధ్యేయ మందఱకోక్కఱే, ధ్యానసాధనలలో వైవిధ్యమగుటచు మతారాధనము స్థూలముగా ద్వివిధము: నగుణ బ్రహ్మోపాసనము, ప్రతీకోపాసనము.⁴ సాధకుఁడు తన శిశ్వరుఁడు బాహ్యమున ముఖ్వాఁడని విశ్వసించునపుడు ప్రతీకో పాసన కవకాశ మున్నది.

ఆపాస్యకోపాసక నందంధమునలన రెండిరితమున్నదని వ్యక్త మగుచున్నది.⁵ ఉత్తమోపాసనవలన బ్రహ్మలోకప్రాప్తి కలుగును గాని, యవకు శీవేశ్వరభేదము మిగిలియున్నది. అస్థితిమందియుక్తి

- 1) వ్యవహారికము సంధాఁడు తత్తిరియరే (వివేకచూడామణి పు 31)
- 2) 3, 3, 5
- 3) 401 లా 3, 3, 50
- 4) 401లా 4, 1, 3,
- 5) ఉపాసోపాసకలలోపి శేరాఁధిపాప (401లా 1, 2, 4)

క్రమముగానే కలుగును. మతమనగా అనపామాన్యభావములో నతిశయింపదని భావించఁబడును. ఇది యనంతపూర్వమును నమోదనము మాత్రమే. నమగ్రముగా నత్యము తెలియనంతవఱ నీదియుండును. కాని యిట్టి యునుభవ మతిక్రమించఁ బడుటకు నందేహము లేదు, ఏలన, "వరిపూర్వ తత్వసిద్ధి ప్రాప్తింతగనీ, తదంతా మాత్రమగు నమభూతి తొలగి పోవును" శీవా త్మైకత్వమును నిరూపించు బ్రహ్మవి ద్యరేఖలు వాక్యములకు శంకరుఁ డుదాహరించివాఁడు. "భగవాన్: నీవే నేను, నేనే నీవు" ¹ "అహం బ్రహ్మస్మి" మున్నగు మహావాక్యముల కర్థవివరణముచేయుట ప్రతిమతతత్వమునకు ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది. "శత్రుమతి" వాక్యములలో నీశ్వరునికి వానిసృష్టియైనదేవునికి శ్రీద మతిక్రమించఁబడినది. మతానుభూతిలోని శ్రీదములన్నియు సిద్ధికలుగుటతో తొలగిపోవునని శంకరుఁడు వదిలిపెట్టెను. హిజారమును నీశ్వర భావము మతానుభూతదశలో మాత్రమే యర్థవంతమగును; బ్రహ్మజ్ఞాన దస్థిలో వానికర్థములేదు ² అవిద్యా పరణముచే నంధుఁడగు వరిచ్చిన్న మానవుఁడు నిర్గుణబ్రహ్మము పరికల్పనమనియు, దనకు భిన్నమై పు దనియుఁ దలఁచును, వాహ్య ప్రకృతిచే వాచ్ఛాదికమైన మానవుని బుద్ధికి మాత్రమే అంధమోక్షము అర్థవంతములై తోచును. మానవునకు నేణుగానున్న యాత్మరత్నమే వరిమ నత్యమైనదో, యోగుల దివ్యానుభవము అర్థరహితము లగును, మన మొకవరిపూర్వకతీని దైవముతో దృష్టికొందవలసియుండును. వరిపూర్వక తీనివాఁడు దేవుఁడు కాఁజాలఁడు, అతఁడే వరిపూర్వకదైవదో మతానుభూతిగోచరమైత్యము

1) కృష్ణానామమిష్టి తనోదేవతే అహం దై వ్యమపిభవో దేవతే (కంఠా 4,1,30)

2) బోయ్య: బ్రాహ్మే "వా దృష్టితో నిర్గుణతత్వ మిశ్వరరూపాదు అంధక దృష్టి నదిగమించుదో నిశ్వరత్వమన కర్థమ లేదు ఈ దృష్టి నేవల వ్యావర్తకమే నిర్గుణతత్వ మిశ్వరరూపే కాణవణా, నిర్గుణ తత్వము నిర్వచనంబల వివహితము అందుచే అనిర్విన్న బుద్ధికి వారిలో వంశంబమ లేదు అనిర్గుణతత్వమును మనమారంభించుట బాగుకొని మతారాధన పశువుమీనా నంకికరింపవో వారి నవృణే మనము మచ్చివలర మెగుడును (బ్రాన్ అండ్ రియారిస్ పు 428)

మైనది కాజాలదు. ¹ ఈశ్వరత్వమే పరిపూర్ణత్వము కాజాల దేవత మానవుని యపరిపూర్ణతచేత మిగిలియుండును. అపరిపూర్ణతలేని దైవతో నీశ్వరత్వభావ విరుద్ధమగును. అందుచే మహామథూతిలో మూల వైరుధ్యమున్నది కావున నది యవిద్యావరణమునకుఁ జెందినదని స్పష్ట మగుచున్నది.

వైదికదేవతలనంగీకరించనిదే కర్మకాండకవకాశములేదు. సంప్రదాయము నంగీకరించు శంకరుఁడు దేవతలకఁగా భూతాది పశులకాక, ప్రకృతికఁగ్రుల రూపములేయని నిర్వచించెను అదిశుక్యఁడు మున్నగు దేవతలు తేజస్సు మున్నగు లక్షణములకు నంబంధించి యున్నను త్రుతులు చెప్పరీతిగాఁ బంచభూతముల గుణములైన దివ్యవ్యూహ ములకుగలిగి యీశ్వరకృతి విమన్వితములై యున్నవి. మతీయు నది బ్రాహ్మణమంత్రములలో నుపయోగించఁ జదివని. ² భిన్న ప్రాణికర్మలకీ దేవత లధిష్ఠితలు. ³ అగ్ని వాక్కునకు, వాయువు ప్రాణములకు, నాదిశుక్యఁడు నేత్రమునకు పరిష్కానిదైవములు. శీవుల నులూఁబయులతో నీ దేవతలకు నంబంధములేదు. ⁴ మరణకాలమందీ దేవతలు తమక్రియాకృతి నుపనంహరించుకొందురే కాని ప్రాణకృత లోఁ గలిసి, దేహంతరమునకుఁబోవు. వాని పుణ్యపావముల ననుసరించి, పరమేశ్వరుఁడు దేవతలను, మనుష్యులను, పక్షిపులను కృతించును. దేవతల అమరత్వ మాపేక్షితము. దేవతలును నంపార లభ్యులు! వారికిని నిత్యస్థితిలేదు. ⁵ వారికిందరతోపాయము బ్రహ్మజ్ఞానమే. వారందు నీశ్వరునిపై వాధారపడి నీవింతురు. దేవతలు బ్రహ్మవిద్యకై కృషిచేసిన గాథలు త్రుతులలోఁ గలవు. ఈ దేవతలు సామాన్యులవలె జన్మమరణవలనై నతో నేదములనిత్యతకు లోపమగునను నాక్షిపణము

1) యా బ్రాహ్మే: బ్రాహ్ అండ్ రియాలిటీ పు 436

2) యా బ్రాహ్మే: పిప్లెట్ అండ్ వేదాంత పు 85-88

3) జతర యాగవిశత్వ 1, 2, 4

4) అది యొక్కకై లోక; దేవతలు లోగవకరణ పాతములు

5) కంఠా 1-3-28

నిలువఁజాలదు, ఏలన నేదవాక్యములు స్థానవిశేషముల లక్షణములకే వర్తించునోగాని వ్యక్తులకు వర్తించవు. “ఇంద్ర” శబ్దము స్థానవిశేషనే కాని వ్యక్తికిఁ జెందినది కాదు. ఆ స్థానము నెవరాక్రమించిన వావాన ముతోఁ నిలువఁజుదురు. దేవతలవ్యక్తిత్వము నిజముగాదు, ఏల వారుయజ్జములలోఁ బ్రత్యక్షమగుట లేదు, అట్లు ప్రత్యక్ష మగుట కవతా మునులేదు, ఏలన ననేక స్థలములలో నాశీమారు వా రెట్లుండఁగలర| యోషింపవలెనెను. దీనికి నమాధానముగా శంకరుడు దేవతలకు గనపడకుండ నుండు శక్తి కలదనియు, యోగులవలె వారికి నావారూ, భారణ శక్తి కలదనియుఁ జెప్పినాఁడు.

శంకరుని తత్వమున కాలయములు, కర్మలు నవనరము లేకున్నను సంప్రదాయ విశ్వాసలక్షణము నెఱిగి యున్నవాఁడు కావున, వానియంద నన్యుకముండుట దోషముకాదని వలించినాఁడు ¹ సుకార్థవికరణన విషయములో శంకరుఁడీతరవేదాంత వ్యాఖ్యాతలవలె సంప్రదాయ వా మునుగాక, కాన్తికవాద పద్ధతి నుపయోగించినాఁడు. అస్థికవాది సాధ రణముగానాక మతకాళావాదముపై వాధారపడును తనమతకాళక జెందిన సిద్ధాంతముల నాతఁడు త్రోడీకరించి, వివరించి, నమర్చింప జూతును. తనతత్వము చెప్పుచుమాత్రమేతత్వమని యాతఁడు విశే శించును. వానిపై వాధారపడి యాతని మతము నిలుతులయో శ్రుం| టయో జరుగును. నిత్యముగాఁ దత్త్వవేత్తయైనవాఁడు కాను జన్మి చిన మతమునుగాని ప్రధానముగాఁ దీసికొనఁడు. అతఁడు మతము| విషయమునుగూర్చి నిర్భయ పరిశీలనము చేయును. ఎల్లచోల నక మత భావముల దనలో నిముచ్చుకొను విశ్వవికాల సర్వసహనభావన గల తత్త్వవేదశీకులలో శంకరు డగ్రస్థానమును వహించును. ఈ వ మకాదిరభావము, మూర్ఖవిశ్వాసలక్షణమునుగాదు, సంధిమార్గము| గాదు; అదిశంకరుని తత్త్వమతవిధానమున కత్యంత నహితమైనద

1) కా ననేక దేవాలయములు దర్శించెనుటకు పిలువబడిన శంకరుఁడు నెద కాంతునంద శిష్యునిఁ గ్రాశించెనని చెప్పుదురు. ఏలన నీశ్వరుని నరరూపాన్వితమున దండుఁ జెలుగుట కాక జింగీకరించుటయనది

సకలసిద్ధాంతములకుఁ గల లోపముల నాఁకఁడు గుర్తించి, వరమేశ్వర తత్త్వము నే యొక సిద్ధాంతమునకును జంపించుట కాఁక దీప్తగింప లేదు వివేకముగలవాఁ డెవ్వఁడును తనమత కాఖ్యయే యాశ్వరునిఁ జరిపూర్ణముగాఁ దూఁచి గ్రహించి, తన తత్త్వమును విశించెనని చెప్ప సొహసించఁడు. ప్రతి మతకాళాత తత్త్వమును దైవవిశ్వాస రంగమునకాక పరిశోధనము; ననుష్ఠానదశలో నొకఘట్టము నగును. మతానుభూతి కిదియే సాధనము. ఏయొకమతము ననుసరించియైన నొక వ్యక్తి యాశ్వరు నన్వేషించి, తనసాధనమిటు శక్యముగఁదని విశ్వసించినచో నర్థి వద్దతి వివర్ణించఁదగినదని యుచదేశింపఁజూతుట గర్హించఁదగినది. తత్త్విశ్వాసములతో నీశ్వరు నారాధించి, తన్నుఁజూపఁ దమకు దివ్యానుభూతికలిగినది తప్పిరెందువారలకు ఇందిండు మతోన్మాదము శంకరు నితీలేదు. పరస్పర వ్యతిరేక విశ్వాసములు గల్గినను, భార్యకోశ్వాసము, చిత్తశాంతి, పరమాత్మసాంగత్యము, భిన్నవర్గములకు నమానవచితములై నవచ్చును, శంకరుఁడు వారి భావములకు ఇందింపఁజూతుకొనలేదు ప్రపంచములోని మత్ప్రపతలలో మత్ప్రప్రతిభావంతులలో నొక్కఁడు వలించినవరితినీ, “వారి విశ్వాసముల పఠనఁగాక, ఫలితముల మూలమునదీ, జనులసంగతి తెలియఁగలదు ” దైవారాధన తత్పరతయు, లోక సేవాధిరతియుఁ గలిగి యున్నచో లోకు లీవామముతో నీశ్వరు నర్పించిన విబుందితీదు. మతభేదము ననుసరించి, యొకే సత్యమును భిన్నవాచములతో భావించిరి. ¹ ప్రకృతి విశుకనున్న సత్యమును బ్రకటిండు నిమిత్తము, మత యువనరముననుసరించి, పెక్కుచిహ్నముల మనయోగింతుము. ప్రత్యేకమతకాళా దురభిమానము లీవివాద గుఱు చేతను, మానవకోటియం దవ్యాజకరుఁడుగలవాఁ డగుటచేతను, శంకరుఁ డీమాయాతల్పితజగత్తులో మానవుల పశ్చాత్తమ సంకల్పములే ప్రధానములై నవని గుర్తించినాఁడు. శంకరుఁడు శేవల ప్రభావముకొలఱుఁ దన కాత్మికసిద్ధాంతములను తవరింపఁజూతుకొనలేదు. శంకరుని దృష్టిలో హిందూమత మనఁగాఁ దనలో భిన్న మనత తత్త్వములకు భిన్న భావములకుఁ బాపానఁగునదీ. అందుచే నాతని మృత్యువ కాదార్థ్య

దనిరి. ¹ మతవిషయములలో, వ్యవహార ప్రవంశమునకు సంబంధము లేని గగనసమోక్షక లక్ష్యములనుఁ బ్రకటించుట ముఖ్యమే, లేక, మతాక వింక నుత్పత్తాదర్శములనే విడిచి, కేవల వ్యావహారిక భావసూర్తములఁ జెట్టుటయు ముఖ్యమే కావచ్చును, గాని, విస్తృతమగు వ్యవహార జ్ఞానమును, మహోన్నత లక్ష్యనిష్ఠతో సమన్వయమొనర్చునీ కష్టపాధ్యమైన కార్యము. ఇట్టి కర్తవ్యమును నిరవేర్చుటకీ శంకరుఁడు పూనుకొనెను. ఓకీ మతప్రవక్త, భిక్షుములగు వారు మతకత్తములను నమర్చింపఁ జూచుకొనుట పరమార్థుక దృశ్యము! అట్టి యుద్భుత దృశ్యము హిందూదేశములోనే చూడ సాధ్యమగును విద్యారణ్యుఁడు వదిలిన రీతిగా మానవులు భగవంతునికి నానావస్తురూపము లిచ్చిరి. సర్వాంశర్యామియు, దారుశిలా విగ్రహరూపియు వాతఁడైయని ప్రజలునమ్మిరి, ² పైష్టవశాత్తేయాది మతకాళలవారు పరమృతము కలహించుచుండఁగా, నీ మతకత్తములను నికృష్టవాద సీమనుండి నక్కన్వయాన సీమకు లేవనెత్తి, శంకరుఁడు వానికి నమున్నతస్థాయిని గూర్చెను. ప్రచారములోనున్న భిక్షుమత రూపముల కేక మూలాధారమును నూరించి, మహోన్నత పరమార్థ లక్ష్యమునకు వీని ననుసరింపజేసెను. మానవ హృదయాశ్శృంగరమున నిగూఢమై నిలిచియున్న నక్కమే మతాధారమని యాతఁడు గుర్తించెను ఆత్మదర్శనమే సర్వమతపరమావధి; శీవాశ్శ పరిచ్ఛిన్నరూప భావముల కతీతమగు పరమాత్మతో కాదాశ్శ్యము గాంచునందాక నంసారకత్రమునఁజరిత్రమణము తప్పదని యాతఁడు బోధించెను. శాస్త్రీకదృష్టికిఁ జరమాశ్శ యోగము నద్వితీయమే యయ్యును, భిక్షురూపముఁ జావించఁజూచున్నది. నక్కన్వయానములో సోపానభేదము లేదు నక్కన్వయానమునుగూర్చిన మనభావము.అలోనే సోపానభేదము లేదు నక్కమునుగూర్చిన మనభావములలోనే సోపానత్రమ కారకము మున్నది. దేవుడేలేడను నికృత్యమున కాతఁడు చుముఖలేడుచు దేవు.

1) కై పైష్టవ, సారకత్త, గానాశ్శకాపాఠికముల

2) అంబర్యామి సమరశ్శ స్థాపనాంశిక వాదనః

దేవుడో, వాతనిగూర్చి మహిమ లోడిరికి భావములను వెల్లడించుచు, వావని విధ్యమునకుఁగారణ ముపొందిన విధ్యమే.¹ యెరికిగా శంకరుఁడు వాస్తవికవాద మూర్ధవాదములకు వ్యవస్థముగా దూరమైతి. తన మహోదార నిశ్చయముల తమగుఁజుముగా, వాతఁడు భిన్నభేదకాన్తనములను రచించివాఁడు, తత్తిరతపారవశ్యమున వాతని ప్రోక్ష గీతావళిని విండునవిరివు, వాని దీని యర్థము శంకరుఁడు మూత విశ్వాసములను నివారాదన విధానములను సమర్థించెనని తలఁపరాదు. మతముపెరచుచుగ్రుమ్ము కొన్నినిదోపాననకలాపములవాతఁడు నిరసించి వాఁడు. తనయెన్నై తనెన్దొంతము నమనరించి, యాత్మర తత్త్వము వర్తముచేసికొనుటలో నమున్న వాతయముల నెఱుగునట్లు ప్రబల వాతఁడువత్కలిచేసెను, చిత్తకల్పితో మనము నత్వము నెఱుగి యుత్పించినదో మన మాననమునకు నత్వము నెఱుగి యుత్పించినదో మన మానన

[illegible]

మునకు నత్వము స్ఫురించునని యాతఁడు నమ్మివాఁడు. అవరణలో మున్ను మతములనుగూర్చి యాతని కాదరణధీయు, వివక్షణ దృష్టియుఁ గూడఁ గలవు. పురాతనమైన హిందూమత విశిష్టపండితము నీ మాత్మ యుగావసరమున రేగుగఁజముగా నాతఁ యుగ్గడించుటకు యత్నించి వానిలోని శ్రేష్ఠత తిదివలకఁని వెట్టుచువిప్పవృత్తముగూర్చెను. ఈ యుద్ధేజములో శాశ్వతపై తత్వమును సుప్రతిష్ఠితమొనర్చు మదార భావముగర్చితమై పొడచూపుచున్నది. శేవలతాహృద్యవృద్ధి నిర్మాణము వలనఁగాని, నియమితములగునాంతరంగిక విశ్వాసములవలనఁగాని, యీ యేతత్వమునుసాధించుట కాతఁడు పూనలేదు. విశాల విశ్వాసప్రదార మునే నీ పనిసాధించ నాతఁ డుచ్చమించెను, వ్యక్తిగతమైన మతాను భూతియొక్కఁజ్ఞులముననే ప్రాధాన్యమిచ్చి హిందూమతము నాతఁ జాధ్యాత్మిక ప్రాతిపదిక నిర్చి పోషించెను. హిందూవిశ్వాసమును వివరించుటలోనాతఁడు తనకు వ్యతిరేకములైన నభావములకుఁగూడ నవ్వ దవ్వదు స్థాన మీయవలసి వచ్చెను.

భిన్నమతాలా వాదోపవాద యందూమారుకాచ్యుట లఱిగి పరిశుద్ధ వాదసిద్ధాంత ప్రకాశియౌపముగా శంకరాద్వైతము ప్రకాశించెను. అది వితండవాదముకాని, వాప్యకాననముగానికాదు, పరిణతిపందిన రాజ మర్యాదతోఁ గూడిన భావపై తనము. దాని కాత్మికమైన యితా ప్రయ త్నమును, నమున్నతశ్వాసమును బ్రదర్శించును మతానుభూతికి మోసనవృద్ధియొంతరము నిలఁచుమగుటచే, దానినెన్నఁడును దొంగిలఁచఁ జాలము. మానవు వాధ్యాత్మిక కృషియంతయు నత్యసాక్షాతసిద్ధి గావించుటకొకటద్దేశింపఁబడినది కాని కాత్మాతిక లాభసంపాదనము కొఱుకఁగాదు. స్వీయపరిచ్ఛిన్న వ్యక్తిత్వగౌరవ గర్వములను, నహం కార మమకార దృక్పథములను అరికృణించినచో గాని నత్యసాక్షాత్కార మున తనకాశములేదు. మన పరిచ్ఛిన్నానుభవ శ్లాఘప్రమాణములచేఁ జరమేక్యరునిఁ గొలుచుటకు యత్నించరాదు. భగవంతుఁడు తనకొకే క్షయంస్థితి గలిగియున్నాఁడు, కాని శేవలము మనకొక కాతఁడున్నాఁ డని తలఁచరాదు. మన తర్కము, మనధర్మము ననుకరించి, మన కోర్కెలు దీర్చులక్షణములుగల వానిగా చేర్చుని మన మూహించుము.

దుర్బలమాత్రమందగు మానవుడు తన యల్పబాంధవ నెరవేర్చుకొనుటపై యాశ్చర్య మవకరణముగా దలచు పద్ధతి మానవునికి గౌరవప్రదముగు నేమో కాని యాశ్చర్యమిదిగాదు. నిజముగా దేవునిఁ బ్రేమించువాడు తన్నుఁదిరిగి దేవుడు ప్రేమించవలెనని కోరఁడని యొకవిధముగా వైవిధ్యా తత్వతే త్ర చెప్పిన భావముతో శంకరుఁ డేకీభవించును

శంకరుని యద్వైత మౌహిత్యముగా గోచరిండుటకు గారణ మేమనగా, మనము గ్రహించుటకు పొద్దముగు దానికంటె గ్రంది మెట్టలో నుండుటలో? మనము తప్పినిగాంచుచున్నాము. మనుష్య లక్షణము లంతగట్టఁబడిన దైవతత్వమును శంకరుడు నిరసించిన కారణ మున బాతనిమతము కొంత నిరాశానవకముగా నుండును కాని, పర మాత్మకు మనము జ్ఞానము సంకల్పము లేవనుట లోపముకాదు, వీని లోపము పరమాత్మయొక్క పరిపూర్ణతాంక్షలమే యగును. ఇంతమాత్ర ముచే శంకరునికి మతదృష్టి లేదనరాదు. అతని రచనలలో నీ మతదృష్టి మహాత్మాహుహరితముగాను గొన్ని భాషలలో మితిమీరియుఁ బ్రకటించఁ బడి యున్నది కాని మన సామాన్యమతభావము బాతని తర్కాని భారకు గుఱియైనది, ఈశ్వరుని గూర్చిన భావములు మనవలెనే యస్థిర ములు ననంగతములు నని యాతని నిశ్చయము.

ఏదియొట్లున్నను, దైవవిషయములను విరీక్షించుటలో యొగ దృష్టితో నునిశితమైన ప్రజ్ఞాప్రభావమును మేళవించిన శంకరునియూర్చి మనకు గోచరించును, భ్యానసాధనమునకు శేముషప్రతిభా విచేతము లాటంతములు గాఁజాలవని చెప్పుటకు శంకరుని తీవ్రమే మనకు నిశ్చయము. మతీయు భ్యానతీవ్రతమునకు బాహ్యప్రపంచ ప్రవృత్తిని వివర్జించు నవసరములేదనియు బాతని తీవ్రతము ప్రదర్శించినది వ్యక్తి గతానుభవమును, ప్రతిపాక్యమును, తాత్త్విక పమాలోపమును శంక రుఁడు నమస్వయించిబాఁడు.

46 - తుదివాక్యము

ఈననివక్తలు మతమును గూర్చియు, దత్తమును గూర్చియు నేకకంఠమునఁ బలుకుట, పరమనత్యమునుగూర్చి యిది బ్రహ్మ

మనియుఁ బరమేశ్వరుఁ డనియుఁ బిలువెను. మోక్షమనగా బ్రహ్మైక్యమనియుఁ, గై లాభవాసమనియుఁగూడ వని వలించును. మనకువనిషత్తులలో గోచరించు బ్రహ్మమును గూర్చిన భావాత్మక వర్ణనములు, నీతి బాక్యములు వర్ష మత సారస్వతములకు సామాన్య విషయములే. క్రిస్తువ, మహమ్మదీయ, యూదుమతములకుఁజిందిన యోగులందరు వాగ్గీతమగు నత్వమునుగూర్చి మనకు వార్తలందించియున్నారు. ఇతరు లీశ్వర పరిపూర్ణ మహిమను గూర్చి వనికియున్నారు యోగులును తత్వవేత్తలును భగవానునవంత తత్వమును గూర్చి వలించగా, భక్తు లాతని మిత్రునిగా, రక్షకునిగా జూతురు. ప్రతి మతక తత్వము నీ ద్వివిధ దృక్పథములకు గమనించి నమస్కరించి నమర్చింపవలసియున్నది. ఉపనిషత్తులు అవదేశించిన మహానుభవార్థమును గూర్చిన యీ నమస్కరణ శంకరుఁడు లేవనెత్తెను. ఇది యొక ప్రత్యేక ప్రకరణమునకుఁ జిందినదేయైనను, చాత్వికాంశములన్నిటికి ననువ్యయము గావలెనప్పటి శంకరుఁడు చూపినవరిష్కారము, విశ్వవిశాలమగు నర్థముకలిగి, సంకృప్తకరమై యున్నదనిచెప్పవగును. ఇది ముఖ్యముగాఁ చాత్వికపరిష్కారమే; విలసత్ భిన్నతీరిక దృక్పథముల మైత్రీయొనర్చి నమస్కరించి, కాంత్యానందముల విర్చింపఁగల సామర్థ్యము నమృత్కౌశల కత్తిదేయియున్నది. అద్వి పర్యవసాదములను బరిష్కరించఁజాలదనియు, ననుభవజ్ఞానము చానికి నమోయభూతము కావలెననియు వాతఁడు చెప్పినమాట నిజమే. తీరికరహిత్య నమస్కరణ శంకరుఁడు శిరమువంచునుగాని, యన్నిటిని రహిత్యములని యాతఁడంగీకరించఁడు. శంకరుని తత్వగర్భమందు నృప్తిరహిత్యనమస్కరణ మైన తిష్ఠతయొన్నది. అందు వర్వశీవగతులు, వర్వాణానందవచనములు లగ్నములై యున్నవి.

ప్రపంచోత్పత్తికిఁ గారణ మనిర్వచనియమని చెప్పవలెనని యొక పర్యాపీబాధైకములగు కొందరహర్షము నకువలించి దున్నప్పిదూపితులగు మానవులను మోసగించుటకు జగత్తు మిథ్యామాత్రమని కొద్దినియును శంకరుని తత్వమున కవతారమై యుగము.

శంకరుని వేదాంతము చూపు తాత్త్విక గాంభీర్యము, తార్కిక సామర్థ్యము నిరుపమానములు. ఒక భావము వస్తువరించి దాని కనుగుణముగా నింకొక భావ ముదయించి, అద్వైతములో నంతమై, నర్య భావసిద్ధి చేశారును. అది యొక గొప్పయోగకత్యతత్త్వవాదము, దానినిఁ గేవల తాత్త్విక విమర్శవలనే ఖండింపఁ జాలుట దుస్సాధ్యము. మఱ, తమిళానుభూతిలో సార్థ్యములగు మహోన్నత క్షణములలో స్ఫురించు జీవనశక్తికిని శంకరుడు మనకుఁ ప్రదర్శించును; అప్పుడు మనము ప్రత్యక్షవాదమును విడదాడి, యోగదృష్టి ననువరించిన శంకరునితో నేటి భవించుము, శంకరుఁ డీ మహోన్నతసేమ నిలిచి యున్నంత కాల మాతని మన మెదుర్కొనఁజాలము. ఇట్టి యుత్కృష్టానుభవ సేమ వెగఁబ్రాకలేని మానవులలో నధిక సంఖ్యాబలకు భృదంతరమున నాక విధమగు సంకయత్రివి కౌలుతునెయుండును. అట్టివారు మనము పుట్టి, పెరిగి, జీవించునున్న ప్రపంచ మంత్రానదృశ్య మని కొట్టివేయు వెల్లువ మమంతము కాదని భావించఁగోరుదురు. ఆ పరంశోకిలో నబ్యోగ్యపై రుద్ర్య వైషమ్యములతోఁగూడిన యీ దృశ్యములన్నియు నెల్లనమన్వయ సిద్ధిగాంబునని చెప్పినకు వారికిది తృప్తిజానఁగఁ జాలదు. అట్టి వారిదృష్టిలో నర్యవస్తువక్రత్యములఁదిచ్చు పరంశోకత్య స్థిత్యము సంకటాశ్చదము; ఎదుటనున్న యథార్థజగత్తు నెట్టి యోగి దృష్టితో నిరసించినను శంకరుని భావమును వారంగీకరింపరు. మానవుల శ్రేణిములన్నియు నుకళమించుననియు, జగమంతయు నిర్వాచ్యముగా మరుమరిదిక వలె నదృశ్యమై పోవుననియు, మనదుఃఖములకు మనమే కారకులమనియు, జగత్ప్రళయదేశ, మనకుఁగల దుఃఖదోషాద్య నర్థకాల మంతయునశించి, సంపూర్ణసంతుష్టి నీయఁగల బ్రహ్మాత్మము మనకుఁ జీకూరు ననియుఁ చెప్పు నీ భావము అనేకుల హాసమాత్రము లని తోఁచును. అంతర్ముఖత్యమును, నమాధి మగ్నతను జీవన్మతి, వానినీ స్వతః ప్రమాణములని నలుతును, వ్యావహారికజీవితము నెడ నివ్వరుజాత్యకమైన యౌదాసీన్యమును వహించుట హిమావ్య బుద్ధికి గ్రాహ్యవిషయము కాఁజాలదు. ఈ సంగతి నెఱిగియుండియే శంకరుడు మనకు హేతునిబద్ధమగు ఆ ప్రతీక నానఁగిజాలదు. అది మన బుద్ధికక్షిని నిరసించదు, అనుక్రమముగావచ్చిన పూర్వవిశ్వాసమును

దూషించదు; మతయు సత్యమునుగూర్చినయు త్తమ ప్రజ్ఞా ప్రకటనము నిచ్చును.¹ అత్యద్భుతై అభ్యసంగు బ్రహ్మైకత్యమునకు తర్కప్రజ్ఞా సిద్ధ మగు వ్యావహారికా సైక్యమునకు వెట్టి పంజంధమున్నదో శంకరుడు మనకుఁ తెప్పరించును. విలస, గణి పితేతయు త్తముగాఁ బెట్టినట్లు. "మానవుఁడు జగద్రహస్య సమస్యను బరిష్కరింతుఁడు బుద్ధులెదు, ఈ సమస్య యెవఁడు వారంబించునో గ్రహించి, జ్ఞానవిష యావధుల సతి క్రమింపకుండ నుండవచ్చునని యాతని కరితారమున్నది." మనము దొరరానిపిమ యుకబున్నదని శంకరుడు గుర్తించినాఁడు. దానిని గూర్చి విచిత్రపహితమగు సజ్జత్యమే యుత్తమైనవద్దతి, అత్యద్భుతము లగు భావనై దర్శనై శిక్యములతో వాతఁడుజరిపిన సత్యాన్వేషణము, క్లిష్టములగు శీరిత సమస్యల సాధింప వాతఁడువయోగించిన మహోన్నత తాత్త్వికదృష్టియు, సత్తీదృష్టివలన వెట్టి యా సైకపిష్టాంతము బుద యించునో యును శంకరీని మనో విశ్వంఖలత్యము, మానవత్యములో నిజముగాఁ బరబ్రహ్మత్య మిమిడియున్నదను దిశ్యదృష్టి, వీనిపై శంకరునికృషియొక్క సునత నిలిచియున్నది.

మహాత్మ్యమందై, పాతీరినిక త్యరే తయై, విశాల సహన భావము గలిగి ప్రకాంత దిక్తుందై నిశ్చయించు లక్షణ పరిపూర్ణుడై సత్యమును ప్రేమింపుఁడని హేతువును గౌరవింపుఁడని, శీరితపరమార్థ మును గ్రహింపుఁడని శంకరుడు మన కువదేశించినాఁడు పదిరెండు శతాబ్దములు గడిచినవి కాని, యాతని ప్రభావము వేడికిని పడినమై యున్నది. అతఁడనేక హేతువిరుద్ధ వాదములకు నిర్మూల యొనర్చెను వాని వాతఁడు ఖండించలేదు. వాచికంబై నెక్కువ యుక్తియు త్తమై

1 పోయ: ప్లేటో—దేవతలకు గూర్చియు, జగదీశ్వత్రివిగూర్చియు చెనను, గల లాభములకు లభ్యుర నై రుద్యమలకు తొలగించి, పద్ధత్య నిర్మాత్యమల గూర్చులేకుండుట వలన వెతఁ బాశ్చర్యము పొందువలనమలేదు యుక్తమని తోచిన యొక భావనానకు దీనితోడని దివమున చెనము మన విర్భుతమును విర్విరింపదో శంకరాఁ. పిలవ: ఇప్పు నేకును, వేఁఇప్పువది, బుద్ధింబునకును సమత్వమాత్రం చెను నంకం బెలవరాదు అంటున చెనము కరించు గాతయు క్తియు త్తమైన వంటిది లాఁ. అదికయు గోతుల వర్ణనా," (బిహెచ్. పే 27 క)

వాచికంబి శ్రేష్ఠకరాత్మజ్ఞానము నిచ్చు విషయముల వాతండు సొమ్ముండై యుపేను ఉపనిషత్తులందున్నను ప్రజానీకము మాదిరిలోయిన విపుల భావజాలము వాతండు లోకములో వ్యాప్తికిఁ దెచ్చుటచే గణించినజ్ఞానము వాతండు పునరుద్ధింపఁ జేసెను అతఁ యాచార్యులములపై వాధార వడు తత్త్వజ్ఞుఁడు కాఁడు; అవరణకు సార్థమగు దివ్యదృష్టిగలిగిన తత్త్వ వేత్త, మతయు వాతఁ డుబ్బల క్రియాళుఁడు, తమముత్సంగచార్య నమన్వితుఁ డగు సామాజిక తత్త్వజ్ఞుఁడని యాతనినిజీర్ణావనగృహు, తీవ్రతమునుగూర్చిన యాతని దృష్టితో నేతీతవింపని వారైన వాతని నమరశీవులలో లెక్కించుటకు వెనుకాడరు.

ఉదాహృత ప్రంథములు

1. కార్పింఱర్ :- దియిజమ్ ఇన్ మెడివల్ ఇండియా. లెక్చర్ 8.
2. దాన్ గుప్త :- భారతీయ తత్త్వచరిత్ర, 11-అధ్యాయము.
3. య్యుపేన్ :- ది సిస్టమ్ ఆఫ్ ది వేదాంత
4. ద్వివేది :- గౌరహదకారిజా నహిత మాండాకోపనిషత్తు.
5. మహాదేవశాస్త్రి :- శంకరభాష్య నహిత భగవద్గీతా.
6. మ్యాక్సుముల్లర్ :- సిక్సు సిక్సు అన్ ఇండియన్ ఫిలాసఫీ, అ. 8.
7. పి. వరసింహము :- ది వేదాంతిక్ అబ్బుల్వాట్ అండ్ ది వేదాంతిక్ గుడ్ మైండ్. యన్. యన్. 82, 83.
8. థీటో :- శంకరభాష్య నహిత వేదాంతమూలము.
(యన్. సి. ఇ.)
9. విద్యారణ్య సంపదకీ :- శ్రీనివాసరావు, కృష్ణస్వామిఅయ్యరు
ముద్రణము.

భారతీయ తత్వ శాస్త్రము

స ప మా ధ్యాయము

రామానుజాచి త్త కత తత్వము

! - ఆరంభ వాక్యము

తత్వశాస్త్రమునకు మూలములు మానవుని జీవితావస్థలయొలయుండే గలవు. మానవుని జన్మవహజములగు మూల కాండలను వస్తువులవక, మతములోని దిగదాత తత్వము వ్యక్తీకరింపని యే తత్వమును జవాంగీకారము వందఁజాలదు. మన దుర్మకాదుఃఖములందువ కాంతి యొనఁగఁజాలని, తత్వశాస్త్రజ్ఞుల భావకల్పనములు శేవలక్షమున విసోదతము లగుదేశాని, నిశ్చయ విజ్ఞాన హేతువులు కాఁజాలవు. నిశ్చలము నిర్వికారము నగు శంకరుని నిర్గుణబ్రహ్మమెట్టి తత్వవ్యవస్థాపములు లేనిదగుటచే, మనకుఁ జాన్యభావము తుదయొందఁజేయుదు. తక్కుగూర్చి మానవులు చేయువ్రతంప నెఱుంగఁజాలని బాకీమహల్ నలె, శంకరుని నిర్గుణబ్రహ్మము, తదారాధకుల భయరాగముల జుదా సేవక వహించును. మతలక్ష్యమే తత్వలక్ష్యమనియు, దేవు నెఱుంగుదీ పత్యము నెఱుంగుట యని తలఁచువారికి శంకరునిభావయొక పొందికత్వముతోఁ గూడిన తవ్వనకుఁ జార్జీదాహరణమునలె గోచరింతును. అది నహజ మానవ వ్రతకృతి విరుద్ధ మగుటయే కాక, పరిణత బుద్ధికిఁ గూడ వట్టి తోఁసును. వ్రవంపయొక మిథ్యాదృశ్యము, పరమేశ్వరుఁడు స్వేయాతికయ కాంతిచే వందీభూతుఁడై న నిర్గుణబ్రహ్మము. దౌర్బల్యాజ్ఞాన దూషితులగుమానవులు తమ హృదయకుహరములనుండి మొలపెట్టినవ్యయ మనకుఁదెలియనిజావునుండి కృపాభయహస్తము చూపెట్టి రక్షించునకు వ్రత్యజ్ఞానుభవ విషయము విడిచిపెట్టఁబడినది. భక్తులు తమకష్టకాలములలో భగవానునితోఁబొందు పశీవహిన్నిధ్యమున

కుచితస్థితమును శంకరుఁ డొనఁగలేదు. అత్యోద్ధరణమనఁగా, నవిష్కామగఁ, నిర్గుణ బ్రహ్మసాగరములో మునిఁగిపోవుటయని శంకరుఁడు నొనఁబెట్టెను. వ్యక్తిగతము లై నలక్ష్యముల నిర్గుణ నియమావళికి నమొనర్చుటచే, తత్వశీవసౌందర్యములు వ్యక్తులతో నుంబంధములే యావరహిత నియమములుగావని దైవారాధకుఁడు వాదించును. వ్యవహారానుభవముండు ననుట వ్యవహారవశనము. తత్వము, పరిపూర్ణతము, సౌందర్యమునొక యాదిపురుషుని హృదయములో ననుభవించి నిర్గుణ గాంచెనని నూదించును. భగవంతుఁడే పరమార్థమగునతత్వము నరమప్రయోజనమునై యుత్పాదెను. భగవంతుని హృదయకుట మూలమందుఁ బ్రధానముగానున్నది శీవలతత్వ సంస్థితియులే సౌందర్యానుభూతియుఁగాక, ప్రాచీనోదీకృత నిత్యమునుబ్రవరించుండు పరిపూర్ణ ప్రేమానుకూలమైయున్నది. పరిచ్ఛిన్న జగత్ప్రయోజన మేమనఁగా నందలి శీవతోదీకృత భగవంతుఁడు తనతోసారావ్యవహారముల కవకాశముగాఁగల్పించియుత్పాదెను. దేవునిదృష్టిలో శీవుల! గేవల శీవతత్వమునేతనీ విలువ యున్నది, శీవము శీవులార్చించిన ప్రధర్మ పరిణతి చేతనేగాదు, శీవులకు గల్పించి, వాని పద్మశ్యమొనరచి దేవుఁడు వానిని కృతించి యుండలేదు.

రామానుజుఁ డీశ్వరప్రసవన సంబంధముపైఁ దన దృష్టిని గేంకరించి, యాశ్వరాస్త్రీత్యము యథార్థమనియు, వాతఁడు వ్యవసాదనియు, శీవాస్త్రీత్యమును నత్యమేకాని, వానియ స్త్రీత్యము పరివముగా నిశ్వరాధీనమై యున్నదనియు వాదించును. జగత్తు! మూలాధారమై యొకతత్వమున్నదనియు నది మిథ్యకాదనిఁ జాతఁడువదించును. ముక్తశీవులు తమ ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వముల నవిచ్ఛిన్నముగా కుండనుని యాతఁడు వర్ణించెను. అదజగత్ శీవులును దనుప్రత్యేకాస్త్రీత్యమును గలిగియున్నను, నందేదిఁ బ్రహ్మస్వరూపముగాదు. ఏలన బ్రహ్మ మెట్టిలోపమునులేని నిత్య హృదుఁడు, జగత్పరార్థము అదము, శీవు లవిద్యాదుఃఖిదుఃఖిత. కాని పీడికన్మితి శీవతత్వమున్నది, అదజగత్తును, శీవులును దేవరీరము, దేవుని దేహముగానీ వాని కునితిగల దేవత, దేవుఁడే !

కాత్మయు, యజమానియునగును¹ బ్రహ్మమునకు నేనుగా వాని కస్త్రైత్వములేదు జీవాత్మయు, జడజగత్తు నీశ్వర భిన్నములేకాని, యాశ్వరాధీనములై, యాశ్వరసేవార్థముకాక వానికి నేనే ప్రయోజనమునులేదు. కావున రామానుజుని సిద్ధాంత మద్వైతమేకాని, యొక విశేషముతోఁ గూడియున్నది. ఏకమైన వరమాత్మ యనీకత్వము నంగీకరించును, అది జీవ జగత్తులతోఁ గలిసియుండును. అందుచే నది విశిష్టాద్వైత మైనది.

ధర్మవిషయములోఁ గూడ మిమాంసకుల కర్మవాదమును, శంకరానుయాయుల ప్రజ్ఞాపైష్యమును గూర్చి ప్రతిఘటనలు అమలు చేసినవి. మిక్కిలి ప్రాచీనమైన ఋగ్వేద కాలమునందును, దేవతలు కొన్నిచేతలందుఁ బ్రార్థనములకును గొన్నిచేతలఁ గర్మకును స్వాధీనులై రవి సునము దూచి యుంటిమి. క్రతువిధానమొక్కప్పుడును, మొదట నరణ్యములలోఁ దరువాత వాయుములలో జరిగిన వరమేశ్వరుని ప్రతీకారాధన విధానముతోఁ జోరాడనలసినదొనది. వైదికక్రతు సుతమందుఁ దా మారాధించు దేవతకంటె యజ్ఞాధ్వర్యము వహించు పురోహితునకే యొక్కడు ప్రాముఖ్య మున్నది. సుతయు బౌద్ధము శిథిలకొందిన యరాజక పరిస్థితులలో సుస్థిరనంపు నిర్మాణము చేయఁజూనిన బ్రాహ్మణ శిల్పిశిఖరుఁడగు కుమారిణుడు యజ్ఞాధికారమును పై మూఁడువర్గముల ద్వితీయకే యొనుగి, వర్ణనియమమునకుఁ గట్టుదిట్టముగాఁ బునాది నేసెను, మిగిలిన ప్రజాసామాన్యమునకు ఖత్రిమార్గమే యాధారమైనది, ఈ కారణముచేతనే, మిమాంసా వాదమునకుఁ బ్రతీకారముగా ఆస్తికమతములైన వైష్ణవ, శైవ, కాశ్మీరము లుద్భవించి పెంపొందినవి. వీనిదృష్టిలో వర్ణజాతి వదవిలేదములకు ప్రాముఖ్యములేదు. ఆస్తికత్వములో సాంఘికోద్ధరణాశయ మిమిడియున్నది. ౬

1) ఈ లోకమలోని వర్ణమును, జీవులుగాని, జడవార్తములుగాని, వరమాత్ముని చేపొందుములే; అందుచేతనే వరమాత్మునికునిక శరీరుఁడని చెప్పవచ్చు. ఈ కారణముచేతనే బ్రహ్మవిషయముగలది కావున కళింకకాత్మకుని కలిసియుండునని.

తల్లిదండ్రులైన దేవునివిద్వంశ మగుటచే మనమందఱము తమాకులమే అధిపతుల నున్నామని పండితుల విద్వంశ కండ్రికి తమాపాదర పొందులే.

శంకరుఁడు జ్ఞానమహర్షిఁగఁ గేవలసిద్ధాంతజ్ఞానమని చెప్పి యుండ లేదు కాని, శంకరునిశిష్యులలో గొందఱు మతమహర్షిగా హృదయము నకు నివృత్తు నుంబొందినది కాక, బుద్ధికిమాత్రమే నుంబొందినదని చెప్పి ధోషిని ప్రదర్శించిరి.¹ కాశ్యపమైన పారమార్థికజీవితములో దోషకార్య దూషితమైన యాత్మకు వారు స్థానమియలేదు, “అహః బ్రహ్మస్మి” వాక్య పారాయణము వివేకవిహితమగు భక్తిస్థానము నాశ్రయించఁజాలదు. అందుచే వైష్ణవశాఖా చతుష్టయముతోఁగూడిక ఆ స్థితమతము లన్నియు భక్తికి ప్రాముఖ్యము నిచ్చినవి.² ఏ భా. లేదము అన్నను నివస్థియు మాయా వాదమును నిరసించుటలోను పగులుండగు నీశ్వరు సంగీతరచుటలోను, అరమాత్మలో పద్మశ్యమైన పోక, యాత్మరుచియందుజీవార్క తన యదిర్చివృత్త్యక్తిత్వమున అరిహర్ష మొనర్చుకొనునని నిశ్చయించుటలోను దేశాధిప్రాయమున గలిగి యున్నవి.

2-అగమపలుకులు

క్రమముగా భారతవర్షములోని వృద్ధిభావము లాచ్యుత విజ్ఞాన ప్రభావ సంపర్కము కలిగినకొలఁదియు సాంధ్యమతము మిక్కిలి వైశాల్యమును లొందినది, ఉన్నత సంస్కృతిగల ద్రవిడజాతియు వెనుకఁబడియున్న యాటవికజనవర్గము అను పై దిశ యుజ్జమున విధానమును, దేవాలయార్చన విధానమును, అపారంగోత్సవ వర్తకులున బెంకొందులకుఁ దోడ్పడినవి క్రొత్తజాతులు వచ్చి చేరుదుండికొలఁదియు, గ్రొత్తకాల తీర్పుడ వారంబొందినది. ప్రతికాలకు విశిష్ట

1) పోల్సు: కాశ్యపజ్ఞాన మాత్రాద్యుత్పత్తి (6 త్తమైక్య కలాపము 2, 45)

2) రామానుజుని శ్రీసంక్రమాయము మిట్టని గ్రంథసంక్రమాయము: విష్ణుస్వామి దుప్రసంక్రమాయము, వి.నాచ్యుర్వ వనకారి సంక్రమాయము

ములై తిలక, దీక్ష గురుమంత్ర కాస్త్రములు నిలపినవి. అత్తిప్రాచీన దళయందే చెప్పవలె వశాత్తేయములు వరుసగా, పొంపరాత్రనంపిత, తై వాగమము, తంత్రము నకు ప్రత్యేక మత గ్రంథములతోఁ బెంబొందినవి.

అగమములు సామాన్యముగా నాఱుగు భాగములుగా విభజింపఁ బడినవి. జ్ఞానభాగము, యోగభాగము, త్రియాభాగమనఁగా నాఱయ నుద్భూత విగ్రహప్రతిష్ఠావిధానము, తర్వాతాగమనఁగా నర్చనకాండ.¹ ప్రతిమారాధనమునందు విశ్వానముగల మతములకు సంబంధించునవి యాగమము అనిరి, ఏలన నవి అలయ నిర్మాణ ప్రతిష్ఠాదులకు గూర్చి మిక్కిలి విషయములై న నియమములను మూత్రములను వర్ణించినవి. కాస్త్రయై నము లిండుమిండుగా నమానధర్మములుగలవే కానీ, కాస్త్ర యులు శివుని దేనియగు శక్తివారాధించుటలోఁ గొన్ని యసంస్కృత వర్తకుల ననుసరింతురు. దేవునికి భార్యయు బిడ్డలును గల రహస్యది సంస్కృతిలేని కావ్యభావము మానవ ధర్మానుకరణము. పాంథ్యము చెప్పు పురుషప్రకృతి సిద్ధాంతము శక్త్యారాధనమునకుఁ బాత్త్రిక సామర్థ్యమును గూర్చినది. శివుఁడు తెలియుటకు, మమీపిండుటకు నతికుఁడైనవాఁడు, నిష్క్రియుఁడు నగుటచే, నతనితోఁ గలిసి యుండియు నిత్యక్రియా శీలయగు శక్తివలన రై వానుగ్రహప్రాప్తి సాధ్యమగును.

తమిళ గ్రంథములగు నాంతీయార్, శిలప్పదికారము, మఱి మేళలై, కురలే మున్నగు వానివలన, క్రిస్తుళకారంభ శతాబ్దాలలో దక్షిణ భారత వర్తమంతలైన బౌద్ధమతముల ప్రభావము తొంతయుండెనని చూపఱును. శిలప్పదికారము ననుసరించి, (క్రి. ప. 1-వ శతాబ్దము) కానేరీ పట్టణమున విష్ణ్వలయులు, తైన బౌద్ధ విభారములు నుండెను. క్రి. పూ. 3 వ శతాబ్దిలో నళోరుఁడు తన మతప్రచారకుల సంపెను. ఇందుమిండుగా నా కాలముననీ, మౌర్యపుత్రవర్తియగు చంద్రగుప్తునితో భద్రకావంపు దక్షిణావధమునకు తై మలకు వలనవంపె

1) వర్తనంపా- 1 2, 3, 2, 1, 3: 3 1 6: 4, 1, 1,

నది చెప్పా సప్రచారయనరీతమున్నది. తీవ్రతక్తివిశ్వాసము అంగీకరించి, కబాక్షింపు పరిమేళనరుగిఁ గోరు ద్రవిదద్వపితి తై నకొద్ద మతములు తృప్తియఁజాల వయ్యెను. ఏకేశ్వర సతములగు తై వ వై వైవనములు ప్రబలివని, వారి యాగముముల ననుసరించి తద్వృత్తులు ప్రవర్తింబిరి.

3-పురాణములు

పురాణములు తత్వశాస్త్రం జామందలి మతశాస్త్రములు, కథలు గాథలురదించి తన్మూలమున, నవి దై వమానవలోక సంఘ తత్వములను సప్రచారయము ననుసరించి ప్రకటింపినవి. ఆ జామమునందలి యువై దిక సిద్ధాంతములను వీక్షింపఁగో నిర్మూలించు మర్దీకముతో నవి రదింపఁబడినవి. శాస్త్రీక సిద్ధాంతములను, ప్రాకృతజన విశ్వాసములతో మేళవించి వర్ణించు వావాభాసనమన్నితము వీ పురాణములు. పురాణకర్త వ్యాసుఁడని ప్రతీతి.¹ అవి సేదసప్రచారయములని యిది ద్విన్నముగా వ్యక్తికరించునట్లు ప్రకటింపఁబడ్డవి.² ఈ పురాణములు³ తత్వసిద్ధాంతములను ప్రకటించుమఱిగని యొక నమస్వయంచర్మతి

1) కొన్ని పురాణముల విష్ణుకర్మకర్తమను తెప్పింపెను, ఈ నమ్మపురాణము, 1,62,18

2) వాయుపురాణము 1,11,194,202

3) ముఖ్యపురాణముల ఐహ్యం నంబుగలది విష్ణు, భాగవత, భారతీయ, గరుడ నమ్మ, వరాహ పురాణములు, వైష్ణవములు కప, లింగ, వృంద, అగ్ని లోక వాయు, సూర్య, సూర్య పురాణములు తై వములు ఇతిరములగు, బ్రహ్మ లోక సౌర, బ్రహ్మాండ బ్రహ్మవైవర్త, సూర్యుండేయ, భవిష్య, భాగవత పురాణములు బ్రహ్మసంబంధములు. మతము నది వరువగు సాస్త్రీక, భాగవత, రాజమంజరియఁ తెప్పించెను ఈ, ముఖ్యపురాణము 52 ఇది మహాపురాణము లెవలెను మతము నువ పురాణములు గలవు. ప్రతిపురాణము కర్త, ప్రతికర్త, భాగ, మత్సరంకర, సంకానుకరము లను సంకలనములను గలిగించుచును, పురాణము లితిహాసముల కర్తాదీనములు అతి ప్రాచీనములగు పురాణములు క్రిస్తు శకమునఁ బూర్వకాంతునఁ తెంచుమఱిగి కరుణాక బానిలో గొప్పమార్పులు చేయఁబడెను. "ఇది క్రి పూ ర్వకకర్తాంధక కాం

నకునరించ లేదు. ప్రాచీన విజ్ఞానచీత్రణ యువదేశముల నందు ముఖ్యముగా వేదాంతసాంఖ్యోపదేశములను విస్తరించెయ్యెనే చానియాశయము. వామము నకునరిందియే యలి పురాతన సంప్రదాయములకు గాపాడునవని తెలియును ఇవన్నియు ఆ ప్రతీకములే; తంశ్వర, జీవ, జడవదార్థ భేదముల నన్నియు సంగీకరించును. త్రిమూర్తిభావమున కొన్నిత్య మేర్పడెను, కాని ప్రతిపూజమును విష్ణునతో, శివునతో పూర్ణాధిపత్యమిచ్చి వర్ణించును. విష్ణు ప్రాధాన్యముగా నున్న పురాణమున శివుడు బ్రహ్మయు విష్ణు నర్పించుట కాక విష్ణుభక్తుల నాదరించును. ¹ భాగవతపురాణమున శివుడు ప్రాణేశమనితో నిట్లు పలికెను: "విష్ణు వదార్పితచిత్తుడై నవాఁడు నాకుఁబ్రിയుఁడు" ² భగవానుఁ డీతగత్తున కేకైకాధారము, మూలము, గతియునై యుజ్ఞాఁడు. ³ ఏ పేరు పెట్టినను నిరసేశ్వరునకు నకలకల్లాదు గుణములను బురాణము లాలోపించును. "ఎవఁ డింద్రియాతీతుఁడో" నర్వ ద్రవ్యములలో నుత్తమ ద్రవ్యమో, ఎవఁడు పరమాత్మయు, స్వయంస్థితి గలవాఁడునై, రూపవర్ణది బక్షణ విరహితుఁడై, జన్మజరామృత్యువులు కాని, పృథ్విక్షీణతలు గాని లేక నిర్వికారఁడై యుండునో, ఎవఁడద్వితీయుఁడు నిత్యుఁడునై, విభునై, విశ్వగర్భుఁడై ప్రకాశించునో యట్టి నానుదీవుఁడవలడిన చాని నెవరు వర్ణించఁగలరు: ⁴ ప్రకృతి, తత్పరిణామమునుగూర్చి సౌంధ్యము

మనగ్రంథ తెలియించును అనన్తముని కాలమింకను పూర్వకరమైనది కనానై నదో పి పురాణకాలము కింకోశ, 150 లేక 200 యింట్లు పెనుకల అదిననచ్చును " (పర్వీర్: ప్రాచీన భారతవర్ష చరిత్ర సంప్రదాయము పు, 91) ఇతరులుగాక, భాందో ఉ 341: శకవిద ప్రాచ్యాయము 11 5, 6, 8: ఆర్థశాస్త్రము, 1, 6—పురాణ మెవని స్మరించినది

- 1) పోల్సు: ఓష్ఠపురాణము 1, 2, 2 శక్తయో యవ్యై కవ్యై బ్రహ్మ ఓష్ఠి కల ష్యక: (1-9) యో భాగవతము 1, 2, 23
- 2) భగవంతుఁ డామరేశం ప్రవక్తు: (మయోహి పే (4 24, 28) (యో 4, 24, 30)
- 3) పుష్పపురాణము 1, 2, 4
- 4) పుష్పపురాణము 1, 2, 10
2, 1, 3, 3 పర్వపురాణము 6, 2, 3, 70

చెప్పినది యంగీకరింపఁబడెను గాని, ప్రకృతి పరిణామ మిక్కరాదీతమై నదనునని నిశ్చయింపఁబడెను. ప్రకృతియే యాశ్వరుని దీనిగా వర్ణింపఁ బడెను. విష్ణుపూజకృతీయాధ్యాపారంభమున మైత్రేయఁడునరాళరు నిట్లుడుగఁగా, “ఉద్భవహృమునకు నగ్నాది కర్తృత్వ మెట్లు చెప్పవీలగును?” అగ్నియం దుష్టమువలె నర్వత్పప్తియు భావనియందే యున్నదని బదులు చెప్పఁబడెను. జగద్వాస్తవికత్యమును పురాణములంగీక రించును, జగన్నిరసనము నిమిత్తమే మాయా శబ్దము నుపయోగించును

మతవిషయములలోఁ బ్రార్థనా యజ్ఞములతోఁ గూడిన పై దిశారాధ నము, భక్తి ప్రతిపూరకములుగా మాత్రమే నంగీకరింపవలెను. పౌరాణికధర్మము కలప్రదాయ వ్యతిరేకము గాదు. కర్మ పునర్వత్త సిద్ధాంత మును, ధర్మజ్ఞాన నిష్ఠవలన మోక్షపతాళము నంగీకరింపఁబడెను. ఏ యొక తత్త్వమునకో తలయాపుట కాక, యాశ్వరునియం దవంతక భక్తియే కలియుగమం దుత్తమ మోక్షపాథనమని చెప్పఁబడెను. ‘వర్వత్తములనై నఁ గదలించునది భక్తి; భక్తికపాథ్యములు శిష్ట, ధ్రువుని, నక్షురుమండై, నవిత్తుండై, నర్వశివకోటికి అభమును శివార్వ నుత్కంఠయామెనుని యాతనికల్లి యుపదేశించెను’ ‘ఎవఁడు తన పద్ధధర్మమును విడువక, మిత్రామిత్రతీదదృష్టి లేనివాడై, వరులధా మున కాశింపక, యే ప్రాణి తెన్నుఁడనకృతిచేయక, పరిశుద్ధవిత్తుండై యుండుటోయాతఁడీ విష్ణుభక్తుఁడని తెలిసికొనుము’¹ నంచదయే గౌరవకారణమై, ధనమే నర్పించుమై, మోహమే ప్రీతియైక నంబం నూత్రమై, అనత్యమే శీవిత విజయ హేతువై కాంక్షానంగమమే యొల్లె.

1) భాగవతము, 12, 3, 52 భాగవతము భక్తిహేతుభేదమును వివరించు

గ్రంథము ప్రకటనం విజ్ఞాపకము పాఠశాలము
అర్వచం కందనం కావ్యం నామకృతివేదము (7-5-23)

2) 1, 12, 3) విష్ణుపూజము, 1, 1, 1

3) విష్ణుపూజము 3 7

ముఖసాధనమై, బాహ్యోపాధివర్గమే, అంతరాత్మ యని యే నంశమున ప్యాప్తిగాంచునో ఆ నంశము శిథిలతగాంచును ¹ అట్టి నంశము ముద్ధరించుట కొకరక్షకుఁ డవసరము ఈశ్వర సాధ్యశక్తిమే మోక్షము ² రామానుజ మతము విశేషముగా విస్తృతాగవత పురాణములకు జులవడి యున్నది.

4 - రామానుజ తీర్థము

శ్రీ. చె. 1027-వ నంతర్వరమున శ్రీపెరుంబుదూరులో రామానుజుఁడు జన్మించెను. చిన్నవాఁడే యాతని తండ్రి వృద్ధుఁడయ్యెను. కులస్థులైన బాణర కాళాఁడు లభించు విద్యాశిక్షణ మైనవినుక, శాంతి పురములోని యాదవవ్రాతబాద్ధ రామానుజుఁడు నేదాంతమభ్యసించెను. తాని, గురువుగారి యర్చనిర్ణయము లన్నివిషయములలో వాతఁ డంగీకరింపలేదు. మువ్రసిద్ధ శ్రీరంగమఠాధిపతియగు అశవందారు రామానుజునిపొందిత్యమున కచ్చెరువంది, శ్రీరంగవ్రాధిపత్య మాతని కీయ నిశ్చయించెను. అశవందారు కవసానదళ వర్చివచ్చు వాతని శిష్యులు రామానుజునిఁ దోడ్పొనిరమ్మని పెరియనంది నందిరి. రామానుజుఁడు వచ్చులోపుననే గురువు మరణించెను. రామానుజుఁ డాశవందారు మృత దేహమును నమింపఁగా వాతని కుడిచేతి మూడురైళ్ళు ముడుచుకొని యుండెను. మూడుకోరికలుమిగిలి పోయిన వనియు నందు ముఖ్యమైనది బ్రహ్మమాత్రముల కొక మంత్రమైన భాష్యరచన మనియు శిష్యులు వాని కర్థము చెప్పిరి. రామానుజుఁడు శాంతిపురమునకుఁ దిరిగి వచ్చి, తన దైవప్రార్థనములకు యథార్థిగాఁ జేయుచుండెను. ఒకవారి

1. అర్థపరాధివహితు, రవపేదాశేషరహితు, అతితదిరెవ దాంత్య నంబరహితు, అవ్యత సేవవ్యవహార అయిహితు, ప్రీత్యసేవ ఉపదోగహితు, బ్రహ్మమాత్రసేవ వివ్రతహితు, తింగదారణసేవ అగ్రయ హితు

విష్ణుపురాణము 4, 24, 21-22

2) ఆ నమములలో తక్కి యొక్కదీనిలైనను వామ నంశ్య ప్రికాణమ విశేష స్వేద్య మొనగలఁబడెను మంత్ర, యంత్ర, యోగ సాధనల కదికన్నావ సేయఁబడెను

దుక్కల విచారములో నాతఁడు తన భౌతికరత్నమునుగూర్చి దైవ సంకల్ప మెట్లున్నదో కనుఁగొనుమని తదాలయార్చకు వదిగెను. దైవ సంకల్ప మొక్కోకయావతముగా నిట్లు చెప్పఁబడెను. జేసీ వరతత్వమును, శ్రీదమివామతము; ప్రవత్తియే నిరసాయ హేతువు, వ్యప్రయంక్ష మనవరము లేకుండున నంత్యకాలమున, మోక్షము సిద్ధింతును. పెరియనంబియే ఉత్తమ దేశికుడు¹ దైవమిట్లు వలేకెను; లేక రామానుజుఁడు దైవవాణి నిట్లువిని, దాని ననుసరింప నిశ్చయించెను మధురాంతకమందున్న పెరియనంబి నాతఁడుకలిసికొని బానిసలన నేదాంతరహస్యోపదేశము నొందెను. మహాపురుషుల కన తాలవత్తియగు తత్తిమణి లభించు ఐదురు, తన లక్ష్యములపై కృషిచేసి యాతనికేత్రుల నతిశయింపఁజేయునట్టిది రామానుజానిభార్య కాకపోయినది. దాంవత్యమం దనకుకూత దానులకు కత్యముకావిది; రామ నుజుఁడు తన దురదృష్టమును గ్రహించివాఁడు బుద్ధకంఠులనదెనెన్ స్త్రీలోపాలంబు వదెను, నిశ్వర సామివ్యమును లేక మానవ పరిపూర్ణత శిఖరముల నందుకొనుటకు వర్షనంగత్వాగమే సాధనమని నిశ్చయించెను పశ్చుసిందిన యాతనిని జనులందఱు మెచ్చి, యతిరాజు నుతించిరి రామానుజుఁడు శ్రీరంగమున స్థిర విద్యాపీఠము తిరువాఁమొలి నిగూఢార్థముల నత్యసించెను. బోధాయనవృత్తిని కంఠముగా నెఱిగిన శిష్యుఁడగు కూరత్తాళ్వారు సాయమున రామానుజుఁడేదాంతసారమును, నేదార్థసంగ్రహమును, నేదాంతదీపమును, బ్రామాత్ర గీతాతావ్యములను రచించెను. పైప్రవచండితు లెల్లరు రామజు బ్రహ్మకూత్సార్థవివరణము నంగీకరించిరి. అదియేపైప్రవృత్తిభావ్య మయ్యెను. దక్షిణావర్తమెల్లడ నంబారముచేసి, రామానుజునిక శిషిల దేవాలయములను పువర్నిర్మాణముచేసి, అనంత్యాకులై ప్రవృత్తులుగా మార్చెను. మహాజ్ఞాన సంపన్నుఁడు తన యుగమున

1) ప్రమాప్యరం కత్తవనం. మఠం దేశికు, ప్రవత్తినిరసాయనే నరకశిక్షివృత్తి; లంకాకాలిమోక్షమహాపుర్ణ ఇహకృత్యకృ.

శిషికుంఠురు వర్తమానపురు మోక్షమునుజొందు రననది సాంధర్మాక సంప్రదంబులు చూ వేదంక దేశికుని సాంధర్మాకరణ

బ్రహ్మయై తనకు లభించిన సంప్రదాయ సిద్ధ మగు ప్రాచీన విజ్ఞాన మును తన జీవితములోఁ బునరనుభూతికిఁ దెచ్చును రామానుజునికి సహవాసము జానంగిన భక్తులు జ్ఞానులు నిత్య జ్ఞాన నై రాగ్యములతోఁ దమ జీవితములఁ గడపిరి, అశ్వారుల గీతములు వారి హృదయ ములలోఁ బరమేశ్వరుఁడు నిండారి, పొంగిపొరలించిన మహత్తరావేశ భక్తి పూరితములు. విలస వారికి భగవానుఁ డనగా జగత్సర్వయే కాదు, కన్ని హిత మిత్రుఁడు, మార్గదర్శియు నై నవాఁడు. జన్మకహజమై భక్తి భావము రామానుజునికిఁ బరమేశ్వరు జాత వ్యక్తిగాఁ బ్రదర్శించి నది. శంకర రామానుజు లిరువురు వేదాంత మనోవ్రవక్తలే. వారి చిత్తములలో సమానకమస్య లుదయించినవి. వారి కారణములగు మూలగ్రంథములును సమానములే, వారి వివరణ వర్ణన లిండు మిందుగా సమాన ప్రతిపాదనల పై విశే సొంగినవి, కాని ఫలితములు మాత్రము విభిన్న భిన్నములును నూచించినవి. వారు వేసిన నిర్ణయ ములు, వరమార్గ సంగ్రహములలో వారి భిన్నములగు చూపులను బ్రదర్శించినవి. రామానుజుఁడు సహజ మతానుభూతిని గట్టిగా నమ్మి కృష్ణరచన చలనము నవతార ప్రవక్తలవలనను, పాశ్చాత్యులముల వల నను, మానవునకు గోచరించు వరమేశ్వరునివ్యక్తి కరించు నిగూఢమగు ననుభూతభక్తి మార్గము వాతఁడు ప్రకటించివాఁడు. బ్రహ్మకూతముల యందు మనవివక్షిం యందు నవ్యక్త నిగూఢత్యము నందియున్న భావముల వాతఁ డాశ్వాసులయొక్కయు వాచాస్పదులయొక్కయు సొంగ త్యముచే బహిర్గతము లొనరింపఁ గలిగెను. అతఁ డెప్పుఁడును దానొక కృతంత్రముగు తత్త్వియు మనదేశింతులున్న భావించిన లీడు. సార్వ కాళికమైన బ్రహ్మజ్ఞానమునే యాతఁడు ప్రకటించుచున్నట్లు విశ్వ సిందెను.

5-వరిత్ర - సారస్వతము

ఇతిహాసారంభ యుగమునుండి యిందుమిందుగా నైష్ఠబోధ్యమ మవిర్భిన్నముగాఁ బ్రబలిత చరిత్రమున్నది. ఋగ్వేదమునందు

విష్ణువు వరమనదనివాసెయైన అదిత్య దేవతగాభావించబడెను. ¹ వరుణ దేవతా భావము బలవత్తరమగు నేతీశ్వరవాద లక్షణ లక్షితమైయున్నది. నేదములందు మనకు ఉభాతీర్వవత ప్రవాతయగు భగదేవతా భావ మున్నది. ఈ భగవద్భావమునకు శ్రేయశ్శక్తి యను భావము పెంపొంది, క్రమముగా నక్షి శక్తిగలవాఁడే భగవానుఁ డని తలవఁబడెను భగవ దారాధనతోఁ గూడిన మతమే భాగవతమతము. భాగవత మతమును గూర్చి మహాభారతము పేర్కొనినది. భాగవత మతమే సైష్టవమతమై భగవానుని విష్ణువుగా గ్రహించెను. మహాభారతములోఁ జెప్పఁబడిన నందరాశ్రమతమన నైష్టవమతలక్షణము లన్నియు మున్నవి. ఇతి పానములలో విష్ణుపునకుఁ బ్రత్యర్థిగా శిష్యుఁడు పేర్కొనఁబడెను. కాని విష్ణు పురాణమునందు విష్ణువు దేవదేవత్య మునైతితూతము. భాగవత పురాణము (క్రీ. పి. 900) కృష్ణుని ప్రధానముగా వర్ణించిన భాగవత మతమునీ ప్రకటించినది. ఇందలి తత్త్వ మహానీత పూరితము, శివీ శ్వర సంబంధము వాయుశివాయత సంబంధముగాఁ జూదర్పించఁబడెను. దక్షిణావధమునకు భాగవతమతము క్రీ. ప్రథమ శతాబ్దమునకుఁ బూర్వ మెప్పుడో వచ్చి యుండెనని వాదాహుల్ భావనమువలన స్పష్ట మగుచున్నది. కలియుగమందు వారాయకారాధకులసంఖ్య దక్షిణ దేశములో వధికముగా ముండునని భాగవతము చెప్పుచున్నది. ² ప్రామాణ్యపిద్ధిని గాంచిన ద్వాదశాశ్వరుల గీతములు వారాయుర ప్రబంధ మును ³ సామాన్య వాసుముతోఁ బిలువఁబడెను. ఈ యాశ్వాదులలో

1) క్రీ. పి. 3వ శతాబ్దం వరం

2) 11, 5-38-40,

3) ఈ గ్రంథము 4,000 పద్యములుగలది వాఱగు భగవంతుని నిత్యసంపాదించు మొదటిది మొదలయినది. ఇందు పెరియార్వాది, అంబాల్ మొదలగు వారి వాక్యము లున్నవి రెండవది తిరుమంగయార్వాదివలెన పెరియార్వాది వారి మాత్రము ముద్రపెట్టమైన నమ్మార్వాదిని తిరువాయ్మోళి నాల్గవదగు “ఇయ్యర్” మొదటి లావనననే యిదేవార్వాదిల వాక్య సంకలనము నమ్మార్వాదిని తిరువాయ్మోళి, అమిళ్ నేదస్వరూపమని చెప్పబడిన వీఁల్యు. “వేలం అమయ్యేయో మురన్” మొదలయి—

నాకష్టము, చెడ్డదులు, కూడదులు, నాక భూపాణుడును గలరు వీరి యపంతరము నగునారాధనము వలన నీశ్వరానుగ్రహము లభించునను విశ్వాసమునకుఁ దాత్త్వికాధారమును నిర్మించు నాచార్యులు బయలు దేరిరి. రామానుజ మార్గాచార్యవరంపరలో ముఖ్యులు నాథముని, అం పంచారు - యామునాచార్యుఁడు, పన్నిద్దరాళ్వారులలో అరమాళ్వారు శిష్యుఁడైన నాథముని (క్రీ. పే 10-వ శతాబ్దము) ఆళ్వారుల యొవదేశ వాక్యముల నాక వర్ణనలోనికిఁ దెచ్చెను. న్యాయతత్త్వమును యోగ రహస్యము నీతఁడే ప్రాప్త నందురు. వేదార్థమునే వైష్ణవాగమములు ప్రతిపాదించు నని నమర్చింప యామునాచార్యుఁడు మిక్కిలి ప్రశంసచెసెను. అతని ముఖ్యరచనములివి : అగమ ప్రామాన్యము, మహాపురుష నిర్ణయము, సిద్ధిత్రయము గీతార్థ కంగ్రహము, శకున్తోక్షి, స్తోత్రరత్నము వైష్ణవుల మతసారస్యతము శుభయే వేదాంతనామమునఁ బిలువారు. ఏలన నందు సంస్కృత ప్రస్తావనత్రయము, తమిళ ప్రబంధముకూడ నున్నవి. ఆళ్వారులగీతములు, ప్రతి నృసింహాకృష్ణావరమునే ప్రకటించు నని చిరకంఠప్రచారము విశ్వాస మున్నది శంకరుని నిరంకుశమైన అద్వైతవాదమువలన, రామానుజుఁడు తిరిగి, వేదోక్తమైన యేశ్వర సుతమును బునఃప్రకటనము చేయవలసి వచ్చినది. తోటాయనప్పత్తియందులి ఛాపములనే కానువి క్తరింపఁజేసితివనియు, తంక, ద్రమిద, గుహదేవ, కవర్తి, భారునులు తనతో నమానభావములు గలచారే యనియుఁ జెప్పినాడు. రామానుజుఁడు దుగ్గడిలిన యేశ్వరవాదము యొక్క పురాతనత్వమును శంకరుఁ డంగీకరించును. అందుచే రామానుజమతమునకుఁ బూర్వ మూలములుగా వేదేశ్వరప్రతిపాద కోవనిన

ప్రసాదే శరియగేప్రాప్తే నాత్మైకతావశ్యతే,
దీపవంశం నంతాతో దేవవేదార్థతత్త్వవత్
స్తోత్రం వేదయం తద్గ్రంథాదివ్యాపిత భవంతా
అవిద్యుతి వంశం శ్రీలోకానాం పాతకాన్మయా " (విద్య భూషం)

తిరువాణమొగిగొర్వి నాకమని బుట్ట చెప్పెను. "నవప్రకాశోపనిషత్సూక్తమం, బ్రాహ్మ వేదపాఠశం, తిరువాణమొగియొక్క ప్రకాశవిద్యయను అర్థవంశక ప్రవచనము (1) నవమార్గ (2) శివాత్మ (3) రెండవలంఛము (4) అవిద్యభావము (5) శబ్దవిద్య

త్తులు, వారాయణీయ ప్రకరణముతోఁ గూడిన మహాభారత భాగము భగవద్గీత, విష్ణుపురాణము, వైష్ణవాగమములు, ఆశ్వామీయము న ర్యులయురవనములు వని చెప్పవచ్చును. ఉపనిషద్గీతా బ్రహ్మ సూత్రముతో వైష్ణవభక్తుల భావములకు సమన్వయమును గూర్చుననే రామకావ్య ముఖ్య రచనలు. అతని శ్వేతంత్ర ప్రతిభ తెంత స్థానమున నిర్ణయించి చెప్పుట మలభముకాదుకాని, యతనిచే రచింపఁజేయఁబడిన, "బ్రహ్మసూత్రములలో నేకేశ్వర తత్వమున శాధారణము గనుఁగొను యత్నము లన్నిటిలో వాతనియత్నమే విశేష/ సంపూర్ణత్యముననే నిరుపమానమై ప్రకాశింపబడుచున్నది." ¹ రామానుజ భక్తి, తత్పూర్వము కంటెను, ససంకరకాలికులకంటెను సద్భక్తియు దాత్త్వికము నియుమనిలభ్యమునై నది, నేదనిది కర్మ విధానముల నీవన వాతఁడు దుద్యమింపలేదు, పారాదీకగాతల కధికప్రాముఖ్యము వాడియులేదు భక్తివలన మోక్షము లభింపకునని ప్రకటించి, యది ప్రస్థావ్యత్రయ ప్రధాన సంచీకమని నిరూపించుటకే యాతఁడు యత్నించెను. రామానుజ భాష్యమునకు సుదర్శనభట్టు విరచిత బ్రతిప్రకాశక గణ్యమైన టీకయై యున్నది.

ఇంచుమించుగా 12-వ శతాబ్దముననే దక్షిణోత్తరములగు తెల సదగలి కాళులకు భేదములు ప్రబలిను. తెంగలీ కాళ తమిళ ప్రబంధ మతగ్రంథమని నమ్మి, సంస్కృతగ్రంథములయొడ నొదాసీద్య మాపెను. వదగలీకాళుకు రెండును సమాన ప్రమాణములే. తెంగల దోషభోగ్య మును ప్రమాదకర సిద్ధాంతము సంగీకరించిరి. అభి భగవానుఁడు పావము నమలవించును, పిలవ దానివలన నాతని య గ్రహముదూపుట తెక్కు డవకాశమున్నది. ² వదగలు తమిళమున

1) కీ. 2, అల్, 2, వాణ్యము 10, పు 542.

2) డా ట్సార్ వైల్ల డిట్రాకండిన్ "క్రిస్తు ఉపలోని యే వైసంక్షణ తలనో, మనమిదో లిపివర్ణం కక్కుంకనమిహిక సంబంధప్రాప్తిఁబడినై. దీన్ మార్గమని యిట్లుచేసెను లాని యధిమంకను తెలియవీరితి కాళులు పావన దిత్తములు వ్యయముగా మంద్రములగు విషయము లనియి, నవి నమిక్రములై క పూర్వకాంక్షము లనియి కాళులు యాచిసాను."

పధికముగా సంస్కృతము నువయొగింది, లక్ష్మీభావమునకు కాశ్రియ ముఖాంశములను గొన్నిటిని స్వీకరించిరి.¹

పిల్లై లోకాచార్యుడు తెంగళాభుజు ముఖ్యప్రతినిధి. ఈశ్వరాను గ్రహ మనూఘమైవదనియు దానినిఁ గేవల భక్తిచేతనేగాక, ప్రవత్తిచేఁ గూడ సాధింపవలెననియు వాఁడు బోధించెను, గురుపునకు సంపూర్ణాత్మవమర్పణమే చేయవలెనని యీ కాళివారి మతము. ఇది రామానుజుడు చెప్పిన విచిత్రసహిత గురుకుట్రాపావధృతిగాదు. రహస్యము లనఁబడు నష్టాదశ గ్రంథములను లోకాచార్యుడు రచించెను. అర్థవంతక తత్త్వత్రయములందు ముఖ్యములు తెంగళాభుజు మహాశమసోముని ప్రధానభక్తుడు.

రామానుజునియాయలలో నగ్రగణ్యుఁడగు వేదాంతదేశికుడు లేక వేంకటాచుడు (13-వ శతాబ్దము) వడగల్గి కాళాస్థానకుఁడు. కాంచీ పురము జన్మస్థానమయ్యి పధికజీవితకాలము వాఁడు శ్రీరంగమునఁ గడపెను. అతఁ డనేక విషయములను గూర్చి విపులరచనలను² చేసెను గాని యాతని ముఖ్యగ్రంథము లాతనిచే తమిళభాషలో రచింపఁబడిన వరమతభంగ రహస్యత్రయసారములై యున్నవి. అతని పంచరాత్ర రక్ష, నవపరిత్రరక్ష పంచరాత్ర కాళానియమారములను వివరించును. శ్రీభాష్యమునకు తత్త్వటీకను, గీతాభాష్యమునకు తాత్పర్యచంద్రికను వాఁడు రచించెను. పూర్వోత్తర మిమాంస తాతీకత్వభాగము లనియు, దైవ యాజమాన్యముఁగాక, కర్మ ఫలము నీయఁజాల వనియు వాఁడువాదించి పేశ్వరమీమాంస యను గ్రంథమును రచించెను. అతఁ డింకను రచించిన వ్యాయసిద్ధాంతసము, తత్త్వము క్షాతలాపము, తద్వ్యాఖ్యఖ్యయగు నర్వాసిద్ధియు నువయొ క్కరపథములు. అతనిఖండన గ్రంథము శతదూషణి ఆ ద్వికమును నిరసించినది;

1) దిక్కునర్మయగు లక్ష్మీయ దిక్కువలెనే జన్మరహితయియును, ఓప్పునో ననుమిగాఁ గృతఁ జాన్పవనియు నర్పించవలెనని వాడు నమ్మెరురు. అమెకు జన్మ మున్నదనియు, దైవకృత కామి పాపకృతయనియు తెంగళాభుజు కలఁచి యీ అర్థా ర్థభేదములు గోరింజావార్యునియొద్ద 2 అర్ 2 యన 19-10.

దానికి భావ్య మొకటి వండమారుత వ.మనది (17వ శతాబ్దము పై దానికి సమానమైన అందప గ్రంథమే. శ్రీనివాసాచార్య క, యశింద్ర మతదివిత వదునీడవ శతాబ్దములోఁ బ్రధాన గ్రంథము. శై మతావలంబి యయ్య నవ్యయ్యుద్దీక్షితుఁడు పెక్కు పైష్టవ గ్రంథములకు హాఖ్యలు వ్రాసెను. ¹ రామానుజ మతమును నమర్చించుట రంగరామానుజః (18వ శతాబ్దము) దువనీషక్తులకు భావ్యము వ్రాసెను. రామానుజుని ప్రభావ మనంతర హిందూమత చరిత్రమం నేటికిని దృశ్యమాన మగుచున్నది. చుద్వ, వల్లభ, వైతన్య, రా. వంద, కవీరు, వానక్ నడవిన యుద్యమములందు వారును, కంస్సా మతమగు బ్రహ్మవమానమును, రామానుజ బ్రోక్షమగు నేకేశ్వరతమునఁ గెంతయు ఋణపడియున్నారు.

౪ - భావ్యరుఁడు

శ్రీ మె. 800 ప్రాంతమున, భావ్యరుఁడు భావ్యరభావ్య మ నొక బ్రహ్మకూత్ర భావ్యమును రచించెను. ² ఇది యొక మతభాట తెందిన గ్రంథముకాదు. శంకరుని వాదమునుగాని, వంతరాత్ర వై వాదమునుగాని యిది పిమ్మర్చించుటకుఁ బానుకొనలేదు. భావ్యరుఁ డేదాదేదవాదమును నమర్చించెను. ³ బ్రహ్మమనఁగా నర్వరీద విరపి మగు తిర్థ వైతన్యరాశికాదు. నర్వకంపూర్వగుణనందన్న మైన బ్రహ్మముయొక్క కారణరూప మేకత్వమును, కార్యరూపము వానా ముదుగా భావించఁ బడెను, ⁴ కారణ మూల రూపములలో నన్ను

1) ఒక కొందీపుర పండితులలో నొక డిమ్మవలకు కేదనులేడతను నందె నాను నన్ని నర్చించుటలో నవియుఁ జెప్పెను "మహేశ్వరే వా ఒకా నుదీక బాధనైవా ఒకదంక రాత్రి, న నన్నులేవననవి క్తిరస్తు మేకభావి క్తి ప్రకటించుట

2) ఇతని భావముల పుదయతులు కన నునుచుంబిలో అంచించెను

(శ్రీ మె 880)

3) దీనిపై విమర్శనమునకు నా రాధా 1,1,4

4) కార్యరూపేతి వానాత్వం, అలేదు కారణాత్వవా (భావ్యరుఁడు 1,1,4.)

భేదములు, తార్కవ్యభగ్నానములలో భిన్నములు, నిష్కగడ్డిని హరించి
 ఓట్లు భేదము భేదమును హరించునది కాదు. వెంటును నమానముగా
 వత్సములే. పరిజానుము నిజమేయని తాత్పర్యము. ¹
 మాయావాదియు ప్రామాణ్య విరహిత మనియు తౌద్ధమంవర్త్య నంభూత
 మనియు తాత్పర్యని మతము, అడవిగత్తు నిజముగా మున్నదనియు,
 నది బ్రహ్మలక్షణ యుక్తమేయనియు వాతనివాదము. అదవదార్థము
 బ్రహ్మముపై వర్తించినపుడు దీహేంద్రియ రూపమగు ముపాదిగానూతి,
 తీవోత్పత్తికారణ మగును. ఉపాధులు మాయా కల్పితములు గావనియు,
 యథార్థములేయనియు వాతనివిశ్వాసము. నహజముగ జీవాత్మ బ్రహ్మ
 ముతో నేకమే కాని యుపాధివశమున వేరై యున్నది. ² జీవబ్రహ్మ
 సంబంధమున కగ్ని విస్ఫులింగ సంబంధ మునమానముగాఁ జెప్పఁ
 బడెను. బ్రహ్మమునకు ముపాధిబలముగల సంబంధజ్ఞాన తోవములే
 సంసార మేర్పడినది, తపోధర్మములనే, వానిభేదము వెతఁగినచో
 మనము తరింతుము. జీవాత్మల పునర్భవము తమూలమునఁ గలుగు
 దుఃఖమును బ్రహ్మము నిజముగా ననుభవించు నని తాత్పర్యము
 తలఁచిరాదు. కర్మ మోక్షసాధనమగు జ్ఞానాంగ మని యాతఁడు చెప్పును.
 అతఁడు రామానుజుని వాదమును లేక జ్ఞానకర్మ నమున్నయ వాదము
 వంగికరించునని చెప్పవచ్చును

7 - యాదవప్రకాశుఁడు

కొంతకాలము రామానుజుని గురువైన యాదవప్రకాశుఁడు శ్రీ. వె.
 11-వ శతాబ్దములోఁ గాంచీపురమున జీవించి, అన్వైతార్థప్రతిపాదకమగు
 వాక న్యకంఠతత్వావ్యమును రచించెను. బ్రహ్మపరిజాను వాదమువాతఁడు

1) తాత్పర్యము దీనివలనా కర్మకం బ్రహ్మ ప్రకృతి, అదిదంశిత నిశ్చయతః
 (నర్వాచ్యపద్ధి 3,27)

2) జీవవరమొక్క పాపముకొలది. వానిక కర్మనేమి తాత్పర్యము

ప్రతిపాదించెను. బ్రహ్మము చిత్తుగాను, అచిత్తుగాను, నీళ్ళరుడుగాను మార్పు నిఁముగాఁ బొందినని యాశని సుతము ఈశ్వరుడు చిద్రూ మన్నచోఁ జీకఱాచేతనరూపములన్నియు నొకేవస్తువుయొక్క అవస్థ లేదములనిచెప్పజూపును. దీనిని భేదాభేదవాఁడనందితు బ్రహ్మన పరిపత్తన చందినను దన స్వచ్ఛుతను గోల్పోవదు. ఈశ్వరుని పేకకా మున నేకత్వభిన్నత్వములుగల ఁనులలో యాదవునకి రోధమేమియు గానింపలేదు. తర్వవస్తువులు తర్వకాలములలో గోచరిండునున్నవ యాతఁడు చెప్పను. కారణ వాతి ద్రవ్యరూపమున వాని కభేదమనియు గార్వవ్యక్తిరూపమున వానికి లేదముగల దనియుఁ తెప్పఁబడెన బ్రహ్మ జగత్తులు రెండు నీరీతిగా భేదాభేదములై యున్నవి.¹ పరిచ్ఛిన్న ములగు జీవాత్మల పొల్లన్నియు బ్రహ్మమునకునని భాస్కరుఁ డెప్పుఁగా బ్రహ్మము నవాఁ నుచ్చుతతో చెప్పుడును బ్రకాశించు క యాదవుఁడు చెప్పును.² జీవేశ్వర జడవదార్థములు బ్రహ్మ వికారము గాక, మూలరూపములే యన్నచో, మనము భ్రమావలంబుని తెలియ గలదు బ్రహ్మ మొక్కటి యథార్థద్రవ్యము. మిగిలిన వన్నియ నందుండి జనించినవే. యాదవుని దృష్టిలో భిన్నత్వమేకత్వము నమానముగా యథార్థమైనది, భాస్కరుని భావములో భేదము అపి మూలములు; ఉపాధులు యథార్థములే; ఏకత్వము మూలనత్వవ చిదచిదీశ్వరులు పారమార్థికముగా యథార్థము లని భావించుటచే నంది భ్రమల ముత్సన్నమగుచున్నది. ఈ యజ్ఞానమును బోఁగొట్టుటకు శ్మ కర్మాలు రెండు నవసరములే.

బ్రహ్మమునకు నీశ్వరునకు భేదము ప్రమాణ విరుద్ధమని రామ నుజాఁడు విమర్శించును. ఈశ్వరున కతీతుఁ డెప్పుఁడును లేఁ ఈశ్వరుఁడు బ్రహ్మమునకు వికారరూపమనుట యొ క్తము. జీవేశ వదార్థ కర్తులకు, కర్తాశ్రయమైన బ్రహ్మమునకును గల సంబంధ, విస్పష్టముగాఁ తెప్పఁబడలేదు.³

1) తర్వకపిట్ట 3 = 27

2) కామ్యుటాది 1, 1, 17

3) కత్తకాస్త్ర కలాపము, 3 = 28

౪-జ్ఞానప్రమాణములు

రామానుజుడు ప్రత్యక్షానుమాన శబ్ద ప్రమాణము. అ సంగీకరించి, తక్కినవాని యొడ నుదాహిత వహించెను. చాని యనుచరులొకటి రెండుదిక్ముగాఁజిర్పిరి. భేదమువలన వ్యక్తీకరింపఁబడినదే ప్రత్యక్ష విషయము. చాని కొక రూపమును నిర్ణయించు జాతిలక్షణము గలదు.¹

ప్రత్యక్షమున నవికల్పక నిర్వికల్పక భేద మున్న దని రామానుజుఁ డంగీకరించును. నిర్వికల్పక ప్రత్యక్ష మనఁగాఁ గేవలభేదరహిత విషయగ్రహణమును గాదు. గుణములతో నన్యోన్య సంబంధము లేని నగుట విషయగ్రహణమును గాదు. అది నిర్గుణ విషయ గ్రహణముకా దేనన, గుణభిన్నత్వ లక్షణ విరహితవస్తుదర్శనము దుష్పాధ్యము. నైలక్ష్యియై చిత్త ముఖ్య లక్షణ మగునచే, గాన్ని విశిష్ట లక్షణ ములు లేనిదే వస్తువును మనము తెలియఁజాలము. ఒక విశిష్ట లక్షణ సహిత వస్తుగ్రహణమే జ్ఞానలక్షణమై యున్నది.² ఏలన నవికల్పక ప్రత్యక్ష మందును, నిర్వికల్పక ప్రత్యక్షమందుఁ జాడఁబడిన లక్షణము లనే తిరిగి వ్యరించి గుర్తించుము. రెండిటిద మే మనఁగా, నిర్వికల్పక ప్రత్యక్షమం దొక వస్తువును మొదటిసారియే చూచి, చాని జాతిలక్షణ మును గ్రహించుము కాని యా జాతికీఁతించిన నర్వవస్తు లక్షణ మిది యని తెలిసికొనఁ జాలము.³ అట్టి వస్తువునే రెండవచానినో, మూడవ చానినో మనముచూచుట తటస్థించినపుడది యాజాతి వస్తువుల కన్నిటికి గల సామాన్యధర్మమని గుర్తించుము.

రామానుజానికి వ్యక్తులీ యథార్థములు. చానియందు జాతిత్వ లక్షణమనున దొకటిలేదు. అంశానంధ్యాన విషయముతో సాదృశ్య

1) వస్తుజాత్యలక్షణములు ప్రత్యక్షవిషయములు మన మోఽర్థవినివనవచ్చుట ప్రోత్సేహించువృత్తి అపిర్ణా మగుట వాయు నింధ్రియవిషయము గంధభావ్య మియ్య, రూప వ్యర్థలకు విషయము.

2) పరిశేషవస్తు విషయశాస్త్ర వర్త ప్రమాణావాహి. (1,1,1)

3) తత్త్వముకొ కలాపము. 4,3,2.

మున్నది. సాదృశ్యమును బట్టియే వస్తుభావమును గల్పించుకొందుము. సాదృశ్యమే సమావవద ప్రయోగమున కాధారము.¹ భేదము కాదు వివరించు విషయనంబున కాదని వేదాంతదేశికునివాదము. అందుచే ప్రత్యక్షము మనకు విషయజ్ఞానమును దద్బీదమునుగూడ నియంఛింపదు.² ఇవి అన్యోన్య్యాశ్రయములు కావు. రెంటి కేకత్వమును మనము గూర్చి యుత్పించినపు డవి వరస్పరాధారభూతములుగాఁదోచును. కాని దీని పంతయు మన మి బ్లెంతఁగా గ్రహించినను, విషయనంబునలెని భేద మెట్లుండఁగలదో దురవగాహమై యున్నది.³

యోగదృష్టి వ్యతంత్ర జ్ఞానప్రమాణము కాదని రామానుజాను యాయలు తలపోసిరి. ప్రతి ఇంద్రియము నొక విశిష్టవస్తువర్గమునే చూచుటకు నిర్మించఁబడినది; ఎంత యథ్యావలంబమున్నను నది యిత రేంద్రియవిషయములను గ్రహించఁజాలదు; చెవి చూచుటకాని, కన్ను వినుటకాని జరుగదు. యోగదృష్టి యా యింద్రియముల మూలము ననే వనిచేసినచో నది యింద్రియదృష్టి యింద్రియాతీతమైన దైనచో నది యనుభవదూర మగుటచేఁ బ్రమాణము కాఁజాలదు.

స్పృతి ప్రమాణ మంగీకరించఁబడి ప్రత్యేక స్థాన మీయఁబడినది. అది ప్రత్యక్షములోఁ జేరదు. విలన, స్పృతి జ్ఞానములోఁ బ్రత్యక్ష మిమిడియున్నది. కాకున్నచోఁ బ్రత్యక్ష పూర్వకమగుటచే ననుమాన మును ప్రత్యక్షముక్రిందకే రావలెను.

ఒక సామాన్య నియమమువలన లభించు జ్ఞాన మనుమానము. నిజమున కొక్కవిషయమే సామాన్య నియమమును మాచింపవగును. అనేక విషయములు మన నందేహముఁ దొలఁగించును. తర్కమువలనను, భావాత్మకాభావాత్మకోదాహరణముల వలననను, మన మప్రస్తుత

1) పోయ్; తెన భావముతో

2) సర్వార్థసిద్ధి. 5-14.

3) అభావము ప్రత్యక్ష విషయముగాఁ తెచ్చఁబడెను; ఏలన. నొక వస్తువు లేదన్నచో వింతఁబోకు మన్నదని భావము, అనువంధిమూలమునఁ జిత్తమున తెల్లప్పుడు కనకు పంపించుచు విషయములుండ నవసరములేదని తెలియఁగలదు. (1,1,1)

విషయములను వరివారింటి, సామాన్య ధర్మస్థావనము చేయుదుము. ¹ తర్కవాక్యమునకు మూఁడంగము అన్నది. వ్యాయం వంబాంగ వాక్యములోని మొదటిమూఁడుమగాని చివరిమూఁడుమగాని స్వీకరింపఁబడినవి. బోల్పుట స్మృత్యనుమానములపై నాధారపడుటచే వ్యతంత్ర ప్రమాణముగాదు. అర్థావత్తియు; ససంభవము ననుమాన గర్భితములే.

రామానుజుఁడు శ్రుతిప్రమాణము సంగీకరించెను. సర్వస్పృష్టికాధారభూతమగు సరమార్థమే యంతర ప్రమాణములకును గ్రాహ్యము కానిదగుటచే కాస్త్రైకవేద్యము. ² బ్రహ్మము వ్రత్యక్షవిషయము గాదు. ³ మన యనుభవములోని సామాన్య మాత్రములు బ్రహ్మముయొక్క యాధార్వ్యమును స్థాపించుటగాని, నిరసించుటకాని తేయఁజాలవు. ⁴ మన బుద్ధి నూచించు బ్రహ్మస్థితియు మన ప్రజ్ఞాసీమ కతీతమైయున్నది. ఇంద్రియాతీత విషయ జ్ఞానమునకు శ్రుతియే సాధనము: తర్కము శ్రుత్యర్థ సమర్థనమునకీ వనికపచ్చును. ⁵ వేదములు కావ్యతములై నవి; వ్రతి స్పృష్ట్యరంభమున నీవ్యధుఁడు వాని సుత్పరించుచుండును. స్పృష్టితి హాసములు వేదార్థవ్రతిపాదకములే కావునఁ బ్రామాణికములే. భగవానుఁడగు వాసుదేవుఁడే కర్త యగుటచే పాంపరాత్రాగమములును ప్రమాణములే. ⁶ యథార్థమైనచో నైతిహ్యము లేక సంప్రదాయము నాగమజ్ఞాన తుల్యమైనదగును. ⁷

విజ్ఞానము స్వయముగాఁ బరమార్థ పాక్షాత్కారము నొనఁగఁజాలదని రామానుజుని నిశ్చయము. వేదములుకూడ మనకుఁ బరోక్ష జ్ఞాన

1) సర్వాక్షసిద్ధి: 4,47

(2) 1,2,1

3) 1,1,3.

(4) 1,2,23.

5) 2,1,12. అన్యమకళా బాద విమర్శనము నంది యాచునాదాద్యుడు వ్యర్థమగు హేతుబాదమునే యవయోగించును. తనవ్రతికక్షి బాదమును దిరస్కరించి యట్లు మరుపును: "అస్తితల కి యవదేశములో వన్యక ముండవచ్చును. మనము వన్యకము లేనిచోర మగుటచే బాదము వహేతుకముగా మిన్నవేల్చి ప్రిష్టి విచ్చును.

(విద్వితీయము పు. 88)

6) 4 త్యక్తముకై కలాపము 4,121.

7) అది అవత్యమైనచో నాగమాలాని యిగుమె!

మునే యిచ్చును. శ్రుతివాక్యార్థ జ్ఞానముకంటె విలక్షణమైన దిఁ నేదియో కావలసియున్నది. తర్కజ్ఞానముగాక సాక్షాత్కారము సంభరిత మైన ధ్యానమువలన లభించును. ¹ చేతనాచేతనరూప య మైన యేకబ్రహ్మ సాక్షాత్కారము వామదేవాదులకు సిద్ధించెను మహోన్నతమగు దివ్యజ్ఞాన మాత్మయొక్క విజ్ఞానేతరలక్షణ బలః సాధ్య మగును. పరమార్థ స్వభావము నెఱుఁగుటకు మనస్సున శక్తులున్నవి. సత్యసాక్షాత్కారసిద్ధికి వలయు నొక మహా సంకల్పవ న్ని శక్తులన్నియుఁ గేంద్రీకృతము లగును. అప్పుడు మనస్సు వ చ్చుసమలోఁ బనిచేయఁగలదు. అట్టి మహోచ్చస్థాయిలో మనస్సు దార్మికశక్తియు సూహాశక్తియుఁ గూడమందును. దోషతరా ముల కవకాశము లేకపోలేదు. కాని మనస్సుయొక్క నీచస్థాం రపథావములు సమస్వయ భూస్వములై యుండును. కాని క్రమశః భావములెట్లు నియమబద్ధము లగుచుండునో యట్లే, రసములు ను ములై హేతుబద్ధము లగును. అంతర్వృష్టికి గోచరించు విషయము క్షముకాదు కావున దానిని పరోక్షజ్ఞానమనిరి; కాని దాని స్వర సామీప్యత్వములను బట్టి ప్రత్యక్షజ్ఞానమున కది తీసి పోవుననరా నిత్యదైవార్చన, ప్రార్థనాదికములవలన దైవానుగ్రహము జ్ఞానము లభించునని మనము ముందుఁ జూడఁగలము. ఇది భ ి యాతి లేక యాశ్వరసాక్షాత్కారసిద్ధి; జీవాత్మ పరమాత్మాలింగనవ విలీన మగును.

సర్వవిజ్ఞానము యథార్థరూపమే * యైనచో మనజ్ఞానము క నేకల నయథార్థ మేలయగుచున్నది; అస్పృతదృష్టికిగోచరించ వయథార్థము కాదు; విలనఁ బండికరణ సిద్ధాంతము ననుసరించి ర్త లోఁగల పర్యవస్తువులును వంచభూతాంశములేదో యొకనిష్పత్తిలో

1) రామానుజ భాష్యము, 3,2,23.

2) 3, 2, 24.

3) రామానుజభాష్యము 3,4,26.

4) పర్యం విజ్ఞానశాతం యథార్థమ్, (1,1,1)

విందిన పంయు క్ష ద్రవ్యములే. ఒకదానిని “రజత” మనియు నింకొక దానిని “శక్తి” యనియుఁ జేర్చొనుటకుఁ గారణము రెండిలోఁ దద్యస్తు లక్షణ మతిశయమైయుండునీ. ముత్తైపుదివ్వులు వెండి శలాకలవలె నుండుటను మనము చూచియుంటిమి. అందుచే వెండి లక్షణములు గొన్ని ముత్తైపుదివ్వులోఁ గలవని ప్రత్యక్ష ప్రమాణమే చూపును.” కొన్ని విషయములలో నమానత్వము వస్తుసాదృశ్యమును సూచించును. ‘మన మొండమావులలో నీటినిఁ జూతుము. ఏలన, సూర్యకాంతియందును, మృద్దీణపుల యందును నీరు గలదు. పచ్చకామెరలు గలవాని కంటికి ధవళశంఖము వచ్చుగాఁగాన్పించును; కంటి వచ్చదనము నేత్రేంద్రియ కిరణ ప్రసారముతో శంఖమునుగప్పి, యందలి ధావళ్యము వాచ్చా దించును. ఈ వాద మొంత యశాస్త్రీయముగాఁ గనబట్టినను, వర్ష జ్ఞానమును యథార్థసంబంధియను విశ్వాసమును విడిచిపెట్టుటకు రామానుజుని కిష్టములేదని విశదమగును. వ్యవ్సములందుఁగూడ శీవుల పుణ్యపావముల ననుసరించియే, శుభదుఃఖానుభవమునకై యాశ్వ రుఁడు వస్తురూపములను గల్పించును.¹ “శీవుల పుణ్యపావఫలిత రూపముగా నీ జగత్తును సృజించి, గొన్నిటినిఁ గొలఁదిమందికిమాత్రమే గోచరింపఁ జేసి, కొలఁదికాలమే యుండులాగునఁగూడ సృజించును; ఈ భేదమువలననే, వస్తువుల ఉత్పత్త్య నీచత్వ భేదకారణ మైనది.² కొన్ని జ్ఞానవిషయము లనత్యములు, కొన్నిసత్యములునని భేదము చెప్పుట యుక్తము.

రామానుజుఁడు వివర్యయాస్తిత్వమును నిరాకరింపఁ జూచినాఁడు. అతఁడు జ్ఞానమంతయు సత్యసంబంధియేయనునుగాని, అన్నిరకముల జ్ఞానమును సంపూర్ణ సత్యసంబంధి యని చెప్పఁడు. మన జ్ఞానము సామాన్యముగా నవరిపూర్ణము; పాక్షికమునై యున్నది. మనము ముత్తైపుదివ్వును వెండియని భ్రమించినపుడు, మనము దానిలోని కొన్ని లక్షణములనే చూచి, కొన్నిటిని విడిచిపెట్టినాము. వచ్చని శంఖ

1) చూ, రామానుజు లక్ష్యము 3,2,5,6,

2) 1,1,1

మును జూచుటలో దాని ధావశ్యమును విడిచిపెట్టితిమి. స్వప్నానుభవములలో విషయములు స్వప్నగతవ్యక్తికి సంబంధించినవి కాని యితరులకు సంబంధించినవను విషయమును మనము మఱచిపోవుదుము. నిజమైన జ్ఞాన మనుదానిలోఁ గూడ వ్యవహార ప్రయోజనముల కవసరములగు సంకములను మనము గమనింపము. నిజమైన జ్ఞానమును, కాని జ్ఞానమును రెండును పరిచ్ఛిన్నములే యయ్యును, నిజమైనది మన యాశయముల కనుగుణము లగు సంకములను గ్రహించి, కార్యసిద్ధినిచ్చును. నిజముకాని దీ పని చేయఁజాలదు నిజమైన స్థానము జీవితోపయోగి; ఎండమావులలో దోష మేమనఁగా పండు జలాంశము లేకపోలేదు; అందలి నీరు మన దాహమును తీర్చునంతలేదు. నిజమైన జ్ఞానము యథార్థవస్తు సంబంధియు వ్యవహారానుగుణమునై యుండును. ¹

అన్నిరకములైన జ్ఞానమును యథార్థవస్తు లక్షణములను గొన్నితీరి దెలుపును గాని యథార్థ వస్తువును పదుగ్రముగా గ్రహించనిదే యది పరిచ్ఛిన్నజ్ఞాన మనియే చెప్పవలెను. మన జ్ఞానము సర్వతోముఖ సంపూర్ణతనందుపజుట, దోషావకాశము తొలఁగదు. అనఁగా, జ్ఞానాని లాపిడి సర్వలోపములు పోవలెను, అశయ ముండునుగాని సంసార మగును కది సాధ్యము కాదు.

జ్ఞానము స్వభావముచేతనే అచిలంఘ్యమైన దని రామానుజుని భావము; ఈ లక్షణము పనునరిందియే నిర్వికల్పకజ్ఞానము పవిత్రత్వముగా మఱచిపోవును. ఎల్లప్పుడు మన నిర్ణయములు విషయముల నుత్తరొత్తర పరిపూర్ణతకుఁ దోడ్పానిపోవును. జ్ఞాన మత్యున్నతమైనపుడనఁగాఁ దనగమ్యస్థానమును జేరినపుడు, సముచితవ్యాపారములతోఁ గూడిన భిన్నాంశముల పమన్వయము గాంచిన యేకైకామభూతి సిద్ధించును. అట్టి పరిపూర్ణానుభూతిలో వ్రత్యంశము, సముచితస్థాని వృత్తిని గలిగి, విచ్ఛిన్నమయ్యు, విశిష్టవ్యక్తిత్వమును గలిగియుండును. జీవాత్మకు మోక్షసిద్ధితో పూర్ణజ్ఞాన ప్రాప్తియుఁ గలుగును.

1) యశింధ్ర మతడినిక.

అభేదమగు నేకత్వమును మన బుద్ధి గ్రహించఁజాలదనియు, నీ యసాధ్యభార్యమును సాధింపలేకపోవుట బుద్ధి దోషము కాదనియు శంకరుఁడు చెప్పిన మాట యుక్తియు తమైనది విషయము స్వాత్మైకత్వమే యైనచో “న” “స” యను మన నిర్ణయము తప్పగును, ఏలన “న” అసగ “స” అనియే చెప్పవలయును. అర్థయుక్త నిర్ణయ మనత్వమును, పునరుక్తి నిర్ణయము వ్యర్థము నగును. మన నిర్ణయములో వస్తువు, దాని లక్షణము మున్నవిగాని, రామానుజుఁడు చెప్పన దిమన నవి భిన్నములనియే. ఒకవస్తువు తనభిన్నలక్షణములలోఁ దన ఏకత్వమును బ్రదర్శింపకున్నచో నిర్ణయమే లేదు. ఏకత్వ మొకసంబంధము. సంబంధమునకు రెండుకావలెను. ఆ రెండును భిన్నములు కానిచో వానికి సంబంధముండదు. భేదములోపించినచో నేకత్వ సంబంధమును లోపించును. పరిపూర్ణైకత్వమందు సంబంధసమన్వలేదు. “న” “స” యని చెప్పినప్పుడై నను సందుభేదము గర్భితమైయున్నది. “తత్త్వమసి” యనునప్పుడు రెంటికెఱివాఁక భేదమున్నదనియు, యథార్థముగా నీ రెండు నేకమేయని నిర్ణయించుచున్నా మనియు శంకరుఁడు వాదించును. అభేదభేదములు రెండును సమానముగా యథార్థములేయని రామానుజవాదము. ఏకత్వమంతయు భేదసహితము, ప్రతినిర్ణయము దీని కుదాహరణముగానుండును. “అకాశము నీలముగానున్న” దను దానిలో, “అకాశము” “నీలము” నొకటికాదు; పూర్తిగా భిన్నములును గావు. వస్తువు వస్తుగుణమైన వైల్యము కలిసి యున్నవి; కాని వానికి భిన్నార్థము అన్నది. విజ్ఞానమందలి సంబంధదృష్టి, యథార్థ వస్తు వ్యభావ ప్రకటనమున కనుకూలమైనది; ఏలన, యథార్థవస్తువు తన యంతములను నిర్ణయించుచు, వానిచే నిర్ణీతమగు నొక పరిపూర్ణ స్వరూపము విజ్ఞాపముయొక్క కార్మిక వ్యభావము లోప మునుట విచేకహీన మగు ప్రమాణముపై వాధారపడుటే యగును. అన్యోన్య సంబంధాంతములను వ్యక్తీకరించి, పెంపొందించి, సమన్వయించి వానిమూలమున నిలుచునదే జ్ఞానమనఁబడును. పఠిత క్రియాసమర్థమగు నియతి, తనలో భేదనిరూపణము చేసికొనియు, పభేదమై వర్తించును, సంబంధసమన్వయ వ్యాపారము మన కథాపస్థితిఁ

జేగూర్చు పని శంకరునివాదము. రామానుజుడు దీనినినిరసించి ఆత్మ వ్యక్తికరతావళానందము మగు నాక నజీవ వస్తుస్థిత్యమును ప్రతిపాదించును. ఏకత్వమునంబంధములుండవని కాని, సంబంధములున్నచో నేకత్వముండదని కాని రామానుజుడు డంగీకరింపడు. జ్ఞానము చూపు ప్రపంచమొక క్రమపరిపూర్ణతగలది; ఏకమాత్రముయొక్క పవితర వ్యక్తికరణము లేక ప్రదర్శనము. భగవంతుడు, ప్రపంచము సమానముగా సత్యములు; ఇందేయొకటియు ససత్యమైయుండఁజాలదు ఏకైకవ్యక్త్యనుభూతి రూపమే దీని కవళామిప్పును. భగవంతుడాత్మజ్ఞానపరిపూర్ణుడని విజ్ఞానము పారమును ముట్టినపుడు గ్రహించును. సత్య మొకవ్యక్తి; సత్కాంక్షము లందలి యల్పవ్యక్తులు.

9 - కారణము - ద్రవ్యము

రామానుజుడు సత్కార్య సిద్ధాంతము నంగీకరించును. ప్రతి కార్యమున కొక పూర్వస్థితమైన ఉపాదాన కారణముండును. కారణధర్మ మనఁగా సవస్థాంతరత్వము.¹ మూలబోగులే వస్తుమునకుఁ గారణములు! ఏలన మూలబోగులను పడుగుపేకగా నేయులే వస్తుమగును.² వస్తువు యొక్కభావాభావములు భిన్నదళలు. అభ్యాసము కాత్మాలికము; నిత్యము కాదు.

గుణములుకలదే ద్రవ్యము. ద్రవ్య మాధారము; దానిపై నాధార పడున దనఁగా నాధేయ మద్రవ్యము. వస్తువులు ద్రవ్యములు; గుణః సంబంధములు అద్రవ్యములు. దీవపుటుంది ద్రవ్యము; దీవమును ద్రవ్యమే! కాని దీవము గుణముకూడ నైయున్నది. వృద్ధిక్షీణతలు గల దగుటచేఁబుద్ధియు నాకద్రవ్యమే; బుద్ధి ఆత్మకొక గుణమునై యున్నది.³ వృష్టియంతయు దీవుని విశేషణమగుటచే నిశ్వరునిదృష్టిలో సద్రవ్య

1. అవస్థాంతరవత్తి రేవ హి కార్యకా (రామానుజ గీతావ్యము, 13-2)

2) రామానుజావ్యము, 2,1, 16-20; మణియుగారు 2,1,16.

3. తత్త్వములై కలాపము, 4,7.

మరుదు. ద్రవ్యములే ఉపాదాన కారణములు కాంగలవు; అద్రవ్యము లట్టివి కావు. ¹ వ్రక్కతి, కాలము, కుద్ధవత్వము, ధర్మభూతజ్ఞానము జీవాత్మ, యాత్మరుడు ద్రవ్యములు. ² మొదటి మూడును జడములు; జీవేశ్వరు లజడములు! జ్ఞానమువలన రెండు గుణములుఁ గలవు. జడద్రవ్యములవలెఁ గాక జ్ఞానము స్వయం వ్యక్తి కరణమును జేసికొనును. బాహ్యవస్తువులను వ్యక్తికరించును. జ్ఞాన మెప్పుడును స్వప్రయోజన పరముగాక ఆత్మపర మైనది; ఆత్మకది నిరుపమాన మగు సహకార లక్షణము; అందుచే దానిని ధర్మభూతజ్ఞాన ముందురు. ఏదీనాక విషయసాంగత్యము వందిన యొక యింద్రియ మూలమున నుదయించు జ్ఞానమువలన బాహ్య విషయమును దెలిసి కొనును. విషయవిషయములు భిన్నములని తలచవలెడి, జ్ఞానము వానికి సంబంధము కూర్చునని నిశ్చయించవలెనది.

శబ్దముయొక్క పంచలక్షణములు ³ ఉత్తిడి, రూప రసగంధములు మిశ్రమ లక్షణము, తారము, పంఖ్య, కౌస్తుభ్యము, వ్యక్తిత్వము, కల యిక, భేదము, ఇచ్ఛాద్వేషములు, పంతోషశ్లేశములు, పంకల్ప బుద్ధులు అద్రవ్యములు.

10 - అర్చ - జ్ఞానము

నిజమైనవస్తువు అభేదబ్రహ్మమే యగుటచే, విషయవిషయ భేదము కాత్మాభికమేకాని నిజము కాదని శంకరుని విశ్వాసము. రామా నుజుఁ డీ భావమును నిరసించి, స్థానలక్షణము ననుసరించియే, నిత్య ముగా నొక వ్యక్తియు తద్భిన్నములైన విషయములు మున్నవని వాదించును. ³ భేద దర్శనమే జ్ఞానలక్షణము. అభేద వస్తుదర్శనము నిష్పువ్రమాణ మేమియును లేదు. అట్టి దున్నచో, బ్రహ్మము విషయమై

1) శత్రుమర్తకభావము. 5,2.

2) „ 1,6.

3, నవవిరక్తయో కాది క్షుంభితస్త్రీ.

అనిత్య వస్తువర్గమునఁ జేరివలసి వచ్చును. ఉద్ధృష్టాన మనునడుండఁ జాలదు. అది వత్సమో అన్యతమో కావలెను. ఉద్ధృష్టానము పత్య మైనచో దానినిఁ గొన్ని ఁక్షణము లుండవలెను. అపత్యమైనచో నది గగన కుసుమము వంటిదగును. ¹ జ్ఞానమునకు నిత్యత్వము, స్వయం ప్రకాశకత్వము కున్నగు విశేషణములను శంకరుఁడును జెప్పినాఁడు. జ్ఞానము స్వయంప్రకాశకము, సుతీయు నది వేద్యముకూడనై యున్నది. తెలియఁబడుటచేఁ బ్రతి విషయము జడద్రవ్యము కానక్కరలేదు.

జ్ఞాన మనరిచ్చిన్న మైనచో జ్ఞాన విషయములు నట్టివేకావలెను; కాని యట్లు జరుగుటలేదు. సుమస్త్యైదవస్థలలో నిర్విషయక జ్ఞాన ముండునని యనుకొనుట కొరతాటు. “గాఢనిద్రావస్థనుండి మేల్కొనిన వ్యక్తి, స్వభావముచే నన్నిటికి వ్యతిరేకమై, యజ్ఞానమునకు సొగ్గియైన ఉద్ధృష్టానస్వరూపముగానే నాయవస్థలో మున్నానని” తనకుఁదాను జెప్పు కొనుటలేదు. “నేను మఱియుగా నిద్రించితి”ననియే తలఁచును. దీని వలన నిద్రయందుఁగూడ నాత్మలేక “నే” ఁమవాఁడు తెలిసికొను ద్రవ్య యనియు, ‘మఱియు’ నెఱుఁగుననియు వ్యవస్థమగుచున్నది. అప్పుటి ద్రవ్య దీనిని నెఱుఁగకున్నాఁడనఁగా, ద్రవ్యయందుఁజేసనియు, విషయములు లేననియుఁ దెలియుచున్నది.” ² విషయనంతరము లేని జ్ఞాన ముండఁ జాలదు. సుమస్త్యైవస్థలో నది పనిచేయదు. ఏలన నప్పుడు విషయ ములులేవు సుమస్త్యైవస్థలలో నాత్మ స్వయం జ్ఞానముతో నిర్విషయక జ్ఞానమును గలిగి యుండును. శివాత్మయనఁగా నహంభావమేకాని, ఉద్ధృష్టానరూపము గాదు. సుమస్త్యైలో నహంకార మదృశ్యమయ్యు నజ్ఞానసొగ్గి మాత్రముగా శివుఁడుండునని చెప్పుటవలన శంకరుఁడును దీనినంగీకరించినట్లే. ఏది తెలియుటకును శక్తిలేనిచో అది సొగ్గియుఁగాఁ జాలదు. ఉద్ధృష్టానము సొగ్గి కాఁజాలదు. సొగ్గి యనఁగా ద్రవ్య. ఈద్రవ్య సుమస్త్యైలో ముండును; అదియిప్పుడు తమోఽవృతమై యుండుటలే

1) సంపత్ నిర్వృత్తి నా సత్య, నిర్వృత్తిలేక పరర్కకాస్యాత్, నచేక ఉద్యుకా గగన కుసుమచిహ్నం.

(1,1,1)

2) 1,1,1, సుతీయఁజాదు, 2,7,31.

దానిని మన మెఱుంగము. సుమ ప్రిలో నదిలేకయున్నచో, మేల్కొందిన వెనుక నునిద్రానుభవ జ్ఞానము సాధ్యముకాదు; నిత్యమగు నీ ద్రవ్య లేనిదే స్మృతి సాధ్యముకాదు నిన్నుజరిగినదానిని నేడు మనము గుర్తింపలేకుందుము. జ్ఞానము, నిత్యద్రవ్యము నొకటి యున్నను, స్మృతి కర్థము చెప్పుట కష్టమగును. అందుచే నొకతెలియు జ్ఞాతయున్నాడనియు నాతడు వివిధకాలములలో నొకఁడేయనియుఁ గేవల జ్ఞానమే కాదనియుఁ దెలియుచున్నది.¹ జీవాత్మ స్వయంప్రకాశత్వముగల జ్ఞానముకాదు; దాని వెఱుంగువాఁడు, “నేను కానము”నని మన మెన్నఁడును జెప్పము.” నేనెఱుంగుదు ననిచెప్పుదుము.² ద్రవ్య వలననే జ్ఞానమునకు స్వయంప్రకాశక శీలములనిందినది జ్ఞానాస్థిత్యము, తత్స్వయంప్రకాశకత్వమును జీవాత్మవలననేవచ్చినది.³ ఈ విధముగా స్థాపింపఁబడిన విషయము. “విషయవర్గములోనిదే యని వాదించుట తన తల్లి గొఱానిని చెప్పుటవంటిదే,” ప్రకృతియుక్త. అచేతన కార్య మైన అహంకారమునకు జ్ఞాతృత్వమును జ్ఞానమునుగూడ నాపొదింపఁ జాలము. జ్ఞానసాఁరూపమైన యాత్మకు జ్ఞానలక్షణమును గలదు.⁴ అదిజ్ఞాతయే కాని తేవల జ్యోతికాదు.⁵ జ్ఞాతృత్వమునకుఁ బరిపక్వతీల ముండవలెనని తలఁచ నవసరములేదు. జ్ఞాతయనఁగా జ్ఞానమున కాధార మైనది.⁶ ఎఱుకగలయాత్మ నిత్యము గావున, జ్ఞానమును నిత్యమైనది. కాని యీ నిత్యజ్ఞాన మెల్లప్పుడును ప్రకాశింపదు. జ్ఞానము స్వయం

1) ప్రకటంతానం హి హృచ్చవర్గం స్థాయనం అపిభవికారం ఉపస్థాపయతి, నామభూతిహం, (1,1,1)

2) అమభూతిహం.

3) అమభూత్యహం.

4) 1,1,1 మతీయఃజాతు, 2,3,18.

5) చిద్రూప...చైతన్యగుణక.

6) జ్ఞాతృత్వన ప్రకాశమాత్రికా మతీయఃజాతుః బృహదాది 4,3,7; 14,4,5, 15; బాంధాది 8,12,3,4,8-26-2; ప్రశ్నా 4,9,85. తైత్తిరి 2,4.

7) 1,1,1.

ముగా నవరిచ్చిన్నమయ్య, పృథ్వి క్షీణతలు పొందగలదు. కర్మవశమున వివిధావసరములకనుగుణముగా నంకోపము వంది, భిక్షింద్రియముల మూలమున భిన్నరూపము లొందుచుండును. ఈ యింద్రియ సంబంధ భేదములచే దాని కుదయాస్తమయము అన్నవని తలంచబడును. జీవితావస్థలలో సర్వకాలములయందు నది వనిచేయుచున్నను నది యొప్పుడులేని స్థితియుండదు. ఈ యవస్థానుగుణ పరివర్తనలక్షణమప్రధానమైనదగుటచే నాత్మనిర్వికారమైనదని చెప్పబడును.² జ్ఞానమెప్పుడును విషయము కాకాలదను భావమును రామానుజుఁ డంగీకరించెను. అన్యవస్తువులను బ్రకాశించఁజేయునపు డది విషయముకాదు కాని తలచుగా నది విషయ మగుచుండును, కాఁగలదు. మనుష్యులముఖమై ఖరిఁజూచి, వారి రాగద్వేషభావములను గనిపెట్టఁగలుగుట వలనను, లేక ఒక వ్యక్తి తన గణానుభవమును నేఁటి జ్ఞాన విషయముగాఁ బరిశీలించఁ గలుగుట వలనను, నొకవిజ్ఞాన మింకొకనికి జ్ఞానవిషయమగుచున్నదని మనకు నిత్యానుభవమే. జ్ఞానము జ్ఞానవిషయమగుట వలనఁ దనస్వభావమును గోల్పోవదు. జ్ఞానము స్వవిదిత మని మనము చెప్పరాదు. తన యస్తిత్వమునకుఁ దానే యాధారమై కాని, తాను బ్రకాశించఁజేయు విషయమును దనమూలముననే చేయుటచే నై ననేమి యీ క్షణములో నది ప్రకాశించఁజేయుస్వభావమును గలిగియుండుటే జ్ఞానప్రధాన లక్షణమని రామానుజుఁడు తలచెను.³ జడవదార్థము లావిచ్ఛిన్నత పొందినపు డవి స్వయంవ్యక్తము లగుటలేదు; అత్యయితర లక్షణములైన అణువ్యాప్తిత్వము, నిత్యత్వాదికము, గణానుభవజ్ఞానముమున్నగునవి వానివలననే వ్యక్తము లగుటలేదు; కాని వానికి భిన్నమగు జ్ఞానవృత్తివలననే వ్యక్తీకరించఁ బడుచున్నవి.⁴

11-ఈశ్వరుడు

యథార్థవస్తు వభేదైకస్వరూపముకాదని రామానుజుని జ్ఞాన సిద్ధాంతము వలన నేర్పడును. అది నవికల్పకమైన పరిపూర్ణతకలదియై

1) అనుకూలత్వం నామవర్తమానప్రకారం వ్యవహరించునట్లుగా ప్రతిప్రకారమనవ్యవహరించునట్లుగా పాదవ్యవహారము. (1,1,1)

2) య, ప్రత్యక్షత.

వలేదై కత్య వ్యరూపమును గలిగియున్నది. పరమాత్మయొక్కటున్న దని రామానుజుడు నిష్పంశయముగా పంగీకరించును; పరిచ్ఛిన్నజీవ యాథార్థ్యము వాతః డంత నిష్పంశయముగానే యంగీకరించును. భిన్నములు పనేకములువగు వస్తువులకుఁ బరస్పరపరిపంథప్రవృత్తి కవశాశముండవలె నన్నచో, బ్రహ్మాండములోని వానాంశముల నను పండించు సర్వసామాన్యమగు నొక పారమార్థిక నియమ ముండవలెను. తర్కమే కాక మతానుభూతియుఁ బరిచ్ఛిన్నవస్తువు సత్యమనియుఁ బరమాత్మయొక్కవృత్తియనియు పంగీకరింపఁగోరును. దేవునితో వ్యక్తి పరిపంథమే మనకు వేరైన యాశ్చర్యముతో నే ప్రముఖ గూర్చును, మన స్వాధ్యరహితభక్తికిఁగాని, ఓర్పుతో నమభవింతు దుఃఖమునకుఁగాని యేవికారమును జూపక నిర్వికార హిక్షణముచేయు నిర్గుణబ్రహ్మము భక్తిమాగ్ధమునకు పరివతు డై వస్వరూపముగాడు. శంకరునివాదము ఈసత్యము మూచించుననియు, దాని వాతఃడు విచిత్రలావ నైపుణ్య ముచే నాచ్యూదింప యత్నించె ననియు రామానుజుఁ డూహించును. శంకరుని నిర్గుణబ్రహ్మమొక ఈశ్వరస్వరూపము; అది సర్వతోముఖ బౌందర్యరాశియగు నొక యశ్యము పండిది; దానికిఁ బ్రాణములేని లోప మొకటియున్నది. అట్టి నిర్గుణబ్రహ్మము ప్రత్యక్షానుమానశ్రుతి ప్రమాణములకు పేనికిఁలోఁబడదు.¹ జ్ఞానప్రమాణము లన్నియుఁ బరి చ్ఛిన్నము లగుటచే నవరిచ్ఛిన్నమగుబ్రహ్మము నెట్లు తెలువఁగలవో? శ్రుతులే మిథ్య యైవదో శ్రుతిప్రోక్షమగు బ్రహ్మమునట్టిదే కావలెను. పారమార్థిక సత్య వ్యరూప మగు భగవానుని యందు గుణము, మితి, భేదము, అన్యవస్తువు మండి విలీనమై యేకత్వమును బొందినవి. అవరిచ్ఛిన్నత లోనే పరిచ్ఛిన్నత యున్నది. బ్రహ్మము స్వగతభేద మును గలిగి, దిదబిద్విశిష్ట సంపూర్ణ వ్యరూపమై యున్నది.² సచ్చి దానంద లక్షణములు బ్రహ్మమున కొక వ్యక్తిత్వమును శీలమును గల్పించును. బ్రహ్మయొక్క జ్ఞానము ప్రత్యక్షమైపది; అది యింద్రియ ములపై వాధార పడదు. ³ భగవానుఁడు సర్వజ్ఞుఁడగుటచే నన్నిటిని

1) 1,1,1,

2) 1,1,2 పర్యవర్తనవంశము 4.

3) 1,2,19.

౪, 111

వత్సక్షముగాఁజూచును. బ్రహ్మము పరిపూర్ణ వ్యక్తి; జీవు లపరిపూర్ణ వ్యక్తులు. వ్యక్తిత్వమున కర్థము నిరుత్ ద్వైతముల జాత క్రమ విధానము ననుసరించి సాధించు సామర్థ్య ముండునీ. భగవంతుఁడు పరిపూర్ణ వ్యక్తి; కారణ మాతనిలో ననితరాధారమగు పూర్ణానుభవసిద్ధియున్నది. వ్యక్తిత్వమున కవసరము లగు భేదాంశము లాతని యందేయున్నవి. జ్ఞానము, శక్తి, కరుణ దేవుని ముఖ్యలక్షణములు. కరుణావళిఁదైయాతఁడు లోకమును సృజించి, నియమములను స్థాపించి, మోక్షార్థం దలఁచు సాయవడునుండును. ¹ అతని ప్రతిలక్షణము నితర లక్షణములకు పేజయు, నన్నియు వాకివ్యక్తికిఁ జెందులచే వాతని యేకత్వమునకు భంగఁజేతువులు గావు. దేవునికిఁ దనగు ఇసంబంధము నవాతనము స్వీకరించునై యున్నది. ² జీవజడవదార్థములు దేవునిగుణములనియేచెప్పఁబడును. కాని పైగుణము లాతని యాత్మలక్షణములు. తన గుణములకే కాక, తనపై వాధారపడువిషయములకు నీశ్వరుఁడౌత్రయమే. ³ ఈశ్వరునికొక ప్రత్యేక దైవరూప మున్నది, -ది ప్రకృతిజముకాదు; కర్మజమునుకాదు. ⁴ దేహమనఁగాఁ బంచభూత పరికల్పితమే కాదు; కేవల ప్రాణముచేఁ జేయింపఁబడునదే కాదు. అది ఇంద్రియములకు స్థానమే కాదు, సుఖదుఃఖానుభవ కారణమే కాదు. చిత్స్వరూపమగు నాత్మ దేనిని స్వీకరించి, స్వాధీనమొనర్చుకొని, తన ప్రయోజనములకొఱకునయోగిండుకొనునో, యేది ఆత్మకు నశమైన సాధనమో అదియే దేహమని రామానుజుని నిర్వచనము. ⁵ పశరీరి యయ్యు నీశ్వరుఁడు దుఃఖముల ననుభవించఁడు; విలన, దుఃఖములకుఁగారణము కర్మగాని, దేహధారిత్వము గాదు. ⁶ ఈశ్వరుఁడు కర్మాధీనత; స్వయముగాఁ గర్మ ఫలమీయఁజాలదు. అజేతవము, క్షణికము యగు కర్మ, భావికాలమునకు

1) రహస్యత్రయపాఠము, 23.

2) రామానుజభాష్యము 2,1,15.

3) రహస్యత్రయపాఠము 3.

4) 1,2,1.

5) 2,1,9.

6) 1,1,21.

నంబందించిన ఫలితము నీయఁజాలదు. ¹ పరమేశ్వరుఁడే యిహపరములం దెట్టి భోగామృతముల నెవరు పొందవలెనో నిర్ణయించును. అనేక రూపములను గలిగియున్నను బ్రహ్మమునకు రూపము లేదనియుఁ జెప్పవచ్చును; ² ఏలన, “జీవాత్మ దేహమునం దుండి తదనుగుణములగు సుఖదుఃఖముల సమృద్ధింబునున్నది; బ్రహ్మమునకు సుఖదుఃఖామృతము లేదు గావున, బ్రహ్మము రూప రహిత మని చెప్పవలెను.” జడపదార్థ పరివర్తనములుగాని, జీవుల దుఃఖములుగాని బ్రహ్మమున కంబవు. దోష మంతయుఁ బూర్వకర్మ ఫలితమే. అనఁగా సంసారపరిభ్రమణమే దానినిఁ గారణము. దేవుని కందు బాధ్యులలేదు; అనంతములగు సూర్యలోకముల కవ్వల నాకఁడు దివ్యకాంతి మయ స్థానమున ముండును; అపట నెట్టి తమోరేఖయు నుండఁజాలదు. ⁴ అట్టి జీవితము ముక్తజీవులకే లభించును; దేవుని దట్టి జీవిత మనుటలో వింత లేదు. ⁵

జీవులు, జడపదార్థము, చిద్రూప మగు నీశ్వరుని యందేకమై, ద్రవ్యమునకు గుణములవలె పూర్ణవస్తువులో పంతర్భాగములవలె, వాత్మకు దేహము వలె నంబంధమును గలిగియున్నవి. ⁶ వానినే ప్రకారము అనియు, శీషము అనియు, నియామ్యము అనియుఁ జెప్పుదురు. ⁷ ఈశ్వరుఁడు ప్రకారి, నిరుంతయు, శిషియనియుఁ జెప్పఁబడును. ⁸

1) 3,2,37.

2) బ్రహ్మరూపరహిత ముక్తమేవ.

3) 3,2,14.

4) 1,1,21.

5) 3,7,27.

6) పోల్చు: అగ్నిర్వ్యం శరీరంలే; రామాయణయథాంత 1.20(28); తదబాయమో, 1,1,8; బృ. ఆ. ఉ. 5,7,

7) నేలాంతదేశములు నియామ్యులైననఁగా, తత్పాంశత్వాదీన, వైశిష్టిక ప్రకృతి శక్త్యమ్” అని వదించెను.

8) రామానుజావ్యయము 2,4,14.

తమవరివర్తనవరితామములలోనవియేకబ్రహ్మవశంవదములైయున్నను, యథార్థములు వికృతములు నై నవి. ప్రపంచమునకుఁ బరిమేళ్యరాశ్రయత్వ స్వభావము దేహమునకు జీవాశ్రయత్వమువంటిదే యని చెప్పఁదగును. ఇతని విడిచినప్పుడు దేహము శిథిలమగును గాన, నది మూలద్రవ్యముకాదు. శరీరగతులన్నియు వాత్సవంతల్యము నమనరించి యుండును. ¹ జగత్తును దేవునితో నిర్ణీతంబునందమునీ గలిగి, తనయ ప్రిత్యమున కీశ్వరునిపై వాధారపడి, ఈశ్వరేచ్ఛావశమైయుండును. ² జగత్తు తాహ్యశరీరముగాను, జీవులు మాక్ష్యదేహముగాను, నీశ్వరుఁడుహ్నాఁడు. జీవ జడవదార్థము లీశ్వరగుణము లై నచో, నవి స్వతంత్ర గుణవృత్తి, శక్తులు లేనివని యర్థము కాదు. దేహాత్మ సంబంధము వలన, దేహ మాత్మకు గుణమయ్యు, దేహమును కొన్ని గుణములను గల్గి యున్నదని తెలియఁ గలదు. దీని నమనరించి రామానుజుఁడు జగత్సామరస్యమును, జీవాత్మోన్య ప్రవృత్తిని, నిరూపించును. జీవుల కన్నిటికి యుభోచిత స్థాన కర్మల నిర్ణయించి యిచ్చు నీశ్వరుని దివ్య మానసమే జగత్తున కేకత్వము ఘటించును. తమ నహజ స్వరూప భేదములచే జీవులు భోక్తలు. జడవదార్థము భోగ్యము, నీశ్వరుఁడు ప్రేరితయునగును. ³ కాని ప్రకారప్రకారి సంబంధముచే నేకత్వమున్నది కావున నన్నియు నొకటి యగును. ⁴ ఏకత్వమనఁగా నవృథత్విద్ధి యని చెప్పవలెను.

రామానుజుని భావములో దేవుఁ డనఁగా, సోపాన క్రమోన్నతి నంది యాత్మ జ్ఞానములోఁ బరిపూర్ణత గాంచిన వ్యక్తులలో నుత్తమ వ్యక్తి యని గాని, లేక పరిచ్ఛిన్న జగత్తున కందరాని నిర్గుణ బ్రహ్మ మూర్తి యని గాని కాదు. లోకములోని చేతనాచేతన వదార్థసంతతి యీశ్వరునిలోఁ గలపెయున్నను, నవి తమ యప్రిత్యబోషకత్వముల

- 1) వ్యరూపాశ్రయం సంకల్పారీవమ్.
- 2) ఈశ్వరస్య రూపాశ్రయం. ఇచ్ఛాదీపమ్,
- 3) క్షేతాశ్వరోపనివృత్తు 1.
- 4) బ్రహ్మము ప్రకారవికేతప్రకారి.

నీశ్వరుడుండియే పొందినవి. దేవుఁ డెంతనిజమో, నానాత్వముతోఁ గూడిన జగత్తును తత్వముముగానే నిజము. కాని జగత్తున కాధార మీశ్వరుఁడు; దాని కారణము గాదు. దేవుఁడు జగదంతర్వర్తియైన యాధార మనియుఁ జెప్పరాదు. అట్లు చెప్పుటవలన నీశ్వరుఁడనేకములో ననేకమై యున్నాఁడనియు, ననేక పస్తుజాత మేకత్వ స్వరూపమగు నీశ్వరునందు లీనమైయున్న దనియుఁ జెప్పవలసివచ్చును. రామానుజుని శీశ్వరుఁడు జగదంతర్వర్తియు నతీతుఁడు గూడనైన యాధారము; దేవుఁడొక వ్యక్తియేకాని యాతఁడనేక జీవనముదాయముూర్తి యని భావించరాదు; అనగా నాతఁడు మానవులుగాని తద్విషయములుగాని రూపొందిన మూర్తియని భ్రమించరాదు. బ్రహ్మాండ ప్రమాంతర్గతుఁడై, యీశ్వరుఁడు దాని కాధారము వాక్రయమునై ప్రళయకాలమున దానినిఁ తిరిగి సృష్టించును.¹ సృష్టి అయములు కాలగతములైన కాలస్థ్యములుగావు; జగత్తున కాధార మీశ్వరుఁడని చూపు తార్కిక సాక్ష్యములు. బ్రహ్మమొక్కఁడే అకారణుఁడు; తక్కిన వన్నియు సకారణములు.² వరిచ్చిన్న ప్రపంచమున కాతఁడు వాఘ్యుఁడయ్యు దాని లోపము లాతని నంటవు; వరమేశ్వరుఁడు విష్ణువే యని, యాతని కుత్తమగుజము ఇన్నియు రామానుజుఁ డారోపించెను, బ్రహ్మయు, శివుఁడును విష్ణువే³.

వరమాత్మ ననేక రీతులలో నూహించ నగును. బ్రహ్మమనగా జీవజడవదార్థములతోఁగూడిన శేంద్రికరూప మనవచ్చును లేక జీవజడములందు లీనమైపోయిన యేకాత్మరూప మనవచ్చును. బ్రహ్మము వరమనత్వ స్వరూపము; జగత్తున దీహము లేక విశేషణము. ఈ జగత్తు సృష్టిలోపల వ్యక్తము కావచ్చును; ప్రళయములోపలె నవ్యక్తమై యుండవగును. ప్రళయముందైన నను జీవజడములు మాత్మ

1) 1, 1. పోల్చు: తిరువాయమొళి: 10, 5, 3 రామానుజ తత్వమును విశిష్టదైవత మనుటకై గారణము రెండువిధివస్తువుల దైవతవిధి గాఁదివది.

2) 2, 7, 9.

3) పోల్చు: తిరువాయమొళి 10, 10, 1.

రూపములలో ముండఁగలవు. అన్నిటికిఁ బూర్వమోక్ష ప్రాప్తియే సృష్టికి లక్ష్యము. ఈ లక్ష్యసిద్ధితో జీవులు తమపహాః పాపసత్వమునుగాంచి, వైకుంఠధామమున విష్ణువునెదుట నివసించుదు. ప్రకృతియు సత్త్వ సంసిద్ధి గాంచును. ఇట్టి పారమార్థికజగత్తీశ్వరునిలో నిహితమై యున్నది. అది నిత్యసిద్ధమైనది. ఇది ప్రళయకాలమందలి జేతనాచేతనముల స్థితి యని భ్రమింపరాదు. జగద్దేహముగాక, యీశ్వరునికి నూక్ష్యతమమైన దివ్యదేహ మున్నది. దీనితో నాతఁడనేక రూపముల ధరించి, లో నాకఁడయ్యు ననేకత్వమును బ్రదర్శించును. ఇది నిత్య విభూతి యనఁబడును. కాని యీశ్వరుని మూలరూప మిదియుఁ గాదు.

రామానుజుఁడు తన పరమార్థతత్వమును శ్రుతి ప్రమాణములచే నమర్చించును. బ్రహ్మము పకల కల్యాణ పరిపూర్ణుఁడని వేదము అర్థమిందును. “నత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ” యని ఉపనిషత్తు చెప్పుచున్నది. ఈ విశేషణము లన్నియు నాతే పరమాత్మకుఁ జెందును. బ్రహ్మము నిర్వికారపరిపూర్ణమనియు నాతనిచిచ్చక్రియవృండునునన్నిగిల్లదనియు ముక్తజీవుల జ్ఞానముకొంతకాలమునంతుచిత మైయుండెననియుఁ జెప్పఁబడెను. బ్రహ్మ మనంతము; ఏలన, దానికి దేశకాల ద్రవ్యోపాధి పరిమితు లేవియు లేవు; మతయు స్వభావముచే నితర వస్తువు లన్నిటికి విలక్షణ మైనది. అనంతత్వము బ్రహ్మము యొక్క గుణస్వభావములకు విశేషణము; జీవుఁనిత్యము¹ లని చెప్పఁబడెనేకాని యీ లక్షణములు లేవు. అతఁడు మొదట నొక్కఁడే. విలసి నప్పు డింకొక్కఁడు లేఁడు: బ్రహ్మమున తెట్టిగుణములును జెప్పని శ్రుతు లున్నవని రామానుజుఁడంగీకరించును గాని, పరిచ్ఛిన్న గుణ రాహిత్యమే దాని కర్థమని వాదించును. బ్రహ్మ స్వరూపము జ్ఞానాతీత మనఁగాఁ బరిచ్ఛిన్న మన శక్తి కందని యనంత కల్యాణ గుణము లాతని కున్నవని యాతఁడు భావించును. నానాత్వమును నిషేధించు శ్రుతివాక్యముల కాతఁడు బ్రహ్మమునకు వేరై వస్తువులాలేవని యర్థముచెప్పును. పరమాత్మ సర్వాత్మస్వరూపము కావై యున్నది సిద్ధిగాంచినవ్యక్తి “అవ్యమేద్దియుఁ

1) దేశకాలవస్తు పరిచ్ఛేద రహితం ..నక లేకరవివస్తువిభాతీయం.) (1,2,1.

జూడఁడు, వివఁడు, తెలియఁడ"ని యుపనిషత్తులు పొషించును. భక్తుఁడు దివ్యానందమయమైన బ్రహ్మనుభూతి జొందినప్పుడు, పరమస్తువులును బ్రహ్మ స్వరూపమునందును, బ్రహ్మవిభూతియందును నేకమైయున్న కారణములే బ్రహ్మమునకు నేనగా వేసినిఁ జూడఁదని రామానుజుఁ డర్థము చెప్పినాఁడు¹ సుప్రసిద్ధమగు తత్త్వమసి మహావాక్యమునకు రామానుజుఁ డిట్లే యర్థము చెప్పినాఁడు. "తత్త్వమసి" యన్నప్పుడు, జీవబ్రహ్మ విశిష్ట అక్షణములను విడిచిపెట్టి, రెంటి కభేదము చెప్పఁబడె నని కంఠరుఁడు భావించును. "అతఁడా దేవదత్తుఁ డ"ను వాక్యములో విషయము దేవదత్తునికే చెందును. 'ఈ' 'అ' యను భావము తొలఁగినఁ గాని, 'న' కును 'ప' కును సమావేశమై మెప్పుడును స్థాపించఁబడదు. అంతవఱకు వాక్యార్థ ముక్కవీరుద్ధమేయగును. అందుచే, "తత్త్వమసి" యను వాక్యార్థ మేమనఁగా నవిద్యావశమున మనకుఁ దోచిన భేదములు నశించఁగా జీవాత్మయు బ్రహ్మయు నొక్కటే యని నిశ్చయము. దీనికి వ్యతిరేకముగా రామానుజుఁడు వాదించి ప్రతినిర్ణయము రెండు భిన్న వస్తువులనే చెప్పునని వల్కిచు. జీవ బ్రహ్మములు రెండును సామానాధికరణ్య సంబంధములోఁ జెప్పఁబడినపుడు² రెంటికి భేదమున్నదనియే భావము. ఈ రెండు నొకేవస్తువుయొక్క భిన్నార్థములు. ఈ రెండర్థములోకి వస్తువులో నుండనిచో వాక్యార్థ మనర్థమగును. అందువలన "తత్త్వమసి" వాక్యములో నిగూఢార్థమున్నది. జీవులు బ్రహ్మమందిమిడియున్న సముచ్చయ స్వభావము బ్రహ్మమున కున్నది,³ జీవ బ్రహ్మలు, విశేషణ విశేషములుగాను, ఆత్మదేహములుగాను సంబంధమును గలిగియున్నవి.⁴ రెంటికి భేదము లేకున్నచో నొకటి రెండవదని మనము చెప్పఁజాలము. యోగసిద్ధిబొందిన జీవాత్మ, పరమాత్మతోఁ బాదాత్మ్యమునొంది, తన్నుఁ బూజింపుమని చెప్పిన ప్రతివాక్యము

1) 1.3,7.

2) సమానం ఏకం, అధికరణం — విశేషభావం అధారభూతం విశేష్యమ్.

3) మఱియుఁబాడు: 2.1 23.

4) జీవపరమాత్మతోఁ గలిపాత్మకమైన పాదాత్మ్యం న విరుద్ధమ్. చ. వేదార్థ సంగ్రహము పుటలు 32, 35, 44, 110

లున్నవి. "నమ్ము ధ్యానింపు" మని యింద్రుడును "నేనే మనువును నేను కూర్మకాండవని" వాసుదేవుడును చెప్పిరి. ఈ వాక్యములు బ్రహ్మ సర్వాంతరాత్మత్వమును దెల్పువని రామానుజుఁ డర్థముచెప్పును.¹ అనంతబ్రహ్మ మన్నితీయందున్నది గావున, తీవునియందు నుండును; అందుచే మనమును ప్రహ్లాదునివలె "బ్రహ్మము 'నేను' గా నున్నది. అన్నియు నానుండిఁబనించును; అన్నియునేనే; నాలో నన్నియునున్నవ"ని చెప్పవచ్చును.² ప్రత్యక్షముగనో, పరోక్షముగనో వదములన్నియు బ్రహ్మమునకే వర్తించును.³

వైష్ణవ దైవతత్వమున శాధారములు కేదాగమపురాణములు, ప్రణంధము, వేదములు, బ్రహ్మము స్వస్వరూపమును సంతర్కామిత్యమును తెల్పును. పాంచరాత్రాగమములు. పూజాసిద్ధాంతము సంగీకరించును. రామకృష్ణా ద్యనతార పూజను ఐరాణములు చెప్పును. దక్షిణ భారత దేవాలయములలోని దైవవిగ్రహముల మధ్యే శిలీ, చెప్పిన భక్తిస్తోత్రములే ప్రణంధవాక్యములు. విష్ణువైస బ్రహ్మముయొక్క స్వరూపము వంశాత్మకము. విగ్రహాదికము లర్చారూపములు; భిక్షవము లనతారములు; సంకర్షణ వాసుదేవ ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధ రూపములు శకుర్యూహములు; వాసుదేవుని కూర్మరూపము సంతర్కామిత్యము. ఉద్ధవత్వదేహముతో వైకుంఠమున⁴ నివసించు వారాయణుఁడే పరస్వరూపమని కొన్నిచోలఁ జెప్పఁబడెను. భగవానుడు తన యసంత పరిపూర్ణతచే దనవిభూతి రూపముల కతీతుఁడు. దేవుని పరిపూర్ణ వ్యక్తిత్వములో సృష్టిలీలారూపము లంశామాత్రములే. దేవుని స్వతంత్ర స్వరూపము నేలుగాఱున్నది. ఆ రూపములో భక్తులకు బంధుత్వావకాశమున్నది. వైకుంఠములో వాతఁడు లక్ష్మీసమేతుడై శేషకాయనమున నుండును. లక్ష్మీయనఁగా విష్ణువుయొక్క పృథనకత్తిస్వరూపము; కాని

1) 1,1,31

2) విష్ణుపురాణము 1,19,85. పర్యగత్యా దవంతవ్యస ఏవాహ మదస్థితః తత్తత్పర్య మహం నిర్వం మయి నిర్వం వవాహనే

3) వేదార్థసంగ్రహము పు. 30.

4) పరబ్రహ్మ పరవాసుదేవాది వాచ్యోపాధాయః (యతీంద్ర మతదీపిక)

యర్వాదీనవైష్ణవ మతములో నామె జగజ్జననియై, కొన్నిసమయములలో దుర్బల దీనవంరక్షణకై భర్తను ప్రోత్సహించునదిగా వర్ణించబడినది. ఆమె వరమేశ్వరునితో నిత్యైక్యమందినకత్తి. ఆయన ధర్మమూర్తియైనచో లక్ష్మి దాక్షిణ్యమూర్తి. రెండు నీళ్ళరునిలో నేకత్వము నందినవి. విష్ణుకత్తియైన లక్ష్మికి రెండురూపములున్నవి. క్రియారూపమునగా నిగ్రహించి నడపు కత్తి; భూతిరూప మనగాఁ బరిభ్రామనియతి. ఈ రెండును వైతన్య జ్ఞాత్మకములై, జగత్తునకు మూలోపాదావతారకత్యసామర్థ్యమును విష్ణువున కిచ్చును. వరమేశ్వరున కాలు వరి పూర్ణగుణములున్నవి. జ్ఞానము, కత్తి, బలము, అధిపత్యము, వీర్యము, వ్రతాశము,¹ ఉత్తమ దైవమూర్తియగు వాసుదేవుఁ డీ వర్ణనలపరిపూర్ణుడు. పూహవతుష్టయములో మిగిలినమూఁడును రెండు లక్షణములనే కలిగియుండును. భక్తులకొఱకు గాఢజ్యమువహించి యీ పూహములోని వివిధరూపముల నీశ్వరుఁడు ధరించునని రామానుజుఁడు చెప్పినాఁడు. పూహములోని మిగిలిన మువ్వురును సంకర్షణుఁడు జీవాధిపతియు, వ్రద్దుమ్ముఁడు మానసాధిపతియు, ననిరుద్ధుఁ డహంకారాధిపతియునై యున్నారు.² విష్ణునవతారములే విభవరూపములు. రామానుజుఁడు తన గీతాభాష్యారంభమున నిట్లు వ్రాసివాఁడు; “వరమేశ్వరుఁ డనంతకారుణ్యవతుడై, తన మూలసహజ దైవసంపద కైట్టిలోపమును గలుగకుండ పనేకరూపములు ధరించి, యనేకవర్యాయములవతరించెను... భూభారమును దొలఁగించుటకొకటి కాక, ప్రాకృతపురుషులమైన మనకుఁగూడ నమగ్రహము చూపుటకును, నల్పాధిక భేదము లేకుండ, వందఱుకు నయనోత్పవ మొనర్చి దివ్యానందము కూర్చుట కద్యుతకృత్యముల నెన్నిటివో చేయుటకు వాతఁ డవతరించెను.” రామానుజుని దేవుఁడు నిర్గుణుడై, యూర్థ్వమున నెవలనుండియో నిర్దిష్టుడైనవల మపేక్షించు వాఁడుగాఁడు; అతఁడు మనలోఁగలిసి, మన సుఖదుఃఖములలో భాగస్వామియై, మన నక్కర్మానుష్ఠానమునకుఁ దోడ్పడి, జగత్పంరక్షణ కార్యభారమును వహించును. అవతారము

1) మతయజ్ఞాదు, విష్ణువు 6,5,49.

2) రా. భ. 2,2,40.

లవంగాఁ బరమేశ్వరుఁ డప్రాకృతస్థితిమండి ప్రాకృత క్రమములోనికి వచ్చుటయే. ఈ యవతారములు ముఖ్యకారణభేదములచే ద్వివిధములు విష్ణుపు వ్యయముగాఁ బ్రకృతిలోఁ జోత్యము కలుగఁజేసికొన్నపు డది ముఖ్యవతారము; గొఱము లావేశవతారములు, ప్రజలు ముఖ్యవతారములను ముక్తి కొఱకును, అవేశవతారముల నైశ్వర్య బలాదుల కొఱకు వర్పింతురు. భగవంతుఁడు కాస్తోక్తముగాఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడిన విగ్రహములలో నుండును. విగ్రహములలో తాను బ్రపేశించియుండుట శిష్యుఁ డెంత బాధపడుటకంగీకరించునో అర్థవంతక గ్రంథము వర్ణించినది. ¹ ఈశ్వరుఁ డంతర్యామియై, నర్వచిపులలో నుండి, సుర్గ నరకములకు వానితోఁ బయనించును. నీలమేఘసుధ్యమున మెఱపుతీగవలె వరమేశ్వరుఁడు మానవునిలో నుండును. ² అంతర్యామియగు దేవుఁడే శ్రేష్ఠతముఁడు. ³

12 - జీవాత్మ

రామానుజుని వరబ్రహ్మతత్వము విశిష్టమైనది. జీవులు, తమ నర్వస్యము నా వరబ్రహ్మము నుండియే గాంచినను, స్వేచ్ఛాక్రియా లక్షణములను నహజముగాఁ గల్గియుండుటచే నవి పృథగ్వ్యక్తులనఁ దగును. అద్వితీయమగు వరబ్రహ్మయొక్క భ్రమారూపములే వ్యక్తులను వారి వాదమును రామానుజుఁడు తఠినముగా నిరసించెను. వరబ్రహ్మింక మైనను, జీవాత్మ యథార్థము, నశస్యము, నిత్యము, బుద్ధిజ్ఞానసహితము, నిరవయవము, నిర్వికారము, నగోచరము, నణుస్వరూపమునై నది. ⁴ అది దేహేంద్రియ ప్రాణబుద్ధులకు పేజై నది.

1) “నర్వజ్ఞానయ్యో నజ్ఞా నివలెను; అత్యయ్యో నివాత్మవలెను, నర్వాచివలె యయ్యో మానవుల వలెనై నట్లును, నర్వశక్తి ననునివలెయ్యో నళక్తునివలెను, నాత్మ కాముడయ్యో గోరికలన్న జానివలెను, నర్వరక్షితుడయ్యో దీనునివలెను, యాచూని యయ్యో సేవకుని వలెను, నగోచరుడయ్యో గోచరుని వలెను, అగ్రాహ్యుడయ్యో గ్రాహ్యునివలెను జానట్లును.”

2) నీలకోయల సుధ్యప్రావియ్యైశేవతాస్యరా (వేదార్థసంగ్రహము)

3) బోల్సు: పాండరాత్రి రహస్యము పూర్వపూర్వోద్ధితపాత్రి విశేషాక్షిణంబౌడు.
 4) త్రోతర మాత్రీవాం ఉపావ్యైకృతో భవేత్. ఈ. నర్వదర్శన సంగ్రహము 4.

4) 2,2,19-72; 2,3,18. యశింద్రమణిపిక, 8.

అది జ్ఞాత, కర్తయు, భోక్తయునై యున్నది. మానవునిలో నది జ్ఞాతదేహమునకును, ప్రాణమునకును, వంశకర్మేంద్రియములకును మనస్సునకు నందియున్నది. ప్రాణము నింద్రియములవలె మనకరణ మాత్రమే.¹ అంతరంగావస్థలను; నింద్రియసాహాయ్యమున బాహ్య విషయజ్ఞానమును మన స్సొత్త కండించును. మనస్సునకు మూడు వృత్తులున్నవి. అధ్యవసాయము అనగా నిశ్చయము; ఆభిమానము; చింత.² అణురూప మగు జీవాత్మ హృత్పద్మమందుండును. ముష్టుప్రకారమున నది హృదయమందును బరమాత్మ సంవర్ణముగలిగి యుండును.³ నిద్ర జీవావిద్యున్నతకు భంగము కాదు. ఏలన, నది చిన్న వ్యాపారము, స్పృతి, త్రుతివాక్యములు, ధర్మోపదేశములు దీనిని సమర్థించుచున్నవి.⁴ దీన కళిక చిన్నదయ్యుం దన కాంతిచే వ్యాప్తి సంకోచములు గలిగి యనేక వస్తువులను బ్రకాశింపజేయుచున్నది, జీవ మణుప్రమాణమయ్యు, వ్యాప్తిసంకోచ శక్తులచే, దేహములో నన్నిస్థలములలోని సుఖదుఃఖములను గ్రహించును.⁵ దేశ కాలములలో సుదూరవస్తువులను నది గ్రహింపఁగలదు. జీవుల జ్ఞానము, దేవునిజ్ఞానము వలెనే నిత్యము, స్వయంబోషకము, సర్వవ్యాప్తము, యంత్రమునైనది. కాని పూర్వకర్మాదిబోషములచే నది తాత్కాలికముగా నంకురితమైనది.⁶ సుఖదుఃఖ సరిత్రాగమువలన జీవులనేకములని స్పష్టము. మోక్షసిద్ధివలన జీవులు ప్రకృతిబద్ధములు; అశ్వకున కశ్యమువలె జీవులకుఁ బ్రకృతి వాసనము వందిది. దేహబంధము, సశ్వరమగు నీ మట్టి

1 2,4,10.

2) ఈ వృత్తుల వివరములని రావివే బుద్ధి, అహంకారము, చిత్తము నందును.

3) 3,2,9.

4) 3,2,7.

5) 2,3,24,26

6) ఈశ్వర స్థితి జీవావాసన, విశ్వం జ్ఞానం స్వలిప్త సర్వవిషయం ప్రమాత్మకం యే తత్త్వర్మాది బోషవత్ సంబంధవిషయం (వేదాంతదేశికులు పేర్కొనబడిన)

7) 2,1,15

పాత్రతో సంబంధము జీవు నిశ్వర బాంధవ్యమును గుర్తించుకొండఁ జేయును. జన్మమరణాదులున్నను జీవాత్మకు ముఖ్యలక్షణములలో మార్పుండదు. చేతన వ్రవంపములో భవేకవర్ణాయములు పుట్టిపోవు చుండును; కాని తన పహజ లక్షణమును గోల్పోవదు. వ్రవళయకాలము నందు జీవుల విశిష్టరూపములు పోవుచుగాని, జీవు లవినాశములై యుండును. వానికీ ఖార్య జన్మల కర్మఫలము పోదు. అందుచే ఋషస్సృష్టి కాలమున వాని కర్మల ననుసరించి, యవి తిరిగి సంసారము లోనికి నెట్లుఁబడును. దేహసంబంధ ముండుటవలనను, లేకుండుటవలనను కలుగు జ్ఞానవృద్ధిక్షీణతలే జన్మమరణములు; మోక్షము వచ్చువఱకు జీవులకు దేహసంబంధము తప్పదు. వ్రవళయవేళమాత్రము వామరూప భేదము తెలియుట కవకాశములేని మాక్ష్యదేహము లుండును.¹ జీవులకుఁ ఖార్యజన్మ జ్ఞానముండదు; విలన, స్మరణశక్తి యీ దేహమునకు మాత్రమే సంబంధించినది.

జీవుని ముఖ్యలక్షణము “అహంబుద్ధి.” అది జీవుని నశించు విశేషణమేకాదు; అది జీవుని గర్భస్థమైయున్న ముఖ్యలక్షణము. అట్లుకానిచో, ముత్రిప్రయత్నము వ్యర్థమగును. బంధమోక్షావస్థలు రెండియుండును జీవాత్మ జ్ఞాతృత్వ లక్షణ మవిద్విన్నమై యుండును. జీవుఁడు వ్రవృత్తి గల కర్తయునై యున్నాఁడు. కర్మలు జీవునికిఁ జెందుటచేతనే జీవుఁడు ఫలితముల ననుభవించుట జరుగుచున్నది. జీవికీ గ్రియాసామర్థ్య మున్నంత మాత్రమున నెల్లప్పుడు వ్రవృత్తిలో నుండ నవసరములేదు. కర్మవశమున జీవులకు దేహసంబంధ మున్నంత కాలము, వానికర్మలు వ్యతంత్రములు గావు. దేహ బంధములు తొలగి మోక్షము వచ్చిన వెనుక, వానికి వంకల్పమాత్రముచేఁ గోర్కలు సిద్ధించును. ముఖ్య లక్షణములలో భేదముండుటచే జీవుఁడు దేవుఁడు గాఁడు. జీవము బ్రహ్మాంశమే. వరబ్రహ్మ మవిభాజ్యము.² కావున, సంపాదక భాగము వేరై జీవాత్మయయ్యె ననుటకు వీలులేదు, కాని యది వరబ్రహ్మాంశకర్గ

1) 3,2,5.

2) 2,3,42.

తమై యున్నది. శివులు బ్రహ్మముయొక్క విశేషరూపము అని రామానుజుడు చెప్పినాడు. ¹ అవి బ్రహ్మమునకు నేతై యుండఁజాలవు గావున బ్రహ్మమునకుఁ గార్యము అనవచ్చును గాని, అకాకారుల వలె సుదృఢమందిన కార్యములుగావు. శివముఖ్యలక్షణ మెన్నఁడును మాఱదు. శివీకఁ గలుగు భిన్నదశా వరివర్తనములు జ్ఞానవృద్ధి క్షీణతలచేఁ గలిగినవిమాత్రమే. ఉత్పత్తియైన యాకాకారులకు ముఖ్యస్వభావమే మార్పు నొందును. ² శివాత్మకుఁగల తాదానుభవాది లక్షణము లీశ్వరునకు లేవు. జడవదార్థములకువలె ముఖ్యలక్షణములలో మార్పుగాని, చేతనములకుఁ గల వృద్ధి క్షీణతలు గాని లేనివాఁ డీశ్వరుఁ డొక్కఁడే.

కర్మ వ్రవృత్తికి శివాత్మ వ్యవయత్తు మొక్కటి వాలదు గాని, శివాత్మాంతర్గతమైన పరమాత్మాస్థిత్యముచే శివుని ప్యేచ్ఛా వ్రవృత్తి కాటంకము గాదు. కాని పరమాత్మ వహకార మననరము. ³ తన భావిదశా నిర్మాణమునకు శివుని స్వతంత్రత ముగ్గడించినను, సత్పురుషుఁడు వ్రవృత్తి నియమముల వతిక్రమింపఁగలఁ డని హెచ్చించినను, కర్మతోడను జడవదార్థముతోడను నెట్టి బంధమును లేక, సంపూర్ణ స్వతంత్ర ధర్మమూర్తి యీశ్వరుఁ డొక్కఁడే యని రామానుజుడు పలికినాడు. ⁴ పరమేశ్వరుని శేషియందురు. శివేశ్వరసంబంధము శేషి శేషభావము. శేషిత్య మనఁగా శివునివిషయములో లీశ్వరునికే గల నమగ్ర శక్తి. ⁵

1) “శివోఽని మాత్యలో సంతానాశ్రయః పల్లవః, అగ్ని సూర్యాదులనుండి వ్యాపించుకాంతి తరంగమైవత్తే; లేక గోఽక్షాదికముల సామాన్య లక్షణములవలెను, నీహనీల వర్ణములవలెను నవి తవ్వలములైన కిరీటము; లేక దేహము దేహికంకా మాత్రమైవట్లును, అంశమనగా నేకదేశ మాత్రము; యగ్రవస్తు విశేషమును వంటిది; విశేషణ విశేషములు పూర్ణవస్తు అనంత సంబంధమును గలిగి యున్నను, వానికి ముఖ్య లక్షణ లేద నుండుటఁ జూచుచున్నాము.” (2,3,45)

2) స్వరూపిన్యకా భావంకతా, 2,3,18.

3) 2,3,41.

4) 1,1,21.

5) బోధ్యు: లోపినీర్ధాంతము: కా లీశ్వరుని స్వభావబోధకత్వక వ్యభావము నుండియే తన స్వరూపమును గాంచినను, వాత్మ తన యేకత్వమును, కా లీశ్వరునుండి వేరుపడ వ్యక్తిత్వము గలిగి, యితర వ్యక్తులనుండి భిన్నమనియు వెలఁగును.

మానవ స్వాతంత్ర్యము, పరమేశ్వర ప్రభుత్వమును గూర్చిన నమస్కరింపు రామానుజానితత్వములో వధిక ప్రాముఖ్యమియగుటచేను; ఏలన రామానుజుడు రెండిని నమర్చింపఁ జూచినాడు. జీవాత్ములు తమ ప్రవృత్తికిఁ బూర్తిగా దేవునిపై వాధారపడును. మంచిచెడ్డల నీశ్వరుఁడే నిర్ణయించి జీవులకు దేహములిచ్చి వాని నుపయోగించు సామర్థ్య మిచ్చెను. కాని జీవులబంధమోక్షములకుఁ బరమేశ్వరుఁడే పారమార్థికముగాఁ గారణము. అయినను లోకములోనున్న అనంత దుఃఖయాతనల నీశ్వరుఁడు వాధ్యుఁడు గాడు. మంచిచెడ్డల వివేకముగల మానవుఁడే దానికి వాధ్యుఁడు. మానవుని యిచ్చ దేవునిపరిపూర్ణతకు లోపముగాఁజూపఱును. స్వతంత్రత్వగల జీవులు దేవుని నంకల్పమునకు వ్యతిరేకముగాఁ బ్రవర్తించవచ్చును. కర్మసూత్రమునకనుగుణముగాఁ దానువర్తించవలసినవచ్చుటలే దేవుఁడు పరిపూర్ణుఁడు గాఁజాలఁడు, మానవుల కర్మ అన్నిటికి మూలములో నీశ్వరుఁడే కారణమని రామానుజుఁడీశమస్యనుండి తప్పించుకొనెను. ఇది దోషముకా దేలన, నీశ్వరుఁడు కొన్నినియమముల ననుసరించి ప్రవర్తించును. ఇది యాతనిస్వభావము. ఈశ్వరుఁడు తన నియమరహితములైన విశ్వంఖలభావముల ననుసరించి, జీవిచే నదనక్కర్మలు చేయించుటలేదు; కర్మసూత్రము ననుసరించి వర్తించుటచే దన నియతస్వభావమును జూపుచున్నాఁడు. కర్మసూత్ర మిశ్వరాధీనముగానిదై నటో నీశ్వరుని పరిపూర్ణతకు లోటు వచ్చును. కర్మసూత్రమును విసర్జింపనిదే యాత్మరుని స్వాతంత్ర్యమును గాపాడలేమనిచెప్పు విమర్శకుఁడు హిందువుల నీశ్వరునిగూర్చిన భావ మెట్టిదో యెఱుంగఁడు. కర్మసూత్ర మిశ్వరేచ్ఛారూపమే కర్మాధ్యక్షుఁడై కర్మపద్ధతి నీశ్వరుఁడే స్థాపించినాఁడు. కర్మనియతి యాత్మరస్వభావ రూపమే యగుటచే ధర్మవరులను బహుకరించి, దుర్మార్గుల నాతఁడే శిక్షించుచున్నాఁడని చెప్పవచ్చును. ¹ కర్మసూత్రము దేవునిపై వాధారపడక స్వతంత్రమైనదికాదని నిరూపించు నిమిత్తమే కర్మసూత్రమును భగ్గు మొనర్చు సామర్థ్య మాతనికున్నను నాతఁడట్లుచేయుట తిప్పగింపఁ

దని కొన్నిచేతలఁ జెప్పఁబడెను.¹ తనధార్మికీభావనరావమగు కర్మ శాసనమును లోకమునఁ బ్రవర్తించఁజేయు ప్రతనిష్ఠఁడై, తనకుఁ దొలఁగించసాధ్యమైనను వధర్మముండుట కంగీకరించెను. మానవుని ప్రవృత్తికిఁ జోరక మగు నిద్రాయత్నముల నంతర్యామియగు నీశ్వరుఁ డంగీకరించును.² న్యునియమోక్షంఘనముచేఁ బ్రవంచ తక్రములోఁ గల్గింపు కలిగించ నాతఁ డివ్వగింపఁడు. ఈశ్వరుఁ డంతర్యామి యయ్యు ననవసర వ్యాపారములలోనికిఁ జొరఁడు.

జీవులు త్రివిధములు. నిత్యజీవులు! ప్రకృతి కర్మవిరహితులై వైకుంఠమున నానంద మమభవించుచుందురు; ముక్తజీవులు! ధర్మ కర్మ జ్ఞానములచే బంధవిచ్ఛేదము చేసికొనినవారు. బద్ధజీవులు! అవిద్యా వశమై స్వార్థపరులై సంసారసాగర ముగ్గులగువారు.³ జీవాత్మ ఉత్తమ స్థితికిఁ జొవచ్చును లేదా అధమ స్థితిలోఁబడి, దీహినిమాన మధికమై, బుద్ధి నశించి, తేజలాహరనిద్రాదికము మాత్రమే తెలిసిన పశుత్వము

1) లోకాదాభ్యుఁ దీక్షణచ్చెను. “స్వరావ విత్యత్వములకుఁ దనపై వారసదీ జీవుం కబ్బిదికిఁ గర్మవాస మేకకాలమందే గావించి ముక్తి వీయఁట సామర్థ్య మీశ్వరున జన్మము, శాస్త్రవిద్యాపనుగు కర్మమాత్రములకు జీవులను బద్ధుల నొనర్చుటకుఁ గారణ మాతని స్వేచ్ఛావీర్యావోదకాంక్షయే” యశేష్యుఁడగు కర్మశాస్త్ర సకలార్థ నోత్తిప యుగినదేవ ముక్తాన్ కర్తుం నమర్తేత్సేదన, స్వాధీనస్వయావస్థికాగ్నినాశనః కర్మవాదేశ్యుఁడౌ దూరీకృత్యశాస్త్రమర్యాదయౌ కావంగీకర్యామిత్థం స్థితిలావస్థేష్యయైన (శ్రీత్వరియము పు. 108) ఈశ్వరుఁడు ప్రతమ కాలము. కర్మద్వీపియకాలము “పరమేశ్వరుఁడు స్వమాహాత్మ్యముగఁగ లీలాప్రవృత్తియందుఁ బ్రవేశించి, కర్మకు ధర్మకర్మ రూపముల నేర్పఁబరి, తత్కర్మలోఁ బాల్గొనుటకు జీవులకు దేహేంద్రియాదు రిద్వి, బాని నియమించు క్తిసోపాన, యంతర్యామియై బానిలోఁ బ్రవేశించియింపెను... ఈశ్వరప్రకృతివై యిట్టి శక్తులనుగాంచి జీవులు పృథ్వీగాఁ బాద్యా పుణ్యకర్మలచేయి మొదలిపెను.....సత్కర్మవిరతుఁడై వనాదు తన శాసనానుగుణముగా వర్తించువాఁ డని యీశ్వరుఁడు బానికి ధర్మపరాధానత్వమును, వైశ్వర్య ము మోక్షములను నిర్ణయించి, తన శాసనములకు నిర్లభ్యముగా నడచుకొనువాని కనుగుణ శిక్షణలోనఁగనను” (2,2,3).

2) 2, 8, 41

3) యౌ రహస్యశ్రయి పారము, 4. విరక్త సంపారబద్ధులు కొందఁ యుండురని నమ్మ విశ్వాద్యైక్యము గలదు. యౌ శక్త్యనుక్తకలాపము 2,27-28.

ప్రాపించనగును. ¹ సంసారగతులై న జీవులు నాలుగు విధములు: దేవ మనుష్య వశుస్తావరములు. జీవులన్నియు భేదములేని వయ్యును భిన్న దేహ సంబంధములచే భేదములు చూపట్టును. జీవుల వర్ణభేదములు గూడ దేహభేదముల వలననే తటస్థించును. నహజముగా జీవులు దేవతలును గావు, మనుష్యులునుగావు, బ్రాహ్మణులునుగావు, శూద్రులును గావు. సంసారగత జీవులు భోగమోక్షాపేక్షచే ద్వివిధములుగా నుండును. మోక్ష కాలమువఱకుఁ బూర్వకర్మ ఫలానుభవమువలె జీవులు జన్మించుచుండ వలెను. జీవుఁడింకొక దేహమును ధరించునపుడు భూత తన్మాత్రలచే ² నావరింపఁబడి యుండును. అవియే జీవప్రాణాధారము. ³ బంధమున్నంత వఱకు నూక్షుదేహ ముండును. ⁴. ముక్తులు దేవయానమునను, నశ్చరు ఘలు పితృయానమునను బోవుదురు. దుర్మార్గులు పండ్రలోకమునకుఁ బోక, వెంటనే యీ లోకముననే పుట్టుదురు. జీవుల కూర్వ్యగతి చూపువారు పరమేశ్వర ప్రతినిధులు ⁵. జీవులు దైవప్రకృతిలో భాగస్వాములై నచో వారి దొకప్పుడు శుద్ధమోక్షములు గల దైవ ప్రకృతియై యుండవలెను. అట్టి దైవ లక్షణములను జీవు లేల కోల్పోయి కర్మవశము లయ్యెను : కర్మ జీవుల నెట్లు స్వాధీనమొనర్చుకొనెనో హేతువుగాని, శాస్త్రముగాని మనకుఁ తెప్పఁజాలదు. ఏలన జగత్పరిణామ మనాది యైనది.

13 - జడవదార్థము

ప్రకృతి, కాలము, శుద్ధ తత్త్వము-మూఁడు సచేతన ద్రవ్యములు. అవి భోగ్యములు, నవికారములు, మానవలక్ష్యముల కుదాసీనములు. ⁶

1) 1,1,4.

2) 7,1,1.

3) 3,1,3.

4) 4,2,6.

5) 4,3,4.

6) సర్వదర్శనసంగ్రహము 4.

వ్రతకృత్యస్తిత్వము వ్రత్యజ్ఞానుమాన విషయము గాదు. ¹ త్రుతి వ్రమాణముచే నది యంగీకరింపఁ బడినది. వృష్టిరంభవేళ సత్త్వరజ వ్రమోగుణము లందుదయించును. వ్రతయశాలమున వదార్థము మిక్కిలి సూక్ష్మరూపమున, నామరూపభేదములేకయుండి తమస్సని పిలువఁబడును. జడవదార్థ ముజమే; దాని రూపములు వచ్చి పోవుచుండును.

సృష్టి కాలమునఁ దమస్సునుండి మహత్తును, మహత్తునుండి యహంకారమును లేక భూతాదియు నుదయించును. సాత్త్వికాహంకారము నుండి యేకాదశేంద్రియములును, తామసాహంకారమునుండి పంచతన్మాత్రలును జనించును; రాజసాహంకార మీరెండి పరిణామమున నహంకరించును. ² అహంకారము నుండి సూక్ష్మభూత మగు శబ్దము వచ్చును; తరువాత నాకాశము వచ్చును. ఆకాశము నుండి సూక్ష్మభూత మగు స్పర్శయుఁ, ధ్రువాత వాయువు, నిర్జలై యితరభూతములును ఉద్భవించెను. శబ్దస్పర్శరూపములచేఁ గ్రమముగా నాకాశవాయూదులను గ్రహించుము. శబ్ద మర్చిభూతములలో నున్నది. స్పర్శాజ్ఞానము మూఁడు విధములు. ఉత్తశీత నమశీతోష్ణములు. వేడిమి వలన మార్పులనొందు పంచవర్ణములు గలవు. ఆకాశమునకు వేలుగా నెట్టిదేశమును విశిష్టాద్వైతు లంగీకరింపరు. సూర్యుఁ డుదయించు వైపు తూర్పునియు, నస్తమించు వైపు పశ్చిమ మనియు గుర్తుపెట్టుకొని, వీనినుండి దూరసామీప్య పరిగణనము చేయుచుండుము. ³ ప్రాణ మనఁగా బింద్రియములని పౌర్వపదరాదు. అది వాయువుయొక్క అవస్థా విశేషము. ⁴ సాంఖ్యులవలెఁ గాక, వ్రతకృతి కీశ్వరుఁడే కారకుఁడు, నియంతయు నని విశిష్టాద్వైతులు చెప్పుదురు. ⁵

1) శత్త్వమతాశ్చరామ 1,11.

2) సర్వార్థసిద్ధి 1,11.

3) శత్త్వమతాశ్చరామ 1, 48.

4) " 1,53-54.

5) సర్వార్థసిద్ధి 1,16.

కాలమున కొక ప్రత్యేక స్థానము నిచ్చిరి. అది నర్వాస్త్రీశ్వరూపము. ¹ అది వ్రత్యక్ష విషయము. దినమాసాది భేదములు కాల సంబంధములపై నాధారపడునవే. ²

సత్త్వరజస్తమోగుణములు మూఁడును బ్రకృతి కున్నవి. కాని కుద్ధ సత్త్వమునకు సత్త్వగుణ మొక్కటి యున్నది. అది దేవుని నిత్య విభూతిలోని ద్రవ్యరూపము. అది లోనున్న రూపము నాచ్ఛాదించదు. ప్రకృతి సౌహృద్యమున నిశ్వరుఁడు లీలావిభూతిగా నొక విశ్వకర్తని బ్రదర్శించును. నిత్య విభూతిరూపమున కుద్ధసత్త్వ సౌహృద్యముచే లోకాతీతకర్తని గలిగి యుండును.

ఈ యంతేతద్రవ్యము లన్నియు నిత్యరేచ్ఛానుగుణములై పర్తిం చును. ³ అవి తమంతకుఁ దాము నుంచివియును గాదు, చెడ్డవియును గాదు; జీవుల కర్మల ననుసరించి నుఖ దుఃఖముల నిచ్చును. ఈశ్వరుఁడే వాని ప్రవర్తనమును నిర్ణయించును; “ఏలన, వస్తువు లిచ్చు ఫలితములు వాని స్వభావము పై ననే యాధారపడియున్న యెడల, వర్ణవస్తువులు వర్ణకాలములందు నందఱకు నుఖమునో దుఃఖమునో యిచ్చుచుండవలెను. కాని యట్లు జరుగుటలేదు.” “వ్యతంత్ర మగు పరబ్రహ్మమునకు నీద్రవ్య సంబంధము లీలావినోదము; అతఁడు వానిని తన స్వాధీనములో మంచుకొని పెక్కు రీతుల నడపుచుండును.” ⁴ అవిద్యా కర్మ బంధములనుండి విముక్తుఁడై తన వానికి లోక మానంద మయమై తోఁడును. జీవజడ వదార్థములు రెండును దేవుని శరీరము లేక విశేషణములే కాని, దేవుఁడు జీవులతోఁ బ్రత్యక్షముగను, జడవదార్థముతోఁ జిరోక్తిముగను సంబంధమును గలిగి యుండును. అచేతనములు చేతనముల వశమై యుండును. జడవదార్థ మధికముగాను

1) తత్త్వత్రయము ననుసరించి కాలము తత్త్వభావ్యము.

2) ఉపాదితేదము (తత్త్వముకొకలావము 1, 89).

3) 2, 2, 2.

4) 3, 2, 12.

బార్హముగాను దేవునిపై వాదారవడును. శీవులకుఁ గొంత స్వేచ్ఛయున్నది. శీవు లీశ్వర సొన్నిధ్యము నొంది జనన మరణాదుల నతిక్రమింపవచ్చును.

14 పృష్టి

ప్రతికార్యమున కొక యుపాదాన కారణ మున్నదనియు జగత్కార్యము బంధరహిత శీవాస్తిత్వమును నుక్షువదార్థాస్తిత్వమును నూదించు ననియు రామానుజుడు తలఁచెను. చేతనాచేతనము లీశ్వరుని ప్రకారములయ్యు, వాని కనాదిగాఁగల వృథగ్యైతిత్వము, బ్రహ్మములో నెన్నఁడును గలిసిపోదు. వాని కొకవిధమైన ద్వితీయాస్తిత్వస్థానమున్నది. అందుచే నవి తదనుగుణముగాఁ జెంపొందును. వానికిఁ గొన్నిదశలలో మాటుచుండు రెం దవస్థ లున్నవి. మొదటిది నామరూప భేద రహితమై మనకుఁదెలియు గుణములు లేనిదై యుండు నవ్యక్తవస్థ; ఇందు బుద్ధి సంకుచితమై యుండును. బ్రహ్మ కారణవస్థలోనుండు ప్రళయదశ యిది. శాశ్వరేచ్ఛచే పృష్టి మొదలగునవ్వుడు నుక్షువదార్థము క్షణమై, పూర్వజన్మకర్మ ఫలానుగుణములగు దేహసంబంధము శీవులకుఁ గలిగి, బుద్ధి వికసించును. చేతనాచేతనములతో నీవిధముగా గోచరించు బ్రహ్మము కార్యావస్థలో నున్నాఁడని చెప్పనగును. పృష్టి అయము లోనే వదార్థము యొక్క భిన్నావస్థలు మాత్రమే.¹ శీవ జడ వదార్థములు కార్యకారణావస్థా ద్వయమును గలిగి యుండును. కారణావస్థలో శీవులు దేహరహితములై, ప్రకృతిసామ్యస్థితి నొంది యుండును. కాని పృష్టికాలమునఁ బూర్వకర్మఫలమున శీవులు గుణ సామ్యస్థితిని జలించఁజేయఁగా, నీశ్వరేచ్ఛచేఁ బ్రకృతి కర్మ ఫలితము లను నిర్మించును. పూర్వము దా మొనర్చిన కర్మల ఫలితముల ననుభవించు నవకాళము శీవులకుఁ గల్పించుటకొకటే పృష్టి చేయఁబడును. ఈ దృష్టితోఁ జూచినచో నీశ్వరుని పృష్టి కార్యము పూర్తిగా న్యతంత్రమై

1) చూ. రామానుజ గీతాభాష్యము, 13,2,9,7.

నది గాఢజాలము. ¹ వంశరాత్రము ననుసరించి నృప్తి రెండువిధములు. ఉద్ధనృప్తి; స్థూలనృప్తి. మొదటిది నృప్తియేకాదు. అది యాశ్వరుని నిత్యమగు వంశకృత్తి వ్యక్తికరణము. జ్ఞానైశ్వర్య కృత్తి బలవీర్యతేజస్సు లందుఁ బ్రకటితములు. ఇవి లక్ష్మీసమేతుఁ డగువానుదేవుని లక్షణములు. పూహములు, విభవములు ఉద్ధ నృప్తిలోనివే. ఉద్ధవత్త్వవరికల్పితము నగు వైకుంఠము ఉద్ధనృప్తిలోనిదే. ² స్థూలనృప్తి గుణత్రయానివృతమగు ప్రకృతివలన నిదివలతుఁ జెప్పఁబడిన క్రమములో జరుగును. ³ ఈశ్వరున కీ నృప్తికార్య మొకలిం. ⁴ లీలాభావములో నిష్కామత్వము, స్వేచ్ఛ, ఆనందము నిమిదియున్నవి. ఈ భావము ననుసరించియే రామానుజుఁడీశ్వరునకు వంశార్థస్వాతంత్ర్యమున్నదని వాదించును. ప్రకృతియు జీవులు నీశ్వరుని క్రీడావస్తువులు; అవి యొప్పుఁడును వాని యివ్వకు వ్యతిరేకములు గాఢజాలపు తన స్వేచ్ఛావిలాసము కొక కీశ్వరుఁ డీ నాటక ప్రదర్శమును జేయును. ⁵

పరిపూర్ణము నద్వితీయము నగు బ్రహ్మమునుండి, పరిచ్ఛిన్న జగదుత్పత్తి కవశాశము లేదనియు, లేక పరిచ్ఛిన్నమానవ మపరిచ్ఛిన్న బ్రహ్మ వదార్థమునుండి పరిచ్ఛిన్న నృప్తి యొట్లు వచ్చెనో తెలియుట కవశాశము లేదనియుఁ జెప్పిన కంకడని నమస్య రామానుజుని వాదించ లేదు; ఏలన నిర్గుణ బ్రహ్మమునుండి నగుణనృప్తి యేర్పడెనని చెప్పు

1) 2, 1, 34-35.

2) వంగియి వైష్ణవకాల దీది వంగికరియమ గాని, లక్ష్మీ విష్ణువుల స్థానమున రాశ్వస్తులను విలువును.

3) వంశరాత్ర వంశజాల ననుసరించి, రెంటికి పర్యయ పర్గమునకుఁ జెందిన నృప్తివిఁ గూడఁ జెప్పును

4) బోల్సుఁ క్రీడా హారేదం పర్యయః మతీయః హరే విహరపిక్రీడాశంకుతై రివ శంకుభిః; మతీయః లోకపత్ర రీరాత్రైవల్యమే మాత్రమును.

5) న్యవంకల్ప కృతమ్ (రామానుజ గీతాభాష్యం 1, 25.)

బోల్సుఁ ఈశ్వరుఁ డవ్యయవరిదమున నవంకరీతుం నానందించును"

(ప్రోవింగు పెరిసెల్వన్).

శ్రుతి వాక్యములను రామానుజుడు విశ్వసించును. శ్రుతి వాక్యమునకు హేతుసామర్థ్యము మండి తీరును. నిర్దేశజీవులు, నవ్యక్త ఆదవదార్థము నుండవలెనని యాశ్వరేవృయైనచో వట్లుండునా? యుండవా? ఈశ్వర దృష్టి కారాధరభూతము లగు నీ మూల ద్రవ్యములు మధ్యాచార్యుఁడు చెప్పినట్లు, బాహ్యముమండి వచ్చినవి కావు. అవి యాశ్వరునందే ప్రకార రూపములై యున్నవి కాని, యాశ్వరేవృకుఁ టూర్వమే యీ ద్రవ్యము లుండవలెను. ఇంకొక రకమగు ద్రవ్యమువలన నింతకంటె మంచి స్పష్టి జరిగియుండవచ్చునని యూహించుట కవకాశమున్నది. తనకు సాధ్యములగు ప్రపంచము లన్నిటిలో మత్తమమైన దాని నీశ్వరుఁడు కల్పించుటకు వీలు లేదు; ఉన్న ద్రవ్యముతో సాధ్యమైనంత మంచి స్పష్టి నాతఁడు చేయఁగలిగెను. నిరుపాధిక సత్తాకమైనదే బ్రహ్మము. ¹ మార్పునకు వశమైన ఆదవదార్థమును, ఆదవదార్థ వశమైన జీవ నమూనాము నట్టిది గాదు. తన విశేషణము లగు జీవ ఆదవదార్థములు వికారము నొందుచుండఁగా బ్రహ్మము నిర్వికారమై యెట్లుండఁ గలదో భావించుట కసాధ్య మైనది. ఈ ప్రకారములు మాక్షర్యావసరమునుండి స్థూలములుగను, మణల మాక్షర్యములుగను మాఱుచున్నవి. అందుచే నీశ్వరుఁడును వికారము నొందు నని రామానుజుఁ డంగీకరించవలసి వచ్చి నది. ² స్పష్టి యాశ్వరుని విశేషణ మని రామానుజుఁడు చెప్పును. అనఁగాఁ బరబ్రహ్మము విశేషణ రహితముగా నుండఁజాల దన్నమాట; విశేషణము వరబ్రహ్మ తనసరము. దీనికి వ్యతిరేకముగాఁ గొన్ని శ్రుతి వాక్యము లుండుటచే రామానుజుఁడు దీని నంగీకరించఁ డయ్యెను. “ఈ జీవులు వాయందు లేర”ను ³ వాక్యమునకు వ్యాఖ్యవ్రాయుచు రామా నుజుఁ డిట్లుచెప్పెను: “నాయివృచే నర్వజీవుల కారాధరము నేనే; కాని వానివలన నాకెట్టి నవకారము నవసరములేదు.” వాస్తవికత జీవులెప్పుడు

1) నిరుపాధికవత్త. 1,1,2 దోయ్య: శ్రుతప్రకాశికా శేనాని శివబామవిశేషణ
6 ద్రవ్యవ్యవస్థా వత్తానోపాధికవత్త, అతో నిరుపాధికవత్త నిర్వికారవత్త ||

) ఉభయప్రకార విశేషణ నియంత్రంపే తదవస్థా తదుభయ విశేషణ రూపవికారో
తవతి (రా. తా. 2,3,18.)

3) తగవర్ణిత ౨, 4

నే విధమునఁ దోడ్పడ నవసరము లేదు.”¹ జగముండుట వలనఁ జరమేశ్వరున కే ప్రయోజనములేదు. దైవస్వభావముతో జగ మిమిడి యున్నదను రామానుజుని యాశ్చర్యతత్వమున కిది వ్యతిరేక మగును. “వక్తముగాని పుష్పముగాని భక్తితోనిచ్చిన నేమ సంకపింతు” నను గీతావాక్యమును వివరించుచు రామానుజుఁడు వ్రాసివాఁడు. “నాకు స్వభావమగు నిరవధికము నవ్యయమునగు నానందము ననుభవించు చున్నను, భక్తు లిచ్చిన దానిని నాకు దుస్సాధ్యమిగుననువు లభించిన దానినిగా స్వీకరించి యనుభవించును.”² తన భక్తుల దానములచే నీశ్వరుఁ డధికముగా నానందించుచుగాని, భక్తులుగాని వారి కష్టదుఃఖములతో వాతనికి సంబంధము లేదు. తనలో భాగమైన హస్తమో, పాదమో బాధపడినచో నొకవృత్తియు బాధపడునట్లే, జీవు లీశ్వరాంశము లైనచో జీవుల దుఃఖములం దీశ్వరుఁడు భాగస్వామియగును. అందుచే జీవునికంటెఁ జరమేశ్వరుఁడే యెక్కువెద్దును.³ కాని జీవుల దుఃఖము వలన నీశ్వరుఁడు కలుషితుఁడు గాఁడని రామానుజుఁడు వాదించుచు, పృష్టి స్థితి లయ కార్యము లీశ్వరుని లీల లైనచో, నీశ్వరుని వినోదము మార్పుల నొందు పనియు, నివ్యాసారముల వలన వాతనియానంద మతిశయించు ననియు మన మూహింపవగునా? ఈశ్వరుని వరస్వభావ మవ్యయానందము; తన విశేషణముల వికారము లాతని కధికానందము నొనఁగును. జీవ దేహ సంబంధము హేతుయుక్తముగా నిరయింపఁ జడని రీతిగే, నిర్వికారము, పరిపూర్ణము నగు నీశ్వరుని వరానందమున కును నాతని శరీరవికారములచే గలుగు నానందమునకును సంబంధము స్పష్టముగా నిరూపింపఁబడలేదు.

మాయా సిద్ధాంతమును, జగన్నిత్యాత్వమును రామానుజుఁడు తీవ్రముగాఁ బ్రతిఘటించుచును. లోకములోని భేదములకు మోసపుని పరిచ్చిన్న మానసమే కారణ మైనచో, నీశ్వరునికి భేదము అండరాదు.

1) మకష్టితో తెర్నకచ్చి దుఃకారః (రామానుజ గీతా అవ్యము-9,4.)

2) రామానుజగీతావ్యము, 9, 26.

3) శం ల 2, 3, 45.

కాని యీశ్వరుడే లోకమును సృజించి భిన్న శీవులకు వాని కర్మఫలిత ముల నేర్పాటు చేసెనని త్రుతి చెప్పుటవలన నిశ్చయము లోక భేదములతో సంబంధ మున్నదని తెలియుచున్నది. మరియుచిత్ర వలె శీవ నానాత్వ మనత్య మునుటకు పిలువేడు; ఎఱన, మరిచికపై నాధారపడి మనము చేయు యత్నము వ్యర్థ మగుచున్నది. జగత్తుపై నాధారపడి మనము చేయు కార్యము చల్లగుట లేదు. మరియు ప్రత్యక్షము మనకుఁ జూపు ప్రపంచ వాస్తవికత, త్రుతి సొక్త్యముచేఁ దొంగిలించఁ జడుచున్న దనుటయు సహేతుక వాదము కాదు; ఎఱన త్రుతిరంగము, ప్రత్యక్ష రంగము భిన్నములు; అందుచే నొకదాని నొకటి యవి నిర్మూలించఁ జాలవు.¹ జ్ఞాన మంతయు వస్తువుల నావిష్కరించును.² నిత్యముగా నుండివు గావున, వస్తువులే లీనముల విదిత్ర వాదమే. వ్యతిరేక వస్తువులకును, భిన్న వస్తువులకును భేదమే తెలియని వాదమిది. భేద సభావ సూత్రము గాదు. రెండు జ్ఞానక్రియలు వరస్పరవిరుద్ధములైనచో వపుడు రెండును యథార్థములు గావు. “కాని మఱవలెదు అన్యోన్య విరుద్ధములు గావు. ఎఱన నవి దేశకాలములలో భిన్నములై యున్నవి. ఏ దేశమం దేశకాలమున నొకవస్తువున్న జ్ఞానమును వాదేశమం దా కాల ముననే వస్తుభావ జ్ఞానమును గల్గినచో నవి వరస్పర విరుద్ధములు. కాని దేశకాలములు భిన్నము లైనచో నిర్ణీత వైరుద్ధ్యము లేదు”³ రజ్జు నర్ప త్రాంతి దృష్టాంతములలో సభావ జ్ఞాన మొకే దేశకాలములలో సంభవించుచున్నది. అందుచే వైరుద్ధ్యమున్నది. కాని, మన మిచ్చడు చూచిన యొకవస్తు వింకోక కాలమున నింకోక దేశములో లేకున్నచో, నా వను మనత్య మను నిరయముచేయుట సాహస మగును. శంకర

1) ఆర్య భాయ్యుడి భూమి...నంద్యగ్రామ ప్రక్కకిం కాత్తం కు ప్రక్కవరకు
వచ్చేవ్వ నంద్యంకార్యత్వనక్కావ్వనంక కీవది విస్త్ర ప్రహ్లాద్యరూప ... వివ
యం, ఇది కాత్త ప్రక్కకియో ర్వవిరోధం (వేద్య వంగ్రహమ, పు, 67.)

2) అర్థ ప్రకాశం.

3) దేశాంతర వాణిజ్యమునందు ఉయ్యమహుల సామర్థ్యమును కాలము వలన
ప్రతివర్షం వ విస్తరింపు (1,1 1)

రామానుజు విద్యురు నేకత్వమునే ¹ సమర్థింపడు. నిజమగు నేకత్వము భేదసహిత మనియు, వఖావవిరుద్ధసహితము కాదనియు రామానుజుడు భావించును. అద్వైతముయొక్క అవిద్యాసిద్ధాంతమున కనేకాక్షిపణము రామానుజుడు చూపెను. అవిద్య కాలము మేది? పరిపూర్ణుడగు పరబ్రహ్మ కాఁజాలదు; అవిద్యాపంజాతుడగు జీవుడును గాఁడు. అవిద్య బ్రహ్మయొక్క స్వయంప్రకాశము వాచ్ఛాదించఁజాలదు. స్వయంత్యోతి యగు జ్ఞానమునకు పేతాక యాధారముగాని విషయముగానిలేదు. అట్టి జ్ఞానము తనలో నెఱకొనియున్న యొకలోనముచే వాచావిషయములతో సంబంధమునుగలిగి యున్నదని భావించినచో నా లోనము సత్యమా? అసత్యమా? అది అద్వైతము ననువరించి నిజముగాదు; రామానుజు సమసరించి యది అన్యతము కాఁజాలదు; వీలన నది యాశ్చర్యుడంగీకరించినది. మానవజ్ఞానములో నవ్యక్తమైనది వ్యక్తమగునప్పుడు వ్యక్తమగు కార్యమున కవరోధమగున దేదియో యుండవలెను. అట్టి దోషము బ్రహ్మమున కున్నదనుటకు వీలులేదు. మతీయు బ్రహ్మముకొడ నవిద్యావతుడైనచో నర్థము నసత్యమను నిర్ణయమునకు రాక తప్పదు. అవిద్యాస్వరూపమును నహేతుకముగా నిర్ణయింపఁజాలము. అది సత్యమునుగా దసత్యమునుగాదు. ఒకవిషయ మనిర్వచనీయ మనుట సమంజసముగాదు. అవిద్యయున్నదని యెఱ్ఱానప్రమాణమును ఋజువు చేయలేదు. ప్రత్యక్షానుమాన శబ్ద ప్రమాణములు దానిని నిరూపింపఁజాలవు. త్రుతులలో నూయ యనఁగా దేవు నద్భుతకత్తి యను నర్థములో నుపయోగింపఁబడెను. దేవునికి కాశ్యతము సత్యమునగు నవిద్యతో సంబంధము లేదు. అద్వైతము ననువరించి త్రుతులుగూడ నవిద్యలోనే చేరును; దానితో జ్ఞానమున కాధారమే పోవును. నిర్గుణ బ్రహ్మ జ్ఞాన ప్రాప్తిచే నవిద్యానివర్తనమగునన్నచో, వట్టిది జరుగ దెలన వట్టి జ్ఞానము సాధ్యముకాదు. యథార్థమగునవిద్య, కావశస్యమగు జ్ఞానము వలన నివృత్తముగాదు. ప్రపంచము మహత్తరమైనది; గంభీరార్థ సహితమైనది; అది వట్టిభ్రమానంజాతమనుట పొసఁగదు. మనమును, జగత్తును బ్రహ్మకువేరై యుండుట నిజమని నమ్ముటయే యథార్థమగు నవిద్యయై యున్నది.

1) శం దా 2,2,33; రా దా 2,2,31

15 - ధర్మ, మతజీవితము

ద్వీపవాసులు తాము పొగరమధ్యమున నుండిమని యెఱుంగనట్లే దేహగతులైన జీవులు సంపారమున జీవించుచున్నవి. తాము దేవుని ప్రకారముల మని (అంశములు) యెఱుంగక ప్రకృతిపంథాతుల మని నమ్ముదురు. పూర్వజన్మ సంస్కారవశమున జీవాత్మ దేహ బంధము లలోఁ దగుల్కొని యుండుటచే దాని యంతర్వ్యతి వాహ్యంధకారముచే నాచ్ఛాదించఁబడును. ప్రకృతి పరికల్పిత దేహాచ్ఛాదనమే తననిజమగు నాత్మస్వరూప మనియు, క్షణిక మానవసంతోషమే నిత్యానందమనియు జీవుఁడు నమ్మి, దేవునికిఁ బెడమొగము పెట్టుచున్నాఁడు. దేహమును గల్పించు నవిద్యా కర్మలే జీవాత్మకుఁ బతన హేతువులు. పరికల్పమైన యాత్మకు జడపదార్థ సంపర్కమే నీచస్థితిని గూర్చినది. ఈ పాపము వలన వాత్సాభ్యున్నతి కవరోధము కల్గఁబయ్యెకాక, దైవద్రోహముకూడ నైనది. ఈశ్వరుఁడే పర్యాత్మ స్వరూపియను విద్యచే నవిద్యానివృత్తి కావలెను. జీవులకు స్వతంత్రవృత్తి సామర్థ్యమును రామానుజుఁ డంగీకరించును. తాధ్యత విషయములోఁ బ్రతివ్యక్తియు నీశ్వరున కమ్యుండే. తన శీశ్వరుఁ డాధారమని తెలియనిచో, జీవించి గర్మయంత్ర మూలమున శిక్షించి, దాని దుర్వర్తనములను స్ఫురికిఁ దెల్పి, సత్యము నెఱుఁగుటకు పోయవడును. అంతర్వర్తియైయున్న యీశ్వర ప్రేరణవశ మున జీవాత్మ తన దోషమును గుర్తించి, దైవసాహాయ్యము నపేక్షించును. పాపమునకు తాధ్యత మానవునిదే యని రామానుజతత్వ ముద్ఘాటించును. యామునాదారుఁడు దానొక “నహాపాప ముటను”ని వర్ణించు కొని దైవకదాక్షము నర్థించును. వైష్ణవమతము శ్రమాన్వితమగు తపో విధానములను బ్రోత్సహించదు.

ఆస్తికుఁడగు రామానుజుఁడు జ్ఞానకర్మలచేఁగాక భక్తి ప్రసాదము లచే మోక్షము సాధ్యమని నమ్మును. శాస్త్రముల ననుసరించి జ్ఞాన మనఁగా ధ్యానమును, నిదిధ్యానవశమునై యున్నది. ¹ ఈశ్వరుఁడు

మన కంతరాత్మయనియు, మన మీశ్వరునిలో వంశముల మనియుఁ జెప్ప నత్యముపై దృష్టి కేంద్రీకరింపబడి భక్తిజనించును. దుష్కర్మ వివాశమైనఁగాని యాజ్ఞాన ముదయింపదు. నిష్కామకర్మ వలనఁ బూర్వకర్మక్షయ మగును. శాస్త్రచోదిత కర్మలను స్వార్థముతోఁ జేసి నచోఁ బ్రయోజనములేదు. కర్మ ఫలితము క్షణికము; జ్ఞాన మక్షయ మైనది. కాని యాశ్వరార్పణ బుద్ధితోఁ జేయు కర్మ మోక్షసిద్ధికి సాహాయ్య మగును. ¹ నిష్కామకర్మవలన నత్వగుణము పెంబొంది, నత్యము న్పురించును. జ్ఞానకర్మలు భక్తిపాదనములు. భక్తి స్వార్థ వరత్యమును మూలములోనికిఁ బెరికిపై చి, సంకల్పమునకు నూతన బల మును, బుద్ధికిఁ గ్రోత చూపును, వాత్మకు నవ్యకాంతినిఁ జేకూర్చు శక్తిగలది.

నికృష్టోపాసనము మొదలిడి, యాశ్వరసాక్షాత్కారము వలకు సర్వ విధారాధనములు భక్తియే యగు నర్థము వ్యాప్తిలో మున్నది. ఋగ్వేద కాలమునుండి ² నేటివరకు నీదేశమున భక్తికిఁ బరిపాకవరిత్ర గలదు. రాక్షాసులు నమనరించి భక్తియనఁగాఁ బ్రకాంతధ్యాన మూలమున నీశ్వరసాన్నిధ్యముఁ గాంచుటే. భక్త్యంగముల నాతఁడు విపులముగా వివరించెను. ఆహార విచేతము, ³ ఈశ్వరునియం దనన్యకాంక్ష లేక విమోచము; అభ్యాసము; వరోపకారకమైన క్రియ; ⁴ సర్వజీవ శ్రేయ కాంక్ష లేక కల్యాణము; నత్యము; ఆర్థవము; దయ; అహింస; దానము; అనవసాదము లేక నిరాకారహితమగు నీత్యవంతుష్టి ⁵ మున్నగునవి.

1) ఐదవ్విభాగపాదక (పాదవిభక్తిహృదయం పు 19.)

2) రోయ్య: "నిశాచీశో, నా భావము లన్నియు న్మత్కంతతో విండ్రుచి మ్రుతించును; మందలించగల యింక వరు నాతని వధువులు కౌగిలించుకొను తిరిగి, నా కోర్కె రేచేర్చునని నా భావము లాతని వారింగనముచేసికొనెను; హే యింద్ర! వాదిత్యము పియించి లగ్నమై తిరిగి రాజువచ్చి నా వాంఛా సిద్ధికి నిన్నే ప్రార్థించును,"

(ఋగ్వేదము 10,43,1.)

3) ఇంద్రియవివేచనమహా మండిరాచవి చెప్పిన శంకరుని వివరణ మింతకంతె శ్రేష్ఠతరము.

4) స్వార్థాయము. ఈశ్వరారాధనము, నిష్కలీపతంత్రు చేపమానవశాంతికి లకు శాంతి నిర్వహించవలసిన విధులుగా విధాగింపబడెను

5) పర్యవర్తనవంగమాము 4.

కావున భక్తియనగా శుద్ధికము గాదు; ¹ అన్యాయాన్ని శిక్షణము, ² ఈశ్వరుని గూర్చిన జ్ఞానము, నీశ్వరేచ్ఛావశ మగు సంకల్పమును ³ భక్తిలోనివి. మనస్సును, హృదయమును సంపూర్ణముగా నీశ్వరుని కర్పించుటే భక్తి. ఇది సాక్షాత్కార సిద్ధిలో సమాప్త మగును. ⁴

భక్తియు, మోక్షము నవివాహిత సంబంధము గలవి; భక్తి యొక్క ప్రతిఫలమందును మనకుఁ గ్రహభివృద్ధి కలుచున్నది. భక్తి యొక్కవరమామమే మోక్షము. అదియే సాధనము అన్నిటికంటె శ్రేష్ఠ తరమైనది; ఏలన భక్తి ఫలరూపమగు సాధనము. జీవాత్మ భక్తి పలనఁ గ్రమముగాఁ దన నీశ్వరునితోడి సంబంధము నధికముగా గుర్తించి తుదకుఁ దనకుఁ జరమాత్మ యగు నీశ్వరునికి సంపూర్ణార్పణము చేసి కొనును. తరువాత నిక ప్వాభిమానము, స్వార్థవరత్వము ముందవు; ఏలన నహంకారముస్థానమున నీశ్వరుఁడు ప్రవేశించినాఁడు; జీవిత మంతయు దీనితోమారునొందును. నమ్మాళ్వారుచెప్పినాఁడు. ⁵ “నమ్మ నీలోఁగలుపుకొను మహత్తరమైన నీ వరప్రసాదమునకు నేను కృతజ్ఞుఁ డనై నాయాత్మను నీకు నమర్పించినాను.” ⁶ మనరత్నములోని ప్రతి బిందువును, హృదయమందలి ప్రతి స్పందనమును; బుద్ధియందలి ప్రతి భావమును దేవునికి నమర్పింపఁబడును. “నీమకా దంతయునీనే” యనున దీ యనన్య, పై ధీభక్తి ముఖ్యభక్తియని భక్తి రెండురెఱుఁగులు.

1) స్వప్నేశ్వరుఁ “దమరత్తి” యనగా జ్ఞానసహితమగు భక్తియని చెప్పినాఁడు అఁదప్రేమ భక్తికాదు.

2) జ్ఞానకర్మాను గృహీతం భక్తియోగమ్, (రామానుజుని కా. ఉపోద్ఘాతము.) దీప్రతి రూపా భక్తిః (ఉత్తముత్తరకలాపము)

3) వేదాద్వ సంగ్రహములో రామానుజుఁడు సాధనత్వ, పరాభక్తియనిభక్తిభేదము తెల్పెను. కాళ్ళవో దేహ నిగ్రహము, విది కర్మాచరణము, స్వాధ్యాయము, విప్రంగత్వము మున్నగునవి మొదటిదారిలోఁ జేరును

4) 1,1,1.

5) శారద భక్తిమాత్రములు పు. 2/3

6) తిరువాయమో 2,౩,4,

మొదటిది ప్రార్థనలు, పూజలు, విగ్రహారాధనముతోఁ గూడినది. ఇవన్నియు వాత్స పురోభివృద్ధినిచ్చును గాని, తరింపఁజేయుఁ జాలవు. మనము పరమాత్మ నర్పించవలెను; భక్తి పరమసోపానములలో ధ్యాన విషయముగా నే రూపమును నిలువఁజాలదు. ¹

ఈశ్వరునకు సంపూర్ణ సమర్పణము ప్రవత్తి. ² భాగవతుల ననుసరించి, ప్రవత్తియే మిక్కిలి నిశ్చయమైన మోక్షసాధనము. వండితులకుఁ జామరులకు, నధికులకు సంపాదకు నిది మలభ సాధ్యమైనది. జ్ఞానకర్మలపై వాదారవడు భక్తి, కష్టసాధ్య మగుటచే నగ్రజాతిత్రయమునకీ చెప్పఁబడినది గాని యెవఁడైతఁడు గురూవదేశమునంది, యీశ్వరుని భజనస్కంధములపైఁ దప భారము నిడి, సుఖించవచ్చును. అశ్వాదుల సంప్రదాయము నధికముగా వాదరించిన తెంగలై (దక్షిణభాగ) కాళి నమనరించి, మోక్షమునకుఁబ్రవత్తి యేకైకమార్గమనియు యజ్ఞాంతర మేమియు నవసరములేదనియుఁ తెప్పఁబడెను. ఈశ్వరునికి సంపూర్ణ ర్పణ మొనర్చినవాని నాతఁడే రక్షించును. వడగలై (ఉత్తర) కాళి, మోక్షమునకుఁ బ్రవత్తి యొకమార్గమే కాని యొకేమార్గము వాదని చెప్పును. ఈ కాళి నమనరించి, మోక్షసిద్ధికి మూసవ ప్రయత్న మవసరమని చెప్పును. కర్మ జ్ఞాన భక్తి ప్రవత్తులను సాధించిన వ్యక్తి కీశ్వర

1) రామానుజాచార్య గురుప్రీక్షకోకము విజ్ఞానాచారినిఁబాయఁ “అబ్రహ్మ ప్రతి పర్యంతా జగదంతర్య యస్మిత్వాః ప్రాణః కర్మణిత సంసారవశవర్తిన్; యత ప్రతోనతే ద్యావేత్యానివా ముపకారణః; అవిద్యాంతర్గతావ్యర్తే నా సంసార గోచరాః, “బ్రహ్మ మొదలు క్షుణ్ణ పర్యంతము పెర్వ వస్తువులు కర్మజాలమగు సంసార పోషణములు అవిద్యాంతర్గతములై, సంసార పంగళములైన యావస్తువులు దానమున తవకరించ విషయములు కాఁజాలవు.

2) యీ రామానుజాచార్యగవద్దీతి 7 అ 7, 14, అను బ్రాసిన ఉపోద్ఘాతవాక్యములు, ప్రవత్తి కారంగములు చెప్పఁబడినవి. (1) అనుకూల్య సంపత్తి అనగా వీశ్వరాద్యులమన కర్మములైన లక్షణముల వార్జించుట (2) ప్రతికూలలక్షణ విషర్జనము (3) ఈశ్వరుడు తమ్మి కమ్మ కక్షించునను విశ్వాసము. (4) రక్షణతై మోక్ష. (5) కార్యజ్ఞానము. (6) అశ్మనపర్వణమున మొదటి యైదు నామదానికి పాదసములు అర్పణ సమర్పణమే ప్రవత్తి

కృప లభించును. ఈ కాలం చెప్పునది మర్కటశిరోర వ్యాయము. మర్కట శిరోరము ప్రయత్నపూర్వకముగాఁ దల్లి నంటివట్టుకొని యుండవలెను. రెండవకాలం చెప్పునది మార్గానికిశిరోరవ్యాయము. ఇవటఁ దల్లి తన శిరోరమును నోటఁ గఱచుకొని, కొనిపోవును. ఈ కాలం ననుసరించి, మానవప్రయత్నములో నేమియును లేదు; దైవకలాక్షమే మోక్షార్థంగు వారి నేర్పి రక్షించును. ఈశ్వరుఁ డేదేవౌక్యముహూర్తమున జీవాత్మ నాపేరించి స్వీకరించును; తిరిగి ప్రయత్న మవసరము లేదు; ఆత్మ నమర్చుటయు నిత్యము జరుగుచుండవలె నని రెండవకాలం చెప్పును.

భాగవతపురాణములోని భక్తి, రామానుజుడు చెప్పిన దానికంటె నిగ్రహము తక్కువచూపును. కొంత మితిలేని యావేశము భక్త్యారంభ దశలోఁ జావఁబడినది. ఆత్మచరిత్రనమంచుచున్న వ్యక్తి కొంత అప్పు కాష్టాద పరవశత్వము నందును. భాగవతభక్తిలో భావముద్రిక్తమై, దేహకంఠము గలిగి, గద్గద కంఠమై, సమాధ్యవస్థలోనికిఁ దోడ్పొందిపోవు లక్షణము గలదు. కర్మకలాపము నెడ మదాసనభావము చూపి భాగవ తము ఫలాపేక్షలేని యీశ్వరభక్తి ప్రధానమని బోధించును. కోరిన ప్రతివ్యక్తియు నీశ్వరునియం దై క్యము పొందవచ్చు నని యది చెప్పును. ఇది భక్తివలన సాధ్యమగును. కాని యీశ్వరునిలోఁ గలిసి పోవుటకంటె¹ నెల్లప్పుడును వేరై యుండుటే విశేషానందహేతువని చెప్పఁబడెను. భాగవతము చూపు దేవునిలో మానవత్వ భావ మధికముగా గోచరించును. ఈశ్వరుండు భక్తవరాధీనుఁ డగుటచే నవ్యతంత్రుఁడు² తన భక్త సంఘము లేనిదే, యీశ్వరుని కెట్టి సంతృప్తియును లేదు.³ గోపీకృష్ణ సంబంధ చరిత్రమును దైవలింగా వర్ణించుటయే భాగవతము లోని ముఖ్యలక్షణము. ఈ చరిత్రాంశములు భక్తిచేఁ జుర్రితములై, యనంతర వైష్ణవ కాలము ప్రబోత్పహించినవి.

1) భాగవతము. 325, 33.

2) 9, 4, 67

3) నామాళికా నమాళికై మన్మతైస్సామిభిర్వివా, 9, 4, 6; పోయ్వి : భక్తప్రా బోహ కృష్ణ కృష్ణప్రాబోహ వైష్ణవః (వారదహింశరాత్రము 2, 36, ...)

అత్యంత సన్నిహితము లగు మానవ సంబంధము లీశ్వర మానవ సంబంధ చిహ్నములుగా వైష్ణవభక్తి యువయోగించినది, వరమేశ్వరుని గురువుగా మిత్రునిగాఁ దండ్రుగాఁ దల్లిగా, బిడ్డగా, మతీయుఁ బ్రియునిగాఁ గూడ నారాధించిరి. అశ్వారులు, భాగవతము, వంగీయ వైష్ణవమతము లీశ్వరునిఁబ్రియునిగా స్వీకరించినవి, భక్తిలోవలె, సుత్రమప్రేమలోఁ, బ్రియుని సాన్నిధ్యమున తుండుకీ పరమ సుఖము; ఫలసిద్ధి సాధకము; ప్రేయాప్రియుల వియోగ తీవ్రతమే, దుఃఖము, వ్యర్థము నైనది. ప్రేమలో నింద్రియాకర్షణమే ముఖ్యమని భావించుటచే, సీ ప్రేమచిహ్నమగు భక్తిభావము యుక్తముకాదని మన మూహించ వచ్చును; కాని పరిశుద్ధ ప్రేమలో నింద్రియాకర్షణముల కల్పస్థానము మాత్రమే యున్నది. పెక్కురు స్త్రీ పురుషులు, వరువాంధ కలితమగు సంకరువులో మున్నవారు. ప్రేమ యనగా నిత్యనూతనాకర్షణానుభూతుల కొక కన్యేషించుటగాదని చెప్పఁగలరు. నిజమగు ప్రణయము గలవారు తాము చూచినట్టియు నెఱిగినట్టియు జనులందఱకంటె నధికముగాఁ తా మెందొరుల విశ్వసించురు. అట్టి ప్రేమగల వ్యక్తి, తన ప్రియుని కొఱకు లేక ప్రియురాలి కొఱకు, లోకము సంతమ నెదుర్కొనుటకుఁ గాని, యెన్ని కష్టములనైన ననుభవించుటకుఁగాని బారిద్ర్యమందు పరణ్య వానము, నవమానములందు సుఖము గాంచుటకు, నెల్లప్పుడు సంసిద్ధత జూపును. ఒకవేళ నే దురదృష్టవశమునైన వియోగము సంభవించినను దిరిగి కలిసికొను నవకాశము గోచరింపకున్నను, బ్రియు లొందొరులను మఱవక, తమ కన్యోన్య ప్రేమచే లభించిన సంబంధమును నశింప తుండఁ గాపాడుకొనుటకై, నెర్వవశపడెనను, దుదకు మరణము తటస్థించినను లెక్క చేయరు. సేత, సావిత్రి, దమయంతి, శకుంతల మున్నగు పతివ్రతల చరిత్రములు భారత హృదయములో కాశ్యత ముగా ముద్రితములై యీ ప్రణయరీతి మనదేశికులు చున్నవి. అందుచే భారతీయవైష్ణవ డీశ్వరుని దవప్రియునిగాఁ క్రేమించి, ¹ మానవ

1) రోల్ఫ్: ప పవ వామదేవోఽసౌ సాక్షాత్పురుష ఉత్కృతే: ప్రీతాయ మితరాత్మరక్షం జగద్రహ్మ పుకవరమ్.

“వరమేశ్వరుఁ డొక్కఁడే పురుషులు; బ్రహ్మకోపహ మిగిన తీపులందఱు ప్రేమ : వారివైవారవతి వారికో గలియఁగోరుదురు.” మతీయుఁ డోల్ఫ్ :

ప్రేమలోని యుద్ధికములు, వాచికములు, నీశ్వరుని పై పువకుఁ డిప్పు టలో వాత్సర్యము లేదు. ఈశ్వర సొన్నిధ్యము లేకున్నచో, భక్తుని కాందోళనము, నిస్పృహయకయుఁ గలుగును; పింప వేజెద్దియు వాతనికి సంతుష్టి నొసఁగదు. వారి భక్తిగీతములలో నీశ్వరునికి హృదయముతో మొఱపెట్టుట, తద్విరహములో దుస్పృహ విచారము, సంయోగాక బొడ కట్టుచోఁ గలుగు నద్భుతానందము, నీశ్వరుఁడు చూపు ప్రణయము యొక్క అనిర్వచనీయ మహత్త్వమందలి గౌరవము విశేషముగా గోచరించును. వరమేశ్వరునితో వైకల్యముపొంది తీజనలెనను మహాయోగుల వరమావేదన వైష్ణవభక్తుల ప్రపంగములలోఁ గాన నగును. నమ్మాళ్వారిట్లు మొదలిడెను; “వరంజ్యోతివగు నీవు నా యంతరాత్మనుకాల్చి, కరగించుచుంటివి. నీతో నే నెన్నడు కలియుదును.”¹ గాధమగుదైన భక్తి కలవాఁ డీశ్వరేశ్వరము లగు నన్నిటి మదాపీఠుఁడై చూచును.²

హిందూభక్తుఁడు కామమును జంపఁడు; కాని దాని నీ లోకము నుండి న్యర్గమున కెత్తును; దానిని నృప్తినుండి నృప్తికర్త పై కిఁచి నిచ్చును. మఱివాఁ యునుభక్తుఁ డిట్లు చెప్పినాఁడు; “ఇంద్రియ విషయములనుండి యజ్ఞాని గాఁడు నుభవే, దేవునిపైఁ జెల్లినచో భక్తి యనఁబడును. నమ్మాళ్వారున కీ భక్తియే సొందర్యనిధియగు వరమేశ్వరునియొడఁ బ్రేమగాఁ బ్రవహించినది. అందుచే నాళ్వారులకు భక్తి యనఁగాఁ బ్రేమయైనది.”³ వధూవరుల సంబంధభక్తిఁ జూపు వారిలోఁ

“స్వామిశ్యాత్కృత్య కేషిన్య పుంస్త్యాత్కృత్యస్వామిణో గుణా

స్వేర్లో భావ్య దేహాత్మ కేవల్య ప్రియదాయకః.”

1) తిరువాయ్ మొలి 5, 10, 1.

2) అనురాగాద్విరగః। భక్తిహర్గమచో వాఁగుడక యప్పచి (1) దేవునిపై పు టిగి ఉన వాఁడ్రేకములను మోలుచుకొరిక (2) సిద్ధి లభించని చిప్పహుళాధ (3) వాంఛానిర్దీనలన దివ్యానంద వరవశత్వము (4) దివ్యానందవాఁడుగు వరమేశ్వరప్రియ విలోగలని విత్య మకామయౌతి

3) యా ప్రీతిర స్తి వివయే వ్యవచేకలాజాం

వైవాచ్యుతే భవతి భక్తి పదానిరేయో,

భక్తి మై కామ ఇహాకల్యుమనియయాచే

తస్మాత్మనే రజనికామక వాక్యభంగి (ద్రమిటోపనిషత్సంగతి).

బెక్కుమంది వరిశధ్ధలు, యోగుగ్ధలు వైవము దీని దుర్వినియోగము కూడ లేదనరాదు. కాని అట్టి దుర్వినియోగములు శ్రోవతవృత్తిలే యగును. వర్ణభేదము లాత్మకుఁజెందవు. అవి దేవమునకుఁ జెందినఁ జెందవచ్చును; అవి సంఘమునకుఁ జీయవలయువిధులను భిన్న వ్యక్తులకు నిర్ణయించును. కాని వర్ణమాత్మలక్షణ సంబంధికాదు. బ్రాహ్మణులచే నర్పించఁబడిన కొందరాళ్వారులు ఈద్రులు. దైవభక్తులలో నర్ణభేద మవనరము లేదని రామనుజుఁడు చెప్పినాఁడు¹ వర్ణాశ్రమ భర్మములు లేని వారికిఁగూడ బ్రహ్మజ్ఞానార్హత గలదని యాతఁ డంగీ కరిందినాఁడు.² భక్తి ప్రవక్తులకు మధ్యవర్తియగు నొకపురోహితుఁ డవనరములేదు; ప్రేమ సమర్పణమునకు ప్రతివ్రమాణము అవనరము కాదు. దైవకృప యేనరుని హితసొమ్మును గాదు. గాఢభక్తి గల వానికి శాస్త్రము, నియమమును లేదు.³ రామానుజుఁడు భక్తిలో నర్వ సమత్వమును నమర్చించి, భక్తి వర్ణవర్ణాతీతమైనదని ప్రకటించినాఁడు. మేల్కొలుచు దేవాలయములోనికిఁ బంపముల కాతఁడు ప్రవేశ మిచ్చినాఁడు. కాని సంప్రదాయ క్రమవిధానము లన్నిటి నాతఁ డుల్లంఘింప ముద్దేశించి నట్లు తోఁచదు. సంప్రదాయమును గారవించి, యాతఁడు ద్విజవర్ణత్రయ ములకే స్వేచ్ఛ గలదనియు, నితరులు క్రమముగాఁ బరిశుద్ధులై యింకొక జన్మమెత్తు వలె కోర్చుతో మండవలె ననియుఁ జెప్పెను. అందుచే నాతఁడు తన సిద్ధాంతములోని తర్క నిర్ణయముల నావరణసాధ్యము లొనర్ప నిచ్చగించి యుండలేదు. తరువాత వచ్చిన (13-వ శతాబ్దము) వైష్ణవ గురువగు రామానందుఁడు వర్ణభేదములను నిరసించెను. “ఒక వ్యక్తియొక్క జాతివర్ణముల వెన్ను డడుగరాదు. దేవునర్పించువాఁడు

1) బోల్సు: శాస్త్రీశు జాతివిద్యా దుపేక్షల రవక్రియాదిభేద: (నారదభక్తిహ్రాస్యములు పు. 72) మఱియుఁబోల్సు.

శ్రీపాశోకప మహాపాల విష్ణుశక్తి ద్విజాదిక:

విష్ణుభక్తి దిహిపపు యశిశ్చ్యుప దాదమ: (అనవకమ)

2) 3,4,38; 1,3,32-39.

3) అక్షంక భక్తియైకానాం వైవశాస్త్రం న క క్రమ:

దైవ సంబంధియే." అయిన ప్రధాన శిష్యుగణము వన్నిద్దరలో నొకఁడు బ్రాహ్మణుఁడు, నొకఁడు మంగలి, యొకఁడు చెవ్వులుకుట్టువాఁడు, నొకఁడు రాజపుత్రుఁడు, నొకఁడే స్త్రీయుఁగఁడను. చైతన్యుఁడు జాతికులభేదములు విడిచి, యందఱకు భక్తి ప్రేమధర్మమును బోధించెను. దక్షిణభారత దేశములో పేదాంతదేశికుఁడు శ్రుశ్యుక్తకర్మమతమును బోధించెను. ¹ భారతీయ నాగరికతా చరిత్రలో నెల్లప్పుడు వర్ణభావివ్యమును నిరసించు మతదేశములు వేరుఁలఁడెను. కాని, యీ నిరసనోద్యమము రెవ్వియు జాతి హృదయమున నుద్బాపితమై యున్న యీ వర్ణవిభేదభావమును దొలఁగింపలే వయ్యిదు.

16—మోక్షము

రామానుజు ననువరించి మోక్ష మునఁగా జీవాత్మ అదృశ్యమగుట కాదు; దానినిబుంధించు పాశములనుండి విముక్తివందుటే. జీవాత్మ అదృశ్య మైనచో నత్మాత్మ నాశనమే యగును ² ఒక ద్రవ్యము దేశిక ద్రవ్యముగా మఱుదు. ³ మానవుఁ డెంత యున్నతస్థితి గాంచినను, నాశని తెల్లప్పు డర్పించి, ప్రేమించి, భూషింపవలయు నీశ్వరభక్తి, ప్రేమస్వరూపమై యెదులునుండఁగలదు. మనకుఁగల వానిలో మఱాను భూతియే ఉత్తమానుభూతి యని ప్రకటించు రామానుజుఁడు తదను భూతిలోఁ 'దాసుకాని దున్న' దని వలికెను. ముక్తజీవికి సౌరూప్యమే కాని సాయుజ్యములేదు. ⁴ ముక్తజీవి దివ్యజ్ఞానము కలిగి, యాశ్చర్యని నిత్య సాక్షాత్కారము నొందుచుండును. ⁵ మఱి కీరితయు నాజీవికి లేని

1) శ్రుతిస్మృతిర్మమైవాత్మా యస్తా మర్థః శూన్యవర్తతే, అజ్ఞాప్యేదీ మహా బ్రహ్మ సర్వబ్రహ్మేన నైష్ఠవః తా దహస్యత్రయే సామ్యేనా శాస్త్రవియమనాదికారమ

2) 1,1,1 (3) విష్ణుపూజము 2,14,27.

4) బ్రహ్మచోభావః స తు వ్యయానైక్యం * (1,1,1)

5) వివిహార వచనబ్రహ్మసమభంజనోన్ముః ¹ సర్వదేశ వర్ణకాల, వర్ణాకృత్య గళిం, వర్ణవర్ణరవై, అవంత మంగళాన, సిగ్రహగుణవభూతి తస్మిం గలిలబద్ధం తరయామత్, విదతయత్తోగ్యమాక, విషయాకరితు కౌండిత్యం, (రహస్యత్రయ సారం 22)

కారణమున, దిరిగి సంసారములోనికి రాడు.¹ మోక్షమున కాటంక మహంభావము కాని వ్యక్తిత్వము కాదు. జీవి సహజ వ్యభావము నిత్యము క్రియై యున్నచు, సంసారదశలో పవిత్రా కర్మావృతమైనది మోక్షావస్థ యునగా, సహజములైన చిదానంద లక్షణముల నిరాకంఠవ్యక్తి కరణము. ముక్తజీవిని పృథ్వినిది; కారణము కర్మమాత్రణంధ విముక్తియే². రామానుజు సమపరించి జీవన్ముక్తిలేదు కర్మ నిశ్చయమై, దేహవతనమైన వెనుక, ముక్తుడు పరమేశ్వర సొన్నిద్యమును గాంచును. మోక్షావస్థలో జీవులన్నిటి కొకేరూప ముండును. అవట దేహా మనుష్య వశువృత్త భేదములేదు. సంసారమందే యీ భేదముల కర్మముగలదు. జడవదార్థ సంబంధము వలననే జీవి విశిష్టవ్యక్తిత్వ మేర్పడును. అసహజుగు³ నీ సంబంధమును జీవులు నిర్మూలించ వగును. దేహసంబంధ పంజాతమగు వ్యక్తిత్వము స్థిరమైనది గాఁని తెలియుచున్నది. ఈ వ్యక్తిత్వము నాశనమగుటవలన జీవాత్మబ్రహ్మ లక్షణములనుగాంచి స్వస్వరూపమును గాంచును. దానికి విజే నూతన లక్షణమును రాదు.⁴

ముక్తావస్థలో జీవులకు రెండు దప్ప, బ్రహ్మలక్షణము లన్నియు లభించును. జీవు లణప్రమాణములు గలవై యుండును; పరమేశ్వరుడు పర్వవ్యాపి. అణప్రమాణముగల దైనను, ముక్తిపొందిన జీవాత్మ పరమేశ్వరునిచే పృథింపఁబడిన వివిధ లోకములలో వివిధ దేహములలోఁ బ్రవేశించఁగలదు;⁵ కాని, పృష్ఠిచెయువని యీశ్వరునికేగలదు; ముక్తాత్మకండు క్తైలేదు.

వైకుంఠముననున్న జీవులొకేరూపమును గల్గియుండరు. వారి రూపములు విభిన్న వత్త్వ పరికల్పితములు. ఈ వత్త్వవదార్థ సౌఖ్యోష్ణ

1) రాజా 4,4,22

2) ఈ ప్రశ్న 1,1,1.

3) ర్మహాత్మా మూః ప రూపం (1,1,1)

4) 4,4,1

5) 4,4,13-15.

ముచే ముక్తజీవులు తమభావములకు వాశయములకు రూపమునిత్తురు. ఈ నాటకము ముగియునని చెప్పుటకు వీలై నచో నవ్వుడు ముక్తజీవి వరిపూర్ణత నందియుఁ జరఁబ్రహ్మకు విశేషముగానే యుండును. వర బ్రహ్మ యేకమయుఁడై, దన అంతర్యామిత్యధర్మమువలన, వనేకజీవై క్యరూపముగలదై నను, దన యేకాత్మత్వమునకు భంగము రాకుండ నుండును. ఈ 'ముక్తజీవ సంఘములో నేయొక జీవియు స్వాధ్యవరక లేక, విశ్వాభ్యుదయముకొఱకే వనిచేయును.

విశిష్టాద్వైతతత్వము జన్మనరించి, ముక్తజీవులలో రెండు జాతులు గలవు. ఇహలోకములో నీక్యంపేన చేయు సలవాటుగల వారవలను జేయుదురు; రెండవ తెగవారు శేవలులు; వీరు నిరతాత్మజ్ఞాన ముచే గృతార్థులైన వారగుటచే నేరితోఁ గలియక యుండుదు.

ముక్తజీవులు నివసించు స్వర్గధామము మామూలుగా వర్ణింపఁ జడునది¹ వస్త్ర ధారణాది వివిధాచార వివరములలోను, ప్రదేశవిషయ ములోను గొఁది భేదములున్నవి. స్వచ్ఛ జలధారలు, మధుర ఫల భరిత వనములు, మందమారుతములు, కనకమయసూర్యతోతియు వారి కాహ్లాదకరములై యుండును. ఇవల వారాది పాడి, గాన స్పృత్య విసోదముల సమభవించి, యపు డపుడు వేదాంతగోష్ఠి నలుపుదుందురు. ధ్యానయోగి కట్టి స్వర్గజీవితము సుఖము నీరుఁజాలదు. మార్పులేని యొక ప్రకృతి స్వరూపమున బద్ధుఁడై యున్న జ్ఞాతడు విలపించును, వ్యక్తిత్వావరణములను జీల్చివైచి, విశ్వజీవితములో లీనమైపోవ నాతఁడుగోరును. వరమేళ్వరునితోఁ దాదాత్మ్యముబొందఁ దహతపాలాడు ధ్యానయోగులకు రామానుజుఁ డన్యాయము చేసినాఁడు. భూలో కానందముకంటెఁ బెక్కురెట్లధికానందమిచ్చునట్లుగా వర్ణింపఁ జదివ స్వర్గము వారికిఁ దృప్తి నీయదు. ఆత్మ యాశ్వరని నిత్య సాక్షాత్కారము గాంచి, నిత్య దర్శనోల్లాస మగ్నతం గాంచినను, దాని కింతను వేలై, కానుగోరినధ్యానవస్తువుతో నేకము గాదు. తన వ్యక్తిత్వమును

1) ఇంద్రవంశరామ 4.

దిగనాడి, దేవునిలోఁ గలసినిపుటి ప్రధానాశయముగాఁ గలవారు గొందరువనిషన్మహద్దలు, పొచిన గ్రీనుదీశమందలి ఆర్పిక్కునోదరవంఘము; కొందరు క్రైస్తవ సుఫీ యోగులు గలరు. తమ దేహములనే గాక, వ్యక్తిత్వములను గూడ వినర్తించి, తమ యాత్మలను దేవునిలో విలీనమొనర్తురు. అట్లు విలీనత్వము గాంచిన యోగి యొకఁడని గలఁదని మనకు సాక్ష్యము లేదు. వస్తుస్వభావముచే నట్టి జీవేశ్వరై క్యము లభించిన సాక్ష్యము దొరకునీ దుస్సాధ్యమని రామానుజునివాదము. ఈశ్వరుఁడైన జీవుఁడు తా నద్వైతమని చెప్పుటకుఁ దిరిగి రాఁడు. అట్లు చెప్పువాఁ డీశ్వరుఁడై యుండఁడు.

17 - సామాన్య పరిశీలనము

శంకరుని తత్వము నిశిత ప్రజ్ఞాధురంధరు లగు వారికిఁ గొంత మనోహరముగా నుండవచ్చును. అట్టి వ్యక్తులు, కష్టనిర్మూలనములకై భావోద్దేశములతోఁ గూడిన సాధనముల సంగీకరించరు. లోక పరిస్థితులు తమకుఁ గలిగించు నెంత హెరవిషాదము నైనను చెక్కు చెదరన మనశ్శాంతితో స్వీకరించు సంకల్ప శీఘ్రముచే నాంతరంగిక సంకుష్టి నందుదురు. అర్థత్రాణవరాయణత్వముచే ద్రవిండు హృదయముగల యీశ్వరుఁడుండవలె నని కోట్లకొలది మానవులు కోరుదురని శంకరుఁ డంగీకరించివాఁడు. రామానుజుని భావము సత్యముయొక్క అత్యున్నతప్రకటనము, మనబుద్ధికి లభించుదానికంటె సధికవికాళితరమైనదీ సత్యమని శంకరుఁడు వలుకును. మతానుభూతి వలన మనకు లభించు సదత్యున్నతానుభూతి కాదని తలఁప నవసరములేదని రామానుజుఁడు చెప్పును.¹ జీవిత సుతరంగములలో రామానుజుని దైవతత్వము వంటి దానినే శంకరుఁడు సంగీకరించును. పైష్టవస్సార్థైవ శాక్తరూపములలో నిదియే హిందూమతవిశ్వాసము. ఇట్టి విశిష్టలక్షణమును విడిచిపెట్టి, ఉపాకల్పిత మగు సద్వైతమాత్రమే హిందూమతమని పశ్చిమఖండ వండితులు, విమర్శకులు భావించుట విచిత్రముగా

1) బోల్సు: బ్రాహ్మే: " మతానుభూతివలన లభించు సత్యస్వరూపము శంకైశ్వరమైన దానినిగోరు మానవులు అనేమి కోరుతుండెనో యిఁబఁడెను."

నున్నది. ¹ రామానుజతత్వమే యాస్తికతత్వమునకును దీసికొను పదికాదు. కాని అన్నిటికిని గల శ్లష్ట వసువ్యలు దీనికినిఁ గొన్ని లేక పోలేదు.

సత్యస్వరూప మొక్కటి యని చెప్పి, దానిలో నానాత్వమును సంగమించఁజేసి విశేష్య విశేషణ సంబంధ సిద్ధాంతమును రామానుజుఁడు ప్రతిపాదించినాఁడు. ² సత్, చిత్, అనందిగుణములకు బ్రహ్మమునకుఁ గల సంబంధమును దీసికొని, వీని యేకత్వము నిర్గుణము కాదనియు, నది సమవాయసంబంధ మనియు, నిందు వస్తువునకుఁ గుణములకు భేదమే కాక, గుణముల మధ్యమందును భేదముండుననియు రామానుజుఁడు వాదించును. అసంతవిశేషణముల కంతరాధార మగు విశేష్యమే వరమే శ్యుఁడు. బుద్ధినిర్ధయము వలన సత్య స్వరూపము నెఱుంగవచ్చునను నిశ్చయముతో నున్నంతకాలము రామానుజుఁ డీసిద్ధాంతమునకు రాకటప్పదు. సిద్ధాంతము అన్నియు ద్రవ్యగుణ సమన్వయములే. ఈసిద్ధాంతములన్నియుఁ బరిచ్ఛిన్న వస్తుసంబంధములు; వీని యేకత్వము సమవాయ సంబంధమును దాఁటిపోఁజాలదు; పరిచ్ఛిన్నానుభవములో పరిచ్ఛిన్నైకత్వము లభింపదు. వరివర్తనశీలము గలిగి, పరిచ్ఛిన్నమగు జగత్తు జతిక్రమించినఁగాని, సమగ్ర వస్తుగుణ స్వరూపమగు సత్యము చూపబడినది తెలియఁగలదు. అట్టి వరమసత్యమే తర్కవిధానమున కాధారము. మనసిద్ధాంతములందు వస్తుస్వరూపమును విశేషణవరంపరచే స్థాపించ యత్నింతుము. కాని విశేషణము లెన్నిటిని గల్పించినను, అసంతంక్షణయు క్తమగు మూలద్రవ్య వైభవమును నిర్వశిషముగాఁ దెలుపఁజాలము. కావున బుద్ధ్యతీతమగు సత్వాస్తిత్వమును ముందే యంగీకరింపవలసియున్నది. సత్యము జ్ఞాపము నాకటి

1) హేగర్ బ్రాహ్మణ్యము : "ప్రాత్యక్షమయితో, వ్యక్తి మే లైక ద్రవ్యమనునది ప్రథమ నిర్ణయము వ్యక్తి వ్యతంబున వరమ వత్సరూపమునకు వేరైన వ్యక్తిత్వమును విలువకొన్నదో వెట్టి విలువయు మందదు. అవ వ్యక్తిత్వమును దిగివడిన సమ వత్సరూపమునఁ గలసిపోయిన పుత్రే, అపహారముననే విలువను గాంచును."

యను భావము మొదటిమండియు మనమనస్సులోనున్న పూర్ణసిద్ధాంతమే. విభిన్నగుణము లైన పచ్చిదాసందములతోఁ గూడిన పరమేశ్వరుఁ డొక సగుణ బ్రహ్మమని చెప్పబయి కాని యీ లక్షణము లెల్లు బ్రహ్మముతో సంబంధమునుగలిగియున్నచో రామానుజుఁడు మనకు వివరించి యుండలేదు.

విశేష్య విశేషణములకును ¹ బ్రహ్మజగత్తులకును, సంబంధ ముదముకాని సాహచర్యముకాదు. ఏలనె సాహచర్య మంతర్గత భేద నూపకము.

జీవులు జగత్తును బ్రహ్మముతో నేకమాఁ అయినచో నే భావములోఁ విశేషణములకు విశేష్యము నిత్యాధారము పహజము నైనది. జగత్తు శేషణ మొక విశేషణమాత్రమే కాదు, దానికిఁ జరమేశ్వరునితో సంబంధ మున్నది. పరమాత్మయొక్క అంతరంగిక తత్వవ్యక్తీకరణ మగు రూపము జగత్తు. జీవాత్మలు బ్రహ్మతో బాటు శాశ్వతము అనుటవలన, బ్రహ్మమునకుఁ జరిచిన్నత కలుగుచున్నది. తదంతర్గతములగు సంశయముల యొక్క నిరవధికమగు నవరిచిన్నత వలన బ్రహ్మముయొక్క అవరిచిన్నత న్యూనమగుచున్నది. జీవ బ్రహ్మములు రెండును నిత్యములైనచో వాని సంబంధ మెట్టిది? వానిమధ్యమందు నిత్య సంబంధమున్నచో నది ముఖ్యమైనదైనను, ప్రాసంగికమైనదైనను, నిర్వచింపవీలులేని రహస్యమగును. బ్రహ్మముయొక్క అత్తు బ్రహ్మము యొక్క దేహమునకు భిన్నమైనది. అందుచే నది సర్వావస్థాతీత మైనదని చెప్పవలెను.

జీవులు దైవజీవితములోని స్పందనములని రామానుజుని నిశ్చయము. పరబ్రహ్మము పర్యజీవ జగత్తులతోఁ గూడిన వ్యక్తిత్వమైనచో, విశిష్ట విజ్ఞాన భావప్రయోజనములు గల పరిచిన్న జీవు లాకనియం

1) విశేష్య విశేషణ సంబంధ భావము స్పష్టికరముకాదు రెండు వాకపై యైనచో శేషమున కర్థములేదు. రెండును వేరైచో నవైతది బ్రహ్మసంబంధమగును. అది అంతరంగిక సమబాధ సంబంధమైనచో దీని కభావస్థితి యేర్పడును.

దెట్లు బోషింపఁబడునో తెలియదు. ౭ కశీవి యింకొకశీవిలో భాగము కాఁజూచును. రామానుజుని బ్రహ్మమొక వరమాత్మయే కాదు; అనంత ములగు నిత్యశీవుల నిత్యవమాణము. ౮ శేషారమార్గికదృష్టిలో నీశ్వరుఁడు జీవపహితుఁడు జీవవిరహితుఁడు కాఁగలఁడు? ఈశ్వరునికిని వాని వలన నుద్భవించిన యల్ప శీవులకును, సర్వస్వరూపముగల వరమాత్మకును భేదము చెప్పనగును. ఈశ్వరుఁడు, శీవులు, జడవదార్థము గలిసి వరమాత్మ యగునుగాని, శేవల మిశ్వరుఁ డొక్కఁడే కాఁడు. కాని సర్వాతీతము సర్వస్వరూపమునగు వరమాత్మయే యీశ్వరుఁడని రామానుజుఁడు చెప్పును. బ్రహ్మైక వాదమును సమర్థిండునపు దాతఁడు పరబ్రహ్మ జీవజడవదార్థ సహితైకత్వమనియు, జీవవృత్తత్వమును బోషింపఁ దలఁచినపుడు, జీవు లీశ్వరికల్పితములయ్యుట, విశిష్టవిశ్వాస శీంద్రములనియు, జ్ఞాతృస్వరూపములనియు వర్ణించును.

జీవజడవదార్థసహితప్రపంచమునకు బ్రహ్మము ముఖ్యోపాదాన కారణము. వికారములన్నియు దేవుని దేహసంబంధములుకాగా నాతని యాత్మ నిర్వికారమై యుండును. 1 “వరమాత్మకు పేరైన చేతనా చేతనవస్తుకాలమంతయు నాతనిదేహము. నిరుపాధికము, సకరిరము నగు నాతని యాత్మ యేకైకము.” 2 దేవునిదేహ ముపాదానకారణము; దేవునియాత్మ ముఖ్యకారణము; కావున దేవుఁడు జగత్తునకు ముఖ్య కారణము ముపాదానకారణముకూడనై యుండెడిని చెప్పవచ్చును. ఈ భేదము ప్రధానమైనది; ఏలన జీవుని దేహవికారములు జీవుని తెట్లంటబో, యీశ్వరుని దేహవికారము లీశ్వరునికి సంబవని రామానుజుఁడు నమ్మును. ఇవచో నీశ్వరునియేకత్వము నిర్వికారమై యుండునది. ప్రళయకాలములోవలె నూర్జ్వరూప ముండఁదు, స్పృష్టికాలములో వలె, స్థూలరూపమునను పరిచ్ఛిన్నము కాకున్నను, విశిష్టవ్యక్తిత్వము గల మోక్షావస్థ యుండును, నీశ్వరత్వము జగద్విన్నమైయుండును. దీనికి నీశ్వరుని నిత్యవిభూతికిని గూడ భేదమున్నది. శేవలము విశేషణము

1) వ్యరూపాను సంకీర్తన .యశ్చాత్ (2.4.14)

2) శ్రీమద్రామానుజము 3-25.

అగు పద్మిదానంద లక్షణములను దీసివేసివచో బ్రహ్మవ్యూహం మేమో తెలియుట కవకాశములేదు. కాని, విశేషణములే యాతనిముఖ్య స్వభావ మైనచో, వానికిఁగలుగు వికార మిశ్వర స్వభావమునకు నంటును. దీని వలన నీశ్వరుఁడు పరిపూర్ణవ్యక్తి గాక, పరిపామ దశావతరఁడై యున్నాఁడని చెప్పవగునా! కావున నీశ్వరుని యాత్మ ముఖ్యకారణము, నాతని దేహ ముపాదాన కారణము ననుభేదము వ్యర్థమైనది కోడిపెట్టలో నొక భాగము గ్రుడ్డుపెట్టచుండఁగా మిగిలిన భాగము కూరలో నుడుకుననుట వంటిదే. ¹

జీవ బ్రహ్మసంబంధ సమస్యయే యీశ్వర తత్వమునకుఁ బ్రధానసమస్య. అనేకపరిచ్ఛిన్న జీవసముచ్చయ మవరిచ్ఛిన్నబ్రహ్మము కాఁజాలదు. వీని కతీతమగు నదేదియోయుండవలెను. ప్రపంచములోని సర్వవిషయములను రామానుజుఁడు చేతనాచేతనములుగా విభాగించును. అవి పరస్పర సహకార వర్తనమును గలిగియుండుటచే వానిని సడపు నీశ్వరుఁ డొకఁడుండవలెను. తర్కము దీనినే సూచించును; మత విశ్వాసము దీనిని సమర్థించును; అందుచే మనమండఱము దీనినే యంగీకరించుము. కాని యిది యీ సమస్యకు సరియగు సమాధానము గాదు. మనము చేయు సిద్ధాంతము జగత్తులోనిదే కాని జగత్తును గూర్చినది గాదు. వియధార్థజగత్తును మనము చూచుచున్నామో దాని కారణమును మన మెఱుఁగుదును తెప్పఁజాలము. కాని తదంతర్గతమైన దైనను మన నిర్ణయము హేతుబద్ధమైన సంబంధముచే గల్పించఁబడ లేదు. చేతనా చేతన జగత్తే పరిచ్ఛిన్న వస్తువైనచో సన్యోగ్య వ్యతిరేకములైన యీ రెండు వాతా యధార్థవస్తువునకుఁ తెందఁజాలవు. పూర్వైకత్యము గాని, విశేషణ భిన్నత్వముగాని మార్పునాంగసలెను. రామానుజుఁ డిరెండినొక పరమాత్మలోఁ గలిపి, యొక పరమసూత్రముచే నందలి భాగములను పంశములను నందే బంధించినాఁడు. శంకరుఁడు చెప్పిన విధ్విబ్రహ్మ, మానవజాతి తెన్నడందరాని యూర్ధ్వపద

1) వ్యవ్యతిరేకం చేతనాచేతన వస్తుజాతం స్యకరీమితి, న వికవిరుపారిక వ్యకరీక ఆత్మా (1,1,13)

మున నున్నదని రామానుజుడు విమర్శించినాడు. అంతకంటె దృష్టి కరమగు సేక బ్రహ్మతత్వము నీయ రామానుజుడు యుక్తిించినాడు. అది నిర్గుణైకత్యమునుగాదు; భిన్నాంశ సముచ్చయమునుగాదు; అది సర్వభేదసంబంధములను దనలో నిమగ్నమైన సత్తానామము. కాని యిట్టి దివ్యమభూతి మాత్రము ఋజువుచేయుటకు పాధ్యము కాని కేవల భావకల్పనము కాదని యెవరు చెప్పగలరు? మాటల పొందికచే మంచి వాదమును గల్పించవచ్చునుగాని దానికి సత్యము పరిపూర్ణమే నందే హస్తమైనది. పరమాత్మ నిర్వికారమై సర్వాత్మికమైన సత్యమే యైనచోఁ ద్రికాలాత్మికమైన దానికిఁ గాఢసత్యమును జగత్పరిణామ సంబంధము నెట్లు వచ్చినది? నిర్వికారపరిపూర్ణమైన పరమాత్మ స్థానమున నిత్య పరిణామశీలము గలిగి, క్రమాభ్యుదయ పరిపూర్ణతవలన యుక్తించు నింకొక నియతి వేదేని నిర్మించుటకు రామానుజుఁ డంగీకరింపకున్నచోఁ జరమేశ్వరు నాత్మకు దేహముతోడి సంబంధమును గూర్చిన సమస్య నాతఁడు తృప్తికరముగాఁ జరిష్కరింపఁ జాలఁడు.

మఱియు నీయేకత్వములోఁ బ్రకృతియంత్రము, జీవరంగము నెట్లు సమీకరించినది? ప్రపంచముయొక్క యేకత్వము వాకపై పుడును జీవవృత్త్యమును పోషించఁ జూచుకొనవచ్చునుగాని, మన దుఃఖములు శ్రేణములు, మనలోప పాపములు పరబ్రహ్మములో నవిభాజ్యము లగునంతయుపై నచో మఱియు నవి యాశ్వరుని చివృక్తిలో నిత్యముగానుండి, యొల్లప్పు డాతని చిత్తవిషయములుగానున్నచో, నీజీవు లీశ్వరుని మానసములోని నిత్యాంశములుగావా? అట్లు గాకున్నచో మనము పరమేశ్వరునకు భిన్నులగు వ్యక్తులమైనచో¹ నీశ్వరుడు మనకు వేరై యుండవలెను. ఒకేచైతన్యములో మనము భాగస్వాములమైనంత మాత్రమున, మన వ్యక్తిత్వములకు లోపము కల్గరా? రామానుజుడు దీనిపేద హసంబంధ దృష్టాంతమును దీసికొని, తనలో నంత

1) బ్రాహ్మే నెప్పివారు: "ప్రత్యేకవ్యక్తిలమగు మనము వ్యక్తంత్రాస్తిత్వము గల వారమని నిశ్చయించినచో, మత్స్యరాజునుభవముతో² నీశ్వరాస్తిత్వము యశ్చాద్యమైన దనుట వర్ణ్య పరిణామమునకు (బ్రూక్ అందు రియాలిటీ పే. 434-5)

ర్యర్థియగు దేహివివా దేహముండఁజాలదని వాదించును. ఆత్మ విడిది పెట్టినవెంటనే దేహము నశించును. మఱియు జీవికి నుభ దుఃఖానుభవములు గూర్చుటకే దేహమున్నది. దేహమునకు మూలకారణము జీవమే. కాని యీ దృష్టాంతమును బోషించినచో నీశ్వరుఁడే సర్వమునై, జీవులు, దేహములు నాతని బిసోదార్థ మునకరణమాత్రము లగును. హెగెలియన్ విజ్ఞానపేత్రలు కూచించిన సర్వస్వరూప ద్రవ్యము నమస్కార పరిష్కారమునకుఁ దోర్పుడదు. ఒకపైపున నిత్యపరిపూర్ణమగు పరమనత్యమును, నేతాకపైపున ననంతమగు జగత్పరిణామము నేక కేంద్రములో నమన్వయింప వలసి వచ్చుటయే వీరికిఁ గల తత్వసమన్వయము.

వృథగ్గిపుల నిత్యము స్వతంత్రము నగు యాథార్థ్యమును బోషించరామానుజుఁడు కోరి, జీవవ్యక్తిత్వము మిథ్యారూపమను వాదమును దీవ్రముగా నిరసించును. ఏకనత్వదార్థ్యమగు పరమాత్మలో నీశ్వరుఁడు, జీవులు, జడనదార్థము నను భేదములను జూడవలెను. ¹ సర్వనస్తువులు నీశ్వరుని దేహమగుటచే ప్రతిజీవున కాత్మ యీశ్వరుఁడే. ² రామానుజుఁడు దేనిని జీవాత్మగాఁ దీసికొనెనో యది భూతభవిష్యత్తులు గలిగి, పరిచ్ఛిన్నమగు మనుకారకేంద్రమే. సర్వజ్ఞానమునకు విషయవిషయ భేదమున్నదని వాదించుట యుక్తముగాదు. ఈ భేదము నిత్యమైనదిగాదు. చూపువిషయములో దృగ్విషయసేమ విషయముగను, నేత్రము విషయముగను మనము గ్రహింతుము. అదేరీతిగా, జ్ఞానవిషయములో, జ్ఞానవిషయమును దానిరూపమును నేమిగా భావించి, మొదటిది విషయమనియు, రెండవది విషయమనియు ముహించుము. కాని యీ రెండును నిజముగా వ్యావహారిక ప్రపంచమునకుఁ జిందినవే. దేనిని రామానుజుఁడు విషయమనునో, యది నిజమైనయర్థములో విషయము

1) బోయ్ : రావ్ బాల్ భావము (దర్శనరత్నసింధాంతము, బాల్యము 2, పు. 238)

2) సర్వాత్మకత్వ ప్రకటనాత్మకమైన ఆత్మావరమాత్మా.

కాదు; అది విషయరూపమునొంది వ్యావహారిక జగత్తులోని యితర పరిచ్ఛిన్న పస్తువులలో నొకటియగుచున్నది.

దేహ వికారములు జీవాత్మ కంటవని రామానుజుడు చెప్పును.² అది సహజముగా శుద్ధమైనది; జడజగత్సంబంధాంధకారము దానికొందిని ముఱుగువలెనువేకాని, దానినిఁ దొలఁగింపఁ జాలదు. అవేతన వదార్థ సంబంధము కాత్మాలికమైనది. పరిపూర్ణము; ఈ సంబంధమునకుఁ బాపమే హేతువు; శుద్ధాత్మపాపము చేయఁజాలదు. దేహ సహితముగు నాత్మకుఁ గాని పాపములేదు; పాపము లేనిదీ నశరీరాత్మ యుండదు. ఇతర హిందూతత్త్వజ్ఞులవలెనే రామానుజుడును సంసార మనాదియని చెప్పి యీ సమస్యనుండి బయటఁబడినాడు; కాని ఆత్మయొక్క శుద్ధ స్వరూప మీ సమస్యలో నిమిడియున్నది. పాపము తత్ఫలితము విషయవరంపరలోనువి. శుద్ధమగు విషయ, పాపరహితమగుటచే వీనిచే బృశింపఁబడదు. కాని ఆత్మ పాపము చేయునదై నచో నది యిదివరకే జడవదార్థసంబంధము కలిగియున్నదని చెప్పవచ్చును. అట్టెనచో నది శుద్ధాత్మకాదు; వ్యావహారికమగు జీవాత్మ. విషయ వరంపర కాది లే దనినచో, శుద్ధాత్మ యొకవైపునను, విషయము వేరొక వైపునను నుండి, రెండును నిత్యవస్తువు లగుటచే దానికర్థముచెప్పుటకు మూఁడవ దెద్దియు లేకుండును. ఆత్మ సహజ స్వచ్ఛతగలది; దేహము దానికంటిపెట్టుకొని యుండును. ఇదెట్లు తటస్థించును? ఆత్మకు జ్ఞాన మునకును సంబంధ మెట్టిది? అవి భిన్నములూ? ఏకమూ? అవి భిన్నము లైనచో దేహములోనే యొకబోటనే కలిగిన ముఖదుఃఖానుభూతి జ్ఞానము నకుఁ జెందునుగాని ఆత్మకుఁజెందునది కానందున నాత్మకు నుఖదుఃఖము లంబవు. జ్ఞాన మాత్మవ్యాపారమనియుఁ జెప్పరాదేలన, సవ్యదది సకారణ మగును. కాని రామానుజు సనుసరించి, జ్ఞానము నిత్యము వ్యవక్తము

1) రోల్పు: తెంపైర్: "బుద్ధియొక్క అతీతక్రియ శ్రీవి మనమెరిగియున్నదో, నది ద్రష్టయు దృశ్యము కూడనని చెప్పరాదు. విజ్ఞాపవిషయమగు విజ్ఞానము విజ్ఞానము కాఁగలదు. అనగా నది విషయమే కాని విషయ కాదు; దృశ్యమేకాని ద్రష్టకాదు."

2) పూర్వరంగ జాలక్య యునిత్య ప్తరత్నావయో రత్నాః తీవ్రే న స్పృశంతి(1,1,13)

నై నదగుటచే మత్స్యత్తియైపదికాదు. అత్మయు జ్ఞానమునొకటియైనచో వాత్మకు వృద్ధిక్షీణత అండ వనవచ్చును. కాని యాణువ్రమాణమగు వాత్మపెరుగదు, తరుగదు. అత్మ విజ్ఞానమయమైనది.¹ దీనికి జ్ఞాన సంబంధము వృష్టముగాఁ జెప్పఁబడలేదు, అత్మవిజ్ఞాన పూరితము; దానికి విజ్ఞాన మొక విశేషణమునై యున్నది.² “జ్ఞాతకు జ్ఞానము లిన్న మైనది; అది దాని గుణమైయున్నది, గంధము భూమిగుణ మైనను నది దానికి లిన్నముగా నుండునట్లే.”³ నుమప్రేలో నిర్విషయక జ్ఞానమున్నదిని రామానుజుఁడంగీకరించును.⁴ అత్మస్వభావము తృప్తచైతన్యముకాని శేవంజ్ఞానము కాదు; అప్పుడప్పు డది విషయసంబంధియగును.

శీవబ్రహ్మసంబంధమును క్లిష్టతలేనిది కాదు. రామానుజుఁ డిట్లుచెప్పెను; “వరబ్రహ్మ మనేకము కాఁగోరెను. వంతభూతాత్మకమగు జగత్తు నుదయించఁజేసి, చేతన శీవవర్గమును దేవ మనుష్యాది దేహములలో వానియర్హతల ననుసరించి ప్రవేశపెట్టి తుదకుఁ దానే స్వేచ్ఛావశమున నీ శీవవర్గములలోఁబ్రవేశించి శీవాంతరాత్మయై, యీ వర్గము లన్నిటికిఁ దామరూప పరిణతిఁగూర్చి వానికి వస్తుత్వ వాసధీయత్వ సామర్థ్యములను గల్పించెను”⁵ శీవ మివిధముగాఁ జరమార్థ ప్రతిబింబము. ప్రతిబింబియందు (1) ప్రతి వస్తువునకు జ్యోతియగునంతర్యామి బ్రహ్మము (2) జ్ఞాతయగు వాత్మ (3) అత్మకువకరణములగు నచేతన ద్రవ్యములు గలవు. ఈ విధముగాఁ బ్రతి వ్యక్తియుఁ జరబ్రహ్మవలెనే

1) విజ్ఞానమయో హి శీవో న బద్ధి నూత్రం (1.1 13)

2) 2,3,29

3) 2,3,27

4) జ్ఞానస్య విషయ గోచరత్వం తాదృశాదౌ ఉపపద్యతే (2,3,37)

5) 1,1,13.

యేకత్వములోఁ ద్రయాత్మకత్వముగలదై యున్నది.¹ బ్రహ్మముమూల రూపము; వ్యక్తి తదనురూపము; విలసఁ బ్రతివ్యక్తియుఁ బరిచ్ఛిన్న భౌతికావరణలలోఁ బరమేశ్వరుని పరిష్కారితగలది. ఆత్మ తన దేహమును విసర్జించి, మోక్షావస్థ పొందినపు డది కేవల నిర్గుణైకాంశగా నగును. అది పరమేశ్వరసంబంధము లేనిది కాఁజాల దేలన, దైవతత్త్వ ప్రవాహము లందుఁ బ్రవహించుచుండును. ఈ యాత్మల తన్మోహాద్వాదన ముండదా? కాకున్నచో వీనికేఁ బరస్పరము భేదమును గల్పించున దేదీ? అవి పృథక్స్పృష్టద్రవ్యములః లేక పరబ్రహ్మయందు నిసపించు కేవలగుణములః ప్రత్యాత్మకౌత కేంద్ర మేర్పడి, పర్యానుభవముల నేకముభమునకుఁదెచ్చుకత్తి యున్నదని రామానుజుడు చెప్పిన భావము దుర్బలమైనది.

రామానుజుని తీవాత్మ భావము ద్రవ్యస్థిధాంతమును, ఖండించిన క్కాంటవాదమును, శంకరునిమాత్ర భాష్యవాదమును జ్ఞాపకము చేయును. నిరవధికమై నిత్యసమానమగు కాళ్యతమైన వ్యక్తిత్వమొకటన్నదని రామానుజుడు విశ్వసించును. అట్టి నిత్యసమాననిరవధిక లక్షణ మాత్మకేగలదని శంకరుడు వాదించును. నిరవధికపరిణతికి నిత్య సమానాత్మకు సంబంధ మెట్లు కూడునో రామానుజుడు చెప్పఁజాలఁడు. హెగెల్ తత్త్వములోవలెనే భిన్న కాంతర్గతమగు నేకత్వము చెప్పఁబడినది. ఒక దేహమునుండి యింకొక దేహమునకుఁ జీరుటవలన వాత్మ యొక్క రూపము వికారముగొందనియొడల, శరీరసంబంధము, స్పృశి, జ్ఞానమును వాత్మకు మూలస్వభావ లక్షణములు కావని విశదమగును. మనకుఁ దెలియుటకు శక్యములగు గుణములతో నిమిత్తములేని యట్టి అక్షలక్షణ మెట్టిదో మనకు దుర్గాహ్యము. అప్పుడు మనకొకవిధమగు నిర్గుణజీవత్వ మేర్పడును. వ్యక్తిసమానత్వము నిరవధికవిజ్ఞానము, అమర్త్యత్వము, పూర్వజన్మము మున్నగునవి వ్యర్థపదములగును. అట్టినిర్గుణజీవమానకు మన నిత్యలోకానుభవముతో సంబంధములేదు. అట్టి సంబంధ కూర్ప నిర్గుణ జీవవ్యక్తిత్వము భిన్నవ్యక్తులలో భిన్నముగా నుండు ననుట ప్రాంతికల్పితమే. ప్రతివ్యక్తి యందు మూల

1) అదిక్షిపవిష్టవరమాళ్కాః (1,1,13)

భూతమై యొక యాత్మ యున్నదనియు దానికి నిత్యవిభారసరంపరా ప్రవాహముతో సంబంధ మెట్లో యేర్పడె ననియుఁ దెలియుచున్నది.

శంకరరామానుజు లిరువురు మహాత్తర వేదాంత విజ్ఞానవేత్తలు; వారిలోఁగల ఉత్తమలక్షణములు వరశ్చరము లోపములైనవి. రస హీనమై చూపట్లు శంకరుని తర్కప్రతిభ, యాతని తత్త్వమును మత దృశ్యభ్రములో నిరుత్సాహకారణమైనది. సృష్టికార్యములోఁ దాను స్వహస్తములతో సాయపడినవానివలె వైకుంఠకౌల్యములఁగూర్చి యాతఁడు వర్ణించు మనోహరవర్ణనలు బుద్ధి నొప్పించఁజాలవు. వర మేశ్వరుని, మానవుని జగత్తు పన్నితనిఁ దనయప్రతిపాత తర్కాపి భారకు గుఱి చేసి, బ్రహ్మైకత్వమును నిరూపించు శంకరునివాదము రామానుజాచార్యులలో నొకించుక వలనమును గలిగించదు. శంక రానుచరులు గురువున కొకమెట్లు ప్రేకిఁబోయి యద్వైతమును నాస్తిక కూన సామివ్యమునకుఁ దోడ్పొని పోయిరి. వరమేశ్వరుని హృదయ మందిరములో మేమే నిత్య స్వేచ్ఛావిచారము చేయువారమని రామాను జానుచరులు వలుకుదురు. కాని రామానుజునిలో మహాత్తర మతప్రతిభ కలదు. శావనిషదాగమ పురాణ ప్రబంధములనుండి భావధూరులాత నిలో నేకమై ప్రవహించినవి. వివిధరూపరంపరల నాతఁడు సహజ సామర్థ్యముతో స్వీకరించెను. మతానుభూతి కల్పించు నవ్య కైకత్వ ములో నీ భిన్నభావ వరంపరలు లీనమైపోయినవి. దృఢతరతత్త్వ వివేక మాతనిలోని మత విజ్ఞానావసరముల కూతగల్గి యైనది మతభావ సిద్ధినిఁ దార్కిక మాత్రాశయములతో నమస్వయింప నాతఁడు తీవ్ర కృషిచేసెను. స్వయంసంపూర్ణమగు మత్తమతత్త్వము వాతఁడు మనకుఁ బ్రసాదించుటలోఁ కృతార్థుఁడు కాఁజాలకపోవుటలో నాశ్చర్య మేమియునులేదు. మతమునకును దత్త్వశాస్త్రమునకును మధ్యమందు గోచరించు విశాలమగు గర్తమును గప్పివేయుట కాతఁడు ప్రదర్శించిన సునిశిత తార్కికప్రక్రయము నమితోత్సాహశక్తియు మృతిపాత్రములైనవి. స్వల్పబుద్ధియు పసుభవమును మాత్రమేయుండి యాశ్చర్యరమహిమ సంకగా నెఱుంగని సామూహ్య మానవుఁడింతకంటె సులభ పరిష్కారము

నిద్రియుండును. అట్లుగాక రామానుజుఁ డాహించుటకు సాధ్యమగు మత్తమ వర్గమునకుఁజెందిన యేకేశ్వరతత్వము నీశ్వరాంకర్యామిత్య రేఖావమ్మిత్రత మొనర్చి ప్రదర్శించెను. ¹

1) రామానుజ నూత్రతావ్యము; థీటో: ఇ. టి. యన్. బి. ఇ. 58.

2) రామానుజ నూత్రతావ్యము; రంగాచార్యుని ఇ. టి.

3) రామానుజ గీతాతావ్యము; గోవిందాచార్యుని ఇ. టి.

4) యతీంద్ర మతదీపిక; గోవిందాచార్యుని ఇ. టి.

5) నర్వదర్శన పంగ్రహము; 4-వ అధ్యాయము,

1) శంకరుని వసుబ్రహ్మము, బ్రహ్మరోశము, రామానుజుని విష్ణువైఖాంశ మంతి వరిపోవును. మనకుఁ దెలిసినంతవఱకు కిదియే మహావైఖాంశము లైనను, స్వరూప్రమాణ నిర్దిష్ట పట్ల గావని శంకరుని వాదము. ఈ వాదమువలన జీవితమున కెట్టిభేదమును గలుగదు.

భారతీయ తత్వ శాస్త్రము

దశమాధ్యాయము

శైవము, శాక్తము, అవంతర వైష్ణవము

1 - శైవసద్ధాంతము

మొదటినుండియు వైష్ణవమతశాఖకు ప్రతిస్పర్ధి శైవమతశాఖయే. ¹ నేటికి నిది దక్షిణ భారతదేశములో విశేషప్రాముఖ్యమును గాంచినట్లున్నది. దక్షిణదేశములో నిది శ్రీస్తుపూర్వము నుండియు విలసిల్లినది. బౌద్ధతైవ మతములను ప్రతిఘటించుటచే నిది విశేష విఖ్యాతి గాంచి, వైష్ణవ మతముతోఁ బాటు శ్రీస్తువెనుక నైరాఘ్న శతాబ్దములలో విజయము గాంచినది. శ్రీస్తువెనుక 11-వ శతాబ్దములో నొక విశిష్టమగు తత్త్వము ననగా శైవసద్ధాంతము నిది ప్రకటించినది. దీనిలో విశేష తృప్తి చేసిన డాక్టర్ బోప్ దీనిని గూర్చి — “మిక్కిలి విపులము, పర్వమత శాఖలలో ముద్రాపితము, నిస్సంశయముగా నిష్కామూల్య తత్త్వ గర్భితమునై నది”ని వదించెను. ² శైవసద్ధాంతమునకును కాశ్మీర శైవమతమునకును ముఖ్య సామ్యము లనేకము లున్నను, శైవసద్ధాంత సామాన్య పృథావముగాని, యందలి ప్రధాన సద్ధాంతములు గాని కాశ్మీర శైవమునుండి గ్రహింపఁ బడినవని చెప్పబడు విలులేదు. అత్యంత ప్రాచీనములగు తొల్కాప్పియము వంటి తమిళగ్రంథములు మోక్షానందపద వివరణము చేసిన అరియారులు లేక సిద్ధులను గూర్చి ప్రవంగించినవి. ఈగ్రంథములు రుద్రభావమును వేదముల నుండియు,

1) మారపురి పర్వదర్శన వింగ్రహము శతబ్దిర శైవశాఖలను చెప్పినది; పశుపతి పాఠశతము, శైవము, ప్రత్యుత్పిల్లాశైవము, రహస్యరహస్య, చివరికి శక్తి శాస్త్ర వంశాంతికాదు.

2) తిరువావగం, పు. 64.

రుద్ర శివ మతమును బ్రాహ్మణముల నుండియు, మహాభారతము నుండియు, శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు నుండియు స్వీకరించినవి. ఇవి గాక, 12 శ్రైవాగమములును, నందు ముఖ్యముగా జ్ఞానముగూర్చి ప్రవంగించుభాగములును, శివభక్తుల గీతములును, ననంతర శ్రైవ తత్వజ్ఞుల రచనలును, దక్షిణ శ్రైవమతమున కాధారభూతము లైనవి.

2 - సారస్వతము

ఆగమము లిరువదియెనిమిదని యంగీకరింపఁ జూచినవి.¹ కామి కము, జ్ఞానభాగమగు మృగేంద్రాగమమును ముఖ్యములైనవి. తమిళ భక్తులగు మాణిక్యవాసగరు (క్రి.పె 7-వ శతాబ్దము) నుందరరు వీరిని స్మరించిరి. శ్రైవభక్తివాద్యులును 5-10 శతాబ్దముల నుద్భవముకాలము నకుఁ జెందును.² నందిఆంధారీనంది సంకలన మొనర్చిన శ్రైవ గీతములనే (క్రి.పె 1000) తిరుమలై యందురు. దేవారముని చెప్పఁబడు మొదటి భాగములో నంబుధారు, అప్పారు, నుందరారుల గీతము లున్నవి. మిగిలిన వానిలో ముఖ్యమైనది మాణిక్యవాసగరుని తిరువాన గము, అఱువదియందరు శ్రైవభక్తుల చరిత్రముల వర్ణించిన పెక్కిరారుని పెరియప్పరాణము (11-వ శతాబ్దము) విలువగల విషయములను జెప్పును. రారవాగమములోని ద్వాదశగీతముల విపులీకరణ మనఁదగు మేకందరుని శివజ్ఞాన బౌధము (13-వ శతాబ్దము) శ్రైవ సిద్ధాంతములోని భావప్రకటనమునకుఁ బ్రమాణగ్రంథమై యున్నది. మేకంపరుని నలువది తొమ్మిది మంది శిష్యులలో మొదటివాఁడగు అరుల్మండి శివాచార్యుఁడు శివజ్ఞానసిద్ధియా రమ నుప్రసిద్ధ గ్రంథకర్త ఉమావతి రచనలలో (14-

1) కాంచీపుర శ్రైవారాజాలయము దిరువది యెనిమిది శ్రైవాగమము లున్నవని శిలాశాసన సాక్ష్యమున్నది ఇదియే ప్రాచీనతమమైనదిఁ జూపించుచున్న యను విల్లవ ఉక్తవర్తి (క్రి. పె. 5-వ శతాబ్దము) తనకీ మఱియొక విశ్వాసమును ప్రకటించెను.

2) "ప్రవిందములో నే మఱికొలది భక్తిరసమౌరిక బాన్మయమును వృణించి యుండలేదు ఇందలి వస్తుజ్ఞుల భావనవర, రవపారవశ్యము, రక్షణ మారుర్యము సాటిలేనివి" (బార్మెట్-భారతీయ హృదయము పు. 82)

వశాత్తము) శివప్రకాశము, తిరుజరుల్పయన్ ప్రముఖములైనవి. శైవసిద్ధాంతము వేదాగమ¹ ద్వయముపై వాఢారపడి యుండును. రెండిరి శాస్త్రీయ సమన్వయ కర్త నీరకంతుడు² (14-వ శతాబ్దము). ఇతఁడు బ్రహ్మసూత్రములకు ఖాష్యమువ్రాసి, శైవమతమున కనుకూలముగా సర్వవివరణ మొనర్చెను. రామానుజ దృక్పథము నీతఁ డంగీకరించి, ఒకవైపున ద్వైతవాదమును, వేరొకవైపున నిత్యర జీవజగద్వైదములకు నిరసించును.³ అంతానహిత శివుఁడే వరమేశ్వరుడు; చేతనాచేతనము లాతని కరీరము. అప్పుయ్య దీక్షితుల ఖాష్యము శివార్కమణిదీపిక అమూల్య మైనది.

3 - సిద్ధాంతములు

శివుఁడే వరమనత్వము; అతఁ డనాదిపురుషుఁడు, కారణరహితుఁడు, లోపభాక్తుఁడు, సర్వకర్త, సర్వజ్ఞుఁడు, జీవనంపారబంధ విశ్చేదకుఁడు నని గ్రహించఁబడెను. సర్వదానంద మాత్రములో స్వయంస్థితిగల యాతని తెలిమిది అక్షయము అన్నవని యర్థము చెప్పఁబడెను; వరమ పొవనత్వము, అనుభవజ్ఞానము, అనంతప్రజ్ఞ, సంపూర్ణబంధరాహిత్యము అనంతకృప, పరిపూర్ణశక్తి, అవ్యయానందము. ఈశ్వరాస్తిత్వము. నకుఁగొన్ని ప్రమాణములు చెప్పఁబడెను. ప్రపంచము పరిణామము నొందుచున్నది. దాని కుపాదానకారణమైన ప్రకృతి మృత్తికవలె నచేతన మగుటచే జగన్నిర్మాణ సామర్థ్యము లేనిది. భూతములు జడము లగుటచే

1) శవజ్ఞాన పీఠియాడు చెప్పెను: "వేదములు, శైవాగమములే యశాత్త గ్రంథములు. వానిలో వేదములు వార్యుఁడనెఱుఁగు పుణ్యధనం గొఱకుఁ బ్రశ్నేకముగా వాగమములు ప్రసాదించఁబడి వేదవేదాంతముల నత్యంతము దుష్కరములగా యున్నవి రెండు పీఠ్యర ప్రోక్షములే" (1,46) రోష్యుఁ నిరకంతుఁడు; వయం తు వేదకవాగమయోః తేదం ॥ వశ్యానుఁ బ్రయోమహంస (చే, 156)

2) యో. పీఠిక.కుటు 1,1,3

3) ముఖ్యభాగ్యము లన్నియు రామానుజ అవ్యుపాసించి ప్రతిపత్తులే. రోష్యుఁ మాడ్చి దివదిద్వికేష్టం బ్రహ్మకారణం, పూరి దివదిద్వికేష్టం శక్తార్కం నవతి. (1 1.2) కాని, యో. అవ్యయ్య దీక్షితానంద లహరి.

నవియుఁ గర్తలు"పు. కర్మయు నట్టిదే. మేకందరు ననునరించి, కాలము మారుచున్నట్లు గోచరించుచున్నను, నిజముగా నిర్వికారమైనది. ¹ సర్వ ప్రవృత్తిలొ నదియుండునుగాని, స్వయముగా నదికర్తగాదు. కాని యీశ్వరుఁడే జగత్తునకుఁ బ్రత్యక్ష కారణుఁడై నచో నతని స్వేచ్ఛావరి పూర్వకము లోపము సంభవించును. అందుచే నిశ్వరుఁడు నుపరిణమగు నొక శక్తివలన నీ కార్యమును జేయునని చెప్పఁబడెను. కర్మనియతి మానవు నాత్మాభివృద్ధి కనుగుణముగా వర్తించును. అది గమ్యములను గల్పించుట కాని, ధర్మాధర్మభేదములనుగాని చేయదు, వీనినొక శక్తి సామ్యమునఁ జరమాత్మయే కల్పించి జీవులకుచిత కర్మఫలముల నిచ్చును. భుజమునకుఁ బ్రథమ కారణము కుమ్మరి; దండనహిత చక్రమువకరణకారణము; మృత్తిక యుపాదాఃకారణమునై నట్లే జగత్తునకుఁ బ్రథమకారణము శివుఁడు; ఉపకరణ కారణము శక్తియు, మహిదానకారణము మాయయు నని చెప్పఁబడెను. నాఁడశ్వరము లన్నిటిలో శబ్దము నిండియుండునట్లే, లేక పరిమళము ఫలమునంతయు నాక్రమించి యుండు విధముననై, యీశ్వరుఁడు తనశక్తిచే జగత్తులోఁ జరిపూర్ణముగా నిండియుండుటచే నాతఁడు జగద్విస్తారముగా గోచరింపఁడు. ఈశ్వరుఁడు దాత; జీవనహిత ప్రకృతిప్రపంచ మాతని దేహము. ఈశ్వరుఁడు వానియందును, నవి యీశ్వరునియందు నున్నను రెండు నొకటి కాదు. అద్వైత మనఁగా నేకత్వము కాదు; అవినాశావ సంబంధము.

కాలాతీతుఁడు గాన శివుఁడు నిత్యుఁడు. అతఁడు సర్వశక్తిసమన్వితుఁడు. అతఁడు తన శక్తిద్వారమునఁ జనిచేయును. అతనిశక్తి యుచే తనముగాక, చేతనశక్తియే. ఈశ్వరునికరీరమే దేహము. సంపదంత్ర పరికల్పితమై ² సృష్టిస్థితి లయములు జీవతిరోధాన మోక్షములు ననునైదు కార్యములయందుఁ దోడ్పడును. శివుని జ్ఞానము నిరపధిక నిత్య ప్రకాశ భాసురము. పొష్కరాగమము పనునరించి, కుండలినీశక్తి లేక

1) శబ్దాన బోధన 1, 4

2) పర్యోకాం, బాచదేవ, అహిక, కత్తురువ, భాగవము, పోయ్య, శక్తిరీయారణ్యకము 10, 43, 47.

శుద్ధమాయ యను దానినుండి శివుడు తన క్రియాశక్తులను గాంచును. అతని వ్యక్తిత్వ ముందిమిడియున్నది. శుద్ధవైతస్వమగు శివునికిని జడ పదార్థమునకును మధ్యమం దొకవిధమగు పంధాన రూపమే శక్తియై యున్నది. ఉపాధియే శివునిప్రవృత్తులలో భేదకారణము. ¹ శివుని తరువాత సంకవాడగు పవనతుండాది సర్వజీవ బంధమోక్షకారణ ముపాధియే ఉపాదేవి యనఁబడు శక్తి, శివుని ప్రతిబింబమే కాని స్వతంత్ర మైనదికాదు. అన్యబంబంధము లేని పరతత్త్వమే శివుడు; పన్నునంబంధము గలదియే శక్తి. 3 వసిద్ధాంతము ననుసరించి, శివుడు తత్త్వము చెప్పు పరబ్రహ్మము, మతముచూపు నీశ్వరుఁడుకూడనై యున్నాఁడు. అతఁడు రక్షకుఁడు గురువునై, మానవకోటియందలి ప్రేమచే నీ రూపము లను ధరించును. ప్రేమయే యాతని స్వరూపము. ²

అనంత జీవరూపమగు పటకోటికి శివుడే పతి. వాని నాతఁడు స్పృశించలేదు; ఏలన జీవు లవాద్యవంతములు. అత్తు దేహమునకు లిన్నమైనది; దేహము భోగ్యమగుజడపదార్థము. స్పృశింపలనను, ప్రత్య లిజ్జవలనను నాత్మ యున్నదని తెలియుచున్నది. అది పర్యవ్యాపియై, నిత్యమై, వేతనాత్మకమగుత ద్రయై యున్నది. నిత్యము పర్యవ్యాప్తము నై న చివృత్తి కది నిలయును. ³ దృక్పియారూప మగు చైతన్యము దానికిఁ గలదు. శివజ్ఞాపసిద్ధియరు సనుసరించి, అత్తు స్థూల మాక్షు దేహములతోఁ గలసియున్నను వానికి లిన్నమై యిచ్చాజ్ఞాన క్రియా శక్తులను గలిగి యున్నది. అది కా వెందుండునో కాత్కాలికముగా దానితో నేకమైయుండును. సంసారమందుండి ప్రపంచ సమృద్ధిపైఁ దనదృష్టి నిలిపి, మోక్షవస్థలో నీశ్వరునిపై నిలుపును. ప్రళయవేళ జీవులు దేహరహితములై శక్తుల రూపమున శివసాక్షియింది యుండును. జీవుల సంఖ్య పెరుగదు, తఱుంగదు. ముక్తజీవులసంఖ్య పెరిగిన కొలఁ

1) సామ్యరాగము 2, 1.

2) శాస్త్రకోశం, 1, 1, వల్లసామిష్య: 3 వసిద్ధాంతము, (పు 277)

3) మృగేంద్రాగమము, 7, 5.

దియు పశచిరశీపులసంఖ్య తగ్గుచుండును. ముక్తశీవిలోఁ జైతన్యము పూర్ణావిస్ఫులిగించును. బద్ధశీవిలో నది మూఁగుపడియుండును. ఒకటి రెండు లేక మూఁడు కాలవ్యములలో నేవీయుండునో వాని ననుసరించి శీవాత్మలు ముత్తైఱుగులై యుండును. ¹ భూమ్యాదు లీశ్వరుని సృష్టి కార్యములే అవి యచేతనములై, శీవప్రయోజన సాధకము లగును.

పాశకాలము త్రివిధము; అవిద్య, కర్మ, మాయ. ² మొదటి దాణవముల మనఁగా వాత్స కా న్దజ్యభావముగలదని నమ్ముట వలన వచ్చినది. అత్త కాను శుద్ధచైతన్యమయ్యుఁ బరిచ్ఛిన్నమనియు, నల్పదేహ జ్ఞానకక్షులు గలదనియు నూహించును. శుద్ధచైతన్యమే తన స్వరూప మనియు మఱచి, దేహమే కానని భ్రమించును. ఇదియే పశువు యొక్క పశుత్వము. పర్యశీపుల కవిద్యయొక్కదే; అదిలేనిది; నిలిడము, ఘనము వై నదై యనిక రూపములు గలదై యుండును. సృష్టి లయాదులు పరిచ్ఛిన్న జగత్పరింధులే యగుటచే, నవి అవిద్యా పరిణామములని చెప్పఁబడును. ³ చేతనమగు వాత్స కచేతన దేహ సంయోగము నొందుటకు గర్మయే కారణము. కర్మ అవిద్యకు సహకారి. శీవప్రవృత్తుల వలన జనించిన దగుటచే దానికిఁ గర్మయని పేరు వచ్చినది. అది కూక్షము, వర్జ్యము వై నది. సృష్టియందుండి ప్రళయచేత నది మాయలో లీన మగును. అది నశించదు; దానిభలిత ముల నది యిచ్చి తీరును. ⁴ మాయ, జగత్తు నుపాదానకారణము.

1) పిల్లనక కలసఁబడు ముత్తమలు మాయాకర్మ సంధిమిత్తులై అణవకాలవ్య మొక్కటియై గలిగి యుండును. శకువాశివాదు ప్రళయ కతులు; నిరాశన, కర్మదోష ముల వలనఁ జువర్జ్యము నొందుదురు; నశింపఁ బడినవి మిగిలినవి కలదను త్రికర దోష ములను గలిగి యుండును.

2) మృగేంద్రాగమము, 2,3-7.

3) " " 7-11.

4) 8 1-5.

స్వభావముచే వచేతనము. ¹ పృష్టిరీతియు నావాశక్తి వసున్వితము, సర్వ వ్యాపియు, నవినాశము నై వది. రీతిమలో నిక్షిప్తములైన మూలవక్త ఫలాదు లెట్లు దానిమండి జనించునో, యట్లే జగత్తు కళ మొదలు క్షితి వరకు మాయారీతిమమమండి యుత్పన్న మగును. ²

శైవమతము పృష్టి విధానమును గూర్చి విశేష శ్రద్ధమాపెను. శివుడు ఉద్భవైతన్యము; జడవదార్థము పూర్తిగా వచేతనము; శక్తి రెంటికి వందాన కర్త వైతన్య స్వభావము గల దగుటచే శక్తి జగత్తున కుపాదాన కారణము కాదు. అది శాశ్వతమగు వాదము; స్థూల సూక్ష్మ ములను చేతనాచేతనములను, శబ్దార్థములను ³ కలుపు సందానకర్త యునై యున్నది. జగన్నాత ఉద్భవమాయ. వాక్కులేక నాదరూపము "ప్రకాంతియొక్కధ్వని." సాంఖ్యుల యిరువదియైదుకు బదులు శైవ సిద్ధాంతము జగత్తును ముప్పదియైదు తత్త్వములుగా విభాగించెను. ప్రకృతికి బుద్ధికి మధ్యనుండు గుణము చేర్చబడెను. అందుచే బురుగునిలోగలసి యిరువదియారు తత్త్వము లున్నవి. పురుషుని కూర్వమున నియుతి, కాల, రాగ, విద్యా, కళలను వంశాంశుక మున్నది. కళ కూర్వమున మాయ, ఉద్భావిద్య, ఈశ్వరుడు, వదాశివుడు, శివుడు గలరు. శివతత్త్వమొక ప్రత్యేక వర్గము. సదాశివుడు, ఈశ్వరుడు, ఉద్భావిద్యయు: గలసి విద్యాతత్త్వములు; ఇంక మాయ మొదలిడి మిగిలిన ముప్పదిరెండు వాక్యతత్త్వములు. ఇవి పరిణామములోని భిన్నదశలు; మొదట మాయ మాత్మ తత్త్వములుగాఁ జరిగిమించి, తరువాత స్థూల తత్త్వములుగా వావిష్కృతి గాంచును. కళ మాయనుండి జనించిన మొదటి తత్త్వము. చైతన్యావిష్కృతి కద్దవచ్చు కాలుష్యములను బో నడచి, కర్మవశునరించి దాని విశాసమునకు సాయపడును. విద్య తరువాత తత్త్వము; దీనివలన నాత్మ సుఖ దుఃఖానుభవము జొందును. "దీనివలన జీవాత్మ బుద్ధి ప్రవృత్తులను పరికించునో అదియే

1) 9, 2-4.

2) పౌష్యలాగమము 3, 4.

3) పౌష్యలాగమము, 2, 17.

విద్య. ¹ 1 కోరికయే మాయ. పర్యామభవములు దానిపై నాధారపడి యున్నవి. కాల మమభవమును భూత భవిష్య ద్వర్తమాత క్రమములో నియమించును. కాలము నిత్యము కాదు. విలన నిత్యక కాలాతీతము జీవులకుఁ గల దేహవయవాది భిన్నత్వమును సక్రమముగా నిలుపునది నియతి. పురుషు లీయైదింటితే నావృతులు. తై వసిద్ధాంతముననుఁ దిరిచి, సాంఖ్య మూలప్రకృతియు మనస్సవమందినదే. దానిపై నింకన నైదు మూక్షక త్వము లున్నవి. ఈ యైదులో మొదటి మూడు నివాన్తాన క్రియాశక్తులకు వికసేంపఁ జేయుటకుఁ దోడ్పడును. మిగిలిన రెండును నిందుమించుగా దేశకాలములకు పరిణిపును. పురుషు లనుఁ వింపవలయు లోకములు ప్రకృతి ద్రవ్య పరికల్పితములు. ప్రకృతి మొదటి స్థూలావిష్ణురణము. ప్రకృతి నుండి గుణములు, గుణము నుండి బుద్ధియు వచ్చును. మిగిలిన పరిణామమంతయు సాంఖ్యవిధ నము ననుసరించియే జరుగును.

శివతత్త్వము నిష్కల. అనగా సర్వజ్ఞానక్రియాప్రవృత్తి నన్యక్రమగు నాధారము. శివుని శక్తియగు శుద్ధమాయ తన ప్రవృత్తి వికము నారంభించుటతోడనే, శివుడు భోగశివుడగును. ఈతఁ నదాశివుడు లేక నదాఖ్యుడు; నిజముగా శివునికి నేజుకాదు. ఈ మాయ ప్రవృత్తివరమై యుండఁగా, భోగశివుఁ డధికారశివుఁ డగున అవ్వ వాతఁ డీశ్వరుఁడేకాని, నదాశివునికి భిన్నుఁడుగాఁడు. ² వం మంత్ర దేహము నదాశివునిదే కాని శివునిదికాదు. శుద్ధావిద్య యథా జ్ఞానశారణము. ప్రతిస్పష్ట్యారంభ కాలములందును, నిష్క్రియాద లందును. దానియనంతరము పరిణామ మారంభమగును. కాలుష ములు పెంపొందుటకు శివుఁడే సాయవడి, తన యనుగ్రహముపై నాధా పడిన జీవుల పారమార్థికవికాసమునకుఁ దోడ్పడును. జీవులవ్యాపా ముల నాతఁడు గుర్తించి, వాని యభ్యుదయమున కాతఁడు సహక

1) పౌష్యరామము 5, 9

2) పౌష్యరామము 1. 25-28.

దశమార్ధాయము: కై వము, కా క్రము, అనంతరవైష్ణవము 281

యగును. కర్మనియతిని గౌరవించుటవలన నీశ్వరునిస్వేచ్ఛకు భంగము కలుగదు. ఏలనఁ గర్మనియతి శౌక పాధనముగా వాతఁ డువయో గించును. ¹

కై వసిద్ధాంతము జగన్నిధ్యావాదము నంగీకరించదు. అనాది యగు సంసారమున కనాదులగు జీవ జడ వదార్థములే కారణములు. జగత్తున కొక మహాత్తరధర్మప్రయోజన మున్నది; అది శీవల మొక బ్రాహ్మికుకముకాని విరోధముకాని కాదు. జడవదార్థ బంధములకుండి జీవులను విడిపించుట నీశ్వరుఁ డెల్లప్పుడు కృషి చేయుచుండును. కర్మచే నడువఁబడు ననవరత జగచ్ఛక్ర వరీభ్రమణమున కుద్దేశ్య మొక్కటి కలదు, మానవుని మార్పగతి నొందుమని ప్రోత్సహించుటే. “అందఱు వాతని నెఱుంగవలెనని శివుఁడు నిత్యము కోరు”నని ² మేకందరు వలికి వాఁడు. జీవుఁడీశ్వరు నెఱుంగుట కాకాంక్షించుటే కాదు. ఈశ్వరునికీ నదీ కోరిక.

మనము విముక్తి నొందవలసిన పాపము త్రివిధబంధము. ఆత్మ జ్ఞానజ్యోతి నాచ్ఛాదించు తమోరూపమగు నవిద్య లేక ఆణవమును మనము నిర్మూలించవలెను; పునర్జన్మ హేతువగు కర్మకు లేదంటి, కర్మ పాపముల కారణమైన మాయ ముమ్మాలించవలెను. మన ప్రయత్న ములో నీశ్వరుఁడు తోడ్పడును. జీవుల నుఖదుఃఖములతో నంబంధము లేని నిర్గుణబ్రహ్మ వలనఁ బ్రయోజనములేదు. శివుఁడు కృపావరి పూర్ణుఁడు; యుగయుగముల నుండియు జీవుల భక్తికి మెచ్చి రక్షింప నెదురు చూచుచుండును. జీవేశ్వరులకు వ్యక్తిగత బాంధవ్య మున్నది. ఈశ్వరానుగ్రహమే మోక్షమునకు రాజమార్గము. శివుని యందు మనకుఁ బసిబిడ్డవంటి నిష్కల్మష విశ్వాస ముండవలెను. “దరిఁజేరఁ గోరని వారి కాతఁ డెట్టివరముల నీయఁడు; తన్ను నమీపించు వారి

1) పర్వతేశ్వన పంగ్రహము 7; శవ్వవబోధం 2.5.

2) శవ్వవబోధం 12, 3.

కన్నియు నిచ్చును. వరమేశ్వరుని కెవరి యెడ ననిష్ఠములేదు." 1 శివభక్తు లీశ్వరదర్శనమునకై వరికపింతురు. మాటిక్కవసాగరుఁ డిట్లు పాడినాఁడు: "పావనిలయ మగు నీదేహమును వివర్ణించి, దివ్య జ్యోతి స్వరూపమగు శివనివాసమును దర్శించి, నీశోత్సవము గొందఁ గోరెదను. అవతిమానానంతవ్యరూపా: నీ పురాతన భక్తవమాజ ముమజాడ నీ దాసుని హృదయ మువ్విటులారుచున్నది." 2 పావనరిజావ మత్యధికముగా కున్నది. కొందరుభక్తులు తమ పావములీ తమకు దైవసంయోగము లభింపకుండఁ జేయుచున్నవని విలపింతురు. 3 వైష్ణవుల భక్తికిందె కైవులభక్తి యొక్కడు వటుత్వమును, మగఁటి మిని గలిగియుండును.

తిరువావగము 4 మనోహరగీతములలో వజ్రానమునుండి యాశ్వ రునిఁజేరు జీవయాత్ర వర్ణించును. అవిద్యా కామములనుండి ప్రేమ జ్యోతిర్మయ పావతంత్ర్యమునకు జరుగు యాత్రలో మొదట జాగృతి, దానిపలన సుత్పాహ సంకోచములు, తరువాత వచ్చు దాంపత్యము, నదైర్యము, బోరాటమున కాంతి, తుదకు సంయోగముజేఁ గలుగు కాంత్యానందములు వర్ణింపఁబడెను. ఈశ్వరసాక్షాత్కారసిద్ధిలో శ్రేష్ఠ

1) తిరు.అరుల్ పయన్ 1,9.

2) బోన్ లాహింబరీకరణము, తిరువావగము 25,9.

3) బోల్పు: అప్పార:

వా తాతీయ గణములు వచ్చియు బోవయలే. నే నదనుపావని: నా యోగ్యత పావనే. నా యంతరంగ మింతయూఁ బావదోష్టములతో నిండియిన్నది. కొడమన్న వివ్వడను. నేను ఎరువును, బవను నకుమార్గములను విడచుట కిష్టపడను..... నే నతి విశ్వప్రదను, ఇంతపావ నెట్లు జన్మించితివో" .....

4) కైవలిద్దాంతవాక్యాయమునుగూర్చి సర్ లార్నెస్ ఎలియట్ బ్రావిజాఁడు: "నేను జదివిన మతవాక్యాయములో వ్యక్తి పురిపాదన శీఘ్రములోపంపించు బోరాటములు, భయములు, ఆశలు, కలఁకలు, దైర్యవిఘ్నములు వీరిని గూర్చి యందుఁ జేయఁబడిన మహత్తర గంభీరపర్వత రెక్కలను లలిందియుండలేను." (ప్రాంతూయము, బౌద్ధమతము, బాల్యము 2, పు, 317.)

శ్రీయ స్థానభేదములు తొలగిపోవునని చెప్పబడినది.¹ పూర్వశైవ మతము కొంత వరమత సహనభావము చూపినది. “ఏ దేవుని నీ వారాధించినను శివుడే యాతడై కన్పట్టును. ఏని కన్నిటి కతీతుఁ డై న యీశ్వరుఁడు నీ స్వచ్ఛత క్రినిజాచి యనుగ్రహము నిచ్చును.”² మోక్షసాధనములో గురువునకుఁ బ్రాముఖ్య మున్నది. నిజమైన గురువున కిది తుదిజన్మము. శివుడే స్వయముగా గురువులో నుండి, శిష్యుని దయతో గురువు నేత్రములద్వారమునఁ జూచుచుండును. శిష్యుని కని తారములులేవు. కాని తఱచుగాఁ దన భక్తులను అరిగించి, వత్సమార్గ మునఁ బెట్టుట కాతఁడు గోచరించుచుండును. కాని శివుఁ డజుడే. మానవ దేహయాత్ర యాతని కెన్నఁడును లేదు.

ధర్మనియమములు ముఖ్యములు సిద్ధియగు చెప్పినాఁడు, “మానవకోటిని ప్రేమించనివానికి దేవునియందుఁ బ్రేయలేదు.”³ కర్మ కూత్ర మవిలంఘ్యమైనను, జీవప్రేచ్ఛకు భంగములేదు. మానవ ప్రయత్నమున శిశ్యుఁడు తోడ్పడ నెల్లప్పుడు సంసిద్ధుఁడే. కర్మయు స్థానమును కలసి మోక్షమిచ్చును.⁴ నిజమగు ఆ సైకమతములో వర్త భేదకావ్యము శిథిలకఁగాంచును. మాణిక్యవానగరు వర్ణనియమములఁ బ్రతిఘటించకున్నను, ననంతర శైవులగు పట్టాభిషేచి, కపిలారు, తెలుగుకవి మేమన వర్తధర్మములను నిరసించిరి. దేవుఁ డొక్కఁడై నక్షి, జాతియు నొక్కజేయుని తిరుమూలరు చెప్పినాఁడు.⁵ అవసఁడు స్వయ ముగా బ్రాహ్మణుఁడై నను, అనవని సంస్కరణోద్యమము (12-వ శతాబ్ద మధ్యకాలము) బ్రాహ్మణాధికారమును దీప్రముగాఁ బ్రతిఘటించెను.⁶ ఈ కాల పునర్వస్థాపనము సంగీకరించదు. పాశభంగమైన వెనుక, శివుఁడు శివసద్భుతం డగును. వృష్టి అయాది సంపత్తీయలు శివుఁ డొక్కనికే చెందును.⁷ ఇంక వాత్సవాద్వాదించు కాలుష్య మేమియు

1) తిరుమూర్తి పయన్ 6

2) 12-2

3) తిరు మూర్తి పయన్, 8. 74.

4) అష్టావస్థానిత,

5) ఒకై నయము ఒకవనె దేవానం (తిరుమొలము).

7) లింగాయత మతకాల వర్తభేద తీవ్ర ప్రతిఘటనముతో అయిదేబది కాల నెలకు రింగాయతకు పర్వభేదము సంగీకరించుచున్నది.

5) వృష్టిగోపాగమము 6,3 “విరంశరం శివోఽహమితి భవనా ప్రవాహాన శివోఽహమితి భవనం వసుధాన శివోఽహమితి భవనం (వీరకంఠుడు 4,1,3)

8) వీరకంఠుడు 1,1,1

నుండదు. కావున నీశ్వరుని కాంతి యందు నులభముగాఁ బ్రవరిండును. మోక్ష మీశ్వరై క్యముగాదు; సాన్నిధ్యమే: మేకందరు చెప్పివాడు. శివునితో నై క్యమై, జీవుఁడు నశించినచో, నీశ్వరునితో నిత్య సాహచర్యము గలిగియుండు వ్యక్తిత్వమే యుండదు. అట్లు నశింపక వేత్త యున్నచో నీశ్వర సంయోగములేదు. కాని పాపము లన్నియు నశించి, అవతము నీటిలోఁ గలసిన రీతిని, సిద్ధుఁడు శివదాసుఁడై యాతని పాదసన్నిధి వెచ్చ డుండి నులించును." ¹ "పాప వాతముతో వాత్స శివ పద్మక స్థితిని గాంచును." ² ము క్తజీవులు నశరీరులుగా గాని యశరీరులుగాఁగాని యుండవచ్చును. ³ మోక్షస్థితిలో దేహముకూడ శివతేజస్సుతోఁ బ్రకాశించునని కొందరు తై వులు చెప్పుదురు. కొన్ని విదిత్రకక్షులు వారికి లభించునని కొందరు చెప్పుదురు. శివై క్యము పొందుటకు ముందుఁ గర్మఫలములను పూర్తిగా జీవు లనుభవించినేయవలెను. జీవన్ముక్తుఁడు నశరీరుఁడైనను, నీశ్వరునితో భావకాదాత్మ్యము నొందును. తిరిగి జన్మముల నిచ్చు వను లెవ్వియు వాతఁడు చేయుడు. ఈశ్వరసాన్నిధ్య మాతనిహృదయములో నిండియుండును. ⁴ పూర్వ జన్మ కర్మరాశి నశించునటకు వాతఁడు నశరీరయై యుండును. సాధన కాల మందలి కర్మ యాశ్వరికృతచే నశించును. ⁵ ము క్తపురుషులు చేయు కర్మ లన్నియు వారిలో నీశ్వరుఁడుండి బ్రోత్సహించి చేయించు ననే. ⁶

4 - ప్రత్యభిజ్ఞాకాళ

కాశీర తై వమతమున కాధారము లాగమములే కాని, తరువాత రచన లద్వైతబోధకములుగా నున్నవి.

- 1) వింశంతులు 4, 4, 7.
- 2) వింశంతులు 4, 4, 4.
- 3) వింశంతులు 4, 4, 5
- 4) తరు-అరుక-వయన్ 10, 93
- 5) తరు-అరుక-వయన్ 10, 98,
- 6) శివజ్ఞాన బోధన్ 11-5

"దీక్షాంత మొకపెట్టు నా జీవ్యులు, దిగ్విగ నా క్తలెవ్వియు ఏ రూపమే: ఏవే నా లంఘు: వారోఁ బ్రవహించుచున్న కంచము ఏవే: వదనద్రూప మంతయు వాచే: చుడేరియును లేదు".

దశమార్థాయము: తై వము, శా త్రము, అనంతరవైష్ణవము 285

వసుగుప్తుఁడు (శివ శతాబ్దము) శివసూత్రమునుగాంచి, కల్లఱు నకు బోదించెనని చెప్పుదురు. వసుగుప్తుఁడో, కల్లఱుఁడో రచించిన వృందకారిక (క్రి. వె. 800), శత్పులుని ప్రత్యభిజ్ఞా సూత్రము (క్రి. వె. 820), అభినవగుప్తుని పరమార్థ సారము ప్రత్యభిజ్ఞా విమర్శిని, తంత్రా లోకము, క్షేమరాజు శివసూత్ర విమర్శిని, వృందసందోహము, నీలాఖరుఁ జెందిన కొన్ని ముఖ్యగ్రంథములు. తై వాగమములను, సిద్ధాంతగ్రంథ ములను వారు ప్రమాణములుగా స్వీకరించి, శంకరాద్వైత వాదాను కూలముగా వానిని మార్పుచేసిరి. విశేష్యరతత్త్వమును ప్రతిపాదించు భిన్నభావములుగల యీ గ్రంథము లను మూఁడువర్గములుగా విభజించి త్రితమసిరి.¹ భాస్కరబార్యక సహిత శివసూత్రమును, క్షేమరాజు విమర్శినియు నొక పద్ధతికిఁ జెందినవి. కల్లఱుని వృత్తితోఁగూడిన వసుగుప్తుని వృందకారిక వర్ణించు తత్త్వము మొదటి వద్దతికి భిన్నమై నది గాదు. సోమానందుని శివదృష్టి, శత్పులుని ప్రత్యభిజ్ఞా సూత్రము, అభినవగుప్తు విరచిత గ్రంథావళియు నద్వైత పోషకములు.² వీనిలో మాధవు ననుసరించి, అభినవగుప్తుని గ్రంథములే మిక్కిలి ముఖ్యము లైనవి. ఏలన, మొదటి రెండువర్గముల భావము లిందుఁ గూర్చఁబడి నవి.³ ఈ సిద్ధాంతవాదులు కూడ నితర వర్గకు లన్నియు దీనికిఁ దోడ్పానిపోవు పోసానముల వంటివని చెప్పుదురు.⁴

జగతిలో యథార్థమైనది శివుఁడే. ఆతఁడు సర్వజ్ఞుఁడు, పరిపూర్ణ స్వతంత్రుఁడు. విభుత్వ, నిత్యత్వ, యావరసాతత్వాది గుణము లింకను జాలఁగలవు; స్యత్పందత్య మాతని విశిష్ట లక్షణము. విషయ, విష

1) పరిమార్థము లగు వీశ్వర, శీవ, ఆదినార్యములను గూర్చి చెప్పునవి కావున నవి శ్రీక మహదేవు.

2) చూ పరిమార్థసారము పు. 34, 36, 48-50, 54.

3) పర్యవర్తనసంగ్రహము 8.

4) రద్దుమిశా పెర్యవర్తన స్థితయః ప్రత్యభిజ్ఞా హృదయ సూత్రము, పు. 8)

యుము, భోక్తయు, ద్రవ్యము వాతఃకే. ¹ “ఏ చైతన్యమునుండి యీ ప్రపంచ మంతయు మదయించెనో, యిది వ్యభావముచే వ్యతంత్ర మైన దగుటచే దాని కవరోధము కలిగించున దేదియునులేదు. భిన్నములగు జాగ్రత్స్వప్న ముషుప్త్యాద్యవస్థలలో పంచరించును. వానితోఁ దాదాత్మ్యము పొందుచు నిజస్థితినుండి వతనమెన్నఁడును బొందక యుండును.” ² అద్వైతభోరణిలో నిట్లు చెప్పఁబడెను. “దేనియందు సుఖము లేదో, దుఃఖము లేదో, జ్ఞాతయు జ్ఞేయమునులేవో, జడత్వము లేదో, అదియే నిజముగా నున్నది.” ³ ప్రమాతయొక్క యాథార్థ్యమునకు సాక్ష్య ముక్కుటలేదు. ఏలన, నర్వప్రమాణములును దానిపై వాధారపడి యున్నవి. ⁴ శివునికే ద్వితీయుఁ డెవ్వఁడును లేడు. జగతి విజ్ఞాన మందే యున్నను బాహ్యమున నున్నట్లు గోచరించును. “చిద్రూపి యగు నరమేశ్వరుఁడు కామవరతింతుఁడై, వస్తునముదాయమును యొగిపలి బాహ్యమున నున్నట్లుగాఁ బ్రకాశింపఁ జేయును. కాని దాని కధారము లేదు.” ⁵ కర్మవంశి ప్రేరణ కారణముగాని, ప్రకృతివంతి యుపాదాన కారణముగాని, సృష్టి కారణముగా నంగీకరింపఁబడలేదు. మిథ్యాదూషములకు బ్రదర్శించు మాయయుఁ గారణము కాదు. ఈశ్వరుఁడు పరిపూర్ణ వ్యతంత్రుఁడై, తన శేవనంకల్పశక్తివలన నర్వమును గల్పించెను. ప్రపంచము తనలోనేయుండి, వెఱుగా నున్నట్లు గోచరించురీతి వాతఁడు వస్తువు లర్థములో గోచరించునట్లు చేసివాఁడు. తనలో గోచరించు ప్రతిబింబదోషము అంటక ముకురము నిర్మలమైయుండునట్లే కాను వ్యవస్థింపవస్తు మాలిప్యములచే నీశ్వరుఁడు కలుషితుఁడుగాక

1) వృందకారికా పు. 28.

2) „ పు. 2-4.

3) „ పు. 5.

4) కెవమాత్ర మిహితి పు. 5.

5) ఈశ్వర ప్రకృతిజ్ఞానాశ్రమ, ి, 8 జ్ఞానవందయ్యుడైన నరమేశ్వరుఁడు శక్తిని, మాయను, ప్రకృతిని, భూమిని సృజించెనని ఐరహర్షపారమ చెప్పుచున్నది. (పూ. 4.) ఈశ్వరుఁడు దేవ కుటుంబాది రూపములకు దరించును. (6)

యుండును. తనలోని హితములై యున్న యద్భుతకర్తృలవలన నీశ్వరుఁడు జీవకోటిరూపమును ధరించి, జీవానుభవార్థము విషయములను గల్పించును.¹ నిజమైన వస్తువు నిరవధికమైన కర్థాత్మ; జగదీశైకాధాగము; తత్సృందనమే సర్వభేదములకుఁ గారణము.

విశ్వైకాధారుఁడై, నిత్యనిర్వికారుఁడైన నత్యవ్యరూపుఁడే శివుఁడు. ఆతనికత్తి కవంతరూపము అన్నవి. వానిలో ముఖ్యములైనవి చిత్తు, ఆనందము, ఇచ్ఛ, జ్ఞానము, క్రియ, ముప్పదియాలు తత్త్వములు గలవు. కత్తి చిద్రూపమునఁ జనిచేయునప్పుడు, శివుఁడు శివతత్త్వముగా మారును. కత్తియొక్క ఆనంద వృత్తిచే శైతన్య ముదయించుటతో రెండవఘట్టమైన కత్తితత్త్వ మేర్పడును. అశ్వావిష్కరణేచ్ఛచే రూప ముదయించుట మూఁడవదశ. అరువాత జగత్తు సుదృఢింపఁజేయు నీశ్వరతత్త్వము. తరువాతఁ గ్రియారంభచేత జ్ఞాతృజ్ఞీయములు రెండును గలుగును. ఇది శుద్ధవిద్యాదశ. ఈ విధముగా శివకత్తియొక్క వంతకర్తృల అవిష్కరణ మొందు వరకత్త్వము అన్నవి.

మాయావ్రణావముచే నియతి, కాల, రాగవిద్యాకళోపాధిపహిత బాహ్యప్రపంచ ముదయించును. ఈ మాయావ్రణావమువలననే, యేక చైతన్య మనేకపరిమితరూపములలో ననఁగాఁ బరుషులలో గోచరించును. ఉపాధు లన్నిటికి మితియున్నది. వ్రక్కతి పురుషభేది ముదయించును. మిగిలిన పరిణామ క్రమమంతయు పాంఖ్యలు చెప్పినట్లే జరుగును. పరిణామదశ లన్నియుఁ దిరిగి శిషువియోధ్యకుఁ జేరును. సృష్టిలయ చక్రక్రమణము మంగీకరింపఁబడెను. సృష్టి క్రమకార్యము వరమశిషుని శుద్ధరూపమునకుఁ గాఱవ్యము గలిగినదని; ఏలన శివుఁ డన్నిటి కతీతుఁడు.

ఆత్మ జ్ఞానస్వభావముగలది; జీవాత్మయు పట్టిదీ యగుటచేఁ, బారమార్థికముగా వాత్మానేకత్వ మంగీకరింపఁబడలేదు. శుద్ధజ్ఞానము వ్రతివ్యక్తిలో నున్నది; మిథ్యోపాధులచే వాచ్ఛాదింపఁ బడియున్నది.

అజ్ఞానమే మన బంధకారణము. ¹ శ్రీమదాజ్ఞా చెప్పివాడు, “అనంత జ్ఞానరూపియై అత్మ ‘నేను పరిచ్ఛిన్నరూపి’ పనియు; స్వతంత్రత గల్గి, ‘నేను దేహము’ పనియుఁ దలఁచును. ² అత్మయే శివోదనియు, శివేతరప్రపంచము మిథ్యయనియు వఱచి యిట్లు భావించును.

సత్యవ్రత్యభిజ్ఞయే మోక్షమునకు వలయునది. జీవాత్మయే పరమాత్మయైనచో నీవ్రత్యభిజ్ఞ యెందుల కని యడుగవచ్చును. దీనికి సమాధానముగా మాధవుఁడొక యుపమానమును చెప్పినాడు. విరహములోనున్న పనిత, తన ప్రియుఁడు సమీపవర్తియై యుండుటచే మన శ్వాంతిఁ బొందదు. సమీపముననున్న యాతఁడే తన ప్రియుఁడని యామె గుర్తించవలెను. ఇట్టి వ్రత్యభిజ్ఞవలననే అజ్ఞానబంధము విచ్ఛిన్నమగును. అత్మ తానే యీశ్వరుఁడని గుర్తించినపుడు పరమేశ్వరైక్యా నందనమాధి నందును. పృందకాళి నమనరించి, అత్మ, గాఢమగు యోగ జ్ఞానముచే జ్ఞానమునుబొంది, జగత్తునంతయు శివమయముగాఁజూచి, అఖండప్రకాంతియుత పమాదిని గాంచును. శివనూత్రము మూఁడు మోక్షమార్గములఁ చెప్పెను: తైవ, కాంత్రిక యోగములు.

అభినవగుప్తు ననునరించి ముక్తపురుషులు మూఁడు పద్ధతులుగా నుందురు; పరమాత్మలోఁ గలసిపోయిన పరముక్తులు, ఈశ్వరతత్త్వైక్యము గాంచిన అవరముక్తులు, జీవన్ముక్తులు ముక్తాత్మ పరమాత్మతో నేకమగును; ఏలవ ప్రవహోమాదులుచేయుట తెట్టిభేదము నుండదు. ³ ఈ విధముగా ద్వైతభావము నశించి, అత్మమాయ పధిగమించి, జలము జలమునందును, క్షీరము క్షీరమునందును గలసిపోవునట్లు, బ్రహ్మైక్యము బొందును. ⁴

1) శివనూత్రము, 2

2) శివనూత్రభాష్యము, 1, 2.

3) జె. ఆర్. ఎస్. 1910

4) పరమాత్మసారము పు. 51.

5 - శాస్త్రేయము

శక్తిమతారంభరీతిములు ఋగ్వేదమునఁ గలవు. ఒక మంత్రములో శక్తి బలమునకు మూర్తి యని చెప్పఁబడెను; అదియే స్వర్గమందుండి, భూలోకమును రక్షించుచున్నది.¹ ఆమె జగద్ధారమును వహించు పరమశక్తియు, సుప్రవతులగు భక్తులకుఁ దల్లి యనియు వదించఁబడెను. తరువాత నామెయే సువర్ధారుణ రూపయైన యుమా దేవిగాఁ గీనోవనివత్తు నుడివినది.² ఆమె మహాభారతమందు కృష్ణుని సోదరియై, వైష్ణవమత సంబంధమును గాంచినది. శైవుల కామె శివ సతీమతీ యగు పార్వతి. పురాణములలో నామె చండిదేవియై, నిత్య పూజ నందినది. ఆ పెనుక యామె వచ్చిదానందరూపిణియై, వరభిక్షా ప్రతినిధియై, ప్రీతురుషాది భేదమునేమిది మూర్తిగా వర్ణించఁ బడినది.³ క్రమముగా వైదిక కర్మవిధానమునకు బదులు, జగన్మాతయే శక్తిగా నుపాసించఁబడెను. ఈ మతకాళా సారస్వతమునే తంత్రమందురు. శ్రీలందరు జగన్మాతృరూపములుగా భావించి, యీ మతము శ్రీలను గొరవించినది.⁴

కాత్తమతమునకుఁ జెందిన దెబ్బదియే తాగమములలో, శ్వాస మోక్ష సాధనములను దెల్పున వైదు భుభాగమములు. మంత్రశక్తులను జెంబొందించు ఆరువది వాలుగు కౌలాగమములు, నెనిమిదిమిశ్రాగమములుగా విభాగించఁబడెను. భాస్కరాయలు తన లలితా సహస్రనామ భాష్యములో శక్తిసూత్ర గ్రంథము నుండి తొమ్మిది సూత్రముల నుదాహరించివాడు. శక్తిసూత్రము మనకు లభించియుండలేదు. దీని శివసంపాద రూపముననున్న తంత్రములు 7-వ శతాబ్దము తదనంతర కాలములకుఁ జెందినవి. పర్. జాన్ ఫుడ్రో కృషి పరిపక్వ ముఖ్య తంత్ర

1) 1, 1, 136, 3

2) య. లం. 3, 12; బృ. అ. 4, 5, 14.

3) పునూపంబా పృథేక్ దేవీం ప్రియంబం బా విదంతయే

4) విద్యావృషస్తావైవ దేవితేనా ప్రియ స్సమస్తా వృ కలాఃకృత్య. అతవావిష్య లం ర్యాదేక్ పర్వితానంద లక్షణామ్.

గ్రంథములు నేడు ప్రకటింపఁ బడినవి. ఈ మతమునందు, శివుఁడభిలాషు గతుడు, కుద్ధుడై తస్య విరాజార నిష్క్రియామూర్తి. అతనికి జగత్సంబంధ మేమియు లేదు. వక్రియాసాకారరూపిడయైన శక్తియందే పర్యవేషులున్నవి. కొందర్య అహరిలోఁ బ్రారంభశ్లోక మిట్లున్నది. “శివుఁడు, శక్తిసంగుఁడై పవృణే నృణింపఁగలఁడు; లేకున్న వాతఁడు కదలనై నఁ గదలలేఁడు.”¹ ప్రకాశ విమర్శా సంబంధమువంటిదీ శివశక్తుల సంబంధము. విమర్శయనఁగాఁ జరఁబ్రహ్మముయొక్క సహజవర్తమానమని భాస్కరరాయలు నిర్వచించెను.² సంబంధ రహితమగు నిర్గుణచైతన్యమునకు విమర్శయే మొదటిసంబంధము; దీనివలన వానాభేదరూప ప్రపంచోత్పత్తియగును. విమర్శ లేక శక్తి నిర్గుణచైతన్యములో గర్భితమైయున్నది. అది నిర్గుణ చైతన్యముయొక్క సగుణమూర్తి; అదియే అనాత్మగా మారును. శివుడు చిత్తు; శక్తి చిద్రూపిణి. బ్రహ్మవిష్టశివులు సృష్టిస్థితిలయ కార్యములను శక్తికి వశులై చేయుదురు. పూర్ణానందానుభూతిలో శివశక్తిభేదము తొలఁగిపోవును. రెండు నేకరూప మగును. నిష్క్రియావస్థలోనున్న అవ్యక్త బ్రహ్మరూపము శివుఁడు; ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియాశక్తులు గలిగి, జగత్తు వావిష్కరించు శక్తి సగుణబ్రహ్మరూపము. అప్రిత్యగర్భితమై శక్తి యుండుటచే శివుఁడు శక్తియు నొకటి; శక్తి ప్రవృత్తిలోనున్నను, నిష్ప్రవృత్తిలోనున్నను, నది రెండు రూపములలోను నున్నది. సర్వవిషయ ప్రపంచభీజరూపమై శక్తి శివునిలోనున్నది. శక్తికి స్థూల సూక్ష్మ భేదములున్నవి. ఆమె సర్వ పశుజాలమునకుఁ దల్లి. ఆఠాన, రక్తి, విమర్శన, వీజావస్థాన, విలవలతా లక్షణములైదు వామెకుఁ గలవందురు. సాంఖ్యమతములోఁ బ్రకృతికి సరిపోవు జడవదార్థము నున్నది.

ప్రకృతి లేక మాయ దేవియొక్క తత్త్వమని చెప్పఁబడెను. జగత్కేశమైన ప్రకృతి లేక మాయ శక్తి గర్భమందున్నది. అది

1) కవ్యశ్రావ్యలో యదీతవతి శక్తః ప్రకాశమను, నచే దేవం దేవో నఖల మఖలః సృంహింతుమితి.

2) యా విమర్శరూపిణిలో లలితానవాప్రసాదలవ్యమనం పు. 548.

3) అపందలహరి. పు. 2, 24.

4) సామ్యవిష్టా గుణోపాదితా బ్రహ్మరూపిణి దేవీ.

దశమార్ధాయము: శైవము, శాక్తము, అవంతరనైష్ఠవము 291

ప్రళయ కాలమున నవ్యక్తము, నృప్తి కాలమున వ్యక్తమునై యుండును. ప్రకృతి నుండి సాంఖ్య పరిణామమే యిందు ననుసరించఁబడినది. శక్తి యొక్క చోదనము ననుసరించి, మాయ స్థూల భూతములుగను, చేత నులయొక్క దీపారూపములుగను వ్యక్తీకరిండుకొనును. సర్వ జీవులలో శైతన్యము నిండియున్నది. భిన్నోపాధి కారణములచే నాశీ చైతన్య మనేతముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. సాంఖ్యుల యిరువదియైదు తత్త్వము లకు బదులుగా ముప్పదియారు తత్త్వములు చెప్పబడెను. (1) శివ తత్త్వము, సరమ మూలమైపడి. (2) విద్యాతత్త్వ మనఁగా, శక్తి యొక్క మాడ్చురూపావిష్కరణము. (3) ఆత్మతత్త్వము లేక మాయ మొదలు భూమివఱకుఁగల స్థూలజగత్తు. ఇది వరుసగా బ్రహ్మము, విమర్శ, అనాత్మలకు సరిపోవును. శాక్త విధానములోని సరతత్త్వ ములో న్యగతజీదము లున్నవి. కాని మోక్షమును గూర్చియు జగదైకత్వ మును గూర్చియు భావములు తఱచుగాఁ బ్రకటింపఁబడెను. శంకరుని ననుగ్రమగు వద్వైకవాద సామ్యము లిందుఁగలవు.¹ మొదట మనకు నిర్గుణబ్రహ్మము. తరువాత శక్తి సమేత నగుట దైవ మూర్తియుఁ గలదు. అందుండి వాదము, వాదమునుండి లిందువు.² దాని నుండి సుధామయము; ఈ యైదును శైవుల శివుఁడు, శక్తిసదాశక్తి, యాశ్వర సుధామయములకు సరిపోవును. మిగిలిన పరిణామ మంతయు శైవ విధానమే.

శీవి మాయా వళుడై, మోక్షము వప్పువఱకుఁ, దాను స్వతం త్రుఁడై న కర్తననియు, భోక్తననియుఁ దలఁచును, శక్తిజ్ఞానమే మోక్షమార్గము;³ మోక్ష మనఁగా బరబ్రహ్మముయొక్క ఆనందమయ జ్యోతిలో విలీనత నొందుటే. “సర్వము బ్రహ్మస్వరూపమని గ్రహించిన

1) ఇది యద్వైకమని చెప్పఁబడెను వివర్ణనంతము, 1, 108 శంకరాచార్య ప్రత్యేకముగాఁబోలెదనిక నర్ జాన్ షెడ్రో యా తత్త్వము బాంఖ్యుల ద్వైకమున కును శంకరాద్వైకమునకు నొక విధముగా మెక్కుమెట్టాచును వాక్రమింపఁబడి చెప్పెను. మి. శిందీయన్ ఫిలాసోఫికల్ రివ్యూ వాల్యుము 1. పు. 122)

2) కాకాతీక 1.

3) శక్తిజ్ఞానం వివాదేవివివాదం చైతన్యమే (విరుత్తరకంఠము)

వాని కిఁక నే యోగమును నే పూజయు నవసరములేదు”¹ జీవన్ముక్తి యంగీకరింపఁబడెను.² మోక్షమాత్మశిక్షణపై నాధారపడి యుండును; ఆత్మశిక్షణ మాంతరంగిక దృష్టి నొసఁగును. ఇట్టి యాత్మ దృష్టి, “స్వీధ్యాదుమువలనఁగాని, యజ్ఞముల వలనఁగాని, శతోపవాసముల వలనఁగాని లభింపదు. తానీ బ్రహ్మ మను జ్ఞానము వలన మానవుఁడు ముక్తి నొందును.”³ బ్రహ్మయే న్యాయమును చిత్తసిద్ధాపథ ఆత్మత్వము మైనది; బ్రహ్మధ్యాన భావము మధ్యమము; బ్రహ్మస్తుతి జపాదిక భావ మంతకంటెఁ దక్కువది. బాహ్యపూజాదిక భావ మధమమైనది.”⁴ కర్మ కాండయొడ నిరసనభావము ప్రకటింపఁబడినది. కులార్థవశంత్త మిట్లు చెప్పును; “మృత్రికతోడను, విభూతితోడను, శరీరమును బూయుటే మోక్షసాధన మైనచో నిత్యమట్లు చేయు గ్రామశునకములకు ముక్తి లభింప వలెను.”⁵ వర్ణభేదము లవ్రధానములు; తాంత్రిక శిక్షణమున కంద రర్హులే.⁶ భక్తి మోక్షమువకు సహాయకారి. ఆరాధనా స్వాతంత్ర్య మంగీకరింపఁబడెను. “నదులన్నియు సాగరమును జేరునట్లే, దేవు నే రూపమునఁ బూజించినను నన్నియు బ్రహ్మమునకే చెందును.”⁷ అల్ప దేవతలు కాలకర్మ మాత్రములకు బద్ధులు.⁸

యోగధర్మాన్య మార్గమున తెల్లడలఁ బ్రాముఖ్య మీయఁబడినది. మంత్రములు దైవకృతములు, పాపములు, శక్తిరూపములునై

1) మహావిద్యాతంత్రము, 14, 123. పా: 124-127

2) “ 14, 135

3) “ 14, 11 116

4) “ 14, 122

5) అంశుకాచరియే శక్తే నామ జ్ఞానారాధనాః : ప్రహ్లాదబ్రహ్మ బంధూనాం తంత్రజ్ఞానేఽదిగారికా : (వ్యాసుసంపాతా)

6) మహావిద్యాతంత్రము 2 51.

7) యే నమస్తా : గ్రహస్థిప్తివసంహారకాః : తెల్లవికాలేషు రీయంతే కాలఽపా లవత్తరః :

దశమార్ధాయము: శైవము, శాక్తము, అనంతరమైష్ఠవము 293

యున్నవి; విలస శక్తియే శబ్దస్వరూపము. దేహాంతర్గతములై యున్న శక్తుల యావిష్కరణమునకుఁ బ్రాధాన్య మీయఁబడెను. సిద్ధిగాంచిన మానవుఁడు కుండలినీ శక్తిని మేల్కొలిపి, వట్పుక్రములకు నేడించును. ' కర్మ పునర్జన్మ, స్థూలసూక్ష్మ దేహములు మున్నగువానిని గూర్చిన సిద్ధాంతములు శాక్తు అంగీకరించిరి.

6. మధ్వాచార్యులు

కంకరాద్వైతమునకు ఫలితముగా దానికి వ్యతిరేకమై, రామానుజశక్త్యముతో సనేకసామ్యములుగలిగి, మధ్వాచార్య శక్తులమైన ద్వైతవేదాంతములుబయల్పెడలినది. * మధ్వాచార్యులు శుద్ధద్వైతమును బోషించెను. శీవేశ్వరులకు, నీశ్వర జడవదార్థములకు, శీవజడవదార్థ భాగముతో నితరభాగములకుఁగల భేదములను వందవిధములుగా వాతఁడు నిరూపించెను. విష్ణుకుమారుఁడగు వాయుదే, యాశ్వరునకు మనకుఁగలయేకైక మధ్యవర్తియును వాదము, శాశ్వతనరకమున్నదను వాదము మతయు నీశాఖయొక్క ప్రచారాభినివేశము మనకుఁ దగిన సాక్ష్యములేకున్నను, త్రైప్రపంచప్రభావమును గొంత మూలించును. మధ్వాచార్యుని శేనోపనిషద్భాష్యము బ్రహ్మసాంఘ్యము నుండి తీసికొనఁబడిన దగుటచే మధ్వనికేఁ బూర్వమే ద్వైతమత ప్రచారము మున్నదని చెప్పవచ్చును. మనము ముందుఁ జూడఁబోవురీతిగా, నీతఁడు, సాంఖ్య వ్యాయులై శేషిక సిద్ధాంతముల సతినిపుణముగా మరయొగించినాఁడు.

1) డా ఎవలన్ వర్మెంజవర్. శాస్త్రయంత్రాదన సందేశాస్పదమైనది చెప్పఁబడినంత విచిత్రముకాదుకాని, సంస్కారమున కవకాశమున్నది

2) ముఖ్యభేదము లేమనగా: శేషులు సహజశక్త్యములో సహజములేయని రామానుజాదు చెప్పగా, నవి విస్తృతములని మధ్వాచార్యుఁడు చెప్పెను. బ్రహ్మ మహిమ సకలవిధమని రామానుజాదు, కాదని మధ్వఁడు బలిపించిరి. మధ్వని యుద్దేశములో నాము దేవుని దేహముకాదు. రామానుజశక్త్యము ననువరించి, మోక్షమున కర్హులైన పుణ్యులు ముక్తశేషం ముఖమహిలో భేదములు లేవు.

7-జీవితపాఠస్యములు

దక్షిణ కనరాజీలాకుఁ జెందిన 'ఉడిపి' గ్రామములో 1189 సంవత్సరమున పూర్వప్రజ్ఞుఁడు, అనందశీర్థుఁడునను నామాంతరప గణ మధ్యాచార్యుఁ డుదయించెను. 1 చిన్నవాఁడే యాతఁడు శ్రీ శాస్త్రములలో మహిమిండితుఁడై యా వెనుక నెప్పునించెను. పెక్కింక తఁడు తపోధ్యానములతోడను విద్యావాదములతోడను గడసెను. కఠరశాఖీయుఁడు, అచ్యుత ప్రేక్షనానుభేయుఁడునైన యాతని గురు తోడి చర్చల ఫలికముగా నీ ద్వైతవాదమును గల్పించెను. విష్ణు వరిమేశ్వరుఁడని ప్రకటించి, రామానుజునివలెనే విష్ణువక్రాంతిముఖములపై ధరించుట శ్రేయస్కరమని యాతఁ డంగీకరించినాఁడ దేశములో నెలుమూలల నెవేటల నీతఁడు తన మతములోఁజేర్చి ఉడిపి శ్రీకృష్ణాలయము నొక దానిని నిర్మించి, తన యనుచరుల కందఱు దానిని ముఖ్య కేంద్రముగాఁ జేసెను. యజ్ఞములలోఁ బునఃపఠవలని ర్తపాతము నాతఁడు విషేధించి, కీర్తిగాంచి, డెబ్బదితొమ్మిదవయేట దివ గతుఁ డయ్యెను.

మధ్యరచనలే యీ కాఖకుఁ బ్రమాణగ్రంథములు. ఈతఁడు బ్రహ్మమాత్రముల కొక భాష్యమును వ్రాసి, తన వివరణయే వర్తయైనదని అక వ్యాఖ్యానమును వింకొక గ్రంథమును రచించి నమర్చించెను. అత యుపనిషత్ స్థితాభాష్యములు, భారతి తాత్పర్యనిర్ణయమును మహాభార సారము, భాగవత తీకయు నొకని తత్త్వమును వ్యక్తపఱచును. ఋగే దములోని మొదటి నలునదిమంత్రములకు నీతఁడు భాష్యమువ్రా యతని ప్రకరణములలో ననేక తాత్త్వికవిషయములను జర్పించెను. ప్రస్తావనత్రయముపైఁగాక, పురాణములపై నొకఁడెక్కు దాధారపడెను

1) భారతీయభార్య విరచితములగు మధ్యపాఠమును, మణిమంజరియే మద జీవిత శార్వమలమగుర్చి గ్రంథము అయిన తత్త్వముల కొందిన బ్రాసెన యాత విద్వత్సంగతమ మహాకీరతశార్వమలము విడిచివెచ్చినదో మిగిలి గ్రంథమాతని జీవి సంరక్షణముల దానిత్రాక్యముగా వ్యక్తపఱచును

2) యా: మా: దా: బాణ్యము 1,3,14

దశమాధ్యాయము: 1 శైవము, శాక్తము, అనంతరపైష్ఠవము 295

యాతని రచన లన్నియుఁ జూపును; ప్రమాణ గ్రంథములన్నిటికాతఁడు ద్వైతవరముగా వర్తముచెప్పఁట నులభ మైన పనికాదు. మాధ్వకూత్ర భాష్యమునకు వ్రాసిన జయతీర్థనివ్యాఖ్య, అనువ్యాఖ్యానమున కీతఁడే వ్రాసిన న్యాయసుధ యను వ్యాఖ్యయు మిక్కిలి ముఖ్యములైనవి. జయతీర్థ వ్యాఖ్యకు చంద్రిక యను టీకను వ్యావరాయలు రచించెను. పూర్ణానందుని తత్త్వముక్తావళి,¹ అద్వైతమును దీప్రముగా నిరసించెను.

౪-జ్ఞాన సిద్ధాంతము

మధ్వఁడు ప్రత్యక్షానుమాన ప్రతిప్రమాణముల నంగీకరించెను; అనమఅనుమాన రూపాంతరముగా గ్రహింపఁబడెను. ప్రత్యక్షానుమానములు స్వయముగా జగద్రహస్యమును దెలుపఁజాలవు ప్రత్యక్ష మింద్రియ గోచరములగు వంశములనే తెలుపును. అనుమానము మనకు మాతనాంశముల నీయఁ జాలదుకాని, యితర సాధనములచే లభించిన వానినిఁ బరీక్షించి క్రమములోఁ బెట్టఁట కుపయోగించును. సత్యమునుగూర్చిన యథార్థజ్ఞానమునకై మనము వేదములపై ననే యాధారపడవలెను. వేదవాక్యము లన్నియుఁ బ్రమాణములేయని మధ్వఁడు నమ్మును. మంత్రబ్రాహ్మణము లుపనిషత్తులతో సమాన ప్రమాణ ప్రయోజనములు గలవి. కొరుషేయా కొరుషేయ ప్రమాణము లకు భేద మున్నదని యాతఁడు చెప్పెను. ఆకొరుషేయప్రమాణమే పరిపూర్ణముగా నిర్దుష్టము. మాధ్వతత్త్వము వేదసారమును దెల్పుననియు వేదము ఆకొరుషేయము లవియుఁ జెప్పఁబడెను.

విషయగ్రహణ మే సాధనముచే లభించినను, గ్రహింపఁబడిన విషయముయొక్క ప్రత్యక్ష సాక్ష్యముపై నాధారపడును. విషయ గ్రహణములోఁ దత్పాదనోపకరణము అందవు. జ్ఞాతృత్వీయ సంబంధము పద్యోప్రత్యక్షము. ప్రత్యక్షానుమాన ప్రతిప్రమాణములు జ్ఞానోత్పత్తువ కరణము లగుటచే నట్లు పిలువఁబడినవని జ్ఞానమును బాహ్యమునుండి

వరిశీలిండుటవలనఁ దెలియును. ప్రత్యంశమును గూర్చిన జ్ఞానమును నిజమైనదే; ఆ యంశ మా క్షణికమునందే యుండిపోవచ్చును అది నిజమైనది కాదని మనము నిరసించినచో, నింకొక విషయజ్ఞానము సప్రమాణమైనది మనకు లభించి యుండవచ్చును. మూర్ఖోదయాస్తమయములు మనకు విషయములేకాని, మూర్ఖున కుదయాస్తమయములు లేవను జ్ఞానము కలుగువలకుమాత్రమే యుండును. జ్ఞానము నహజప్రమాణయుక్తమైనదని, మధ్యాచార్యుఁడు విశ్వసించి, దానిని నిరసించు సిద్ధాంతము లన్నిటిని ఖండించెను. మనజ్ఞానసత్యవ్యయావమును వ్యక్తపఱచి, దాని యథార్థా సత్యమును నిరూపింపకున్నచో, నసత్యవస్తువెన్నఁడును దృగ్గోచరము కాఁజాలదు. కాన నది యసత్యవిజ్ఞానవిషయమెన్నఁడును కాఁజాలదు; మఱియు నది కారణ కార్యరూపజ్ఞానముతో సంబంధించఁజాలదు. జ్ఞానమంతయు సత్యమే యైనచో నత్యాసత్య భావభేదములే యదృశ్యము లగును. ఒక మిథ్యాదృశ్యమును బరిశీలించిన నీ విషయము పుష్టమగును. అందు మనదృష్టికొక వస్తువు చూపట్టును; మన యింద్రియముల లోపములవలనఁగాని యితర జ్ఞాన సాధన దోషములవలనఁగాని, మనము దానిస్వభావమునుగూర్చి కొరవడవచ్చును. మిథ్యాదృశ్యములోని విషయాంశములు మిథ్యకావు. అవి అనుభూత సత్యాంశములే. కొన్నిలోపములచే మనము చూచుపస్తువును నమగ్రముగాఁజూడక, దానిలక్షణములు కొన్నిగల వేటొకపస్తువు జ్ఞాన కమునల్పి, అది యదని పొరవడుదుము. ప్రతిమిథ్యాదృశ్యము నందును రెండంశము లుండును. ఒకటి యథార్థమైనది రెండవది భావించఁబడినది. జగన్నిథ్యాభావమున కర్థమేమనఁగా నిజమైనదొకటియుండఁగా దాని స్థానమున నింకొకటి చూచుచుంటిమనియే కాని, నిజమైన దీదియులేదని యర్థముకాదు.

అనుభవము సాధారముగాఁ దీసికొని, జ్ఞాతృజ్ఞేయములు రెండును లేని జ్ఞానములేదని మధ్యాచార్యుఁడు నిర్ణయించెను. గ్రహించు జ్ఞాతయు గ్రహించఁబడు విషయములేకానిచో జ్ఞానము వ్యర్థవచనమగును, జగత్తు మిథ్యకాదు వస్తుభేదము నంగీకరింపకున్నచో భావభేదమునుండదు. భేదములున్నవని మనజ్ఞానము చెప్పుచున్నది అవి తేవలము వాడుక

దశమార్థాయము: శ్రేవము, కాక్రము, అనంతరపైష్ఠవము 297

వలన వచ్చినవనుట యుక్తముకాదు; విలన వాడుకవలన భేదము అదయించవు.

దేశకాలముల శక్తివలన భేదము అదయించినవనియు, దేశ కాలములు జ్ఞాత బుద్ధిరూపమాత్రములే యనియుఁ తెప్పఁబడెను. దేశ కాలములు జీవాత్మతోనాకలైనచో, నవి ప్రమాతతో నేకమగుచిట్లో తెలియ కున్నది. జ్ఞానరూపియగు నాత్మ సర్వవ్యాపియైనచో దేశకాలభేదముల కవకాశములేదు. దేశకాలము లవిద్యాసంభూతములన్నచో నాత్మకు, నవిద్యకుఁగల సంబంధమును సంత్వప్తికరముగాఁ తెప్పఁజాలము. అవిద్యావివరణప్రయత్నమంతయు దేశకాలపరీవృత్తమై యుండుటచే దేశకాలము లవిద్యాజాతములని చెప్పవీలువడదు. దేశకాలములు సొవయన ములగు పూర్వరూపములని యూహించఁబడెను. వానికి భాగములులేనిచో, నివృత్త సచ్చట, యిచ్చడవృడమ భేదభావముల కవకాశముండదు. మనకు దేశభాగములు మాత్రమేకస్పృష్టము. మనమునూతు పస్తువులు సర్వదేశము నాత్రమింగుననుట కొరపాటు. మనము దేశకాలభాగము లను మాత్రమే చూచుచుండుటచే నవి యున్నవని భావించవలెను; అవి సాక్షాత్తుట దృగ్విషయములే యని మధ్యాచార్య నిశ్చయము.

వదార్థము వ్యతంత్రము, సరితంత్రము వని రెండువిధములని మధ్యాచార్యుఁడు చెప్పినాఁడు; వరమేవ్యరుఁ డొక్కఁడే వ్యతంత్ర వదార్థము. సరితంత్రజీవులు భావాభావభేదములను గలిగియున్నవి. భావ జీవులు చేతనాచేతన భేదములచే రెండువిధములై యున్నవి. జడ వదార్థము, కాలము సచేతన భావములు. అచేతనఁగల్గు పేదములవలె నిత్యమో, ప్రకృతి, దేశకాలములవలె నిత్యానిత్యమో, ప్రకృతిజము లవలె వనిత్యమో గావలెను. ¹

౪. భగవంతుఁడు

మూలభేదములుగల్గి, నిత్యములై న మూడు వదార్థము అన్నవి. అవియే జీవేశ్వరజగత్తులు, మూడుమ యథార్థములు. నిత్యములేయైనను

1) పెరవనెల్లంకపాము పనులెరించి వదిలెదార్థము అన్నవి (దివిగ గులకరి) కామవ్యవేశికశాస్త్రము శ్రీ బాగ్యకాండమున వదార్థ

జీవజగత్తు లీశ్వరునిపై నాధారపడియుండును. స్వతంత్రవదార్థము బ్రహ్మ మేయైతై క సృష్టికర్త. వేదార్థజ్ఞానము వలన నీశ్వరస్వభావము తెలుగ వచ్చును; ¹ అందుచే నీశ్వర స్వభావ ముపేద్యముకాదు. వరప్రహ్మ మనిర్వాచ్యమని చెప్పుటలోనియర్థ మేమనఁగా నీశ్వరునిగూర్చిన పం పూర్ణజ్ఞానము కష్టతరమనియే. ² వరమేశ్వరుఁడు భావాతీతుఁడు. ³ భ్యానావస్థలో మనమూహించిచూచురావ మాతనిదికాదు. శ్రుతియందలి భిన్నభాగములు వరమేశ్వరుని భిన్నత్వమునుబాపు నను బాదమును మధ్యాచార్యుఁ డంగీకరింపఁడు. వరమేశ్వరుఁడు వాతనిలక్షణములు నభేదములై నను భిన్నవతనములలో వానిని మనము గానవచ్చును. ⁴ “ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ” యను మహావాక్యమున కర్థమేమనఁగా పరోక్షతమగుట వంపదలో బ్రహ్మతుల్యమగున దింకొక్కటి లేదనియు బ్రహ్మ సర్వవ్యాపియనియుఁ జెప్పవలెను. ఈశ్వరుని విశేషణములు వరిపూర్ణము లగుటచే నాతని తెట్టి లోపమునుగలిగింపవు. బ్రహ్మ అనంత కల్మాషగుణవరిపూర్ణుఁడు. ఆతఁడే విష్ణువు. ఆతఁడు తనవంకల్పమూత్ర ముచే సర్వజగత్తును జగములోని సమస్తమును నియమించును. పునః పునః ఆతఁడు సృష్టిలయములు చేయుచుండును. ఆతనికి దివ్యదేహ మొకటికలదు; ఆతఁడు సర్వాతీతుఁడు, సర్వాంతర్యామియు నై యున్నాఁడు; ఏలవ సర్వజీవాత్మలకధిపతి. ⁵ ఆతఁడు పూహరూప ములుగలిగి, యస్పదవస్త్ర డవతారములను చాల్చి, పవిత్రములగు విగ్ర హములలో రహస్యముగానుండును. ఆతఁడు సృష్టిస్థితియకారకుఁడై, జ్ఞానదాతయై, నానారూపధారియై, కొందఱునుశక్తింబి, కొందఱును రక్షించును. అక్షి నానారూపములు ధరించు శక్తిగలిగి, యాతని ప్రకృనేయుండును. అమెకు భౌతికదేహములేదు; అమె సర్వవాప్తి

1) మధ్యకాండము 3,3, 1.

2) “ ” 1,1,5.

3) మధ్యకాండము. 3,2,23.

4) తూ. శాఖమున 1,1,2; 1,1,6. పోల్చు మధ్య సిద్ధాంతపాఠము. తేడా లనేసి, తేజవ్యకవలలితానా, అనంత ఎవవశేషాః (21)

5) 1,2,13.

దశమాధ్యాయము: 9 వము, కాక్రము, అనంతరమై 299

గలిగి భర్తతోఁగలిపి కాశ్యపముగాఁకుండును. అపార్థ్యపంతముగావామె విష్ణు మహాత్మ్యసాక్షిరూపిడయైయుండును. వరమేశ్వరుని పృథగ్ శక్తి రూపమే లక్ష్మీదేవి. ఆమె పతేజన ప్రకృతి. ఈశ్వరున కామెకంటె నధిక చివృక్తియు, పరిష్క గుణగణమును గలదు.¹ స్త్రీ పురుష దేవతలు కాన్ని జన్మము లై పవెనుక ముక్తి పొందువట్లు గాక, లక్ష్మీ నిత్య ముక్తాత్మురాలు. జీవజడముల నీశ్వరుఁడు ఈశ్వరము నుండి సృజింప లేదు; ఈశ్వరములో వానిని లీనము చేయుఁడు; కాని యాతనికి వానిపై నాధిపత్యము గలదు. అతఁడు జగత్తునకు మూలకారణమేకాని, యుపా దాన కారణముకాదు. పూర్వ మైతన్యరూపియగునాతఁ డచేతన జగత్కర్త కాఁజాలఁడు. అతని పొరలిపారు నత్యంతిశయమైన పరిపూర్ణతయొక్క ఫలితమే ప్రవృత్తి. జీవుల కర్మలననుసరించి ఫలితములిచ్చువాఁడే కాని, దానిచే నీశ్వరుఁడు కర్మపై నాధారపడువాఁడని తలంపరాదు; ఏలవ మధ్యాచార్యులు చెప్పినరీతిగా, “కర్మయొక్కయు నర్జవస్తువుల యొక్కయు ప సైత్య మీశ్వరాధీనమై యున్నది.”²

10 - జీవార్క

భూమిపైనున్న నర్జమును నచేతనమే యని మధ్యాచార్యుని భావము. జగ మంతయుఁ జేతనప్రకృతి విప్రృతి: ప్రత్యల్పాబుదేశమును జీవమయమై యున్నది. అఁని తత్త్వనిర్ణయములో నిట్లు చెప్పివాఁడు; “అణుమాత్రదేశములో నవంత జీవరాశి జీవిండుచున్నది.”³ జీవబ్రహ్మ భేదము నిజమని యాతఁడు చెప్పును.⁴ సంఖారమున జీవేశ్వరులు భిన్న మై, మోక్షమున నభిన్నములనువాదము వాతఁడంగీకరింపఁ దేలన, రెండుభిన్న వస్తువు లెన్నఁడు భేదాభేదసంఖంధమును గలిగి యుండఁ జాలవు. పూర్తిగా నీశ్వరునిపై నాధారపడినను, జీవులకుఁ గర్తృత్వము వాధ్యతయుఁ గలవు.⁵ జీవాత్మకు పంపూర్ణ కర్తృత్వములేదు; దాని

1) 4, 2, 9.

2) 2, 1, 37

3) నవమా ప్రదేశవ్యసంఖా: ప్రాజ్ఞికాయా

4) 1, 2, 12.

5) 2, 3, 33-42.

కర్తృత్వ మీశ్వరాధీనవ-గుణచే దానిశక్తి పరిమితమైనది. ¹ ఈశ్వరుడు సర్వవ్యాపియు, జీవుల డలుప్రమాణమాత్రుడు. ² పరిమిత పరిమాణము గలిగియున్నను జీవి, తనకుగల చిచ్ఛక్తిచే దేహమంతయు వ్యాపించి యుండగలడు. జ్ఞానేంద్రియమునకు సాక్షియందురు; భౌతికమగు మనస్సు అన యనుభవములను సాక్షియెదుటఁ జెట్టును. జ్ఞాప్తిరూప మగు సాక్షికి "నేన"ను భావముచెందును. ఇదియే వ్యక్తిత్వమూలము. జీవాత్మ సహజముగా ముఖ్యభావముకలదియే కాని, పూర్వకర్మ రూప ములగు జడశరీరసంబంధముచే దుఃఖము ననుభవించును. పాపవిముక్తి కానంతవఱకు జన్మాంతరప్రాప్తి కలుగుచుండును. అనందాది గుణ ములు మోక్షకాలమునఁ బ్రకాశించును. ³ జీవులు నిత్యములయ్యు, దేహ సంబంధములచే జన్మోపేతము లగుచున్నవి. ⁴ ఏ రెండు జీవు లొకే లక్షణమును గలిగియుండవు. జీవప్రపంచ పోషావములోఁ బ్రతిజీవీకే దత్తదుదితమగు స్థానప్రయోజనములున్నవి. జీవు లీశ్వరాధీనములై యున్నవి. వాని పూర్వకర్మానుగుణ మగు కర్మ చేయుట మీశ్వరుడు వానినిఁ బ్రేరేపించును. ⁵

జ్ఞానజీవులు మువ్విధములు:—(1) నిత్యముక్తులు-లక్ష్మీ మున్నగు వారు; (2) సంసారవిముక్తులైన ఋషి-పితృ దేవ మనుష్యాదులు; (3) బద్ధజీవులు. మూడవ వర్గములో ముక్తియొగ్గులు నయొగ్గులుగలరు. అయొగ్గులగువారిలోఁ గొందరు తమోలోకములగు నరకములకుఁ బోవుదురు; కొందరు నిత్యసంసారగతులు. సహజగుణసంపదచేఁ గొందరు ముక్తి కర్తృత గలిగి, కొందరు సరకయొగ్గులై, కొందరు శాశ్వత సంసార పత్రపరిభ్రమ మందురు, ముఖ్యదుఃఖాదు లనుభవించుచుండురు. ఈ వర్గత్రయవిభాగము గుణత్రయముపై వాదారసదీయున్నది. సాక్షిత్వ

1) 2,3,38;2,3,28

2) 2,3,23

3) 2,3,31.

4) మూర్త్యుల మా ల. (2,3,19)

5) 2,3,41-42 వైష్ణవమునూఁడ పితృ సంకల్పములై యవి చెప్పబడినవి.

జీవి స్వర్గమునకు, రాజనజీవి సంసారమునకు, శామనజీవి పరకమునకుఁ బోవును. చేతనము లన్నియు దేవ మనుష్య వతు వక్షి వృజ్ఞాదికవర్గములుగా విభాగించఁబడెను. జీవ శారతమ్యములనుబట్టి నిశ్చితసోపానక్రమ మేర్పాటు చేయఁబడినది. మోక్షార్థులగు జీవులలోపై తము రెండుజీవులకు సర్వసమాకర్షితయుండదు. దేవమార్గములో బ్రహ్మయు, వాయువును ప్రముఖస్థానము లాక్రమింతురు. విష్ణుమూర్తియాజ్ఞచే బ్రహ్మ స్పృశించును. బ్రహ్మ దేశికాగ్రగణ్యుఁడను, మాధ్వతత్వ ప్రథమ ప్రతిపాదకుఁడునని చెప్పఁబడెను; అందుచేతనే మాధ్వతత్వమును బ్రహ్మసంప్రదాయ మందురు. జీవేశ్వరులకు మధ్యవర్తివాయువు. బ్రహ్మజ్ఞానము నొంది మోక్షము గొందుటకు వాయువు జీవులకుసాయవడును. వాయునే ప్రీయతమమైన విగ్రహము; పారిసుతుఁడునని వచింతురు. ¹ సిద్ధజీవులు బద్ధజీవులు కలియఁజాలరు.

11-ప్రకృతి-జగత్తు

భౌతికవస్తువులు జడజగ త్సంభూతములు; ఇవి సర్వజీవరాశి దేహాయవములను గూర్చును. ఇవన్నియు మూలప్రకృతినుండి జనించి కొంతకాలమున కందీచేరును. ప్రకృతి యేకరూపముగాఁ కన్పట్టుచున్నను, సూక్ష్మవస్థలో చిన్నసూత్రములం దిమిడియున్నవి. జీవేశ్వర ప్రవృత్తివలన ని మాక్ష్య ప్రకృతియే బాహ్యదృశ్యజగత్తుగాఁ బరిణామమందును. ఈశ్వరుఁడు ప్రకృతినుండియే రూపకల్పన మొనర్చును. ప్రకృతియే రూపముల కుపాదాన శారణము. ఈశ్వరుఁ డీరూపములలోఁ బ్రసేశించి, యంతరూపకరై యుండును. ² అవ్యక్త మూలప్రకృతి బాహ్యప్రకృతిగాఁ బరిణతినందులోపున నిరుపదిగాలుగు ప్రకృతి జన్యవదార్థభేదియు అన్నివి; మహత్తు, అహంకారములు, బుద్ధి మనస్సు, వంశ కర్మేంద్రియములు, వంశ జ్ఞానేంద్రియములు, వంచేం

1) పూర్వము భిముఁడు, హంసమంతుఁడగు సవతరిందిన వాఁడై యంతరించెనని యాశని యనుచుచులు లాపించిరి

ద్రీయ విషయములు, వంశభూతములు, మూలవ్రకృతిలోనివి సూక్ష్మ రూపములలో ముందును.

12-ఈశ్వరుఁడు-జగత్తు

జీవజడజగత్తు “మిథ్యారూపమని కాని, యీశ్వర వరదూపమని కాని చెప్పవద్దకులను విసర్జించి, శుద్ధద్వైతవాదమును మధ్యాచార్యులు ప్రతిపాదించెను. జీవాత్మ వరకంత్రమై యీశ్వరునిపై వాధారవడి యున్నది; వృక్షజీవమున కాదార మందుఁ బ్రసరించు ప్రాణిదార మైనట్లే, వరమాత్మయొక్క ప్రాణాదారమైన శక్తిసాహాయ్యములు లేనిదే జీవాత్మ నిలువలేదు. నిత్య వరస్వరూపిణి యైనను అక్షిగూడ నాతనిపై వాధారవడియున్నది. జగమున కుపాదానకారణమగు వ్రకృతి కధిదై వమే అక్షిణిదేవి. తనకు వంశంధములేని వ్రకృతి నెట్లో యీశ్వరుఁడు చై తన్యవంత మొనర్చును. వ్రకృతియు నెట్లో యీశ్వరాధీనత కంగీకరించును.

ద్వైతశాస్త్రమును గల్పించి నమర్థిండులకు మధ్యాచార్యు లనేకశ్రుతి వాక్యములకు శ్రమతోఁ బ్రయత్నించి తన కనుగుణ మొనర్చవలసి వచ్చినది. ‘తత్త్వమసి’ మహావాక్యమున కర్థము చెప్పుచు, నది జీవేశ్వరై కత్వమును జెప్పదనెను. అత్మకుఁ గల లక్షణములు మూలములో నీశ్వర లక్షణకుల్యములే యని దాని యర్థము.¹ ఈశ్వరాంశమే జీవాత్మయని ప్రకటించు వాక్యములకు నిదే యర్థము. శ్రుతివాక్యముల నొకఁడింకొకశ్రమములోఁ జదువును. న అత్మా తత్త్వమసి యను దానిని న అత్మా అతత్త్వమసి యని వదిలి ‘అత్మ నీవు కావ’ని చెప్పును.² ‘అయమాత్మా బ్రహ్మ’ యనునది శేవల జీవాత్మమైతి వాక్యమగును.

1) 2,3, 29.

2) భావదీప 15,7.

3) మార్కటాచ్యమ. బృ అ. ఉ. పు. 114. యో రా ఉ 6,8,7. ఈ వాక్యము ‘త్వంతదియోఽసి’ లేక త్వం అస్మావే యమ వాక్యములకు వదిలివేసవలె చెప్పఁబడెను.

దశమాధ్యాయము : శైవము, శాక్తము, అనంతరవైష్ణవము 303

లేదా, ధ్యానోపయోగార్థమంత్రమని యాతః దర్శముచేసెను. మఱియు నది ఇండించఁదగిన పూర్వవక్షమును జెప్పుననినను. జీవబ్రహ్మైక్యత్వమును జెప్పు వాక్యములలోనున్న జీవబ్రహ్మైక్యముల కర్థాంతరములు ప్రకటించి మాధ్యుఁడు వాదించును. అత్త బ్రహ్మమెట్లన, అత్తుకు వర్ధనశీలమును అటనశీలమునుగల పని యాతఁడు వాదించెను.

మూలభేదము లేని యున్నను, నీశ్వరు నమోఘాధిపత్యమువలనఁ బ్రపంచములో నేకత్య క్రమములు నిరాతంకముగానున్నవి. ద్రవ్యమును, గుణమును, సంశయమును, పూర్ణవస్తువును నేనువఱు విశేష లక్షణమును దీసికొని యేకత్వా నేకత్యముల ననుబంధించును. ¹ విశేషము బంబుచే ననంతము. ఏలన నది నిత్యానిత్యవస్తువులలో నివసించి, భావాభావరూపమునకుఁ జెందునది. ² కనుభావరూపమునుండి విశేష మింకొక యభావరూపమును నేనుచేయును కాని యొకవిశేషమునకు నేతొక విశేష మెట్లు భేదించును. ఇంకొక విశేషముచే ననుటవలన నభావ స్థితి యేర్పడును. అందుచే విశేషము వ్యయంబిర్భయకత్తిగల దని చెప్పఁబడెను. విశేషవ్యాయముచే భేదములు పారమార్థికముగా సత్యములుగావని నమ్మినచో భేదములతోఁగూడిన ప్రపంచమున కర్థముచెప్పవచ్చును. విశేష వ్యాపారముచేతనే జగత్తులో భేదమున్నది. విశేషము వరమాత్మకు భిన్నమైనదై నచోఁ బరమాత్మైకత్వమే నశించును; అట్లుగాక, విశేష మభిన్నమైనచో నది విశేషమే కాకాలదు.

13 - ధర్మము - మతము

జ్ఞానమే మన మీశ్వరునిపైఁ జూర్తిగా నాధారపడి ప్రేమింపవలయునని మనకుఁ దెలియఁజేయునది. ³ అత్యాత్మ సంబంధమైన పర్యవినయములనుగూర్చిన సమ్యక్జ్ఞాన మీశ్వర జ్ఞానమునిచ్చును; ఈశ్వరజ్ఞాన మీశ్వరభక్తి మధ్యవింపఁజేయును. తత్త్వవివేక వరమా

1) వ్యాసాష్మకము. బాల్యము. 3. పు. 137.

2) 3,3,49

ధ్యాయమున మధ్యాచార్యుఁ డిట్లు చెప్పినాఁడు. “ఈ పరిచ్ఛిన్న జగత్తంతయు నిత్యము హరికథితమైయున్న దని యెఱింగిన వానికిఁ దప్పక ముక్తి లభించును.”

నిష్కలుషధర్మానుష్ఠానము మోక్షమునకుఁ బునాది. ధర్మనియమముల నంగీకరించి నిష్కామముగా విధులను నెరవేర్చవలెను. ధర్మవ్రవృత్తివలన నత్యద్బుద్ధికలుగును. సమర్థుడై నగురు ముఖమున నెదాత్మాన...చే నమ్యుక్తజ్ఞానము లభించును. వ్రతివ్యక్తియందుఁ బరమేశ్వరునికాయంత మెఱిగెడి శక్తియున్నది. సమర్థుఁడగుదునీ లిన్నవ్రత్యులనెఱిగి బోధించవలెను; “ఏ లక్షణమును దర్శించుట నెవని కర్హతయున్నదో దానినెఱుఁగుటవలన మోక్షసిద్ధియగును గాని మార్గాంతరము లేదు.”¹ దేవద్విజ్ఞానే నేదాధికారమున్నది; ప్రితాద్రులు స్ఫుటి పురాణ వతనములవలన తరుతోపాయము వొందఁగలరు. గ్రహించు శక్తిగలవార లందఱు నీదాంతము నభ్యసించుట కర్హతను మధ్యాచార్యుఁ డంగీకరించెను.² వీలై నన్నివధ్యాయము లీశ్వరుని యందుఁజేత్రమును లయించఁజేయు ధ్యాన మవసరమని చెప్పఁబడెను. ధ్యానయోగములో దైవత్వవచే నవరోజ్జనుభూతి లభించఁగలదు. మెఱుపువలెఁ జలించక కూర్చునివలె నిశ్చలమగు నీశ్వరధ్యానము కలిగినంతనే బంధములు విచ్ఛిన్నములై ముక్తి లభించును.

ఈశ్వరసాన్నిధ్యము కూడిగా లభించదు. వాయువు మధ్యవర్తి. మధ్యాచార్యుఁడు సమర్థించిన దైవత్వపైకవాదము మన కాగస్తైజావాదమును స్ఫురిఁజేయును. మానవుఁడెన్నఁడును మోక్షార్హత నొందవఁజాలఁడు. దైవత్వవలననే రక్షితుఁడు కాఁగలఁడు. నచ్చీల మీశ్వరకటాక్ష హేతువు కాఁజాలదు. నిర్దోశుకముగా వాతఁడు కొందఱు మోక్షార్హతను కొందఱుబదుర్గతి పొత్రతను గల్గించును. ఈశ్వరసంకల్పకమాత్రముననే కొందఱు ముక్తులు కొందఱుబద్ధులునగుదురు. ఈశ్వరనిర్ణయము

1) హర్వలాశ్రయ, 3, 3, 53

2) 1, 1, 1,

నిష్కారణము, నియమరహితము, వసు మధ్యాద్యుని వాదమును హిందూసంప్రదాయ మంగీకరించదు. అత్త భిన్నదశలకు బ్రహ్మ సంకల్పమే¹ కారణమైనను, మనభక్తి ప్రాబల్యమున కనుగుణముగా నిశ్చరకటాక్షము చేకూరుననియు మానించబడెను. మన శీలసంపద పలనమాత్రమే మోక్షము రాదు; దైవసహాయము కూడ నవసరము. మన ప్రయత్నము అవ్యక్తమగు పరబ్రహ్మమును వ్యక్త మొనర్పఁ జాలవు. మనభక్తి కాకని మనస్సుకరగినపు దాతఁడు పాదమాపును.² భక్తునిభక్తి కీశ్వరుఁడు బదులుచెప్పును. మధ్యామచరులలో భిన్నవర్గములవారు, దైవేచ్ఛయే సర్వకారణమనియు, మానవునికే గర్భత్వస్య ప్రియతంత్ర్య మున్నదనియు; గొన్నిభేదములతో పంగీకరింతురు. జ్ఞానము, భక్తి విధ్యుత్తకర్మ నిర్వహణము ముఖ్యములైనవి. దేహమును విష్టచిహ్నాంతిక మొనర్చుకొనుట, బిడ్డలను విష్ట వివిధనామములతోఁ బిలుచుట, దానధర్మదయావిశ్వాసము లాచరించుటయు నిశ్చర సేవలోని యంగములు. దైవత్వపా ప్రాప్తికి దైవారాధన మవలంబ్య మగు ప్రథమమాత్రము. జ్ఞానసహిత కర్మచే నాత్మాభ్యుదయముకల్గును. కర్మకలాపములు, యజ్ఞములు, యాత్రలు మంచిలే. పటపథతోఁ గూడిన యాగములు నిషేధించఁబడెను; యజ్ఞములలో శీవత్వపునకు బదులు పిష్టపశువు నువయోగించుట కాదీశించఁబడెను.

ప్రారణకర్మాంతమునకు దేహసంబంధమాత్మకుఁదప్పదుకాని, దేహపాతముతోఁ బూర్వమోక్షసిద్ధియగును. శీవస్మృతి కవశమున్నది. సత్యము నెఱిగియు మోక్ష హేతువైన దైవత్వవ లేకున్నచో నెవఁడును దేహసంబధిము క్తుఁడు కాఁజాలఁడు. ఇదియే శీవస్మృతి. శుద్ధమోక్ష మీశ్వరానుగ్రహమువలననే కలుగును.

1) 3, 2, 0

2) 3, 2, 23, 27.

౪, 5—10

భాగవతము ననుసరించి మోక్షమనఁగా నన్యరూపములను విడిచి, 'స్వస్వరూపవ్యవస్థితని బొందుటి.' ¹ అది తీవేశ్వరైకత్వముగాదు; తీవేశ్వర సౌహృద్యము. మమప్రిలోపలెనో లెక, ప్రళయకాలమందు వలెనో తీవేశ్వరభేదము గానరానిచో నది మోక్షముగాదు. ² వృష్టిలయకాలములందై నను ముక్తజీవులు తమ వ్యక్తిత్వ జ్ఞానమును గలిగి యుందురు. మోక్షావస్థలో దుఃఖనివృత్తి, సుఖానుభూతియుఁగల్గును. కాని తీవాత్మ యీశ్వరభుజ్యవదని నొందఁజాలదు. ఈశ్వరసేవయే తీవకర్తవ్యము. బ్రహ్మైకత్వమే మోక్షమను దాని కర్థమేమనఁగా బ్రహ్మసాక్షాత్కారసిద్ధి కలిగిత దనియే. ³ 'వరబ్రహ్మమును జూచువాఁడు వరబ్రహ్మమే యగును.' ⁴ మున్నగు వాక్యములకు తీవబ్రహ్మైకత్వ మర్థముకాదు. ముక్తవురుషులకందఱుకు నమాననంకల్ప లక్ష్యములేయుండును. ⁵ వారికి నిజముగాఁ గోరికలుండునుగాని వారికోరిక లీశ్వరుని కోరికలే. వారిశ్వర భ్యానమును విలాసముకొఱుఁ జేయుదురు. ⁶ వారి కోర్కె, తీవ్రయత్నమును లేకుండ సిద్ధించును. ⁷ వారు స్వచ్ఛందనంకల్పాలై, శుద్ధసత్త్వ మయ దేహముల ధరింతురు; ఈ దేహములు కర్మజములుకావు. వారికట్టి దేహములపై నభిమానముండదు. వారు దేహధారణము చేయుకొన్నను, మనకు స్వప్న నాథమువలె వారికానంద మెప్పుడును లభించును. మోక్షము పొందినవారు నంసారవిముక్తు లగుదురు; అన్యులతమకర్మ ననుసరించి, జన్మాంతరములం బొందుదురు. మరణించిన వెనుక, స్థూలదేహము దాని కారణాంశరూపములోనికి శీఘ్రత గాంచి, తీవాత్మ, దృగ్గోచరము కాని సూక్ష్మ దేహమును ధరించి, యింద్రియములను దోడ్కొని, నరకముల లోనికిఁ గాని, తేజోమయములైన చంద్రలోకముల లోనికిఁ

1) మార్కండ్యము. బృ.అ.ఉ.ప. 118.

2) కత్తకముకళి, పు. 55-56.

3) 4,2,16.

4) 3,3,27

5) 4,4,8.

6) 4,4, 10-16.

గాని బోయి కర్మ లతులవించును. తరువాత మరల మాతృగర్భమునఁ బ్రవేశించి, యీ లోకోదితకరీరమును గాంచును. ¹ జన్మాంతర వరంవర యీ విధముగా నొనగుడు, నీశ్వరభక్తివలనఁ గొందలు సిద్ధిబొందుటయు, దైవద్యేషమువలనఁ గొందలు నరకప్రాప్తి జొందుటయుఁ దటస్థించును.

14 - విమర్శ

ప్రపంచ మేక సూత్రబద్ధమని శ్లావము చూపునేగాని, వాహ్య సంబంధమునూత్రమే గలిగియున్న శీవేశ్వరజడవదార్థ విభాగమును జూపదు. శీవాత్మకు, శీవాత్మలో నంతర్వర్తియై వనిచేయు జగదీకత్వ సూత్రములకుఁ జెప్పఁబడిన సంబంధమును సంతృప్తికరముగా లేదు. ఈశ్వరుఁడే సృష్టికర్తయైనచో, జగదారంభపరిణామ మీశ్వరసంకల్పముచే నై నచో మనము సృష్టి కర్తముచెప్పవచ్చును. కాని కోరిక గల దేదియై నను పరిచ్ఛిన్నత గలదనువిషయము దీని కర్థు వచ్చును. ఈ భావము ననుసరించి యీశ్వరుఁడు పరిపూర్ణుఁడుగాఁ జనవలసివచ్చును. జగ మీశ్వరునిపై నెల్లాధారపడినచో విప్రవైష్ణవముగాఁ జెప్పఁబడలేదు. ఈశ్వరుఁడు నిజముగా స్వతంత్రుఁడైనచో నప్పుడు వాహ్యమైన దేదియు వాతనిఁబరిచ్ఛిన్ను పోవర్చఁజాలదు. ద్వైత మీశ్వర పరిపూర్ణతకు లోపము కుదించును. మధ్యాచార్యుఁ జనరిచ్ఛిన్నతను భావమాత్రముగాఁ దీసి కొన్న కారణముచే చానికెఁ బరిచ్ఛిన్న జగత్సంబంధమును పరిగాఁజెప్ప లేకపోయెను; బ్రహ్మయు జగత్తును సమానముగా నిత్యములైనచో చానిసంబంధ మెట్టిది? ఈ సంబంధమును నిత్యమైన దన్నచో బ్రహ్మ మున కితరవిషయములు బంధము లగునా? శివులలో బ్రహ్మసంబంధము సహజమైన దన్నచో వదియుఁబోనఁగదు; విలస శీవసంబంధ హేతువు బ్రహ్మమందు లేదు. బ్రహ్మమునకు శీవనిమిత్తమే లేనప్పుడు శీవసంబంధావసర మువలె లేదు. శీవేశ్వరసంబంధము నిర్దేశక కాటస్థ్య మునుటకు విలులేదు; విలస జగ్గరహితములైన శివులకు, పరమేశ్వరుని కావ్యతత్వమునకు బంధించుకొనఁగల్గినసంబంధ మొకటన్నచో

నది కేవల కాటస్థ్యము కాకాలదు. జీవ జడవదార్థములు పరబ్రహ్మముపై నాధారపడుచున్నవని నవి ద్రవ్యము లనఁబడవు. ఏది స్వయం సంపూర్ణమో, స్వయం నిర్ణయశక్తిగలదో; ఏది పూర్ణ స్వతంత్రార్థయుక్తమో దానికి "ద్రవ్య" మను శుభ్రమార్థముగలదు. పరబ్రహ్మమునకే యట్టి లక్షణములున్నవని మధ్యాచార్యుఁ డంగీకరించును. ప్రత్యక్షముగనో వరోక్షముగనో సర్వ మా విష్ణువునుండి జనించెను. అతని కుమారుఁడగు వాయువు, భార్యయగు శ్రీదేవియుఁ గూడఁ జూర్తిగా వాతనిపై నాధారపడుదురు. విష్ణువు జగత్సరమార్థస్వరూప మనుటచే నితర విషయములకు పరతంత్రత, జన్యవ్యక్తిత్వము లేదనుకొన నవసరములేదు.

మతీయుఁ గొందఱు నేర్పి రక్షించు సిద్ధాంతము నైతికజీవితమునకుఁ బ్రమాదకరమైనది. జీవులకు సర్వమిదివఱకే దైవముచే నిర్ణయించఁబడిన దను భావవద్దతి మధ్యాచార్యుల యితర భావములకు వ్యతిరేకమైనది. ఈశ్వరుని ధార్మిక ప్రవృత్తికి లోపము వాతని నిష్పక్షపాత దయా దృష్టి కపార్థమును ఘటించును. పురుషప్రయత్నము నిరర్థక మగును; ఏలన మానవుఁడు కా నీశ్వరకృపకుఁ జాత్రుఁడననికాని, కాదనికాని ఎట్లు తలఁచినను, మాంద్యము, నైరాశ్యము వాతని నాపరించును. మనకు భావిగతి తెలియనిదైవబోఁ, అరికర్మల మగుటకు మనము యత్నించవచ్చును. జ్ఞాపము లేకున్నను మన మాత్రో మండపచ్చును. కాని యీ సిద్ధాంతము మనల మదాసినకా వంకమగ్నుల నొనర్చును. దీని నుండి జయత్విడలు ప్రశ్న యేమనగా, మనలో స్వర్గసంపాదనమునై గోర్మిఁగలుగఁజేసి దానికి మీ రసర్థులని కాంచుటవలన నీశ్వరుఁడు మనల నవమానపూర్వక హేళనకు గుఱిచేయుటలేదా? మానవ జన్మమైత్రి ప్రతివ్యక్తియం దంతర్నిహితమైన దైవత్వమును వికపింపఁజేసికొనుట కవకాశము లున్నవని నిశ్చయమైనఁగాని సార్థకమగు నైతికప్రవృత్తి కవకాశములేదు. జీవాత్మ చిదానంద రూపమనియు, దా నట్టిదని యెఱుఁగదనియు, నీశ్వరుఁడును చిదానందుఁడనియు నీ సంగతి వాతఁడవిచ్ఛిన్నముగా వెఱుఁగువనియుఁ గొన్ని వాక్యములలో మధ్యాచార్యుఁడు చెప్పినాడు. అందు జీవేశ్వరుల కెంతభేదమున్నను

దశమార్ధాయము : ౩ వము, శాస్త్రము, అనంతరమై వ్రవము 309

నది మూలభేదముకాదని తెలియుచున్నది. జీవాత్మస్థితి, యజ్ఞానావరణ పరిమాణమును దిలుపుననియు, ముక్తజీవుల కిశ్వరునితో భేదముండ నవ కాశము లేదనియుఁ దెలియఁ గలదు. వ్యవహార ప్రపంచ భేదములను మనము పరమార్థప్రపంచమునకుఁ గూడ ననువంధించుటవలన నిర్దిష్టాంతము జడయింతును.

15 - నింతార్కుఁడు

రామానుజు ననంతరము, మధ్యాద్యాయమునకుఁ బూర్వము నించు మించుగా 11-వ శతాబ్దమున జీవించిన తెలుఁగు వైష్ణవబ్రాహ్మణుఁడు నింతార్కుఁడు. వేదాంతపారిజాతసారథ మను బ్రహ్మసూత్ర భాష్య మును, జీవేశ్వర జగద్వేదములను వివరించు దశశ్లోకి యనుదాని నాతఁడు రచించెను. ఇతనివాదము ద్వైతాద్వైతము. నింతార్కుని వాదమును నమర్చించును, తత్త్వప్రకాశికయును భగవద్గీతా భాష్యమును శేషవశాత్కీర్తుఁడు రచించెను. నింతార్కుని బ్రహ్మసూత్రభాష్యము బ్రహ్మ పరిణామ వాదమును వివరించును. పురుషోత్తముని స్వతంత్రస్థితిని జీవప్రకృతుల వరతంత్రస్థితిని భేదము చెప్పఁబడెను. జీవేశ్వరు లిరు పురు నాత్మజ్ఞానముకలవా రయ్యు, జీవునిజ్ఞానము వరిచ్చిన్నము; ఈశ్వ రుని దద్దిదికాదు. జగత్తు భోగ్యము, జీవుఁడు భోక్తయు, నీశ్వరుఁడు నియంతయునై యున్నారు.

నింతార్కునివాదము ననువరించి, శంకరు పర్యములోఁగాకున్నను జీవాత్మజ్ఞానస్వరూపి, సూక్ష్మఁడు కాంతియుఁగాంతి కారణమునై నట్లే. జీవాత్మ జ్ఞానము జ్ఞాతయుగూడనై యున్నది. అత్మకు గుణసంబంధము ధర్మకి ధర్మసంబంధము; ఇది భేదాభేద సంబంధము. ధర్మిధర్మములకు భేదము చూపట్టదుకాని పూర్వసమత్వములేదు. జీవ మణువరిమాణము గలదై నను; వ్యావకళక్తిగల జ్ఞానమువలన దేహములో నన్ని భాగములలోని బాధలను గ్రహించును.¹ జీవికిఁ గర్తృత్వముగలదు. జీవికిఁ గర్తృత్వము

1) శేషుఁడు చెప్పినాడు: "వాఽపినిరర్థకం బ్రహ్మ తస్యజ్ఞానక్రియాదీనాం ప్రియవికళ క్షేపం" (1.1,5.) మఱియు, "అనందమేతు శక్తివిష్టా అత్మాబ్రహ్మక." (1.1,13)

లేదని చెప్పు ప్రతివాక్యముల కర్థము, జీవకర్తృత్వము పరతంత్రమని మాత్రమే. సర్వావస్థలలో నానందమే జీవునిలక్షణము. జీవికి స్వతంత్ర జ్ఞానప్రవృత్తులేవు. మనుష్య మోక్షావస్థలలోజీవి యుండును. ఈశ్వరుఁ డెప్పుడును నియంతయైనట్లే, జీవుఁ డన్నియవస్థలలో నీశ్వరాధీనుఁడు. జీవసంఖ్య అనంతము; కాని శీశ్వరుఁడే బోషకుఁడు.

జడజగత్తువకు మూఁడుతత్వములున్నవి. (1) మూలప్రకృతి నుండి దానిదగు అప్రాకృతము; అనగా రామామజుఁడు చెప్పిన శుద్ధ సత్త్వమువంటిది; ఇది యీశ్వరుని నిత్యవిభూతియై యీశ్వరదేహమును నిర్మించును. (2) త్రిగుణాత్మక ప్రకృతి, దానినుండి జనించి వది. (3) కాలము, ప్రకృతికాలములు జగత్స్థితికి ముఖ్యహేతువులు. జీవాత్మల వలెనే యీ మూఁడుతత్వములు నిత్యములైనవి.

ఈశ్వరుని నిత్యస్వభావము నియంతృత్వము. నింబాఝుఁడును శీశ్వరుఁడు బ్రహ్మనిర్గుణత్వలక్షణమును నిరసించి, యీశ్వరుని కనేక కల్యాణ గుణములను జెప్పినారు. శృష్టుఁడే పరమేశ్వరుఁడని నింబాఝుఁడుచెప్పి, యీతనికి సమస్త కల్యాణగుణము లున్నవనియు, గామాహంకారాజ్ఞాన పంగత్య దోషములు లేవనియు వర్ణించినాఁడు. అతఁడు వాలుగు పూహములుగలిగి, యవతారములను ధరించును. జగమున కాతఁడే ముఖ్యోపాదానకారణము. అతని సూక్ష్మములగు చిదచిద్రూపకత్తుల యావిష్కరణము వలననే విశ్వమేర్పడినదగుటచే ముపాదానకారణ మయ్యెను. జీవులకుఁ గర్మఫల సంబంధమును, వాని సమభవించు పాదన సామగ్రిని కల్పించుటచే నాతఁడు ముఖ్యకారణము నయ్యెను. ప్రపంచము మిథ్యయని కొట్టివేయుటకు వీలలేదు. ఏలన, నది యీశ్వరునిలో సూక్ష్మరూపమునుండి వరిణి పండినదే. నింబాఝుఁడు చివర్రవాదమును నిరసించి, జగత్తు నిజముగా మిథ్యయైనచో నది యింకొకదాని నాద్యాదింపఁ జాలదనెను.

జగజ్జీవేశ్వర సంబంధము పూర్ణాభేదము గాదు; ఏలన, భిన్నత్వమును ప్రతిపాదించు ననేకములగు మపనిషద్వాక్యముల కిది విరుద్ధమగుటయే కాక, వివిధతత్వములకుఁ గల స్వభావ వ్యరూపముల కన

స్వయం దోషము వాపొదించును. లేక యీ మూడు తత్త్వములును భిన్నము లనియుఁ జెప్ప వీలులేదు; విలస వట్లుచెప్ప జేత తత్త్వము సుగ్గడించు మనవివత్తులను ద్రోసివేపుట యగును, జీవాత్మకును జగత్తువకును ఐరమేశ్వరుఁడు పూర్తిగా భిన్నుఁడైనచో వాతని సర్వ వ్యాపిత్యమునకు లోపము సంభవించును. జీవాత్మవలెను, లేక జగము వలెను ఐరమాత్మయుఁ బరిధివృత్త గలిగినదైన, వానినిఁ బరిపాలించ లేనిదగును. అట్లేదమే సత్యము, భిన్నత్వ ముపొది వశమున వచ్చిన దనియుఁ జెప్ప వీలులే దెలస, బ్రహ్మ తుపాధిసంబంధ మున్నదనవలసి వచ్చును. అప్పుడు బ్రహ్మమునకుఁ బరితద్ధకబోయి, దోషములు, సుఖ దుఃఖాదికములు సంభవించును. ఇది బ్రహ్మస్వభావమునకు విరుద్ధ మగును. అందుచే భేదాభేదములు రెండును నిజమని నింకొక్కఁడు నిర్ణయించెను. జీవ జగత్తులు, భిన్నస్వరూపగుణములు కలవగుటచే బ్రహ్మభిన్నములు. కాని యవి భిన్నముకావు; విలస బ్రహ్మధారము లేనిదే వాని క స్తిత్యమేలేదు. భిన్నత్వము వరకంత్ర కత్తాభావమును, అభేదము స్వకంత్రసత్తాభావమును విశదీకరించును. ఈ భేదాభేద వాదము వనునరించి, “తత్త్వమసి” యను మహివాక్యమునకు, “తత్” అనఁగా విత్యము సర్వవ్యాప్తమునగు బ్రహ్మమనియు, ‘త్యమ్’ అనఁగా బ్రహ్మముపై వాధారవదు జీవాత్మ యనియు, ‘అసి’ రెండికిఁగల భేదా భేద సంబంధమును దెలుపు ననియు వర్ణముచెప్పెను. రవికి, రవికిరణ ములకు, నగ్నికి నెరనులకు వట్టిసంబంధమేయున్నది. జీవజడములు బ్రహ్మభిన్నములయ్యును, తరింగములు జలముతోడను, మట్టలు త్రాడు తోడను వలె; బ్రహ్మముతో సనన్యసంబంధమును గలిగియున్నవి. ఈ భిన్నవస్తువులు పూర్తిగా వ్యతిరేకములు! సంబంధ తాత్పర్యములుగావు. భేదాభేదములు రెండును సమావసత్యములు; ఏది భిన్నమో యది సమానమునై యున్నది.

కాని జీవులు, జగము స్వయంసంపూర్ణములు గావు; ఈశ్వరాధీన ములై వర్తించును.¹ ప్రళయకాలమున జీవజగత్తులు నూర్చురూపము

లలో నీశ్వరునిలోఁజేరును. ప్రళయమునకును పునఃసృష్టికిని మధ్యకాల మందు చేతనాచేతము లన్నియు మాక్ష్యరూపమున నీశ్వరునియందే నిలుచును. బ్రహ్మ శక్తివలన మఱల సృష్టి జరిగి ప్రతి జీవియుఁ దదనుగుణ దేహమును ధరించును.

చేతనాచేతనజగత్తులు బ్రహ్మముతోఁగలసి, యొక నముచ్చయ సృష్టి యగుననియు, నదియే జగత్తున కుపాదానకారణ మనియుఁ జెప్పసిద్ధాంతమును నింపార్థుఁడంగీకరింపఁడు; బ్రహ్మముయొక్క శక్తియే జగదుపాదానకారణ మనియు, నా శక్తియొక్క వికారములు బ్రహ్మమున కంటవనియు నాతఁడు నచించెను. రామానుజుఁడుచెప్పిన దేవుని దేహమునే నింపార్కుఁడు శక్తియనెను. సృష్టి నిర్మాణమునకు దేవునికి సొమగ్రి యవసరములేదు. ఆతఁడు సర్వశక్తిసమన్వితుఁడగుటచే బ్రహ్మాండమును సంకల్పమాత్రముచే సృజింపఁ గలఁడు.¹ ఈ రీతిగా బ్రహ్మము ప్రపంచమునకు ముఖ్యోపాదానకారణమై యున్నది. జగత్తు బ్రహ్మవ్యరూపమే; తన పరిణామకార్యముల కది బ్రహ్మముపై నాధార పడియుండును. కాని యొకవిధముగా బ్రహ్మమునకది నేరై నది. ప్రకృతి పరిణామమునకు మూలము గుణత్రయమను మాయానాద మంగీకరింపఁబడెను.²

సరమేశ్వరుఁడు సర్వనద్గుణ సంపన్నుఁడు; దోష రహితుఁడు, మార్గవ సౌందర్య, మాధుర్యలక్షణ పరిపూర్ణమైన దివ్యదేహము గలవాఁడని చెప్పఁబడెను.³ జీవులసంఖ్య యనంతము; వాని కలుప్రమాణము గలదు. ప్రతి జీవియు బ్రహ్మతేజోరాశిలోని యొక కిరణమే మూర్తి భవించినది.⁴ పరిపూర్ణ శీవబ్రహ్మైకత్వము నీ సిద్ధాంత మంగీకరించదు; ఏలన విశేషణ తారతమ్యములచే గలుగు భేదములను నిర్మూలించ

1) 1,1,10.

2) యోగి 3.

3) యోగి 4.

4) బ్రహ్మమాత్ర తత్వము. 2,3,42.

వస్తువును. శేవలాదీకత్యముమగూడ వంగికరింపదు; ఏలనఁ జర
బ్రహ్మముయొక్క సర్వవ్యాపకత్యమునకు, నాకలిసంపూర్ణతాన్వభావము
నకు లోపము వంభవింతును.

అనా ద్యవిద్యావలితమగు కర్మవలన జీవునివరితద్వన్వభావ మాద్యా
దిత మగుము; కాని, దై వత్వవ దాని ముచ్చేదింపఁగలదు. ప్రవ త్తియనఁగా
సంపూర్ణమగు నీశ్వరార్పణమే మోక్షపాదనము. ప్రవత్తులగువారియొడ
దయఃజూపి వరమేశ్వరుఁడు వారిభ క్తిని వికసింపఁజేయును; తత్ఫలిత
ముగా బ్రహ్మసాక్షాత్కారసిద్ధి యగును. జీవాత్మ వరమాత్మస్వరూప
జ్ఞానము, దై వత్వపొరూపమగు మోక్షవ్యభావజ్ఞానమును భ క్తికవసర
ములు. అవిద్విన్న భారాయనమగు దై వవిశేషణవ్యభావ క్రమాను
భూతియే భ క్తి. దీనివలన సౌర్వవరక వంపూర్ణముగా నశింతును.
మనస్సు, నింద్రియములు, దేహము మున్నగున వాత్మయను భావము,
దై వేతరమగు నాధారమున్నదను బ్రాంతి, దై వశాసనములయొడ మసేజ్ఞా
భావము లేక వ్యతిరేకభావము, అబ్బదేవతలకుఁ జరమేశ్వరునకు భేద
మెఱుఁగబడి, నిజమగు భ క్తిశేఁ గలుగు మోక్షావందములను గూర్చిన
యవిశ్వాసము మున్నగు నీశ్వర సాక్షాత్కారమునకుఁగల యవరోధము
లను భ క్తి వలనఁ గ్రమముగా నిర్మూలినవచ్చును. నింతార్కుని మత
ములో చక్షీనారాయణులే రాధాకృష్ణులు. ¹ భ క్తియనఁగో మపాపన
కాదు, ప్రేమయే. దుర్బలులగువారి శిల్లపుడు దై వత్వసాయనది,
నత్యమును బ్రదర్శించుతుండును. అన్యదేవతారాధనము నిషేధింపఁ
బడెను. ² శాస్త్రోక్తధర్మానుష్ఠాన మవిలంఘ్యము; భ క్తిసహిత మగు
కర్మ బ్రహ్మజ్ఞాన పాదనము. ³

రామానుజ నింతార్కు లిరువురు శేదాభేదావవరమును గుర్తించి,
చేతనాచేతనములు బ్రహ్మవిశేషణములని భావించిరి; కాని రామాను
జుఁడు జీవబ్రహ్మైక్యమున కధిక ప్రాముఖ్యము నిచ్చెను. నింతా

1) బౌద్ధ 5, 8.

2) 1, 1, 4.

3) 1, 1, 7.

రుక్మిణుడు రెండిరి నమాన ప్రాముఖ్యమునిచ్చి రెండును నమాన నత్యము లని పత్నిం. మతీయు రామానుజుడు చిదచిత్తులు రెండును బ్రహ్మ విశేషము లని నిర్ణయించెను¹. నింబార్కుడు దీనిని ఖండించెను. శరీర మున్నంతమాత్రమున గుణము లున్నవని చెప్పవలసరము లేదు; ఏలన నౌక విశేషమునకు విషయ మా విశేషముగల వస్తువున కదిలేని యితర వస్తువులతోగల భేదమే. చిదచిత్తులు విశేషము లైనచో నీ విశేషము విశిష్టమైన బ్రహ్మమున కే యవ్యవస్తువుతో భేదమును సూచించును :

16—వల్లభాచార్యుడు

వల్లభుడు (క్రీ. ప. 1041) దక్షిణావధమునకుఁ జెందిన తెలుఁగు బ్రాహ్మణుడు; ఉత్తరదేశమునకు వెడలి, పదుమూడవ శతాబ్దమునకుఁ జెందిన విష్ణుస్వామిభావములను వెల్లొందించెను. ఈతఁడు ప్రస్తావన త్రయ ప్రమాణమునే కాక, భాగవతమునుగూడఁ బ్రమాణముగా స్వీకరించెను. తన రచన లగు అమలభాష్యము, సిద్ధాంతరహస్యము, భాగవతటీకా సుబోధిను² లలో శంకర రామానుజ భిన్నమైన యాస్తిక వేదాంత మతమును ప్రతిపాదించెను. దీనినే తద్ధార్మ్యతమందురు;³ ప్రపంచమిందయు నత్యమును బ్రహ్మముయొక్క సూక్ష్మరూపమునని యాతఁడు వదించెను. తీవ్రజగత్తులు సూక్ష్మ రూపములో బ్రహ్మమే. తీవ్ర, కాల, ప్రకృతి లేక మాయలు నిత్యవస్తువులని వల్లభుని మతము. అవి బ్రహ్మరూపములే కాని వేరుకావు. మాయయే జగత్కారణమని మధువువారు తద్ధార్మ్యతమందుగా రేలన, బ్రహ్మేతరమైన దింకొక టున్నదని వారు చెప్పుదురు.⁴ శంకరుడు బ్రహ్మ మాయాశక్తి వలన జగదుత్పత్తి

1) చిదచిత్వశక్త పరమేశ్వరాద్వైతము.

2) గిరిదరిని తద్ధార్మ్యతమార్తాండము, భారత్యువుని ప్రసిద్ధిరత్నార్థము ఏ గ్రామం జెందినది.

3) శంకరుని తేవరాద్వైతము.

4) 1, 1, 6

చెప్పును; మాయవంటి యే యితర వదాన్యచరము లేకయే బ్రహ్మము జగత్తును గల్పించగలదని వల్ల భుండు చెప్పును. అతని దృష్టికి శాస్త్ర మే పరమ ప్రమాణము; శాస్త్రవిధిని తర్క మెదిరింపఁ జాలదు.¹ ఈశ్వరుండు నర్పించావందుడు; నగుణుండు. బ్రహ్మ నిర్గుణమని చెప్పు త్రుతివాక్యముల తర్క మాతని గుణము లతీతములైన వనియే.² పర మేశ్వరుఁడే, జ్ఞాన క్రియాశక్తులు మూర్తిభవించి కృష్ణఁడయ్యెను. అతఁడే జగత్కర్త. మనకువలె నాతనికి వృష్టి చేయుటకు దేహ మవ పరమని తలచరాదు. కేవల బాహ్య శక్తిచే నాతఁడు వృష్టిచేయఁగలఁడు. అతఁడు కర్తయేకాక, భోక్తయునై యున్నాడు.³ అతనికి దేహావర ములేదుగాని భక్తుల సంతుష్టికొల నాతఁడనేక రూపములు ధరించును. ⁴ అత్యుత్తమమైనది తర్కతోఁగూడిన యుక్తరూపము. బ్రాహ్మభోక్త కర్మలవలన నీ యుక్తపురుషుండు కృపఁజూపును. జ్ఞానసహితమూర్తి బ్రహ్మము, ఉపనిషద్భావమే తత్వాధనము. పరమేశ్వరుఁడైన కృష్ణుని గీతా భాగవతోక్త రీతి పర్చింపవలెను.

మనుష్య పత జీవులలో నానంద మాప్నాదింపఁబడినది; జడ వదాన్యములలోఁ జైతన్య మాప్నాదితము. అవిచ్ఛాద తిరోభావలక్షణ సౌమర్థ్యముచే బ్రహ్మము సంకల్ప మాత్రమున సర్వము చేయును. జీవుఁ డణుప్రమాణము⁵ గలిగి, బ్రహ్మాంశమై బ్రహ్మతో నాకటిగా నుండును.⁶ బ్రహ్మము యొక్క అనంద మాప్నాదితమైనప్పుడు, జీవుఁ డగును. జీవమావిష్కృతి రూపమే యైనను, నది బ్రహ్మమునలెనే సత్యము, నిత్యము నైనది. జీవులు నూఁడువిధములు. ఉద్ధజీవుల జ్ఞానైశ్వర్య మవిద్యచే నాప్నాదింపఁబడదు. రెండవ పద్ధము సంపూరి జీవులు. వీ రవిద్యాగ్రంథులలోఁ దగుల్కొని, స్థూల మాక్షు శరీర

1) 1,1,20.

2) య. అకలి బ్రహ్మమాత్ర లావ్యము. 3,2,22

3) 1,1,1.

4) 1,1, 20-21.

5) 2,3,19.

6) 2,3,43.

సంబంధములచే జనన మరణముల వొందుచుందురు. ముక్తజీవులు, విద్యామహితులై, సంసారబంధ విముక్తు లగుదురు. మోక్ష మొందిన జీవాత్మ, పర్యాధ్వాదపలు తొలగి, పహజగుణములను గాంచి, ఈశ్వరైక్యము గాంచును. జడజగత్తు కూడ బ్రహ్మాత్మకమే. దానిలో బ్రహ్మముయొక్క చిదానంద లక్షణద్వయము మలుగువడి, శుద్ధసాత్త్విక స్థితియుండును. బ్రహ్మముయొక్క అవిచ్ఛేదియే జగదుగుటచే దానిని బ్రహ్మ కార్య మనిరి. పృష్టి లయములు బ్రహ్మము యొక్క వ్యక్త వ్యక్త రూపములు. బ్రహ్మ ముత్పత్తియై, పృష్టిరూపమున గ్రాహ్యమై, లయకాలమున పృష్టిణిగాంచి, యుగోపరమగును. ప్రపంచము బ్రహ్మముతో సమానముగా నిత్యము సత్యము నై నది; బ్రహ్మ శక్తివలననే పృష్టిలయములు జరుగుచున్నవి. జగత్తుమిథ్య కాదు; అది బ్రహ్మ ధిష్ణుముగాదు. కారణకార్యసంబంధము సంపూర్ణ సమానత్వమే.¹ మూలములో జగత్తుబ్రహ్మమే. తన స్యస్వరూపములో పెద్దమార్పును లేకుండ గనే, జీవ జగద్రూపములను బ్రహ్మమే కాల్పుచున్నది. జగత్తునకు ముఖ్యోపాదాన కారణమును బ్రహ్మమే.² పాక్షికత్వ ప్రకారత్వములు బ్రహ్మమునకులేవు; బ్రహ్మరూపములైన జీవులలోని భేదము పహజమైనదని పల్లభుండు చెప్పును. మాయాబంధములు విచ్ఛిన్నమైన జీవాత్మ బ్రహ్మమే యని యాతని సుతము.

ఈశ్వరుడొక పూర్ణశక్తి; జీవుఁడాతనిలో సంతము. కాని జీవనశ్రా బ్రహ్మ నశ్రాయే యగుటచే రెంటికి నిజమగు భేదములేదు. నిష్ఠ, నెర నుల యుపమానము విరివిగా నుపయోగించఁబడెను. జీవాత్మ అవిద్యా మేఘవృన్తు మగు బ్రహ్మము కాదు; ఒక విశేషణ ముద్భవ్యమైన బ్రహ్మ స్యరూపము. జీవుఁడు కర్తయు భోక్తయుఁగూడనై యుష్మాండు. అణువరిమాణము గలిగినను, జీవాత్మ తన పరిమళముచే చందనము కాను లేనిదోట్లఁగూడ వ్యాపించినట్లే, తన విజ్ఞానముచే దేహమంతయు వ్యాపించును. అద్వైతరూపమగు నేక పరమసత్యము పంగీకరించిన

1) ప్రాణలయ కారణవత్; ప్రకృతసంపాదనము కార్య మవ్యక్తమగుట.

2) 1,1,4.

రామానుజుని దృష్టిలో శీవేశ్వరభేద మెప్పుడు తొలంగిపోదు. శీవేశ్వరుల సంబంధము పూర్ణాంశ సంబంధము. ఇం దంశములు పూర్ణమునకు భిన్నములై నవి. రామానుజుని సామాన్యధికరణ్యము లేక విశేషణ విశేష్య భావము చూపున దేమన నంశములు పూర్ణములో నమనాయ సంబంధమును గలిగియున్నవి. పల్లభునిది పెల్లింగు న్యూక్రిమ్ తత్త్వము పండిది; ఇందు భేదములు నిర్మూలించఁబడినవి. రామానుజునిది హెగెల్ తత్త్వ సాదృశ్యమును గలిగియున్న దనవచ్చును.

లోకిక ప్రపంచము మిథ్యకాదు¹ ఏలన మాయయునున దీశ్వరేశ్వరేషే జనించినదే. “బ్రహ్మమే జగత్తు నకు మూలోపాదానకారణము. బ్రహ్మము సృష్టిచేసినవాడే కాక సృష్టియు నాతడే”². కాననేకముగావలెనని పరబ్రహ్మకోరి, కానీ శీవజగత్తులయ్యెనని చెప్పిన బృహదారణ్యకోపనిషద్ భావము నాతఁ డంగీకరించును³. అత్మవ్యక్తికరణ కాండ బ్రహ్మమందు నహజమైయున్నది. మాయయునున దీశ్వరకత్తి. ఈ కత్తివలన నీశ్వరుడు ప్రపంచసృష్టిలయములను తీయును. మాయయనఁగా నవిద్యకాదు. ఏకత్వము నాద్యాదించి, భిన్నతాభావము నుత్పత్తిచేయునదే అవిద్య.⁴ జడప్రకృతియున్నదనియు దానిని బ్రహ్మము చైతన్యవంక మొనర్చు ననియు పల్లభుఁ డంగీకరించఁడు. సృష్టిలో బ్రహ్మ మవిశ్లేయ మయ్యు, జగద్రూపమునఁ దెలియఁగలదు.

సంపారముమాత్రము నిజమైనదికాదు. శీవాత్మ ప్రపంచము నిజమని నమ్ముటతప్పకాదు; దానిలో ననేకత్వమున్నదని విశ్వసించుట తప్పు. ప్రపంచము నత్యమేకాని దానిని గూర్చి మన భావములో లోపమున్నది. అది బ్రహ్మ రూపములలో నొకటియని మన మెఱుఁగటవ్వాము. జగత్తుయొక్క నిజస్వరూప మెఱుఁగని యజ్ఞానముచే

1) అనుభవము 1,1,4.

2)   "   "

3) 1,4,3.

4) య. ఉద్వాత్యక మాత్రాండము.

వాద్యాదింవఁబడి జీవాత్మ బాధవడుచున్నది. నిజమెఱిగిన వారికి జగత్తై బ్రహ్మరూపమున గోచరించును. శ్రుతిశ్లాఘమువలన సత్యమెఱింగినవారికి, జగము బ్రహ్మముగాను బ్రహ్మేశ్వరముగాను గూడ గోచరించును. అజ్ఞానుల దృష్టికి బ్రహ్మ సత్యస్వరూపమునకును ప్రపంచమిథ్యాస్వరూపమునకును భేదమే తెలియదు. అవిద్య మానవ మానస మందు స్థాపితమైయున్నది. జగత్తు సంపూర్ణముగా మిథ్యయును భావమును వల్లభుఁడంగీకరించఁడు. జగము మిథ్యయైనచో, నది బ్రహ్మతో నేకమనియుఁ జెప్పుటకు నీలరీదు. మోసమున కవకాశమున్నది కాని, దానికారణ మీశ్వరకృతము కాదు.

మాయాబద్ధమైన జీవాత్మ దైవానుగ్రహము లేనిదే ముక్తికొందఁజాలదు. మోక్షమునకు భక్తియే ప్రధానమార్గము. శ్లాఘము భక్తిని బోషించును. దేవునియందు దృఢవిశ్వాస మున్నచో సర్వపాపములు నశించును. కాని దీని కపార్థములు కల్పించఁబడినవి. శరీరక్షోభ వద్దకు అన్నిటిని వల్లభుఁడు గర్హించెను. దేహము దైవనిలయ మగుటచే దానిని హింపించుట తగదు. శ్లాససిద్ధికిఁ బూర్వము ససంశయము కూడఁ గర్మ అందును¹. మోక్ష ముక్తమ లక్ష్యము కాదు. కాశ్యక కృష్ణ పీఠయు వాతని దివ్యలీలలందుఁ బొల్గొనుటయు ముక్తమ వరమానది. వల్లభుఁడు వరబ్రహ్మమునకుఁ బురుషోత్తమునకును భేదమును జెప్పెను.² ముక్తపురుషులలో ననేక భేదము అప్పులి. కొందఱు సనకాదులవలెఁ బూర్వజంభముల నన్నిటి ముచ్చేదించి, దైవానుగ్రహముఁబొంది, ముక్తులై, నైకుంతమున నివసించురు. కొందఱు భక్తిని పెంపొందించుకొని, పరిపూర్ణ ప్రేమ గలవారై వరమేశ్వరునికి సహచరు లగుదురు. పరిపూర్ణముగా నిష్కామమగు నీశ్వర ప్రేమచే వల్లభుఁ డుద్బోధించి నాఁడు.

బ్రహ్మమునకును జీవాత్మజగత్తులకును సంబంధ మంకాంతి సంబంధము. భేద మప్రధానము; అభేదము యథార్థ మని వల్లభుఁ డుగ్గ

1) అనుభవము 1,1,1

2) అనుభవము 4,3,27.

డించెను. “తత్త్వమసి” “ఆ వరబ్రహ్మమే సి” వ శ్లోకము వరము శత్యమని యీతఁడు వదించెను. రామానుజుఁడు, సింహార్కుఁడు నది యాలంకారిక మనిరి. జీవాత్మ యానందమును జడవదార్థము వైతన్యమును, నానందమును జొందినపుడు, దీనిని బ్రహ్మముతో భేదము నశించును. దీనిని రామానుజుఁడు డంగీకరించఁడు.

17 - చైతన్య మరము

దాక్షిణాత్య వైష్ణవమతము శ్రీకృష్ణుని బృందావన లీలు నెక్కుడుగా స్వీకరించియుండలేదు; కొందఱాళ్వారులు మాత్రము గోవిందాద్వైతమును స్వీకరించిరి. కాని శాక్తర దేశమున నీ విషయము భిన్నముగా మున్నది. సింహార్కు ననుసరించి, ముకుందప్రియురాలైన రాధ శివబగోపిణి నాయుకయే కాదు; ఆమె కృష్ణుని కాశ్వత ప్రాయస్థితి గీతాగోవింద కర్తయైన జయదేవుని యొక్కయు, నిద్వాపతి, ఉమావతి, వందీదాసు (14-వ శతాబ్దము) ల యొక్కయు రచనలు బెంగాల్ నీచోర్ దేశములలో నభ్యుదయ మందుచున్న రాధాకృష్ణ తత్త్వమును జూపుచున్నవి. దీనికిఁ గారణములు శాక్తీయ తత్త్వాచారములే. ఇట్టి వాతావరణములోఁ బెంపొందిన ముద్రసద్ధ వైష్ణవాచార్యుఁడగు చైతన్యుఁడు, విష్ణుపురాణ, భాగవత, హరివంశ, బ్రహ్మవైవర్త పురాణములలోఁ బ్రదర్శింపఁబడిన కృష్ణవర్ణితములే వాక్యప్రకారము, తన మహనీయ వ్యక్తిత్వ గౌరవములందోహతులై వైష్ణవమతమున కొక మాతనాకృతిని గర్హించెను. అతని విశాలదృష్టి చేతను, ప్రజాపిత భావములచేతను, నాతని కదికానువరపద్ధము లభించెను. కాని యాతని విచిత్ర రీతిలకు సంప్రదాయవాదులు మిక్కిలి తక్కితులైరి. మహమ్మదీయులను దనమతములో స్వీకృతగాఁ గలుపుకొనెను; తన ప్రప్రథమ శిష్యులలో గొకఁడు ముసల్మాన్వలేతి. చైతన్యకాలలో హరిదాసమపేర వాతఁడు విశేష భ్యాతియు గౌరవమును గాంచెను. అతని శిష్యులు రూపుఁడు, నవాత ముఁడు ననువారు, హిందూవంశములే బహిష్కృతులు, మహమ్మదీయ మతమునఁ జేరి శత్రువులైనవారు, చైతన్యునిచేఁ దిరిగి స్వీకరింపఁబడిరి. జీవగోస్వామి (18-వ శతాబ్దము) పిమ్మట బలదేవుఁడు నీ కాలము

దత్తాధారములను గల్పించిరి. ఈ కాలము జెందిన మూలశాస్త్ర గ్రంథములు, జీవగోస్వామి నత్పందర్యము, దానిపైఁ దానేత్రాసిన పర్వ సంవాదినీయును భాష్యము, బలదేవుని బ్రహ్మసూత్ర గోవిందభాష్యము, బలదేవుని ప్రమేయ రత్నాకరము నుప్రసిద్ధ గ్రంథములు. ఈరచయితలు కొంతవరకు రామానుజ మధ్యులనుండి తమ భావములను గాంచిరి. ¹ ఈశ్వరుఁడు, జీవులు, మాయ లేక ప్రకృతి, జ్ఞాన శుద్ధనత్వ లక్షణములు గల స్వరూపకత్తి, కాలము వసువంపత తత్వములను వా రంగీకరింతురు.

జ్ఞాన సిద్ధాంత విషయములో నీకాళి చూపు విశిష్టత యేమియును లేదు. వేద ప్రమాణముతోఁ గలిపి సంప్రదాయ సిద్ధములగు జ్ఞానాధారము లంగీకరింపఁబడినవి. మిక్కిలి ప్రాతిపదికమైన జ్ఞానదశ మొదటఁ గలదనియు నందుండి నవికల్పక జ్ఞానముదయించెననియు జీవగోస్వామిచెప్పినాఁడు. స్వతస్సిద్ధమై సంబంధరూప్య మగు జ్ఞానము, నవికల్పజ్ఞాన పూర్వమైనది. ఇది నిర్వికల్పకజ్ఞానము, నవికల్పకమందిమిడియున్నది. నిర్వికల్పక జ్ఞానములోని నత్యాంశము, నవికల్పకములో నవివరముగా వ్యక్త మగును. అవఁగా నిర్వికల్పకజ్ఞానము యథార్థ జ్ఞానమే; సంబంధరూప్య మైన యింద్రియాతీత జ్ఞానమిట్టిదే. నకలభేదములను నమన్యయించు సామాన్యధర్మమును జీవగోస్వామి యంగీకరింపఁడు. ² మొదట మనకు సామాన్యమును గూర్చిన నపాఞ జ్ఞానము, వా వెనుక గుణవిశిష్టమైన సామాన్య జ్ఞానమును లభింపదు. పరిశుద్ధబ్రహ్మస్వరూపమునుగూర్చిన జ్ఞానము నిష్పంశయ జ్ఞానమే. కాని దాని నతిక్రమించవలె నని జీవగోస్వామి విశ్వయము.

నచ్చిదానంద గుణమపిఁతుఁడై న విష్ణుచే కృపాప్రేమరస స్వరూపి యగు నగుణదైవము. ప్రకృతిగుణ విరహితుఁడగుటచే నాతఁడు నిర్గుణుఁడు; నర్వజ్ఞత్వాది గుణములచే నాతఁడు పగుణుఁడు స్వరూప సంబంధముచే నీ గుణము లాతనికిఁ గలవు. బ్రహ్మ స్వరూపమును వ్యక్తి

1) ప్రమేయరత్నాకర పు. 8.

2) తగవత్పందర్యము పు. 55.

దశమార్ధాయము: శైవము, శాక్తము, అనంతరవైష్ణవము 321

కరింతు నీ గుణము లాతనిలో మున్నవి. ¹ అతఁడే జగదుత్పత్తిస్థితి లయముల కారణము, జగదుపాదాన ముఖ్యకారణము లాతఁడే. ² తన వరాశక్తిచే వాతఁడు ముఖ్యకారణుడై, అవరా విద్యాశక్తులచే సుపాదాన కారణు డగుచున్నాఁడు. అతని మూలరూపము నిర్వికారము, సగుణ రూపము మారుచుండును. దేవుని ముఖ్యలక్షణము ప్రేమయు, ³ నానంద శక్తియును, నానందమును. ⁴ అవతారము లాతని నిజస్వరూపములే కాని వ్యక్తులవలె సంశయులుగావు. ⁵ అతని కనంతరూపము బున్నవి; వానిలోఁ బ్రేమనిధి యగు కృష్ణునిరూప ముత్తమమైనది. వరమేశ్వరుఁ డగు కృష్ణునికి మూడు ముఖ్యశక్తులున్నవి; అవి చిన్మాయా శీవ శక్తులు. చివ్వుక్తిచే వాతఁడు తన సంకల్ప జ్ఞానస్వరూపమును, మాయా శక్తిచే సృష్టికర్మను, శీవశక్తిచే శీవతోదీని బోపిండును. శ్రీకృష్ణు ముత్తమ శక్తిరూపము ప్లాదిని రూపము. రాధ వరమానంద స్వరూపిణి. ⁶ శీవ గోస్వామి సముపరించి, యాశ్వరుఁ డద్వితీయుఁడు. వ్యవస్వరూపములో వాతఁడు వరబ్రహ్మము. సృష్టికర్తగా భగవానుఁడు; మొదటిది నిర్గుణ రూపము; రెండవది సగుణరూపము. రెండవ దెక్కుడు నిజమైన రూప మని శీవగోస్వామి భావించెను. బలదేవు ఁముపరించి, వరమేశ్వరుఁడు హరి; హరియొక్క ప్రభుత్వైశ్వర్య రూపము వారాయుఁడు; అతని కొందర్యానంద రూపము కృష్ణుఁడు.

శీవసహిత జగత్తు పరిమేశ్వర శక్తులచే నావిర్భవించెను. అవి వానికి నేలుగా నున్నను వానిపై వాధారవది యున్నవి. అవి వానితో

1) మధ్య వసంతరతు, బలదేవుఁడు విశేషవిద్యాంకము సంగీకరించి, స్వరూప శక్తి దాని వికారములకుమాత్రమే వర్తింపఁజేయును; ఏలన జగద్వైకములు నశ్యాంకము లగుటచే వానిని విరావించుటకొక విశేష మనవలసివచ్చెను.

2) తగవత్పందర్యము 1,4,24

3) ఇతియే శ్రీ. బలదేవుఁడు 3,3,40,42.

4) ప్రీత్యాశ్చ 4,1,1.

5) స్వాంశా విశిష్టాంశ తేదము చెప్పబడెను. బలదేవుఁడు 2,3,47.

6) పోయి: "కృష్ణ స్వరూపిణి" వరమానందరూపిణి (బ్రహ్మవైవర్త పురాణము 5,4,1

౯, 6—21

నేకమునుగాదు, భిన్నమును గాదు. ఈ సంబంధ మొక యదీంత్య భేదాభేదము. జగత్తు నిజమైనది; మిథ్యకాదు. అది జీవులను దేవుని నుండి తనపై వు కార్యించుటనే దానిని మాయ యనిరి. దేవుని సేవ కుఁడు, మాయాశక్తివలన జగమునకు దానుఁ దగుచున్నాఁడు.

ఈశ్వరుఁ డాత్మకు భిన్నుఁడై, తదధిపతియైయున్నాఁడు. ఈశ్వరుఁడు పర్యవ్యాప్తి; ఆత్మ అణుమాత్రము.¹ జీవగోస్వామి పనున రించి యీశ్వరుని స్వరూపశక్తి, యాతని జీవశక్తి లేక తటస్థశక్తిని బోషించి, సృజింపఁజేయును. జీవశక్తి మాయ లేక బహిరంగశక్తిని బోషించును. ఈ శక్తు లీశ్వరునకు భిన్నములై యుండఁజాలవు. సృష్టి కాలమునఁ బ్రళయపూర్వమున్న జగన్నిర్మాణ సృష్టిగలిగి యీశ్వరుఁడు జాగ్రతము గావలెనని తోరి, తనలో లీనములై యున్న జీవులను, వాని కొఱకు భోగ్యవిషయములను, వేణువేణుగావృజించును. మహత్తత్వము నుండి బ్రహ్మాండమునఱకు పర్యము నాతఁడు సృజించును. పూర్వయుగ క్రమము ననుసరించి వేదములను సృజించి, బ్రహ్మ కొప్పగించి, మిగి లిన సృష్టికార్యక్రమ మాతనిపైఁ బడవేయును. వేదములవలన బ్రహ్మ వస్తుమూల రూపములను సృజించి, వెనుకటి వలెనే తిరిగి కల్పించును. వేదములలోఁ జెప్పఁబడిన యింద్రాదులు స్థానములు కాని, సేద్యపురుష నామములుగావు. స్థానములు నిత్యములు. వాని నాక్రమించువారు మారుచుందురు.² జీవజడ వదార్థము లీశ్వర పశేషము లని రామా నుజుఁడు చెప్పినాఁడు. జీవగోస్వామియు బలదేవుఁడు నవి యీ శక్తి రూపము లనిరి. అదేతన ప్రకృతి నీశ్వర విశేషణముగాఁజెప్పుటకు వీరు సంకయించిరి; విలస నది యీశ్వరునిలో వైషమ్య కారణమును గల్పించినదగును. అందుచే జీవగోస్వామి, ప్రకృతి యీశ్వరుని వాహ్య శక్తియనియు, నాతనికి దానితోఁ బరోక్ష సంబంధమే యున్నదనియు తెప్పెను. బలదేవుఁడు ప్రకృతియే మాయయనియు, నది యీశ్వరుని యాక్షిణమాత్రమున సుతృప్తమగుననియుఁ జెప్పినాఁడు. మాయాశక్తి

1) బలదేవుఁడు 2,2,41.

2) బలదేవుఁడు 1,3,30.

దశమాధ్యాయము : శైవము, శాక్తము, అనంతరవైష్ణవము 323

వలన జీవులు తమ నహజన్మరూపమును మఱచి, ప్రపంచ పాశబద్ధులగుదురు. భక్తివలనఁ గర్మ నశించును ¹ కృష్ణుని ప్రేమించుటవలన సాక్షాత్కారము లభించును. రాధాప్రేమ రూపమున నీకృష్ణరానుగ్రహము జీవులపైఁ బ్రసరించును. జీవులు తన్ను మోక్షాపీక్షతో నాశ్రయించవలెనని నృప్తికర్త యుద్దేశము. కామ మింద్రియగతము; ప్రేమ దైవ సంబంధము. భక్తియే మోక్షసాధనము. పేదములు భాగవతము మున్నగున వభ్యసించవలెను. గురుభక్తి మిక్కిలి ప్రధానమైనది. మత విషయములలోఁ దిర్కముపై నాధారపడరాదు. వర్ణ భేదము అప్రధానములు. ఎంత నీరుఁడైనను, దైవానుగ్రహపాత్రుడు. శర్యభూతదయ, విషయము, చిత్తశాంతి, నిష్కామత్వము, పవిత్ర హృదయము ముఖ్యముగా నాధింపవలయు నైతికగుణములు.

శాక్తమగు నీకృష్ణ ప్రేమాను ² భవమే మోక్షము. వ్యర్థజీవులు వరమేశ్వర శింకరులై మహాభక్తులై యుందురు. ప్రేమయే మోక్షము. భక్తియే యథార్థమగు నుత్తి. భక్తివలన పునర్జన్మవిచ్ఛేదమై, జీవుని శీకృరసారూప్యము కలుగును. జీవేశ్వరైశ్వ మెన్నఁడును గలుగదు. ³ నిర్గుణ బ్రహ్మమథౌతి కలిగి, తరువాత నగుణ బ్రహ్మమైన భగవానుని సాక్షాత్కారము లభించును. నిర్గుణ బ్రహ్మమథౌతి, జ్ఞానసిద్ధ మగుటచే నుత్తమమైనది కాదు. భక్తివలనఁ గలుగు భగవత్పంపిడ్డి, దేహవతనానంతరమే కలుగును. బ్రహ్మజ్ఞానము వలన జీవన్ముక్తి లభించుట తవకాశమున్నది కాని, భగవంతుని ప్రేమించుట తది చాలదు. రామానుజుని విశేషణ సిద్ధాంతమును దశభక్తిసిద్ధాంతముచే జీవగోస్వామి మార్పు చేసినాఁడు. కాని తన వ్యభావమునకు విరుద్ధమగు గుణము నీకృష్ణునకుఁ జెప్పరాదన్నచో నీకృష్ణలక్షణ వ్యతిరేకమగు శక్తిని మాత్ర

1) చామాలు భక్తివలన చైతన్యః కలిగిరించెను (1) కాంక (2) చాన్క (3) చక్క (4) చాక్కు (5) చాచుర్యములు. పూర్వవశ అక్షరములో నిమిడి యుండును మధురభక్తి ఎరిపూర్వము వంగిపారవ్యతము భక్తిభావముల నరికిరి విభాగములుగా జేసెను (చూ. చాచుని శిక్షణల నిలవణి.) (2) వర్షిరావందైశ్వర్య భక్తియోగిత్వతి (గోపాలకావరి ఉపనిషత్తు) చూ. జలదేవుడు 3, 3, 12.

2) జలదేవభావము 1, 1, 17.

మెట్లు చెప్ప వీలగును : ఈ శాఖకుఁజెందిన కొందఱు తాము సాధ్యత వరులమని చెప్పుకొందురు కాని, నిజముగా వీరు రామానుజావత సన్నిహితులు; విశేష, భిన్నతత్వము వీ రంగీకరించినను, జీవేశ్వరైకతమును నమ్మింతురు. భేదము లీశ్వరశక్తి సంజాతములు, ఉద్బింబం మదింకము. తన న్యనందనాదినిలో నీశ్వరుఁడు, గుణములు నేకమే న గాదు, భిన్నములునుగాదని జీవగోస్వామి యంగీకరించెను.

ఉదాహృత గ్రంథములు

1. అవలన్ :— మహానిర్వాణతంత్రము
2. అవలన్ :— శక్తి; శాస్త్రము
3. బార్పెడ్ :— భారతీయహృదయము
4. బార్పెంబర్ :— భారతదేశ మధ్యయుగా ప్రకమితము
5. ఛటర్జీ :— శాశ్వర శైవము
6. మాధవుఁడు :— నర్సదర్శన సంగ్రహము, 5, 9 అధ్యాయములు
7. మాధవుఁడు :— బ్రహ్మసూత్ర, గీతాభాష్యములు
8. ఛల్లస్వామి పిళ్ళ :— శైవసిద్ధాంత రచనము
9. వద్దనాభాచార్యుఁడు :— మధ్వజీవికోపదేశములు
10. టోప్ :— తిరువానగమ్
11. శ్రీనివాసయ్యంగార్ :— భారతీయతత్వ ముఖ్య దశలు,
అధ్యాయ 2, 4.

శివసూత్ర విమర్శిని.

భారతీయ తత్వ శాస్త్రము

వికాస శాస్త్రము

స మా ప్తి .

1 - తత్వజ్ఞాన వికాసము

భారతదేశ విజ్ఞానచరిత్రయొక్క పర్యవసరమున, మానవుడు జీవించు వాహ్య వ్యావహారిక ప్రపంచమునకు లోపల, నాత్మక స్థితి నివాసమై, నూత్నము, పరిశుభ్రమునైన నేతాళ యథార్థజగత్తున్నదను భావము జాతి దృక్పథమున నెప్పుడును ప్రకాశించుచునే యున్నది. జగద్రహస్యము నెఱిగి, పరుదకాతీతమైన ధార్మికాధ్యాత్మికోన్నత సీమ కుద్గమన మొనర్చుటకు మానవుడుజేయు నఖండ కృషికి భారతవర్షముదాహరణము కాగలదు. చతుస్పహస్ర వత్సర పరిమితి గల యీ కృషి మనయెదుట మున్నది. సింధు, సంఖాణులలో అభించిన పూర్వ యుగచిహ్నములను బట్టి యీ పరిశ్రమము చాలనెనుకటఁ జొపుచున్నది. మనుష్యుల ప్రవర్తనము పత్రమమైనదో, పత్రమైనదో పై మండి చూచుచున్న ఆకాశ మూర్ఖదేవతలు లోకమును బరిపాలించుచున్నారని నమాయకపు విశ్వాసము; మన ప్రార్థనలను వినికాని, మన వైదిక కర్మాచరణ ఫలితముగాఁగాని మన కోర్కెలను ప్రసాదించు దేవత లొక్కఁడే యగు పరమేశ్వరుని లిచ్చరూపము అమ విశ్వాసము; ఏ సావనాత్మ నెఱుఁగుటచే కాశ్యత జీవితము సిద్ధించునో ఆ యాత్మ మనలో నిహితమైయున్న పరమాత్మయేయను స్థిరనిశ్చయము; వాస్తవిక పంశయ కర్మవాద సమున్మవము, నావెనుక దేవుడున్నను లేకున్నను మనోవాక్యాయుతద్వి గలిగి, యెట్టిమష్కార్యమును జేయకుండుట వలననే జీవబంధ విచ్ఛేద మగునని బోధించిన జైన బౌద్ధ నైతిక తత్త్వములచే నివి తుడిచిపేయఁబడుటయు; పరమాత్మకుఁ బరమార్థగుణ పరిపూర్ణతయే కాక నైతిక గుణపూర్ణత నాపొందిండు భగవద్గీతయొక్క వికాలాస్తిక

తత్త్వము; వేదీకి సువయోగములోనున్న జ్ఞానవ్రవంచ వ్రధాన ద్రవ్య నిర్మాణముచేసిన న్యాయశాస్త్రము; ప్రకృత్యర్థవివరణ మొనర్చిన వైశేషికదర్శనము; బాహ్యంతరంగిక ప్రకృతి తత్త్వపరికోధన తానర్పిత సాంఖ్యమతము; ముక్తిమార్గమున బాటలు వేసిన యోగ శాస్త్రము; సాంఘిక నైతిక నియమావళిని గల్పించిన మీమాంసయు; పరమాత్మ స్వభావ వివరణ మొనర్చిన శంకర, రామానుజ, మాధ్వ, నింబార్క, వల్లభ, శివగోస్వాముల మతస్పష్టి, మానవజాతి చరిత్రలో స్తుతిపాత్ర మగు తత్త్వ విభాగమును ప్రదర్శించగలదు. ఒక పద్ధతి నుండి యింకొక పద్ధతియు, నొక కాఖమండి యింకొక కాఖయు సహేతుకత్రమ మున నుద్యమించెను. భారతీయుని జీవితము, భౌతిక సాంఘిక సాంస్కృతికావనరముల నమనరించి పరివర్తన మందుచుఁ బురోగ మించుచు మాత్మరూపముఁదాల్చుచు నచ్చినది. ప్రారంభదశలో మొట్టమొదటి సారిగాఁ బ్రాచీన భారతీయులు పర్యము తామే చేయ వలసి వచ్చెను. తా మాధారపడుట కెట్టి పూర్వ విజ్ఞానమును లేక పోయెను. ఇప్పుడు లేని యనేక కష్ట సమస్యలను వా రెదుర్కొనివలసి వచ్చినది. తాని విజ్ఞానానుష్ఠాన జగత్తులో వారు సాధించినది సామాన్య విజయము కాదు. తాని విజ్ఞానపత్రము పూర్తికాలేదు; మాత్మరూప నిర్మాణావశ్యకత లేకపోలేదు, జగద్రహస్యము సువ్యక్తము కాలేదు; తత్త్వజ్ఞాన మింకను బాల్యదశను దాటిపోలేదు. భారతీయు విజ్ఞాన పరిశీలనము—వి విజ్ఞాన పరిశీలన మైన నిట్టిదే— పరమార్థ సుసంతరహస్య సమస్యనిర్వృతమైనదనియు, దానినిఁ బరిష్కరింపఁగోరు మానవు నవిచ్చిన్న కృషి మహోల్లాసపూరిత మైనదనియు విదితమొనర్చును. మానవ విజ్ఞాన దేవాలయ నిర్మాణములో నొక క్రొత్తతలము జేర్చుట కును; జ్ఞాననిధిలో నొక క్రొత్త నాణెమును పడనీయుటకును పరం పరగా సుదయించిన వైజ్ఞానికశీఖరులు తీవ్రకృషివల్పిరి. తాని మానవ ప్రజ్ఞ లక్ష్మ్యమును జేరలేక పోయెను; గమ్యస్థానమును జేరుటకు యత్న మును విరమించుటకుఁ గాని దానికి వీలులేదు. ఘనమైన గత విజ్ఞాన మునకు వారసులమై, వారు వెలింగించియుచ్చిను విజ్ఞాపిడివీక, అసంక ముగా మనలనలముకొని యున్న గాఢాజ్ఞానాంధకారము దొలఁగించుటకుఁ జాల వను విషయము మన కెక్కుడు స్పష్టముగాఁ దెలియుట కవకాశ

మిచ్చినవి. తత్త్వవేత్తల వర్తనప్రయత్నముల ఫలిత మేమనగా, సత్యమునుగూర్చిన మహాసమస్యల యెదుట, ఖార్యయుగారంభ దశలలో మన మెవట నిలిచితిమో నేడు నవటనే నిలిచియుండిమి; పరి చ్చిన్న మనుకల్పిత పాశములచేఁ జరమార్థరహస్యసమస్యయును జాతికి బంధించఁబడిన మన మెన్నఁడు నట్లే నిలిచియుందుము. కాని తత్త్వ జ్ఞానాన్వేషణ మెన్నటికిని వ్యర్థమైన కృషి యని తలఁచరాదు. మనకుఁ దగుల్కొనియున్న గొలుకుల యొత్తిడి, చప్పడులచే నివి మనకు మవ్యక్తము అగును. మన యవరిపూర్ణతకు మనకు సుస్పష్టమొసర్చి పరిపూర్ణతై మనలోనున్న దాహము నుద్రేకించఁజేసి, మన క్షణిక తీవ్రతము లెంత నిస్సహాయు లో ప్రవర్పించును. ప్రపంచ స్వస్వ రూపము మన బుద్ధిగోచర మగునంత ప్రత్యక్షవిషయము కాదని తెలియుటలో నాశ్చర్య మేమియును లేదు. ఏలనఁ దత్త్వవేత్త యనగా జ్ఞానము నుపాసించువాఁడే కాని కొందినవాఁడు గాఁడు. యాత్ర ముగియుటలో విశేషములేదు; యాత్రయే ముఖ్యము. కడఁజేరుటకంటె, జేరుచున్నములో సధికానంద మున్నది.

మన రచన ముగించుచుంటిమి కావున, మనకుఁ దెలిసిన వారిత్రత సత్యాంశముల నమనరించి, మన కభ్యుదయ మున్నదని నమ్మనగునా యని ప్రశ్నించుకొన వచ్చును. మానవ విజ్ఞాన పరిణామము పురోగమ నమా లేక తిరోగమనమా? నేడు మనకుఁ గలిగిన ఫలిత మర్థ రహితము, హేతు శూన్యమును గాదు. పురోగమనమునందు భారతదేశమునకు విశ్వాస మున్నది; మన మిదివఱలోఁ జాచిపరీక్షిగా నృప్తిలయ చక్రమున కొక క్రమాను బంధ మున్నది. కాలగతిలో సంకర్మర్త్యయొయున్న నూత్ర మవిచ్చిన్నము. గతము మమ్మాలింప యత్నించు విప్లవము లైనను దాని మద్దరింపఁటలే సహకరింపను. తిరోగమించు తరంగ ములు ప్రవాహపురోగమనము నరికట్టుటకు బదులు ముందునకే కొని పోవును. మనదేశమున మొన్నటితో గతించి వట్టి తీర్థశకములవంటివి నిజముగాఁ జూర్వదశలఁ దొలఁగించి, మాతృజీవిత సృష్టిచేయుటకుఁ దోడ్పడు సంధికాలములు. తీర్థదశ, విశానదశ, రెండును గలసిపోవును. ఒక ఘట్టములో సభ్యుదయశక్తి అప్రతిహతవేగముతో ముందుకుఁ

బోవును; మహాకదళలో నీ శక్తి ముందుకు వెనుకకు మోగిన లాడును; కొన్ని వేళల సభ్యుడయి శక్తుల సజాబివేసి తిరోగమనశక్తులు విజయముందును; కాని మొత్తముమీద, భారతీయతత్వచరిత్ర మభ్యుదయ మార్గమునే పట్టినది చెప్పవగును. ఇట్టి పరిణామ ప్రవాహములోఁ గొన్ని విలువగలవి కొఱుకొనిపోయి, పశించినవని చెప్పుకొనకుండుట వివేకము. గతచరిత్ర మొకవిధముగా నడచినదని యాపించుటకాని, విచారించుటకాని వ్యర్థమైనవని ఇంకొకపద్ధతినే చరిత్ర నడచియుండినదో నింతకంటె నిక్కష్టఫలితము లిచ్చి యుండెడిదేమో! రాజబోవుడక మనకు ముఖ్యమైనది. వెనుకటి తరములవారి భుజములపై మనము నిలిచి యుండుటచే వారికంటె దూరముగా మనము చూడఁగలము. దృఢతంముగాఁ జూర్చుట వేసిన పునాదులనుజూచి సంతుష్టిచొంది యూరుకొనక, నవ్యదృష్టితోఁ బ్రాచీనుల యత్నమును మితితమొనర్చి, మతీయు సుత్యుష్టమగు నిర్మాణమును జేయుటకై మనము కృషి యొనర్చవలెను.

2—పర్యతత్వములలో నేకత్వము

భారతీయ విజ్ఞానవేత్తల సర్వ ప్రయత్నములలో నేదోయొక రూపమునఁ బ్రస్ఫుటముగా గోచరించునూత్రములు రెండు గలవు. సంప్రదాయము నాదరించుటయు, స్వచ్ఛవత్తోపాసనయునై యున్నవి. తనపూర్వులు వ్రాసినవనిన సిద్ధాంతములు తత్త్వసాధ నిర్మాణమునందుఁ జేరిన శీలం; వాని నూడఁబెడికినదోఁ దన సంస్కృతి దూషితమగును. కొన్ని యనమకూల లక్షణములున్నను తమ సంప్రదాయ వైభవము సభ్యుడయి కాములైనవా రెన్నఁడును దృఢీకరింపరు. ఈ విజ్ఞానవేత్తలు సంప్రదాయవిజ్ఞానరాశిపైఁ బ్రజలదృష్టి కేంద్రీకృత మైయుండుటచే దానిలోని భావముల కర్థవివరణమును, సర్వాంతరములను, నూత్నార్థములను జేసి, కొన్నిటి నుపేక్షించురు. అర్వాచీన భారతీయ వైజ్ఞానికులు జగద్విభార్యస్వరూపమునుగూర్చి ప్రాచీను లొసఁగిన భిన్నములగు తత్త్వనిర్ణయములను సమర్థించి, మొత్తముపై నవి యేకసత్యమునుదెల్పు భిన్నభావములని నమ్ముదురు. ఈ విభిన్న

భావములు మన కజ్ఞాతమగు ప్రవచనమును గూర్చి మానవమానన మొనర్చిన పరస్పర సమన్వయశాస్త్రములై జే కల్పనములనికాని; కేవల మూహపై వాధారపడిన నిరాధార తత్త్వభావ సంకలనములనికాని వారు తలచారు. తత్త్వనిధరాజమంతయు నేతైత మహిమానన పరికల్పితమే యనియు, సందలి భిన్నభావము లా నిధరాజములోని స్తంభ ద్వారాది వివిధభాగము లనియు వారు విశ్వసించుదు.

తర్కము, శాస్త్రము, తత్త్వము, మతము నవినాశావ సంబంధ ములు గలవి. విజ్ఞాన పరివామములలోఁ బ్రతి నూతనశకము నొక నవ్యతర్కసంస్థాపనముతో వారంభమైనది. మానవ విజ్ఞాన స్వభావాంతర్య మును జూపున దగుటచే విజ్ఞాన నిర్ణయ విధాన మధిక ప్రయోజనమూ కలది. తర్కహేతు నియమావళి నమనరింపనిది స్థిరత్యనిర్మాణ మనిధ్య మని న్యాయశాస్త్రము ప్రకటించును. భౌతిక ప్రవచన నిర్మాణములోని భిన్నాంశముల నెఱుంగనిది సంకృప్తికరమగు తత్త్వజ్ఞానము లభింప దని పై శిషికదర్శన ముగ్గించును. మనము మేమములలో మేడలను గట్టఁజాలము. భౌతికశాస్త్రము, తత్త్వశాస్త్రము చేత నవి; వానిని మనము మిశ్రమముచేయుటకు వీలుపడదుకాని ప్రకృతి శాస్త్ర ఫలిత ముల కనుగుణమైన తత్త్వశాస్త్ర విధానమును నిర్మించుటవసరమై యున్నది. కాని భౌతికజగత్తును గూర్చిన సత్యములను విశ్వజగత్తున కన్వయింపఁజేయుఁ జూనుటఁ బ్రకృతి శాస్త్రము నమనరించి తత్త్వ మును నిర్ణయించు దోషమునకుఁ బాల్పడుచే యగును. ఇట్టి ప్రమాద ములోఁ బడరాదని సాంఖ్యదర్శన ముద్ఘోషించుచున్నది. ప్రకృతి సామగ్రి చైతన్యము నుదయింపఁజేయులేదు. అచేతన ప్రకృతినుండి చేతన ప్రకృతిని, చేతన జగత్తునుండి యచేతన జగత్తును సృజింపఁబూనుట వ్యర్థ ప్రయత్నమగును. యథార్థ జగత్తు ప్రకృతి శాస్త్రమునకును, వ్యవహార జీవితమునకును జూపఱ్ఱుదేశిక, యోగతత్త్వానుభూతి విషయ మని యోగదర్శనము చెప్పుచున్నది. పూర్వ మీమాంస ధర్మమును, వేదాంతము బ్రహ్మజ్ఞానమును బోధించును. చేతనాచేతన జగత్సంబంధమే తత్త్వశాస్త్రమునకుఁ బ్రధాన సమన్వయ. దీనినే వేదాంతము స్వీకరించి పరిష్కరించును. ఋషు లిహోన్మయ వ్యతిరేక జ్ఞానులు కారను

సత్యము తత్వదర్శనమునకు నన్వయించును. వ్యాయవై శీషిక ఖాతిక తత్వము, సాంఖ్యయోగద్వైతము, వేదాంతా ద్వైతముల లోని భేదము, వీనిలో నాకడి సత్యము, వేదాత ఉపత్యము సగుణవేదాక సల్పాధిక సత్యములను గలిగియుండుటవే గలిగినది. అవి క్రమముగా మంద మధ్యమోత్తమాధికారుల కుపయోగించునవైయున్నవి. ఈ భిన్న భావము లోకీనత్య మమ శిలమండి చెక్కబడిన భిన్నాకృతులు. అనత్య శిలమూత్ర మేకము, పరిపూర్ణమునై నది. జగత్తత్వమును నిర్ణయించు. నే శాస్త్రమును, తర్కప్రకృతి శాస్త్రముల యొక్కయు, మనశ్శాస్త్ర ధర్మ శాస్త్రముల యొక్కయు, మతివేదాంతముల యొక్కయు, వివిధ భావ ములను స్వీకరించి సప.వ్యయింపనిదీ, సమగ్రము కాఁజాలదు. భారత దేశములో ముదయించిన ప్రతి దర్శనము నొక ప్రత్యేక జ్ఞానసిద్ధాంత మును, చేతనా చేతనములను, ధర్మ మతములను గూర్చి విశిష్టభావ ములను నిర్వచించి యున్నది. ప్రకృతిశాస్త్రముల పరిశోధనా ఫలిత ముగా భౌతిక జగత్తును గూర్చి మన విజ్ఞాన మపరిమితముగాఁ జెలవించి నది. అందువలన నెట్టి సంకుచిత దృష్టియు మనకు నంతృప్తి నీయఁ జాలదు. ప్రకృతిశాస్త్ర మన తత్వశాస్త్రముల ఫలితముల సమశీలించని భావిక త్వ నిర్మాణములు నిరర్థకము లగును.

3. తత్వశాస్త్రము - జీవితము

జీవితమును నియమించి, సక్రమ ప్రవృత్తిలో నడపుట తత్వ శాస్త్ర కర్తవ్యము. భ్రమ ప్రమాదములతోఁ గూడిన భవసాగరమునందు మన జీవితమును నాన చుక్కానివట్టి క్షేమముగా నడపునదీ తత్వశాస్త్రము. సజీవమై తత్వశాస్త్రమున్నచో నది స్రవా జీవితమునకు దూరమై యుండదు. విజ్ఞాన పేక్షల భాసములు వారి జీవితానుభవ పరిణామ ఫలితములే. మనమువారి సభినందించి, పూజించుటకాక, వారిదృష్టిని మన మార్చింపవలెను. వసిష్ట విశ్వామిత్రులు, గార్గీ యాజ్ఞవల్క్యులు, బుద్ధ మహావీరులు, గౌతమ కబాదులు, కపిల వశంజలులు, శాదరాయణ శైమినులు, శంకర రామానుజాదులు చరిత్ర ఉపయోగించు నామ మాత్రములు కాక, మన జీవితములకు తీర్చి దిద్దు మహావ్యక్తులు.

వారిదృష్టిలో సంకర్షణనాను భవములపై వాధారపడు బ్రహ్మాండమును గూర్చిన విశ్వవిశాల భావము తత్త్వశాస్త్రము. విజ్ఞానము తుదిగాంచి నపుడు, జీవితానుభూతి యను పరిమితమాణములే విరూపింపఁబడి యుది మఱి మగును. తత్త్వశాస్త్ర మొనఁగు సుశిక్షణమే మతానుష్ఠాన సిద్ధి యేకకాలమం దగును.

4. మధ్యయుగ తత్త్వశాస్త్ర జీర్ణదశ

ఈ గ్రంథ ముద్దరించి చూపిన సాక్ష్యమును బట్టి, భారతీయ మానసము సమాలోచన వృత్తియనిన భయపడునను విచుర్య కవళా శములేదు. పుక్కిటిపురాణములను నమ్మి, తదతీతమైన విజ్ఞానము మధ్యవింపఁజేయుటకు చలయు నిష్పాక్షిక పటుత్వసంపదలేనిదే ప్రాకృత దృష్టి యని, భారతీయ విజ్ఞాన పరిణతి సంతను మనము త్రోసిపుట్టుటకు వీలుపడదు. కాని గతించిన మూఁడు లేక నాలుగు శతాబ్దముల భారతీయ విజ్ఞానపరిశ్రమలో నట్టి విచుర్య కవళా శ మిట్లు సంకర్షణము లున్నవి. కానిదివఱలో వహించిన అనియాయాండవిజ్ఞాన వాయుతత్వ మును భారతదేశము వహించుట మానివేసినది. యుగయుగముల నుండి అవ్యాహత వేగమున వరదలై ప్రవహించిన భారతీయ విజ్ఞాన మిహివాహిని, నేఁడు వేగము పోయి, చలనము నశించి, నిలువ నీటికి నిలయుమై, పొడువడియున్నది. ఈ జీర్ణదశకుఁ జెందిన తత్త్వశాస్త్ర రచయితలు తామును సత్కారాధకులనుని చెప్పుకొనిరే కాని, నిజముగాఁ బాక్షికవాద కాలింకుఁ జెందిన సంప్రదాయాగత సిద్ధాంతములనుబట్టికొని ప్రాఁకులాడుచే సత్కారాధనమని వారిభావము. ఇట్టి వాదలాలులగు తత్త్వకోవిదులు తమ యెదుట కృశించి, పైకత భూములలో నింకి పోయి యదృశ్యము అగుచున్న పిల్లకాలవంతు జూచి, సువిశాల గంభీరమగు భారతీయ విజ్ఞాన ప్రవాహిని యని భ్రమించుచున్నారు.

ఇట్టి ఫలితమున కనేక కారణము లున్నవి. మహమ్మదీయ పరిపాలనచే గల్గిన మార్పులు వ్రతా మానసములను సంప్రదాయ సంకుచితదృష్టికి బంధించినవి. స్థిర నిర్ణయములను, సౌంఘిక స్థాయీభావ

మును ప్రతిఘటించి, వ్యక్తిగతాభిప్రాయములను స్వతంత్రముగాఁ బ్రకటించి, భావ పాఠకరహితము ముద్రపరిచియు దినములలోఁ బ్రమాణ భూతమై శాసించు విజ్ఞానావసరము కనపట్టినది. మతప్రచార కార్యక్రమముతోఁ గూడిన మహమ్మదీయ విజయము, సనంకరము వచ్చిన త్రిస్తవ ప్రవారకోద్యమము హిందూసంఘ స్థాయితాపము ముక్తాఁత టాంగింప యత్నించినవి. అట్టి సంఘటన యుగములో పంపుధర్మములకు ధీమ ముండవలె పన్నుతోఁ బ్రమాణ కానన మను నిశ్చలస్తంభము నందిపట్టుకొని యుండుచే మార్గమని తలపఱచెను. విజ్ఞాన సంపూర్ణతమయమున, హిందువు తన ధర్మక్షేత్ర పరక్షదార్థము నియమావళి యను కంచె వేసికొని, విజాతీయ భావములందుఁ బ్రవేశించకుండ నరికట్టెను. హిందూ సంఘము హేతువును నమ్మక, వివాదములకు విసిగి, సంశయించుచే పాపమును ప్రమాణము వాలింగన మొనర్చుకొని కూర్చుండెను. ఈ విధముగాఁ దాను బెట్టుకొన్న దీక్షకు బద్ధురాలై హిందూసంఘ మవలయు మందెను. అంతలో స్వతంత్ర విజ్ఞాన వేత్త లంతరించిరి; పూర్వసందేశములనే వృధించి, కొత్తబాటలను ద్రొక్కుట కవసరమైన వండితులు మిగిలిరి. తమకుఁ దెలిసినదే కాక మిగిలిన దేమియు లేదని కొన్ని శతాబ్దములపాటు వారాత్మవంచనకు లోనైరి. వారు తత్వశాస్త్ర మనఁగా గతించిన తత్వశాస్త్ర చరిత్రమే యని భ్రమించుటచే నిర్వాచాత్మకత వారినుండి తొలగిపోయెను. హిందూసంఘము తనకర్తవ్యమును దిగవిడచి మిథ్యాభావ పాశబద్ధమైనది. హేతువద్ధికి మార్గదర్శి, సంరక్షకురాలునైన పంపుము దానిని విడిచి, తనకుఁదా నవకృతి యొనర్చుకొనెను. విజ్ఞానయోగ్ర చిరకాలము నుండి చాల దూరము చేసి, నేటికి గమ్యస్థానమును జీరినదని యనేకులు భావించి, ఓసిగి, వేసారి, విక్రాంతిముఖులైరి. ఇది నిజముకదని యెఱిగిన కొఁదమందియు, సజ్జాతక్షేత్ర వైకల్యమును జూచి, దానినిఁ బరికోరించుయాతన అనుభవించుటకు భీతిగాని యూరకుండిరి. కాశ్యపములు మహాక్షిప్తములైనై పమస్యల నెదుర్కొనుటకు దుర్బల హృదయులకు జంకు పుట్టెను. పత్కముయొక్క అనంతస్వరూపము నన్వేషించుటవలన గలుగు మతినంతలమునుండి తొలగిపోవ నెంతటిమేధావులైనను యత్నింతురు. బలవత్తమములైన మానవకర్తులకుఁగూడ

మాంద్యమునఁబడు దశ అందును. గణించిన మూడు, నాలుగు శతాబ్దములలో తాత్త్వికోత్పాదము మాంద్యమునఁ బడినది.

5 - ప్రస్తుత స్థితి

నేడు ప్రపంచ మహామతములు లిన్న విజ్ఞాన వాహినులు భారత పుణ్యభూమిలోఁ గలసికొనినవి. వచ్చిమ అండ విజ్ఞాన సంవర్కము మనలో నిడివలఁ బెంపొందిన నివృత్త్యాత్మకా సంకృప్తిని దెదరఁగొట్టినది. ఇతర సంస్కృతి సభ్యసంఘటనలనఁ భారమార్థిక సమస్యలకు పెన్నెఁడు మార్పు లేకుండ నిర్ణయింపఁబడిన కాననపూర్వక సమాధానములు లేనని తెలిసినది. దానివలన సంప్రదాయ సిద్ధములగు సమాధానములందు విశ్వాసము దెబ్బతిన్నది; విజ్ఞాన వైవిధ్యస్వాతంత్ర్యము అధికముగా గుర్తింపఁబడినది. సంప్రదాయము కదలుట కారంభించినది, కొందఱు విజ్ఞానవేత్తలు పూర్వపు పునాదులపై మాతననిర్మాణము చేయఁదల పెట్టగా, మఱికోందఱు వానినిఁ బూర్తిగాఁ నిర్మూలించఁ బానిరి. ఈ సంధియుగ ముత్పాదించి శనాథరితమైయున్నది.

గత శతాబ్దములో భారతదేశము ప్రపంచవిజ్ఞాన ప్రవాహమునకు దూరమైన యొక దుర్గంధ జలతటమున నిలిచినదికాని నేఁ డట్టి యేకాంత జీవితము తుదముట్టినది; మూఁడునాలుగు శతాబ్దముల యనంతరమువచ్చు చరిత్ర రచయితలు భారత వచ్చిమఅండ సంవర్క ఫలితములనుగూర్చి విశేషము వ్రాయవలసి యుండును. కాని యా ఫలితము లింకను మన దృష్టి 'గోచరములు కాలేదు. భారతదేశ మందుఁ గలిగిన ఫలిత మే మనఁగాఁ, ప్రజల అమభవరంగము వైకాళ్యమును బొందినది; విమర్శ దృష్టి పెంపొందినది; నిరర్థక భావములయెడ సరుచి జనించినది.

ఈ పరిణామములో నింకొక విశేషమున్నది. విజ్ఞాన క్రియారంగముల రెండియుండును గూడ, వరాజకదశ యందువలెనే అన్వృతంక్రదశ యందును మానవు మత్పాహశక్తి మందగించును. విజ్ఞాన వాగరితక విషయములో నీ రెండికిని భేదము లేదు. ఆరాజకము వలన వార్థిక శ్రేణి వినాశములు, పొంఘిక ప్రమాదములు కలుగును; పరదాన్యము

వలన నార్థిక సుఖస్థైర్యములు, సాంఘిక కాంతియు లభించును. వాగర
కతా ప్రమాదములతో నార్థిక సంపదను, సంఘ కాంతిని బోల్చుట భావ
సాంకర్య మగును. కొన్నితరములుగాఁ దా ననుభవించుచున్న యంతః
కలహములు, తత్ఫలితములుగా సంభవించిన వ్యక్తిగతక్షేమములు
భరింపలేక 18-వ శతాబ్దారంభమున బ్రిటిష్ వరిపాలన సంభవించు దొక
స్వర్ణయుగారంభముగా భావించిన భారతీయులవాఁటి భావములను మన
మర్థము చేసికొనఁగలము. కాని నేఁటివరిస్థితిలో మానవ హృదయకోశము
మండి బయల్పడలు కోర్కె, సౌకర్యముకొఱుఁగాదు, సుఖముకొఱుకు;
కాంతి క్రమగతికొఱుఁ గాదు, స్వతంత్ర జీవితముకొఱుకు; స్థిరమగు
నార్థికస్థితి, న్యాయమగు వరిపాలనకొఱుకు గాదు; ఎంత దుర్భరవ్యయ
ప్రయాసలతో నిండియున్నను తనలక్ష్యమును తానే స్వయముగా
సాధించుకొను స్వాతంత్ర్యముకొఱుకునై యున్నది. ఇట్టి నేఁటి భార
తీయునికోర్కె, వాదరముతో మనము గ్రహింపవలెను. రాజకీయ
స్వాతంత్ర్యలోప మున్నచోట నితర గుణసంపాదనమును సాధ్యపడదు.
ఆంగ్లవరిపాలనము దేశమునకు కాంతి భద్రతలను జేకూర్చినది కాని,
యవి సాధనములే కాని లక్ష్యములు గావు. ఆగ్రస్థానము దీని కీయ
పలెనో దాని కిచ్చినయెడల, ముఖ్యమైన దాక్క స్వాతంత్ర్యము; ఆర్థిక
స్థైర్యము, రాజకీయ రక్షణము సాధనము మాత్రమే. ఎంత న్యాయ
విజ్ఞాన హేతువై నను, నాత్మలక్ష్యములను గుర్తించని వరప్రభుత్వ విశ్వం
ఖల వరిపాలనము తనరాజ్యములోని ప్రజల కుత్సాహము మదయుంపఁ
జేయలేదు; వారిలో నజీవప్రవృత్తిని రేకెత్తించఁ జాలదు. ప్రజాకోటికిఁ
బ్రాణవదములైన, చైతన్యప్రభ, స్వతంత్ర నమాలోచన 'శక్తి,
స్వేచ్ఛకోఁ గూడిన ఎ.మ.గడ, మానసికావందము, కాంతిసమృద్ధి
మున్నగు జీవశక్తు లింకిబోవుచుండఁగా, భారతీయులు తమ భారము
తగ్గినది కాక, తమ యున్నతంత్రతాభారము త్రుంగించుచున్నదిని
తలఁచుటలోఁ దప్పలేదు. అట్టిప్రజల కాంగ్లేయుల మహాకార్యములను
గూర్చి చెప్పుట నిష్ప్రయోజనము; విలస, చరిత్రయొనఁగు నిర్ణయ
మొక కార్యమువలనఁ గలుగు వాత్సాన్నత్యముపై నాధారపడును. గతించిన
తరములలోని ప్రజానాయకుల లక్ష్యములు పూర్వభావ ప్రతిధ్వనులే
కాని, నూత్నభావములను బ్రకటింపలేకబోవుటకుఁ గారణము వచ్చిమ

విజ్ఞానపుదాడిచే గలిగిన పరవశత్వము, వరాజయసరాభవమునై యుండె నని చెప్పవచ్చును. ప్రస్తుత భారతీయ దృష్టి నే పేరునఁ బిలిచినను, అంతి, ప్రతిఘటన, విప్లవము — ఏదైనను దాని మూలకారణములు బ్రిటిష్ వారెఱుఁగనివికావు. తహజముగా శ్రేష్ఠతరమైనదని తాము నమ్మిన తమ నాగరికతను దెచ్చి, భారతీయులపైఁ జొప్పించి, భారతీయోద్ధరణమునకు, వికాసమునకు నది యుక్తమైనదని — బ్రిటిషువారు అలవంతముగాఁ బ్రచారముచేయుఁ బానుకొని, మితి, విరతి లేకుండఁజేసిరి. ఇట్టి సాంస్కృతిక సామ్రాజ్య ప్రచారము నెడ భారతదేశమున శిష్టి యాదరభావమును లేదు. ప్రాచీనాచారములను వారు నమ్మి వాని నాశ్రయించిరి; ఏలన రాగద్వేషోద్రేకాంధత నుండి వారి నవికాపాడినవి. భారతీయ పూర్వచరిత్రతోఁ జరిచయముగలవారు ప్రజలు తమ యాధ్యాత్మిక స్వగృహమున నివసించఁ గోరుట నాదర దృష్టితోఁ దలఁకింపఁగలరు; ఏలన, “ప్రతివ్యక్తియుఁ దన స్వగృహములో రాజి, ఈ యాంతరంగికస్వేచ్ఛ సరికట్టు రాజకీయదావ్యము దారుకావమాన హేతువుగాఁ జరిగఁజింపఁబడెను. అంతరంగ స్వవరిపాఠోక్త్యంతయే కాహ్యమున స్వరాజ్యకాంక్షయై ప్రబలింపింది.

కాని భావిదశ విశేషా నంభరితమైయున్నది. భారతదేశ మాంతరంగిక స్వాతంత్ర్యమును గాంచినచో తప్పుడు వశ్యమవిజ్ఞానము విశేష మునకరింపఁగలదు. సంస్కృతి విషయములో నేకాంతజీవితము గడపు సిద్ధాంతము హిందూవిజ్ఞాన మెఱుఁగదు ప్రాచీనకాలములందైనను దన ప్రజలకు పరిపడునంత నాత్మవిద్య నార్జించిన పెనుక, విజాతీయుల విజ్ఞాన భావముల నాదరించుటకు సంశయించిన దశయున్నదని యే చరిత్రయును జానఁజాలదు. తన పూర్వ టుహోచ్చదికలో, భారత దేశము ఎత్తీనియునుల విజ్ఞాన సాధ్యత్యమును జూపినది. పెరిలియ చెప్పి నాఁడు; “వరాధిప్రాయములను తంతోషముతో నాదరించి, మనతో నేరీభవించనివారిని నిరసనదృష్టితో మనముచూడము.” అన్యభిప్రాయము లన్నచో భీతి మనలోని దౌర్బల్యము, స్వవిశ్వాసలోపముల వరి మాదానుగుణమై యుండును. నిజమే! నేఁడు, మన ముఖమందు విషాదరేఖ లున్నవి; వార్ధక్య సూచకముగా మనజాట్లు తెలుపెక్కినది.

మనలోఁ గాండలు విజ్ఞాన వేత్త లకాంతిపూరిత చితులైరి; కొందఱు నిరాశోపహతులు కూడనై, మానసిక తపోగుహవాసులైరి. పాశ్చాత్య విజ్ఞానము నెడ వహియనిరాకరణ భావము కొన్ని అస్వాభావిక సందర్భములచేఁగలిగిన తాత్కాలిక ఫలితము, పాశ్చాత్య పంక్తిలోని జీవ శక్తుల సర్థముచేసికొని, జీర్ణిండుకొను యత్నములు జరుగుచునేయున్నవి. వల్పిమ విజ్ఞానమందలి విలువగల యంశములను భారతీయులు జీర్ణించుకొన్నచో నందు విశేష ముండదు. ఇట్టిదశలు భారతదేశచరిత్రములో నెన్నియో యున్నవి.

వల్పిమవిజ్ఞాన సంపర్కము లేనివారిలో నధికసంఖ్యాకులు మేథావులు, నైతికోన్నతపద్ధమునకుఁ జెందినవారు. వీరికి రాజకీయములతో సంపర్కము లేదు. వీరు కానున్నది కాకమానదను నిరాశావాదులై, మన మేమియుఁ జేయలే మను మంత్రమును బలింపవారు. తాము నేర్చుకొనవలసియున్నదికాని, వివర్ణింపవలసి యున్నదికాని యేమియు లేదని వారు పట్టి, 'ప్రొచీనమైన కాశ్యతధర్మముపైఁ దమ దృష్టిని నిగిడ్చి, తమ కర్తవ్యములను నెరవేర్చుచుందురు. మన మధ్యస్థులుటకు గాని, నిగ్రహించుటకుఁగాని వీలులేని యనేక శక్తులు వనిచేయుచున్నవనియు, నీ మహామారుతములను మన మాత్మగౌరవ విశ్వాసములతోఁ దిలకించినచోఁ గ్రమముగా వానివ్యర్థత బయల్పడు ననియు వాదనదేశింతురు. కాం మమకూలించిన దినములలో శత్రుత్వములకును, హేతుబద్ధతత్వ నిర్ణయములకును సామరస్యమును గల్పింపఁజూని వికాల హృదయమును జూపుట కలవాటువడిన పద్ధమే యిది. వాస్తవికత యొక్కయు, మతద్రోహాల యొక్కయు దాడులనుండి మతమును సంరక్షించిన దీ పద్ధమే. మతార్థవివరణమునకు వీరువయోగింపవద్దతి యాచంజారికము. వీరియభిప్రాయముతో మత మనఁగా పర్యరసభావ సమన్వితమైన సంపూర్ణ మానవ స్వభావమును నిర్ణయించునదై యున్నది. నేఁటి వండితులు తమపూర్వుల విజ్ఞానమునుండి నిజమగు నావేశమును గాంచియున్నచోఁ, బ్రస్తుతము దేశములోనున్న సూక్ష్మ శక్తులను బనిష్కరించుటకు బదులు, తమ ప్రొచీన విజ్ఞానము నాధారముగాఁ గొని, నిజమగు ప్రతిభనుజూపి నవ్యతీవికమార్గ నిర్మాణమునకు

మార్గదర్శకులై యుండిడివారు. కాని భావప్రవృత్తులయందు వారు పూర్వప్రమాణములయొడ సరికయారదముఁజూపి, తొలిక పారమార్థిక విషయము లన్నిటిలోఁ దమదృష్టి శ్రేష్ఠతరమైనదని వ్రుంచి, సవ్య మార్గముల సన్నిధింపఁ జాలని భావదాస్యమునకు నంద విశ్వాసములకుఁ జాల్పిడి రసు నిందకు గుఱియైరి. మహాద్వీయుల యుగపూర్వదశలలో క్రుతి ప్రమాణమునకు స్వతంత్ర హేతువాదముతో విరోధము లేదు. తమకుఁ బ్రమాణములైన నేదములందును, వాగమములందును దమకుఁ గల విశ్వాసమునకు నహేతుకాధారములను జూపుట కావాఁదీ వండితు లెన్నఁ దును జంకిలేదు; కొన్నిక్రుతివాక్యములనేర్చి వానియర్థములను సకారణముగా వారు నిరూపింప యత్నించుచుండిరి; కాని నేఁడు వేద ప్రమాణగౌరవమే స్వతంత్రప్రతిభకుఁ జెఱసాలగాఁ బరిణమించినది. ప్రమాణగ్రంథవిశ్వాసమును శంకించుటనఁగా మహానీయులగు ప్రాచీన మహర్షులను నిందించుటయే యని నేఁడుతలపఁబడినది. అవిశర్మ్య ముగా క్రుతిప్రమాణమును నమ్ముట నల్పిలమట చెప్పఁబడుచున్నది. క్రుత్యుదాహరణముచే శంకాన్వేషణముల నణచివేసి, సంప్రదాయ విశ్వాసరాశి కనుకూలించని భౌతికశాస్త్రసత్యములు నిరసించఁబడినవి. ఉదాసీనత, మాంద్యము, పంథవిశ్వాసము ప్రధాన ప్రజ్ఞా ధర్మములుగాఁ బరిగణింపఁబడినవి. ఫలితమేమనగాఁ ప్రాచీనమగు నేయు త్రమ రచనతోఁ బోల్చినను నేటి తత్త్వశాస్త్ర రచనలు నికృష్టములై చూపట్టును. నిర్బంధ ములు తక్కువ గాకున్నచో విజ్ఞాన మెక్కుడు వైశాల్యమును గలిగి యుండిడిది.

భారతీయవిజ్ఞానవేత్త అదారమైన హేతువాద విశ్వాస సంప్రదాయముకలవారు. ప్రాచీన మహర్షులు మాత్రమే సృష్టిచేసిరేకాని వరాసు కరణము చేసినవారుకారు. జాము గాంచిన సత్యరాజ్యమును విస్తరింపఁజేసి, నిత్యము మార్పునొందున దగుటచే నెప్పటికప్పుడు క్రొత్తగా బయల్పడిన జగత్ప్రపంచముల బరిష్కరించుచుండెడు వారు. వారి కను క్రుతముగా లభించిన జ్ఞానపంపదకు వా రెన్నఁడును వానినలు కాలేదు. గత సమస్యోపరిష్కారములనే పునరుద్ధాతించుట నిరర్థకము; విలస పూర్వచరిత్రయే తిరిగి సంభవించదు. వారి తరములో వారు చేసిన

దానినే తిరిగి చేయ వలసరములేదు. మనము మనకన్నులఁజెఱచి యుంచుకొని, నేటివస్తుల నర్థముచేసికొని, గతానుభవజ్ఞానము నుపయోగించుకొని, పరిష్కరింప యత్నింపవలెను. సత్యమునందలికత్తి బాహ్య రూపముల కంటిపట్టుకొని యుండదు. మాత్రు రూపముల నెప్పటికప్పు డుద్భవించఁ జేయుచుండును. పూర్వ సమాసములకుఁ గూడ సవ్యార్థకల్పనము చేయుచుండును. నేడు మనము నిర్మించు తత్త్వము నేటి కవసరమగును గాని గత కాలమున కన్వయించదు. తీవ్రత మెట్లు నిత్య మాత్మమో, తత్త్వశాస్త్ర రూపార్థము లట్లే నిత్య మాత్మములై యుండును. వర్తమానము భూతకాలముతో నవిచ్ఛిన్న సంబంధము కల్గియున్న రీతిగనే, తత్త్వశాస్త్రమును గత బావముతో నవిచ్ఛిన్నమై ప్రకాశించును.

సంప్రదాయవాదులు చెప్పు హేతువులలో నొక జీమన సత్య మకాలోపహత మనునది. సూర్యాస్తమయసౌందర్యమును, విడ్డయొడ మాతృప్రేమయు నెట్లో యట్లే కాలుముచే సత్యము మార్పుచెందదు. సత్యము నిర్వికారమే కావచ్చును; దానినిఁబ్రకటింపు రూపసామగ్రి నవికారమే. గతమునుండి మనము జ్ఞానకత్తిని స్వీకరింపవచ్చును. ఆ బావములు బీజాత్మకము లగుటచే కత్తిమంతములే; కాని దాని కారరేఖా విన్యాసమును వర్తమానావసరోచితముగా నిర్ణయింపవలెను. నేటి మన మతము, తరతరముల వికృతరూప మును మాటను మఱవరాదు; కానకత్తి కనవలసరములగు రూపములలో నేల మార్పుండరాదు; శబ్దమును “తు,ద” అప్పుకుండఁ జాలిందీ, యందలి అర్థమును తలక్రిందొనర్చుట కవకాశమున్నది. ఎక్కువ జ్ఞానమును దర్శనపొండిత్యమును గల్గిన రెండువేల యేండ్ల నాటి హిందూ నాయకు లిన్ని కతాబ్రములు గడచినవెనుక నేడు తిరిగి భూలోకమున కరుదెంచురేని కాము ప్రకటించిన బాహ్యకత్తార్థముల నొకింత భేదము లేకుండ విశ్వసించు మన యనుచర కోటిలోఁ దమయంతర్యము నెఱిగివారి ఎరుదుగాఁ జూడఁగల్గుదురు. నేడు పెక్కురకముల చెత్తయు చెదారమును పెరిగిపోయి, అత్యకత్తి యొక్క స్వేచ్ఛాప్రవాహముల కాంకమైనది. వటుత్వమును గోల్పోయి సత్యవిరహితము లైనను సత్యంతప్రొచీనములగుటచేఁ బూజ్యములని

వాహ్యరూపములను ననుర్ధించుటవలన, తిరానుగతమై క్రుశ్చి కృశించి
తీయు విషజాడ్యముచే బీడించబడుచున్న రోగి వాధల కాలమును
బొడిగించినట్లు గుఱు. పూర్వాచారప్రియులు మార్పునకుఁ దమహృదయ
ములలోఁ దా వీరువలెను, వారట్టి యవసరమును గుర్తించని కారణ
మున నేఁటి తత్త్వజ్ఞాన రంగమున నునిశితమైన ప్రతిభయుఁ దత్త్వ
విరోధమగు జ్ఞానమును విచిత్ర సాంకర్యము నందిగోచరించుచున్నది;
తాత్కాలికముగాఁ బ్రాచీనముతము నాచ్ఛాదించిన కాణవ్యముల నెట్లు
నిర్మూలించుట; ప్రకృతికాన్తదృష్టి మతమున నెట్లు మనంధింపఁదగును;
వ్యక్తిగత భిన్నత్వావసరోచితముగా మతము నెట్లు వ్యయించుట; ప్రాచీన
మతము తను ప్రభావములఁజూపు నేఁటి భిన్నదృక్పథములనెట్లు నను
న్వయ మొనర్చుట; మున్నగు పెక్కు నమన్యల నెదుర్కొని పరిష్కరిం
చు యత్నములో భారతీయ విజ్ఞాన వేత్తలందఱు తమ శక్తులను
కేంద్రీకరింపవలసియున్నది. దురదృష్టవశమున నీ నమన్యలను విడిచి,
కొన్ని సంఘములు ప్రాచీనయుగశీవుల కుచితమగు విషయములను
జర్పించుచున్నవి. పండితప్రకాండల కిది బలశ్రీచకారణమైనది, విశాల
దృక్పథములో శాశ్వతముత ప్రబోధము చేయు కార్యక్రమ ముద
యింపలేదు. అనుక్రమమైనట్టివలంబాత్మిక వంపద యే కొలఁది
మందికో చెందిన గుప్తధనము కాద. విషయము గ్రహించఁబడలేదు.
భావములు శక్తులు; ప్రస్తుత జాతి జీవితము మృత్యుగ్రస్తముగాకుండఁ
గాపొడుట కీ భావములను నలుమూలల వ్యాపింపఁజేయువలెను. మానవ
హృదయమును ద్రవించఁజేయుఁగల ఉపనిషద్ధీతగా గౌతమబుద్ధ వాక్య
ములు వ్యర్థము లగుట నిజముగా విచిత్రమే. పృథ్వీకాలము మించ
కుండ, జాతీయజీవితము దిరిగి నిర్మించినచో, భారతజాతికొక భావిదశ
యుండఁగలదు. ఈ జాతీయము పురాణవృక్షమున నింకెట్టి సుమరాజ
ములుపూయునో, యెట్టి మధురరసభరిత ఫలములు పండునో యెవరు
చెప్పఁగలరు?

పాశ్చాత్య విజ్ఞాన వంపర్యము లేనివారు పర్యవిషయములలోను
క్రియలలోను పూర్వాచారవరులై యుండఁగాఁ బశ్చిమ విజ్ఞాన వరపఠ
లగు కొండలు ప్రాకృతిక తత్త్వములను ప్రకటింపుచు, మనము మన

ప్రాచీనవిజ్ఞాన శృంఖలములనుండి పూర్తిగా విముక్తము గావలెనని బోధించుచున్నాడు. వీరు సంప్రదాయ విద్వేషముగలిగి, పూర్వ విజ్ఞానమును బూర్తిగా శంకింతురు. ఈ “యథ్యుదయ” వాదులభావములు మనమెఱుంగనివి కావు విజాతీయుల దాడులనుండియు, దోపిడులనుండియు మన ఆత్మజ్ఞానము మనలను రక్షింపలేక పోయినది. పూర్వ విజ్ఞానము జాతికి ద్రోహమొనర్చి, ప్రస్తుత దురవస్థకుఁ గారణమైనది. పాశ్చాత్యుల భౌతికవిజయ మార్గములను విరమింపజేసి జాతికిఁగల పూర్వనాగరికతా వృక్షమును ప్రేక్షతోఁ దీరివైచిత్ర్యముచేసి, జల్పిమనేక సవితభావముల నివహకు దిగుమతి చేయవచ్చునని వీరితలంపు. మొన్నటి పఠకు భారతీయ విశ్వవిద్యాలయములలో భారతీయ విజ్ఞానము బోధన ప్రచారితలో లేదు; నేఁడైనను, తత్త్వబోధనప్రచారితలో దానిస్థాన మత్యల్పము. భారతీయవిజ్ఞాన మన్యవిజ్ఞానములకు దీసికట్టను వాచావరణము పర్వత్ర శ్యాపించియున్నది సాంస్కృతికముగా విలువ గలదేయైనను, లార్డు మెకలే వేసినపాట నిరాహుటముగా నొకవైపున నున్నది. పశ్చిమజండపంస్కృతి యొక్క శక్తి పశుత్వములు మన దృష్టి పరికట్టున ద్లిదిచేయుచు, మన విజ్ఞానమును మనము ప్రేమించు నట్లుగాని, పలయుచో సంస్కరించుకొనుటకుఁగాని ప్రోత్సహించుట లేదు. కొంతపఠకు మెకలే కోరిక ఫలించినది; ఆంగ్లేయులకంటె పెక్కు దాంగ్ల దృష్టి మనకుఁ గల్గినది. పహజముగా నిర్ణీతారు, భారతీయ విజ్ఞానమును నిరసించు పాశ్చాత్యవిమర్శకుల కండయై నిలుతురు. భారతీయ విజ్ఞానపరిణామమంతయు సంతర్పిత మూఢవిశ్వాసరంగ మని వీరి నమ్మకము. వారిలో నొకఁడిమధ్య “భారతదేశము బాగు పడవలెనన్నదో, మన దేశమున కాంగ్ల దేశ “మాధ్యాత్మిక జనని”యు, గ్రీకుదేశము “జననిజనని”యుఁ గావలె” వని ప్రకటించెను. ఇంక మతములో నాతనికి నమ్మకమే లేకపోవుటచే, హిందూమతస్థానమున తైత్తిరీస్తవమతము రావలెనని చెప్పకుండుట దోషముకాదు. అజ్ఞానాంధకార పతితులై, అవజయ పరాభూతులైనవీరు, మనకు భారతీయవిజ్ఞానము నెడ పూజ్యభావ మొక జాతిదోర్బల్య మనియు; లేక స్వజాతిదుర్బలమాన-మనియుఁ చెప్పుదురు.

పాశ్చాత్యుల దృష్టికి భారతదేశ మొక మహద్భూత నిష్క్రియత్వమున ముగ్ధి నదేశముకాదని చూపట్లు నీ సమయముననే, కొందఱు స్వజాతి నోదరుల కట్లే చూపట్టుట మిక్కిలి విచిత్రమగు విషయము. భారతీయ మగు తత్త్వ మర్థరహితము, కళ గిష్పారము, కవిత్వ ముదారభావ శూన్యము, మతము మూఢమై చిత్ర్య నమ్మిశ్రితము, ధర్మము విజ్ఞాన హీనము నని భారతీయులకు నచ్చఁజెప్పుటకుఁ బట్టిమఱుండ మఱుండ ప్రయత్నము చేసినది. నేటికి భారతదేశమును గూర్చిన తన భావము నిజము కాదని పశ్చిమజాతి గుర్తించ వారంభించుచుండఁగా, మనలోఁ గొండు అది పూర్తిగా నిజమేయని నమ్మించుటకుఁ బానుకొనిరి. వరిశీల నకుఁ బ్రాముఖ్యముగల నేటియుగములోఁ బ్రజలము జూర్యయుగ విజ్ఞానములోనికీ నెట్టి, నమ్మకములను జలించఁజేయు తర్కనంకయు వాదములనుండి రక్షింపఁబానుట దుర్లభమేకాని, కేవలము మాతనము లైన మతధర్మ నీతివర్తతులపైఁగాక, యిదివఱకే సుస్థిరముగా స్థాపిత ములై యున్న ప్రాచీనవర్తతులపై జాతినిర్మాణ మొనర్చుచే క్షేమకర మనుమాటను మనము మఱవరాదు. మన జీవితములకు మూలము లైన జలాధారములనుండి తెగఁద్రెంచికొని మనము జీవించఁజాలము, తత్త్వప్రణాళికలు, రేఖాగణితాకృతివలెఁ గాక, జీవితానుభవము నుండి జనించునవి. గత చారిత్రక సంప్రదాయము మన బ్రతుకును కవనర మైన యాచారము; దానిని విడుచుట కృశించి నశించుటకే.

పూర్వ సంప్రదాయవాదులు ప్రాచీన విజ్ఞానమహత్త్వమును విశ్వ సింది, యభివృద్ధిని నిరీక్ష్యరమని నిర్ణయించిరి; సవనాగరికులు ప్రాచీన విజ్ఞానము వ్యర్థమైన దనియు, బ్రకృతి సంబంధప్రజ్ఞయే విలువ గల దనియు నమ్ముదురు. ఈ భావములకుఁ గొంత యర్థమున్నది; కాని యుక్తమైన దృష్టితోఁ జదివినచో భారతీయ విజ్ఞానచరిత్ర యీ రెండలిప్రాయములును నమానముగా లోపభూయిష్టము లని తెలియఁ గలదు. భారతీయ విజ్ఞానము నిష్ప్రయోజనమైనదని ఖండించువారు దానినెఱుంగరు. అదియే పరిపూర్ణమైనదనుచు వారు నేటి విజ్ఞానపరిశ్రమ మును లేనివారు, పూర్వవిజ్ఞాన గౌరవముగల సంప్రదాయవాదులును, సూక్ష్మావగాహములగుల సంస్కార వాదులు సాకరిశాక ర్థము చేసికొన

యన్నింపవలెను. ఓడలు, విమానములు, పొగబండ్లు, తండ్రిమార్గములు, మానవులందఱి నొక్కజాతిగాఁ గలిపివేయుచున్న నేటి ప్రపంచములో మన మేకాంత జీవితము గడపుట సాధ్యముకాదు. మన విజ్ఞానము ప్రపంచాభ్యున్నతికి హేతువై, ప్రపంచ దృష్టిచేఁ బెంపొందవలెను. నిర్జీవ శత్రువులు పాడుగోతులవలె, గ్రమిణీకాదులను బెంచును; ప్రసరించుచున్న ప్రవాహము లెప్పటి కప్పుడు మాత్సర్యురిజలములచే తులలోదక పూర్ణము లగుచుండును. అన్యుల సంస్కృతుల స్వీకరించి, జీర్ణించుకొనుట దోషముకాదు; కాని మనము స్వీకరించు విషయములను తుద్దియొనర్చి, వాని కున్నతి ఘటించి, మన విజ్ఞానమునఁ గల నమున్నత భావములతో నిమన్వయించుకొన వలెను. నేడు మన జాతీయ విజ్ఞాన మను మూసలోనికి వచ్చి బాహ్యము నుండి వడిన భిన్న విజ్ఞాన విషయములను సంధించి, నమన్వయించిన వద్దతి యించుమించుగా గాంధీ, బాగూరు, అరవింద హెమ, భగవాన్సానుల రచనలలో గోచరించును. కాథా పాండిత్యములను జయించి, మన కజ్ఞెదుట మాత్సర్యముగాఁ గనపడ్డన మహనీయు సంస్కృతిని స్వీకరించి, పెంపొందుచున్న మహాత్మక భావిదళా కాంతిరేఖ అప్పుముగా నీ రచనలలోఁ జూపబ్బుచున్నవి. ప్రాచీన భారతీయ విజ్ఞాన రాశిలోని పరమోత్కృష్ట మానవత్వ ధర్మాంశములను విరివిగాఁ జరిగ్రహించి, వశీకరమువిజ్ఞానమ. లోని విలువను విశేషముగా గుర్తించిన లక్షణములు వీరిరచనములలో గోచరించును. పురాతన విజ్ఞాన జలధారము నేడు పునస్సాక్షాత్కార మొనర్చుకొని యందలి ప్రసన్నఫలితముల నాకలి దవ్వలచే నెండి బీటలువడిన భూముల లోనికి, విరితద్దములగు గొట్టముల మూలమునఁ జొప్పించిన వీరు పూనుకొనిరి. కాని మనము నిజముగాఁ జూడఁగోరు భావిదళ నేడు లేదు; నేడు దేశములోని ప్రతిభావంతుల శత్రుల నన్నిటి నాకర్షించు రాజకీయాందోళనము కాంచింది, పూర్వ విద్యాలయములలో నల్పతరముగా బోధింపఁబడుచున్న భారతీయ విజ్ఞానము మాతనముగా బయల్పడఁబడి విద్యాలయములలో నధికారదృష్టితో నభ్యసించఁబడు ప్రాచీనమైనచో భావిదళాదుబోదయకాంతి గోచరింపఁగలదు. పూర్వ విజ్ఞానాభిమానముచే రాజభివృద్ధికి దళము విన్నవించు సంప్రదాయశత్రులు, భావిదళతో నెట్టి ప్రాంత్యమును బొందఁజాలవు.

భారతీయ తత్త్వశాస్త్రమునకుఁగల నేఁదినమవ్య యేమనఁగాఁ, బ్రస్తుత నశ్యాంశములకు పంజంధము లేకుండ దానిని నంకురిత పఱచి, యొకకాళగా వర్తింపఁజేయుటా; లేక మిక్కిలి విశేషముగాఁ జెంపించిన అభినవ ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞానముతో భారతీయ తత్త్వవేత్తల ప్రాచీనాదర్శముల ననుసంధించి మానవ జాత్యభ్యుదయమునకు వలయు పద్దుక నిర్మాణకర్తలలో దాని నొకటిగాఁజేయుటయా యమనదే. తత్త్వ శాస్త్రలక్ష్యమునందును, ప్రాచీన దర్శనోద్దేశముల యందును మనకు విశ్వాస మున్నచో మన దృక్పథము నిత్యము, వికాసవంతము గావలె నని విదిత మగును. మానవ జీవితమున కొన్నత్యాభ్యుదయముల నీయఁగలుగుట వలననే భారతీయతత్త్వశాస్త్రము నేఁడర్థవంతమై, పూజ్య మగును. గత ప్రాచీన భారతీయతత్త్వాభ్యుదయ చరిత్రను మఱచి చూచినచో తావిదళనుగూర్చిన యాశారేఖలు పొడఁనూపుచున్నవి. మహా విజ్ఞాన వేత్తలైన గార్గీ-యాజ్ఞ వల్క్యలు, బుద్ధ-మహావీరులు, గౌతమ కపిలులు, శంకర-రామానుజులు, మధ్వ-వల్లభులు తదితరులు భారత దేశ పజీవాస్థిత్యమున కత్యుత్తమ సాక్ష్యములు; మహామహిమాన్విత మైన ఆత్మశక్తిగల జాతియొక్క నిరుపమానోత్కృష్టమునకుఁ బ్రబలా భారములు; భారతవర్ష మింక మున్నతస్థితికిఁ బోఁగలదనియుఁ, బోయి తీరుననియుఁ జెప్పఁగల ప్రతిజ్ఞాన్వితమైన నిదర్శనములునై యున్నవి.

